

САВРЕМЕНИ
СЛОВЕНАЧКИ
НОВЕЛИСТИ

S O D O B N I
S L O V E N S K I
N O V E L I S T I

ODABRANE STRANE
JUGOSLOVENSKIH PISACA

SODOBNI SLOVENSKI NOVELISTI

САВРЕМЕНИ
СЛОВЕНАЧКИ
НОВЕЛИСТИ

DRŽAVNA ŠTAMPARIJA
BEOGRAD — MCMXL

425758

425758

28 NOV 1991

N99100598

О О В О М
И З Д А Њ У

НЕКАЈ BESED
О
ТЕЈ PUBLIKACIJI

Савремене словеначке новеле, у редакцији Др. Станка Шкерља, долазе у ред оних књига које имају да послуже јачању духовног јединства нашег народа, као што је то случај и са Антологијом савремених хрватских приповједача, у редакцији Др. Крешимира Георгијевића, која је почетком месеца септембра текуће године угледала света у издању Државне штампарије.

Доносећи упоредне текстове у оригиналу и на српско-хрватском, ова ће књига имати да уђе у најшире слојеве народа. Она ће пружити подједнако драгоцену корист читаоцима и у Словеначкој и у свима осталим крајевима наше земље. Са овом књигом у руци, првом из области наше домаће књижевности која је на овај начин штампана, читалац из Србије моћи ће да пореди људе, нарави и обичаје из словеначких новела са људима, наравима и обичајима своје околине, што ће само појачати у њему уверење о неоспорној психичкој заједници Југословена. Поредићи језик, макар то било и без дубљег истраживања лингвистичких појединости, читалац са Крањске Горе имаће прилике да пронађе не само неочекиване сличности матерњег језика са језиком свога брата са Југа, него много пута чак и потпуну истоветност речи — и обрнуто.

У томе и лежи права вредност ове књиге, независно од чисто књижевне вредности прилога који су у њој.

Штампање ове књиге било је припремљено за крај 1939 године, али је услед изузетних прилика у свету морало бити одложено до данас.

у Београду,
15 новембра 1940

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

Sodobne slovenske novele, v redakciji Dr. Stanka Škerlja, spadajo v vrsto tistih knjig, ki naj služijo krepitvi duhovnega edinstva v našem narodu, kakor je to namen tudi Antologiji sodobnih hrvatskih pripovednikov, v redakciji Dr. Krešimira Georgijevića, ki je v začetku septembra tega leta izšla v izdaji Državne tiskarne.

S tem, da vzporedno prinaša besedili v originalu in v srbohrvaščini, naj ta knjiga prodre v najširše narodne sloje. Nudila bo enako dragoceno korist bralcem na Slovenskem in v vseh drugih pokrajinah naše države. S to knjigo v rokah — prvo s področja naše domače književnosti, ki je na ta način natisnjena — bo bralec iz Srbije lahko primerjal ljudi, nravi in navade iz slovenskih novel z ljudmi, nravmi in navadami svoje okolice, in to bo samo okrepilo v njem prepričanje o neoporečni duševni skupnosti Jugoslovanov. Ko bo primerjal jezik, čeprav brez globljega preiskavanja jezikovnih podrobnosti, bo bralec iz Kranjske gore lahko našel ne samo nepričakovane podobnosti svojega materinega jezika z jezikom svojega brata na Jugu, temveč pogosto celo popolno enakost besed — in narobe.

V tem tudi jè prava vrednost te knjige, ne gledé na čisto književno vrednost prispevkov, ki jih prinaša.

Tiskanje te knjige je bilo pripravljeno za konec leta 1939., toda zaradi izjemnih razmer v svetu se je moralo odložiti do danes.

*V Beogradu,
15 novembra 1940*

DRŽAVNA TISKARNA

PREDGOVOR
ПРЕДГОВОР

САВРЕМЕНЕ СЛОВЕНАЧКЕ НОВЕЛЕ

Кад је управа Државне штампарије одлучила да изда словеначку књигу која би допринела бољем познавању словеначке књижевности у српскохрватској публици мислим да није погрешила што је изабрала збирку новела савремених писаца. У претежни лиризам који је владао пре четрдесет, па и пре двадесет година, у целој словеначкој књижевности, дакле и у драми и у приповетци, кануло је у послератно време, а нарочито у последњој деценији, много капи изразите епике. И, ако знаци не варају, последњих година избијају здрави, снажни огранци, који наговешћују још бујнији процват праве наративне књижевности. Чини ми се да у нас никад није било више епског замаха него данас. Зато мислим да је избор приповедне књижевности, за књигу какву је замишљао издавач, сасвим оправдан.

Али кад ми је управник Државне штампарије понудио уређивање те књиге и кад сам се посла примио, подробио избор онога што има да уђе из подручја словеначке приповетке у збирку с одређеним обимом од две стотине до две стотине педесет страна, није више био тако лак. Што сам се одлучио за саме новеле, без бајки и других мањих врста епске прозе и без одломака из романа, то се у овако скромном опсегу књиге и с обзиром на јединство садржине неће учинити чудно. Али докле да захватим у развоју словеначке новеле, и који би писци достојно претстављали словеначку прозну уметност? Који би од њих били што приступачнији српскохрватској публици, а у исти мах кадри да јој покажу осим естетичких вредности свога стварања и карактеристичне црте словеначког живота? Ма колико да опрезан уређивач избегава реч „антологија“, његова задаћа и његова одговорност нису зато лакше.

Прва мисао је била — то се може наслутити већ из првог става овог предговора — да имамо нарочито из најновије приповетке подоста да покажемо. Друга, потпуно спонтана, пошла је од оца целе словеначке модерне приповетке, Цанкара, који би свакако био најпогоднији да буде на челу сваке веће збирке словеначких новела. Али чим сам се сетио оних две стотине

SODOBNE SLOVENSKE NOVELE

Ko je uprava Državne tiskarne sklenila, da izda slovensko knjigo, ki naj bi pomagla približati slovensko književnost srbsko-hrvatskemu občinstvu, mislim, da ni bilo nápak, da je izbrala za to publikacijo zbirko novel sodobnih pisateljev. V pretežni lirizem, ki je vladal pred štirideset, pa tudi še pred dvajset leti v vsej slovenski književnosti, tudi v drami in v pripovedništvu, je kanilo v povojni dobi, posebno pa v zadnjem desetletju, mnogo kapelj pristnejše epike. In če znamenja ne varajo, poganja zadnja leta zdravo, močno brstje, ki oznanja še bujnejšo rast resnične narativne književnosti. Skoraj se mi zdi, da ni pri nas še nikoli bilo več epskega zamaha kot danes. Zato mislim, da je izbira pripovedništva za tako knjigo, kot jo je imela založnica v mislih, povsem utemeljena.

Toda ko mi je upravnik Državne tiskarne ponudil ureditev te knjige in sem delo sprejel, mi podrobni izbor tega, kar naj pride iz področja slovenskega pripovedništva v zvezek z odmerjenim obsegom dve sto do dve sto petdeset strani, ni bil več tako lahak. Da sem se odločil za same novele, brez pravljic in drugih manjših vrst epske proze in brez odlomkov iz romanov, to se pri skromnom obsegu knjige in z ozirom na enotnost vsebine ne bo zdelo čudno. Toda kako daleč naj sežem nazaj v slovenski noveli, in kdo naj bodo tisti, ki naj dostojno predstavljajo slovensko prozno umetnost, ki naj bodo obenem čim pristopnejši srbskohrvatski publiki in ki naj tej publiki razen estetskih vrednot svojega ustvarjanja pokažejo po možnosti tudi značilne črte slovenskega življenja? Kolikor se tudi oprezen urejevalec ogiblje besede »antologija«, njegova naloga in njegova odgovornost zato nista lažji.

Prva misel je bila — to se dá slutiti že iz prvega odstavka tega predgovora — da imamo mnogokaj pokazati posebno iz najnovejšega pripovedništva. Druga, popolnoma spontana, je preskočila na očeta vsega slovenskega modernega pripovedništva, Cankarja, ki bi se gotovo najlepše podal na začetku vsake večje zbirke slovenskih novel. Toda čim sem se spomnil teh dve sto petdeset strani, ki so

педесет страна које су ми у најбољем случају биле на расположењу, увидео сам да бих морао, кад бих почео са Цанкаром, у великој мери жртвовати оно што сам пре свега хтео дати, као најважније, то јест данашњу новелу, — или би иначе Цанкар, усамљен на почетку, стрчао, јер његове савременике и његове непосредне наследнике не бих никако могао да сместим под исти кров. Морао сам, дакле, засада жртвовати њега и његово поколење и ограничити се на писце чија се делатност развила после рата.

Али ни то није била последња жртва коју сам нерадо примио, у нади да ће и они писци који нису у овој збирци, имати прилике да се касније појаве пред овдашњу публику. Мој првобитни списак аутора само из времена после рата био је бар за трећину дужи од оног који садржи ова књига. Морао сам чинити још ужи избор; трудио сам се да нађем дела која би најбоље одговарала горе означеним смеровима. Понеког писца морао сам се одрећи зато што су му најбоље ствари предугачке за овакву збирку, или су далеко од књижевног рода новеле. Не уображавам да ће се мој избор свима свиђати, нити мислим да је идеалан. Али могу рећи да нисам ствар узимао олако. — Тако је на крају остао овај избор писаца: Франц Бевк, Јуш Козак, Фердо Козак, Максо Шнудерл, Владимир Бартол, Богомир Магајна, Антон Инголич, Мишко Крањец, Филип Калан, Цирил Космач и Иван Потрч.

Набрајао сам их по њиховим годинама старости. Да ли је требало држати се хронолошког начела и при распореду новела? Чинило ми се то сувише механично; резултат би био садржајна расцепканост, несклад. Покушао сам постићи да збирка добије извесну органску целину. Какво начело, који критериум би ми при томе могао помоћи?

Свакако су и у уском оквиру ове збирке обухваћена два поколења: старије, чији су припадници рођени последње деценије прошлога столећа и који су одмах после рата већ у пуном литерарном стварању, и млађе, које по рођењу припада XX веку и чија делатност почиње углавном око 1930 године. Ма колико да се оба приметно разликују по предметима који их највише интересују и привлаче, и по стилу, ипак разлике нису тако велике и опште да би једанаест објављених новела требало поделити на две групе по генерацијама.

Пре би ми се чинило умесно средити их према покрајинама којима припадају писци, и то, разуме се, не због важности географских видика, него из неких унутрашњих разлога. Ни чијој пажњи не може умаћи колики је, у нашој савременој књижевности, удео људи из периферних покрајина Словеначке, нарочито из источне Штајерске с Прекомурјем и из горичко-приморских крајева. Шта више, тешко је отрести се утиска да је баш појава младих писаца из североисточних крајева задахнула новим животом словеначку приповетку. При том се доста јасно

mi v najboljšem slučaju bile na razpolago, sem sprevidel, da bi moral, če začnem s Cankarjem, v veliki meri žrtvovati tisto, kar sem pred vsem hotel dati, ker se mi je zdelo najvažnejše: današnja novela, — ali pa bi Cankar, osamljen na začetku, obvisel v zraku, ker bi njegovih sodobnikov in neposrednih naslednikov nikakor ne spravil pod streho. Moral sem torej za sedaj žrtvovati njega in njegovo generacijo in se omejiti na one pisatelje, katerih delo se je razvilo v povojni dobi.

Pa niti s tem ni bilo konec žrtev, ki sem jih sprejel nerad in v upanju, da bodo tudi tisti pisatelji, ki jih v tej zbirki ni, še spregovorili tukajšnjemu občinstvu. Moj prvotni seznam avtorjev samo iz povojne dobe je bil vsaj za tretjino daljši od današnjega v kazalu te knjige. Moral sem dalje izbirati; trudil sem se, da najdem dela, ki bi najbolj ustrezala gori označenim ciljem. Enega ali drugega pisca sem se moral odreči, ker so mu najboljše stvari predolge za tako zbirko ali pa predaleč od književne zvrsti novele. Ne domišljam si, da bo moja izbira vsem ugajala, in tudi ne, da je idealna. Toda ravnal nisem lahkomišselno, pošteno sem si prizadeval. — Tako je ostala na koncu tale vrsta pisateljev: Francè Bevk, Juš Kozak, Ferdo Kozak, Makso Šnuderl, Vladimir Bartol, Bogomir Magajna, Anton Ingolič, Miško Kranjec, Filip Kalan, Ciril Kosmač in Ivan Potrč.

Naštel sem jih po njihovi starosti. Ali bi se bil moral držati kronološkega načela tudi pri razporedu novel? Zdelo se mi je premehanično, rezultat bi bila vsebinska raztrganost, neskladnost. Poskušal sem doseči, da bi zbirka postala nekakšna organska celota. Kakšen princip, kateri kriterij bi mi pri tem lahko pomogel?

Brez dvoma sta tudi v ozkem okviru te zbirke obseženi dve generaciji: starejša, katere člani so rojeni v zadnjem deceniju prejšnjega stoletja in so takoj po vojni že v polnem literarnem delu, in mlajša, ki po rojstvu pripada XX. veku in katere delo se začinja v glavnem okrog 1930. leta. Kljub temu pa, da se obe generaciji opazno razlikujeta po predmetih, ki eno ali drugo najbolj interesirajo in privlačijo, in po slogu, vendar niso razlike, niti snovne niti stilistične, tako velike in tako splošne, da bi kazalo razdeliti enajst priobčenih novel na dve skupini po generacijah.

Prej bi se mi zdelo umestno, grupirati jih po ozemljih, s katerih prihajajo pisci, in to seveda ne zaradi važnosti geografskih vldikov, temveč iz nekih notranjih razlogov. Nikomur ne more ostati neopaženo, kolikšen je v naši sodobni književnosti delež ljudi iz obrobnih pokrajin Slovenije, zlasti iz vzhodne Štajerske s Prekmurjem in iz goriško-primorskih krajev. Težko se je celó ubraniti vtisu, da je vprav nastop mladih pisateljev iz severovzhodnih krajev vlll slovenskemu pripovedništvu novega življenja. Pri tem se dokaj jasno vidijo, posebno gledé snovi in problemov, nekatere skupne

виде, нарочито у погледу предмета и проблема, неке заједничке црте у свакој покрајинској групи приповедача. Ма да се, природно, код целе млађе генерације, опажа да поклања већу пажњу социјалним питањима него старија, ипак је очевидно да се социјални проблеми — више пута сасвим конкретни, посебни проблеми — обрађују живље у источној групи него у западној, приморској, где је проблем народног опстанка још више непосредно актуелан него питање привредног опстанка. Осим заједничких предмета који карактеришу поједине групе, могу се опазити и стилстичке особине које потичу из покрајинског темперамента и које, опет, мање или више везују писце из истог подручја и разликују их од припадника других група. Разуме се да све то важи само уопште, у grubим потезима, и не може се видети подједнако код свих писаца, а нарочито не у свим новелама ове збирке. Тако, на пример, не везују Шнудерла и Магајну и поред њихове покрајинске припадности, богзна како важне црте са североисточном, односно западном групом, ма да Магајна обрађује у многим својим новелама предмете из Јулијске Крајине. Још мање су зависни у том погледу Бартол, рођен и васпитан у тршћанској средини, и Калан, који се родио у Грацу и школовао у Марибору.

Уосталом, нисам уопште намеравао да усвојим, у овој збирци, „покрајински“ распоред новела, ма да је покрајинска заједница младих словеначких приповедача заиста доста видна, занимљива и значајна. Нарочито нисам имао у виду никакву књижевно-историску или уопште теориску класификацију. Хтео сам само дати, ако је могућно, донекле заокружену целину, где се не би сукобљавале у непосредној близини новеле сувише различите по начину и тону приповедања, и где не би бунила сувише упадљива нескладност у погледу предмета, него би се могао осетити некакав ред у низању предмета и некакав ритам у одмени, градацији и опадању приповедачког темперамента и стилске живахности. Одмеравао сам и премештао — и можда сам донекле успео: бар толико да не буни нити неред и насилност голог случаја, нити једноликост сувише сличнога међу собом. Што се при том нехотице донекле опет појавио распоред који одговара покрајинској припадности писаца, не чини ми се сувише рђав знак за правилност мога осећања стилске и садржајне хармоније у склопу целе збирке, јер — као што сам казао — сасвим је приметна многострука сличност међу писцима из исте покрајине.

Питање да ли да се оригиналним текстовима дода српско-хрватски превод, испочетка се није ни постављало, и новеле су изабране без обзира на евентуално превођење. Касније се издавачу учинило да би публици било олакшано уживање, а да би књига лакше постигла свој смер, кад би Срби и Хрвати могли читати уз оригинал исте приповетке и на свом језику. Мислим да је упоредно штампање оба текста, ма да у библио-

črte pripovednikov iz posameznih pokrajin. Dasi se naravno v vsej mlajši generaciji vobče opaža več pozornosti za socialna vprašanja kot v starejši, je vendar očitno, da se socialni problemi — večkrat povsem konkretni, specialni problemi — obravnavajo živeje v vzhodni grupi kot v zapadni, primorski, kjer je problem narodnega obstanka še bolj neposredno pereč kot vprašanje gospodarske eksistence. Razen vsebinskih skupnosti, ki karakterizirajo posamezne grupe, se lahko opažajo tudi stilistične lastnosti, ki izvirajo iz pokrajinskega temperamenta, in ki spet bolj ali manj trdno vežejo pisatelje z istega ozemlja in jih ločijo od pripadnikov drugih grup. Seveda velja vse to le na sploh, v velikih potezah, in ni vidno pri vseh posameznih pisateljih enako močno, in zlasti ne v vseh novelah te zbirke. Tako na primer ne vežejo Snuderla in Magajne kljub njuni pokrajinski pripadnosti bog ve kako važne poteze na severovzhodno oziroma zapadno skupino, čeprav Magajna snovno obdelava v mnogih svojih novelah sujete iz Julijske Benečije. Še manj odvisna sta v tem pogledu Bartol, rojen in vzgojen v tržaškem okolju, in Kalan, ki se je rodil v Gradcu in šolal v Mariboru.

Sicer mi pa »pokrajinska« grupacija novel v tej zbirki vobče ni bila namera, dasi je pokrajinska skupnost mladih slovenskih pripovednikov res dokaj jasna, zanimiva in važna. Prav posebno mi ni bila v mislih nikaka književnohistorična ali vobče teoretična klasifikacija. Rad bi le dal, če je mogoče, nekoliko zaokroženo celoto, kjer se ne bi bile med seboj v neposrednem sosedstvu novele preveč različne po načinu in tonu pripovedovanja in kjer ne bi motila preveč kričeča neskladnost gledé na predmete, temveč bi bilo občutiti nekak red s prehodi med sujeti in nekak ritem v menjanju, stopnjevanju in upadanju pripovedovalskega temperamenta in stilistične razgibanosti. Tehtal sem in prestavljal — in morda sem imel nekaj uspeha: vsaj toliko, da ne moti niti nered in nasilnost gole slučajnosti, niti enolčnost med seboj preveč podobnega. Da se je pri tem nehoté do neke mere spet pojavila grupacija po pokrajinski pripadnosti piscev, se mi ne zdí preslab znak za pravilnost mojega občutka stilistične in vsebinske harmonije v sestavu cele zbirke, saj je, kakor rečeno, pokrajinska sorodnost pisateljev v vseh pogledih vidna.

Vprašanje, ali naj se originalnim tekstom dodá srbskohrvatski prevod, se sprva ni niti pojavljalo in novele so izbrane ne gledé na eventualno prevajanje. Pozneje pa se je založnici zazdelo, da bi bilo občinstvu olajšano uživanje, publikaciji pa dosega njenega cilja, če bi Srbi in Hrvati mogli čitati poleg originala iste povesti tudi v svojem jeziku. Mislim, da je vzporedno tiskanje obeh besedil,

фиљском погледу није најпријатније, практично врло згодно. Чак и за Словенце то може бити занимљиво и корисно.

За превод се побринуо г. Милан М. Јовановић, професор југословенске књижевности, Србин који је провео више година у Словеначкој и коме ово нису први преводи са словеначког.

На крају искрено захваљујем писцима који су се љубазно одазвали мојој молби да ми пошаљу кратке биографске податке¹.

У белешкама о писцима ограничио сам се на голе податке. Друго ми у овој прилици није ни била намера.

У Београду, маја 1939.

Станко Шкерљ.

¹ Само сам за податке о Г. М. Крањцу морао накнадно замолиши Г. Тонета Пошокара, који ме је том услугом много обавезао.

čeprav v bibliofilskem pogledu ni najprikupnejše, praktično prav prikladno. Še celo za Slovence utegne biti zanimivo in koristno.

Prevod je oskrbel gospod Milan M. Jovanović, profesor jugoslovanske književnosti, Srb, ki je preživel več let v Sloveniji in ki mu to niso prvi prevodi iz slovenščine.

Na koncu se iskreno zahvaljujem pisateljem, ki so ljubeznivo ustregli moji prošnji in mi dali kratke biografske podatke.¹

Pri uvodnih opazkah o posameznih piscih sem se omejil na to, da dam suhe podatke. Kaj drugega pri tej priliki nisem nameraval.

U Beogradu, maja 1939.

Stanko Škerlj

¹) Samo za podatke o gospodu Mišku Kranjcu sem moral naknadno prositi gospoda Toneta Potokarja, ki se mu tudi lepo zahvaljujem za uslugo.

САДРЖАЈ
KAZALO

САДРЖАЈ

	Страна
О овом издању	VIII
Савремене словеначке новеле	XII
МИШКО КРАЊЕЦ	2
Пролеће	4
АНТОН ИНГОЛИЧ	96
Први снег	98
МАКСО ШНУДЕРЛ	140
Повест о Јурју Пожгану	142
ЦИРИЛ КОСМАЧ	164
Онога лепога дана	166
ФРАНЦЕ БЕВК	212
Граната	216
ФЕРДО КОЗАК	262
Пролеће	264
ИВАН ПОТРЧ	302
»Имел сем љубицо...«	304
ФИЛИП КАЛАН	360
Пуцњи за кућом	362
ВЛАДИМИР БАРТОЛ	394
Последњи покретач	396
БОГОМИР МАГАЈНА	460
Чинovníк Филип Клеменчић мора на операцију	462
ЛУШ КОЗАК	486
Маска Жоржовас овог и с оног света	488

K A Z A L O

	Stran
<i>Nekaj besed o tej publikaciji .</i>	IX
<i>Sodobne slovenske novele . . .</i>	XIII
MIŠKO KRANJEC	3
<i>Pomlad</i>	5
ANTON INGOLIČ	97
<i>Prvi sneg</i>	99
MAKSO SNUDERL	141
<i>Storija o Jurju Požganu</i>	143
CIRIL KOSMAČ	165
<i>Tistega lepega dne</i>	167
FRANCE BEVK	213
<i>Granata</i>	217
FERDO KOZAK	263
<i>Pomlad</i>	265
IVAN POTRČ	303
<i>»Imel sem ljubico...«</i>	305
FILIP KALAN	361
<i>Streli za hišo</i>	363
VLADIMIR BARTOL	395
<i>Zadnje gibalo</i>	397
BOGOMIR MAGAJNA	461
<i>Uradnik Filip Klemenčič mora na operacijo</i>	463
JUS KOZAK	487
<i>Maska Georgesova to in ono-stranska</i>	489

АНТОЛОГИЈА
САВРЕМЕНИХ
СЛОВЕНАЧКИХ
НОВЕЛИСТА

ANTOLOGIJA
SODOBNIH
SLOVENSKIH
NOVELISTOV

МИШКО КРАЊЕЦ

Најпознатије име међу млађим словеначким приповедачима носи онај између њих који долази из покрајине, столетима сасвим одељене од културнога догађања остале Словеначке, из Прекомурја. Мишко Крањец, рођен у септембру 1908 у Великој Полани код Мурске Соботе, ишао је још у мађарску основну школу. Из тежачког живота који га је већ обузео, одједном се нашао у љубљанским школама. Град је допринео да редом упозна живот у заводу и сиромаштво у предграђу. Тада је већ сарађивао у разним интернатским и омладинским листовима, а и у домаћим покрајинским публикацијама. Ипак је био широј јавности још непознат кад се године 1930 појавио у збирци Седам младих словеначких списатеља са новелом Осмех. И онда је брзо стекао глас својом књижевном зрелошћу која је изненађивала, изразито својим стилем којим се служио при приказивању своје тако слабо познате уже домовине, и неисцрпном плодношћу. Остао је неуморно ради на књижевном пољу, ма да се вратио на село и чак почео да се бави и политиком. Написао је досад дуги низ новела које су разасуте по свима словеначким књижевним часописима, а делом скупљене и у две посебне књиге: Срећа на селу (1932) и Три новеле (1935); поред тога дао је и више дужих приповедака и романа: Тежаци (1932), Предграђе (1933), Песма друма (1934) и друге, све до Капетанових (1938). Укратко, за шест, седам година издао је десет самосталних књига.

Новела Пролеће, коју доноси ова збирка, објављена је у Модрој птици 1931/1932. На српскохрватском ће ускоро изаћи — у Српској књижевној задрузи — пет Крањчевих новела у преводу Т. Потокара.¹

¹ У међувремену та је збирка изашла.

MIŠKO KRANJEC

Najbolj znano ime med mladimi slovenskimi pripovedniki nosi oni izmed njih, ki prihaja iz pokrajine, dolga stoletja docela ločene od kulturnega dogajanja ostale Slovenije, iz Prekmurja. Miško Kranjec, rojen v septembru 1908 v Veliki Polani pri Murski Soboti, je hodil še v madžarsko ljudsko šolo. Iz težaškega življenja, ki ga je že zajelo, se je naenkrat znašel v ljubljanskih šolah. Mesto mu je prineslo povrsti poznavanje življenja v zavodu in med predmestnim siromaštvom. Takrat je že sodeloval v raznih internatskih in mladinskih listih, pa tudi v domačih pokrajinskih publikacijah. Vendar je bil širši javnosti še neznan, ko se je leta 1930 pojavil v zbirki *Sedem mladih slovenskih pisateljev s črtico Smehljaj*. In nato se je hitro močno uveljavil s svojo preseñetljivo pisateljsko zrelostjo, z izrazito svojim slogom, ki mu je služil pri prikazovanju njegove tako malo znane ožje domovine, in z neizčrpno plodovitostjo. Ostal je neutrudljivo delaven na književnem polju, dasi se je vrnil na deželo in celo posegel v politiko. Napisal je doslej dolgo vrsto novel, ki so raztresene po vseh slovenskih književnih časopisih, a deloma zbrane tudi v dveh posebnih knjigah: *Sreča na vasi* (1932) in *Tri novele* (1935) poleg tega pa je dal tudi več daljših povesti in romanov: *Težaki* (1932), *Predmestje* (1933), *Pesem ceste* (1934) in druge, vse do *Kapitanovih* (1938). Skratka, v šestih, sedmih letih je izdal deset samostojnih knjig.

Novela *Pomlad*, ki jo prinaša ta zbirka, je objavljena v *Modri ptici* 1931|1932. V srbohrvaščini izide — pri Srbski književni zadrugi — v kratkem pet Kranjčevih novel v prevodu T. Potokarja.¹

¹ Medtem je ta zbirka že izšla.

МИШКО КРАЊЕЦ

ПРОЛЕЋЕ

Прва кућа у улици на лево је дом Горњечевог Малог. Дом каквих има много у селу од пре рата: имућан и простран, а ипак покривен сламом, као да би хтео да сачува нешто од старих обичаја, мало конзервативности. И мали прозори одају то самољубље, и шарени зидови који су већ мало огуљени.

Око куће је простран врт, уз пут мало мочваран, где зато расте лепа шума, мрачна и тајанствена у пролеће. Поред пута је јарак и старе врбе, мало више неколико јабланова и багремова. И воћњак је даље, засађен складно, на штајерски начин.

А ипак је све некако занемарено. Као да је неко хтео да уреди пријатан дом, који би имао да буде, у поређењу с другим кућама у улици, чак донекле разметљив, па га је нешто претекло и оставило на свему траг тихе резигнације.

Та резигнација познаје се и на његовом господару Горњечевом Ивану, шездесетогодишњем сељаку који је остао сâм на своме дому. Своје три кћери подавао је на добра места и ниједна није хтела да остане код њега.

Тако је живео сâм, у малој резигнацији, у старој конзервативности. У знак тога носио је беле брегеше од домаћег платна, лети чизме, једну исту капу више

MISKO KRANJEC

POMLAD

Prva hiša v ulici na levo je dom Gornječevega Malega. Dom, kakor jih je mnogo v vasi izpred vojne: mogočen in prostran, vendar krit s slamo, kot bi hotel ohraniti nekaj starih navad, nekaj stare konservativnosti. Tudi majhna okna izdajajo to samoljubje in pisane stene, ki so že nekoliko okrušene.

Okoli hiše je prostran vrt, ob cesti nekoliko močvirnat, kjer pa raste zato lep gozd, teman in skrivnosten v pomladi. Ob cesti je jarek in stare vrbe, bolj na brežnem nekaj jagnedov in akacij. Tudi sadovnjak je dalje, zasajen okusno po štajerskem načinu.

Vendar pa je vse nekam zanemarjeno. Kakor da je hotel nekdo nekoč urediti prijeten dom, ki naj bi bil v primeri z drugimi hišami v ulici celo nekoliko bahav, pa ga je nekaj prehitelo in zapustilo v vsem sled tihe resignacije.

Ta resignacija se pozna tudi na njegovem gospodarju Gornječevem Ivanu, šestdesetletnem kmetu, ki je ostal sam na tem domu. Svoje tri hčere je poženi na dobra mesta in nobena ni hotela ostati pri njem.

Tako je živel sam, v majhni resignaciji, v stari konservativnosti. V znak tega je nosil bele brguše iz domačega platna, poleti škornje, eno in isto kapo več let, že

година, већ сву искрпљену. Не можда зато што не би могао купити другу, него што се није мењао, што се код њега живот није помакао напред.

Шездесет година је било тада Ивану. Ипак је био још чио и свеж; радио је као да му је било једва тридесет и живео сам за себе, мимо целе улице, мимо својих кћери које су отишле и разделиле међу собом земљу иза матере. Његова је, разуме се, остала.

Упркос свему томе Иван је једне недеље по подне признао себи:

„Старим...“

Али то сазнање, најпосле, није било нарочито горко, него је било само као неки међаш у животу: отсада ће бити, додуше, исто тако као што је било досада, ипак без икаквог рачуна. Било је сазнање да је сам, да већ одавно нема више жене и деце, и да ће тако остати до краја. Кад му је умрла жена, није било то ништа нарочито. Но... људи умиру, јер је то Божја воља; један пре, други касније. Свих двадесет година није осећао никакве празнине за њом. Две године после њене смрти жене су га већ жениле удовицама. Удовица је било доста, нарочито касније, у послератно време, чак добрих партија. И сам је живахнуо и меркао. Истина је да је имао децу, али деца испочетка још нису била одрасла и то је био чак разлог за женидбу. Домаћице није било у кући. Касније, кад су девојке (три је имао) дорастале, јављали су се чести спорови. Али се позивао на то да је он господар и да може радити шта хоће. Кћери је полако поуздавао; најстарију испрва да остане кући, јер није имао сина, а млађе две на богата места; једну Преко, и та је земљу, коју је добила после матере, продала. А кад је умро једини брат мужа најстарије, преселила се с мужем у његов дом.

Али Горњечевог Малог то није снуждило.

Нека иду, шта да их моли. Земљу, материн мираз, су добиле, и тако је он господарио на својем. Није му било нарочито жао за њима.

„Ниједна не уме честито ни хлеб да меси.“ А најстарија, чији је муж отишао у Америку, сувише је слободно живела код куће. „Нека се вуцара на

vso zakrpano. Ne morda zato, da si ne bi mogel kupiti druge, temveč, ker se ni spreminjal, ker se pri njem življenje ni premaknilo naprej.

Šestdeset let je bilo tedaj Ivanu. Vendar je bil še čil in svež; delal je, kot da bi mu bilo komaj trideset, in živel sam zase, mimo vse ulice, mimo svojih hčerá, ki so odšle in si razdelile zemljo po materi. Njegova je seveda ostala.

Kljub vsemu si je Ivan neke nedelje popoldne priznal:

»Star postajam —«

Pa to spoznanje naposled ni bilo posebno grenko, temveč je bilo samo kot nekak mejnik v življenju: odslej bo sicer prav tako kot je bilo doslej, vendar brez vsakih računov. Bilo je spoznanje, da je sam, da že zdavnaj nima več žene, ne otrok; in da bo ostalo tako do konca. Ko mu je umrla žena, ni bilo to nič posebnega. No — ljudje pač umirajo, ker je tako božja volja; eden prej, drugi pozneje. Vseh dvajset let ni čutil nikake praznine po njej. Dve leti po njeni smrti so ga ženske že ženile z vdovami. Vdov je bilo dovolj, zlasti pozneje v povojnem času, celo dobrih partij. Tudi sam se je razživel in se razgledoval. Res, da je imel otroke, toda otroci sprva še niso bili dorasli in je bilo to celo razlog za ženitev. Gospodinje ni bilo pri hiši. Pozneje, ko so dekleta (tri je imel) doraščala, so se pojavljali pogosti spori. Pa se je skliceval, da je on gospodar in da lahko dela, kar hoče. Hčere je počasi omožil; najstarejšo sprva domov, ker sinu ni imel, mlajši pa v bogata mesta; eno v Prek in je zemljo, ki jo je dobila po materi, prodala. Ko pa je umrl edini brat moža najstarejše, se je preselila z možem na njegov dom.

Pa Gornječevega Malega to ni potrlo.

Naj gredo, kaj bi jih prosil. Zemljo po materi je dobila in tako je on gospodaril na svojem. Ni mu bilo posebno žal za njimi.

»Saj ne zna nobena pošteno peči kruha.« Tudi je najstarejša, ki ji je mož šel v Ameriko, doma preveč svobodno živela. »Drugod naj se vlačí«, je dejal, »ne na

другом месту“, казао је, „не на мојем имању.“ И није се више бринуо за њих. Није одлазио да их гледа и оне нису долазиле к њему.

Зато је опет живео слободно. Преко недеље је био, разуме се, сељак и радио на земљи у зноју и труду, а у недељу се обукао и ишао Преко где је имао много познаника и познаница. Место брегеша облачио је сукнене чакшире, шарену кошуљу и шешир, док је радних дана носио исту капу већ више од десет година. По Међумурју је пијанчио с удовицама поваздан и тек увече се враћао и путем певао.

Али упркос томе није се оженио. Шта га је од тога одвраћало, тешко је рећи. Као да није могао наћи подесне жене или као да му је такав слободан живот годио. Да... тако живети! Идеш куда ти се прохте и кад год хоћеш, и никога нема ко би ти бранио.

И тако је дочекао шездесету годину и утврдио је управо тада:

„Стар сам...“

Стар бити... Али Иван није мислио тиме рећи да је сада крај живота, да ће сада у недеље остајати код куће. Не, него је увидео само да се на његову дому неће ништа променити, да ће остати сам. Додуше, ићи ће још Преко, а ипак ће бити његов дом празан. После, кад умре, нека деле кћери земљу, дом ће можда продати, и тако ће се живот променити.

Упркос томе живео је и даље слободно, чак и више; као из неке резигнације, из сазнања да је стар, да нема више снаге у себи и да уза се нема никог на кога би се ослонио.

Своју њиву није при том занемаривао, чак ју је с већом ревношћу обрађивао. Суседи су му помагали код већег посла, за хлеб; да им даје стоку кад ору.

И тако је пролазио живот и зауставио би се тек кад би се уморио, кад би легао, а не би могао више хватити за плуг, за мотику, за косу.

Али управо тада се десило нешто што је сасвим променило ток живота.

Иван је имао само једног брата. Али тај брат је био већ одавно заборављен, за Ивана није више живео. Двадесет пет година се већ нису сретали, можда тек

mojem gruntu.« In ga niso več brigale. Ni jih hodil gledat in one niso prihajale k njemu.

Zato pa je spet živel svobodno. Med tednom je bil seve kmet in je delal na zemlji v znoju in trudu, v nedeljo pa se je napravil in šel v Prek, kjer je imel obilo znancev in znank. Namesto brguš je oblekel suknene hlače, pisano srajco in klobuk, dočim je ob delavnikih nosil isto kapo že nad deset let. Po Medžimurju je popival z vdovami ves dan in se šele na večer vračal in pel po poti.

Kljub temu pa se ni oženil. Kaj ga je od tega odvrnilo, je težko reči. Kot da ne bi mogel najti primerne ženske, ali pa kot bi mu tako svobodno življenje prijalo. Da — tako živeti! Greš, kamor se ti zahoče in kadarkoli in ni nikogar, ki bi ti branil.

In tako je dočakal šestdesetega leta in je dognal prav tedaj:

»Star sem —«.

Star biti —. Pa Ivan ni mislil s tem reči, da je zdaj konec življenja, da bo zdaj ob nedeljah ostajal doma. Ne, temveč je spoznal samo, da se na njegovem domu ne bo nič spremenilo, da ostane sam. Sicer bo še hodil v Prek, vendar bo njegov dom prazen. Potem, ko umre, si naj dele hčere zemljo, dom morda prodajo in tako se bo življenje spremenilo.

Kljub temu je živel naprej svobodno, celo bolj; kot iz neke resignacije, iz spoznanja, da je star, da nima več v sebi moči in ob sebi nima nikogar, ki bi se oprl nanj.

Svojega polja pri tem ni zanemarjal, celo z večjo vnemo ga je obdeloval. Sosedovi so mu pomagali pri težjem delu, za kruh; da jim je dajal živino, ko so orali.

In tako je šlo življenje naprej in bi se bilo šele ustavilo, ko bi omagal, ko bi obležal, ne da bi mogel še prijeti za plug, za motiko, za koso.

Toda prav tedaj je prišlo nekaj vmes, kar je povsem spremenilo tok življenja.

Ivan je imel enega samega brata. Pa ta brat je bil že davno pozabljen, za Ivana ni več živel. Dvajset pet let se že nista srečavala, morda komaj vsakih pet let enkrat.

сваких пет година једанпут. Кад им је отац умирао, поделио их је, као што су сељаци некад делили децу: Најстаријем кућу и земљу, млађем мало новаца. И тако је и његов брат Јоже добио нешто у готову, кад је постао пунолетан, и тиме постао непотребан у кући. Али та свота коју је добио није била ни толика — као што је сам казао — да би могао недељу дана пити за њу. И почео је заиста пијанчити. Месец дана је седео стално у крчми, не одлазећи кући, докле га напошетку нису избацили на улицу. Разбио је врата и прозоре на крчми и код куће, због чега су га затворили на неко време. А кад је издржао затвор, отишао је у свет, а да нико није ни знао за њега. А није се никога ни тицао. Некако ће већ живети, та није више дете. Код куће ни онако није имао више шта да тражи. А Иван, који је господарио, није се распитивао за њега.

Сад било како било, тај исти његов брат, који је био избрисан са земље, одгурнут, на којег није нико мислио, управо тај човек се изненада вратио после толико година, не поручивши ништа пре, и довео са собом петогодишње дете. На рамену је носио стари црвоточан сандук, а левом руком је водио дечачића који је био већ уморан од дугог хода.

Јошко је оставио пред прагом сандук, скинуо шешир и рукавом обрисао чело. Отворио је врата од претсобља и погледао у собу. Али није нашао никога. Онда је опет изашао пред врата и посадио дете на праг.

„Седи лепо на миру“, рекао му је.

Упутио се према стаји. Врата су била широм отворена, неко је звиждукао код стокe.

„Иван“ помислио је Јожек. Тако је само он звиждао, прастару песму, на стари начин.

Јожек је застао пред стајом. Можда му је било мало непријатно. Погледао је по дворишту и на амбар. Његове очи су биле крмељиве а вид слаб, ипак је разазнао: све је као и некада. Стара два чардака, подупрта с једне стране. Бунар је некад био дрвен, сада је бетониран. То је добро. Остраг плетер, подеран, плетен на начин као што га је отац волео плести.

Ko je njiju oče umiral, ju je obdelil; kakor so kmetje pač včasih radi obdelili otroke: najstarejšemu grunt in zemljo, mlajšemu nekaj denarja. In tako je tudi njegov brat Jože dobil nekaj v gotovini, ko je bil polnoleten in s tem postal nepotreben pri hiši. Toda ta vsota, ki jo je dobil, ni bila niti toliko, — kot je sam dejal, — da bi teden dni pil za njo. In je začel v resnici popivati. Mesec dni je sedel ves čas v krčmi, ne da bi šel domov, dokler ga niso naposled vrgli na cesto. Razbil je vrata in okna na krčmi in doma, za kar so ga zaprli nekaj časa. Ko pa je prestal zapore, je odšel v svet, ne da bi kdo vedel zanj. Pa tudi nikogar ni brigalo. Bo že kako živel, saj ni več otrok. Doma pa itak ni imel več kaj iskati. In Ivan, ki je gospodaril, ni vpraševal po njem.

Kakorkoli pa je že bilo, taisti njegov brat, ki je bil zbrisan z zemlje, odrinjen, ki ni nihče nanj mislil, prav ta človek se je nenadoma vrnil po letih, ne da bi bil kaj prej sporočil, in je pripeljal s seboj petletnega otroka. Na rami je nosil star črviv kovčeg, z levico pa je vodil fantka, ki je bil že ves truden od dolge hoje.

Jožko je odložil pred pragom kovčeg, snel klobuk in si obrisal čelo z rokavom. Odpri je vrata na priklatu in pogledal v sobo. Pa ni našel nikogar. Potem je spet stopil pred duri in posadil otroka na prag.

»Sedi lepo pri miru«, mu je rekel.

Napotil se je proti hlevu. Duri so bile odprte na stežaj, nekdo je pomalem žvižgal pri živini.

»Ivan«, je pomislil Jožek. Tako je pač samo on žvižgal, prastaro pesem, po starem načinu.

Jožek je postal pred hlevom. Morda mu je bilo nekoliko neprijetno. Ozrl se je po dvorišču in po skednju. Njegovo oči so bile krmežljave in pogled slab, vendarle je razložil: vse je kakor nekoč. Stara kukurinjaka, podprrta od ene strani. Studenec je bil nekoč lesen, zdaj je betoniran. To je prav. Zadaj plot, raztrgan, pleten po načinu, kot ga je oče rad pletel. Na skednju je zavoženo, voda

Код амбара је насуто, вода се сада не може купити по њему. Кола су нова, само су ваљда сувише лени да их оперу. На стаји нема више сена, а ни у сенари. Али ускоро ће косити, бар детелину.

Напоследку је ипак пошао у стају, али се већ скоро на прагу срео с братом. Можда је био Иван у први мах изненађен, али је пружио брату руку и рекао:

„Дошао си?“

„Дошао сам.“

Можда је при свему било мало збуњености, али на њиховим лицима се то није могло опазити, а ни по гласу.

Најпосле, било је природно да се брат једанпут врати, да дође да види дом. Дом је ипак дом и тешко је заборавити на њега.

„Причекај мало“, рекао је Иван, „ја ћу одмах свршити.“

И Јожек је ушао у стају да погледа стоку.

„Кобиле имаш друге“, рекао је.

„Друге... Једна ми је пре неколико година угнула, а слепу сам продао. Мислио сам да држим само краве. Али не иде. Нису толико за рад. Само једну имам ради млека. Пре недељу дана продао сам теле.“

Иван је ишао, бацио кобилама сена и уз то причао брату да је сам. Жена му је још пре много година умрла, а кћери је поудавао. На добром месту су, не долазе ни да га виде. Мисле да ће им и тако дати и своје. Али су се превариле. И тако су после матере добиле скоро само бољу земљу. Нека живе. Кад умре, доћи ће већ да разделе... А сад је сâм и сâм ради. Суседи му помажу. Тако полако иде. Шта се може кад није друкчије.

„А ти си скоро слеп?“ казао је Иван.

„Да“, потврдио је брат. „Пре пет година сам још видео. Али ми је нешто расло на зеници па су ме натерали да идем у болницу. Нешто су ми секли и мазали, тако да сада скоро не видим.“

Иван је притворио врата и враћао се за Јошком.

„Тата, зар нећемо ићи даље?“ упитало је дете оца.

se zdaj ne more nabirati po njem. Kola so nova, samo so menda preleni, da bi jih oprali. Na hlevu ni sena več in ne v parmi. Pa saj bodo kmalu kosili, vsaj deteljo.

Naposled pa je vendarle stopil v hlev, pa se je že skoraj na pragu srečal z bratom. Mogoče je bil Ivan presenečen prvi trenutek, toda dal je bratu roko in dejal:

»Si prišel?«

»Prišel sem.«

Mogoče je bilo pri vsem nekoliko zadrege, toda na njunima obrazoma tega ni bilo opaziti, tudi ne iz glasu.

Naposled pa je bilo naravno, da se brat enkrat vrne, da pride pogledati dom. Dom je vendarle dom in je težko pozabiti nanj.

»Malo počakaj«, je dejal Ivan, »jaz takoj opravi.«

Jožek pa je stopil v hlev, da si ogleda živino.

»Kobile imaš druge«, je menil.

»Druge. — Ena mi je pred leti poginila, slepo pa sem prodal. Mislil sem, da bi imel samo krave. Pa ni. Niso tako za delo. Samo eno imam zaradi mleka. Pred tednom sem prodal tele.«

Ivan je šel, vrgel kobilam sena in medtem pripovedoval bratu, da je sam. Žena mu je že pred dolgimi leti umrla, hčere je pa poženil. V dobrem mestu so, niti pogledati ga ne pridejo. Mislile so, da jim tako dá še svoje. Pa so se motile. Saj so pa po materi dobile skoraj samo boljšo zemljo. Naj živijo. Ko umre, že pridejo, da si razdele. — Zdaj pa je sam in sam dela. Sosedje mu pa pomagajo. Tako pomalem gre. Bog pomagaj, ko ni drugače.

»Ti si pa skoraj slep?« je dejal Ivan.

»Saj«, je potrdil brat. »Pred petimi leti sem še videl. Pa mi je nekaj raslo na glednem in so me silili v bolnico. Nekaj so mi rezali in mazali, tako, da zdaj skoraj ne vidim.«

Ivan je priprl vrata in se vračal za Jožkom.

»Tati, kaj ne greva dalje?« je vprašal otrok očeta.

„Куда даље...? Овде смо код куће.“

Кад је Иван угледао дете, насмешио се. Тај осмех је био пола у чуђењу, пола у лакој иронији, али лепо скривеној.

„Је ли то твој?“

„Мој“, потврдио је Јожек. „Ванчи, пружи стрицу руку. Гледај, то је твој стриц... И немој да га се бојиш.“

Дете је устало и са страхом пружило стрицу руку не погледавши га.

„Гле га“, боцнуо је Иван у шали. „Брзо ћеш имати помоћ... Али касно си га добио, касно.“

„Шта се може... За покору ми је. Шта ћу?“

„А где је жена? Ваљда си ожењен?“

„Од ње је, од жене“, потврдио је брат. „Тамо је остала.“ Јошко није радо говорио о томе, па Иван засада није испитивао даље. А кад је угледао сандук пред прагом, застао је и погледао брата.

„А шта је то?“

„Наше ствари. Одело...“

„Зар сте дошли са свиме?“

„Са свиме...“

„Па ваљда не да овде останете?“

„А куда би“, рекао је Јошко. „Од куће до куће? У прошњу?!“

Иван даље није испитивао.

*

Заправо се није ништа десило. Вратио се брат с дететом, јер не може да живи у свету. Вратио се брату који има кућу, њиву, и још је и сам. Њиву има да би могло њих шесторо живете на њој. Али Ивана је то ипак збунило. И као што му се пре чинило да је сâм, да нема у кући никог ко би кадгод бар проговорио, тако их је било сада одједном сувише око њега. Као да наслућују да стари, враћају се и чекаће на његову смрт.

„Још ће молити Бога да брзо умрем.“

Ако је Иван понекад признао себи да је стар, то није било ништа друго него сазнање да ће остати сâм, да ће живети за своју земљу. Па кад се вратио брат,

»Kam dalje —? Tu sva doma.«

Ko je Ivan zagledal otroka, se je nasmehnil. Ta nasmeh je bil pol v začudenju, pol v lahni ironiji, pa lepo prikriti.

»Kaj je ta morda tvoj?«

»Moj«, je potrdil Jožek. »Vanči, daj stricu roko. Poglej, to je tvoj stric. — Pa nikar se ga ne boj.«

Otrok se je dvignil in dal stricu roko s strahom, ne da bi se ozrl po njem.

»Lej ga«, je zbodel Ivan v šali. »Saj boš imel kmalu pomoč. — Pa pozno si ga dobil, pozno.«

»Bog pomagaj —. Za pokoro mi je. Kaj pač hočem.«

»Kje pa je žena? Saj si menda poročen?«

»Od nje je, od žene«, je brat pritrdil. »Tam je ostala.« Jožko ni rad govoril o tem, pa Ivan zaenkrat ni dalje spraševal. Ko pa je zagledal kovčeg pred pragom, se je ustavil in pogledal brata.

»Kaj pa je to?«

»Najine stvari. Obleka —.«

»Kaj sta prišla z vsem?«

»Z vsem —.«

»Pa menda ne, da bi tu ostala?«

»Kam pa naj greva«, je dejal Jožek. »Od hiše do hiše? po beračenju?!«

Ivan dalje ni spraševal.

*

Prav za prav se nič zgodilo. Vrne se brat z otrokom, ker ne more živeti v svetu. Vrne se k bratu, ki ima hišo, polje in je še sam. Polja ima, da bi lahko šest ljudi živelo na njem. Ivana pa je vendarle to zmedlo. In kakor se mu je prej zdelo, da je sam, da ni nikogar pri hiši, ki bi kdaj vsaj spregovoril, tako je bilo zdaj nenadoma preveč ljudi okoli njega. Kakor bi zaslutili, da postaja star, vračajo se in bodo čakali na njegovo smrt.

»Še molili bodo, da bi skoraj umrl.«

Če si je Ivan kdaj priznal, da je star, ni bilo to nič drugega, kakor spoznanje, da sam ostane, da bo živel svoji zemlji. In če se je vrnil brat, bo vsaj delal. Močan

бар ће радити. Јак је и скоро млад, ма да слабо види. А ипак ће радити. На земљу ни тако нема никакво право. Исплаћен је, избрисан с ње. Господар не може бити, само слуга. Да, слуга може. Па није он — Иван — делио. Родитељи су тако решили. А није требало да све пропије. Али то је, најпослед, његова ствар, кад му се тако учинило да ваља...

Али упркос томе није било све тако једноставно. Можда је било свему криво то што се Иван срео с малим делићем света на који је већ сасвим заборавио.

Ма како доказивао сву једноставност, умирити се није могао. Заборавио је на сазнање последњих дана, заборавио на признање да је стар. Не... никако није био стар за живот. Још доста млад...

Оно, није мислио терати брата. А овај је радио, био је слуга, човек без права, без признања. Добро је дошао Ивану, и тако му је потребан тежак. И домаћи човек је увек добар тежак, а радити је Јошко умео.

Али ипак нешто није било у реду.

Иван је погледао дете...

Да... то дете...

То дете је било као што су и друга деца, ништа нарочито није било на њему, можда мало даровитији, и то упркос томе што је отац заостајао иза просечних људи. Али ни та даровитост није била нимало необична. Ни његово лице није било необично, донекле чак ружно. У очима није било никакве нежности ни сањарења, осим што су биле изванредно живахне. И његово владање било је живахно, и чим се уживео у нови свет, био је тај свет његов. Тај свет је био, додуше, друкчији од пређашњег, али ипак се чинило да је од рођења у њему. Могао је ићи цео дан по путу, одлазио је код комшиске деце. О њему се није нико бринуо. Кад је био гладан, вратио се. И никад га нико није погладио по глави.

А Јошко је радио.

Ипак је некад живео на тој земљи. Познавао ју је као да је његова. Најпослед, није био размажен. Радом је заслуживао хлеб целог живота.

„Био си у манастиру?“ упитао га је једном брат.

je in še mlad skoraj, dasi slabo vidi. Delal bo pa vendarle. Do zemlje pa tako nima nikakih pravic. Izplačan je, izbrisan z nje. Gospodar ne more biti, samo hlapec. Da, hlapec je lahko. Saj ga ni on — Ivan — obdeljeval. Starši so tako sklenili. Tudi ni bilo treba vse zapiti. Pa to je naposled njegova zadeva, če se mu je tako zdelo.

Kljub temu pa ni bilo vse tako enostavno. Morda je bilo krivo to, da se je Ivan srečal z majhnim koščkom sveta, ki je že docela pozabil nanj.

Kakorkoli si je dokazoval vso enostavnost, pomiriti se ni mogel. Pozabil je na spoznanje zadnjih časov, pozabil na priznanje, da je star. Ne — nikakor ni bil star za življenje. Še dovolj mlad —.

Saj ni mislil odganjati brata. In ta je delal, bil je hlapec, človek brez pravic, brez priznanja. Prav je prišel Ivanu, saj rabi težaka. In domač človek je vedno dober težak, in delati je Jožko znal.

Pa vendarle nekaj ni bilo v redu.

Ivan se je ozrl po otroku —.

Da — ta otrok — —.

Ta otrok je bil, kakor so drugi otroci, nič posebnega ni bilo na njem, morda nekoliko nadarjenejši in to kljub temu, da je oče zaostajal za povprečnimi ljudmi. Toda tudi ta nadarjenost ni bila nič izrednega. Njegov obraz ni bil nič izrednega, celo nekoliko grd. V očeh pa ni bilo nikake nežnosti in zasanjanosti, razen, da so bile izredno živahne. Tudi njegovo vedenje je bilo živahno in kakor se je vživel v nov svet, je bil ta svet njegov. Ta svet je bil sicer drugačen od prejšnjega, vendar se je zdelo, da je že od rojstva v njem. Lahko je hodil ves dan po Kolniku, šel k sosedovim otrokom. Zanj se ni nihče brigal. Kadar je bil lačen, se je vrnil. In nikdar ga ni nihče pogladil po glavi.

Jožko pa je delal.

Saj je nekoč vendar živel na tej zemlji. Poznal jo je, kot bi bila njegova. Naposled ni bil razvajen. Z delom si je služil kruha vse življenje.

»Kaj si bil v samostanu?« ga je vprašal nekoč brat.

„У манастиру. Скоро двадесет година. Слуга сам био, код коња. И на њиви сам радио. Тешко није било, не могу рећи. Јести су нам калуђерице давале доста. Заслуживао нисам много, али ипак сам нешто сачувао.

„А зашто си изашао?“

„Враг га знао. Женска ми је завртела мозак. Дете се нашло и морао сам к њој. Живели смо скромно. Две године је била добра, а онда се њој завртео мозак...“

Иван је радо слушао ту приповетку о братовој жени и увек се смејао с неким задовољством. Зато је више пута наводио разговор на ту ствар и свршавао га увек с неком иронијом, с потсмехом брату.

„И побегла је?“

„Побегла? Врага! С другима је ишла.“

„За новац. За хлеб је зарађивала“, објаснио је Иван.

„Баво нека је носи! Хлеба заиста нисмо имали. Нека буде. И тако је добро. Сада, напослетку, годину дана је није било код куће. Писала ми је однекуд да ће се ускоро вратити. Узео сам дете и оставио њену матер. И тако смо отишли...“

„Право к мени...“

Јошко није одговорио. Само је слегао раменима. Ти разговори су се редовно понављали кад је Иван био расположен. И онда се овај задовољно на глас смејао. Да... таква приповетка није макар шта и не доживиш је макар кад.

Јошко је радио и то га није нимало узрујавало. Држао се куће, као да је за грудку прирастао.

„Па кад мислиш натраг?“ испитивао је Иван.

„Куда?“

„Њој, жени.“

То питање је било увек последње, на које Јошко није одговорио.

„Шта ћу код ње? Да је храним? Хвала Богу, само кад је побегла. Нека живи како зна, да не досађује.“

„Мислиш ли је некад позвати овамо?“

Код тог питања је Јошко увек устајао и одлазио.

Најпослед, није било ништа међу њима што би их завадило, да би се препирали и свађали. Напротив, стајали су један уз другог у пријатном миру, ипак

»V samostanu. Skoraj dvajset let. Hlapec sem bil, pri konjih. Tudi na polju sem delal. Hudo ni bilo, ne morem reči. Jesti so nam nune dajale dovolj. Služil nisem mnogo, pa sem si vendarle nekaj spravil.«

»Čemu si pa šel ven?«

»Vrag vedi. Ženska me je zmešala. Otrok je bil in sem moral k njej. Živela sva skromno. Dve leti je bila dobra, potem se je pa zmešala —.«

Ivan je rad poslušal to zgodbo o bratovi ženi in se je vedno smejal z nekim zadovoljstvom. Zato je večkrat napeljal razgovor na to stvar in ga končal vedno z neko ironijo, z nasmehom na brata.

»In je ušla?«

»Ušla? Kaj še! Z drugimi je hodila.«

»Za denar. Kruh je služila«, je razjasnil Ivan.

»Vrag z njo! Kruha res nismo imeli. Naj bo. Tudi tako je prav. Leto dni je zdaj nazadnje ni bilo doma. Pisala mi je odnekod, da se kmalu vrne. Vzel sem otroka in pustil njeno mater. In tako sva šla —.«

»Naravnost k meni —.«

Joško ni odgovoril. Samo zmignil je z rameni.

Ti razgovori so se redno ponavljali, kadar je bil Ivan razpoložen. In potem se je ta zadovoljno na glas smejal. Da, — taka zgodba ni karkoli in je ne doživiš kadarkoli.

Jožko je pač delal in ga to niti malo ni razburjalo. Držal se je doma, kakor bi h grudi prirasel.

»In kdaj misliš nazaj?« je spraševal Ivan.

»Kam?«

»K njej, k ženi.«

To vprašanje je bilo vedno zadnje, ki pa Jožko nanj ni odgovoril.

»Kaj bom pa pri njej. Da jo bom hranil? Še bog, da je ušla. Naj živi, kakor se ji zdi, da ne dela nadloge.«

»Pa jo misliš kdaj sem povabiti?«

Pri tem vprašanju se je Jožko vedno dvignil in šel.

Naposled ni bilo ničesar med njima, kar bi ju sprlo, da bi se prepirala in kregala. Nasprotno, stala sta drug ob drugem v prijetnem miru, vendar z eno samo majhno

с једном само малом разликом: један господар, други слуга. Стајао је господар, шездесетогодишњи сељак који је мало пре сам себи признао да је стар, стајао је сада високо исправљен и осећао да је оно признање било слабост; ипак је још снажан, има у себи живота. И поносан је што има уза себе слугу с којим се може пошегачити кад му се прохте. Тај слуга је миран, јер једе хлеб с његова стола.

Тај слуга је петнаест година млађи од њега, не само напола слеп, него и изринтан и измучен. Слуга који је сав свој живот провео у стаји, болестан, уништен, који не јадикује, који је смиран. Само једна мисао га још држи и гони да не клоне. Слуга...; који је само једанпут био човек, онда када је седео цео месец у гостионици, кад је осећао своју моћ, кад је само за тренутак постао као Бог, док га нису избацили на улицу. Али тада није јадиковао, упутио се у свет и можда се заклео да се неће никад враћати истим путем. А сад је слуга, слуга свом брату. Брату? Не; братство је престало негде пре двадесет година, после су били само људи, странци. Тај слуга је сада верно слушао свога господара.

А ипак носи тај слуга у себи парченце света до којег нико не може. Успомена? Не, то није успомена, живот... живот...

По улицама се витла његово дете, туче се с другима који га задиркују да је копиле.

Само једанпут је дошло то дете оцу и плакало.

„Шта се дереш?“

„Шта ми све говоре...“

„Шта?“

„Да сам копиле...“

Али отац га није помиловао него га је истукао и отерао.

„Други пут се брани...“

И Ванчи је разумео. Отада није више долазио да се тужи оцу. Ноктима се можеш бранити, на путу има пуно камења. Јачему се уклонити, слабијег притиснути.

Онда су долазиле комшинице.

Нека, забога, пазе на балавца и затворе га у собу, да не прави штету.

razliko: eden gospodar, drugi hlapec. Stal je gospodar, šestdesetleten kmet, ki si je malo prej priznal, da je star, stal je zdaj visoko vzravnán in čutil, da je tisto priznanje slabost; saj je še vendar močan, ima v sebi življenje. In ponosen je, da ima ob sebi hlapca, ki se lahko z njim ponorčuje, kadar se mu zahoče. Ta hlapec je tih, ker je kruh z njegove mize.

Ta hlapec je petnajst let mlajši od njega, ne samo na pol slep, tamveč tudi zgaran in zmučen. Hlapec, ki je vse svoje življenje preživel v hlevu, bolan, uničen; ki ne tarna, ki je ponižen. Samo ena misel ga še drži in ga žene, da ne omaga. Hlapec —; ki je samo nekoč bil človek, takrat, ko je sedel ves mesec v gostilni, ko je čutil svojo moč, ko je postal en sam hip kakor bog, dokler ga niso vrgli na cesto. Pa takrat ni tarnal, napotil se je v svet in morda prisegel, da se ne bo nikoli vračal po isti poti. Zdaj pa je hlapec, hlapec svojemu bratu. Bratu? Ne; bratstvo preneha nekje pred dvajsetimi leti, potem so samo ljudje, tuji. Ta hlapec je zdaj zvesto poslušal svojega gospodarja.

In vendar nosi ta hlapec v sebi košček sveta, ki nihče ne more do njega. Spomin? Ne, to ni spomin, življenje — življenje —.

Po cestah se podi njegov otrok, pretepa z drugimi, ki mu očitajo, da je pankrt.

Samo nekoč je prišel ta otrok k očetu in jokal.

»Kaj tuliš?«

»Kaj mi vse govorijo —.«

»Kaj?«

»Da sem pankrt —.«

Toda oče ga ni pobožal, temveč pretepel in nagnal.

»Drugič se brani —.«

In Vanči je razumel. Od tedaj ni več prihajal tožit očetu. Z nohti se lahko braniš, na kolniku je polno kamenja. Močnejšemu se izogniti, slabejše potlačiti.

Potem so prihajale sosedé.

Naj vendar pazijo na smrkavca in ga zaprejo v sobo, da ne bo delal škode.

„Нашем је бацио камен скоро у око; у чело га је погодио тако да је сав крвав.“

„Јеси ли га заиста ти?“ питао је Иван.

„Јесам. Кад ми каже да сам Циганин.“

Иван га није зграбио за уво, као што је пре радо чинио, него се насмејао гласно:

„Сјајан си дечко!“

Пролеће је донело обилно посла. Иван се није могао жалити на Јошка. Доброг тежака је добио у њему. И сам је почео с ревношћу радити и с већим весељем. Ујутро су рано устајали и одлазили на њиву. Кобилу је Јошко пре намирио, док је крави бацио само толико да не муче док не устане дете да је одведе на пашу.

Крава је била детету на незн.

„Краву ће ваљда моћи напасати“, казао је стриц пре недељу дана и пустио му је у врт. „Неће ти ништа, не треба да је се бојиш.“

И дете је напасало. Све је то било за њега нешто ново и занимљиво; слободно сме живети, напасати краву, што није лака ствар, и још може певати при свему томе. Тамо даље по вртовима напасају друга деца и вичу и певају. Разговарају гласно, заваде се и преко плота лети камење.

Тако је био Ванчи често сам код куће кад су отац и стриц одлазили да раде. Он је у то време још спавао.

Кад се ујутро пробудио, био је напољу већ дан. Устао је из буцака где је спавао и погледао по соби. Сунчеви зраци су продирали кроз прозор, на столу је седео мачак и прео, иначе није било никог.

„Оче!“ звао је Ванчи. А кад му се нико није одазвао, устао је, обукао чакшире које су му стајале на пећи, отишао до стола и успузао се на клупу. На столу га је чекала тарана с млеком, покривена да је мачак не би покусао. Улио је мало мачку у чинијицу. Кад се најео, метнуо је капу на главу и отишао до врата. Али су била затворена. Зато је отворио прозор и изишао напоље. Стриц му је казао да мора кроз прозор, да ће врата бити затворена, да не би дошли Цигани. Ишао је кроз ходник на ђубре и свршио нужду. При том је посматрао сунце које се већ уздигло изнад дрвећа.

»Našemu je vrgel kamen skoraj v oko; v čelo ga je zadel, da je ves krvav.«

»Si ga res ti?« je vprašal Ivan.

»Sem. Če mi pa pravi, da sem cigan.«

Ivan ga pa ni prijel za uho, kakor je prej rad storil, temveč se je zasmejal na glas:

»Fest dečko si!«

Pomlad je prinesla obilo dela. Ivan se ni mogel pritoževati nad Jožkom. Dobrega težaka je dobil z njim. Tudi sam je pričel z večjo skrbjo delati in z večjim veseljem. Zjutraj sta zgodaj vstajala in odhajala na polje. Kobilu je Jožko prej nakrmil, dočim je kravi vrgel samo toliko, da ne bo mukala, dokler ne vstane otrok, da jo bo pasel.

Krava je bila v otrokovi oskrbi.

»Kravo menda že lahko pase«, je dejal stric pred tednom in mu jo spustil na vrt. »Ničesar ti ne stori, ni se je treba bati.«

In otrok je pasel. Vse to je bilo zanj nekaj novega in zanimivega; svobodno sme živeti, pasti kravo, kar ni majhna stvar, in še poje lahko pri vsem tem. Tam dalje po vrtovih pasejo drugi otroci in kričijo in pojejo. Pogovarjajo se glasno, se spro in čez plot leti kamenje.

Tako je bil Vanči često sam doma, ko sta oče in stric odšla delat. On je še spal tačas.

Ko se je zjutraj zbudil, je bil zunaj že dan. Dvignil se je v kotu, kjer je spal, in pogledal po sobi. Solnčni žarki so prodirali skozi okno, na mizi je sedel maček in godel, sicer pa ni bilo nikogar.

»Očee!« je klical Vanči. Ko pa se mu ni nihče oglasil, je vstal, si oblekel hlače, ki jih je imel na peči, šel do mize in splezal na klop. Na mizi ga je čakal mlečen močnik, pokrit, da ga ne bi maček snedel. Nekoliko ga je nalil mačku v skodelico. Ko se je najedel, se je pokrtil s kapo in šel do duri. Pa so bile zaprte. Zato si je odprl okno in padel ven. Stric mu je povedal, da mora skozi okno, da bodo duri zaprte, da ne bi cigani prišli. Šel je skozi poje to na gnoj in opravil potrebo. Pri tem je opazoval solnce, ki se je že dvignilo nad drevje. Poslušal je ptičje petje in kričanje vrabcev na jagnedih. Po dolgem opazovanju je

Слушао је птичје певање и чивкање врабаца на јаблаковима. После дугог посматрања нашао је између грана гнездо од сена; млади су очајно дозивали. Пре неколико дана је замолио стрица да га подигне до грана, како би доспео до гнезда. Али стриц није хтео.

„Сувише је високо за тебе.”

Свако јутро је премишљао како би дошао до врабаца; а најзад је ипак увидео да не може. Отишао је и отворио враташца на стаји кокошима и паткама, ишао међу њима пред кућу и поставио храну у карлици на сред дворишта. Онда се сетио краве која је гладна мукала. Врата на стаји су била отворена. Отишао је и одрешио краву и отерао је у врт на пашу. Обавио јој је улар око рогова и пустио је. Ишао је по росној трави и гледао по врту као господар. Крава је била гладна и пасла је. Зато се није много бринуо за њу, него се изгубио у шуму да види шта раде млади косови.

Стриц му је казао да су то косови. И додао је да косове не сме узети, јер су то Божје птичице. Због тога га је то много мучило. Свраке на пример, које су биле високо на храсту, можеш узети, исто тако голубове, које је опазио на јасену. Али, зашто баш косове не?

Можда је то стриц само тако рекао, јер није хтео да он, Ванчи, узме косове који су тако лепо у грму на земљи. Баш косове не, до којих једино може. А како да узме врапце, свраке или голубове који су високо и не може их домашити.

Сео је у траву поред гнезда и метнуо младе у своју капу. Посматрао их је са занимањем, што су већ тако велики. Али шта вреди кад их је морао оставити опет у гнездо. Устао је и ишао утучен даље по шуми. Покушао је да се успуза по јасену до голубова. Гнездо није било високо. Каменом би се добацио до њега. Али што год је покушао, до грана је било сувише високо а дебло дебело. Кад би бар дошао до првих грана, оданде би се већ лако успузао.

Па и одатле је морао отићи без успеха. Зато је потражио у грму прав штап и отсекао га. С тим штапом се упутио према суседовом врту где је напа-

našel med vejami gnezdo iz sena; mladi so obupno klicali. Pred dnevi je zaprosil strica, naj ga porine do vej, da bi prišel do gnezda. Pa stric ni hotel.

»Previsoko je zate.«

Vsako jutro je premišljal, kako bi prišel do vrabcev; naposled pa je le spoznal, da ne more. Šel je in odprl vratca na hlevu kuram in racam in šel med njimi pred hišo in jim postavil s krnico hrano na sredo dvorišča. Potem se je spomnil na kravo, ki je lačna mukala. Duri v hlev so bile odprte. Šel je in odvezal kravo in jo gnal na vrt na pašo. Ovil ji je vrv okoli rogov in jo spustil. Šel je po rosni travi in gledal po vrtu kakor gospodar. Krava je bila lačna in se je pasla. Zato se ni veliko brigal zanjo, temveč se je izgubil v gozd, da bi pogledal, kaj delajo mladi kosi.

Stric mu je povedal, da so to kosi. Pristavil pa je, da kosov ne sme vzeti, ker so to božje ptičice. Zategadelj mu je to delalo velike preglavice. Srake na priliko, ki so bile visoko na hrastu, lahko vzameš, prav tako golobe, ki jih je zapazil na jesenu. Toda, zakaj prav kosov ne?

Morda je to stric kar tako rekel, ker ni hotel, da bi on, Vanči, vzel kose, ki so tako lepo v grmu na tleh. Prav kosov ne, ki edino more do njih. Kako pa naj vzame vrabce, srake ali golobe, ki so visoko in ne more do njih.

Sedel je v travo poleg gnezda in si položil mlade v kapo. Ogledoval jih je z zanimanjem, ko so že tako veliki. Pa kaj, ko jih je moral položiti spet nazaj v gnezdo. Dvignil se je in šel potrj dalje po gozdu. Poizkusil je plezati na jesen do golobov. Gnezdo ni bilo visoko. S kamnom bi ga dosegel. Pa kakorkoli je poizkušal, do vej je bilo previsoko in deblo predebelo. Ko bi vsaj prišel do prvih vej, od tam bi že lahko plezal.

Pa tudi odtod je moral iti brez uspeha. Zato si je poiskal v grmu ravno palico in jo odrezal. S to palico se je napotil do sosedovega vrta, kjer je pasel Jožek.

сао Јожек. Јожек је био већи од Ванчија и ишао је већ другу годину у школу. Дечак је певао вичући. Онда се сетио и викао матер.

„Мати-и!”

Ванчија је зграбило и одговорио му је:

„Кобиле су вам у блату —.”

То је онога разљутило.

Пошто су се неко време препирали због тога, Ванчи је упитао да ли има такав штап. Да може отсећи лепши, ако хоће, казао је. — Где? — Овде у њиховом лугу. — Само нека проба. Онда га је питао да ли зна за косове.

„Знам где су —.”

„Не знаш.”

Тако су се препирали и због голубова и сврака. Онда је Јожек рекао да он зна за пупавце. — Где су, питао је Ванчи. Да неће да каже, казао је онај, осим ако му Ванчи каже где су косови и голубови.

И одједном су се почели псовати.

„Ја знам шта је твоја мати”, казао је Јожек.

„Како знаш?”

„Наша мати је рекла да је у куплерају. А вас двојица сте се овамо довели да вам стриц остави кућу. Тамо нисте имали шта да једете. Твоја мати је дроља и иде с другима. А стриц је рекао да вам неће баш ништа дати. И нећете бити дуго овде, рекао је. Да ће вас отерати откуд сте и дошли.”

Ванчи је неко време премишљао. Додуше, већ је којешта чуо из разговора између оца и стрица. Упркос томе је казао:

„Ти знаш врага!”

„Врага, да! Кад је наша мати рекла. А њој је рекао стриц. Нећеш бити дуго овде, не!”

„Бићу!”

„Нећеш!”

Затим су се зграбили. Ванчи је био млађи и слабији. Јожек га је срушио на земљу, клекао на њега и тукао га бичаљетом. Ванчи је викао, а онда се одједном ослободио и бежао с псовкама. Али Јожек га је сустизао; Ванчи се сетио да има у џепу камење. Још за

Jožek je bil večji od Vančija in je hodil že drugo leto v šolo. Fant je pel kričaje. Nato pa se je spomnil in klical mater.

»Maatii!«

Vančija je prijelo in mu je odgovoril:

»Kobile so vam v blati —.«

To je onega razsrdilo.

Ko sta se nekaj časa prepirala radi tega, je Vanči vprašal, če bi imel tako palico. Da si lahko sam vreže lepšo, če hoče, je dejal. — Kje? — Tu v njihovem logu. — Le naj poizkusi. Potem ga je vprašal, če ve za kose.

»Vem, kje so —.«

»Ne veš.«

Tako sta se še prepirala za golobe in srake. Potem pa je Jožek dejal, da on ve za hupčake. — Kje so, je vprašal Vanči. Da ne pove, je dejal oni, razen če mu Vanči pove, kje se kosi in golobi.

Pa sta se nenadoma pričela psovati.

»Jaz pa vem, kaj je tvoja mati«, je povedal Jožek.

»Kako veš?«

»Naša mati so rekli, da je v kupleraju. Vidva z očetom pa sta se sem priklatila, da bi stric pustili hišo vama. Tam nista imela kaj jesti. Tvoja mati je vlačuga in hodi z drugimi. Stric pa so dejali, da prav nič ne dajo vama. In tudi ne bosta dolgo tu, so dejali. Da vaju odženejo, odkoder sta prišla.«

Vanči je nekaj časa premišljal. Saj je že marsikaj slišal iz razgovora med očetom in stricem. Kljub temu je dejal:

»Ti drek veš.«

»Drek, ja! Če so pa naša mati pravili. Njim so pa povedali stric. Ne boš dolgo tu, ne!«

»Bom.«

»Ne boš.«

Potem sta se spoprijela. Vanči je bil pač mlajši in slabotnejši. Jožek ga je položil na tla; pokleknil nanj in ga tepel s toporiščem. Vanči je kričal, potem se pa nenadoma osvobodil in tekel s psokami. Pa Jožek ga je dohiteval. Vanči se je spomnil, da ima v žepu kamenje.

плотом је узео један, кад је онај био већ стигао до њега, и бацио је камен.

Погодио је Јожека у чело, да се срушио.

„Исусе!“ викао је онај очајно.

Ванчи се поплашио. Отрчао је у шуму и сакрио се за грм. Тамо је нашао краву и почео јој нешто причати. Међутим је слушао женску вику код Јожека. Са свих страна су се купиле женске, испитивале гласно шта се десило. Да му је скитница бацио камен у главу. Није га бадава дроља родила.

Кад су се отац и стриц вратили, отац га је избио, да је био сав црвен. А стриц га је бранио и задовољно се смејао кад је дознао шта је било.

„Не пуштај се другима, нипошто се не дај!“

Ванчи је ишао неко време утучен, а кад је видео да Јожек већ иде, ма да јако завијен, није се више бојао. Онај му је, додуше, запретио палицом, али Ванчи му је показао камен који је имао у цепу. О, добро је кад знаш каменом гађати!

У недељу после подне, већ у лето, дошла је Иванова најстарија кћи Ана, кад се враћала с вечерње. Хтела је да говори с оцем због стрица који се вратио, па још с дететом. Говорила је вичући и обрецнула се на Јошка.

„А шта ви, стриче?“ упитала га је. „Шта вас је дотерало?“

„Хм!“ прогунђао је овај. „Нисам имао куд да идем. А цркнути не могу.“

„Гледајте“, говорила је свима. „Како се одједном вратио. Па ваљда не заувек?“

Јошко није одговорио. Отишао је и одрешио краву да је тера на пашу. Звао је дете да иде с њим. Али овога није било ни откуд.

А она је отишла и отсекла парче мяса из чабра, отсекла и комад хлеба, села за сто и јела, не престајући да прича оцу новости.

„А шта га је довело?“ бубнула је оцу мрзовољно.

Оцу је било мало непријатно и није знао шта да одговори. Можда је био баш тај страх оно што га је цело време узнемиривало, страх од кћери. Не, никад

Že za plotom je vzel enega, ko je bil že oni tik ob njem, in zagnal kamen.

Zadel je Jožka v čelo, da se je sesedel.

»Jezus!« je kričal oni obupno.

Vanči se je prestrašil. Stekel je v gózd in se skril za grm. Tam je našel kravo in ji pričel nekaj pripovedovati. Medtem pa je poslušal babje kričanje ob Jožku. Od vseh strani so se zbirale babe, spraševale na glas, kaj se je zgodilo. Da mu je ta pritepenec kamen zalučil v glavo. Ni zastoj, da ga je vlačuga rodila.

Ko sta se oče in stric vrnila, ga je oče pretepel, da je bil ves rdeč. Stric ga je pa branil in se smejal zadovoljno, ko je zvedel, kaj je bilo.

»Ne pusti se drugim, nikar se ne daj!«

Vanči je hodil nekaj časa potrta, ko pa je videl, da Jožek že hodi, dasi zelo obvezan, se več ni bal. Oni mu je sicer zagrozil s palico, Vanči pa mu je pokazal kamen, ki ga je imel v žepu. O, dobro je, če znaš s kamnom zadeti!

V nedeljo popoldne, že v poletju, je prišla Ivanova najstarejša hči Ana, ko se je vračala od večernic. Hotela je govoriti z očetom radi strica, ki se je vrnil, pa še z otrokom. Govorila je kričaje in se obregnila ob Jožka.

»Kaj pa vi, stric?« ga je vprašala. »Kaj vas je prigralo?!«

»Hm«, je ta pogodrnjal. »Nisem imel kam iti. Poginiti pa ne morem.«

»Poglejte«, je govorila splošno. »Kako na lepem se je vrnil. Pa menda ne za vedno?«

Jožko ni odgovoril. Šel je in si odvezal kravo, da bi jo gnal na pašo. Klical je otroka, da bi šel z njim. Pa tega ni bilo od nikoder.

Ona pa je šla in si odrezala kos mesa iz čebra, odrezala tudi kos kruha, sedla za mozo in jedla, ne da bi prenehala pripovedovati očetu novic.

»Kaj pa ga je prineslo«, je bruhnila proti očetu nejevoljno.

Očetu je bilo nekoliko neprijetno in ni vedel, kaj bi odgovoril. Morda je bila prav ta bojazen tisto, kar ga je ves čas vznemirjalo, bojazen pred hčerami. Ne, saj ni

није показао ту бојазан, а ипак га је пратила свих година. Кад су биле код њега, нападале су га због женидбе.

„Опет се жените!” викале су. „Таква стара будала, па нема памети. Доведите само какву на имање, обоје ћемо вас отерати! Само доведите какву дрољу! Такав старкеља, па се успалио! — Боље би било да се Богу молите!”

Та песма се отезала годинама док су биле још код њега, а и доцније, кад су биле удате. То је била иста песма коју је морао слушати сваке недеље кад се откуд враћао. Можда се баш због тога није оженио. Не да би се ослободио викања, него што су то била његова деца. А кад је био већ у годинама, та пребацавања су престајала. Имање није било у опасности.

А Јошко је донео доста узрока за нова пребацавања и Иван је знао да ће једне недеље све избити поново.

„Па кад ће отићи?” питала је кћи. „Шта је казао?”

„Шта је казао?” слегао је отац раменима. „Казао је да неће дуго. Мислим бар да неће!”

„Па има жену!”

„Жену!” узвикнуо је отац. „Разуме се да има, али каква је то жена! Више је дошао ради детета, да се не би патило и навикавало се на зло. Зар да га отерам? — Отићи ће кад му се буде прохтело.”

„Могли би му рећи да иде. — Познајем га, дознао је да ми нисмо код куће, па је дошао да заседне на имање. Чекаће да умрете и да му штогод оставите”.

„Шта да чека; нема ништа да чека.”

„Не, не! Напослетку ће вас лепо наговорити да му оставите кућу!”

„Па не мислим још црћи!” распалио се отац. „Једва чекате да ме нестане. Али још неће бити тако брзо, још нисам тако стар.”

„Зато” приговарала је кћи. „Међутим се може још све изменити.”

То се отада понављало сваке недеље. Кћери су долазиле опет код њега и биле су силно разговорне.

nikoli pokazal te bojazni, pa ga je vendar spremljala vsa leta. Ko so bile pri njem, so ga napadale radi ženitve.

»Že spet se ženite!« so kričale. »Tak star norec, pa nima pameti. Kar priženite kakšno na grunt, vaju oba od-tiramo! Samo priženite kakšno vlačugo! Tak star dedec, pa se še goni! — Molili bi rajši, molili!«

Ta pesem se je vlekla vsa leta, ko so bile še pri njem, in tudi pozneje, ko so bile že poročene. To je bila tista pesem, ki jo je moral poslušati vsako nedeljo, ko se je vrnil odkod. Morda se prav radi tega ni poročil. Ne, da bi se otresel kričanja, ampak ker so bili to njegovi otroci. In ko je bil že v letih, so ti očitki ponehali. Grunt ni bil v nevarnosti.

Jožko pa je prinesel dovolj vzrokov za nova očitanja in Ivan je vedel, da neke nedelje izbruhne na novo.

»In kdaj odide?« je vprašala hči. »Kaj je dejal?«

»Kaj je dejal?« je skomizgnil oče. »Dejal je, da ne bo dolgo. Saj mislim, da ne bo!«

»Saj pa ima ženo!«

»Ženo!« je vzkliknil oče. »Seveda ima, ampak kakšna žena pa je to! Bolj zaradi otroka je prišel, da ne bi stradal in se slabemu privajal. Kaj ga naj odženem? — Že odide, ko se mu bo zdelo.«

»Lahko bi mu povedali, naj gre. — Saj ga poznam, zvedel je, da nas ni doma, pa je prišel, da bi se vsedel na grunt. Čakal bo, da umrete in mu kaj pustite.«

»Kaj bi čakal; ničesar nima čakati.«

»Ne, ne! Nazadnje vas lepo pregovori, da mu pustite dom!«

»Saj še ne mislim crkniti!« se je razvnel oče. »Komaj čakate, da bi poginil. Pa še ne bo tako kmalu, še nisem tako star.«

»Zato pa«, je ugovarjala hči. »Medtem pa se lahko še vse spremeni.«

To se je ponavljalo od tedaj vsako nedeljo. Hčere so prihajale spet k njemu in bile sila zgovorne.

„Куда да га отерам, па још с дететом!“ изговарао се.

Напоследку му је било ипак сувише и плануо је:

„Дроље! Што долазите?! Нисам вас звао. Поштено сам вам поделио оно што вам је припадало. Шта хоћете још? Досад вас није било, а сад сте ме се сетиле. Кад цркнем, и тако ћу вам све оставити, ништа нећу однети.“

Онда се отарасио кћери, бар за неко време, и није га нико посећивао.

Живот је текао даље. Јошко се није хтео маћи и остао је с дететом код брата. А брат није више ни наваљивао. А и радио је савесно, колико је могао. Вид му је, додуше, слабио, али је ипак радио, јер је био навикнут. Чак с неком страшћу, са свешћу да се треба одржати на површини, пливати, пливати према обали.

Иван се, међутим, променио. Није више испитивао брата кад ће ићи. Чинило му се да је право тако и да је Јошко био увек на тој земљи, да је чак део свега тога, који нужно спада овамо. Она раздаљина између њих, додуше, није спласнула, још увек је један био господар, други слуга; још увек је господар говорио своје слузи:

„Но, где ти је жена?“

„Ђаво нека је носи. Не тиче ме се. Нека иде куд хоће.“

„А да те једног дана посети?“

Јошко на то није одговорио, него је отишао, да би избегао испитивање.

И жена, о којој се Иван понекад у шали распитивао, идућег пролећа је заиста дошла. Дошла је изненада, кад је није нико очекивао. Дошла је по градски обучена и са шеширом на глави. Била је још млада и лепушкаста жена.

Напоследку је пронашла Малога.

Док се обазирала по дворишту, приметила је у врту своје дете. Стајао је с два друга дечачића и бацали су камење у суседово двориште и викали. Неко је морао тамо бити и одговарао је.

Отишла је до плота и позвала је Ванчија.

»Kam naj ga pa poženem, pa še z otrokom!« se je izgovarjal.

Naposled pa mu je bilo le preveč in je vzrojil:

»Vlačuge! Čemu prihajate! Nisem vas klical. Pošteno sem vas obdelil, kar vam je šlo. Kaj pa še hočete?! Dozdaj vas ni bilo, zdaj pa ste se me spomnile. Kadar crknem, vam tako vse zapustim, ničesar ne odnesem s seboj.«

Potem se je otresel hčera, vsaj za nekaj časa in ga ni nihče obiskoval.

Življenje je šlo naprej. Jožko se ni hotel ganiti in je ostal z otrokom pri bratu. Pa brat ga tudi ni več silil. Saj pa je delal zvesto, kolikor je mogel. Vid mu je sicer slabel, vendar je delal, ker je bil vajen. Z neko strastjo celo, z zavestjo, da se je treba obdržati na površju, plavati, plavati proti bregu.

Ivan se je medtem spremenil. Ni več spraševal brata, kdaj pojde. Zdelo se je, da je prav tako in da je Jožko bil vedno na tej zemlji, da je celo kos vsega tega, ki nujno spada zraven. Tista razdalja med njima sicer ni splahnela, še vedno je bil eden gospodar, drugi hlapec; še vedno je govoril gospodar do svojega hlapca:

»Na, kje je tvoja žena?«

»Vrag z njo. Ne briga me. Naj hodi, koder hoče.«

»In naj te nekega dne obišče?«

Jožko na to ni odgovoril, temveč je šel, da bi se izognil vpraševanju.

In žena, ki je Ivan včasih spraševal v šali po njej, je naslednjo pomlad v resnici prišla. Prišla je nenadoma, ko je ni nihče pričakoval. Prišla je mestno oblečena in s klobukom na glavi. Bila je še mlada in čedna ženska.

Naposled je našla k Malemu.

Ko se je razgledovala po dvorišču, je zapazila na vrtu svojega otroka. Stal je tam z dvema drugima fantkoma in so metali kamenje na sosedovo in kričali. Nekdo je moral tam biti, in je odgovarjal.

Šla je do plota in poklicala Vančija.

„Ванчи!”

Тек кроз неко време се дете осврнуло, али се није макло. Мати је пошла према њему и смешкала се.

„Отац и стриц су у кући”, рекло јој је дете.

А кад је жена хтела на сваки начин к њему, сви троје су побегли у шуму и тамо иза грмља гледали за њом.

„То је твоја мати”, казао је један.

„Каква мати”, порицао је Ванчи. „Моја мати је дроља”.

Ипак та жена није могла бити нешто тако. Та сећао се своје мајке. Зар би била тако лепо обучена. То је ипак госпођа.

Упркос томе се најзад вратио кући. Ко зна, можда је то ипак била његова мати.

Туђинка је седела за столом и плакала. Стриц је пушио код пећи. Говорио је и смејао се гласно, као увек. На другој страни стола седео је отац, наслонио главу на руке и ништа није говорио.

Кад је жена опазила дете, планула је најзад. „Видиш Ванчи”, говорио је стриц, „твоја мати је дошла.”

Мати је пришла Ванчију, хтела га је загрлити и узети себи. Он се измакао, шмукнуо поред стрица у хошак и тако се сакрио од ње.

„Дођи к мени, Ванчи” звала га је она. „Ја сам твоја мати.”

„Каква мати”, говорио је. „Ви сте госпођа, моја мати је дроља”.

„Шта?” планула је жена. „Шта је твоја мати?”

„Дроља.”

„Ко ти је то рекао?”

„Отац, па стриц; уопште сви то знају. Јожек зна такође. Увек ми је говорио да ћу ићи натраг код ње. А ја нећу. Отац је увек псује и стриц каже да су такве женске неваљале, јер се продају.”

»Vančii!«

Šele čez čas se je otrok ozrl, pa se ni ganil. Mati je šla proti njemu in se je smehljala.

»Oče in stric sta v hiši«, ji je otrok povedal.

Po pa je ženska hotela na vsak način k njemu, so vsi trije pobegnili v gozd in tam izza grmovja gledali za njo.

»To je tvoja mati«, je dejal eden.

»Kakšna mati«, je oporekal Vanči. »Moja mati je vlačuga.«

Ta ženska pa vendarle ni mogla biti kaj takega. Saj se je še spominjal nekoliko svoje matere. Kje pa bi bila ona tako oblečena. To je vendar gospa.

Kljub temu se je naposled vrnil domov. Kdo ve, morda bi pa le bila njegova mati.

Tujka je sedela za mizo in jokala. Stric je kadil pri peči. Pripovedoval je in se smejal z visokim glasom, kakor vedno. Na drugi strani za mizo je sedel oče in podpiral glavo z rokama, ne da bi kaj rekel.

Ko je ženska opazila otroka, je planila pokoncu.

»Viš, Vanči«, je dejal stric, »tvoja mati je prišla.«

Mati je stopila k Vančiju, ga hotela objeti in dvigniti k sebi. On pa se je umaknil, splezal mimo strica v kot in se tako zavaroval pred njo.

»Pojdi k meni, Vanči«, ga je vabila. »Jaz sem tvoja mati.«

»Kakšna mati«, je dejal. »Vi ste gospa, moja mati pa je vlačuga.«

»Kaj!« je planila ženska. »Kaj je tvoja mati?«

»Vlačuga.«

»Kdo ti je pa to rekel?«

»Oče, pa stric; sploh vsi to vedo. Jožek ve tudi. Vedno mi je rekel, da pojdem nazaj k njej. Jaz pa nočem. Oče jo vedno kolne in stric pravi, da so take ženske malo-pridne, ker se prodajajo okoli.«

„Шта раде?“

„Продају се;“

Тако с њим није могла ништа. Матери није хтео. Кад су вечерали, седео је уз стрица и гледао жену. Пажљиво ју је разгледао. Такве су дакле, дроље. Сасвим лепе. И плачу. Бог зна зашто плаче. Због њега? Без сумње не. Ни он не плаче због ње. Он, на пример, плаче кад га ко истуче, али плакати само тако без узрока...

„Зашто плаче?“ упитао је Ванчи напоследку стрица.

„Због тебе“, казао је стриц и насмејао се.

„Реците јој да не плаче“, молио је Ванчи.

Жена је отишла увече с оцем да спава на сенари. Стриц је имао у соби само једну постељу и нису могли спавати у соби. Жена је пољубила Ванчија у чело. А кад је отишла, тихо плачући, обрисао је чело рукавом и склонио се у буџак где је било његово лежиште. Свукао је чакшире и бацио их на пећ да их сутра лакше нађе.

На постељи је седео стриц у дебелој домаћој кошуљи и у белим гаћама и молио се Богу.

„Јеси ли се ти молио Богу?“ упитао је стриц.

„Не.“

„Онда само моли Оченаш и Здраву Марију и у славу анђела чувара за праву памет.“

Ванчи се помолио и затим легао.

„Угасићу“, рекао је стриц и пришао столу. Накренуо је светиљку и угасио је. Ванчи је чуо како је стриц легао и уздахнуо:

„Боже помози“, и нешто промрмљао.

Ванчи није могао да спава. Гледао је у таму и мислио. Мислио је на страну жену која је рекла да је његова мати, онда је опет мислио на своју праву матер која је дроља и иде по свету. Те две слике се нису могле никако спојити. Та он је волео своју матер, разуме се праву матер. Али како може сасвим страна жена рећи да је његова мати. — Онда је помислио шта, Боже, оно двоје раде. Али напоследку је рекао:

„Стриче!“

»Kaj delajo?«

»Prodajajo se.«

Tako z njim ni bilo nič. K materi ni hotel. Ko so večerjali, je sedel ob stricu in gledal na žensko. Ogledal si jo je natančno. Take so torej vlačuge, Prav lepe. Pa jočejo. Bog ve, zakaj joče. Zaradi njega? Brezdvomno ne. Saj on tudi nič ne joče zaradi nje. On na priliko joče, kadar ga kdo pretepe, ali kar tako jokati brez vzroka —

»Zakaj joče?« je vprašal Vanči naposled strica.

»Zaradi tebe«, je dejal stric in se nasmejajal.

»Recite ji, naj nikar ne joče«, je prosil Vanči.

Ženska je šla zvečer z očetom spat v parmo. Stric je imel v sobi samo eno posteljo in nista mogla spati v sobi. Ženska je poljubila Vančija na čelo. Po pa je odšla s tihim jokom, si je on obrisal čelo z rokavom in se spravil v kot, kjer je bilo njegovo ležišče. Slekkel je hlače in jih vrgel na peč, da bi jih zjutraj lahko našel.

Na postelji je sedel stric v debeli domači srajci in v belih hlačah in molil.

»Si ti molil?« je vprašal stric.

»Ne.«

»Potem pa le zmoli očenaš in zdravamarijo in na čast angelom varihom za pravo pamet.«

Vanči je pomolil in se nato vlegel.

»Ugasim«, je dejal stric in stopil do mize. Privil je luč in jo upihnil. Vanči je slišal, kako se je stric vlegel in vzdihnil:

»Bog nam pomagaj«, in nekaj zamrmral.

Vanči ni mogel spati. Gledal je v temo in mislil. Mislil je na tujo ženo, ki je rekla, da je njegova mati, potem pa je spet mislil na svojo pravo mater, ki je vlačuga in hodi po svetu. Ti dve sliki se nista mogli nikakor združiti. On je vendar ljubil svojo mater, seveda pravo mater. Toda kako vendar more povsem tuja ženska reči, da je njegova mati. — Potem je pomislil, kaj neki onadva delata. Toda naposled je rekel:

»Stric.«

Стриц испрва није чуо, тек кад га је Ванчи викнуо понова, јавио се:

„Још не спаваш?”

„Не.”

„Па шта радиш?”

„Је ли то заиста моја мати?”

„Твоја мати?” помислио је стриц. „Заправо, јесте. — Да, твоја мати.”

„Дроља —?”, мислио је Ванчи гласно.

„Да.”

„А зашто је отишла сада да спава с оцем?”

Иван није знао шта да одговори, а напослетку је ипак казао:

„Зато што је његова жена и морају заједно да спавају.”

Онда је Ванчи ћутао неко време. Али је најзад ипак поново зовнуо стрица:

„Стриче —.”

„Шта хоћеш још?”

„Само то ћу још питати, онда ћу спавати —.”

„Но, само питај.”

„Хоће л' остати дуго код нас?”

„Зашто питаш?”

„Тако —. Лепше је кад ње нема. Увек плаче —.”

„Не знам кад ће отићи. Сутра —, прекосутра. И тебе ће одвести са собом. Дошла је по тебе.”

„По мене?” збунило се дете и дигло се у буцаку. Гледао је преко ивице постеље према стрицу, али га је у мраку једва опазио.

„Али ја нећу ићи с њом.”

„Зашто не?”

„Не знам —.”

„Да ли би хтео да останеш овде?”

„Бих. — Па нећу ићи, зар не, стриче?”

„Ако будеш добар, нећу те дати.”

„Бићу.”

Сада су опет ћутали неко време. Иван је већ дремао кад је чуо да га дете опет зове.

„Но, шта је?”

„Страх ме је.”

Stric sprva ni slišal, šele, ko ga je Vanči poklical ponovno, se je oglasil:

»Še ne spiš?«

»Ne.«

»Kaj pa delaš?«

»Ali je to res moja mati?«

»Tvoja mati?« je stric pomislil. »Prav za prav je. — Da, tvoja mati.«

»Vlačuga —? je mislil Vanči na glas.

»Da.«

»Toda, zakaj je šla zdaj z očetom spat?«

Ivan ni vedel, kaj bi odgovoril, naposled pa je vendarle dejal:

»Zato, ker je njegova žena in morata skupaj spati.«

Potem je Vanči molčal nekaj časa. Pa je nazadnje le spet poklical strica:

»Stric —.«

»Kaj bi še rad?«

»Samo to bom še vprašal, potem bom pa spal —.«

»No, le vprašaj.«

»Ali ostane dolgo pri nas?«

»Zakaj vprašaš?«

»Tako —. Lepše je, če je ni. Vedno joče —.«

»Ne vem, kdaj odide. Jutri —, pojutrišnjem. Pa tebe odvede s seboj. Prišla je po tebe.«

»Po mene?« se je otrok zmedel in se dvignil v kotu. Gledal je prek roba postelje proti stricu, pa ga je v temi komaj opazil.

»Pa jaz ne pojdem z njo.«

»Zakaj ne?«

»Ne vem —.«

»Kaj bi rad tu ostal?«

»Bi. — Saj ne pojdem, ne, stric?«

»Če boš priden, te ne dam.«

»Bom.«

Tudi zdaj sta molčala nekaj časa. Ivan je že dremal, ko je slišal, da ga otrok zopet kliče.

»No — kaj je?«

»Strah me je.«

„Страх? Какав страх! Само лези, затвори очи и заспи.”

„Не могу.”

„Онда ходи овамо.”

Ванчи се попео на постељу, потражио руком стрица. Овај је дигао покривач толико да се дете могло завући к њему. Обухватио га је левом руком око врата и стиснуо се уз њега.

„Па нећу ићи с њом?” упитао је.

„Не”, уверио га је стриц.

Онда су тврдо заспали.

*

Мати је остала неколико дана код Ивана. Напослетку се ипак спремила да пође.

Ванчи није хтео с њом. Оно јутро кад је одлазила чак се и сакрио. Отац ју је испратио до воза, а Ванчија није било нигде. Тражили су га и звали, али се није појавио. Тек дуго после тога, кад је дозивање престало, изишао је из заклона.

„А где си ти?!” обрецнуо се стриц мрзовољно. „Зовемо те и нема те ниоткуд.”

„Је л' мати већ отишла.”

„Мати? Па зато те зовемо. — Јесте.”

„А неће више доћи?”

„Не знам. По тебе је дошла, да идеш с њом.”

„Па нећу ићи, овде ћу остати. Рекли сте да нећу морати ићи, тако сте рекли.”

Иван га је погледао и размислио. Као што се пре надао да ће их се отарасити, тако је сада био ипак радостан што су остали, што је остало дете.

Да, да дете —

И дете је остало.

У јесен га је учио Иван јахати, како би могао терати кобиле на пашу. Пустио је из стаје Лиску и посадио га на њу. Дао му је у руке дизгине.

„Сада се још можеш држати. Касније ћеш морати умети јахати и без узде. За гриву ћеш се држати.”

Ванча је седео на широким леђима и држао се за гриву. Испрва је ишло полако. Чак је и пао неко-

»Strah? Kakšen strah! Le vlezi se, zapri oči in zaspi.«

»Ne morem.«

»Potem pa pridi sem.«

Vanči se je skobacal na posteljo, poiskal z roko strica. Ta je dvignil toliko odeje, da je otrok lahko zlezel k njemu. Oprijel se ga je z levico okoli vratu in se stisnil k njemu.

»Saj ne pojdem z njo?« je vprašal.

»Ne«, je stric zagotovil.

Potem sta trdno zaspala.

*

Mati je ostala nekaj dni pri Ivanu. Naposled pa se je le odpravljala.

Vanči ni hotel z njo. Tisto jutro, ko je odhajala, se je celo skrtil. Oče jo je pospremil do železnice, Vančija pa ni bilo nikjer. Iskali so ga in klicali, pa se ni prikazal. Šele dolgo potem, ko je klicanje prenehalo, je prišel iz skrivališča.

»Kod pa ti hodiš?« se je obregnil stric nejevoljno.
»Kličemo te, pa te ni od nikoder.«

»Ali je mati že odšla?«

»Mati? Saj zato te pa kličemo —. Že.«

»Saj ne pride več?«

»Ne vem. Po tebe je prišla, da bi šel z njo.«

»Saj ne pojdem, tu ostanem. Rekli ste, da mi ne bo treba iti, tako ste rekli.«

Ivan ga je pogledal in pomislil. Kakor je prej upal, da se ju le znebi, tako je bil zdaj vendar vesel, da sta ostala, da je ostal otrok.

Da, da, otrok —.

In otrok je ostal.

Jeseni ga je učil Ivan jezdit, da bi lahko gnal kobile na pašo. Spustil je iz hleva Lisko in ga posadil na njo. Dal mu je v roke vajeti.

»Zdaj se še lahko držiš. Pozneje boš pa moral znati jezdit tudi brez uzde. Za grive se boš držal.«

Vanči je sedel na širokem hrbtu in se držal za grive. Sprva je šlo po malem. Celo padel je nekaj krat in se

лико пута и угрувао се. Али после неколико дана ипак се усуђивао пустити у трк. То му се чинило силно смело, нарочито што су га гледала друга деца. И он се држао поносно, цвркао устима и узвикивао као што је слушао стрица:

„Бе-е, Лиска, ђе-е!“

А Лиска је трчала, да је било милина видети. О — тако седети високо на кобили, људи гледају и чуде се.

Исте јесени је морао и у школу.

Али у школи није било исто што и код куће. Код куће можеш радити шта хоћеш. Идеш у шуму, идеш на њиву. Лежиш тамо, гледаш беле облаке који плове над тобом. А у школи мораш слушати како учитељица виче што ти дремаш. Онда те још и излема. И други те туку и увек се неко обреће на тебе. Ако ти кога грунеш под скамлијом или рашчупаш какву девојчицу, учитељица те опет избије. И кад заборавиш опрати руке, избије те. Уопште, за сваку ситницу добијеш батина.

То је истина да је Ванча иначе све знао у школи и могао би бити међу првима, али њему није стало до тога. Други су доносили учитељици цвеће и лепе јабуке, а он није никад ништа носио. Учитељица је сваког помиловала по глави и похвалила га.

Управо зато су га смели сви тући и говорити му што год су хтели. Знао је да ће бити опет бијен, ако се буде бранио, али је упркос томе понекад треснуо неког о земљу.

„Зар си овамо дошао да правиш немир“, казала му је учитељица једном. „Боље би било да си остао где си и пре био.“

И зато није хтео у школу.

Онда је био затворен једно после подне. С њим је била затворена још једна девојчица која је била исто тако алкава и озлоглашена као и он. Клечали су свако у својем буцаку. Учитељица је одлазила некуд и погледала у разред.

„Нека ми које само проба побећи“, запретила је. Онда је био опет мир.

obtolkel. Toda po nekaj dneh se je vendar upal spustiti v dir. To se mu je zdelo sila imenitno, zlasti, ker so ga gledali drugi otroci. In on se je držal ponosno, cmufkal z ustmi in vzklikal, kakor je slišal strica:

»Gii, Liska, gii!«

In Liska je bežala, da je bilo veselje gledati. O — tako sedeti visoko na kobili, ljudje gledajo in se čudijo.

Isto jesen je moral tudi v šolo.

Ali v šoli ni bilo isto, kar doma. Doma lahko delaš, kar hočeš. Greš v gozd, greš na polje. Ležiš tam, gledaš bele oblake, ki plovejo nad tabo. V šoli pa moraš poslušati, kako učiteljica kriči, ker ti dremlješ. Potem te še našeška. Tudi drugi te pretepajo in zmerom se kdo obregne ob tebe. Če pa ti koga vržeš pod klop, ali pa zlasaš kakšno dekletce, te učiteljica zopet pretepe. Še, če si pozabiš umiti roke, te pretepe. Sploh jih za vsak drek dobiš.

To je res, da je Vanči drugače znal v šoli in bi lahko bil med prvimi, pa njemu ni bilo do tega. Drugi so prinašali učiteljici rože in lepa jabolka, on pa ni nikoli ničesar nesel. Učiteljica je vsakega pobožala po glavi in ga pohvalila.

Prav zato so ga smeli vsi pretepati in mu karkoli povedati. Vedel je, da bo spet tepen, če se bo branil, pa on je kljub temu kak dan katerega zakotalil po tleh.

»Kaj si prišel sem, da delaš nemir«, je dejala učiteljica nekoč. »Ostal bi bil, kjer si bil prej.«

In zato ni hotel v šolo.

Potem je bil zaprt neko popoldne. Z njim je bilo zaprto še neko dekletce, ki je bilo prav tako zanikrno in razvpito kot on. Klečala sta vsak v svojem kotu. Učiteljica je odhajala nekam in pogledala v razred.

»Naj mi kateri samo poizkuša uiti«, je zagrozila. Potem je bil spet mir.

Горе је неко лупарао, ваљда Урша, која је чистила разред и премештала скамлије.

Ванчи је гледао кроз прозор. Напољу је било пролећно вече. Дрвеће је било зелено, сунце је лепо сјало. Ванчи се сетио да би морао бити код куће, јер му је стриц рекао да ће ићи некуд.

Премишљао је да ли да отвори прозор и спусти се напоље. Сад нема нигде никог, можда неће ни приметити. Па ако и приметите —, но — мало ће бити бијен сутра и затворен. Али, кад је стриц рекао, морао би свакако бити код куће. Шта ће мислити о њему! Да га не слуша, него да се около скита.

Онда га је навела на друге мисли девојчица која је плакала. Погледао ју је и обузело га је неко омаловажавање.

„Шта се дереш!“ рекао јој је. „Је л' те страх?“

Девојчица није одговорила, него је пригушивала плач и брисала очи. Гледала је Ванчија као да га је хтела нешто молити.

„Ходи овамо, код мене“, рекао јој је. „Заједно ћемо клечати.“

„Ти ходи код мене“, одговорила је.

Ванчију се учинило то правилно. Устао је и отишао код ње. Али успут се предомислио. Учинило му се бесмислено клечати, нарочито кад није учитељица код куће.

„Боље ходи овамо“, казао је. „Седећемо.“ Сео је на подијум код стола.

Девојчица се дуго није усуђивала, најпосле је ипак дошла и села до њега.

„Не плачи“, рекао јој је. „Ја немогу то да видим.“

„Нећу“, обећала му је и брисала се.

„Ти си Кајца.“

„Да. — Анина.“

„А ја сам Ванчи. — Ми смо пре живели у граду, у Хрватској. А сад сам с оцем код стрица. Моја мати је дроља. Летос је била овде. Да идем с њом. —“

„Па ниси?“

„Не. Бог зна куд би ме одвела. А и не верујем да је то била моја мати. Лепа госпођа је била, збиља

Zgoraj je nekdo ropotal, menda Urša, ki je pometala razred in prestavljala klopi.

Vanči je gledal skozi okno. Zunaj je bil pomladni večer. Drevje je bilo zeleno, solnce je lepo sijalo. Vanči se je spomnil, da bi moral biti doma, ker mu je stric rekel, da bo šel nekam.

Premišljal je, ali bi odprl okno in se spustil ven. Zdaj ni nikjer nikogar, morda niti ne bodo opazili. Pa če že zapazijo —, no — malo tepen bo jutri in zaprt. Toda, če je stric rekel, bi prav za prav moral biti doma. Kaj si bo pa mislil o njem! Da ga ne uboga, temveč se kje potepa.

Kljub temu je vendar ostal.

Potem ga je premotilo dekletce, ki je jokalo. Ozrl se je po njej in obšlo ga je neko zaničevanje.

»Kaj tuliš!« ji je rekel. »Kaj te je strah?«

Dekletce ni odgovorilo, temveč je dušilo jok in si brisalo oči. Gledalo je Vančija, kot bi ga hotelo nečesa prositi.

»Sem pridi k meni«, ji je dejal. »Bova skupaj klečala.«

»Ti pridi k meni«, je odvrnilo.

Vančiju se je zdelo tako prav. Dvignil se je in šel k njej. Spotema pa se je premislil. Zazdelo se mu je nesmiselno klečati, zlasti, ker ni učiteljice doma.

»Rajši pridi sem«, je dejal. »Bova sedela«. Vsedel se je na oder pri mizi.

Dekletce se dolgo ni upalo, naposled pa je le prišlo in prisedlo k njemu.

»Ne joči«, ji je rekel. »Jaz ne morem tega videti.«

»Ne bom«, mu je obljubilo in se brisalo.

»Ti si Kajca.«

»Ja. — Anina.«

»Jaz sem pa Vanči. — Mi smo prej živeli v mestu, na Hrvaškem. Zdaj sva pa z očetom pri stricu. Moja mati pa je vlačuga. Poleti je bila tu. Da bi šel z njo —.«

»Pa nisi?«

»Ne. — Bog ve, kam bi me odvedla. Pa tega tudi ne verjamem, da bi tisto bila moja mati. Lepa gospa je bila,

лепа. Ко зна шта је хтела са мном. Вероватно је хтела да ме узме под своје. Али ја сам радије овде. Сад већ умем јахати. На другу јесен нећу напасати краве него кобилу; само морам научити да се успужем на њу. — А макар с ким заиста нећу да идем по свету."

„А с матером би ишао?"

„Бих", потврдио је, „с њом бих ишао".

„Моја мати је, кажу, такође дроља", казала је Кајца напоследку.

„А каква је твоја мати?"

„Једанпут ћу ти је показати, да је упознаш. Бабица је. Увек долази неко код нас. Ја онда морам код комшија. Кажу да ћу и ја бити таква као моја мати."

„Дроља?"

„Да —. Да имам већ момке, кажу деца. А немам, заиста немам."

„Ни ја немам девојке", приметио је Ванчи. „Коленкова дође некад код нас; да се играмо. Пхи! Ја већ нећу да се играм, нисам више дете."

„Ја бих већ могла имати момке, кад бих хтела", рекла је Кајца. „Али нећу. Какви су то момци?! Све причају свуда. Таквог који би био леп, таквог бих хтела имати."

„А како ти се ја чиним, Кајце?" упитао је Ванчи промисливши.

„Ти?" гледала га је. „Тебе бих хтела имати."

„И ја тебе, Кајце."

„Би?"

„Када будеш велика, оженићу се тобом."

„Озбиљно?"

„Сасвим озбиљно."

„Покажи, како ћеш ме волети."

Обгрлио ју је и почео љубити. Стезао је снажно, испочетка да јој покаже како је воли, а после с неким нагоном. Била је наслоњена на њега и чинило јој се лепо.

„Волимо се мало", рекао јој је.

„Како?" упитала је.

„Тако као што се воле старији. Ниси видела никад матер?"

res lepa. Kdo ve, kaj je hotela z mano. Najbrže bi me rada imela za svojega. Pa jaz sem rajši tu. Zdaj že znam jahati. Drugo jesen ne bom pasel krave, temveč kobili; samo moram se še naučiti splezati na njo. — S komerkoli pa res ne grem po svetu.«

»Z materjo bi pa šel?«

»Bi«, je potrdil, »z njo bi šel.«

»Moja mati, pravijo, je tudi vlačuga«, je povedala Kajca naposled.

»Kakšna pa je tvoja mati?«

»Enkrat ti jo pokažem, da jo boš poznal. Babica je. Vedno kdo pride k nam. Jaz moram potem k sosedovim. Pravijo, da bom jaz tudi taka kot je moja mati.«

»Vlačuga?«

»Ja —. Da že imam fante, pravijo otroci. Pa nimam, prav zares nimam.«

»Jaz še tudi nimam dekleta«, je omenil Vanči. »Kolenkova pride včasih k nam; da bi se igrala. Fff! jaz se že nočem igrati, saj pa nisem več otrok.«

»Jaz bi že lahko imela fante, če bi hotela«, je rekla Kajca. »Pa nočem. Kakšni so pa to — fantje! Vse povedo okoli. Takega, ki bi bil fest, bi pa imela —.«

»Kako se ti pa jaz zdim, Kajca?« je vprašal Vanči, ko je pomislil.

»Ti?« ga je gledala. »Tebe bi imela.«

»Jaz pa tebe, Kajca.«

»Bi?«

»Kadar boš velika, te vzamem za ženo.«

»Res?«

»Prav res.«

»Pokaži, kako me boš imel rad.«

Objel jo je in jo pričel poljubovati. Stiskal jo je močno, sprva, da ji pokaže, kako jo ima rad, potem pa z nekim nagonom. Slonela je ob njem in se ji je zdelo lepo.

»Ljubiva se malo«, ji je rekel.

»Kako?« je vprašala.

»Tako kot se ljubijo stari. Nisi videla nikoli matere?«

„Јесам”, отегнула је.

„Па како се воле?”

„Гадно —.”

„Хајд'мо и нас двоје тако —.”

„Исусе, не. То је грех. Тако гадно је —.”

„Како, гадно —!” противречио је.

„Јесте”, потврдила је. „Ја сам спавала у буцаку. Неко је дошао код нас. Па сам се пробудила, само се нисам ни макла. Говорили су тихо, само се он каткад засмејао. Онда је мати погледала на мене, да ли спавам, и позвала ме. А ја се нисам одазвала. Онда су легли, а ја сам слушала —.”

„А шта су говорили?”

„Исусе, како гадно! Други пут ћу ти казати. -- Ти нећеш тако говорити кад будеш велик?”

„Нећу”.

„Онда ћу те волети.”

Кроз један сат је дошла учитељица и нашла их заједно. Дерала се и избила их. Кад их је отерала, казала је да ће рећи код куће шта се догодило.

*

У јесен је учио стриц Ванчија опет да јаше и да се успуже на кобилу.

„Јахати”, рекао је, „није ништа нарочито; али да се попнеш сам на леђа. Код куће ћемо те већ подићи. Али на паши не можеш само тако. А тако их нећеш терати кући као краве. Кобила трчи, а ти останеш натраг.”

Истерао му је Лиску.

„Мораш се снажно ухватити за гриву и кад кобила дигне главу, можеш се попети на леђа.”

Али како год су пробали, Ванчи је увек одлетео и пружао се на земљу.

„Нема ништа”, казао је стриц и мануо главом.

„Биће —”, рекао је Ванчи скоро очајно.

„Ах —” одмануо је стриц и отерао кобилу у стају.

»Sem«, je zavlekla.

»In kako se ljubijo?«

»Grdo —.«

»Še midva se tako —.«

»Jezus, ne. Tisto je greh. Tako grdo je —.«

»Kako, grdo —!« je oporekal.

»Je«, je zatrdila. »Jaz sem spala v kotu. Nekdo je prišel k nam. Pa sem se zbudila, samo ganila se nisem. Govorila sta tiho, samo on se je včasih zasmel. Potem je mati pogledala k meni, če spim, in me poklicala. Jaz se pa nisem oglasila. Potem sta se vlegla, jaz pa sem poslušala —.«

»Kaj sta pa govorila?«

»Jezus, kako grdo! Drugič ti povem. — Ti ne boš tako govoril, ko boš velik?«

»Ne bom.«

»Potem te bom imela rada.« — —

Čez uro je prišla učiteljica in ju našla skupaj. Kričala je in ju pretepla. Ko ju je nagnala, je dejala, da že pove doma, kaj se je zgodilo.

*

V jeseni je učil stric Vančija spet jahati in splezati na kobilu.

»Jezditi —«, je rekel, »ni nič posebnega; ampak, da prideš sam na hrbet. Doma te že dvignemo gor. Ali na paši ne moreš kar tako. Tako jih pa ne boš gnal domov kot krave. Kobilu teče, ti pa ostaneš zadaj.«

Prignal mu je ven Lisko.

»Prijeti se moraš močno za grivo, in ko kobilu dvigne glavo, lahko prideš na hrbet.«

Pa kakorkoli sta poizkušala, Vanči je vedno odletel in obležal na tleh.

»Ne bo nič«, je dejal stric in zmajal z glavo.

»Bo —«, je rekel Vanči skoraj obupno.

»Ah —«, je odmajal stric in odgnal kobilu v hlev.

Ванчи је био утучен. Дакле, оно што је једино волео, то не сме. Неће јахати улицом, пркосити псима, држати се поносно пред другима; јер не може. Не може? Мора, мора!

И тако је некад сатима био у стаји и вежбао. Тако је пузао неколико дана по кобилама, кад није стриц био код куће. Чак и на Шаргу се усуђивао. Онда је казао једног дана стрицу:

„Но, стриче, изведите ми кобилу из стаје.“

„Шта ћеш с кобилом?“

„Но —, изведите је; коју било —.“

Стриц га је погледао.

„Гледај га само!“ Упркос томе отишао је и довео Шаргу без узде и дизгина и потерао је по врту.

„А сад је само ухвати!“

Застао је на прагу и гледао.

Ванчи је мушки пришао кобили, позвао је лепо именом и гладио је по врату док је хватала траву. Ухватио се за гриву снажно, да му се не би омакло сада кад га стриц гледа. Шарга је дигла главу и Ванчи је склизнуо по врату и сео на широка леђа.

„Бе-е“ викао је кобили. „Бе-е, Шарга!“ и потерао је у трк.

Двапут је оптрчала по врту, а онда ју је Ванчи протерао поред стрица у стају, скочио с ње и везао је за јасле.

Кад је изашао из стаје, стриц га је ухватио под пазухо и дигао га високо, да су гледали један другом у лице.

„Сјајан си дечко!“

Тако је Ванчи смео с кобилама на пашу. То је био за њега нов живот. Јашеш тако после подне улицама, да се прашина диже за тобом. А ти чврсто седиш на Шарги и звиждиш. Не тражиш прелаза преко јарака, него их потераш да прескачу. Двапут се можда нађеш на трави, а трећи пут већ останеш седећи на леђима и чак звиждиш. Јашеш поред других пастира који чувају краве, негде далеко од њих пустиш кобиле да пасу, вежеш себи око рамена уларе као трговци, швићкаш кратким бичем. Теби не приличи дуги бич да пуцаш њиме, као што раде други, јер ти напасаш

Vanči je bil potr. Torej to, kar je edino rad imel, tega ne sme. Ne bo jahal po cesti, nagajal psom, se držal ponosno pred drugimi; ker ne more. Ne more? Mora, mora!

In tako je včasih po cele ure bil v hlevu in se vadil. Tako je plezal nekaj dni po kobilama, kadar ni bilo doma strica. Celu na Šargo je upal. Potem je dejal nekega dne stricu:

»No, stric, pripeljite mi kobilu iz hleva.«

»Kaj boš s kobilu?«

»No —, privedite jo; katerokoli —.«

Stric ga je pogledal.

»Lej ga no!« Kljub temu je šel in privedel Šargo brez uzde in vajeti, ter jo nagnal po vrtu.

»Zdaj jo pa le ujemi!«

Obstal je na pragu in gledal.

Vanči je šel moško h kobilu, jo klical lepo z imenom in jo gládil po vratu, ko je lovila za travo. Prijel se je za grivo močno, da mu ne bi spodletelo, zdaj, ko ga stric gleda. Šarga je dvignila glavo in Vanči se je podrsal po vratu in obsedel na širokem hrbtu.

»Gii!« je klical kobilu. »Gii, Šarga!« in jo pognal v tek.

Dvakrat je tekla okoli po vrtu, nato pa jo je Vanči pognal mimo strica v hlev, skočil z nje in jo privezal k jaslim.

Ko je prišel iz hleva, ga je stric prijel pod pozduho in ga dvignil visoko, da sta si gledala iz oči v oči.

»Izvrsten dečko si!«

Tako je Vanči smel s kobilama na pašo. To je bilo zanj novo življenje. Jahaš tako popoldne po cestah, da se prah dviguje za tabo. Ti pa sediš moško na Šargi in si žvižgaš. Ne iščeš prevoza prek po jarkih, temveč jih naženeš, da skačejo prek. Dvakrat morda obležiš na travi, tretjič pa že obsediš na hrbtu in še celo žvižgaš. Jahaš mimo drugih pastirjev, ki pasejo krave, nekje daleč v stran od njih spustiš kobilu, da se paseta, si navežeš vajeti prek ramen kakor trgovci, šligaš s kratkim bičem. Za te se vendar ne spodobi dolgi bič, da bi pokal z njim, kakor delajo drugi, ker ti paseš kobile. Hodiš po polju in vse je

кобиле. Идеш по пољу и све је тако красно. Сам си, далеко су други пастири, али ти не идеш к њима. Лешкариш можда на сунцу које више није вруће, гледаш сиње небо.

И онда се враћаш кад сунце залази. У трку се враћаш, престижеш пастире с кравама. Можда бацају за тобом камење, али те због прашине не виде. И ти летиш по друму. Друм је скоро бескрајан, прав и широк, као да води по свем свету... Само штета што не води. Јахао би и нигде се не би зауставио. Њиве, села, дрвеће уз пут... Све је тако красно..., како живот, тако и младост.

Тада је био Ванчи тек у осмој години...

То дете. Да... дете...

*

Зими се вратила Ана с двоје деце и није хтела из куће него је почела водити домаћинство и свађала се за сваку ситницу. Отац ју је гледао неко време мирно, а напоследку ипак упитао:

„Шта ћеш овде?“

„Па овамо сам се удала“, рекла је. „У кућу сте узели домазета и имам, дакле, право да будем овде. Тамо им сада нисам потребна. Свекар и свекрва могу радити сами. Кад други могу бити овде, зашто не бих била и ја?“

Иван на то није рекао ништа. Тек кроз неко време је казао:

„Сад им одједном није потребна. А кад је мени била потребна, отишла је... Имаш право... Познајем вас. Дођите само све три кући. Добро, бар ћеш радити. Али немој мислити да ћу ти штогод дати. Баш зато не, јер знам да на то чекаш. Жгадија гладна. Стара те је наговорила да дођеш. И стару ја добро познајем, бабу. Све би хтела. Гладна је као ваџ.“

Али Ана је остала и радила. Љутила се на сву тројицу. Ванчија је чак и тукла, кад није био ту отац или стриц. Ни јести му није давала, ма да је својима сваки час мазала хлеб.

tako čudovito. Sam si, daleč so drugi pastirji, pa ti ne greš k njim. Polegaš morda na solncu, ki ni več vroče, gledaš sinje nebo. —

In potem se vračaš, ko solnce zahaja. V diru se vračaš, prehitevaš pastirje s kravami. Morda mečejo za tabo kamenje, pa te zaradi prahu niti ne vidijo. In ti letiš po cesti. Cesta je skoraj neskončna, ravna in široka, kot bi vodila po vsem svetu. — Le škoda, da ne vodi. Jezdil bi in se nikjer ne bi ustavil. Polje, vasi, drevje ob cesti —. Vse je tako čudovito —, tako življenje, taka mladost.

Takrat je bil Vanči komaj v osmem letu —.
Ta otrok. Da — otrok —.

*

Pozimi se je vrnila Ana z dvema otrokoma in ni hotela od hiše, temveč je pričela gospodinjiti in se je kadarkoli kregala. Oče jo je gledal nekaj časa mirno, naposled pa vendarle vprašal:

»Kaj boš tu?«

»Saj sem se vendar sem poročila«, je rekla. »Na dom ste me omožili in imam torej pravico tu biti. Tam me zdaj ne potrebujejo. Oče in mati lahko delata sama. Če so drugi lahko tu, zakaj ne bi bila še jaz.«

Ivan na to ni rekel ničesar. Šele čez čas je dejal:

»Zdaj je nenadoma ne potrebujejo. Ko sem jo pa jaz potreboval, je šla. — Pravico imaš —. Saj vas poznam. Le vse tri pridite domov. Prav, boš vsaj delala. Ampak ne misli, da bi ti kaj dal. Prav zato ne, ker vem, da na to prežiš. Sodrga lačna. Stara te je pregovorila, da si prišla. Tudi staro poznam dobro, babo. Vse bi rada imela. Lačna je kot uš.«

Pa Ana je ostala in delala. Spotikala se je ob vse tri. Vančija je celo pretepalala, kadar ni bilo očeta ali pa strica poleg. Tudi jesti mu ni dajala, dasi je svojima kadarkoli namazala kruh.

Ванчи је рекао стрицу. Али он је био нерасположен и обрецнуо се на њега.

И отац се обрецивао.

„Што си дошао на свет“, рекао је. „Само сметаш. Требао си цркнути још док си био мали.“

Отац је све слабије видео. На једно око је скоро сасвим ослепео. Шешир је носио ниско на очи навучен, да му је правио мрак. Радити није могао и седео је на пећи. И иначе је постајао из дана у дан слабији и непрестано је кашљао.

Ана је што дуже све разметљивије наступала. Храну је од свију закључавала, чак и од Ивана.

„Је ли моје или није!“ плануо је једанпут.

„Ваше! Разуме се! Али тако нећемо dospети ни до чега, ако будемо само ждерали. А да ради неће нико!“

Јошко је осећао да свима смета, да је непотребан, да ни за хлеб не може заслужити. Једног дана ће му у очи рећи да иде откуд је и дошао.

То се и десило. Ана је планула на њега без разлога:

„Зар још нећете ићи?“

„Куда?“ нацерио се.

„Откуд сте и дошли. Ником нисте потребни!“

Да, да иде! Такав, слеп? Куда да иде? И сам би још некако и живео, кад не би било детета. Негде би цркао. Али, кад није сам. Дете је уз њега.

Да, дете...

Једне недеље до подне није ишао на мису, а и дете је остало код куће. Јошко је седео уз пећ и премишљао. Онда је устао и рекао детету:

„Спреми се. Добро се обуци, да не зебеш. Чарапе и повијаче и чизме. И два капутића обуци. Па иди и донеси нам штап.“

„Куда ћемо?“ упитао је Ванчи.

„У свет...“

Ванчи није даље испитивао. Обукао се добро и донео је штап. И отац се добро обукао и стиснуо под капутић две беле торбе. Прекрстио је дете и рекао:

„Боже, помози! Хајдемо!“

Vanči je povedal stricu. Ta pa je bil siten in se je obregnil ob njega.

Tudi oče se je obregoval.

»Kaj te je bilo treba na svet«, je dejal. »Samo v nadlego si. Crknil bi bil lahko takrat, ko si bil še majhen.«

Oče je čim dalje slabeje videl. Na eno oko je že skoraj docela oslepel. Klobuk je nosil globoko nad oči potisnjen, da mu je delal temo. Delati ni mogel in je sedel pri peči. Tudi sicer je postajal iz dneva v dan slabši in je neprestano kašljal.

Ana je čimdalje mogočneje nastopala. Hrano je pred vsemi zaklepala, celo pred Ivanom.

»Ali je moje ali ni!« je nekoč vzrojil.

»Vaše! Seveda je! Ampak tako ne pridemo nikamor, če bomo samo žrli. Delal pa ne bi nihče!«

Jožko je čutil, da je vsem v nadlogo, nepotreben, da si niti kruha ne more služiti. Nekega dne mu povedo naravnost, naj gre, odkoder je prišel.

To se je tudi zgodilo. Ana je vzrojila nad njim brez razloga:

»Kaj še ne pojdete?«

»Kam?« se je zarežal.

»Odkoder ste prišli. Nihče vas ne potrebuje!«

Da, naj gre! Tak, slep? Kam naj gre? Pa sam bi še kako živel, da ne bi bilo otroka. Nekje bi crknil. Toda, ko ni sam. Otrok je ob njem.

Da, otrok —.

Neke nedelje predpoldne ni šel k maši in tudi otrok je ostal doma. Jožko je sedel pri peči in premišljal. Potem se je dvignil in dejal otroku:

»Napravi se. Dobro se obleci, da te ne bo zeblo. Noga-vice in vnuče in škornje. Pa dva suknjiča si obleci. In pojdi in nama prinesi palico.«

»Kam pojdeva?« je vprašal Vanči.

»Po svetu —.«

Vanči dalje ni spraševal. Oblekel se je dobro in je prinesel palico. Tudi oče se je dobro oblekel in stisnil pod suknjič dve beli torbi. Pokrižal je otroka in dejal:

»Bog pomagaj. Pojdiva!«

Затворио је врата на претсобљу и затакао браву у кров, како би је домаћи могли наћи кад се врате. Натукао је шешир још ниже на очи, да га светлост не пече. Ишао је полако с дететом до пута.

Ванчи је застао на завејаном путу и упитао:

„Куда?“

„На лево. Па полако иди, да те видим.“

Тетурао је за дететом и сваки час загазао у снег, да га је Ванчи морао ухватити за руку и показати му пут.

Изван села на раскршћу су се зауставили.

Отац је одахнуо. Онда је извукао торбе испод капутића и обесио их унакрст на раме. Ванчи га је гледао. Није могао да разуме. Тако, забога, носе просјаци. Ипак није испитивао.

„А сад ми дај штап“, рекао је отац.

Ванчи му га је дао.

„Не тако! За један крај га држи ти, а за други ћу га ја.“

Ванчи га је погледао не разумевајући га, а најзад му се учинило тако правилно. Отац је, забога, скоро слеп и не види где је јарак.

„Којим ћемо путем?“ упитао је Ванчи.

„Право напред. Кад будемо код првих кућа, реци ми.“

Кад су дошли у село, Ванчи је упозорио оца.

„Води ме унутра, до врата“, рекао је отац.

Ванчи је отворио враташца с улице и одвео оца до врата ка претсобљу. Тамо су застали. Отац је скинуо шешир и почео се гласно молити. Молио је отегнуто и уздишући.

Ванчи се тада осврнуо на њега. Као да га дотада није видео. Отац је био стар, слеп и напаћен. Лице му је било све избраздано, оседела коса му је падала замршена на чело. Био је као и сви други просјаци које је Ванчи видео.

Али, даље га то није занимало. Разгледао је кућу, веранду, која је била спреда. Стари нож је био тамо. Спопала га је жеља за тим ножем. Осврнуо се и пошто није било нигде никог, турио је нож у џеп.

Zaprl je duri na prikletu in zataknil kljuko v streho, da bi jo domači našli, ko se vrnejo. Potisnil si je klobuk še globlje nad oči, da ga ne bi svetloba pekla. Šel je po malem za otrokom do kolnika.

Vanči je obstal na zasneženi poti in vprašal:

»Kam?«

»Na levo. Po po malem hodi, da te bom videl.«

Opotekal se je za otrokom in kjerkoli zagazil v sneg, da ga je Vanči moral prijeti za roko in mu pokazati na pot.

Zunaj vasi na križpotju sta se ustavila.

Oče si je oddahnil. Nato je privlekel torbi spod suknjiča in si ju obesil navzkriž na rame. Vanči ga je gledal. Ni mogel razumeti. Tako nosijo vendarle berači. Kljub temu ni spraševal.

»Zdaj mi pa daj palico«, je dejal oče.

Vanči mu jo je dal.

»Ne tako! Na enem koncu jo ti drži, na enem jo bom pa jaz.«

Vanči ga je pogledal v nerazumevanju, naposled pa se mu je zdelo tako prav. Oče je vendar skoraj slep in ne vidi, kje je jarek.

»Po kateri poti greva?« je vprašal Vanči.

»Naravnost naprej. Ko bova pri prvih hišah, mi povej.«

Ko sta prišla v vas, je Vanči opozoril očeta.

»Pelji me notri, do duri«, je dejal oče.

Vanči je odprl vratca na kolnik in vedel očeta do vrat na prikletu. Tam sta se ustavila. Oče se je odkril in pričel moliti na glas. Molil je zateglo in vzdihujoče.

Vanči se je tedaj ozrl po njem. Kakor ga dotedaj še ne bi bil videl. Oče je bil star, slep in zmučen. Obraz njegov je bil ves razoran, osiveli lasje so mu padali zmršeno na čelo. Bil je kakor vsi drugi berači, kar jih je Vanči videl.

Pa naprej ga vse to ni zanimalo. Ogledal si je hišo, verando, ki je bila spredaj. Star nož je tam ležal. Ta nož ga je zamikal. Ozrl se je okoli in ker ni bilo nikjer nikogar, je vtaknil nož v žep.

Затим је неко отворио врата. Млада девојка је изнела брашна у захитачи, погледала Јошка, а онда му истресла у торбу. Отац је захвалио, метнуо шешир на главу и ухватио штап.

Ванчи га је водио преко пута, другој жени. Жена им је отсекла парче хлеба.

„Зашто ти идеш по свету, Јожеф?“ упитала га је кад га је препознала.

„Немамо шта да једемо.“

„Зар ниси код брата?“

„Тамо сам био, али не видим да радим и не може ме хранити...“

„Ејш“, казала је, да се није могло закључити шта мисли.

У подне, које је било ускоро, отац је негде замолио за дете хране. И сам је добио, да су се за нужду најели. Мало су седели уз топлу пећ и одгрејали се. Жене су испитивале оца откуда су и уопште о свему. Отац је говорио чудне ствари. Казао је да му је жена пре неколико година умрла, а он је слеп, а сироче... дете је без матере.

Цело после подне су ишли, вечерали су у последњој кући, продали домаћици брашно и замолили преноћиште. Одвели су их у стају и показали им гомилу лишћа. Прострли су стару поњаву и легли.

„Не свлачи се“, казао је отац, „да ти не буде хладно.“ Покрио га је брижљиво, да дете не би озебло.

Ванчију је било право што се није свукао, чак ни капу није оставио. Заправо му се није ништа више чинило чудно. Стиснуо се уз оца да се угреје. Али заспати није могао одмах. Слушао је преживање крава и мислио богзна шта.

Онда је тихо позвао:

„Оче...“

„Зар још не спаваш?“

„Не.“

„Шта хоћеш?“

„Је ли наша мати заиста умрла?“

Отац је већ хтео запитати ко му је то рекао, али се сетио да је сам тако причао. Дете је чуло и запамтило.

Potem je nekdo odprl duri. Mlado dekle je prineslo moke v zajemalki, se ozrlo po Jožku, nato mu pa streslo v torbo. Oče se je zahvalil, se pokrilo in se oprijel palice.

Vanči ga je vedel prek kolnika k drugi hiši. Ženska jima je odrezala kos kruha.

»Kaj hodiš ti okoli, Jožef?« je vprašala, ko ga je prepoznala.

»Nimava kaj jesti.«

»Kaj nisi pri bratu?«

»Tam sem bil, pa ne vidim delati in me ne more hraniti —.«

»Ejš«, je dejala, da ni bilo mogoče sklepati, kaj misli.

Opoldne, ki je bilo kmalu, je oče nekje poprosil za otroka hrane. Tudi sam je dobil, da sta se najedla za silo. Malo sta posedela pri topli peči in se ogrela. Ženske so vpraševale očeta, odkod sta in sploh o vsem. Oče je pravil čudovite stvari. Povedal je, da mu je žena pred letom umrla, on je slep, sirotek - otrok pa je brez matere.

Vse popoldne sta hodila, večerjala sta pri zadnji hiši, prodala gospodinji moko in poprosila za prenočišče. Odvedli so ju v hlev in jima pokazali kup listja. Razprostrla sta staro ponjavo in se vlegla.

»Ne slači se«, je dejal oče, »da ti ne bo mrzlo.« Odel ga je skrbno, da otroka ne bi zeblo.

Vančiju je bilo prav, da se ni slekel, celo kape ni odložil. Prav za prav se mu ni zdelo nič več čudno. Stisnil se je k očetu, da bi se pogrel. Pa zaspati ni mogel takoj. Poslušal je prežvekovanje krav in bog ve kaj mislil.

Potem je tiho poklical:

»Oče —.«

»Kaj še ne spiš?«

»Ne.«

»Kaj bi?«

»Ali je naša mati res umrla?«

Oče je že hotel vprašati, kdo mu je to rekel, pa se je spomnil, da je sam tako pravil okoli. Otrok je pač slišal in si zapomnil.

„Заправо није умрла“, одвратио је отац. „За нас је умрла, за нас је нема више.“

„Је л' била она што је онда дошла код нас?“

„Да, она. Али сад спавај. Сутра ћемо рано устати. До другог села је далеко.“

Тако је текао живот својим током.

Ванчи је прошао с оцем скоро сву равницу. Само понекад се сетио стричеве куће, али је исто тако брзо заборављао на њу. Накупио је тако кришом чудних ствари и трговао је њима с децом, кад се пружила прилика. И тако није могао све са собом носити.

И кад га је отац једном упитао где је накупио сву ту старудију, казао је да је нашао и деца су му је дала.

А зима је пролазила и синило је сунце.

Било је пролеће и Ванчи се зажелио стричевог дома. Али отац није хтео. Но то је променио случај. Жандари су их зауставили и питали да ли имају дозволу за просјачење.

И тако су их лепог пролећног дана довели кући, председнику општине. Оца су отерали жандари са собом, а Ванчи је морао стрицу.

После подне је одједном Ванчи поздравио стрица.

Овај се зачудио и гледао га.

„Где си ти био? А где ти је отац?“

„Ишли смо по свету“, одвратио је Ванчи. „Оца су жандари отерали.“

„Куда су га отерали?“

„Одвели су га.“

Стриц је мало размислио, а онда упитао:

„Шта сте радили?“

„Просили смо.“

„Просили? Шта?“

„Брашно, хлеб... Све што су нам дали. Онда су нас ухватили жандари и дотерали нас председнику општине. Отац је морао с њима, а ја сам дошао код вас.“

Стриц је постојао и замислио се. Најзад га је дете навело на друге мисли.

„Је л' тетица још увек код нас?“

»Prav za prav ni umrla«, je odvrnil oče. »Za naju je umrla, za naju je ni več.«

»Ali je bila tista, ki je prišla takrat k nam?«

»Da, tista. Toda, zdaj spi. Zjutraj zgodaj vstaneva. Do druge vasi je daleč.«

Tako je šlo življenje svojo pot.

Vanči je prehodil z očetom skoraj vso ravnino. Samo včasih se je spomnil na stričev dom, pa je prav tako hitro pozabljal nanj. Nabral si je tako skrivaj čudovite stvari in je barantal zanje z otroki, kadar je nanesla prilika. Vsega itak ni mogel nesti s seboj.

In ko ga je oče nekoč vprašal, kje je nabral vso to ropotijo, je dejal, da jo je našel in otroci so mu jo dali.

Zima pa je minevala in posijalo je solnce.

Bila je pomlad in Vančiju se je zdolgočasil po stričevem domu. Pa oče ni hotel. To pa je spremenil slučaj. Orožniki so ju ustavili in ju povprašali, če imata dovoljenje za beračenje.

In tako so ju lepega pomladnega dne privedli domov k županu. Očeta so odgnali orožniki s seboj, Vanči pa je moral k stricu.

Popoldne je nenadoma Vanči pozdravil strica.

Ta se je začudil in ga gledal.

»Kod pa ti hodiš? Kje pa je oče?«

»Po svetu sva hodila«, je Vanči odvrnil. »Očeta so orožniki odgnali.«

»Kam so ga odgnali?«

»Odvedli so ga.«

Stric je pomislil, nato pa vprašal:

»Kaj sta pa delala?«

»Prosila sva.«

»Prosila? Kaj?«

»Moko, kruh —. Vse, kar so nama dali. Potem so naju ujeli orožniki in naju prignali k župamu. Oče je moral z njimi, jaz pa sem šel k vam.«

Stric je postal in se zamislil. Naposled pa ga je otrok premotil:

»Ali je tetica še vedno pri nas?«

„Тетица?“ зачудио се. „Зашто?“ Онда је казао брзо као да се сетио нечег:

„Не, нема је више. Сâм сам опет.“

Тада је било право пролеће. Донело је обилно посла. Јожеф се вратио, после неколико дана, из затвора, али за посао није био. И због тога се непрестано препирао с Иваном. Овај је чантрао, зашто је опет дошао. Али Јожеф није ћутао, него је врло љутито одговарао: да има право, да му нису дали онолико колико би морали. И тако су се увек препирали.

„Цео живот си радио у манастиру; нека те и сада хране када си слеп... Онда се још и оженио! Такав слепац па се жени и дете још има. Шта ћеш само с њим? Слуга ће бити, слуга, разумеш!“

На Ванчија се Иван заправо није љутио. Не! Дете се могло за све употребити и лепо је растао. Напасао је савесно кобиле, помагао у послу. Могао си га послати да се сам вози колама на њиву и све лепо сврши што му наредиш. Лепо је кад имаш такво дете!

Кад су орали, Иван му је дао плуг у руке.

„Учи, да знаш како иде!“

А плуг га је бацио у бразду. Зато је морао код кобила, да их тера.

„Шарга мора ићи увек по бразди.“

Тако је Ванчи ишао поред кобила. У рукама је држао узде и бич на дугачком бичаљету. Узде су биле тешке и руке су га болеле. Упркос томе није рекао да не може. Боже сачувај! Шта би стриц мислио. Пуцкао је устима на кобиле и терао их: „Бе-е!“ као што је чуо да раде старији људи.

Унаоколо, по пољу, било је пролеће, право истинско пролеће. Сунце греје пријатно, ваздух је свеж, цвркутање птица и других створења; идеш по мекој земљи, црне бразде се љуште за плугом, вране и пастирице купе црве.

Свуда по њивама људи раде, чујеш како терају стоку, како се жене вичући разговарају и имају једна другој силно много да кажу. Деца, увијена у платно, на увратинама, деру се, јер их матере немају кад да

»Tetica?« se je začudil. »Zakaj?« Nato pa je dejal hitro, kakor bi se spomnil nečesa:

»Ne, ni je več. Sam sem spet.«

Potem je bila prava pomlad. Prinesla je obilo dela. Jožef se je vrnil po nekaj dneh iz ječe, pa za delo ni bil. In zaradi tega se je neprestano prepiral z Ivanom. Slednji je godrnjal, kaj ga je spet prineslo. Pa Jožef ni molčal, temveč je prav srdito odgovarjal: da ima pravico, da mu niso dali toliko kot bi morali. In tako sta se vedno prepirala.

»Vse življenje si delal po samostanu; naj bi te še zdaj hranili, ko si slep. — Potem se pa še oženil! Tak berač, pa se ženi in še otroka ima. Le kaj boš z njim? Hlapec bo, hlapec, razumeš!«

Na Vančija se Ivan prav za prav ni jezil. Ne! Otrok je bil za vse poraben in je lepo doraščal. Pasel je zvesto, pomagal pri delu. Lahko si ga odposlal, da se je sam peljal s koli na polje in vse lepo opravil, kar si mu naročil. Lepo je, če imaš takega otroka!

Ko sta orala, ga je Ivan postavil k plugu.

»Uči se, da boš vedel, kako gre.«

Plug pa ga je vrgel v brazdo. Zato je moral h kobilam, da bi jih gonil.

»Šarga mora iti vedno po brazdi.«

Tako je Vanči hodil ob kobilah. V rokah je držal vajeti in bič na dolgem toporišču. Vajeti pa so bile težke in so ga roke bolele. Kljub temu ni rekel, da ne more. Bog ne daj! Kaj bi si pa stric mislil. Cmufkal je z ustmi kobilam in jih priganjal: »Gii —!« kakor je to slišal delati starejše ljudi.

Okoli po polju je bila pomlad, prava resnična pomlad. Solnce greje prijetno, zrak je svež, cvrčanje ptic in drugih stvari, hodiš po mehki prsti, črne brazde se lupijo za plugom, vrane in pastiričice pobirajo črve.

Povsod po njivah delajo ljudje, slišiš, kako priganjajo živino, kako se ženske kričaje razgovarjajo in si imajo sila mnogo povedati. Otroci, zaviti v prte na vratnicah, kričijo, ker jih matere nimajo časa napajati. Taki

доје. Таква деца као Ванчи седе поред њих и једва се усуђују ухватити за мотику да родитељи могу установити:

„Левак ће бити...“

А код Ванчија није тако. Он ради и врућина му је. Ако ко наиђе путем, док се окреће на увратинама, застане и изусти „Добар дан“ и онда упита Ивана:

„Није ли тај дечак Јошков син?“

„Јошков је“, потврди Иван.

„Ви'ш га“, признаје онај, „како уме да ради. Помоћ ти расте, Иване. Наскоро ће он држати за плуг, а ти ћеш терати.“

„Само да брзо дорасте“, одврати Иван.

То је Ванчија узбуђивало и још мушкије је ишао и каткад узвикнуо: „Ђе-е!“

У подне су се враћали. Седели су напред на дасци. Узде је држао Ванчи, док је стриц полако пушио и причао нешто Ванчију, као да има уза се старијег човека а не дете.

Ванчи је морао опет у школу.

Већ трећу годину је ишао у исти разред. Учитељица му је рекла да га неће учити посебно, јер није само за њега постављена. Ако буде знао, добро, на јесен ће прећи. Време би већ било и за њега. Али то њега није много занимало.

Нашао је опет Кајцу. Али она се већ помакла за једно одељење, ипак је била још у истом разреду.

Али у школи се није усуђивала ословити га, само је понекад јако поцрвенела. Гледала је љубоморно како мушки иде, како с омаловажавањем говори са свима и уопште неће да има пријатеље. Трговао је с дечацима из виших разреда стварима које је донео са собом с путовања. лепе ножеве је показивао, с коштаном корицама, а не дрвене шкљоце. И кад би му ко нешто показао, развукао би презриво лице као да је хтео рећи: шта је то тако страшно.

С Кајцом је ипак хтео да говори. Али у школи није могао. Могао би ко одмах нешто рећи.

Једно поподне је замолио учитељицу да су-традан може остати код куће.

otroci kot Vanči posedajo poleg njih in komaj upajo prijeti za motiko, da starši lahko ugotovijo:

»Na levo bo —.«

Pri Vančiju pa ni tako. On dela in mu je vroče. Če kdo pride mimo po kolniku, ko se obračata na vratnicah, se ustavi in prinese »dober dan« in nato vpraša Ivana:

»Ali ni ta fant Jožkov sin?«

»Jožkov je«, potrди Ivan.

»Viš ga«, priznava oni, »kako zna delati. Pomoč ti raste, Ivan. Kmalu bo on plužil in boš ti gonil.«

»Da bi le kmalu dorastel«, odvrne Ivan.

To je Vančija zrijalo in še bolj moško je hodil in klical včasih: »Gii!«

Opoldne pa sta se vračala. Sedela sta spredaj na deski. Vajeti je držal Vanči, dočim je stric lagodno kadil in pripovedoval nekaj Vančiju, kot bi imel ob sebi starega človeka, ne pa otroka.

Vanči je moral spet v šolo.

Že tretje leto je hodil v isti razred. Učiteljica mu je rekla, da ga ne bo učila posebej, ker ni samo zanj nastavljena. Če bo znal, prav, bo šel v jesen naprej. Čas bi že bil, tudi zanj. Pa to njega ni mnogo zanimalo.

Našel je spet Kajco. Pa ona se je že pomaknila za en oddelek naprej, vendar je bila še v istem razredu.

Pa v šoli ga ni upala ogovoriti, le močno je včasih zardela. Gledala je ljubosumno, kako moško hodi, kako govori zaničljivo z vsemi in sploh noče imeti prijatelja. Barantal je s fanti iz višjih razredov za stvari, ki jih je prinesel s seboj s potovanja. Lepe nože je razkazoval, s koščeniimi ročaji, ne pa lesene pipce. In če mu je kdo kaj pokazal, je mrdnil zaničljivo z obrazom: češ, kaj pa je to takega.

S Kajco pa je vendarle hotel govoriti. Pa v šoli ni mogel. Lahko bi kdo takoj kaj rekel.

Nekega popoldneva je poprosil učiteljico, če bi jutri lahko ostal doma.

„Шта ће бити?“ упитала је учитељица.

„Ићи ћу са стрицем да оремо.“

„Ти? ... Како ћеш ти орати?“

„Ја терам кобиле, а стриц држи за плуг.“

„Иди на место!“ отерала га је.

Ванчи је оклевао.

„Збиља оре“, изненада је устала Кајца. „Ја сам га видела кад се сам возио на колима.“

„Ти ...“ погледала ју је учитељица. „Права се јавила. Знам већ како је ...“

Кајца је поцрвенела и није се усуђивала погледати никуд. Срамота је било што се тако издала и цео разред може што шта помислити о њој.

А други дан Ванчи ипак није дошао у школу.

Најзад се ипак састао с Кајцом после неколико дана.

„Дуго те није било“, рекла је.

„Дуго? То није тако дуго. Три месеца. С оцем сам ишао, по свету.“

„Свет говори да сте просили ...“

„Просили?“ отегао је Ванчи. „Отац је заиста просио, а ја сам га само водио.“

„Али ти нећеш бити просјак?“

„Ја?“ рекао је презриво. „Никад. Кад будем велик, радићу. Ићи ћу да служим, али на такво место где имају коње. Хајде, показашу ти шта сам све донео.“

Одвео ју је у шуму за кућом где је причекала за грмом. А он је отрчао и кроз неко време се вратио са старудијом.

„Ви'ш, то су ножеви. Још више сам их имао, али сам их већ продао. А то су играчке. Шта мислиш за кога сам их донео?“

Гледала га је.

„За тебе, забога“, пожурно је.

„Исусе! Такве ствари ...! Откуда ти само?“

„Добро сам их.“

А код куће га је увек чекало много посла и заборављао је на Кајцу.

Отац је седео на сунцу и увек се препирао са стрицем. Једном у таквој прилици је рекао Ванчи оцу:

»Kaj pa bo?« je vprašala učiteljica.

»Orat pojdeva s stricem.«

»Ti —? Kako boš ti oral!«

»Jaz gonim kobile, stric pa plužijo.«

»Pojdi v klop!« ga je nagnala.

Vanči se je obotavljal.

»Res orje«, se je nenadoma dvignila Kajca. »Jaz sem ga videla, ko se je sam peljal.«

»Ti —?« jo je učiteljica pogledala. »Prava se je oglašila. Že vem, kako je —.«

Kajca je zardela in se ni upala ozreti nikamor. Sram jo je bilo, da se je tako izdala in lahko ves razred kaj misli o njej.

Drugega dne pa vendar Vančija ni bilo v šolo.

Naposled je le prišel s Kajco skupaj po nekaj dneh.

»Dolgo te ni bilo«, je dejala.

»Dolgo? To ni tako dolgo. Tri mesece. Z očetom sva hodila okoli, po svetu.«

»Ljudje pravijo, da sta beračila —.«

»Beračila?« je zategnil Vanči. »Oče je res prosil, a jaz sem ga samo vodil za palico.«

»Pa ti ne boš berač?«

»Jaz?« je dejal zaničljivo. »Nikoli. Ko bom velik, bom delal. Služit pojdem, pa v tak kraj, kjer imajo kobile. Pojdi, pokažem ti, kaj sem vse prinesel.«

Vedel jo je v gozd za hišo, kjer je počakala za grmom. On pa je tekel in se čez čas vrnil z ropotijo.

»Viš, to le so noži. Še več sem jih imel, pa sem jih že prodal. To le so pa igračke. Kaj misliš, za koga sem jih prinesel?«

Gledala ga je.

»Zate vendar«, je pohitel.

»Jezus! Take stvari —! Le kje si jih dobil?«

»Dobil sem jih.«

Doma pa ga je vedno čakalo obilo dela in je pozabljal na Kajco.

Oče je posedal na solncu in sta se vedno prepirala s stricem. Nekoč ob taki priliki je dejal Vanči očetu:

„Оканите се, оче! Кад будем ја велик, узећу вас код себе. Толико ћу заслужити, да ћете ви живети. Нико Вам неће ништа пребацивати.“

Отац је климнуо главом и насмешио се.

„Дете...“ Да, то његово дете је било чудно. Кад би био велик, било би, разуме се, све друкчије. Али такав какав је, — дете... Већ сада се привикава да буде слуга. Помало ће се сасвим привићи на такав живот. И напослетку? Напослетку ће бити просјак као он сада.

„Слуга ћеш бити“, казао му је отац с резигнацијом.

Дете није разумело и весело је климнуло главом.

„Бићу. Где буду имали коње. И добро ћу заслуживати.“

„Шта ти знаш шта је то... бити слуга. Ти си дете. Касније ћеш разумети... Али ти нећеш бити увек слуга. Не смеш бити, разумеш?! Увек мораш ићи, више, да другима заповедаш. Само слуга не смеш бити... ником слуга!“

Ванчи није схватио све мисли, ипак му се чинило да отац има право. Слуга неће бити никад! Ником. Ако отац буде само дуго живео, видеће шта ће све од њега бити. Ни стрицу неће бити слуга. Кад не сме бити ником, онда не сме ни стрицу.

„Нећу бити слуга“, сам себи је потврдио.

Цело лето и целу јесен је радио на њиви, и стрицу је био врло користан. Свуда га је могао употребити. Зато му је стриц у јесен, на Крстов дан, купио ново одело и шешир. Шешир, разуме се, није носио стално. За радни дан је била капа још увек добра.

Јесен је опет провео у напасању.

О... сад су кобиле сасвим друкчије ишле с њим. Гдегод било, чак и преко јарака тако да га је свет са страхом гледао. Исто тако се није више патио кад се пењао на леђа. Зграбио се чврсто за гриву и кобила га никад није срушила, него је лепо клизнуо низ леђа. Увече је јахао полако кући и дражио псе поред кућа.

»Pustite, oče! Ko bom jaz velik, vas vzamem k sebi. Toliko bom služil, da boste še vi živeli. Nihče vam ne bo ničesar očital«.

Oče je pokimal in se nasmehnil.

Otrok —! Da, ta njegov otrok je bil čudovit. Če bi bil že velik, bi bilo sevé vse drugače. Toda tak kot je —, otrok —. Že zdaj se privaja hlapčevstvu. Po malen se docela privadi takemu življenju. In naposled? Naposled bo berac kot on zdaj.

»Hlapec bošč«, mu je dejal oče z resignacijo.

Otrok ni razumel in je pokimal veselo:

»Bom. Kjer bodo imeli kobile. Pa dobro bom služil.«

»Kaj ti veš, kaj je to — biti hlapec. Ti si otrok. Pozneje boš razumel. — Pa ti ne boš vedno hlapec. Ne smeš biti, razumeš?! Vedno naprej moraš iti, višje, da boš drugim zapovedoval. Le hlapec ne smeš biti — nikomur hlapec!«

Vanči ni doumel vse misli, vendar se mu je zdelo, da ima oče prav. Hlapec ne bo nikoli! Nikomur. Če bo oče le dolgo živel, bo videl, kaj bo še vse iz njega. Tudi stricu ne bo hlapec. Če ne sme biti nikomur, potem tudi stricu ne.

»Ne bom hlapec«, si je zatrdil.

Vse poletje in vso jesen je delal po polju in stricu je bil zelo koristen. Povsod ga je lahko uporabil. Zato mu je stric v jesen na »Križevo« kupil novo obleko in klobuk. Klobuka seveda ni nosil kadarkoli. Za delavnik je bila kapa še vedno dobra.

Jesen je spet prepasel.

O — zdaj so kobile šle vse drugače z njim. Kjerkoli prek jarkov, da so ga ljudje gledali s strahom. Tudi se ni dolgo mučil, kadar je plezal na hrbet. Oprijel se je grive močno, in kobila ga ni nikoli stresla, temveč je lepo podrsal na hrbet. Zvečer je jezdil počasi domov in dražil pse pri hišah.

Међутим је, разуме се, ишао редовно у школу, бар колико је било могуће, и прогурао се у виши разред. Учитељица је чак рекла да би све могао знати, кад не би био тако немаран и покварен.

С Кајцом није био више заједно. Помакла се у трећи разред, због чега га је било испочетка срамота, а касније је сам себи казао да га се то ништа не тиче. Женска је женска... шта га се она тиче. Нека иде куда хоће. И није хтео говорити с њом кад би се срели.

Онда га је једном, идући из школе, причекала.

„Зашто не говориш више са мном?“

„Немам шта“, казао је поносно. „Стриц је казао да се човек не сме везати за прву женску коју сретне.“

Кајци су се очи овлажиле.

„Шта сам ти урадила?“

„Шипак!... Знам да имаш друге.“

„Исусе! А ко ти је то налагао?“

„Зар ти није пре Ковачичев донео у школу три јабуке? Мислиш да не знам?“

„Али их нисам узела. Не марим за њега, да знаш! Уопште га ни не погледам.“

Ванчи јој није одговорио. Скочио је преко јарка у луг и завио између грмља кући.

Кајца је гледала за њим и брисала сузе.

„Жалиће он“, претила је. „Могу имати друге...“

А после подне је ишао опет с оцем на њиву. Радили су, да је с Ванчија зној цурио. Упркос томе звиждукао је и заборавио на Кајцу.

Шта га се тиче Кајца...!

Зими је почела стара песма. Кћери су долазиле недељом и викале да отера већ једном стрица, заједно с балавцем. Ана је опет довела своја два детета и почела водити домаћинство.

Ивану је било доста и све их је отерао. И на брата се разбеснео.

Зато је Јошко једног дана опет узео дете и отишао.

Сву зиму су ишли и просјачили помало не показујући се код куће. Па ни на пролеће их није било.

Medtem je seveda hodil redno v šolo, vsaj kolikor mogoče, in se le pririnil naprej za razred. Učiteljica je celo rekla, da bi lahko znal, če ne bi bil tako nemaren in izprijen.

S Kajco pa ni bil več skupaj. Pomaknila se je v tretji razred, radi česar ga je bilo sprva sram, pozneje pa si je dejal, da to njega ne briga. Baba je baba. Kaj ga pa ona briga. Naj gre, kamor hoče. In ni hotel govoriti z njo, kadar sta se srečala.

Potem ga je nekoč iz šole grede počakala.

»Zakaj ne govoriš več z menoj?«

»Nimam kaj«, je dejal ponosno. »Stric je dejal, da se človek ne sme navezati na prvo babo, ki jo sreča.«

Kajci so se oči porosile.

»Kaj sem ti pa storila?«

»Figo! — Saj vem, da imaš druge.«

»Jezus! Kdo ti je pa tako lagal?«

»Kaj ti ni zadnjič Kovačičev prinesel tri jabolka v šolo? Misliš, da ne vem?«

»Pa jih nisem vzela. Ne maram ga, da veš! Sploh ga niti ne pogledam ne.«

Vanči pa ji ni odgovoril. Skočil je prek jarka v log, in zavil med grmovjem proti domu.

Kajca je gledala za njim in si brisala solze.

»Še žal mu bo«, je grozila. »Lahko imam druge —.«

Popoldne pa je šel spet z očetom na polje. Delala sta, da se je Vanči ves cedil. Kljub temu je žvižgal potihem in pozabil na Kajco.

Kaj njemu Kajca —!

Pozimi se je pričela stara pesem. Hčere so prihajale ob nedeljah in kričale, naj vendar prežene ujca s smrkovcem vred. Ana je spet pripeljala svoja otroka in pričela gospodinjiti.

Ivanu pa je bilo dovolj in jih je vse nagnal. Tudi nad bratom se je znesel.

Zato je Jožko nekega dne spet vzela otroka in sta šla.

Vso zimo sta hodila in se krušila po malem, ne da bi se kdaj prikazala domov. Pa tudi spomladi ju ni bilo. Ivan

Иван их је очекивао. До Ванчија му је било. У послу је ипак помагао и био користан.

А овако је Иван сам носио ђубре и орао. Никог није било коме би могао причати. Љутио се на стоку и тукао је. Псовао је кћери и заклињао се да неће дати ником ништа.

Недељом је опет тумарао по Међумурју. Посећивао је удовице и поваздан пијанчио у њихову друштву. А увече се враћао пијан и певао по селу.

Други дан га је већ нападала Ана и дерала се: „Зар сте се опет успалили? Такав старац. Боље би било да се Богу молител! Потрошите само све, потрошите!“

„Своје трошим!“ плануо је. Отерао је и запретио да му се никад више не појави.

Неколико дана после тога дошла је једна удовица из Прека право његовој кући. Да ће остати отсада код њега, рекла је... Код њега? Само шта ће код њега?... Па радити. Та сам је, и нема никог, и водиће му домаћинство.

Отишла је у кухињу и спремила богату вечеру. Та вечера је била добра и допала се Ивану. Донео је из подрума две боце вина. Пили су и певали. Онда је легла пијана с њим у постељу.

После три дана ју је отерао.

Плакала је одлазећи и вешала му се о врат.

„Иди дођавола, жено“, рекао јој је.

„Шта би с њом“, тумачио је. „Кувати је заиста знала, кувати. А мотику је носила на рамену као Кнаус; на среди је држала. Држала се усправно кад је разбијала груде и спотицала се о њих. Таква да ради, таква...! Ког ће ми врага?“

Међутим су путовали Јошко и Ванчи по Хрватској. Дете га је водило по непознатим путевима и читало му натписе пред селима. И тако су се полако нашли пред градом где је отац желео да стигну.

Дете је тражило улицу коју му је рекао отац, читало је бројеве на кућама и напоследку га увело кроз висока врата у пространо двориште. Деца су викала и вијала се, сви у кратким чакширама и кратким сукњицама.

ju je pričakoval. Za Vančija mu je bilo. Pri delu je le pomagal in bil koristen.

Tako pa je Ivan sam vozil gnoj in oral. Nikogar ni bilo, ki bi mu lahko pripovedoval. Jezil se je na živino in jo pretepal. Klel je hčere in prisegal, da ne dá nikomur ničesar.

Ob nedeljah je spet pohajkoval po Medžimurju. Obiskaval je vdove in ves dan popival v njihovi družbi. Zvečer se je pa vračal pijan in prepeval po vasi.

Drugega dne pa je že prišla nadenj Ana in kričala:

»Kaj se že spet gonite? Tak star ded! Molili bi rajši! Le opravite vse, opravite!«

»Svoje zapravljam!« je vzrojil. Nagnal jo je in ji zagrozil, naj se več nikdar ne prikaže.

Nekaj dni nato pa je prišla ena vdov iz Preka naravnost na njegov dom. Da ostane odslej pri njem, je rekla. — Pri njem? Le kaj bo pri njem! — Delala vendar. Saj je sam in nima nikogar, in gospodinjala mu bo.

Spravila se je v kuhinjo in jima napravila bogato večerjo. Ta večerja je bila dobra in je ugajala Ivanu. Prinesel je iz kleti dve steklenici vina. Pila sta in pela. Nato pa se je vlegla pijana z njim v posteljo.

Po treh dneh pa jo je pregnal.

Jokala je, ko je odhajala, in se mu obešala na vrat.

»Pojdi k vragu, baba«, ji je dejal.

»Kaj bom z njo«, je razlagal. »Kuhati je res znala, kuhati. Motiko pa je nesla na rami kot Knaus; na sredi jo je držala. Pokoncu je stala, ko je tolkla grudje, in se spotikala ob nje. Taka bi delala, taka —! Kateri vrag jo bo pa imel.«

Medtem pa sta potovala Jožko in Vanči po Hrvaškem. Otrok ga je vodil po neznanih potih in mu razbiral napise pred vami. In tako sta se po malem znašla pred mestom, kamor je oče želel.

Otrok je iskal ulico, ki mu jo je povedal oče, razbiral številke po hišah in ga naposled vedel skozi visoka vrata na prostrano dvorišče. Otroci so kričali in se podili okoli, vsi v kratkih hlačah in v kratkih krilcih.

Ванчи се сећао мало тога дворишта и познао већ неколико деце, док њега ваљда нико није познао. Водио је мирно поред њих оца право према вратима где су некад становали.

„Код куће смо“, казао је оцу и отворио врата у кућу.

Из кухиње се неко продерао на њих.

Напоследку су се ипак поразговорили. Таква и таква женска, за какву се Јошко распитивао, заиста је некад становала ту. Али већ две године има како се иселила и нико је више није видео.

Опростили су се и отишли.

Тек у манастиру су се зауставили. Јошка су познали и дали су им да једу. Почастили су их богато и добро. Јошко је говорио с калуђерицама. Најзад су се договорили да остану обојица код њих. Ванчи, додуше, још није за радника, ипак нека буде кад су такви сиромаси и кад је Јошко толико времена поштено служио. Ванчи ће, међутим, ићи у школу, и кад одрасте биће добар слуга.

И тако се живот преокренуо. Ванчи је био осуђен да буде слуга. Живео је међу високим зидовима, ишао редовно у школу и привикавао се на рад. Отац није могао радити. Не само што није видео, него је што даље све више пропадао и слабио. Лежао је поваздан у стаји и тек се покатак показује. Са Ванчијем је ретко говорио, као да га нешто тишти и да га намерно избегава.

Ванчију је што даље све више тежио за стричевим домом, за шумом позади, за њивама у пролеће, за кобилама које је могао терати на пашу. Чак је и на Кајцу помишљао.

А овде је живео између четири зида, ујутру министрирао на миси, морао се тачно враћати из школе и био сваки час изгрђен.

Овде није било таквих пролећа, није било песме, ничега.

Све вечери је морао слушати слуге који су причали саме ружне ствари и смејали се. Говорили су један другом све што су доживљавали дању и недељом.

Vanči se je spominjal rahlo tega dvorišča in tudi že prepoznal nekaj otrok, dočim njega menda ni nihče poznal. Vedel je tiho mimo njih očeta naravnost proti vratom, kjer so nekoč stanovali.

»Doma sva«, je dejal očetu in odprl vrata v hišo.

Iz kuhinje pa se je nekdo zadril nad njima.

Naposled so se vendarle pomenili. Taka in taka ženska, kot je Jožko vpraševal po njej, je resda nekoč tu stanovala. Ali dve leti je že, kar se je izselila in je ni nihče več videl.

Poslovila sta se in šla.

Šele v samostanu sta se ustavila. Jožka so prepoznali in so jima dali hrane. Postregli so jima bogato in dobro. Jožko je govoril z nunami. Naposled so se domenili, da ostaneta oba pri njih. Vanči sicer še ni za delavca, vendar naj bo, ko sta taka reveža in ko je Jožko toliko časa pošteno služil. Vanči bo medtem hodil v šolo, ko pa doraste, bo dober hlapec.

In tako se je življenje zaobrnilo. Vanči je bil obsojen za hlapca. Živel je med visokimi zidovi, hodil redno v šolo in se privajal delu. Oče ni mogel delati. Ne samo, da ni videl, temveč je čimdalje bolj hiral in slabel. Ležal je ves dan v hlevu in se komaj včasih prikazal. Z Vančijem je redko govoril, kot bi ga nekaj težilo in bi se ga namenoma izogibal.

Vančiju se je čimdalje bolj tožilo po stričevem domu, po gozdu zadaj, po njivah spomladi, po kobilah, ki jih je lahko gonil na pašo. Celu na Kajco je pomislil.

Tu pa je živel med štirimi stenami, zjutraj ministriral pri maši, se moral točno vračati iz šole in bil kadarkoli okregan.

Tu ni bilo takih pomladi, ni bilo pesmi, ne ničesar.

Vse večere je moral poslušati hlapce, ki so pripovedovali same nelepe stvari in se krohotali. Povedali so si vse, kar so doživeli podnevu in ob nedeljah.

Један између њих је био ту још од раније; кад је био добре воље, у присуству свију испитивао је Јошка о његову животу, о жени која му је побегла.

„Оставимо то“, казао је Јошко. „Препустимо Богу, нека он суди.“

„Како си само дошао до детета?“

„Зар није његово?“ питао је други.

„Његово? Бог зна; можда. Али исто тако би могло бити моје или кога другог.“

„А где је сад она?“

„Она?“ објашњавао је слуга. „У Загреб је отишла или некуд на другу страну. О!... Она живи!“

Ванчи је морао све то слушати. Нешто чудно су будили ти разговори у њему. Мисли су га мучиле цело време и није их се могао отрести. Никог није било на кога би се ослонио. Ни Кајце није било, да јој се изјада. Калуђерице су ишле око њега с напола покривеним лицем; слушкиње, које су се чудновато светиљски држале, а ипак допуштале да их слуге штимају. И слуге су се ругале с његовим оцем и матером.

Радо би побегао од тога свега, стрицу би отишао и био тамо слуга. Али није могао. Овде је био његов отац и није га могао оставити. Можда ће му бити некад потребан, ако би опет пошли у свет. Ко би онда водио оца? И зато је морао чекати.

Тако је прошло неколико година...

Пред крај зиме је отац врло ослабео. Желео је себи смрт, као да је хтео побећи од свих питања, пре свега од мисли на дете. Ванчи је дорастао за слугу. Зимус му је прошло четрнаест година и свршио је школу. После ће бити слуга целог века. Он, Јошко, није био некад слуга, на великом сељачком добру је био. А онда се променило. Ванчи је већ сада просио. Неколико година ће бити слуга и онда... онда ће бити просјак и свима на досади.

Даље га није занимало. Нека буде како хоће, како Бог хоће. Живот мора бити такав какав је. Добро је уређен, што би се човек бунио.

Eden med njimi je bil še od prej; kadar je bil dobre volje, je vpricho vseh vpraševal Jožko po njegovem življenju, po ženi, ki mu je ušla.

»Pusti no to«, je dejal Jožko. »Bogu prepustimo, naj on sodi.«

»Le kako si prišel do otroka.«

»Kaj ni njegov?« je vprašal drugi.

»Njegov? Bog ve; mogoče je. Prav tako bi pa lahko bil moj ali koga drugega.«

»Kje pa zdaj ona hodi?«

»Ona?« je razlagal hlapec. »V Zagreb je šla, ali kam drugam. O! — ona že živi.«

Vanči je moral vse to poslušati. Nekaj čudnega so vzbujali ti razgovori v njem. Misli so ga mučile vse dni in ni se jim mogel izogniti. Nikogar ni bilo, na kogar bi se naslonil. Še Kajce ni bilo, da bi ji potožil. Nune so hodile okoli njega, z napol zakritimi obrazi; dekile so se čudno sveto držale, pa vendar pustile, da so jih hlapci ščipali. In hlapci so se norčevali iz njegovega očeta in matere.

Ubežal bi bil radiz tega sveta, k stricu bi šel in bil tam hlapec. Pa ni mogel. Tu je bil njegov oče, in ga ni mogel zapustiti. Mogoče bi ga kdaj potreboval, če bi spet šla po svetu. Kdo bi tedaj vodil očeta? In zato je moral čakati.

Tako je minilo nekaj let —.

Proti koncu zime je oče zelo oslabel. Želel si je smrti, kot bi hotel ubežati vsem vprašanjem, predvsem misli na otroka. Vanči je doraščal v hlapca. Pozimi mu je minilo štirinajst let in je končal šolo. Potem bo hlapec vse življenje. On, Jožko, ni bil nekdaj hlapec, na veliki kmetiji je bil. Potem se je pa spremenilo. Vanči pa je že zdaj beračil. Nekaj let bo hlapec in potem — potem bo berač in bo vsem v nadlogo.

Naprej ga ni zanimalo. Naj bo, kakor hoče, kakor se Bogu zdi. Življenje mora biti takšno kot je. Prav je urejeno, čemu bi se človek upiral.

Још једанпут је говорио са сестром ради сина. Нека буде слуга, кад је већ тако суђено. Још хвала Богу што може бити бар слуга.

А онда је позвао к себи Ванчија. Дао му је нешто новаца.

„Напросили смо га, па сам га сачувао за црне дане. Склони га и не троши га без потребе. Пази да ти га ко не украде. За тебе сам говорио с игуманијом. Остаћеш код њих. Бићеш слуга. Али не троши оно што заслужиш. Чувај за старост.“

Да. Некад му је говорио да не сме бити слуга. А сад? Сад му каже да остане.

„Тако је најбоље“, казао је отац. „Без хлеба нећеш бити, хлеб је све. И моћи ћеш живети како је Богу угодно. Све је потребно и добро што постоји. Главно је да човек живи како треба.“

Једну ноћ је Јошко умро.

Ванчи је плакао неко време.

Био је сам и било му је још досадније. Оца није било и није било никог. Живео је међу слугама и слушкињама, слушао шта су увече говорили. Живот му се откривао сваки дан јасније. Испочетка је био тај живот за њега страшан. Живи ту у манастиру, министрира на миси свако јутро, клечи пред Богом, а увече слуша такве ствари. И слуге иду у цркву, слушкиње чак и на причест.

Помало му се чинило да је добро тако како је. Шта га се, најзад, то тиче. Почео је чак и сам жељно слушати. Да, кад буде велик и сам ће тако живети. Зна се, не с Кајцом. Нека иде с милим Богом. Потражиће такву као што имају ове слуге. Једна од слушкиња му се скоро допадала.

„Исусе, шта мислим“, казао је сам себи. „Па то је грех.“

Онда је неко вече један слуга причао да ће му девојка скоро родити. Грдио је и галамио, док су се други гласно смејали.

„Побегни“, саветовао му је неко. „Иди у Загреб.“
„Али дете...“

Še enkrat je govoril s sestro zaradi sina. Naj bo hlapec, če je že tako usojeno. Še bogu hvala, da bo vsaj lahko hlapec.

Potem pa je poklical k sebi Vančija. Dal mu je nekaj denarja.

»Naberačila sva ga, pa sem ga shranil za slabe čase. Spravi ga in ga ne zapravljaj po nepotrebnem. Pazi, da ti ga nihče ne ukrade. Zaradi tebe sem govoril s prednico. Ostaneš pri njih. Hlapec boš. Pa ne zapravljaj tega, kar si prislužiš. Hrani za stare dni.«

Da. Nekoč mu je dejal, da ne sme biti hlapec. In zdaj? Zdaj mu veli, naj ostane.

»Tako je najbolje«, je dejal oče. »Kruha ti ne bo manjkalo, kruh je vse. In živel boš lahko bogu spodobno. Vse je potrebno in je prav, kar je. Glavno je, da človek živi, kakor se spodobi.«

Neko noč je Jožko umrl.

Vanči je jokal nekaj časa.

Bil je sam in še bolj se mu je zdolgočasil. Očeta ni bilo in ni bilo nikogar. Živel je med hlapci in med deklami, poslušal, kar so govorili ob večerih. Življenje se mu je razodevalo vsak dan jasneje. Sprva je bilo to življenje zanj strahotno. Saj vendar živi tu v samostanu, ministriira pri maši vsako jutro, kleči pred Bogom, zvečer pa posluša takšne stvari. Tudi hlapci hodijo v cerkev, dekile celo k obhajilu.

Po malem pa se mu je zdelo, da je prav tako kot je. Kaj to naposled njega briga. Začel je celo sam željno poslušati. Da, ko bo velik, bo tudi sam tako živel. Seveda ne s Kajco. Bog z njo. Tako si bo poiskal, kot jo imajo ti hlapci. Ena izmed dekel mu je skoraj ugajala.

»Jezus, kaj mislim«, si je dejal. »To je vendar greh.«

Potem je nekega večera eden hlapcev pripovedoval, da mu bo dekile kmalu rodilo. Klel je in robantil, dočim so se drugi smejali glasno.

»Pobegni«, mu je svetoval nekdo. »V Zagreb pojdi.«

»Ampak otrok —.«

„Шта дете!“ казао је онај. „Колико се деце већ тако родило! Бог зна је ли и твој!... Погледај оног што тамо лежи...“ намигнуо је на Ванчија.

Онај није одговорио. А Ванчију је било чудно око срца.

А кад је дошло прво пролеће, кад су кестени у граду почели зеленити, није Ванчи могао више издржати. Сетио се стричеве куће... Како је тамо све друкчије. Орао би са стрицем, радио, да би му зној текао по лицу, возио се с кобилама. И Кајцу би видео.

И тако је једне недеље ујутро скупио своје ствари у бошчу и ишуњао се из манастира. Отишао је на станицу, купио карту до последње станице и одвезао се према кући.

Гледао је кроз прозор и мислио на стрица. Поља су пролетала поред њега, додуше још гола и празна, а ипак се на њима могло осетити већ пролеће. Гомиле ђубрета су биле навучене по њивама. Увратине су биле већ зелене, и јарци се зеленели. У ваздуху је приметио ласте. Небо је било ведро и сунце се дигло и обасјало прво зеленило на дрвећу.

Ванчи је сањарио... Мушки иде за плугом..., јер сад он држи за плуг..., а стриц тера кобиле и радује се. У подне се возе кући. Људи гледају њега — Ванчија — испиткују стрица:

„Зар није то Јошков?“

„Јошков..., да...“

„Велик је већ. Добра помоћ ће ти бити. И сада овде остаје?“

„Овде, увек ће бити код мене.“

А Ванчи седи поносно и пуцка уснама и виче кобилама:

„Бе-е!“

Ох, какав живот је тамо!

У Лендави је изишао. Ишао је по широком правом друму који води по равници. Куће стоје на обема странама, деца вичу, праве звиждаљке. Ваздух је чист, сунце јасно. Прво пролеће, пуно живота.

Пут је био дуг и заморио га је.

»Kaj otrok!« je dejal oni. »Koliko otrok pa se je že tako rodilo! Bog ve, če je celo tvoj! — Pa poglej onega, ki tam leži«, je namignil na Vančija.

Oni ni odgovoril. Vančiju pa je bilo čudno pri srcu.

Ko pa je prišla prva pomlad, ko so kostanji v mestu zeleneli, ni mogel Vanči več vzdržati. Spomnil se je na stričev dom —. Kako je tam vse drugače. Oral bi s stricem, delal, da bi mu znoj tekel po obrazu, se peljal s kobilami. Tudi Kajco bi videl.

In tako je neko nedeljo zjutraj povezal svoje stvari in se izmuznil iz samostana. Šel je na postajo, kupil karto do zadnje postaje in se odpeljal proti domu.

Gledal je skoz okno in mislil na strica. Polja so letela mimo njega, sicer še gola in prazna, vendar je že bilo čutiti na njih pomlad. Kupi gnoja so bili navoženi po njivah. Vratnica so bila že zelena, tudi jarki so zeleneli. V zraku je opazil lastovice. Nebo je bilo jasno in solnce se je dvignilo in obsvetlilo prvo zelenje na drevju.

Vanči je sanjal — —. Moško stopa za plugom —, kajti zdaj on pluži —, stric pa priganja kobile in se raduje. Opoldne se peljeta domov. Ljudje gledajo njega — Vančija — sprašujejo strica:

»Kaj ni to Jožkov?«

»Jožkov —, da —.«

»Velik je že. Dobra pomoč ti bo. In zdaj tu ostane?«

»Tu, vedno bo pri meni.«

Vanči pa sedi ponosno in cmufka z ustmi in kliče kobilam:

»Giii!«

Oj, kakšno življenje je tam!

V Lendavi je izstopil. Šel je po široki ravni cesti, ki vodi po ravnini. Hiše stojijo na obe strani, otroci kričijo, delajo piščali. Zrak je čist, solnce jasno. Prva pomlad, polna življenja.

Pot je bila dolga in ga je zmučila.

Ишао је доњим крајем села. Чинило му се да се свет променио. Није било неких очевидних промена, али ипак су биле. Можда зато што је тада био још дете, а сад је ишао већ скоро као момак.

Код крста је скинуо шешир с главе и завио на десно. Прва кућа у улици на лево је стричева. Управо овамо до утрине допире његово земљиште. Унаоколо је јарак који је толико пута прескочио. Даље је шума, пуна тајанства кад је зелена. Поред пута су багремови и јабланови; уз јарак врбе које већ зелене. Све је тако дивно.

Да . . . , можда зато, јер не зна како ће га стриц примити. Можда ће му рећи да иде откуд је и дошао. — На то пре није ни помислио. Вратио се а није помислио да је можда непотребан, да ће морати даље у свет.

Прешао је преко прелаза, завио око куће и пред прагом скинуо свежањ. Отворио је врата и ушао. У соби није било никог, само је сат куцао.

Зато се упутио у стају, отворио врата и ушао.

„Добар дан“, поздравио је стоку. Кобиле су се окренуле према њему. Отишао је међу њих и гладио их по вратовима.

„О, Шарга, Лиска! Шта, зар ме не познајете више? Ја сам Ванчи, само сам већи и не идем више у школу. Далеко сам био, али сам се ипак вратио.“

Још је тапшао по њима. Ни на краву није заборавио. Избацио је огризине и отишао пред кућу.

У дворишту је било све у неред. Кола су стајала напољу, сад у недељу, и на сунцу. Зграбио их је и с напором их одвукао у шупу.

„Да се не расуше.“

Кокоши су пасле траву, пачићи су шљапкали по млади код бунара. Однекуд је дошао мачак; Ванчи га је звао, али овај га је заобишао.

Стрица није било нигде.

Зато је пошао према врту.

Угледао га је с грабљама у рукама. Али стриц је био сав погурен и ћопао је. На глави је имао капу коју је носио све време откако га је Ванчи познавао; подеран прслук, белу кошуљу од домаћег платна која

Šel je po dolnjem koncu vasi. Zdelo se mu je, da se je svet spremenil. Ni bilo kakšnih očitnih sprememb, ali vendarle so bile. Morda zato, ker je bil tedaj še otrok, zdaj pa je šel skoraj že kot fant.

Pri križnem drevu se je odkril in zavil na desno. Prva hiša v ulici na levo je stričeva. Prav sem do trate sega njegov svet. Okoli je jarek, ki ga je tolikokrat preskočil. Dalje je gozd, poln skrivnosti, kadar je zelen. Poleg ceste so akacije in jagnedi; ob jarku vrbe, ki že zelenijo. Vse je tako čudovito.

Da —, morda zato, ker ne ve, kako ga bo stric sprejel. Mogoče mu poreče, naj gre, odkoder je prišel. — Na to prej ni pomislil. Vrnil se je in ni mislil, da je mogoče nepotreben, da bo moral dalje po svetu.

Stopil je prek prelaza, zavil okoli hiše in pred pragom odložil culo. Odprl je duri in vstopil. V sobi ni bilo nikogar, samo ura je tiktakala.

Zato se je napatil v hlev, odprl vrata in vstopil.

»Dober dan«, je pozdravil živino. Kobili sta se ozrli po njem. Stopil je med njiju in ju gladil po vratovih.

»O, Šarga, Liska! Kaj me več ne poznata? Jaz sem Vanči, samo večji sem in ne hodim več v šolo. Daleč sem bil, pa sem se le vrnil.«

Še ju je trepljal. Tudi na kravo ni pozabil. Vrgel je vstran odpadke in šel pred hišo.

Na dvorišču je bilo vse v neredu. Kola so stala zunaj, zdaj v nedeljo in ko je solnce. Prijel jih je in jih s trdom zavlekel na skedenj.

»Da se ne razsušijo.«

Kure so se pasle po travi, mlade race so brozgale po mlaki ob studencu. Od nekod je prišel muc; Vanči ga je klical, pa se mu je izognil.

Strica pa ni bilo nikjer.

Zato je stopil proti vrtu.

Zagledal ga je z grabljami v rokah. Pa stric je bil ves sključen in je šepal. Na glavi je imel kapo, ki jo je nosil že vsa leta, kar ga je Vanči poznal; strgan telovnik, belo srajco iz domačega platna, ki mu je visela prek hlač

му је висела преко чакшира, плаву кецељу и чизме. Пушио је на лулу и чистио полако врт.

Ванчи се обрадовао кад га је угледао; упркос свему било му је некако непријатно.

„Стриче!” позвао га је.

Иван се окренуо и гледао.

„Стриче!” смешкао се Ванчи. „Ја сам, забога.” Пришао му је и поздравио га, руковао се као што чине старији људи.

Иван га је гледао, а затим је рекао:

„Велик си. — Где си се скитао ово време?”

„Далеко сам био, у Хрватској, у манастиру где је пре био отац. А сад сам се вратио.”

„Сам?”

„Сам.”

„А где је отац?”

„Нема га. Умро је.”

„Умро.”

Иван се замислио. Гледао је некуд поред Ванчија, а онда климнуо главом и рекао:

„Бог да му душу прости. — А, шта је с тобом?”

Тамо су ме хтели за слугу, али сам побегао. Овде код вас бих радије радио. Тамо су друге слуге. А овде могу ја све радити, с кобилама и уопште.”

Стриц је поћутао неко време а онда рекао:

„Гладан си. Хајдемо у собу.”

„Јесам”, потврдио је Ванчи и пошао с њим. Гледао је стрица. Како се јако променио. У лицу је био стар, коса оседела, сав згурен је био и ћопао је.

„Где вас боли да не можете ићи?” упитао је Ванчи.

Стриц се зауставио.

„Ударила ме” уздахнуо је.

„Ударила?”

„Кап” тумачио је стриц. По десној страни. Руку не могу да дигнем и тешко идем. Ни радити не могу. Други су већ почели, а ја чекам. Нема тежака. — Хајд’мо.”

„Кола сам одвукао у шупу”, казао је Ванчи и узео бошчу. Стриц га је погледао, а онда ушао у собу и одахнуо.

brguš, plav predpasnik in škornje. Kadir je iz pipe in snažil po malem vrt.

Vanči se je razveselil, ko ga je zagledal; kljub vsemu mu je bilo nekam neprijetno.

»Stric!« ga je poklical.

Ivan se je obrnil in gledal.

»Stric«, se je Vanči smehljaj. »Jaz sem vendar.« Šel je proti njemu in ga pozdravil, mu segel v roko kot delajo stari ljudje.

Ivan ga je gledal, nato pa dejal:

»Velik si. — Kje si se pa potepal vsa leta?«

»Daleč sem bil, na Hrvaškem. V samostanu, kjer je bil prej oče. Zdaj sem se pa vrnil.«

»Sam?«

»Sam.«

»Kje pa je oče?«

»Ni ga. Umril je.«

»Umril.«

Ivan se je zamislil. Gledal je nekam mimo Vančija, nato pa pokimal z glavo in dejal:

»Bog mu daj pokoj —. Kaj pa je s teboj?«

»Tam so me hoteli za hlapca, pa sem pobegnil. Tu pri vas bi rajši delal. Tam so drugi hlapci. Tu pa lahko jaz vse delam, s kobilami in sploh —.«

Stric je pomolčal nekaj časa, potem pa dejal:

»Lačen si. Pojdiva v hišo.«

»Sem«, je potrdil Vanči in šel z njim vstric. Gledal je strica. Kako zelo se je spremenil. V obraz je bil star, lasje osiveli, ves sključen je bil in je šepal.

»Kje vas boli, da ne morete hoditi?« je vprašal Vanči.

Stric se je ustavil.

»Zadelo me je«, je vzdihnil.

»Zadelo?«

»Kap«, je razlagal stric. »Po desni strani. Roke ne morem dvigniti in težko hodim. Tudi delati ne morem. Drugi so že pričeli, jaz pa čakam. Ni težakov. — Pojdiva.«

»Kola sem potegnili na skedenj«, je dejal Vanči in pobral culo. Stric ga je pogledal, nato pa stopil v sobo in si oddahnil.

„Седи“, показао је стриц, отхопао у подрум и донео на тањиру меса из чабра и поставио га на сто пред Ванчија. И боцу је донео из прозорчета и чашу.

И сам је сео до њега, налио у чашу ракије и испио, а затим налио и Ванчију; овај је само окусио, а пити није хтео.

„Једи“, рекао је стриц. „Отсеци хлеба.“

Ванчи је отсекао и јео са слашћу.

„Ударила ме је, ударила“, уздахнуо је старац. Месец дана се нисам могао помаћи, а није било никог да ме двори. Кћерима сам поручио да која дође и остане код мене. Врага су дошле! Нека цркнем, рекле су; већ је крајње време. За друго и тако нисам. Ех, Боже, помози ми да устанем, после ћу им већ показати. Комшије су ми помагале. Али све би хтели да однесу. — Сад се отимам полако. — Наговарали су ме да дам кћерима земљу. За храну ће ми давати. Кобиле да продам и краву, а кућа да ми остане. Псовао сам их! Како би хтели да ме се реше. — Како су кукали кад ме је ударила.“

„Па вас је само на једној страни? Исусе, Исусе, само кад вас није сасвим.“

„А у себи су желели да ме је сасвим. — Али сада нек' се убришу. Нека ми само дође когод под кров. Напоље ћу га избацити! — Сами ћемо радити, сами! Не треба нам нико. Једи и пиј! Дуго сам те чекао. Нека буде у име Бога. А сутра ћемо ићи на орање“.

Тако је почео живот.

Друго јутро су извукли кола у двориште. Натоварили су плуг, колечке и дрљачу. Ванчи је отишао да упрегне, док је стриц донео мало хлеба и меса, затворио врата и с тешком муком се попео на кола.

Ванчи сада није био дете и није требало пазити на њега. И кад је сад пуцкао кобилама и терао их, није чинио то као дете које би се хтело направити важним, него је чинио све природно, неусиљено, дошло је само од себе. Стриц је седео згурен на колима, али ипак као да је хтео показати целом свету да још није готов. Причао је Ванчију тако као да говори неком старијем.

„Феркову женску су избадили.“

„Зашто?“ упитао је Ванчи.

»Sedi«, je dejal stric, šepal v klet in prinesel na krožniku mesa iz čebra in ga položil na mizo pred Vančija. Tudi steklenico je prinesel iz okenčka in kozarec.

Še sam je prisedel, natočil v kozarec žganice in izpil, potem pa še nalil Vančiju; ta je samo pokusil, piti pa ni hotel.

»Jej«, je dejal stric. »Vreži si zraven kruha.«

Vanči si je odrezal in jedel s slastjo.

»Zadelo me je, zadelo«, je vzdihnil starec. »Mesec dni se nisem mogel ganiti, pa ni bilo nikogar, da bi mi stregel. Hčeram sem naročil, naj katera pride in ostane pri meni. Vrag je prišel! Da naj crknem, so rekle; skrajni čas je že. Za drugo itak nisem. Ej, Bog ti meni pomagaj pokoncu, potem jim že pokažem. — Sosedje so mi pomagali. Pa bi vse radi odnesli. — Zdaj se otepam po malem. — Nagovarjali so me, naj dam hčeram zemljo. Za hrano mi bodo že dajale. Kobile naj prodam in kravo, hiša pa mi ostane. Klel sem jih. Kako bi se me radi odkrižali. — Kako so tarnali, ko me je zadelo.«

»Pa vas je samo po eni strani? Jezus, Jezus, da vas le ni popolnoma.«

»Na tihem so pa želeli, da bi me. — Ampak zdaj naj se le obrišejo. Naj mi samo kdo pride pod streho. Ven ga vržem! — Sama bova delala, sama! Ne potrebujeva nikogar. Jej in pij! Dolgo sem te čakal. Naj bo v božjem imenu. Jutri pa se peljeva orat!«

Tako se je začelo življenje.

Drugo jutro sta zavlekla kola na dvorišče. Naložila sta plug, kolca in brano. Vanči je šel vpregat, dočim je stric prinesel nekaj kruha in mesa, zaprl vrata in se s težavo zavlekel na kola.

Vanči zdaj več ni bil otrok in ni trebalo nanj paziti. In ko je zdaj cmufkal kobilam in jih priganjal, ni delal tega kot otrok, ki bi bil rad važen, temveč je delal vse naravno, neprisiljeno, prišlo je samo od sebe.

Stric je sedel sključen na vozu, pa vendar kot bi hotel pokazati vsemu svetu, da ga še ni konec. Pripovedoval je Vančiju tako, kot bi pravil komu starejšemu.

»Ferkovo babo so ven vrgli.«

»Zakaj?« je vprašal Vanči.

„Снаси је предала имање, а сад је гурају из буцака у буцак. Ја већ знам како је то. — Нико ништа не понесе са собом на онај свет. А млади само гледају како би што више имали.”

Тако су се разговарали успут.

На увратинама су збацили с кола ствари, наместили плуг, Ванчи је препрегао кобиле из кола у плуг па удесио плуг да не оре преплитко.

„Дубље?” упитао је.

„Доста ће бити — Хоћеш ли знати држати за плуг?”

„Ваљда ћу”, казао је младић — протрљао руке, привезао узде за десну ручицу и потерао:

„На! Хи-и, Шарга, Лиска. На!”

„Боже помози”, казао је старац и гледао.

Кобиле су повукле и ишле лепо дуж њиве. Момак је држао за ручице. Плуг га је скоро бацао, али он није попуштао. Употребљавао је према потреби оритак и његови узвици „на” и „ђе” одјекивали су по њиви. На другом крају је окренуо. Тешко је пренео плуг и натерао Шаргу у бразду.

„Мало се одувај”, рекао је Иван кад је момак окренуо код њега, на увратинама.

Ванчи је обрисао ознојено чело рукавом. Кошуља му је била откопчана а рукави високо засукани. Погледао је у сунце. Већ је високо отскочило. — А у пољу је било пролеће. Жита су била већ скоро до колена. — Тамо даље су људи орали и говорили вичући.

„На-а — ђе-е!” потерао је момак.

А Иван је гледао. Стајао је, на увратинама, стар, изнемогао. Гледао је: пред њим је био део живота; живота који је тек почео, пун снаге, пун заноса, хтења и љубави — свега. Да, свега. А он је већ у јесени. А ипак је био весео што има неког уза се. Као да је у њему самом тај живот, као да он сам тера кобиле и оре. —

Кад су код куће вечерали, Ванчи је клонуо, прекрстио руке на сто, наслонио се и задремао.

„Уморан је”, рекао је Иван, отишао и простро му у буцаку.

»Snahi je predala, zdaj pa jo vlačijo iz kota v kot. Jaz že vem, kako gre. — Saj nihče ničesar ne odnese s seboj na oni svet. Mladi pa samo gledajo, kako bi čim več imeli.«

Tako sta se pogovarjala med potjo.

Na vratnicah sta zmetala s kol orodje, naredila plug, Vanči je prepregel kobile od kol k plugu, uredil plug, da ne bi preplitvo oral.

»Globlje?« je vprašal.

»Dovolj bo — —. Boš znal plužiti?«

»Menda bom«, je dejal fant, si pomel roke, privezal vajeti za desno ročico in pognal:

»Na! Hiiij, Šarga, Liska. Naa!«

»Bog pomagaj«, je dejal starec in gledal.

Kobili sta potegnili in šli lepo vdiljen po njivi. Fant je držal za ročici. Plug ga je skoraj metal, pa on ni odnehal. Rabil je po potrebi otiko in njegovi klici »naa« in »gii« so odmevali po polju. Na onem koncu se je obrnil. Težko je prenesel plug in spravil šargo v razgon.

»Malo si oddahni«, je dejal Ivan, ko je fant zaobrnil pri njem na vratnicah.

Vanči si je obrisal potno čelo z rokavom. Srajco je imel razpeto in rokave visoko podvihane. Ozrl se je po solncu. Visoko se je že dvignilo. — Po polju pa je bila pomlad. Žita so bila skoraj že do kolena visoka. — Tam dalje so orali ljudje in govorili kričaje.

»Naa — gii!« je pognal fant.

Ivan pa je gledal. Stal je tu, na vratnicah, star, onemogel. Gledal je: pred njim je bil kos življenja; življenja, ki je komaj nastopilo svojo pot, polno sil, polno zanosa, hotenja, ljubezni — vsega. Da, vsega. On pa je že v jeseni. In je bil vendar vesel, da ima nekoga ob sebi. Kakor bi v njem samem bilo tisto življenje, kot bi on sam priganjal kobile in oral. —

Ko sta povečerjala doma, je Vanči omagal, prekrižal roke na mizo, se naslonil in zadremal.

»Truden je«, je dejal Ivan, šel in mu postlal v kotu.

„Нека се одмори. Уморан је. — Али само да ми га Бог очува. — Неће добити земљу, ни кућу, куге гладне. — Онога ће бити земља ко је заслужује. Тако је право! — Ванчи, устани и иди у буџак да спаваш.”

Ванчи је легао у буџак и одмах заспао.

А Иван је седео на ивици постеље, молио се Богу и при том мислио.

„Земљу оном ко је заслужује. Ја нисам више ником отац и немам деце. — Само на земљу чекају; наследници; ђаво их однео. Онога ће бити земља ко је воли и ради. Он једини је њен господар.”

*

Ванчи је рано устајао и сам свршавао теже послове, док им је стриц само кувао. И посла је било доста. Сад није био више дете. Истина је да је било пролеће, да су врапчићи цвркултали у гнездима по јаблановима, свраке су још имале своја гнезда на храсту, али он није имао времена да се осврће на њих, да пуза по дрвећу. —

Дознао је да је Кајца болесна. Није се дала никако видети. Сада би се хтео састати и говорити с њом, али је није било.

Једно после подне се враћао поред њихове куће. Лежала је под расцветаном јабуком у јастуцима. Бар требало да је то она.

Ванчи се обазрео унаоколо и онда је позвао:

„Кајце —!”

Чула је, јер се помакла, али није знала ко је зове.

„Кајце”, поновио је.

Окренула је главу, хтела је дићи руку, али јој је клонула.

Ванчи је скочио преко плота и пришао јој.

Лежала је у јастуцима, у белој кошуљи, ситна као дете. Руку је једва уздигла. Њено лице је било мртвачки бледо. Поред ње су лежале две школске књиге.

„Кајце”, казао је Ванчи, „Јеси ли болесна?”

Климнула је главом.

„Умрећу”, дахнула је предано.

»Naj si odpočije. Truden je. — Ampak, naj mi ga Bog samo očuva. — Ne dobijo zemlje, ne hiše, kuge lačne. — Tistega bo zemlja, kdor je je vreden. Tako je prav! — Vanči, vstani in pojdi v kot spat.«

Vanči se je vlegel v kot in takoj zaspal.

Ivan pa je sedel na robu postelje, molil in mislil vmes.

»Zemljo tistemu, kdor je je vreden. Jaz nisem več nikomur oče in nimam otrok. — Samo na zemljo čakajo; dediči; vrag po njih. Tistega bo zemlja, kdor jo ljubi in dela. Ta edini je njen gospodar.«

*

Vanči je zgodaj vstajal in sam opravljal težja dela, dočim jima je stric samo kuhal. In dela je bilo dovolj. Zdaj ni bil več otrok. Res, da je bila pomlad, da so mladi vrabci kričali v gnezidih po jagnedih, srake so še gnezdile na hrastu, pa on ni imel časa, da bi se oziral po njih, plezal po drevju. — —

Zvedel je, da je Kajca bolna. Ni je bilo nikoli na spregled. Zdaj bi jo rad srečal in govoril z njo. Pa je ni bilo.

Neko popoldne se je vračal mimo njihove hiše. Ležala je pod cvetočo jablano v blazinah. Vsaj morala je biti ona.

Vanči se je ozrl okoli in jo nato poklical:

»Kajca —!«

Slišala je, ker se je zganila, pa ni vedela, kdo jo kliče.

»Kajca«, je ponovil.

Okrenila je glavo, hotela dvigniti roko, pa ji je omahnila.

Vanči je skočil prek plota in šel k njej.

Ležala je v blazinah, v beli srajci, vsa drobna kot otrok. Roko je komaj dvignila. Njen obraz je bil mrtvaško bled. Poleg sta ležali dve šolski knjigi.

»Kajca«, je dejal Vanči, »kaj si bolna?«

Pokimala je.

»Umrta bom«, je dahnila vdano.

Ванчи није знао шта да каже. Гледао ју је са сажалењем и тешко му је било што ју је некад вређао. — Сад је лежала овде, сва ситна, као дете у петој години, болесна.

„Велик си”, рекла је.

„Велик?”

„Врло. — А ја сам болесна. Мати ме је водила лекару, казао је да ме пошаље у болницу. Али нисам хтела. Овде је тако лепо. Јабукe цвeтају и птице певају. Знам да ћу умрети. Мати ми је већ купила белу хаљину.”

„Кајце”, поновио је Ванчи. Кајца се насмешила.

„Код стрица си?”

„Код стрица. Сад ћу остати код њега, као слуга. И он је болестан, зато ја радим. Све сам посвршавам. Умем већ орати, возим сам —. Лепо је, заиста.”

„Видела сам те пре кад си се возио овуд, али се ниси осврнуо —.”

„Нисам знао”, изговарао се. „Кад се будем још који пут овуд возио, зазвиждаћу ти —.”

„Хоћеш?”

„Хоћу. И доћи ћу више пута да те видим.”

„Збиља?”

„Збиља, Кајце — и цвећа ћу ти донети.”

„Донеси, тако бих га волела имати.”

„Само немој умрети, Кајце. Кад будем велик —”, али није изговорио до краја. Њене очи су биле сузне.

„Збогом, Кајце, рекао је и отишао. Даље није могао бити код ње. Кући је ишао утучен и мислио на њу.

А кад су багреми прецветали, Кајца је умрла.

Њен погреб је био леп. Ванчи је стајао за кућом и гледао сахрану која је пролазила онуда. Дуг ред девојака, у белим хаљинама, и жене — много их је било.

„Кајца”, помислио је Ванчи и ишао по врту. Али ње више није било.

Онда је један дан дошла Ана. Али Иван је затворио врата пред њом и викао на њу:

„Не долази ми више на моје добро. Нико ми не треба, имам тежака. Све сами посвршавамо. Ником

Vanči ni vedel, kaj bi dejal. Gledal jo je z usmiljenjem in hudo mu je bilo, da jo je kdaj žalil. — Zdaj je ležala tu, vsa drobna, kot otrok v petem letu, bolna.

»Velik si«, je rekla.

»Velik?«

»Zelo. — Jaz sem pa bolna. Mati me je peljala k zdravniku, dejal je, naj me pošlje v bolnico. Pa nisem hotela. Tu je tako lepo. Jablane cvetejo in ptice pojejo. Saj vem, da bom umrla. Mati mi je že kupila belo obleko.«

»Kajca«, je ponovil Vanči. Kajca se je nasmehnila.

»Pri stricu si?«

»Pri stricu. Zdaj ostanem pri njem, za hlapca. Tudi on je bolan, zato jaz delam. Vse sam opravi. Znam že orati, vozim se — —. Lepo je, res.«

»Videla sem te zadnjič, ko si se peljal mimo, pa se nisi ozrl —.«

»Nisem vedel«, se je izgovarjal. »Kadar se bom še peljal mimo, ti zažvižgam —.«

»Boš?«

»Bom. In pogledat te pridem večkrat.«

»Res?«

»Res, Kajca — in rož ti prinesem.«

»Prinesi, tako rada bi jih imela.«

»Samo ne umri, Kajca. Ko bom velik — —«, pa ni izgovoril do konca. Njene oči so bili solzne.

»Zbogom, Kajca«, je dejal in šel. Dalje ni mogel biti pri njej. Doma je hodil potrto okoli in mislil nanjo.

Ko pa so akacije odcvetele, je Kajca umrla.

Njen pogreb je bil lep. Vanči je stal za hišo in gledal sprevod, ki je šel mimo. Dolga vrsta deklet, v belih oblačilih, in ženske — mnogo jih je bilo.

»Kajca«, je pomislil Vanči in šel po vrtu. Pa nje ni bilo več.

Potem je nekega dne prišla Ana. Pa Ivan ji je zaprl duri in kričal nad njo:

»Ne stopi mi več na moj grunt. Ne rabim nikogar, imam pomoč, težaka. Vse sama opraviva. Nikomur več ne

више не дам ништа. Ко ради земљу, онога је. Ја већ имам ко ће ми радити. —”

Била је пролећна недеља.

Иван је седео напољу на сунцу и грејао се. Гледао је Ванчија који је ишао дуж врта и звиждао.

„Стар сам”, увидео је Иван. — Али, шта мари! У врту је било пролеће, по врту је ишла младост пуна живота. И Иван је осећао да ће дом живети, да ће живети земља, јер је у кући младост —, пролеће, песма.

Зато се радовао том пролећу.

„Ми, старци нестајемо, а живот се увек изнова рађа, пун сила, као пролеће цвећа”.

dam ničesar. Kdor dela na zemlji, tistega je. Jaz že imam, ki mi bo delal —.«

Bila je pomladna nedelja.

Ivan je sedel zunaj na solncu in se grel. Gledal je Vančija, ki je šel vdiljen po vrtu in žvižgal.

»Star sem«, je spoznal Ivan. — Ampak, kaj to! Na vrtu je bila pomlad, po vrtu je šla mladost, polna življenja. In Ivan je čutil, da bo dom živel, da bo živela zemlja, ker v hiši je mladost —, pomlad, pesem.

Zato je bil vesel tiste pomladi.

»Starci padamo, življenje pa se vedno na novo poraja, polno sil, kakor pomlad s cvetjem.«

АНТОН ИНГОЛИЧ

Међу млађим словеначким приповедачима Инголич — рођен 5 јануара 1907 у Сподњој Полскави код Прагерског — можда је онај који се поред Мишка Крањца најбрже квалификовао за роман: његови *Лукари* су 1936 побудили оправдану пажњу, и то не само у Словеначкој. После прве новеле *Кућа бр. 52*, која је изашла 1932 у Љубљанском звону, објавио је у годинама 1934-1936 у щубљанском часопису *Пријатељ* приповетку *Младе године*. И омладинској књижевности је дао, поред краћих, две опширније приповетке: *Три дечка* — три јунака, у ревији *Звончек* 1936/1937, и *Сиротани*, у *Новом роду* 1938/1939. Уопште, изгледа да његов развој иде и даље у правцу дужих повести; ове године (1939) издала је „Словенска матица” његову дужу приповетку *Сосеска*¹ — У међувремену је изашло и више новела у већ поменутим часописима и у *Груди*, *Живљењу* ии свету, *Обзорјима* и другима.

За Инголичеве приповетке и новеле, поред источноштајерске покрајинске средине, карактеристично је књижевно обрађивање важних социјалних проблема нашег сељачког становништва: у *Лукарима* је позадина предмета аграрна реформа, у *Сосесци* питање општинских поседа, у новели *Иза храма*² (*Љубљански звон* 1938) тешко стање виноградара у Халозама. Поглед за та питања се писцу сигурно продубио у време када је, после свршених филозофских студија — био се посветио славистици и романистици које је студирао у Љубљани и у Паризу — послен у Словенским Горицама чекао на службу. А и у Птују, где је већ више година професор гимназије, ти проблеми га стално окружују. — Новелу *Први снег*, чији је предмет узет из исте источноштајерске средине, писац је необјављену уступио за нашу збирку.

Инголичев роман *Лукари* преведен је већ на чешки; на српскохрватски језик превео га је у целини М. М. Јовановић, али је досад изашао само одломак романа у *Књижевнику* 1937.

¹ Заједница (општинара).

² Кућа у винограду.

ANTON INGOLIČ

Med mlajšimi slovenskimi pripovedniki je Ingolič — rojen 5. januarja 1907. v Spodnji Polskavi pri Pragerskem — menda tisti, ki se je poleg Miška Kranjca najhitreje kvalificiral za roman: njegovi *Lukarji* so 1936. vzbudili upravičeno pozornost, in ne samo na Slovenskem. Po prvi noveli, *Hiša št. 52*, ki je izšla 1932. v Ljubljanskem zvonu, je v letih 1934—1936 objavil v ljubljanski reviji *Prijatelj* povest *Mlada leta*. Tudi mladinski književnosti je prispeval poleg krajših dve obsežnejši povesti: *Trije dečki — trije junaki*, v *Zvončku* 1936/1937, in *Sirote*, v *Novem rodu* 1938/1939. Sploh se zdi, da gre njegov razvoj tudi dalje v smeri daljših tekstov; letos (1939.) je »Slovenska matica« izdala njegovo daljšo povest *Soseska*. — Medtem je izšlo tudi več novel v že omenjenih časopisih in v *Grudi*, *Življenju* in *svetu*, *Obzorjih* in drugod.

Za Ingoličeve povesti in novele je poleg vzhodnoštajerskega pokrajinskega okolja značilno književno obravnavanje važnih socialnih problemov našega kmečkega prebivalstva: v *Lukarjih* je snovno ozadje agrarna reforma, v *Soseski vprašanju* »gmajn«, v noveli *Tam za hramom* (*Ljubljanski zvon* 1938) težko stanje viničarjev v *Halozah*. Pogled za ta vprašanja se je piscu gotovo poglobil v času, ko je po dovršenih filozofskih študijah — posvetil se je bil slavistiki in romanistiki, ki ju je študiral v Ljubljani in v Parizu — brezposeln v Slovenskih goricah čakal na službo. A tudi v *Ptuju*, kjer je že več let gimnazijski profesor, ga oni problemi stalno obdajajo. — *Novelo Prvi sneg*, katere snov je vzeta iz istega vzhodnoštajerskega okolja, je pisatelj neobjavljeno odstopil naši zbirki.

Ingoličev roman *Lukarji* je že preveden na češčino; na srbskohrvatski jezik ga je prevel v celoti M. M. Jovanović, ali doslej je izšel samo odlomek romana v *Književniku* 1937.

АНТОН ИНГОЛИЧ

ПРВИ СНЕГ

Само помало је сипило кад су ујутру код Шрбељке извукли свињче из свињца и Гајшек му заррио нож међу плећа тако да је неколико пута дирљиво закрчало, а затим се чуло само клокотање његове крви која му је шиктала из ране и текла у чинију. Шрбељка ју је варјачом мешала; била је тако топла да се пушила из чиније. Онда су однели свињче у кућу, одерали му кожу и разчеречили га; а киша која је ускоро затим почела јаче падати испрала је бару крви, да се после подне једва могло видети где је „шарко издахнуо“, како је казао једини Шрбељкин син, дванаестогодишњи Анзек. Док су у кући имали цео дан посла са свињчетом, напољу је пљуштало, да су се по дворишту правиле велике баре и да су кофе које је слушкиња Мица подметнула под стреју биле брзо пуне; морала их је више пута носити и изручивати. Увек је, кад се вратила прозебла и прокисла у ходник, говорила: „Нешто ипак имамо од те несрећне кише!“

„Данас ће престати!“ ућуткивао је стари Мартиншек, Шрбељкин брат, који је дошао са брда још сасвим рано и помагао при клању. „Видећете да ће стати!“ објашњавао је. „Две недеље већ пада. Имамо доста воде. Код нас у брдима је такав пут, да никуд не можеш. Ноћас је први пут мало стегло, још мало

ANTON INGOLIC

PRVI SNEG

Samo narahlo je pršilo, ko so zjutraj potegnili pri Šrbeljki prašiča iz svinjaka in mu je Gajšek potisnil nož med pleča, da je nekajkrat pretresljivo zahropel, potem pa se je slišalo le klokanje njegove krvi, ki mu je vrela iz rane in lila v skledo. Šrbeljka jo je s kuhalnico mešala; bila je tako topla, da se je kadilo iz sklede. Nato so odnesli prašiča v hišo, mu odrli kožo in ga raztelesili; dež, ki je kmalu potem začel močnejše padati, pa je izpral lužo krvi, da je bilo popoldne še komaj videti, kje je »lisek izdihnil«, kakor je dejal edini Šrbeljkin sin, dvanajstletni Anzek. Medtem ko so imeli v hiši ves dan opravka s prašičem, je zunaj lilo, da so se delale po dvorišču velike luže in so bili škafi, ki jih je dekla Mica postavila pod kap, kmalu polni; morala jih je večkrat odnesti in izprazniti. Vsakokrat, ko se je vrnila premražena in premočena v vežo, je rekla: »Nekaj pa le imamo od tega nesrečnega dežja!«

»Saj danes ga bo konec!« jo je zavračal stari Martinšek, Šrbeljkin brat, ki je prišel s hribov že navsezgodaj in pomagal mesariti. »Boste videli, da bo!« je razlagal. »Dva tedna že dežuje. Dovolj imamo vode. Pri nas v hribih je taka pot, da ne moreš nikamor. Nocoj je prvič malo stisnilo, še malo, pa bomo imeli sneg!« Pogle-

па ћемо имати снег!“ Погледао је кроз прозор као да је напољу већ све бело. А није се видело ништа друго до прави млазеви који су цурили са крова и, кроз мрежу безбројних капљица, суседова, Туркова кућа, из које је овда-онда понеко изашао, погледао по небу и брзо се упутио у стају или на другу страну.

Засмејали су му се што се тако преварио. Али Мартиншек се није збунио. Раширио је ноздрве и казао: „Миришем га, миришем га већ од неколико дана. Ако не пре, сутра ће бити. Видећете!“

„Неће га бити!“ жестио се Гајшек, висок мушкарац средњих година, који је имао главну реч око свињчета и хтео је имати и у Шербелкиној кући. „Снега неће бити пре Божића.“

А средином поподнева, пошто му Гајшек никако није дао мира, Мартиншек је ускликнуо: „Кладимо се да ће бити већ сутра ујутру!“

„Па, хајде! Ја кажем да га још неће бити!“ викнуо је Гајшек и пружио му своју дугу руку.

„Биће! Ујутру ћу се враћати по снегу кући! За две литре вина! Јесмо рекли?“

„Не! За пет! Хоћеш?“

„Добро! За пет! Ти ћеш их платити, не ја!“

Тако су се опкладили, а напољу је било што даље све горе. Кад би ко изашао напоље или случајно погледао кроз прозор, пецнуо би Мартиншка: „Чико, видите ли га већ? Скоро ће га бити до колена!“

Мартиншек се насмешио. „Нема га још, али сутра ће бити!“ одвратио је не осврћући се према прозору.

Док су у кухињи секли месо за кобасице и сви били већ мало мокри, нарочито Гајшек и Мартиншек, а и Шербелка је била црвенија у лицу него обично, разговор о снегу им је добро дошао да се могу смејати и да им је после боље пријало вино којег је било на прозору пуна тиква, или месо које је, такође, стајало на тањиру на пећи, да је у свако време било топло. Кухиња је била презасићена мирисом на топлу крв, дроб, месо и сланину која се барила у котлу, и на необичне зачине које је Мартиншек мешао у смесу за кобасице с кашом. Зато су се ревносно машали за тикву

dal je skozi okno, kakor da je zunaj že vse belo. A ni bilo videti drugega kakor ravne curke, ki so lili s strehe, in skozi mrežo nešteti kapljic sosedovo, Turkovo hišo, iz katere je zdaj pa zdaj kdo stopil, se ozrl po nebu in naglo krenil v hlev ali kam drugam.

Zasmejali so se mu, ker se je tako urezal. Martinšek pa ni prišel v zadrego. Razširil je nosnice in dejal: »Voham ga, voham že nekaj dni sem. Če ne prej, zjutraj bo! Boste videli!«

»Ne bo ga!« se je gnal Gajšek, visok moški srednjih let, ki je imel prvo besedo pri prašiču in jo je hotel imeti tudi v Šrbeljki hiši. »Snega ne bo pred božičem.«

Sredi popoldneva, ker mu Gajšek le ni dal miru, pa je Martinšek vzkliknil: »Staviva, da bo že jutri zjutraj!«

»Pa dajva! Jaz pravim, da ga še ne bo!« je zaklical Gajšek in mu molel svoje dolgo roko.

»Bo! Zjutraj se bom vračal po snegu domov! Za dva litra vina! Velja?«

»Ne! Za pet! Hočeš?«

»Dobro! Pa za pet! Ti jih boš plačal, ne jaz!«

Tako sta stavila, zunaj pa je lilo čedalje huje in huje. Kadar je kdo šel ven ali se je slučajno ozrl skozi okno, je podražil Martinška: »Stric, ga že vidite? Kmalu ga bo do kolen!«

Martinšek se je nasmehnil. »Ni ga še, pa jutri ga bo!« je odvrnil, ne da bi se ozrl proti oknu.

Ko so v kuhinji rezali meso za klobase in so ga že vsi nekoliko imeli, posebno Gajšek in Martinšek, a tudi Šrbeljka je bila bolj rdeča v obraz kakor navadno, jim je pogovor o snegu prišel prav, da so se lahko smejali in jim je potem bolj dišalo vino, ki ga je bila na oknu polna buča, ali meso, ki je tudi stalo na krožniku na peči, da je bilo vsak čas toplo. Kuhinja je bila prenasičena z vonjem po topli krvi, drobovju, mesu in slanini, ki se je varila v kotlu, in nenavadnih dišavah, ki jih je Martinšek mešal h kaši za kašnice. Zato so pridno segali po buči in Šrbeljka je čedalje pogosteje morala v klet po pijačo. Kar oddah-

и Шрбељка је што дуже све чешће морала у подрум по пиће. Одахнула је кад су људи отишли у собу и почели правити кобасице. У кухињи им је било већ врло тесно. Средином поподнева дошла је Лиза, Мартиншкова жена, и кума-Ката, без које није прошла ниједна свињска даћа код Шрбељевих. Уосталом, било је с кухањем много посла. Као обично и вечерас ће доћи на гозбу суседи и најближа родбина. Ипак је Шрбељка овда - онда уграбила који часак времена да оде на праг и да погледа по селу горе. Није се могло далеко видети, јер је падала киша, да се све пушило из земље, ипак би приметила човека, бар код Турковог моста. Једанпут ју је затекао Гајшек.

„Опет чекаш?“ цикнуо је непријатељски и одмах му се изгубио осмех, који је био разливен по њоговом широком лицу још пре неколико часака, кад је опет пецкао Мартиншка због снега.

„Шта те се тиче!“ обрецнула се Шрбељка и, као узгред, освртала се по улици, ма да јој је киша падала у лице.

„Тиче ме се, Треза“, наставио је Гајшек и догегао ближе. „Неће се тако лако свршити ако дође тај човек! То ти кажем, Треза!“ Лице му се искривило од љутине која је расла у њему.

„Доћи ће, јер те се то баш ништа не тиче!“ потврдила је Треза и хтела отићи, али је Гајшек задржао.

„Зар си заборавила шта си ми говорила пролетос и још пре, док је Шрбељ живео?“ рекао јој је мало мирније.

„Шта ћу с тобом? Ти имаш Нежу. А мени треба муж и домаћин!“ добацила му је Шрбељка и брзо се повукла у кућу.

Гајшек је сикнуо за њом: „Врашка...!“ и полетео према претсобљу, али после кратког времена је застао и загледао се у кишу која је пљуштала са крова, управо над њим, и пунила посуду пред тремом. Било му је вруће и гушило га је тако да није могао дахнути. Као магла му је лежало пред очима, да није видео јасно пред собом, а осећао је да мора прогледати и промислити шта да ради. Ту се нешто куха што је за

nila si je, ko so se možje spravili v sobo in začeli delati klobase. V kuhinji jim je bilo že zelo na tesno. Sredi popoldneva je prišla Liza, Martinškova žena, in botra Katra, brez katere ni minil noben furež pri Šrbeljevih. Sicer pa je bilo s kuho mnogo dela. Kakor navadno bodo tudi nocoj prišli na pojedino sosedje in najbližja žlahta. Vendar je Šrbeljka le ujela tu in tam kak hip, da je odhitela na prag in se ozrla po vasi navzgor. Ni bilo daleč videti, ker je deževalo, da se je kar kadilo od ceste, vendar bi opazila človeka vsaj pri Turkovem mostu. Enkrat jo je zalotil Gajšek.

»Ali spet čakaš!« je siknil sovražno in takoj mu je zginil z lic nasmeh, ki je bil razlit po njegovem širokem obrazu še pred trenutki, ko je spet dražil Martinška s snegom.

»Kaj ti mar!« se je obregnila Šrbeljka in se kot nalašč ozirala po cesti, čeprav ji je neslo dež v obraz.

»Mar mi je, Treza«, je nadaljeval Gajšek in se prizibal bliže. »Ne bo se kar tako steklo, če bo prišel ta človek! To ti povem, Treza!« Obraz se mu je spačil od jeze, ki se je dvigala v njem.

»Prišel bo, ker to te prav nič ne briga!« je pribila Treza in hotela oditi, Gajšek pa jo je zadržal.

»Ali si pozabila, kaj si mi govorila pomladi in še prej, ko je Šrbelj živel?« ji je rekel nekoliko mirneje.

»Kaj bom s teboj? Ti imaš Nežo! Jaz pa rabim moža in gospodarja!« mu je vrgla Šrbeljka in se hitro potegnila v hišo.

Gajšek je siknil za njo: »Prokleta...!« in se pognal proti veži, a čez čas je obstal in se zagledal v dež, ki je lil tik pred njim s strehe in polnil posodo na predrju. Bilo mu je vroče in dušilo ga je, da ni mogel priti do sape. Kakor megla mu je ležalo pred očmi, da ni videl jasno pred seboj, a čutil je, da mora spregledati in premisliti kako in kaj. Tu se nekaj plete, kar je zanj bolj pomembno, kakor če bo jutri sneg. Stegnil je roke, da

њега важније него да ли ће сутра бити снега. Испружио је руке тако да је киша лила по њима. Свежина га је обузела. Ступио је корак на двориште, киша му је поквасила главу и врућина је мало престала. Затим се опет повукао натраг. Али у кућу се још није вратио. Покушавао је да одлучи шта да предузме. Поред њега је клокотало, киша му је сипила у лице, а мисли су му се враћале на Шрбељкине речи од пре неколико часака и на оне које је имала за њега пре него што је почео одлазити у кућу млади Орех. Пре му није никад приговарала због жене, као што он није спомињао Шрбеља док је овај још живео. Обоје су знали како је с њима и нису говорили о томе. Имали су друге разговоре и послове. Набрзо после Шрбељеве смрти једном је чак рекла, додуше узгред, али је рекла, како би било сасвим друкчије кад ни Неже не би било. Гајшек је добро разумео шта је хтела рећи, наиме: „Онда бисмо се могли нас двоје узети!“ Али, без правог разлога почела га је одједном избегавати; силом је остајао код ње и правио се као да не види њену зловољу. А сада му је рекла у очи! „О, али ћеш још чекати, Ореху!“ зацрекао се Гајшек према Турковој кући иза које је требало да се појави немио такмац, „ти нећеш бити никад господар на Шрбељевом и нећеш се грејати у Шрбељкиној постељи! Нећеш! Тако ћу те удесити да ћеш запамтити, младићу, кад си ми кварно рачуне!“

Још једанпут је испружио руку и вратио се у кућу; на прагу је срео Мартиншка који му се насмејао на сва уста.

„Гледаш хоће ли бити снега? Биће, биће!“

Гајшек је испочетка ћутећи пунио кобасице и није одговарао Анзеку који му је помагао и испитивао га о свему и свачему. Премишљао је како да обрачуна с Орехом; напослетку је замахнуо руком, дубоко погледао у тикву и опет почео разговарати, као да се није догодило ништа непријатно.

Ни Шрбељка није то показивала. Више пута је долазила у кућу и гледала какве су кобасице и рекла коју реч.

Кад је било у соби мирно, јасно се чуло шуштање кише. Шумело је и клокотало управо под прозорима;

mu je lilo nanje. Sveže ga je prešlo. Stopil je korak na dvorišče, da mu je zmočilo glavo in je vročina nekoliko ponehala. Potem se je spet potegnil nazaj. A v hišo se še ni vrnil. Skušal je premisliti, kaj naj ukrene. Poleg njega je klokotalo, dež mu je pršel v obraz, misli pa so se mu vračale na Šrbeljkiine besede pred trenutki in na one, ki jih je imela zanj, preden je začel zahajati v hišo mladi Oreh. Prej mu ni nikoli oponesla žene, kakor on ni omenjal Šrbelja, ko je ta še živel. Oba sta vedela, kako je z njima in nista govorila o tem. Imela sta druge pomenke in opravke. Kmalu po Šrbeljevi smrti je nekoč celo rekla, sicer mimogrede, a rekla je, kako bi bilo vse drugače, če bi tudi Neže ne bilo. Gajšek je dobro razumel, kaj je hotela povedati, namreč: »Potem bi se lahko midva vzela!« Na lepem pa se ga je začela izogibati; po sili je ostal pri njej in se delal, kakor da ne vidi njene nejevolje. Zdaj pa mu je povedala naravnost! »O, pa boš še čakal, Oreh«, se je zarežal Gajšek tja proti Turkovi hiši, izza katere bi se moral pojaviti neljubi tekmeč, »ti ne boš nikoli gospodar na Šrbeljevem in se ne boš grel v Šrbeljkiini postelji! Ne boš se! Tako ti bom posvetil, da boš pomnil, mladič, kdaj si mi kašo mešal!«

Še enkrat je pomolel roko na dež in se povrnil v hišo; na pragu je srečal Martinška, ki se mu je nasmejnal na vsa usta.

»Gledaš, če bo sneg? Bo, bo!«

Gajšek je sprva molče stiskal klobase in ni odgovarjal Anzeku, ki mu je pomagal in ga spraševal o vsem mogočem. Tuhtal je, kako naj obračuna z Orehom; naposled pa je zamahnil z roko, globoko pogledal v bučo in se spet začel pogovarjati, kakor bi se ne bilo zgodilo nič nevšečnega.

Tudi Šrbeljka ni tega kazala. Večkrat je prišla v hišo in pogledala, kakšne so klobase, in rekla kako besedo.

Če je bilo v sobi tiho, se je razločno slišalo šumenje dežja. Šumelo in klokotalo je prav pod okni; na večer pa

а увече је почео и ветар. С времена на време су се задрмала окна или је плуснуло у њих.

„Биће поплаве, ако буде овако падало још неколико дана!“ кукала је кума-Катра.

„Не бој се, Катра, сутра ће већ бити снега!“ уверавао је Мартиншек.

„Иди, иди са твојим снегом!“ одбио је Гајшек.

Тако је разговор поново оживео. Од кише и снега је, разуме се, окренуо на другу страну, и најзад се задржао на свињчету. Кад су били с кобасицама готови, дошле су женске и спремиле собу, а Мартиншек и Гајшек су сели за пећ.

„Брзо смо га уредили!“ похвалио се Мартиншек, ма да је само помагао.

Гајшек је климнуо главом и гледао некамо кроз прозор. Ждерало га је што није могао бити начисто како да се отараси Ореха и коначно освоји Шрбељку. Додуше, прави излаз из те заплетене ствари заправо никад није знао. Код Шрбељевих је ишао да коље већ много година. Првих година с оцем, онда је само помагао оцу, и Треза је била још девојка. Још тада је гледао на њу нарочитим очима, ма да је била газдинска девојка а он тежак. Али ни речи није било међу њима. После рата је клао сам, и Треза је узела Шрбеља, који је био много старији од ње, али је донео поред осталог виноград и лепу шуму. У сватовима им је свирао. Неколико година касније и он се оженио, и Нежа је ишла често код Шрбељевих да ради. А кад је пре пет година клао и као обично се гостили дубоко у ноћ, Шрбељ, који је радо пио, још пре поноћи је лежао под столом; тада је остао први пут код Шрбељке. Затим се то понављало, што даље све чешће. Стари је ваљда нешто слутио, зато је још већма пио, али Гајшек се није обазирао на њега, а још мање на Нежу која је знала све. Управо што се ње тиче, није био никад начисто. За Шрбеља је знао да ће пре или после лећи и неће више устати, али шта ће с Нежом? Својевремено је одлагао одлуку о тој ствари, јер има још времена, док још живи Шрбељ. Али кад је Шрбељ умро, то питање га је узнемиравало све више, док се није појавио Орех; а отада је мислио само на то како

je začel še veter. Od časa do časa je streslo s šipami ali pa pljusknilo vanje.

»Povodenj bomo imeli, če bo šlo tako še nekaj dni!« je tarnala botra Katra.

»Ne boj se, Katra, še jutri bo sneg!« jo je zagotavljal Martinšek.

»Pojdi, pojdi s svojim snegom!« ga je zavrnil Gajšek.

Tako se je pogovor na novo oživel. Od dežja in snega je seveda krenil drugam, a še prej se je pomudil pri prasiču. Ko se bili s klobasami gotovi, so prišle ženske in pospravile sobo, Martinšek in Gajšek pa sta sedla za peč.

»Hitro sva ga spravila pod streho!« se je pohvalil Martinšek, čeprav je samo pomagal.

Gajšek je pokimal in gledal nekam skozi okno. Grizlo ga je, ker si ni mogel priti na jasno, kako naj se znebi Oreha in si dokončno pribori Šrbeljko. Sicer pa pravega izhoda iz te zamotane reči prav za prav ni nikoli vedel. K Šrbeljevim je hodil mesarit že mnogo let. Prva leta z očetom, takrat je samo pomagal očetu in je bila Treza še dekle. Že tedaj je gledal najo s posebnimi očmi, čeprav je bila gruntarska, on pa kočarski. A nobene besede ni bilo med njima. Po vojni je mesaril sam in Treza je vzela Šrbelja, ki je bil mnogo starejši od nje, prinesel pa je poleg drugega vinograd in lep gozd. Na gostiji jima je godel. Nekaj let pozneje se je tudi on oženil in Neža je hodila pogosto k Šrbeljevim na delo. Ko je pred petimi leti klal in so se kakor navadno gostili dolgo v noč, pa je Šrbelj, ki ga je rad pil, že pred polnočjo obležal pod mizo; tistikrat je prvič ostal pri Šrbeljki. Potem se je to ponavljalo, čedalje pogosteje. Stari je menda kaj slutil, zato je še huje pil, vendar se Gajšek ni zmenil zanj in še manj za Nežo, ki je vedela vse. Prav zaradi nje si ni bil nikoli na jasnem. Za Šrbelja je vedel, da bo prej ali slej legel in ne bo več vstal, toda kaj bo z Nežo? Svojčas je odlagal odločitev o tej stvari, češ saj je čas, dokler še živi Šrbelj. Toda ko je Šrbelj umrl, ga je to vprašanje vznemirjalo bolj in bolj, dokler se ni pojavil Oreh; odslej pa je mislil le na to, kako njega prežene. Zdaj sta mu stala na poti spet dva: Neža in Oreh! Kako se naj odkriža

да га отера. Сад му је стајало на путу опет двоје: Нежа и Орех! Како да се ратосиља обоје? Буљио је у прозоре који су сваког тренутка звекетали на ветру. Зар збиља нема решења?

„Гледаш је л' већ снег напољу! Нема га још, али сутра ће завејати!“ боцнуо га је Мартиншек, јер му је постало досадно у мирној соби.

Гајшек је мрзовољно замануо руком.

„Брига ме за снег!“

Уто су се јавили кораци под прозором. Гајшек се тргао. Али није био Орех. Дошао је сусед Турк и почео надугачко објашњавати да, по његовом мишљењу, неће бити снега. Гајшек није више могао мислити на своје ствари, морао се уплести у разговор ма да му је говор о снегу постајао све одвратнији. Тек кад је дошао сусед Потиск, латили су се других ствари. Ускоро затим дошли су и други: Туркова и Потискова жена, две девојке којима је Шрбељка била кума на кризми и неки старац из суседног села који је тврдио да је са Шрбељевима у сродству, ма да нико, па ни сам, није знао како. Кад су поседали за сто који су продужили, дошао је и Пирш, општински сиромашак, и дотрчало је Турково двоје деце, пошто их је код куће страх. Лиза се значајно погледала с кума-Катром, а Шрбељка није рекла ништа. Кад су деци припремили посебни сто код пећи, донела је Мица велику чинију чорбе, из које се пушило као из пећи.

„Види се да се кувала на ватри!“ узвикнуо је Мартиншек, тек да нешто каже, јер је било некако мирно; ником се није добро одрешо језик.

„Па, помолимо се Богу!“ проговорила је Шрбељка и погледала брата да почне он који је најстарији и највише домаћи. Али пре него што је Мартиншек извукао из џепа круницу, Гајшек је почео:

„У име Бога Оца и Сина и св. Духа...“

Свет се погледао. А Шрбељки се показала очевидна зловоља на лицу; ипак су одговарали исто тако гласно као да се моли домаћин. Али мисли им нису биле прибрране; неки су гледали како се пред њима пушила масна чорба, други су се освртали на врата где је стајала качица с кобасицама и у мислима их преброја-

obeh? Buljil je v okna, ki so zdaj pa zdaj zašklepetala v vetru. Ali res ni rešitve?

»Gledaš, če je že sneg zunaj! Ni ga še, zjutraj pa bo zapadel!« ga je podražil Martinšek, ker mu je postalo dolgočasno v tihi sobi.

Gajšek je nejevoljen zamahnil z roko.

»Kaj meni za sneg!«

Vtem so se oglasili koraki pod oknom. Gajšek se je zdrznil. Toda ni bil Oreh. Prišel je sosed Turk in začel na dolgo razkladati, da po njegovem ne bo snega. Gajšek ni več mogel misliti na svoje reči, moral se je vplesti v pogovor, čeprav mu je govorjenje o snegu postajalo čedalje odvratnejše. Šele ko je prišel sosed Potisk, so se lotili drugih reči. Kmalu potem so prišli tudi drugi: Turkova in Potiskova žena, dve dekleti, ki jima je bila Šrbeljka birmanska botra, in neki starec iz sosednje vasi, ki je trdil, da je s Šrbeljevimi v sorodu, čeprav nihče in tudi sam ni vedel kako. Ko so posedli za podaljšano mizo, je prispel še Pirš, občinski revež, in sta pritekla še Turkova oba otroka, češ da ju je doma strah. Liza se je pomenljivo spogledala z botro Katro, Šrbeljka pa ni rekla nič. Ko so otrokom pripravili posebno mizo pri peči, je prinesla Mica veliko skledo juhe, iz nje se je kadilo ko iz peči.

»Vidi se, da se je kuhala pri ognju!« je vzkliknil Martinšek, da je nekaj spregovoril, kajti bilo je nekam tiho; nikomur se še ni prav odvezal jezik.

»Pa molimo v božjem imenu!« je spregovorila Šrbeljka in pogledala brata, naj začne on, ki je najstarejši in najbolj domač. A preden si je Martinšek izvlekel iz žepa rožni venec, je Gajšek že začel.

»V imenu Boga Očeta in Sina in svetega Duha...!«

Ljudje so se spogledali. Šrbeljki pa se je pokazala očitna nejevolja na obrazu; vendar so odgovarjali prav tako glasno, kakor bi molil gospodar. A zbranih misli niso bili; nekateri so gledali, kako se je pred njimi kadila mastna juha, drugi so se ozirali k vratom, kjer je stala kad s klobasami, in jih v duhu preštevali, tudi Šrbeljki

вали, и Шрбељки су биле мисли другде, деца су једва чекала да буде крај молитви и да захвате. А Гајшек је низао Оченаш за Оченашем, сетио се сваког свеца и молио се њему на част. Било му је пријатно, и на тренутке је заборављао да је натурени тежак, чинило му се да је већ господар опсежног Шрбељкиног имања и да има прву реч у кући.

Кад је напоследку ипак престао, женске су рекле нешто тихо, а Шрбељка га је гласно убола:

„Молиш се Богу као да с једном ногом стојиш већ у гробу. Збиља си већ стар!“ Затим је гурнула чинију пред Мартиншка, који је седео лево од ње. „Почни, Томаж, да се не охлади!“

Гајшек је разумео жаоку, али је хтео заборавити у вину. Морао је испити и другу чашу пре него што је дошао ред на њега који је седео на десној страни од Шрбељке. Мало је био поцрвенео у лицу, а ипак се правио као да није ништа. Али у себи се љутио и заклињао. „Чекај само, Ореше, ако ми се јавиш ноћас!“ говорио је сам себи, и против обичаја мешао се у разговор који се водио за столом. Сви су осећали како га Шрбељка одгурује и у себи су се церили. А Туркова је рекла својој суседи на уво: „Нека се боље брине за своју кућу и Нежу! Разуме се, имање му мирише!“

Иначе је било прилично мирно. Чорба је била добра и било је штета за речи. Чуло се звецкање кашика и алапљиво сркање. Кума-Катра је гласно дувала, јер јој је чорба била још увек преврућа. Резанци су били тако дугачки, да си их једва сместио у уста. Гајшку, који није пазио, обмотавали су се око кашике и падали су му натраг у тањир. А деца код пећке су им се нарочито веселила. Узимали су поједине уснама с кашике, а други крај су хватали у руке и мерили ко има дуже. Напољу је стално пљуштало и ветар је бацао с времена на време кишу у прозоре.

Тек кад су смирили чорбу, живахнули су. Гајшек је прогутао Шрбељкине речи и опет је водио прву реч. Кад су донели кисела купуса и кухане хрптењаче, нудио је гостима као домаћин. „Узмите и је-

so bile misli drugje, otroci so komaj čakali, da bo konec molitve in bodo zajeli. Gajšek pa je nízal očenaš na očenaš, spomnil se je vsakega svetnika in molil v njegovo čast. Bilo mu je prijetno in za hipe je pozabil, da je vsiljeni kočar, zdelo se mu je, da je že gospodar obširnega Šrbeljkeinega grunta in ima prvo besedo v hiši.

Ko je naposled le prenehal, so si ženske rekle nekaj natihoma, Šrbeljka pa ga je na glas pičila:

»Moliš, kakor bi z eno nogo stal že v grobu. Si res že star!« Potem je porinila skledo pred Martinška, ki je sedel na njeni levici. »Začni, Tomaž, da se ne bo ohladila!«

Gajšek je razumel ost, pa jo je hotel v vinu pozabiti. Spiti je moral še drugi kozarec, preden je prišla vrsta nanj, ki je sedel na desni strani Šrbeljke. Nekoliko je bil zardel v obraz, vendar se je delal, kakor da ni nič. Kuhal pa je jezo in se priduševal. »Le, čakaj, Oreh, če se mi prikažeš nocoj!« si je govoril na tihem in se proti navadi ni vmešaval v pogovor, ki se pletel za mizo. Ljudje so čutili, kako ga Šrbeljka odriva in so se natihoma hahljali. Turkova pa je dejala svoji sosedi na uho. »Naj se rajši briga za svojo kočjo in Nežo! Seveda, grunt mu diši!«

Sicer pa je bilo precej tiho. Juha je bila dobra in škoda je bilo besed. Slišalo se je škrobotanje z žlicami in hlastno srkanje. Botra Katra je glasno pihala, ker ji je bila juha še vedno prevroča. Rezanci so bili tako dolgi, da si jih komaj spravil v usta. Gajšek, ki ni pazil, so se opletali okoli žlice in so mu kapali nazaj v krožnik. Otroci pri peči pa so imeli z njimi posebno veselje. Jemali so poedine z ustnicami z žlice, drugi konec pa prijeli v roko in merili, kdo bo imel daljšega. Zunaj je še vedno lilo in veter je vrgel od časa do časa dežja v okna.

Šele ko so pospravili juho, so se razživeli. Gajšek je požrl Šrbeljkeine besede in je spet imel prvo besedo. Ko so prinesli kislega zelja in kuhanega hrbtišča, je ponujal gostom kakor gospodar: »Vzemite si in jejte!« Ko je bila

дите!“ Кад је била тиква празна, отишао је у подрум и донео ново. Наливао им је више него што је требало. Вино је текло по столу.

„Гледај како наливаш!“ љутила се Шрбељка и хтела му узети тикву из руку; али он је није дао.

„Тиква је за нас, мушкарце“, хвалисао се. Сви су осећали да над свим лежи нешто тешко, зато није било таквог весеља као некад. Рекао је, додуше, понеко какву шалу, насмејали су му се, па је опет прошло прилично времена пре него што се неко јавио.

„Није онако како би требало да буде!“ казао је Мартиншек мисао свију. „Та несрећна киша! Збиља је већ доста!“

Тако је опет почео разговор о времену и о том кад ће завејати тешко очекивани снег. „Сутра ће бити све бело, и онда ће бити све друкчије!“ понављао је Мартиншек.

„За Вас ће, можда, бити, а ја га нећу видети!“ противио се Гајшек.

„Разуме се да нећеш, јер ћеш бити пијан као ђускија!“ смејао му се Турк.

Кад је дошло на сто печење са салатом и куваним шљивама, опет су ућутали. Месо је било масно, јако су га морали заливати, и добро, па је било штета губити време. Нарочито су се мушкарци кљукали њиме. А ни женске нису много заостајале. Сада су га се једанпут могле до миле воље најести. Код куће се и тако мора дати прво мужу и деци, њима никад не остане богзна колико. Из уста им се цедило и неки, који су јели руком, били су масни по рукама и лицу. У соби је било вруће и мирисало је на масно месо и кобасице. Светиљка је почела једва приметно дрхтати, предмети у соби добили су друкчији изглед, само свеци на зидовима су исто тако строго гледали из позлаћених оквира као петком, кад на столу нема другог јела осим пасуља и купуса. А између њих је гледао на сто и покојни Шрбељ. Подбуло лице је имао и ситне очи. Али нико се није обазирао на њега, ни Шрбељка. Сагињала се над свој тањир и јела на изглед с истом слашћу као и остали ма да је понекад једва била свесна шта има у устима.

buča prazna, je odšel v klet in prinesel novo. Nalival jim je več, kakor je bilo treba. Vino je kar teklo po mizi.

»Glej, kako nalivaš!« se je jezila Šrbeljka in mu hotela vzeti bučo iz rok; on pa je ni dal.

»Buča je za nas moške«, se je širokoustil. Ljudje so čutili, da nadvsem leži nekaj težkega, zato ni bilo takega veselja kakor včasih. Povedal je sicer kdo kako šalo, zasmejali so se mu, pa spet je minilo precej časa, preden se je kdo oglasil.

»Nič ni, kakor bi moralo biti!« je povedal Martinšek misel vseh. »Ta nesrečni dež! Res ga je že dovolj!«

Tako se je spet začel pogovor o vremenu in o tem, kdaj bo zapadel težko pričakovani sneg.

»Jutri bo vse belo, in potem bo vse drugače!« je ponavljal Martinšek.

»Za vas mogoče bo, jaz pa ga ne bom videl!« je oporekal Gajšek.

»Seveda ga ne boš, ker boš pijan kakor čik!« se mu je smejal Turk.

Ko je prišla na mizo pečenka s solato in kuhanimi slivami, so spet utihnili. Meso je bilo mastno, močno so ga morali zalivati, in dobro, da je bilo škoda izgubljati časa. Posebno moški so se zalagali z njim. A tudi ženske niso preveč zaostajale. Zdaj so se ga lahko enkrat po mili volji navžile. Doma je tako treba dati najprej možu in otrokom, za nje nikoli ne ostane bog ve koliko. Od ust se jim je cedilo in nekateri, ki so jedli z roko, so bili mastni po rokah in obrazu. V sobi je bilo vroče in dišalo je po mastnem mesu in po klobasah. Luč je začela komaj opazno trepetati, predmeti v sobi so dobili drugačen izraz, le svetniki po stenah so prav tako strogo gledali iz pozlačenih okvirov kakor ob petkih, ko ni na mizi drugega kakor fižol in zelje. Sredi njih pa se je oziral na mizo tudi pokojni Šrbelj. Zabuhel obraz je imel in drobne oči. Toda nihče se ni zmenil zanj, tudi Šrbeljka ne. Sklanjala se je na svoj krožnik in jedla na videz s prav takšno slastjo kakor ostali, čeprav se je včasih komaj zavedala, kaj ima v ustih.

Мучило је само једно: како би се ослободила Гајшка.

Сетила се лањске свињске даће. Но, тада је било све друкчије. Било је живахно и весело. Шрбељ је јео и пио док му није пиће одузело глас, а они су играли, да се кућа тресла. Али тада још није познавала Ореха и Шурбељ је још живео. А сада јој је Гајшек постајао све несноснији. Најгоре јој је било што је знала да се ништа неће моћи догодити док јој је он на путу. Влада се као домаћин. Долази сваки час у кућу, узима хлеба и меса и иде у подрум по вино. И ноћу остане код ње кад му се прохте. Неколико пута су се већ споречкали, а напослетку је морала ућутати; јачи је и песнице су му тврде. Па и старог је понекад истукао, кад му није било штогод право. Прави је месар. То јој је било још пре година по вољи, стари и онако није био за овај свет. А сад се све преокренуло. Шрбеља нема више, дошао је Орех и могла би га узети кад не би било посреди Гајшка. Нешто пријатно је обузело при помисли на њега. Како би било кад би добила у кућу тако младог домаћина! Млад је, јак и стасит. Али премлад није, биће му тридесет, а она их такођер нема још педесет. Озбиљан је и сваки посао зна зграбити у руке и иначе је друкчији него Гајшек. Нешто су већ разговарали о томе. Орех је био пре једном тако бесан на Гајшка! заклео се да ће га убити, ако га још једанпут нађе код ње. Одмах га је напао; једва га је задржала. Шта јој вреди да се Гајшка на такав начин отараси. Али, знала је да ће га се морати решити. Но, како? Нека мисао јој се већ дуго мотала по глави, али ништа право јој није хтело пасти на ум.

Уто су смирили месо. Мушкарци су брисали масна уста, онако рукавима, а жене кецељама. Деца су се витлала по соби, и умирила су се тек кад је Мица донела вруће погаче. Но, оне су биле више за децу и женске. Мушкарци су радије наливали. Поглед им је већ постао укочен и мутан, сувише су се наели и пиће им је ушло у главу. Постало је, најзад, ипак живахно.

Mučilo jo je le eno: kako bi se rešila Gajška.

Spomnila se je lanskega fureža. No, tedaj je bilo vse drugače. Bilo je živahno in veselo. Šrbelj je jedel in pil, dokler mu ni vzelo glasu, oni pa so plesali, da se je hiša tresla. Toda takrat še ni poznala Oreha in Šrbelj je še živel. Zdaj pa ji je Gajšek čedalje bolj neznosen. Najhuje ji je bilo, ker je vedela, da se nič ne bo moglo zgoditi, dokler ji bo on napoti. Saj se obnaša kakor gospodar. Pride vsak čas v hišo, si vzame kruha in mesa in si gre v klet po vina. Tudi ponoči ostane pri njej, kadar se mu zljubi. Nekajkrat sta se še sporekla, a naposled je morala utihniti; močnejši je in njegove pesti so trde. Saj je še starega včasih pretepel, če mu ni bilo kaj prav. Pravi mesar je. To ji je bilo še pred letom po volji, saj stari ni bil za ta svet. A zdaj se je vse obrnilo. Šrbelja ni več, prišel je Oreh in lahko bi ga vzela, ko bi ne bilo vmes Gajška. Prijetno jo je prešlo ob misli nanj. Kako bi bilo, ko bi dobila v hišo tako mladega gospodarja! Mlad je, močan in postaven. A premlad ni, trideset mu bo, ona pa jih tudi še nima petdeset. Resen je in vsako delo zna prijeti v roke in tudi sicer je drugačen kakor Gajšek. Nekaj sta se že menila o tem. Oreh je bil zadnjič tako divji na Gajška; pridušil se je, da ga bo ubil, če ga še enkrat dobi pri njej. Takoj bi bil šel nadenj; komaj ga je zadržala. Kaj ji pomaga, če se Gajška na tak način znebi? Toda vedela je, da se ga bo morala otresti. A kako? Neka misel se ji je že dolgo motala po glavi, a nič pravega se ji ni hotelo pokazati.

Medtem so pospravili meso. Moški so si brisali mastna usta kar z rokavi, ženske pa s predpasniki. Otroci so se podili po sobi in so se umirili šele, ko je prinesla Mica vroče pogače. No, te so bile bolj za otroke in ženske. Moški so si rajši nalivali. Pogled jim je že postal srep in moten, preveč so se najedli in pijača jim je zlezla v glavo. Postalo je končno le živahno.

„Ко ће само говорити?“ упитала је Туркова.
„Шрбељ је то добро умео.“

Осећали су сви да ће требати говорити. На свакој свињској даћи говори домаћин о свинчету и о женама које су га товиле, пола озбиљно, пола у шали. Турк је гурнуо Мартиншка. Но, овом се глава већ увлачила у рамена и само је зграбио чашу, дигао је према сестри и викнуо: „Добро си га угојила! Бог живи!“

Више није могао рећи. Зато је Гајшек убрисао још једанпут уста и устао.

„Но, па ја ћу рећи неколико речи“ почео је као извињавајући се.

Гости су се погледали; а Шрбељка му је добацила: „Јеси ли ти домаћин?“

Гајшек је направио као да није чуо њене речи и продужио: „И ја кажем да је било лепо. На леђима је имало са шаке масти, а печеницу такву, да је једва држиш у рукама. Иначе није било као што је требало да буде. Јетру је имало метиљаву, јер је домаћица понекад мислила на све друго више него на свињче и давала му вруће помије. У жучи је имало камење. Сваки камен показује колико пута није добило да једе. Мица је ишла негде у село, није је било ниоткуд, а домаћица је такође заборавила на њега. То није лепо. Прво у кући је свињче, тек онда долазе други!“

„А напослетку Гајшек!“ сикнула је Туркова.

Гајшек се збунио; знао је шта треба говорити у таквим приликама, али још никад није говорио и уопште није навикао да говори. Тражио је прикладне речи.

„Доста је!“ узвикнуо је неко.

Тек сад се прибрао и наставио; хтео је да говори са осмехом на лицу и у шали, али ипак су му се речи одмах окретале у јеткост.

„Домаћице, кажем ти да би могло бити и дебље, да ти није био у мислима неко други! Већ десет година кољем у овој кући, а пре тога сам помагао десет година оцу, зато знам да смо некад клали дебље!“

„Сад ми је доста!“ ударила је Шрбељка изненада по столу. „Шта ми читаш лекције као да си ми госпо-

»Kdo bo le govoril?« je vprašala Turkova. »Šrbelj je dobro napravil!«

Čutili so vsi, da bo treba govoriti. Na vsakem furežu govori gospodar o prašiču in o ženskah, ki so ga redile, na pol za res, na pol za šalo. Turk je dregnil Martinška. Temu pa je glava že lezla med ramena in je le prijel za kozarec, ga dvignil proti sestri in zaklical. »Dobro si ga zredila! Bog živi!«

Več ni spravil iz sebe. Zato si je Gajšek obrisal še enkrat usta in vstal.

»Bom pa jaz povedal nekaj besed!« je začel kot v opravičilo.

Gostje so se spogledali; Šrbeljka pa je vrgla proti njemu: »Ali si ti gospodar?«

Gajšek se je naredil, kakor da ni slišal njenih besed, in nadaljeval: »Tudi jaz pravim, da je bil lep. Na hrbtu je imel za pet prstov masti, ribo pa takšno, da jo komaj držiš v rokah. Drugače pa ni bil, kakor bi moral biti. Jetra je imel metuljeva, ker je gospodinja mislila včasih na vse drugo kot na prašiča in mu je dala vroče. V žolču je imel kamne. Vsak kamen pove, kolikokrat ni dobil jesti. Mica je šla kam na vas in je ni bilo od nikoder, gospodinja pa je tudi pozabila nanj. To ni lepo. Prvi pri hiši je prašič, potom šele pridejo drugi!«

»Nazadnje pa Gajšek!« je siknila Turkova.

Gajšek se je zmedel; vedel je, kaj je treba govoriti ob takih prilikah, toda še nikoli ni govoril in sploh ni bil vajen govoriti. Iskal je primerne besede.

»Dosti bo!« je vzkliknil nekdo.

Šele zdaj se je zbral in nadaljeval; hotel je govoriti s smehom na licih in v šali, vendar so se mu besede sproti prevračale v pikrost.

»Gospodinja, rečem ti, da bi lahko bil debelejši, ko bi ti ne hodil po mislih nekdo drugi! Že deset let koljem pri tej hiši in prej sem pomagal deset let očetu, zato vem, da smo včasih klali debelejšje!«

»Zdaj pa mi je zadosti!« je udarila Šrbeljka iznenada po mizi in se dvignila. »Kaj mi boš bral levite, kakor bi

дар! Чисти пред својим вратима и помози код куће Нежи товити њене свиње!"

Засмејали су се. Гајшек је испрва изненађен престао, али му се већ показала на лицу љутина. И он је ударио по столу и дрекнуо:

„Тако је као што кажем! Орех те је залудио, тај деран коме се још млеко цеди из уста и могао би ти бити син! Како те није срамота!?"

„А шта те се то тиче?" викнула је Шрбељка.

„Тако је!" узвикнуо је неко.

Гајшек и Шрбељка су стајали једно према другом и одмеравали се очима. Нису могли одмах доћи до речи, зато су их почели остали мирити.

„Шта ћете! Пијмо на здравље наше домаћице да угоји још више таквих свиња!" викнуо је Турк и нагнуо је чашу.

Шрбељка је већ хтела подвикнути да се покупи Гајшек откуд се и довукао, кад су се споља зачули кораци. Руке су јој клонуле и узнемирена је погледала према вратима. И Гајшек је занемιο. А онај напољу отворио је врата претсобља, неко време је тресао кишу с одела и шешира, а онда ушао.

„Добро вече желим свима и нека вам је на здравље, ако још једете!"

Код стола су отпоздравили. А Шрбељка није рекла ни речи: био је ковачев Нац и донео је виле за ђубре које му је дала прошло вече да их оправива.

„Но, та не требају нам више!" насмејао се Мартиншек. „Испод свињчета нећемо више носити ђубре."

Нацу је било мало незгодно. Имао је тек деветнаест година, и у први мах му није било свеједно што су погодили да је донео виле навлаш сада да добије да једе и пије. Није рекао речи и није знао куд би.

„Остави их тамо у будак!" наредила му је Шрбељка. „Можда ће нам још добро доћи. И овде има ђубрета!" додала је с нарочитим нагласком. „Седи овамо за сто и узми меса и хлеба" свршила је и отишла у кухињу.

Нац је привидно оклевао, али није дао да му се двапут каже. Сео је на најближу столицу, поштено се кљукао месом и често посизао за чашом. Гајшек је,

mi bil gospodar! Pometaj pred svojim pragom in pomagaj doma Neži rediti njene svinje!«

Zasmejali so se. Gajšek je sprva presenečen prenehal, a že se mu je pokazala na obrazu jeza. Tudi on je udaril po mizi in kriknil:

»Tako je, kakor pravim! Oreh te je zmešal, ta fantalin, ki je še mlečen za ušesi in bi ti bil lahko sin! Da te le sram ni!«

»Kaj pa tebe to briga!« je zavpila Šrbeljka.

»Tako je!« je vzkliknil nekdo.

Gajšek in Šrbeljka sta si stala nasproti in se merila z očmi. Nista mogla priti takoj do besede, zato so ju jeli ostali miriti.

»Kaj bosta! Pijmo na zdravje naše gospodinje, da bi zredila še več takih prašičev!« je zaklical Turk in nagnil kozarec.

Šrbeljka je že hotela zakričati, naj se pobere Gajšek, odkoder se je privlekel, ko so se od zunaj zaslišali koraki. Roke so ji omahnile in vznemirjena se je ozrla proti vratom. Tudi Gajšku je vzelo besedo. Oni zunaj pa je odprl večna vrata, nekaj časa si je stresal dež z obleke in klobuka, potem pa vstopil.

»Bog vam daj vsem skupaj dober večer in naj vam blagoslovi, če še jeste!«

Pri mizi so odzdravili. Šrbeljka pa ni rekla besede: bil je kovačev Nac in je prinesel gnojne vile, ki mu jih je dala prejšnji večer v popravilo.

»Hó, saj jih ne rabimo več!« se je zasmel Martinšek.
»Prašiču ne bomo več kidali!«

Nacu je bilo nekoliko nerodno, bil je star šele devetnajst let in mu ni bilo prvi hip vseeno, ker so uganili, da je prinesel vile nalašč zdaj, da bi dobil piti in jesti. Ni rekel besede in ni vedel, kam naj se dene.

»Kar postavi jih tja v kot!« mu je velela Šrbeljka.
»Mogoče pa nam bodo še prav prišle. Tudi tu je gnoja!« je dostavila s posebnim naglasom. »Sedi sem za mizo in si vzemi mesa in kruha!« je končala in odšla v kuhinjo.

Nac se je na videz obotavljal, a dvakrat si ni dal reči. Sedel je na najbližji stol, se pridno zalagal z mesom in pogosto segal po kozarcu... Gajšek je rdeč kot kuhan

црвен као куван рак, такође седео и пио. Турк га је нешто питао; а кад није добио одговора, оставио га је на миру. Суседи су разговарали међу собом и ругали се Нацу који је јео за двојицу.

„Ево ти још нешто!“ рекла му је Туркова и ставила пред њега тањир с куваним свињским репом који је требало да Гајшек, док је говорио, подели свима домаћима. Нац га је брзо смазао. Био је јак момак, додуше не велик, али плећат. Велика глава му је седела на раменима, лице је имао тупо; нарочито кад је јео, није било на њему ни трунке свежине његових година. Све што им је остало ставили су пред њега, и он је кидао месо и млео салату, као што је у ковачници замахивао чекићем и пунио мехове. Много су се забављали с њим. И Гајшек му се морао смејати.

„Где си био јуче?“ упитала га је Туркова кад је први пут одахнуо.

„Јуче?“ осмехнуо се тупо Нац; образи су му били тако пуни, да их је једва развукао у осмех. „Код Ритоњиних!“

„А шта си њима носио? И они су имали свињску даћу.“

„Шта? Жарач им се био сломио.“

„Тако је увек чинио. Као случајно је доносио поправљену ствар баш онда кад је знао да ће бити штогод да се поједе. Али му нико то није узимао за зло. Навикли су се на њега. Није долазио међу првима, него кад су главно већ почистили. Остатке су му од срца давали. У ковачници је био вредан и бринуо се за оне код којих је што добио. Био је добар момак, али мало ограничен. Али кад би се разљутио, био би у стању и човека убити. У пролеће га је нешто разљутио Ритоњин слуга. А Нац није ништа рекао само је на њега бацио највећи чекић. Погодио би га у главу и убио, да се слуга још у последњем тренутку није сагнуо.“

„Једи и пиј, сутра ће и тако бити снег и мораћеш га одбацивати!“ дерала се Туркова која је била већ јако пијана и церила се Мартиншку.

Пошто није било хармонике — због Шрбељеве смрти није приличило играти — Нац их је врло лепо забављао. Били су сити и требало се смејати, да им

rak tudi sedel in pil. Turk ga je nekaj vprašal; ko pa ni dobil odgovora, ga je pustil v miru. Sosedje so se pogovarjali med seboj in se norčevali iz Naca, ki je jedel za dva.

»Tule imaš še nekaj!« mu je dejala Turkova in postavila predenj krožnik s kuhanim prašičjim repom, ki bi ga moral Gajšek med svojim govorom razdeliti vsem domačim. Nac ga je hitro pospravil. Bil je močan fant, ne sicer velik, a plečat. Debela glava mu je čepela na ramenih, obraz je imel top; posebno ko je jedel, ni bilo na njem trohice svežine njegovih let. Vse, kar jim je ostalo, so postavili predenj, in on je trgal meso in mlel solato, kakor je v kovačnici zamahoval s kladivom in gonil meh. Veliko zabavo so imeli z njim. Še Gajšek se mu je moral smejati.

»Kje si bil včeraj?« ga je vprašala Turkova, ko si je prvič oddahnil.

»Včeraj?« se je nasmehnil topo Nac, lica so mu bila tako polna, da jih je komaj raztegnil v smeh. »Pri Ritonjevih!«

»Kaj pa si njim nesel? Saj so tudi imeli furež.«

»Kaj? Burkle so se jim bile zlomile!«

Tako je bilo z njim. Kot nalašč je prinesel popravljeno reč prav tedaj, ko je vedel, da bo kaj za pod zob. A nihče mu tega ni štel v zlo. Bili so ga navajeni. Ni prišel med prvimi, marveč, ko so glavno že pospravili. Ostanke so mu iz srca privoščili. V kovačnici je bil priden in skrbel je za one, pri katerih je kaj dobil. Bil je dober fant, a malo omejen. Toda če se je razjezil, bi bil zmožen človeka tudi ubiti. Na pomlad ga je nekaj razjezil Ritonjev hlapec. Nac pa ni nič rekel, samo pognal mu je največje kladivo. Zadel bi ga bil v glavo in ga ubil, da se ni hlapec še v zadnjem trenutku sklonil.

»Jej in pij, jutri bo tako sneg in ga boš moral ogibati!« je kričala Turkova, ki je bila že močno pijana, in se režala Martinšku.

Ker ni bilo harmonike — zaradi Šrbeljeve smrti se ni spodobilo plesati — jih je Nac prav lepo zabaval. Bili so siti in treba se je bilo smejati, da se jim bodo želodci malo

се стомаци мало стресу и да буде места бар за вино, ако не за друго. Потискова се тако најела, да се није могла ни смејати на глас. Седела је у буџаку за столом испод распећа, лактове је упрла о сто, рукама је подупирала врелу главу и само отварала своја широка уста. Људи су се држали, додуше, право и озбиљно, али кад би који устао, сигурно би се заклатио и посрнуо по соби; зато се нису мицали од стола. ма да би понеки морали напоље. Деца су неко време махнитала око свога стола и по пећи, пркосили Пиршу, а онда се сместили на пећ и једно за другим задремали.

Пошто Шрбељке никако није било, устао је Гајшек да погледа где је. Али тада је донела Мица крофне и ускоро за њом је дошла и домаћица. Док су пробали крофне и хвалили их, напољу су се поново јавили кораци. Али није било ни времена за погађање ко је, јер су се врата већ широм отворила и насред собе је банула Гајшкова жена Нежа. Застала је корак пред столом. Није се одмах снашла у прејакој светлости. Била је мокра, да се цедило с ње. Онда је ипак нашла Гајшка и истиснула је из себе:

„Матија, хајде, Бела ће се отелити!”

Морала је поновити пре него што је Гајшек замахнуо руком и немарно узвикнуо: „Уреди сама како знаш и умеш!”

А Нежа је пришла столу и продрмала га за руку.

„Бар због краве дођи!”

„Никуд нећу ићи!” отресао се Гајшек прво речима, а онда ју је одгурнуо. „Иди и уреди сама!”

„Па ваљда ћеш ићи!” гурнуо га је Мартиншек.
„Шта ће жена сама!”

„Не идем, па ето!” забрундао је Гајшек и налио себи вина.

Нежа је стајала неко време насред собе, а онда је грунуло из ње што је већ годинама носила у себи: „Разуме се, не идеш, јер ти је до Шрбељке више него до мене. Знаш, та стара неваљалица те је залудила! Ту си и печен и кван, а ја се морам код куће мучити с децом! Добро, па остани ту и не показуј ми се више!”

potresli in bo prostora vsaj za vino, če za drugo ne. Potiskova se je tako najedla, da se ni mogla niti smežati na glas. Sedela je v kotu za mizo pod Križanim, imela kolmce oprte na mizo, si z rokami podpirala vročo glavo in samo odpirala svoja široka usta. Može so se držali sicer ravno in resno, a če bi bil kateri vstal, bi se bil gotovo zagugal in opotekel po sobi; zato se niso ganili od mize, čeprav bi ta in oni moral ven. Otroci so nekaj časa divjali okoli svoje mize in po peči, dražili Pirša, potem pa se spravili na peč in drug za drugim zadremali.

Ker Šrbeljke le ni bilo, se je Gajšek dvignil, da bi pogledal, kje je. A tedaj je prinesla Mica krape in kmalu za njo je prišla tudi gospodinja. Ko so poskušali krape in jih hvalili, so se znova zunaj oglasili koraki. Toda ni bilo niti časa ugibati, kdo je, kajti vrata so se že odprla na stežaj in v sredo sobe je planila Gajškova žena Neža. Obstala je korak pred mizo. Ni se takoj znašla v preveliki svetlobi. Bila je mokra, da se je cedilo z nje. Potem je le našla Gajška in je spravila iz sebe:

»Matija, pridi, bela bo povrgla!«

Morala je ponoviti, preden je Gajšek zamahnil z roko in vzkliknil malomarno: »Opravi, kakor veš in znaš!«

Neža pa je stopila k mizi in ga stresla za roko.

»Vsaj zaradi krave pridi!«

»Nikamor ne bom hodil!« se je je otrešel Gajšek najprej z besedami, potem pa jo je sunil stran. »Pojdi in opravi sama!«

»Boš vendar šel!« ga je dregnil Martinšek. »Kaj bo ženska sama!«

»Ne grem, pa je!« je zabrundal Gajšek in si natočil.

Neža je stala nekaj časa sredi sobe, potem pa je planilo iz nje, kar je že leta in leta nosila v sebi: »Seveda ne greš, ker ti je za Šrbeljko več kakor zame. Saj vem, ta stara vlačuga te je zmešala! Tu si pečen in kuhan, jaz pa se moram doma ubijati z otroki! Dobro, pa ostani tu in se mi ne prikaži več!« Okrenila se je k Šrbeljki in zakričala:

Окренула се Шрбељки и викнула: „Ето ти га, кујо, ето ти га, не желим га ни видети више под својим кровом!”

Гости су се узнемирили. Избуљили су своје уморне и пресите очи, непријатно им је било што их је збунила, а Шрбељка је изашла иза стола и показала на врата:

„Само га води! Нисам га ја звала, сам се вуче за мном као пас! Нека само иде и да га никад више не видим!”

Сад је и Гајшек устао. Рука у којој је држао чашу, дрхтала му је и лице му је помодрило. „Губи се, Нежо!” викнуо је. „Сместа! А ти, Треза, не пружај језик! Кад сам ти био добар пре, док је стари још живео, остаћу и сада, кад га нема више!”

А како се Нежа није ни макла и пошто је из ње грунуло још већма, скочио је к пећи и зграбио виле.

„Губи се, иначе ћу те наместу убити!” зарикао је и замахнуо према њој.

Нежа се, додуше, измакла, да је махнуо поред ње, али их је опет дигао. Тада се залетела Шрбељка на њега и ухватила га за руку.

„Ради с њом шта хоћеш, али у мојој кући нећеш убијати, у мојој кући нећеш!”

Тек сад су се узнемирили за столом. Увидели су да је озбиљно. Жене су почеле вриштати, а људи су се ипак извукли иза стола.

„Немојте!” понављао је Турк и помагао Шрбељки да извије виле из Гајшкових руку. Тек када је дошла Мица, која је била једина трезна, успело им је да му их одузму. Турк их је бацио у ходник. „Виле су за ђубре, а ти иди кући и помози крави!” викнуо је и гурао Гајшка према вратима.

Међутим је Нежа, крстећи се и плачући, отишла, а Гајшек се истргао из Туркових руку и опет сео за сто. Остали су гледали глупо једно друго и нису знали шта ће. Уто је ударила Нежа на прозор тако да је зазвечало и на окну се показала велика, црна рупа, а из ње је ударио јак шум кише. Онда је зазвечало још једанпут и показала се још једна рупа и шум кише

»Imej ga, psica, imej ga, ne maram ga niti videti več pod svojo streho!«

Gostje so se zganili. Izbuljili so svoje trudne in pre-site oči, neprijetno jim je bilo, ker jih je zmotila, Šrbeljka pa je stopila izza mize in pokazala na vrata:

»Kar odpelji si ga! Nisem ga jaz vabila, sam se plazi za mano kakor stekel pes! Kar gre naj in da ga nikoli več ne vidim!«

Zdaj se je še Gajšek dvignil. Roka, v kateri je držal kozarec, se mu je tresla in obraz mu je posinel. »Poberi se, Neža!« je zavpil. »Pri priči! Ti, Treza, pa tudi ne steguj jezika! Če sem ti bil dober prej, ko je še stari živel, bom tudi zdaj ostal, ko ga ni več!«

Ker pa se Neža ni niti ganila in se je iz nje vsulo še huje, je planil k peči in zgrabil za vile.

»Poberi se, sicer te pri priči ubijem!« je zatulil in mahnil proti njej.

Neža se je sicer umaknila, da je mahnil mimo, a spet jih je dvignil. Tedaj se je pognala Šrbeljka proti njemu in ga prijela za roko.

»Napravi z njo, kar hočeš, toda v moji hiši ne boš ubijal, v moji hiši ne!«

Šele zdaj so se zganili za mizo. Spoznali so, da gre za res. Ženske so začele vreščati, možje pa so se le spravili izza mize.

»Bodite no pametni!« je ponavljal Turk in pomagal Šrbeljki izviti vile iz Gajškovih rok. Šele ko je prišla Mica, ki je bila edina trezna, se jim je posrečilo, da so mu jih vzeli. Turk jih je pognal v vežo. »Vile za gnoj, ti pa pojdi domov in pomagaj kravi!« je zaklical in rival Gajška proti vratom.

Medtem je Neža med križanjem in jokom odšla, Gajšek pa se je strgal iz Turkovih rok in spet sedel za mizo. Ostali so gledali glupo drug drugega in niso vedeli, kaj bi. Vtem je udarila Neža po oknih, da je zacingljalo in se je pokazala na šipi velika črna luknja, iz nje pa je udaril močan šum dežja. Potem je zacingljalo še enkrat in pokazala se je še ena luknja in šum dežja je bilo slišati

се чуо још гласније; Нежа је још нешто викнула нашто је ућутао њен глас у киши.

Први се јавио стриц Мартиншек. Био је задремао још пре него што су дошле крофне на сто, а сад се пренуо. Устао је и загледао се у прозор.

„Људи, веје ли, шта ли је?“ викнуо је. А кад се окренуо и угледао чудно искривљена лица око себе, додао је помирљиво: „Кад буде завејао снег, биће све друкчије!“

Тек тада је дошао Турк до речи.

„Ана, узми децу па идите кући, а ја ћу ићи да помогнем Нежи! Није право да се због људи крава мора патити!“

Туркова је пришла пећи и почела вући с ње своје двоје деце. И остали су увидели да је крај свињске даће. Тешко им је било, могли су још мало поседети. Најлепше је после обилног јела и пића седети за столом и разговарати. Само је Мартиншек остао за столом и опет убрзо задремао; ни Нац ни Гајшек се нису обазирали на људе који су се спремали да оду. А Шрбељка је отишла у кухињу и неким гостима тутнула у руке коју кобасицу или парче колача.

„Видиш, такав је, и не могу да га се отарасим!“ тужила се Турковој.

„Тешко је, тешко је“, казала је Туркова; а мислила је у себи: Тако ти и треба, а како си ти поступала са Шрбељем који је био красан човек!

Кад су одлазили поред прозора, Гајшек је пришао прозору и довикнуо кроз разбијено окно: „Потиск, хајде натраг!“

Сусед се кроз кратко време заиста вратио. Гајшек је седео за столом и понудио му чашу.

„Седи и пиј! Нама се не жури никуд! Шта ћеш код куће поред жене!“

И Нац је сео ближе. Почели су пити.

„Пијмо!“ понављао је Гајшек и наливао. „Њима двома ћу већ показати, још ће видети ко је Гајшек!“ мрмљао је полугласно и показивао према кухињи где су остале жене заједно с домаћицом; а у себи је наставио мисао тамо где је почео после подне под стрехом. Напољу је још пљуштало и кроз разбијена окна

še glasneje; Neža je še nekaj zakričala, nakar je utihnil njen glas v dežju.

Prvi se je oglasil stric Martinšek. Zadremal je bil, še preden so prišli krapi na mizo, zdaj pa se je zdramil. Dvignil se je in se zazrl proti oknu.

»Ljudje, ali sneži ali kaj?« je zaklical. Ko se je okrenil in je zagledal čudno spačene obraze okoli sebe, pa je pristavil pomirljivo: »Ko bo zapadel sneg, bo vse drugače!«

Sele tedaj je prišel Turk do besede.

»Ana, vzemi otroka, pa pojdiva domov, jaz pa bom šel pomagat Neži! Saj ni, da bi zaradi ljudi morala krava trpeti!«

Turkova je stopila k peči in začela vleči z nje svoja otroka. Tudi ostali so spoznali, da je konec fureža. Težko jim je bilo, malo bi še lahko posedeli. Najlepše je po obilni jedi in pijači sedeti za mizo in se pogovarjati. Le Martinšek je ostal za mizo in spet kmalu zadremal; tudi Nac in Gajšek se niste zmenila za ljudi, ki so se odpravljali. Šrbeljka pa je odšla v kuhinjo in nekaterim gostom stisnila v roke kako klobaso ali kos potice.

»Vidiš, takšen je, in ne morem se ga znebiti!« se je potožila Turkovi.

»Hudo je, hudo« je dejala Turkova; mislila pa si je: Prav ti je, kako si pa ti ravnala s Šrbeljem, ki je bil zlata duša!

Ko so odhajali mimo oken, je Gajšek stopil k oknu in zaklical skozi razbito šipo: »Potisk, pridi nazaj!«

Sosed se je čez čas res vrnil. Gajšek je sedel za mizo in mu ponudil kozarec.

»Sedi in pij! Nikamor se nama ne mudi! Kaj boš doma pri babi!«

Tudi Nac je sedel bliže. Začeli so piti.

»Pijmo!« je ponavljal Gajšek in nalival. »Jima bom še že pokazal, bodo že še videli, kdo je Gajšek!« je mrmral polglasno in kazal proti kuhinji, kjer so ženske ostale z gospodinjo vred; na tihem pa je nadaljeval z mislijo tam, kjer je začel popoldne pod kapjo. Zunaj je še lilo in skozi polomljene šipe je bilo slišati, kakor bi bučal pod oknom

се могло чути како хуји бујица. Ветар је, додуше, мало престао, али је пљуштало још већма. Из кухиње се чуло звецкање с посуђем које су женске прале, а и поједини гласови. Нарочито Катра је била гласна. Сат на зиду је равномерно куцао; а на моменте је Гајшку све некуд утонуло и није ништа више добро чуо ни знао.

Одједном га је тргао из некакве отупелости мушки глас. Дигао је главу и укочено погледао по соби. Анзек је спавао на пећи, Мартиншек за столом, Потиск је климао главом код пећи, Нац је гледао кроз прозор и држао чашу у руци, а из кухиње се чуо Орехов глас. Згрчиле су му се руке и крв му је почела брже тећи по жилама. Сетио се вила за ђубре, али узалуд их је тражио очима; да их је Турк бацио у претсобље, није се могао сетити. Ипак је устао и ухватио за столицу кад је разабрао поједине речи.

„Не иди унутра... Остави га...” понављала је напољу Шрбељка.

А Орех је терао своје: „За нас обојицу нема места у твојој кући... Или ће ићи он... или ја... Како хоћеш!”

Пре него што је Гајшек потпуно дошао себи, већ је Орех ушао; а за њим је полетела Шрбељка. Орех је бацио презрив поглед на Гајшка који се љуљао и сикнуо: „Зар се још нећеш торњати одавде?”

Гајшек је грабио за столицу. Хтео је дићи, али није имао толико снаге; једва се сам држао на ногама.

„Иди ти одавде! Пре сам био овде него ти! Иди матери и насисај се млека, деране!...”

Више није могао изговорити, јер га је Орех с таквом силином ударио у лице, да се затетурао и срушио на клупу.

„Ево ти засад, да ћутиш!”

Пошто је Гајшек још нешто гунђао, Орех је пришао к њему да га избаци из собе на кишу. Али тада се пренуо Потиск и заузео се за њега. А Потиск је био јак као див и Шрбељка се поплашила за Ореха, зато га је повукла столу и понудила га да пије. „Остави га, пијаницу!” Понудила је и Потиска и Наца. „Једимо и пијмо, та свињска даћа је. Зашто да се свађамо!” Била

hudournik. Veter je sicer nekoliko ponehal, a lilo je še huje. Iz kuhinje je bilo slišati rožljanje s posodo, ki so jo ženske pomivale, in tudi poedine glasove. Posebno Katra je bila glasna. Ura na steni je enakomerno tiktakala; za hipe pa je Gajšku vse nekam utonilo in ni ničesar več prav slišal in vedel.

Nenadoma ga je zdramil iz nekakšne otopelosti moški glas. Dvignil je glavo in se srepo ozrl po sobi. Anzek je spal na peči, Martinšek za mizo, Potisk je kimal pri peči, Nac je gledal skozi okno in držal kozarec v rokah, iz kuhinje pa je bilo slišati Orehov glas. Skrčile so se mu roke in kri mu je začela hitrije teči po žilah. Spomnil se je na gnojne vile, a zaman jih je iskal z očmi; da jih je Turk vrgel v vežo, se ni mogel domisliti. Vendar je vstal in prijel za stol, ko je razločil posamezne besede.

»Ne hodi noter ... Pusti ga ...«, je ponavljala zunaj Šrbeljka.

Oreh pa je gnal svoje: »Za naju oba ni mesta v tvoji hiši ... Ali bo šel on ... ali jaz ... Kakor hočeš!«

Preden se je Gajšek prav zavedel, je že Oreh vstopil; za njih pa se je pognala Šrbeljka. Oreh je vrgel zaničljiv pogled na gugajučega se Gajška in siknil: »Ali se še ne boš kmalu skidal?«

Gajšek je grabil za stol. Hotel ga je dvigniti, a ni imel toliko moči; komaj se je sam obdržal na nogah.

»Ti pojdi od tod! Prej sem bil tu kakor ti! Pojdi k materi in se napij mleka, fantič ...«

Več ni spravil iz sebe, ker ga je Oreh s tako silo udaril v obraz, da se je opotekel in sesedel na klop.

»Tu imaš za zdaj, da boš tiho!«

Ker je Gajšek še nekaj godrnjal, je Oreh stopil k njemu, da bi ga potegnil iz sobe na dež. A tedaj se je zdramil Potisk in se postavil zanj. Potisk pa je bil močan kakor hrust in Šrbeljka se je zbala za Oreha, zato ga je potegnila k mizi in mu ponudila piti. »Pusti ga, pijanca!« Ponudila je še Potisku in Nacu. »Jejmo in pijmo, saj imamo furež. Kaj bi se le prepirali!« Bila je kot pomla-

је као подмлађена и видела је само Ореха који је напоследку ипак попустио. Сео је за сто. И Потиск и Нац су присели. Јели су и пили. За Гајшка, који се шћурнио у буцаку код пећи, нису се бринули; правили су се као да уопште није у соби. Међутим су жене спремиле у кухињи и отишле да спавају у собу поред њих. Напоследку је устао и Гајшек и отетурео из куће.

„Само иди! Боље је да одеш сам, иначе бих ти ја помогао!” добацио је за њим Орех.

А Шрбељка није рекла ништа. Нешто се родило у њој, и није јој било право што је само тако отишао. Знала је да ће се опет вратити, ако не ноћас, оно сутра. На тај начин га се никад неће ослободити. Али Орех је имао за њу лепе речи и брзо је заборавила на Гајшка. Међутим је напољу престало пљустати, само је још сипило. Нико није то приметио. А кад су били најгласнији, Гајшек се вратио. Био је мокар, вероватно је стајао на киши да се опет истрезни. Тек што је ушао, почео је задиркивати. Орех је држао Шрбељку чврсто око појаса и испрва му се само смејао. Било му је пријатно па се није хтео издирати на њега и кварити себи лепе часове. А пошто га никако није остављао на миру, зграбио је чашу и треснуо му је право у чело.

„Ево ти засад!”

Гајшку је поцурила крв низ образе. Зграбио је боцу и бацио је према њему. Али је промашио. Боца је пала за пећ и разбила се. Онда је хтео скочити на момка, али га је Потиск задржао.

„Матија, остави га! Немој!”

Лепим речима га је одвео чак за сто, а Шрбељка је устала и повукла Ореха за собом.

„Хајд'мо у стражњу собу!”

Орех се нешто нећкао, а напоследку је ипак отишао за њом. Шрбељка се на прагу зауставила и позвала и Наца. „Хајде и ти!”

Нац ју је зачуђен погледао и није знао зашто да иде с њима кад, забога, имају своје разговоре. А Шрбељка је пришла њему и повукла га за рукав.

„Хајде, шта ћеш с тим двома кравама!”

jena in imela je oči samo za Oreha, ki se je naposled le vdal. Sedel je za mizo. Tudi Potisk in Naca sta prisedla. Jedli so in pili. Za Gajška, ki je ždel v kotu pri peči, se niso brigali; delali so se, kakor da ga sploh ni v sobi. Medtem so ženske pripravile po kuhinji in se odpravile spat v sobo poleg njih. Naposled se je dvignil tudi Gajšek in odkolovratil iz hiše.

»Le pojdi! Bolje je, da greš sam, drugače bi ti jaz pomagal!« je vrgel za njim Oreh.

Šrbeljka pa ni rekla nič. Nekaj se je bilo porodilo v njej in ji ni bilo prav, da je kar tako odšel. Vedela je, da se bo spet vrnil, če ne to noč, pa jutri. Rešila se ga na ta način ne bo nikoli. Toda Oreh je imel zanjo lepe besede in kmalu je pozabila na Gajška. Medtem je zunaj nehalo liti, le pršilo je še. Nihče ni tega opazil. Ko so bili najglasnejši, pa se je Gajšek vrnil. Bil je moker, najbrž je stal na dežju, da bi se spet streznil. Komaj je vstopil, je že začel zbadati. Oreh je držal Šrbeljko tesno okoli pasu in se mu je sprva samo smejal. Bilo mu je prijetno, pa se ni hotel zadirati nad njim in si kaliti lepih ur. Ker pa ga le ni pustil na miru, je pograbil kozarec in mu ga zalučal naravnost v čelo.

»Tu imaš za enkrat!«

Gajšek se je pocedila kri po licih. Zgrabil je steklenico in jo vrgel proti njemu. A zgrešil je. Steklenica je padla za peč in se razbila. Potem je hotel planiti v fanta, a ga je Potisk zadržal.

»Matija, pusti ga! Bodi pameten!«

Z lepimi besedami ga je spravil celo za mizo, Šrbeljka pa je vstala in potegnila Oreha za sabo.

»Pojdiva v zadnjo hišo!«

Oreh se je nekaj obotavljal, končno pa je le šel za njo. Šrbeljka se je na pragu ustavila in poklicala še Naca: »Pridi še ti!«

Nac jo je začuden pogledal in ni vedel, čemu bi hodil z njima, ko vendar imata svoje pomenke. Šrbeljka pa je stopila k njemu in ga potegnila za rokav.

»Pojdi no, kaj boš med tema kravama!«

Тек сад се Нац отетурао. Отишли су у стражњу собицу. Тамо је било много хладније, али то ниједно није осећало. Нац се тако најео, да је једва гледао, Ореху је вино ушло у главу и мислио је само како би остао код Шрбељке и из ње извукао последњу реч, а у Шрбељки је искрснула сасвим јасно она мисао која ју је спопала кад је Гајшек замахнуо на Нежу вилама.

Донела је тикву вина, боцу ракије, меса и крофне.

„Пијте и једите!“ силила их је. Нац је пио, јести ни поред најбоље воље није могао више, а Орех је стискао Шрбељку око појаса и хватао је за реч.

„Како, дакле, мислиш, Треза?“

„Па знаш! Ја бих, а шта ће он урадити! Убиће тебе или мене!“

„Пре ћу ја њега!“

Орех је устао и хтео вратима.

„Не, за име Божје! Ти га не смеш! Ти га не смеш!“ продерала се Шрбељка. Погледала му је право у мутне очи и поновила још једанпут. „Ти не!“

Орех је погледао у њене очи. Разумео је њен поглед. Да, он га не сме, онда не би постао господар на њеном имању. А ко? Шрбељка је одмакла очи и погледала на Наца који је бленуо у пуну чашу, јер му се и пиће гадило. Орех је пратио њен поглед. Тек кроз дуже времена ју је разумео. Сео је и рекао: „Имаш право! Ја га не смем, а он мора с пута!“

И она је села. Пошто нису знали шта да говоре, сиили су Наца месом и пићем.

„Само пиј, Нац, и једи колико хоћеш! Нико ти не броји гутљаје ни залогаје као код куће!“ наваливали су.

А уто је Гајшек у предњој соби постајао што даље све гласнији.

„Чекај, деране... причекај само...“ дерао се. „А и ти, Треза! Видећете. Убићу га, убићу. Заклаћу као јутрос шарка...“

Шрбељка је одједном отишла у претсобље и вратила се с вилама.

„Шта ћете с њима, газдарице?“ брбљао је Нац. „Виле су за стају, не за собу!“

Šele zdaj je Nac odkolovratil. Odšli so v zadnjo hiško. Tam je bilo mnogo hladneje, toda nobeden ni čutil tega. Nac se je bil tako najedel, da je komaj gledal, Orehu je vino zlezlo v glavo in je le mislil, kako bi ostal pri Šrbeljki in iz nje spravil naposled zadnjo besedo, v Šrbeljki pa je vstala vsa jasna tista misel, ki jo je obšla, ko je Gajšek zamahnil proti Neži z vilami.

Prinesla je bučo vina, zelenko žganja, mesa in krapov.

»Pijta in jejta!« ju je silila. Nac je pil, jesti pri najboljši volji ni mogel več, Oreh pa je stiskal Šrbeljko okoli pasu in jo lovil za besedo.

»Kako torej misliš, Treza?«

»Saj veš! Jaz bi že, a kaj bo on napravil! Ubije tebe ali mene!«

»Prej bom jaz njega!«

Oreh se je dvignil in hotel k vratom.

»Ne, za božjo voljo! Ti ga ne smeš! Ti ga ne smeš!« je zakričala Šrbeljka. Pogledala mu je naravnost v kalne oči in ponovila še enkrat. »Ti ne!«

Oreh je pogledal v njene oči. Razumel je njen pogled. Da, on ga ne sme, potem ne bo postal gospodar na njenem gruntu. Kdo pa? Šrbeljka je odmaknila oči in se ozrla na Naca, ki je buljil v poln kozarec, ker se mu je tudi pijača ustavila. Oreh je sledil njenemu pogledu. Šele čez dolgo jo je razumel. Sedel je in dejal: »Prav imaš! Jaz ga ne smem, a on mora s potil!«

Tudi ona je sedla. Ker nista vedela, kaj bi govorila, sta silila Naca z mesom in pijačo.

»Le pij, Nac, pa jej, kolikor hočeš! Nihče ti ne šteje požirkov in grizljajev kakor doma!« sta mu prigovarjala.

Vtem pa je Gajšek v prednji sobi postajal čedalje glasnejši.

»Čakaj, fantalin... le počakaj...«, je kričal. »In tudi ti, Treza! Bosta že videla! Ubijem ga, ubijem! Zakoljem, kakor sem zjutraj liska...«

Šrbeljka je nenadoma odšla v vežo in se vrnila z vilami.

»Kaj boste z njimi, gospodinja?« je brbljal Nac. »Vile so za v hlev, ne za sobo!«

„Гледам како сте их оправили“, одвратила је Шрбељка и с привидним занимањем их разгледала. „Држаће док ми их опет ко не сломи!“ Оставила их је у буцак и скоро се продерала: „Нека буду ту. Видиш, Нац, овде у буцаку су!“ Била је узнемирена и очи су јој лутале по соби, али се ни на чему нису могле зауставити.

Нац је нешто промрмљао и није се више бринуо за њих. А Шрбељки нису излазиле из главе.

„Колико је рачунао отац?“ упитала је и пружи­ла к њему.

„Пет динара, чини ми се пет, да, пет!“ одвратио је Нац. „Али уредићете већ.“

А Шрбељка је ставила пред њега стотинарку.

„На, ево ти, да не заборавим!“

Нац ју је одгурнуо.

„Немам да променим!“

„Па не треба, оцу плати пет динара, а друго узми себи“, журила је Шрбељка и гурнула Нацу стотинарку у џеп, јер се бранио. „Узми је само па ћеш помоћи штогод, ако буде требало.“

„Шта би помагао?“ чудило се Нац.

„Но, ако би била у нужди!“ одвратила је Шрбељка и налила му. „На, пиј! Па дођи више пута код нас! За тебе ће увек бити пуна чаша и тањир!“

„Помоћи ћу Вам. Ви сте добра жена, тако ме још нигде нису почастили.“

„Нисам таква да бих заборавила кад би штогод урадио за мене“, наставила је Шрбељка и гледала га укоченим погледом, да ли је штогод разумео.

Али Нац се није обзирао на њене речи. Несвесно је стискао стотинарку у џепу и буљио некуд пред себе.

Напољу је већ свитало. Киша је сасвим престала, само се са крова још цедило и тек поретко је заклоктало у бари која се правила пред тремом.

Шрбељка је на мах дошла себи да напољу не пада киша и сетила се Мартиншкова пророковања. Погледала је према прозору. Али пре него што је стигла до окна, очи су јој се зауставиле на прозорској полици, где су лежали Гајшкови месарски ножеви; три су била мала, а један изванредно велик, њиме је Гајшек заклао пређашње јутро свинче.

»Gledam, kako ste jih popravili«, je odvrnila Šrbeljka in jih na videz z zanimanjem ogledovala. »Držale bodo, dokler mi jih spet kdo ne bo zlomil!« Postavila jih je v kot in skoraj zakričala: »Naj bodo tu! Vidiš, Nac, tu v kotu so!« Bila je vznemirjena in oči so ji begale po sobi, a pri nobeni reči se niso mogle ustaviti.

Nac je nekaj zamrmral in se ni več brigal zanje. Šrbelja pa jih ni pustila iz misli.

»Koliko so računali oče?« je vprašala in sedla k njemu.

»Pet dinarjev, se mi zdi. Pet, dá, pet!« je odvrnil Nac. »Pa saj boste že naredili.«

Šrbeljka pa je položila predenj stotak.

»Ná, tu imaš, da ne bom pozabila!«

Nac ga je odrinil.

»Nimam menjati!«

»Saj ni treba, očetu plačaj pet dinarjev, drugo pa imej sam!« je hitela Šrbeljka in potisnila Nacu stotak v žep, ker se ga je branil. »Kar imej ga, pa boš pomagal kaj, če bo treba!«

»Kaj bi pomagal?« se je Nac zavzel.

»No, če bi bila v sili!« je odvrnila Šrbeljka in mu nalila. »Ná, pij! Pa pridi večkrat k nam! Zate bo vedno poln kozarec in krožnik!«

»Vam bom pomagal. Vi ste dobra ženska, tako mi še nikjer niso postregli.«

»Nisem takšna, da bi pozabila, če bi kaj napravil zame«, je nadaljevala Šrbeljka in ga napeto gledala, če je kaj razumel.

A Nac se ni zmenil za njene besede. Nezavedno je stiskal stotak v žepu in buljil nekam pred sebe.

Zunaj se je že delal dan. Dež je popolnoma prenehal, le s strehe se je še scejalo in le poredko je zaklokotalo v mlaki, ki se je delala pred predrjem.

Šrbeljka se je za hip zavedela, da zunaj ne dežuje, in se spomnila Martinškove prerokbe. Ozrla se je proti oknu. A preden je dosegla šipe, so se ji oči ustavile na okenski polici, kjer so ležali Gajškovi mesarski noži; trije so bili majhni, eden pa izredno velik, z njim je Gajšek zabodel prejšnje jutro prašiča.

„Канда ће заиста почети да веје”, казала је отсутно Ореху који је стајао у буцаку код вила и стискао песнице на Гајшково дерање. Хтела је још нешто рећи, али се тада зачуло како је Гајшек отворио врата предње собе и скочио у претсобље.

„Чекај ме само! Где си, да ти разбијем лубању!” дерао се. А онда је зграбио Орехов бицикл, који је стајао у ходнику, и треснуо га о земљу. „Тако ћу те смрвити као тај твој бицикл! Чекај само! Где су виле?” Трчао је по претсобљу, а пошто их није нашао, отрчао је у кухињу, долетео одмах из ње и полетео према стражњој собици. Свом снагом се залетео у врата.

Тада је ђипио Нац.

„Шта је? Шта хоће?” испитивао је и освртао се збуњен унаоколо.

„Гајшек хоће да ме убије! Брани ме, Нац!... На, ево ножеви!” узвикнула је Шрбељка, скочила прозору, зграбила највећи нож и турила га Нацу у десну руку.

У тај пар су се отворила врата и на прагу је стајао Гајшек са секиром у рукама.

„Где си? Где?” дерао се и дигао секиру.

Орех је још увек стајао у буцаку, а Нац, који је био најближи вратима, тик пред Гајшком.

„Нац!” крикнула је Шрбељка.

Нац је тек тада угледао над собом секиру. Чврсто је стиснуо нож и гурнуо га Гајшку под врат.

Гајшек је у први мах спустио секиру, а онда је опет дигао и скочио према Ореху. Али овај је зграбио за виле и ударио га свом силом по глави. Гајшек је нешто опсовао и на месту се скљокао. А млаз крви је шикнуо по поду.

Прво је дошла себи Шрбељка. Скочила је Ореху и стргла му виле из руку и бацила их у буцак. Кад је приметила да су кржаве, убрисала их је кецељом и оставила где су и биле.

Уто се појавио у ходнику Мартиншек. „Људи Божји, веје! Напољу је снег!” викао је гласом као да му је одлакнуло. „Чујеш, Гајшек! Снег! Изгубио си! Пет литара ћеш платити! Ала ће се пити! Где си Шрбељка? Видиш да сам имао право!”

»Menda bo res začelo snežiti«, je dejala odsotno Orehu, ki ji stal v kotu pri vilah in stiskal pesti ob Gajškovem kričanju. Hotela je še nekaj reči, a tedaj se je zaslišalo, kako je Gajšek odprl vrata iz prednje sobe in planil v vežo.

»Le čakaj me! Kje si, da ti prebijem lobanjo!« je kričal. Potem pa zgrabil Orehovo kolo, ki je stalo v veži, in ga vrgel ob tla. »Tako te bom zdrobil kakor tale tvoj bicikel! Le čakaj! Kje so vile?« Tekal je po veži, ker jih ni našel, je stekel v kuhinjo, pridrvel takoj iz nje in se pognal proti zadnji hiši. Z vso silo se je zaletel v vrata.

Tedaj je planil Nac pokonci.

»Kaj je? Kaj hoče?« je spraševal in se oziral zbegan naokoli.

»Gajšek bi me rad ubil! Brani me, Nac!... Ná, tu so noži!« je vzkliknila Šrbeljka, skočila k oknu, zgrabila največji nož in ga stisnila Nacu v desnico.

Tisti hip so se odprla vrata in na pragu je stal Gajšek s sekiro v rokah.

»Kje si? Kje?« je kričal in dvignil sekiro.

Oreh je še vedno stal v kotu, Nac, ki je bil vratom najbližji, pa tik pred Gajškom.

»Nac!« je kriknila Šrbeljka.

Nac je šele tedaj zagledal nad sabo sekiro. Trdno je stisnil nož in ga potisnil Gajšku pod vrat.

Gajšek je prvi hip spustil sekiro, potem pa jo je spet dvignil in skočil proti Orehu. A ta je zgrabil za vile in ga udaril z vso močjo po glavi. Gajšek je nekaj zaklel in se pri priči zgrudil. Curek krvi pa je brizgnil po tleh.

Prva se je zavedela Šrbeljka. Planila je k Orehu, mu iztrgala vile iz rok in jih vrgla v kot. Ko je opazila, da so krvave, jih je obrisala s predpasnikom in postavila, kjer so bile.

Vtem se je oglasil v veži Martinšek. »Ljudje božji, sneži! Sneg je zunaj!« je klical s sproščenim glasom. »Čuješ, Gajšek! Sneg! Izgubil si! Pet litrov boš plačal! To bova pila! Kje si, Šrbeljka? Vidiš, da sem imel prav!«

Тада се пренуо Нац. Избечио је очи, бацио нож према прозору и излетео напоље.

На прагу претсобља наишао је на Мартиншка који се освртао по дворишту које је покривао танак, бео покривач.

„Погледај колико га већ има! До колена, кад клекнеш у њега!” насмејао се Нацу.

А Нац му није одговорио. Ступио је у снег и тешким корацима отишао на улицу. А за собом је остављао велике црне стопе.

Tedaj se je zdramil Nac. Razširil je oči, vrgel nož proti oknu in planil na prosto.

Na vežnem pragu je zadel na Martinška, ki se je oziral po dvorišču, katerega je pokrivala tanka bela odeja.

»Poglej, koliko ga je žel! Do kolena, če poklekneš vanj!« se je nasmehnil Nacu.

Nac pa mu ni odvrnil. Stopil je v sneg in s težkimi koraki odšel na cesto. Za sabo pa je puščal velike črne stopinje.

МАКСО ШНУДЕРЛ

Као Штајерац, рођен 1895 у Римским Топлицама, Шнудерл је довршио гимназију у Марибору непосредно пред светски рат, који је затим провео као војник. После рата је студирао филозофију у Бечу, а права у Грацу и Загребу. Сада је адвокат у Марибору. — Своје прве новеле је објавио 1927 у Љубљанском звону. Две године после тога изашле су заједно с другима у посебној књизи с насловом Човек из самоће. Из те збирке је узета Повест о Јурју Пожгану, која је пре тога објављена у Љубљанском звону 1928. Шнудерлово даље бављење књижевношћу наизменично се обраћа драми и приповетци. 1930 су изводила позоришта у Љубљани и у Марибору његову драму Бајка о рајској птици, 1934 је објављен роман Изгубљена земља, 1938 су дошла на позорницу три „скеча“ под насловом Лоповлуци.

Неке Шнудерлове новеле, на пример Добротвори Лазарева удовице, преведене су на чешки.

MAKSO SNUDERL

Kot Štajerec, rojen 1895. v Rimskih Toplicah, je Snuderl dovršil gimnazijo v Mariboru tik pred svetovno vojno, ki jo je nato preživel kot vojak. Po vojni je študiral filozofijo na Dunaju, pravo pa v Gradcu in Zagrebu. Zdaj je odvetnik v Mariboru. — Svoje prve novele je objavil 1927. v Ljubljanskem zvonu. Dve leti nato so izšle z drugimi vred v posebni knjigi z naslovom Človek iz samote. Iz te zbirke je vzeta Storijska o Jurju Požganu, ki je pred tem objavljena v Ljubljanskem zvonu 1928. Snuderlovo daljnje bavljenje s književnostjo se izmenoma obrača dramatik in pripovedništvu: 1930. sta vprizorili gledališči v Ljubljani in v Mariboru njegovo dramo Pravljica o rajski ptici, 1934. je objavljen roman Izgubljena zemlja, 1938. so prišli na oder trije »sketchi« pod naslovom Lopovščine.

Nekatere Snuderlove novele, na primer Dobrotniki Lazarjeve vdove, so prevedene v češčino.

МАКСО ШНУДЕРЛ

ПОВЕСТ О ЈУРЈУ ПОЖГАНУ

I

Тај час је Јур Пожган испунио рок своје осамнаесте казне. Имао је четрдесет година, већ са шеснаестом је почео и отада до овог часа, с дужим и краћим прекидима, провео је већином у затвору. Као сваки злочинац имао је и Јур Пожган неке врсте карактера и несреће. Карактера, јер се са свог правог пута није дао застрашити; крао је, и после издржане казне опет крао. Није просјачио нити је убијао. Несреће, јер су сва његова лоповска дела била међу собом тако слична, да је сваки старији жандар или полицајац знао да је то покрао Јур Пожган и нико други. Није био лицемер. Кад је дошло време, устао је и отишао право и усправно онамо где је намеравао да краде. Силно јак, пробушио је катанац, извио гвоздене решетке, обио врата. Онда је отишао и опио се. Када се, дакле, догодила дрска крађа и остао траг употребљене силе, агенти су се разлетели по крчмама и оковали Јурја Пожгана.

Још тај час су, дакле, пустили Јурја Пожгана с осамнаесте казне, исплатили му заслужене наднице, дали му нешто приде за пут и чудновату придику. Ту придику му је дао приде сам казнионички пречасни господин попа, којем је лула у устима била сигурнија него света реч, јер је из општења са затвореницима и с осталим светом повукао златну средину.

MAKSO SNUDERL

STORIJA O JURJU POŽGANU

I

To uro je bil Jur Požgan dopolnil mero svoje osemnajste kazni. Star je bil štirideset let, s šestnajstimi je že pričel in je obslej do te ure z daljšimi in krajšimi presledki prebil večinoma v ječi. Kakor vsak zločinec, je Jur Požgan imel neko vrsto značaja in nesreče. Značaja, ker se od svoje ravne poti ni dal ustrahovati; kradel je in po prestani kazni spet kradel. Ne beračil ni in ne ubijal. Nesreče, ker so si bila vsa njegova tatinska dejanja med seboj tako podobna, da je vsak starejši orožnik ali policaj vedel, da je kradel Jur Požgan in nihče drugi. Ni bil hinavec. Kadar je prišla ura, je vstal in šel naravnost in pokonci tja, kjer se je bil namenil krasti. Silno močan je preščipnil žabico, upognil železne križe, vtisnil vrata. Nato je šel in se napil. Kadar se je tedaj zgodila drzna kradež in ostala sled uporabljene sile, so se vohuni razkropili po krčmah in uklenili — Jurja Požgana.

Še to uro so tedaj izpustili Jurja Požgana iz osemnajste kazni, izplačali mu zaslužene dnine, navrgli mu nekaj za pot in čudno pridigo. To pridigo mu je navrgel sam kaznilniški prečastiti gospod fajmošter, ki mu je bila pipa v ustih bolj zanesljiva ko sveta beseda, ker je bil iz občevanja z jetniki in z ostalim svetom potegnill zlato sredino.

Ђутећи га је гледао и рекао му добронамерно.

„Јуре Пожгане, ти врашки лопове, опет идеш да крадеш!”

Јурју се допало то ословљавање, напео је уста, погледом потврдио, главом затајио, а језиком пошао између истине и лажи:

„Божја воља!”

„Ни длака с главе без ње не падне, а? Тако вас учим?” дрхтао је господин, бесно извукао лулу из уста и пљунуо. Али брзо му се лице разнежило у малчице потсмешљив, малчице добродушан изглед.

„Мало је таквих који се доброг тако држе као ти слабог. Да није реч о злу, рекао бих ти да имаш карактера. Кажу да је то злочиначка природа. Али, зашто нема тако истрајних поштених природа као што има злочиначких, кад је овима горе? Зато, јер су само бећари још карактерни!”

Јурју Пожгану се то још више допало.

„Господине, увек сте били уз нас!” рекао је благо али одано.

Господин је опет нагло извукао лулу из уста и лопова преплашено погледао.

„Ти, врашки бећару! Тако мислите о мени?”

Бећару се опет развукло широко лице као хармоника кад повуче ваздух да нарочито несташно закрешти.

„Би ли умео, с оним — па нека буде природа или карактер — чиме си тако одан својој крађи, исто тако одано да одржиш завет?”

„А, да не крадем?” зачудио се Јур и незадовољство је бацило сенку на њега.

„Боже сачувај! Не желим ти несрећу, ни грех против природе ни некарактерност!” згрозно се господин попа озбиљно и помирљиво.

„Шта да радим и куд да идем?” додао је Јур, али не из несреће или из очаја, већ задовољно што је нашао тако прикладан изговор. Јер било му је четрдесет година и досад није радио друго него крао.

Господин га је муњевито зграбио за одело на прсима, дунуо му дим из луле у лице тако нагло да је лопов брзо предахнуо, и запретио му:

„Аха... већ смо ту, ти проклети бећару!”

Molče ga je gledal in mu rekel dobrohotno:
 »Jur Požgan, ti tat prekleti, greš že spet krast!«

Jurju je bil nagovor všeč, zategnil je usta, s pogledom potrdil, z glavo se potajil, z jezikom pa ubral pot med resnico in lažjo:

»Božja volja!«

»Še las z glave brez nje ne pade, a? Tako vas učim!« je mežikal gospod, besno izdrl pipo iz ust in pljunil. Pa brž se mu je obraz raznežil v malce zasmehljivo, malce dobrohotno podobo.

»Jih je malo takih, ki se dobrega tako držé kakor ti slabega. Če bi ne bilo zlo, bi ti rekel, da imaš karakter. Pravijo, da je to zločinska natura. Ti, kako da ni tako vztrajnih — poštenih natur, kakor so zločinske, ko je pa zanje huje? Zato, ker so le lumpje še značajni!«

Jurju Požganu se je to še bolj dobro zdelo:

»Gospod, zmeraj ste z nami držali!« je rekel rahlo, a zvestó.

Gospod je spet naglo izdrl pipo iz ust in tatú prestrašeno pogledal.

»Ti sakramenski lump! A tako mislite o meni?«

Lumpu se je spet raztegnilo široko lice ko harmonika, kadar potegne sapo, da bi prav prešerno zahreščala.

»A bi znal, Jur, s tistim — pa naj bo natura ali karakter — s čimer si tako zvest svoji kraji, prav tako zvesto držati zaobljubo?«

»A da ne bi kradel?« se je zavzel Jur in neugodje ga je obsenčilo.

»Bog vari! Nečem ti nesreče; ne greha zoper naturo ne neznačajnosti!« se je zgrozil gospod resno in pomirjevalno.

»Kaj naj bi delal in kam šel?« je dostavil Jur, pa ne iz nesreče ali obupa; zadovoljno, da je to tako izdaten izgovor. Kajti bilo mu je štirideset let in doslej ni drugega delal ko kradel.

Gospod ga je bliskoma zgrabil za obleko na prsih, mu puhnil dima v obraz iz pipe, da je tat brž potegnili sapo vase, in zagrozil:

»Aha — sva že tam, ti prekleti lump!«

Јурја је то тако збунило да се осврнуо и преплашио.

„Ћути, ако нећеш натраг у бовару, мангупе лоповски!“ Брзо је повукао са стола цедуљу и трљао је Јурју под нос.

„Ви'ш ову цедуљу? Читати ваљда знаш, а? Овде су записани чланови братства за спасење одбачених! Мало их има, али их ипак има! Од првог до последњег — ако буде требало — можеш да одеш и покажеш ову цедуљу која је препорука од генерала тог братства...“.

„Генерала...“ престрашио се лопов који је постајао све збуњенији.

„То сам ја“, нагласио је господин задовољно и још чвршће стегнуо Јурја за одело на прсима.

„Ааа...“ крчао је Јур Пожган.

„Свуда ћеш добити посла, да једеш и зараде. Што би онда још крао, свињо? Ждераћеш да живиш! Радићеш да се не уцрвљаш! Заслужићеш да се недељом напијеш! Што да крадеш кад не мораш? Хоћеш ли ми одговорити или не, врашки бећару, иначе ћу те ударити у нос, да ћеш бити сав крвав! А?“ беснео је господин на лопова и прскао пљувачку по њему, да се Јур Пожган није могао право снаћи и одговорити сâм себи зашто бесни на њега кад није још ништа украо, и осућује га пре него што је згрешио.

„Па не треба, но!“

„А зашто онда идеш поново да крадеш кад не мораш?“ загрмео је господин светим пламеном срџбе.

Јур Пожган би се радо отресао нечега, али му је било тако као кад лаву упадне мушица у око, па не зна како би изашао с њом на крај. Тражио је шта да каже, знао је да је у некој замци, али мисли су му се клатиле овамо онамо, као змијина глава у процепу, и нису могле никуд.

„Тако ви'ш! А сад имаш!“

„Збогом, господине!“ покушао је Јур.

А господин је говорио као да је каменом тукао Јурја по лобањи.

„Ево ти цељуда, имена су горе и адресе. Тамо ћеш поћи и пробати срећу! А ако се још једном на свету видимо, ударићу те у нос, да ћеш бити сав крвав!“

Jurja je zmedlo, da se je ozrl in preplašil.

»Molči, če nečeš nazaj v luknjo, lump tatinski!« Brž je z mize potegnil papir in ga mazal Jurju pod nos.

»Viš ta papir? Brati znaš menda, a? Tu so zapisani člani Bratovščine v izveličanje zavrženih! Malo jih je, so pa le! Od prvega do zadnjega — če bo treba — pojdeš, pokažeš ta papir, ki je priporočilo od generala te bratovščine —«

»Generala —« se je ustrašil tat, ki je postajal bolj in bolj zmeden.

»To sem jaz«, je naglasil gospod zadovoljno in še tesneje stisnil Jurja za obleko na prsih.

»Aaa —« je grgal Jur Požgan.

»Povsod dobiš delo, jelo in zaslužek. Pokáj bi pa kradel še potem, prasec? Žrl boš, da boš živ! Delal boš, da ne boš zgnil! Zaslužil boš, da se boš v nedeljo napil! Pokáj bi pa kradel, ko ti pa treba ni? Ali mi boš odgovoril ali ne, lump prekleti, če ne te bom v nos sunil, da boš krvav! A?« je zarohnel gospod nad tatom in pršil sline po njem, da se Jur Požgan kar ni mogel prav znajti in si odgovoriti, kako da rohni nad njim, ko še ni nič ukradel, in da ga že sodi, še prej ko je bil grešil.

»Saj ni treba, no!«

»Zakaj greš pa potem že spet krast, če ti treba ni?« je zagrmel gospod z vso sveto jezo.

Jur Požgan bi se bil rad otesel nečesa, a mu je bilo tako, ko če levu mušica pade v oko, da si ne zna pomagati. Iskal je, kaj bi dejal, vedel je, da je v neki zanki, a misli so mu majale sem in tja ko kačja glava iz precepa in niso mogle nikamor.

»Tak viš! Zdaj pa imaš!«

»Z Bogom, gospod!« je poizkusil Jur.

Gospod pa je govoril, ko da bi Jurja s kamenom tolkel po lobanji:

»Tu imaš list, imena so gori in naslovi. Tja pojdeš in srečo poizkusiš! Če se pa še enkrat na svetu vidiva, te bom v nos sunil, da boš krvav!«

„Па, отићи ћу!” одбрусио је Јур тако срдито да га је чак господин зачуђено погледао и одмах знао да ће Јур тако учинити.

„Но, губи се већ једном, наказо!” раздерао се од саме добре воље на кажњеника, да се овај одмах окренуо и изнео свој огроман, у плећима погнут стас с јаким вратом кроз врата која су изгледала и сувише мала за ту људску гору.

А господин попа је изгледао сада у лицу као да је нека милина дахнула у њега.

II

Јур Пожган је погледао на цедуљу. У врху прво било је записано име трговца и његова адреса. Није било далеко.

Већ тамо близу видео је првог познаника, дебелог полицајца којег су звали господин Флинта. Јур га је лепо поздравио, а полицајац застао, зачудио се, одмах познао Пожгана и нагло напрегнуо мозак: да ли је било у последњим догађајима што за Јурја. Овај је погодио полицајчеве мисли, зауставио се и љубазно казао, да се оправда:

„Тек овај час сам изашао, господине Флинта!”

Овај је прогунђао нешто у себи, плуноу пред себе и достојанствено се обрнуо од бившег кажњеника, без оне фамилијарности која је обична међу старим пословним познаницима.

„Тај би могао боље познавати нас који смо му увек при руци”, помислио је Јур, чинило му се да је нешто горчине пало у чудну придику и прохтело му се да се освети.

Мало је несигурно ушао у трговчеву канцеларију, поздравио, показао препоруку и молио за службу.

Трговац је отскочио.

„Шта, ви сте... осамнаест пута... због крађе...” продужетак му се растопио у дахтање, мумлање и празно дисање као кад грамофонска игла склизне с вијуге и режећи скакуће по плочи.

Јур се нацерио и отклонио дивљење:

»Pa pojdem!« se je odrezal Jur tako srdito, da ga je še gospod osuplo pogledal in brž vedel, da bo Jur res tako storil.

»Tak poberi se že vendar, spak!« se je zadril od same dobre volje nad jetnikom, da se je brž obrnil in odnesel svojo ogromno, v plečih sklonjeno postavo s silnim tilnikom skozi vrata, ki so se zdela premajhna za to človeško goro.

Gospod fajmošter pa je imel na licu sedaj podobo, ko da bi bilo zamaknjenje dahnilo vanjo.

II

Jur Požgan je pogledal na papir. Na vrhu prvo je bilo zapisano ime trgovca in naslov. Ni bilo daleč.

Že blizu tam je videl prvega znanca, debelega policaja, ki so mu rekli gospod Flinta. Jur je lepo pozdravil, policaj pa obstal, se zavzel, brž spoznal Požgana in naglo napel možgane, ali bi bilo v zadnjih dogodivščinah kaj za Jurja. Ta je uganil policajeve misli, se ustavil in prijazno dejal v opravičbo:

»Sem šele to uro ven prišel, gospod Flinta!«

Ta je zabrundal nekaj vase, zahrkal predse in se dostojanstveno odvrnil od bivšega kaznjenca, brez tiste familiarnosti, ki je običajna med starimi poslovnimi znanci. znanci.

»Tale bi nas bil lahko bolj vaje, ki smo mu vsak dan po rokah«, je pomislil Jur, zdelo se mu je, da je nekaj grenkobe padlo v čudno pridigo in zahotelo se mu je po maščevanju.

Tako je negotovo vstopil v trgovčevo poslovalnico, pozdravil, pokazal priporočilo in prosil za službo.

Trgovec je odskočil.

»Kaj, vi ste — osemnajstkrat — radi tatvine —« nadaljevanje se mu je razpustilo v prhanje, grgranje in prazno sapo, kakor če gramofonska igla zdrkne s črte in renče poskakuje po plošči.

Jur se je zarežal in odklonil občudovanje:

„Код нас има и друкчијих! Ја сам још међу шепртљама!”

Сад је грунуло из трговца:

„То је већ сувише! За оних неколико ситница које купују код мене, да бих се морао ђаволу обећати!”

„Не, не, господине! Службу ћу, казали су ми, добити код вас!”

Али га трговац није слушао.

„Ради неколико ситница су ме стрпали у братство! За њега већ морам плаћати чланарину! Па да ме још и враг однесе!?”

„Ја нисам крив”, одвратио је Јур којему је учинило пристојно да штогод рекне.

Тада га је трговац зграбио за рукав и одвео до врата.

„Видите ко стоји напољу?”

„Господин Флинта!”

„Мој пријатељ је, дању и ноћу стоји тако. Па и ноћни чувари пролазе туда, сваки час закуцају на врата! Погледајте резу и катанце, такве не умете сећи! А благајне се може латити цео казнени завод!”

Трговац је обрисао зној, а Јур сажаљиво прешао погледом од Флинте преко реза и катанаца до благајне.

„Због искушења то кажем”, нагласио је трговац, намрштио чело и погледао поред кажњеника. „Да”, узвикнуо је као да се сетио нечег. „Од службе неће бити ништа. Криза је!”

„Ја се не бојим” уверавао је Јур поштено.

„Пошто купују без плаћања, не плаћам фабрици, ова има, али не да!” придиковао је трговац.

„Па радићу! Две вреће могу да подигнем!” похвалио се још Јур.

„Радићу, радићу! Привреда је свему крива. Разумете?”

„Не!” одвратио је Јур коме се чинило да је врло глуп.

„То је оно!” закључио је важно трговац и гурнуо Јурја преко прага.

»Pri nas so še drugačni! Jaz sem še med skazami!«

Zdaj je udarilo iz trgovca:

»To je pa že od sile! Za tistih par fig, ki jih kupijo pri meni, da bi se že kar hudiču zapisati morali!«

»Ne, ne, gospod! Službo, so dejali, dobim pri vas!«

A trgovec ni poslušal.

»Zavoljo par fig so me spravili v bratovščino! Zavoljo nje že moram plačevati članarino! Zato me naj pa še hudič vzame!«

»Jaz nisem kriv«, je odvrnil Jur, ki se mu je zdelo dostojno, da bi kaj rekel.

Tedaj ga je trgovec zgrabil za rokav in ga peljal k vratom.

»Vidite, kdo stoji zunaj?«

»Gospod Flinta!«

»Moj prijatelj je, noč in dan stoji tako. Pa še nočni čuvaji hodijo mimo, vsako minuto poropčejo po vratih! Poglejte zapah in žabice, takih ne znate griziti! In nad blagajno se lahko spravi vsa kaznilnica!«

Trgovec si je obrisal pot, Jur pa pomilovalno pogledal od Flinte mimo zapahov in žabic do blagajne.

»Zavoljo skušnjav to povem«, je naglasil trgovec, namršil čelo in pogledal mimo kaznjenca. »Da«, je vzkliknil, ko da bi se nečesa spomnil, »s službo ne bo nič. Je kriza!«

»Jaz se je ne bojim!« je zatrdil Jur pošteno.

»Ker kupujejo brez plačila, ne plačam fabriki, ta ima, pa ne dá!« je poučeval trgovec.

»Saj bom delal! Dve vreči vzdignem!« se je še pohvalil Jur.

»Delal, delal! Gospodarstvo je vsega krivo. Razumete?«

»Ne!« je odvrnil Jur, ki se mu je zdelo, da je hudo zabit.

»To je tisto!« je zaključil važno trgovec in porinil Jurja čez prag.

III

„Флинта је крив!“ појавило се у Јурју. „Он ми је подметнуо ногу да сам се учинио несигуран трговцу!“ и одлучио је да ће се осветити. Узео је цедуљу и читао другу адресу по реду; адреса господина пароха, једва сат хода из града.

Пожурио је брзим корацима онамо. Успут је дознао да је господин парох силну земљу наследио, да на њој нема никог и да и онако слуге нема.

„Хваљен буди!“ поздравио је Јур и дубоко се поклонио пред господином парохом који је био велик, угојен господин и саме свете речи сипао из себе.

„Право је“, казао је кад је прочитао цедуљу. „Али то важи само за оне чланове братства којима су потребни радници и којима ништа не смета!“

„Земљу имате, још није обрађена! Знам радити!“

„За ту земљу се тек правда кроји. Наследници по закону побунили су се против тестаментa и парниче се са својим господином парохом“, одвратио је господин строго и зрак као нож севнуо је у његовим очима. „Зато нека земља лежи и гладује док јој правда не постави господара!“

Јур Пожган је увидео шта је и окренуо на друго.

„Знам и послове које врши слуга! Без слуге сте, господине!“

Господин је сео и рекао мирније:

„И то је истина да ми слуга треба. Али женске су у кући и у стаји и не смем клопку постављати теби који си тек из затвора изашао!“

Јур је срамежљиво отклонио:

„Нисам више такав!“

„Али си очевидан грешник, ма да си пред световном господом издржао како ти је било писано. А јеси ли се и покајао? То није написано на овој цедуљи!“ забо је у Јура као нож сјајан блесак својих очију и горњом страном шаке уверљиво ударио по цедуљи. „Зар да овцу у своју стају доведем о којој не знам да ли је шугава, а из осамнаест казни морам претпостављати да јесте!“ грмео је господин над преплашеним кажњеником. „Какав пастир бих био? Зар не бих заслужио да ми Господ растури стадо и удари по пастиру?“

III

»Flinta je kriv!« se je izprožilo v Jurju. »Ta me je izpodnesel, da sem se majav zdel trgovcu!« In se je odločil, da se bo maščeval. Vzel je papir in bral drugi naslov po vrsti: naslov gospoda župnika, komaj uro hoda iz mesta.

Ubral jo je urnih krač tja. Na poti je izvedel, da so gospod župnik sila zemlje podedovali, da ni na nji žive duše in da sicer tudi hlapca nimajo.

»Hvaljen bodi!« je pozdravil Jur in se globoko priklonil pred gospodom župnikom, ki so bili velik, rejen gospod in same svete besede dajali od sebe.

»Je pravično«, so dejali, ko so prebrali papir. »A samo za tiste člane bratovščine to velja, ki potrebujejo delavcev in katerim ni nič na poti!«

»Zemljo imajo, še obdelana ni! Znam delati!«

»Za tisto zemljo se šele pravica kroji. Dediči po postavi so se zoper testament uprli in pravdo gonijo zoper svojega gospoda župnika«, so odvrnili gospod strogo in žarek ko bodalo je blisnil v njih očeh. »Zato naj zemlja leži in strada, dokler ji pravica ne postavi gospodarja!«

Jur Požgan je izprevidel in krenil drugam.

»Tudi hlapčevska dela znam! Brez hlapca so gospod!«

Gospod so sedli in rekli mirneje:

»Tudi to je resnica, da mi hlapca treba. A ženske so v hiši in hlevu in ne smem ti pastí nastavljati, ki si šele iz ječe prišel!«

Jur je sramežljivo odklonil. »Nisem več tak!«

»A očiten grešnik si, čeprav si pred posvetno gospoško prestal, kar ti je bilo pisano. Ali si pa tudi spokorjen? To ni pisano na tem papirju!« so zabodli s svojim svetlim bodalom iz oči in s hrbtom dlani prepričevalno udarili po papirju. »Ali naj ovco v svoj hlev pripeljem, o kateri ne vem, da ni garjava, in iz osemnajsternih kazni moram sumiti, da je?« so grmeli gospod nad splašenim kaznjencem. »Kakšen pastir pa bi bil? Mar bi ne bil vreden, da mi Gospod razkropi čredo in udari po pastirju!«

Јур је гледао у господина пароха: казнионички попа је, додуше, више вукао на лулу и гадно говорио, али у очима му је било као кад Бог каже добар дан. Господин парох лепе речи из себе сипа, а у очима има нож.

И закључио је да не би остао код њега, макар га и бадава хранио.

IV

Право у град се вратио, у гостионици се поткрепио и прочитао треће име на цедуљи. Било је име адвокатово, онога који га је бранио пре последње казне и тако дирвиљо говорио о њему да су тада чак и Јурју наишле сузе.

„Требало је да идем најпре и право к њему!“ прекорео је Јур самог себе, на душак испио чашу и отишао адвокату, показао цедуљу и молио службу.

Адвокат је имао свемирско лице, сладак је био и с толиким трбухом да ваљда никад није видео своја стопала, и образи су му висели уз чељусти као две меснате кесе.

Климнуо је и рекао:

„Седи, Јуре Пожгане, узми цигару, пуши и слушај!“

„Већ је у реду!“ помислио је Јур весело и осећање захвалности према господину прошло је као муња кроз њега док је припаљивао цигару.

„Имам виноград, радника немам. Ти би био добар за такав посао, бутуњу би носио као перо!... Али... сувише зле суседе имам који ме мрзе. Сам закон ми зато брани“, рекао је уздигнутим гласом и погледао преко наочари „да те узмем у свој виноград!“

Јур је зинуо, да су му се вилице скоро расклопиле.

А адвокат је поправио велике црне наочари, узео у руке црн закон и читао:

„Ко задржи у служби лице за које зна да је телом и карактером опасно —, ко се служи у извршавању својих послова лицем о којем зна да је опасно — тај одговара!“

Jur je gledal v gospoda župnika; kaznilniški fajmošter je sicer bolj vlekel pipo in grdo govoril, a v očeh mu je bilo, kakor če Bog reče dober dan. Gospod župnik pa lepe besede od sebe dajejo, v očeh pa imajo nož.

In je sklenil, da bi ne ostal pri njih, če bi mu tudi zastonj dajali!

IV

Naravnost v mesto se je povrnil, v gostilni se okrepčal in prebral tretje ime na papirju. Advokata ime je bilo, onega, ki ga je bil branil pred zadnjo kaznijo in tako milo pridigal njem, da so bile tedaj še Jurju prišle solzé.

»Mar bi bil šel kar najpoprej in naravnost k njemu!« se je pograjal Jur, zduška zvrnil kozarec in stopil k advokatu, mu pokazal papir in prosil za službo.

Advokat je imel vesoljno lice, sladek je bil in tolikšnega trebuha, da menda nikoli svojih stopal ni ugledal in so mu lica visela ob čeljustih ko dve mesnati možnji.

Pokimal je in dejal:

»Sedi, Jur Požgan, cigaro vzemi, kadi in poslušaj!«

»Sem že dober!« je pomislil Jur veselo in čuvstvo hvaležnosti ga je prešinilo do gospoda, ko si je prižigal cigaro.

»Imam vinograd, delavcev ne. Ti bi bil dober za tako delo, brento bi nosil ko smet! Pa — prehude sosedi imam, ki me črtijo. Sama postava mi zato brani!«, je dejal s povzdignjenim glasom in pogledal iznad očal, »da bi te v svoj ki me črtijo. Sama postava mi zato brani!«, je dejal s povzdignjenim glasom in pogledal iznad očal, »da bi te v svoj vinograd vzel!«

Jur je zazijal, da bi se mu bila skoraj čeljust razklenila.

Advokat pa je popravil velika črna očala, vzel v roke črno postavo in bral:

»Kdor obdrži v službi osebo, o kateri ve, da je po telesu in značaju nevarna —, kdor se poslužuje pri oskrbovanju svojih zadev osebe, o kateri ve, da je nevarna — ta odgovarja!«

С важним нагласком је изрекао две последње речи, залупио књигу и треснуо је на сто, онда сажалјиво погледао на Јурја, као да је хтео рећи: Гледај како бих радо, али је сва људска вештина узалуд! И његово свемирско лице раширило се над њим као замрачено небо. Јур Пожган је оставио тек начету цигару.

„Па нисам опасан! Нисам још никог убио!”

„Иди, иди, блесане! А ко је опасан, ако није такав који је осамнаест пута био затворен, а крао још богзна колико преко тога? За туђу својину си опасан, пријатељу Пожгане, руку на срце!”

„А зашто постоји онда оно братство, или шта је, које би требало да брани да човек не краде?” рекао је Пожган већ мало љут и гледао на своју цигару која се гасила.

„Баш зато као што си рекао. Али сваком према прилици. Кад не иде, не иде! Прилике су то!”

Сад је био Пожган већ љут.

„Мене се прилике ништа не тичу. Кад сте за мене говорили, тако лепо сте говорили да сам данас мислио: код вас ћу заиста наћи службу! Онда сте причали да сам ја заправо сасвим невин, ма да сам крао, јер су ме прилике у свету направиле лоповом. А сад ми опет прилике сметају да добијем службу!”

Адвокат је зачуђено погледао.

„Па ваљда ниси ти, Јур Пожган, веровао онда у то?”

„Ја, не, за себе већ знам. Само сам мислио да сте ви господин, да озбиљно говорите и да бар себи верујете!”

Адвокат је потскочио, да му се трбух затресао, као да је био на њега припасан, жила на челу му се напела:

„Сад ћу те још мање узети! Сад видим да ниси само опасан, него и злбан и глуп!”

Али Јур је већ ударио вратима остављајући угашену цигару на поду.

V

Мало му се већ чинило да ради нешто против своје природе, што му је сасвим туђе, као у потсвести, код утицајем казнионичког господина. Мало га је већ

Z velikim naglasom je izrekel zadnji besedi, zaloputnil knjigo in jo počil po mizi, nato pomilovalno pogledal na Jurja, ko da bi hotel reči: Lej, kako bi rad, a je vsa človeška umetnost zastonj! In njegovo vesoljno lice se je razpelo nad njim ko zmračeno nebo.

Jur Požgan je odložil komaj načeto cigaro.

»Saj nisem nevaren! Nisem še nikogar ubil!«

»Pojdi, pojdi, šema! Kdo pa je nevaren, če ne tak, ki je osemnajstkrat bil zaprt, kradel pa Bog ve kolikokrat še po vrhu? Tuji lastnini si nevaren, prijatelj Požgan, roko na srce!«

»Pokáj pa je potem ona bratovščina ali kaj, ki naj bi branila, da bi človek kradel?« je rekel Požgan že malo jezen in gledal na svojo cigaro, ki je ugašala.

»Prav zato, kakor si rekel. A vsakemu za svoje prilike. Če ne gre, ne gre! Prilike so to!«

Zdaj je bil Požgan že jezen.

»Meni prilike nič mar. Ko ste zame pridigali, ste tako lepo govorili, da sem danes mislil: pri vas res najdem službo! Tedaj ste pridigali, da sem jaz prav za prav čisto nedolžen, čeprav sem kradel, ker so me prilike sveta za tatu naredile. Zdaj mi pa spet prilike do službe branijo!«

Advokat je debelo pogledal.

»Pa ne, Jur Požgan. da bi bil ti to verjel takrat?«

»Jaz ne, za sebe že vem. Le mislil sem, da ste gospod, da resno govorite in da vsaj sebi vero dajete!«

Advokat je poskočil, da se mu je trebuh potresel, ko da bi bil nanj pripasan, žila na čelu se mu je napela:

»Zdaj te pa še manj vzamem! Zdaj vidim, da nisi le nevaren, ampak tudi neumen in zloben!«

Jur pa je že udaril z vrati, pusteč ugaslo cigaro na tleh.

V

Malo se mu je že zdelo, da dela nekaj zoper svojo naturo, kar mu je čisto tuje, ko v podzavesti, pod vplivom kaznilniškega gospoda. Malo ga je že grabilo po prsih ko

грабило у прсима као гнев и гађење. Мало га је већ дражило голицање живаца који трепере као струна кад узима онима који имају. Једанпут је чак и застао да оде да пропије новац који је још имао. Али опет је осетио да га држи попа за одело на прсима и да прска пљувачку на њега. Што да крадеш кад не мораш!

Пљунуо је и погледао на цедуљу: адреса сељака у околини. Седео је сам са женом и петоро деце за столом и сркао кашу. Полако је узео цедуљу, раздвајао слово од слова и повезао све заједно као да је ланцем запео лотре на колима.

„Рекао сам што сам рекао. Само седи и захвати! Наш си!”

Али Јурја није обухватило осећање радости, Јурја је спопала тескоба. Захватио је. Мрко је било лице сељаково, жена осушена и деца блесава, да би најрадије и кашику прогутала.

„Тешко је” почео је Пожган.

„Ни да се украде нема ништа” климнуо је сељак. „А и ко би од таквих уста крао, ако је човек”, додао је и показао главом према деци.

„Или поједемо, или за порезу бацимо”, уздахнула је жена. „Бог је одавно већ заборавио на наше њиве!”

„Тако вам је тешко?” распитивао се Јур.

„Искрено ти кажем да се не може више живети!”

„Шта ћете онда са мном?” наваљивао је Јур из своје тескобе.

„Наћи ће се шкогод” узмицао је сељак. „Обећао сам да ћу узети једног. Узећу те!”

„Чуваћеш децу”, насмешила се жена.

„Бога ми мога!” треснуо је лопов Јур с таквом силином из своје тескобе, да је сељак дигао обе руке. „Да вама откидам од уста? Кад оне мрцине имају толико да не знају шта ће? Поштен лопов сам! Да би ти био поштењачина, ти сам? А од твог поштења још гладан? Нећемо тако, попо! Лаку ноћ!”

Устао је и оставио службу која му се једина пружала.

gnev in stud. Malo ga je že mikalo ščegetanje živcev, ki pojo ko struna, kadar jemlje onim, ki imajo. Enkrat je celo že obstal, da bi stopil zapit, kolikor je še imel. A spet je začutil, da ga drži fajmošter za obleko na prsih in da prši sline nanj: Pokáj bi kradel, ko ti pa treba ni!

Pljunil je in pogledal na papir: naslov kmetiča v bližnji okolici. —

Sedel je sam z ženo in petemi kljuni za mizo in srebal kašo. Počasi je vzel papir, odkopal črko od črke in povezal vse skupaj, ko da bi z verigo spel lojternice na vozu.

»Dejal sem, kar sem bil dejal. Kar sedi in zajmi! Naš si!«

Jurja pa ni prevzel občutek veselja, Jurja je obšla tesnoba. Zajel je. Mrko je bilo lice kmetiča, žena izsušena in otroci zijalasti, da bi bili najrajši še žlico pogoltnili.

»Hudo je«, je načel Požgan.

»Še ukrasti ni kaj«, je pokimal kmet. »Kdo bi pa tudi takim kljunom kradel, če je človek«, je dostavil in mignil proti otrokom.

»Ali pojémo, ali davkom vržemo«, je vzdihnila žena. »Bog je že zdavnaj pozabil na naše njive!«

»Tak se vam hudo godi?« je poizvedoval Jur.

»Kar naravnost ti povem, da živeti ni več!«

»Kaj pa bosta potem z menoj?« je silil Jur iz svoje tesnobe.

»Boš že kaj«, se je umikal kmet. »Vzeti enega sem bil obljubil. Vzamem te!«

»Boš pa otroke varoval«, se je našmehnila žena.

»O, ti pri moj' krščen'!« je treščil tat Jur s tako silo iz svoje tegobe, da je kmet dvignil obe roki. »Da bi vama odjedal? Ko imajo one mrhe, da ne vedo kam? Pošten tat sem! Da bi ti bil poštenjak, ti sam? Od svoje poštenosti pa še lačen? Tako me pa ne boš, fajmošter! Lako noč!«

Vstal je in pustil službo, ki se mu je edina bila odprla.

VI

Сад је био здрав. Сад га је било срамота. Да то коме каже у казнионичком друштву! До смрти би га пецкали! Жалосне вести ће им понети: да су напољу нова времена. У затвору су само још будале и неспретњаци и нико други! . . . Четрдесет година је крао и још ће, ако Бог да! Тако је. Шта да се измотава! Шта да се сада гура у братства! О, господине попо! И . . . о, господине трговче, који си се похвалио да си се ђаволу обећао!

Није се још сасвим напио, кад је био већ све излио кроз гушу.

Прво је срео господина Флинту и лепо га поздравио. Господин Флинта је строго погледао и прошао поред њега. Пожган је брзо пререзао катанце, одгурнуо резе и оставио врата. Кад их је повукао за собом, залупала је по њима палица ноћног чувара и одлупарала даље. Брзо је пробушио благајну и покупио новац. Сад је трговца већ ђаво однео; јер новаца је била читава гомила и кризе нигде.

Још ону ноћ се упутио Пожган, као да је после болести устао, препорођен и самосталан, сељаку, пробудио га и дао му половину све зараде код трговца.

„Ово је твоје. На самртној постељи се исповеди, а дотле језик за зубе. Уста кљукај и жену угој, а и сам гледај да будеш за што!“

Сељак је хтео да захвали.

„Не дајем ти што бих те сажаљевао, сувише си глуп. Зато ти дајем, јер бих тешко склонио пре него што дође Флинта, а гади ми се да онима остане! Поштено сам заслужио!“ нагласио је и сетио се своје претрпљене велике срамоте.

Онда се вратио, ушао у гостионицу и пио, пио, и пио, да није било краја. Заспао је за столом и у рану зору опет почео пити. Чули су га да је чудно заплетено говорио:

„Ждераћеш да живиш! Радићеш да се не уцрвљаш! Зарадићеш да се недељом напијеш!“

Кад је сав задуван дотрчао господин Флинта, Јур Пожган му је одмах понудио чашу.

VI

Zdaj je bil zdrav. Zdaj ga je bilo sram. Da bi to komu povedal v kaznilniški družbi! Do smrti bi ga zbadali! Žalostno izročilo jim ponese: da so zunaj novi časi. V ječi so le še tepci in nerode in nobeden drugi! — Štirdeset let je kradel in še bo, ako Bog dá! Tako je. Kaj bi se pačil! Kaj bi se štulil sedaj v bratovščine! O gospod Flinta! O gospod fajmošter! In — o gospod trgovec, ki si se pohvalil, da si hudiču zapisan!

Pošteno pijan še ni bil, ko je že bil vse zlil po grlu.

Prvega je srečal gospoda Flinto in ga lepo pozdravil. Gospod Flinta je strogo pogledal in stopil mimo. Požgan je urno odščipnil žabice, odrinil zapahe in dvignil vrata iz tečajev. Ko jih je potegnil za seboj, je poropotala po njih palica nočnega čuvaja in odropotala dalje. Kmalu je prevrtal blagajno in pobral denar. Sedaj je že vzel trgovca hudič; kajte denarja je bilo cel kup in krize nikjer.

Še tisto noč se je podal Požgan, ko da bi bil od bolezni vstal preroben in samosvoj, h kmetiču, zbudil ga in mu dal polovico vsega zaslužka pri trgovcu.

»To je tvoje. Na smrtni postelji se spovej, dotlej pa imej zob v jeziku. Kljune šopaj in babo zredi, pa še sam glej, da boš za kaj!«

Kmet bi ga bil rad zahvalil.

»Ti ne dajem, ker bi se mi smilil, si pretrdo zabit. Zato ti dam, ker bi težko spravil, preden bo Flinta prišel, a mi se gabi, da bi onim ostalo! Pošteno sem zaslužil!« je poudaril in se spomnil na svojo prestano veliko sramoto.

Potem se je vrnil, stopil v gostilno in pil, pil in pil, da ni bilo ne konca ne kraja. Zaspal je za mizo in na vse zgodaj spet začel piti. Slišali so ga, da je čudno zmedeno govoril:

»Žrl boš, da boš živ! Delal boš, da ne boš zgnil! Zaslužil boš, da se boš v nedeljo napil!«

Ko je ves zasopljen prihitel gospod Flinta, mu je Jur Požgan brž ponudil kozarec.

„Са мнош!“ закрештао је полицај.

„Пиј, пиј, Флинта! А ви гледајте како се полицајац с лоповом братими и не заборавите да ће то бити записано!“ светио се лопов, дигао свој огромни стас а изнад њега песнице на полицајца. Овај се поплашио, брзо зграбио чашу, дршћући је испразнио, али ипак још пуцнуо језиком кад је испио.

VII

Господин попа у казнионици је зинуо кад се Јур Пожган тако нагло вратио и почео издржавати рок своје деветнаесте казне а то беше добар рок, јер није рекао куда је склонио толики новац. Јур се разљутио пред попом, све своје доживљаје му до краја испричао (само сељака затајио), тако да је господин попа заборавио на чудну придику, лулу и псовку. Кажу да му је Пожган најпоследње још прстима шипак показао и пљунуо, али сигурно се то не зна. Не зна се ни да ли је господин попа, генерал братства, кога ударио у нос да је био сав крвав. — Јурја Пожгана није.

»Z menoj!« je zahreščal policaj.

»Pij, pij, Flinta! Vi pa pogledjte, kako se policaj s tatom brati in ne pozabite, da bo zapisano!« se je zmaščeval tat, dvignil svojo ogromno postavo in še hujše pesti proti policaju. Ta se je ustrašil, brž pograbil za kozarec, ga trepetajoč izpraznil, a vendar še tlesknil z jezikom za njim.

VII

Gospod fajmošter v kaznilnici je zazijal, ko se je Jur Požgan tako naglo povrnil in začel natakati mero svoji devetnajsti kazni, ki je bila zvrhana, ker ni povedal, kam je bil spravil toliko denarja. Jur je zrastel pred fajmoštrom, mu vso svojo storijo do kraja povedal (le kmetiča utajil), tako da je gospod fajmošter pozabil na čudno pridigo, pipo in kletev. Pravijo, da je Požgan navsezadnje še figo pokazal in pljunil, a zagotovo se to ne ve. Tudi se ne ve, ali je gospod fajmošter, general bratovščine, koga v nos sunil, da bi bil krvav. — Jurja Požgana ni.

ЦИРИЛ КОСМАЧ

Космач, рођен 28 септембра 1910 на Слапу на Идрици, у Толминској покрајини, Горичанин је не само по рођењу, него по целом бићу: по језику, по предметима и по темпераменту свога приповедања. У његовом младом животу огледа се живот наших људи у оним крајевима. С малог забаченог родног имања долази у Горицу; овде и у Толмину иде у учитељску школу и у гимназију. Годину 1930 проводи по италијанским тамницама од Горице до Рима. Следеће године је побегао у Љубљану, где се, како сам ведро описује своју каријеру, „после три године потуцања латио литературе“.

Његовој делатности дугујемо досад, поред узгредних превода с италијанског, француског и немачког за љубљанско позориште, низ новела, које су већином изашле у ревији *Содобност* — као слика из послератног Трста, *Кућа б р. 14* (1933), и новела *Онога лепога дана*, коју доноси ова збирка. — У овај мах Космач живи у Паризу. Али изгледа да ни у погледу предмета неће још изневерити своје толминско село.

CIRIL KOSMAČ

Kosmač, rojen 28. septembra 1910. na Slapu ob Idriji na Tolminskem, je Goričan ne samo po rojstvu, temveč skozi in skozi: po jeziku, po predmetih in po temperamentu svojega pripovedovanja. V njegovem mladem življenju se zrcali življenje naših ljudi v onih krajih. Z male samotne rodne kmetije prihaja v Gorico; tu in v Tolminu se šola v pripravnici in v gimnaziji. Leto 1930. preživlja po italijanskih ječah od Gorice do Rima. Naslednje leto se je zatekel v Ljubljano, kjer se je, kakor sám prikupno opisuje svojo kariêro, »po treh letih vagabundiranja lotil literature«.

*Njegovo delo je dalo doslej, poleg priložnostnih prevodov iz italijanščine, francoščine in nemščine za ljubljansko gledališče, vrsto novel, ki so v glavnem izšle v *Sodobnosti* — tako slika iz povojnega Trsta, *Hiša št. 14* (1933.), pa tudi novela *Tistega lepega dne*, ki jo prinaša ta zbirka. — Trenutno živi Kosmač v Parizu. Ali je kazno, da se niti snovno ne bo še takoj izneveril svoji tolminski vasi.*

ЦИРИЛ КОСМАЧ

ОНОГА ЛЕПОГА ДАНА

Онога лепога дана пролеће је било већ одавно за горама. Покупило је своје ствари, побацало их у своју шарену корпу, зграбило за држак, ступило на падину и повукло из долине свој широки лаки плашт па га вукло полако више и више, кроз шуме и преко утрина на високе заравни, у северније крајеве, где су га очекивала сеоска газдинства са смехом и чежњом као што чекају деца на прагу мајку која је отишла у село по мало соли и која ће им вероватно донети парче пекарског хлеба и прегршт бонбона. У долини су биле љубичице и јаглаци, бразде у измаглици и прва детелина испод лањског снега. И она широка, скоро некако непромишљена предузимљивост, која у пролеће сељаке управо опчини, да се истовремено свуда лаћају посла и да им се од саме вредноће нешто сломи у лопатистим рукама, исто тако већ давно је дала место умереним кретњама и промишљеном делању. Квочке су кљуновима терале закаснеле и гегаве пилиће који би још хтели да се држе материних крила, самосвесно су седале на гнезда, носиле јаја и разглашавале по свем дворишту, ако не и по целом селу, да су срдити петлови на празном ђубришту прекинули битку, прислушкивали и јављали се потстрекујућим одобравањем.

По долини се пружио лето са силно озбиљним и важним лицем, какво има у својим најлепшим годи-

CIRIL KOSMAČ

TISTEGA LEPEGA DNE

Tistega lepega dne je bila pomlad že zdavnaj za gorami. Pobrala je, kakor se pravi, šila in kopita, jih zmetala v svojo pisano košaro, pograbila za locenj, stopila na pobočje in potegnila iz doline svoj široki rahli plašč ter ga vlekla počasi više in više skozi hoste in čez gmajne na visoke pologe, v severnejše kraje, kjer so jo pričakovale kmetije s smehom in hrepenenjem kakor čakajo otroci na pragu mater, ki je stopila v vas po ščepec soli in jim nemara prinese kos pekovskega kruha in prgišče cedel. V dolini so bile vijolice in trobentice, kadeče se brazde in prva detelja že lanski sneg. Tudi tista široka, skorajda nekam zaletela podjetnost, ki spomladi kmete naravnost obsede, da hkratu grabijo za delo na vseh koncih in krajih in da se jim od same pridnosti marsikaj kar zdrobi med šapastimi rokami, se je prav tako že zdavnaj umaknila umerjenim kretnjam in preudarnemu ravnanju. Koklje so s kljuni naganjale zakasnele in cendrave piščance, ki bi se še radi držali materinih peruti, samozavestno so počepale na gnezda, znesle jajca in jih razvpile po vsem dvorišču, če že ne po vsej vasi, da so srboriti petelini na praznem gnojišču prekinili bitko, prisluhnili in se oglasili z vzpodbudnim odobravanjem.

Po dolini se je zleknilo poletje s sila resnim in važnim obrazom, kakršnega ima v svojih najlepših letih mati, ki

нама мати којој на око није више до лудости, мада јој се у првим нежним борама око сочних усана још увек крије сакривен осмех који је враголасто одаје да би се још радо широко насмејала, рекла што будаласто и извалила се на траву као дериште, кад би јој то приличило и кад не би носила под срцем плод који дозрева. Него шта, било је лето, лето сасвим, право лето, те ноћи су биле тако кратке, да је момак једва доспео да у мраку намести лестве на прозор своје девојке. Јутра су била пуна птичјега певања и подвикивања косача; кад је сунце запливало по плаветнилу, косе су биле већ одавно од смоле и слабо планинско сено лежало је у дугим правим откосима по пољима и сенокосима. А да је било заиста лето, најречитије је сведочило то што се Кихова Јера још једва сећала шта је тога пролећа сломила. Кад би је на миси жена с другог краја села упитала: „Но шта је, Јеро, јели си и ове године што сломила? одмах је, разуме се, рекла: „Него!“ и то чак с неким увређеним поносом, као да је хтела рећи: „Гледај је само, откуд је та дошла!“; а пре него што је могла казати шта је сломила, добро је промислила, повукла у нос мало дувана, погледала у небо, зажмурила и рекла: „О, ове године сам само ногу ишчашила, није ни говора вредно!“ Та Кихова Јера, наиме, нека буде Богу потужено, свако пролеће би, кад се лед само по површини открави, поклизнула на стрмој стази, спустила се по стражњици низ стрмину, окрзнула успут три грма и тек онда пала преко сувог зида на пут где је по обичају остала лежећи са сломљеном ногом или руком, ако то не, бар је нешто изчашила. Али због тога никог није глава заболела: таква је била, Боже мој, њена стара навика, и — што дикла навикла — како каже изрека. Отишли су по Чара, који је иначе био неке врсте месар, али вршио је и видарске послове. И Чар је дошао, свукао капутић, засукао рукаве и зграбио Јеру за ногу, а Ких ју је зграбио око појаса — онда су вукли сваки на своју страну, тврдоглаво и устрајно, дотле док кост није опет скочила на место које јој је одредила Божја промисао. Кад је била операција готова, Ких је прво прочитао Јери лекцију која

ji na videz ni več do norčij, čeprav se ji v prvih rahlih gubicah okrog sočnih ustnic še zmeraj skriva prikrit nasmeš, ki jo hudomušno izdaja, da bi se še rada široko nasmejala, bleknila kaj trapastega in se zavalila po travi kakor otroče, če bi se to spodobilo in če ne bi nosila pod srcem dozorevajočega sadu. Kajpak, bilo je poletje, poletje čez in čez, pravo poletje, saj so bile noči tako kratke, da je fant komaj utegnil v temi postaviti lestvo k oknu svoje čeče. Jutra so bila polna ptičjega petja in vriskanja koscev; ko je sonce zajadralo po sinjini, so bile kose že zdavnaj smolnate in arnica je ležala v dolgih ravnih razovnicah po poljih in senožetih. A da je bila res poletje, je najzgovorneje pričalo to, da se je Kihova Jera komaj še spominjala, kaj si je to pomlad polomila. Če jo je pri maši ženica z drugega konca vasi pobarala: »Kako pa kaj, Jera, ali si si tudi letos kaj polomila?«, je seveda takoj rekla: »Kakopak!« in to celo z nekakšnim užaljenim ponosom, češ: »Glejte jo no, kje se je pa ta vzela!«; preden pa je lahko povedala, kaj si je zlomila, je dobro premislila, potegnila v nos prežo tobaka, pogledala v nebo, zamižala in rekla: »O, letos sem si pa samo nogo izpahnila; še besede ni vredno!« Ta Kihova Jera namreč, bogu bodi potoženo, se je vsako pomlad, ko se je zmrzal samo pri vrhu odtalila, spodrsnila v strmeh lazih, se po zadnji plati zapeljala po strmini, oplazila med potjo kake tri grme in šele potem telebnila čez suhi zid na klanec, kjer je po navadi obležala z zlomljeno nogo ali roko, če tega ne, si je pa vsaj kaj izpahnila. Ampak zaradi tega si ni nihče belil las: taka je bila pač njena stara navada in stara navada je železna srajca, kakor pravi pregovor. Stopili so po Čarja, ki je bil sicer neke vrste mesar, toda opravljal je tudi padarske posle. In Čar je prišel, slekel suknjič, si zavihal rokave in zgrabil Jero za nogo, Kih pa jo je prijel okrog pasu — potem sta vlekla vsak na svojo stran trmasto in vztrajno toliko časa, dokler ni kost spet skočila na mesto, ki ga ji je določila božja previdnost. Ko je bila operacija pri kraju, je Kih najprej prebral Jeri levite, ki so primerni za take prilike — seveda je bilo vse le bob ob steno — nato pa je skuhal Čarju črne kave in mu natočil drnulovega žganja. Čar pa si je s široko kretnjo brisal pot in kričal, da se je hiša tresla. Ob tej priložnosti

је одговарала за такве прилике — разуме се да је све то било што и глумом певати — онда је скувао Чару црну кафу и налио му ракије од купина. А Чар је, широко се размахујући, брисао зној и викао, да се кућа тресла. Том приликом је купио и пар прасади, но да, искрено говорећи, управо је чекао на то да Јера што сломи, јер, што би се човек без потребе двапут хватао зубима за колена и пењао се у такву страшну стрмину.

А онога лепога дана била је Јера већ сасвим рано на ногама. Муњевитом брзином је пролупарала по крову, како кажу код нас за кување, метење, прање и сличне кућне послове. При том, разуме се, не треба нарочито истицати да јој је млеко покипело, да су јој загорели жганци, да је при чишћењу само једном кладастом брезовом метлом дигла толику прашину као да је осам млатаца млатило пасуљ, и да су јој при прању судови увек бежали из руку па и из чиније, што се, додуше, догађало свакодневно већ дуго година. Затим је отрчала до кокошињца, дала успут неколико добрих поука Пазију, који се мотао око њене сукње, стала на простор за цепање дрва и погледала са својим шиљастим, дуваном запушеним носом у сунце, али то није чинила да процени време, него да би могла кинути — и, чудо Божје, заиста је кинула и то отприлике тако крештаво као што на утрини подврисне балавац који тек учи ту прелепу вештину. Онда се вратила у кровуњару, скочила у собу, отворила ковчег, извукла из њега црну бобичасту хаљину, какве носе старе сељанке, и почела се облачити. Кад је ушла у кухињу, Ких ју је зачуђено погледао и казао:

„Куда те опет ђаво носи?“

„Ох, Иванц, то морам заиста погледати. То ће бити такав —“ рекла је, али одједном је опет зажмурила, дигла главу и кинула Иванцу право у лице.

„Бар се окрени у страну, жено!“ прогунђао је и протрљао очи које су га јако запекле.

„Па нисам знала да ће се догодити. Ни сама не знам какав је данас дан. Прави благослов: већ трипут сам кинула“, весело је брбљала и већ тражила дувањару у бескрајним наборима своје широке наборане сукње. „Шта сам оно хтела рећи“, наставила је, „да, та Нанца

je tudi kupil par prešičkov, no da, odkrito rečeno, je prav za prav čakal na to, da se bo Jera kaj polomila, češ, kaj bi človek po nepotrebem dvakrat grizel kolena in se spenjal v tako nazarensko strmino.

Tistega lepega dne pa je bila Jera že navsezgodaj na nogah. Z bliskovito naglico je poropotala po bajti, kakor pravijo pri nas kuhi, pometanju, pomivanju in podobnim hišnim opravkom. Pri tem seveda ni treba še posebej poudarjati, da ji je mleko skipelo, da je prismočila žgance, da je pri pometanju z eno samo štorasto brezovo metlo dvignila tak prah, kakor bi osem mlatičev mlatilo fižol, in da ji je pri pomivanju posoda venomer uhajala iz rok pa tudi iz sklednika, kar se je pa sicer dogajalo sleherni dan že dolgo vrsto let. Potem je stekla do kurnika, dala mimogrede Paziju, ki se je smukal okrog njenega krila, nekaj koristnih naukov, postala na tnalu in pogledala s svojim špičastim, s tobakom zadelanim nosom v sonce, ampak tega ni storila, da bi presodila vreme, pač pa da bi lahko kihnila — in, čudo božje, res je kihnila in sicer približno tako vreščeče, kakor zavriska smrkavec na gmajni, ki se šele uči te prelepe umetnosti. Nato se je vrnila v bajto, skočila v sobo, odprla skrinjo, potegnila iz nje črno pikčasto obleko, kakršne nosijo stare ženice na kmetih, in se začela oblačiti. Ko je stopila v kuhinjo, joj je Kih začudeno pogledal in dejal:

»Kam te pa hudič spet nese?«

»Oh, Ivanc, to si moram pa res ogledati. To bo taka —« je rekla, ampak kar naenkrat je spet zamižala, dvignila glavo in kihnila Ivancu naravnost v obraz.

»Vsaj vstran se obrni, baba!« je zanergal in si pomencal oči, ki so ga ostro zaščemele.

»Saj nisem vedela, da bo kaj. Sama ne vem, kakšen dan je danes. Pravi blagoslov: že trikrat sem kihnila«, je veselo drobila in že iskala tobačnico v neskončnih gubah svojega širokega nabranega krila. »Kaj sem že hotela reči«, je nadaljevala, »saj, ta Nanca je pač taka: vsako figo

је, Боже мој, таква: сваку ситницу ти обеси на велика звона. Кад бих ја била у њеној кожи, тако бих се прикрила, да ме нико не би нађушио. Па још с певаном мисом! Исусе, зар су збиља потребне такве комедије!"

„Наравно, и да комедија буде још већа, мораш још и ти твој нос тамо забадати!" рекао је Иванц. „Само жури, само жури, али пази да се не вратиш преполовљена!" још је додао, и тај савет је био свакако на месту, ако не и преко потребан, јер је Јера скочила из кровнићаре и залетела се по стрмини као да је што украла. Пази ју је гласно опоменуо својим крештавим лавезем, а Иванц се радије окренуо од прозора, да не види како ће његова лепша половина сваки час измерити пут или показати међаше, како кажу код нас кад се когод без права разлога пружи по земљи.

А заиста јој се и журило, јер је њено бистро око — познато је, наимае, да старим сељанкама шмркање нечувено јача вид — већ опазило неколико црних тачака које су се приближавале цркви, која је као мирна кокош чучала у котлини на раскрсници двеју долина; исто тако је, разуме се, угледала четири црне прилике које су се нагло помицале по белом друму. То је био Пескарев Лудвиг и његова три брата. Лудвиг је био у тамноплавом оделу и у дречеће жутим ципелама — таква је била тада најотменија момачка мода. Узан оковратник од каучука стезао му је танки врат и на шепуту белог, донекле већ упрљаног лептира, био је извезен скроман црвен цвет. Тај лептир и вештачки цвет који је имао затакнут у рупици сведочили су да се упутио сасвим одређеним послом. А његова браћа су била у свечаној фашистичкој униформи, у чизмама и капама које су им постранце стајале на великим главама. Напред су корачали Лудвиг и Нанде, а за њима су Модест и Занут оштро и одлучно грабили својим кривим ногама као да јашу неке невидљиве патуљасте коње. Сва четворица су били нерасположени као на петак и тврдоглаво су ћутали; донекле ваљда због свечаности на коју су се упутили, а највише због тога, јер се Лудвиг са све четири отресао своје браће, да ће, бајаги, својим присуством све озловољити, ако и не буде дошло до туче. Али родољубива браћа нису дала

ti obesi na veliki zvon. Če bi bila jaz v njeni koži, bi se tako potuhnila, da bi me živ krst ne zavohal. Pa še s peto mašo! Jezus no, ali je res treba takih komedij!«

»Saj, in da bo komedija še večja, moraš še ti nesti tja svoj kljun!« je dejal Ivanc. »Kar leti, kar leti, samo glej, da ne prideta dve nazaj!« je še dodal in ta nasvet je bil vsekakor na mestu, če že ne krvavo potreben, kajti Jera je skočila iz bajte in se zakadila po strmini, kakor bi kaj ukradla. Pazi jo je glasno opomnil s svojim vreščočim laježem, Ivanc pa se je rajši okrenil od okna, da ne bi videl, kako bo njegova boljša polovica vsak čas pomerila pot ali pokazala mejnike, kakor pravijo pri nas, če se kdo kar na vsem lepem pogrne po tleh.

Pa saj se ji je tudi res mudilo, kajti njeno bistrovidno oko — znano je namreč, da starim kmetskim ženicam njuhanje nezaslišano krepi vid — je že zapazilo nekaj črnih pik, ki so se bližale cerkvi, ki je kakor pohlevna kura čepela v kotlini na razpotju dveh dolin; prav tako je seveda ujela štiri črne postave, ki so se naglo pomikale po beli cesti. To je bil Peskarjev Ludvik in njegovi trije bratje. Ludvik je bil v temno modri obleki in v kričeče rjavih čevljih — taka je bila takrat najodličnejša fantovska moda. Ozek ovratnik iz kavčuka mu je oklepel tenki vrat in na vozlu belega, že nekoliko zamazanega metuljčka je bila uvezena skromna rdeča rožica. Ta metuljček in voščena roža, ki joj je imel zataknjeno v gumbnici, sta pričala, da je namenjen po čisto določenem opravku. Njegovi bratje pa so bili v prazničnem fašističnem kroju, v škornjih in kapah, ki so jim postrani čepele na debelih glavah. Spredaj sta korakala Ludvik in Nande, za njima pa sta jo Modest in Zanut strumno in odločno ubirala s svojimi krivimi nogami, kakor bi jahala nekakšne nevidne pritlikave konje. Vsi štirje so se držali sitno kakor petek in so trdovratno molčali; nekoliko nemara zaradi slovesnosti, h kateri so bili namenjeni, največ pa zaradi tega, ker se je Ludvik z vsemi štirimi otepal svojih bratov, češ da bodo s svojo prisotnostjo spravili vse v slabo voljo, če že ne pride do pretepa. Toda rodoljubni bratje se niso dali ugnati v kozji rog — in Nande, ki je bil caposquadra, je

да им сатера рогове и Нанде, који је био caposquadra, заносно је говорио о домовини, о државној свести, о манифестацији за заједничку мисао — што треба нарочито подвући — и о сличним глупостима о којима слични људи кад год се пружи прилика тако радо говоре и широм наше драге домовине.

Отприлике у исто време су из друге јаруге изашли из куће стари Печан, његова кћи Нанца и синови Наце и Руди. Умивено јутро је љубазно примило њихова умивена лица, али та лица су била још нељубазна баш због тога, јер су била тако лепо умивена, и још су јасно сведочила да се још нису отресли свих неприлика које се накупе у сељачкој кући када је потребно да се спреми на пут ради несвакидашњих послова. Код Печанових је било већ пређашњи дан све у неред. Нанца се вртела по кући, колико је било још у њеној моћи: глачала је, чистила, мерила хаљину и тешко дисала. А на пећи је непрестано клепетала одузета Печанка, која је могла мицати само десницом и језиком, овим последњим још најбрже. Делила је по-уке, жалила се, свађала се и викала као да се сав тај вашар направио само ради њене маленкости. Али и код Печанових су имали стару навику, наиме, да старој Печанки не одговарају, јер су из властитог искуства знали да ће још најпре престати, ако јој не буду упадали у реч. Подорехарова Павла, најбоља сеоска шваља, имала је пуне руке посла, да је морала сасвим занемарити тако занимљив роман као „Црна жена”, мада ју је судбина љубави која се плела између несрећног Петра и Циганке Нигане невероватно занимала. А по кухињи се мотала Падарева Хедвига која се као наручена пре неколико дана вратила из Милана, где је служила, како су се одрасли изражавали пред децом. Дала је за неколико миса, исповедила се, исплакала се у цркви — и, разуме се, у тим тешким и досадним данима понудила је својој школској другарици своју извежбану руку. Месила је, пекла и плела колаче, чупала кокошке и пилиће а свака два минута скакала у собу и својим стручњачким оком посматрала хаљину, саветовала набор или наборчић, да Нанчин трбух не би толико наваљивао да дође до изражаја. Павла, која је

vnneseno govoril o domovini, o državni zavesti, o manifestaciji za skupno misel — kar je treba še posebej poudarjati — in o podobnih otrobih, ki jih podobni ljudje, kadarkoli nanese prilika, tako radi vežejo tudi širom naše mile domovine.

Približno ob isti uri so v drugi soteski stopili iz hiše stari Pečan, njegova hči Nanca in sinova Nace in Rudi. Umito jutro je prijazno sprejelo njihove umite obraze, ampak ti obrazi so bili še neprijazni prav zaradi tega, ker so bili tako lepo umiti, in so še jasno pričali, da se še niso dobro otresli vseh sitnosti, ki se naberejo v kmetski hiši, kadar se je treba odpraviti za nevsakdanjimi opravki. Pri Pečanovih je bilo že prejšnji dan vse križem kražem. Nanca se je vrtela po hiši, kolikor je bilo še v njeni moči: likala je, čistila, pomerjala obleko in težko sopla. Na peči pa je neprestano ragljala mrtvoudna Pečanka, ki je lahko migala samo z desnico in z jezikom in z poslednjim še najurneje. Delila je nauke, se pritoževala, kregala in kričala, kakor bi se bil ves ta direndaj dvignil samo zaradi njene malenkosti. Toda tudi pri Pečanovih so imeli staro navado, namreč, da stari Pečanki niso odgovarjali, ker so iz lastnih skušenj vedeli, da bo še najprej nehala, če ji ne bodo skakali v besedo. Podoreharjeva Pavla, najboljša vaška šivilja, je imela polne roke dela, da je morala pustiti popolnoma v nemar tako zanimiv roman kakor je »Črna žena«, čeprav jo je usoda ljubezni, ki se je pletla med nesrečnim Petrom in ciganko Nigano, neverjetno zanimala. V kuhinji pa se je motovnila Padarjeva Hedvika, ki se je kakor nalašč pred nekaj dnevi vrnila iz Milana, kjer je služila, kakor so se odrasli izražali vpričo otrok. Dala je za nekaj maš, šla k spovedi, se zjokala v cerkvi — in je seveda v teh težkih in sitnih dneh ponudila svoji šolski tovarišici svojo izvežbano roko. Mesila je, pekla in pentljala potice, skubla kokoši in piščance ter še vsaki dve minuti skočila v izbo in s svojim strokovnjaškim očesom premotrila obleko, nasvetovala gubo ali naborek, da bi Nančin trebuh ne silil tako do veljave. Pavla, ki je bila sicer pohlevno dekle, se je našobila, češ, zakaj ste me pa klicali, če Hedvika več ve. Stari Pečan je hodil po hiši s trdim korakom in se zaničljivo zmrdoval, češ, vse to me

иначе била мирна девојка, напућила се, као да је хтела рећи: зашто сте ме звали, ако Хедвига више зна. Стари Печан је ишао тврдим кораком по кући и багателишући пућио се, као да је хтео рећи: све ме се то ништа не тиче, мада се у себи радовао што ће и његова најмлађа „погузница“, како је у пијанству називао своје кћери, ипак још уграбити Божји благослов. А увече, већ касно у ноћ, када су Павла и Хедвига отишле, почело је свеопште умивање. На огњишту је у котлу врела вода, опрали су и измућкали кофе у којима су кравама парили сечку, насули у њих вреле воде и изгубили се сваки у своју собу, где су прскали, кијали, усекњивали се, прали се до појаса и пљускали упрљану воду кроз прозор. Ујутро су били већ у рану зору на ногама и мада су били већ сви близу тридесет година — Наце већ нешто преко — нису баш слатко спавали. Најдуже је бдела Нанца, која је тако сама проводила своју последњу девојачку ноћ, иако је знала да се отсад баш ништа неће изменити. Доручковали су стојећи, затим су се мушкарци наместили сваки код свог прозора и почели се бријати. Дотерали су бритве на умаштеном кајишу, који су обесили на кваку код врата, онда су сели и поштено се кривили сваки у свом парчету разбијеног огледала. Највише се, разуме се, мучио стари Печан: свим силама је натезао своју наборану кожу, уздисао, подупирао свој танки образ језиком и стално се дерао кад би ко отворио врата; а познато је да се у таквим случајевима врата непрестано отварају као да иде процесција из собе у собу. Али, на овом свету је тако паметно уређено, да све прође — и тако је прошло и бријање, и старом Печану је с великим трудом и гором псовки пошло чак за руком да запне оковратник од каучука који му је Нанца купила за ову свечану прилику. И тако су сада већ корачали по белом друму који је вијугао уз поток и нису више морали да пазе да не оросе светле ципеле по трави која се нагињала на стазу. Безбрижно су ступала два момка — и ко још никад није целе недеље вукао тешке ципеле на ногама, не може разумети каква слатка осећања су их спадала у лаким свечаним ципелама. Широки, прашњави кукурузни листови били су пепељави као Нан-

figo briga, čeprav se je na tihem veselil, da bo tudi njegova najmlajša »poguznjenka«, kakor je v pijanosti imenoval svoje hčere, vendarle še ujela božji blagoslov. Zvečer pa že kasno v noč, ko sta Pavla in Hedvika odšli, se je začelo vesoljno umivanje. Na ognjišču je v kotlu vrela voda, sprali in poplaknili so škafe, v katerih so kravam parili rezanico, si natočili vanje kropa in izginili vsak v svojo sobo, kjer so prhali, kihali, se usekovali, se prali do popka in štrbunkali umazano vodo kar skozi okno. Zjutraj so bili že navsezgodaj na nogah in čeprav so bili že vsi blizu tretjega križa — Nace že nekaj mimo — niso prav sladko spali. Najdalj je bedela Nanca, ki je tako samevala svojo poslednjo dekliško noč, čeprav je vedela, da se poslej ne bo prav nič izpremenilo. Pozajtrkovali so kar stoje, potem pa so se moški spravili vsak k svojemu oknu in se začeli briti. Nategnili so britve na zamaščenem jermenu, ki so ga obesili na kljuko pri vratih, nato pa so sedli in se temeljito pačili vsak v svoj škripec razbitega zrcala. Najbolj se je seveda mučil stari Pečan: nategoval je svojo nagubano kožo na vse kriplje, zajemal sapo, podpiral svoje tenko lice z jezikom in vselej zrogovilil, če je kdo odprl vrata; znano pa je, da se ob takih prilikah vrata venomer odpirajo, kakor bi romala procesija iz sobe v sobo. Ampak na tem svetu je že tako pametno urejeno, da vse mine — in tako je minilo tudi britje in staremu Pečanu se je z veliko mujo in goro kletvin celo posrečilo zapeti ovratnik iz kavčuka, ki ga mu je Nanca kupila za to slovesno priliko. In tako so zdaj že korakali po beli cesti, ki se je vila ob potoku, in jim ni bilo treba več paziti, da bi si orosili svetle čevlje ob travo, ki se je nagibala na stezo. Brezskrbno sta stopala fanta — in kdor ni še nikdar vlačil težkih čevljev ves teden za sabo, ne more razumeti, kakšni sladki občutki so ju spreletavali v lahkih prazničnih čevljih. Široki prašni koruzni listi so bili pepelnati kakor Nančina obleka. Vsi so bili praznični, prepraznični, da bi šli na romanje, na semenj ali po sodnijskih opravkih v Tolmin. Sicer pa, kam naj tudi pride takale ženska v obleki skoraj do tal, v tesnih čevljih, ki jo nazarensko tiščijo, ter vsa okrašena in načičkana kakor dvorana za gasilsko veselico. Povrh vsega

чина хаљина. Сви су били празнични, сувише празнични да би ишли на проштење, на вашар, ради посла код суда у Толмин. Додуше, куд би могла и поћи таква жена у хаљини скоро до земље, у тесним ципелама које је страшно жуље, сва накићена и накинђурена као дворана за ватрогасну забаву. А поврх свега још може за први грм да легне и донесе на свет новог држављана или држављанку.

А десило се тако да су се пред црквом састали с Пескаревим. Нанца и Лудвиг су се руковали, а Лудвигова браћа су дигла десне руке као да би хтели на лицу места да деле шамаре и да скоче једни на друге. Печанова двојица су их с висине презрели и ступили за Нанцом и Лудвигом. Идући по плочнику према црквеним вратима, Нанца је тако спустила очи да је Кихова Јера лактом гурнула Чареву Мицу у бок и шапнула:

„Гледај је само, држи се као да не зна до пет бројити.“

„Такве се све тако држе“, савесно је потврдила Мица која би лакше живела без хлеба него без брбљања.

Нанца је ухватила последње речи, исправила се, ступила са својим патуљастим младожењом у цркву и одљуљала се право пред сто за причешћивање. Када су клекли, zazвонило је звонце код сакристије, жупник је пришао, Чернилогарев Венц је пунио мех, а органист Кобилчер је отворио све регистре и труле оргуље су забрујале као бура у расклиматаном сенику. Кобилчер је свирао свој највеличанственији прелудиј, који је иначе отварао само за Ускрс, проштење и Божић. Тај прелудиј је имао наслов »Volles Werk von Piel« и ознаку »Maestoso«. Та нарочита част је постигла Нанцу због тога, јер је била прва певачица; певала је, додуше, као кад би ко ударао у тепсију, али певала је тачно и гласно, што је главно.

Док су оргуље брујале, корачала су у цркву три Лудвигова брата; опрезно су се клизали по глатком плочнику и најзад стали. Све им је ишло глатко од руке као да су се најмање три дана спремали како ће наступити и како ће се држати; наступили су добро,

pa še lahko za prvim grmom leže in postavi na svet novega državljana ali državljanko.

Naneslo pa je tako, da so se pred cerkvijo sešli s Peskarjevimi. Nanca in Ludvik sta si stisnila roki, Ludvikovi bratje pa so dvignili desnice, kakor bi hoteli pri priči deliti klofute in si skočiti v lase. Pečanova dva sta jih zviška prezrla in stopila za Nanco in Ludvikom. Ko je Nanca šla po tlaku proti cerkvenim vratom, je tako pobesila oči, da je Kihova Jera s komolcem hebnila Čarjevo Mico v bok in zašepetala:

»Glej jo no, drži se kakor ne bi znala šteti do pet.«

»Take se vse tako držijo«, je stvarno pripomnila Mica, ki bi lažje živela brez kruha kakor brez pravhanja.

Nanca je ujela zadnje besede, se zravnila, stopila s svojim pritlikavim ženinom v cerkev in se odzibala naravnost pred obhajilno mizo. Ko sta pokleknila, je zazvonil zvonec pri zakristiji, župnik je pristopil, Černilogarjev Venc je gonil meh, organist Kobilčer pa je odprl vse registre in trhle orgle so zabučale kakor burja v majavih svislih. Kobilčer je igral svoj najveličastnejši preludij, ki ga je sicer odprl samo za veliko noč, žegnanje in božični dan. Ta preludij je imel naslov »Volles Werk von Piel« in oznako »Maestoso«. Ta posebna čast je doletela Nanco zaradi tega, ker je bila prva pevka; pela je sicer kakor bi kdo udrihal po plehu, toda pela je točno in glasno, kar je poglavitno.

Ko so orgle bučale, so šele prikorakali v cerkev triji Ludvikovi bratje; previdno so se drsali po gladkem tlaku in se navsezadnje ustavili. Vse jim je šlo gladko izpod rok, kakor bi se najmanj tri dni pripravljali, kako bodo nastopili in kako se bodo držali; nastopili so dobro, držali pa

а држали су се тако како је доликовало свечаном тренутку. Кад их је човек погледао с кора, прилично су личили на стари грабов грм који је господар оставио сред сенокоса, да може у њега сакрити косу, грабље и чобању хладне изворске воде. Нанде је стајао на среди, а Модест и Занут су га с леве и десне подупирали својим кривим ногама као што два подупирача од тиловине подупиру козалац да га ветар не преврне. Не може се тврдити да је њихов долазак изазвао богзна какву радост; ником се нису засветлиле очи и ниједна певачица није од изненађења пљеснула рукама, разуме се тихо, као што то у Божјем храму приличи. Чак се и стари Падар, који је у своје време био жандар и свим срцем волео отсечност и ред, кисело намргодио, притиснуо дуван за жватање, обазрео се око себе, штрцнуо кроз зубе за исповедаоницу и рекао: „Јејхата, јејхата, ови су дошла по кестен из ватре!“ И имао је право, јер на ручак су били позвани сви певачи и певачице и било је добро познато да између њих и тројице Пескаревих није било богзна каквих љубавних осећања. Још нарочито су их имали на зубу Рупарев Франц, Печанов Наце, Лужарев Цене, који је важио за двојицу, и зидар Штефуц који је некад важио чак за тројицу. Штефуц их је већ више пута пљеснуо својом лопатастом руком и био је ради тога и двапут у бувари, како се каже, али Пескареви су га се ипак бојали, јер, шта ти помаже што га можеш оправити у бувару, шамар који си добио не може ти више ни сам Свети Петар скинути с главе.

Жупник се широким покретима свечано кретао пред олтаром и када се окренуо према цркви и својим громогласним басом загрмео из празног трбуха »Gloria in excelsis Deo« сва црква је тронута одахнула. А највише су, разуме се, одахнули певачи, који се са жупником већ дуго нису разумели. Кобилчер је мануо руком и хор је запевао. Највише се одликовала Лужарева Роза: успињала се на прсте и њихала својом црвенокосом главом као сунцокрет на ветру и крештала тако јако да су јој набрекле жиле на голом, јаком врату; шта ћемо, пружила јој се златна прилика да покаже да и она нешто вреди кад Нанца није на кору. За њом је

so se tudi slovesnemu trenutku primerno. Če jih je človek pogledal s kora, so bili precej podobni staremu gabrovemu grmu, ki ga je gospodar pustil sredi senožeti, da lahko skrrije vanj koso, grablje in putrih mrzle studenčnice. Nande je stal na sredi, Modest in Zanut pa sta ga z leve in desne podpirala s svojimi krivimi nogami, kakor dve nagnjevi opornici podpirata kozolec, da ga veter ne prekucne. Ne da se trditi, da bi njih prihod zbudil bog ve kakšno veselje; nikomur se niso zaiskrile oči in niti ena pevka ni od presenečenja ploskala z rokami, narahlo seveda, kakor se to v božjem hramu spodobi. Celo stari Padar, ki je bil svoje dni žandar in je iz vsega srca ljubil strumnost in red, se je kislo namrdnil, pritisnil čiko, se ozrl okrog sebe, bziknil za spovednico in dejal: »Jejhata, jejhata, ti so prišli pa po kostanj v ogenj!« In imel je prav, kajti h kosilu so bili povabljeni vsi pevci in pevke in bilo je dobro znano, da med njimi in tremi Peskarjevimi ni bilo bog ve kakšnih ljubezenskih čustev. Še posebno so jih imeli na piki Ruparjev Franc, Pečanov Nace, Lužarjev Cene, ki je veljal za dva, in zidar Štefuc, ki je včasih veljal celo za tri. Štefuc jih je že večkrat oploskal s svojo lopatasto roko in je bil zaradi tega tudi dvakrat zašit, kakor se pravi, toda Peskarjevi so se ga vseeno bali, češ, kaj ti pomaga, če ga lahko vtakneš v luknjo, klofute, ki si jo dobil, ti sam sveti Peter ne sname več z glave.

Župnik se je s širokimi kretnjami svečano kretal pred oltarjem in ko se je obrnil po cerkvi ter s svojim gromovitim basom zagrmel iz praznega trebuha »Gloria in excelsis Deo«, se je vsa cerkev ginjeno oddahnila. Najbolj pa so se seveda oddahnili pevci, ki so si bili z župnikom že dolgo v laseh. Kobilčer je zamahnil z roko in zbor je zapel. Najbolj se je odlikovala Lužarjeva Roza: spenjala se je na prste in opletala s svojo rdečelaso glavo kakor sončnica v vetru ter vreščala tako močno, da so ji nabrekle žile na golem močnem vratu; kaj hočemo, ponudila se ji je zlata prilika, ko je mogla pokazati, da tudi ona nekaj zaleže, če ni Nance na koru. Za njo je stal Puščavarjev Tine in

стајао Пушчаварев Тине и тако јако дерао свој одвратни тенор, да је потпуно прогутао старога Јареба који је поштено дувао под своје гранате бркове. Падарева Хедвига је невештим осећањем певала својим пријатним алтом, Рупарева Зора журила се за њом и марљиво гледала у ноте. А на другом крају се Рупарев Франц, који осим своје снаге није имао друге врлине, једино што се чешљао на раздџак, борио са старим испробаним басистом кројачем Мешелетом који се сав скупио и почучнуо те брижљиво грабио ноте. Кад би угледао ноту која је висела испод доње линије — „тај врашки еф“ како га је звао — повукао би обријану браду у оковратник, крупне капље би му овлажиле нос и чело, али није доспевао да се обрише, јер би му за то време нота могла побећи; пригнуо би се још ниже, скоро поклекнуо, као да би хтео захватити „онај врашки еф“ из неке невидљиве кофе код ногу.

Међутим су младенци клечали код стола за причешћивање и срамежљиво се подавали слатким осећањима која су им пунила срца. Узимали су се заправо већ целу годину, сада су се ипак узели. Још у скамији су их пецкали да се воле, што су обоје одлучно порицали и то тако јако да су се грдили, псовали па чак и тукли. И Лудвиг, да би доказао своју равнодушност према Нанци, више пута је пратио и грдио скоро до њене куће, и ако је становала у другој јарузи. Али Нанца је била већ девојка кад се Лудвиг још бос јурио по утрини. Израсла је, раскрупњала се и већ је сасвим добро преписивала из „Сто љубавних писама“ лепе реченице о месецу, о жуборењу потока, који носе мисао до моје(га) драге(гор), о поздрављању преко брда и долина, мада између ње и Лузнаревог Пепија, којег је тада волела, није било ни брда ни долина. Друговала је с Падаревом Хедвигом која јој је била учитељица за живот, играла је, скитала се с момцима и сви су изгледи били да ће наћи пут у свет. Али на земљи је већ тако, да је потребно и за широк пут која води у грех нешто Божјега дара, који је праведни Бог поклатио Хедвиги, а Нанци не. Остала је сама и још даље волела ноћи. Када је долазила касно кући,

tako krepko pritiskal s svojim zoprnim tenorjem, da je popolnoma snedel starega Jereba, ki je pridno pihal pod svoje košate brke. Padarjeva Hedvika je prečustveno pela s svojim prijetnim altom, Ruparjeva Zora je hitela za njo in pridno gledala v note. V drugem kotu pa se je Ruparjev Franc, ki razen svoje moči ni imel druge vrline, razen da se je česal na prečo, boril s starim preizkušenim basistom krojačem Mešeletom, ki se je ves stulil in počepnil ter pobiral note z veliko skrbjo. Če je zagledal noto, ki je visela izpod spodnje črte — »ta preklemani ef«, kakor ga je imenoval — je vtaknil obrito brado v ovratnik, debele kaplje so mu orosile nos in čelo, ampak obrisati se ni utegnil, ker bi mu medtem nota lahko ušla; sklonil se je še nižje, skoraj klecnil, kakor bi hotel zajeti »tisti preklemani ef« iz nekega nevidnega škafo pri nogah.

Medtem pa sta mlada dva klečala pri obhajilni mizi in se sramežljivo predajala sladkim občutkom, ki so jima polnili srce. Jemala sta se prav za prav že dolgo leto, zdaj sta se vendarle vzela. Že v šolski klopi so jima nagajali, da se imata rada, kar sta po oba krepko zanikala in sicer tako krepko, da sta se zmerjala, psovala in celo pretepala. In Ludvik, da bi dokazal svojo ravnodušnost do Nance, jo je večkrat sledil in zmerjal skoraj do njenega doma, čeprav je stanovala v drugi grapi. Toda Nanca je bila že dekle, ko se je Ludvik še bos pojal po gmajni. Zrasla je, se razbohotila in je že prav odlično prepisovala iz »100 ljubavnih pisem« lepe stavke o luni, o žuborečih potočkih, ki neso misel do moje(ga) drage(ga), o pozdravljanju čez hribe in doline, čeprav med njo in Laznarjevim Pepijem, ki ga je takrat imela rada, ni bilo ne hribov ne dolin. Hodila je s Padarjevo Hedviko, ki je bila njena učiteljica za življenje, plesala je, se smukala s fanti in vse je kazalo, da bo našla v svet. Toda na zemlji je že tako, da je treba tudi za široko cesto, ki pelje v pregreho, nekaj božjih darov, ki jih je pravični bog naklonil Hedviki, Nanci pa ne. Ostala je sama in še naprej ljubila noči. Ko je pozno prihajala domov, se je mrtvoudna Pečanka z vsemi silami

узета Печанка се из све снаге љуљала на пећи; махала је дреновом палицом и дерала се на сав глас:

„Ходи овамо, неваљалице, да те млатнем!”

Нанца је лено изула ципеле, бацила их под клупу, пришла к пећи и узвишеним миром рекла:

„На, на, да се заситиш!”

„Шта заситим, ти ћеш се заситити, на, на, на!” хропила је стара и палицом јој штавила кожу по опруженим леђима.

Тако су протицале године, сестре су се поудавале, остала је сама, ишла према тридесетој и живела тако да се једном код Модријана Пирхов Јакоб изразио да би био богат, кад би добио само по лиру од сваке ноћи коју је Нанца провела с момцима. Пирхов Јакоб, додуше, није био као што треба, како се то каже, али пошто је рекао нешто ружно, људи су му веровали. А Пескарев Лудвиг му је пришао, ударио га по зубима и рекао да понови ако сме. И пошто Јакоб није смео, Лудвиг је отишао — и још то вече се између њега и Нанце подгрејала стара љубав. Лудвиг није био више жутокљунац; помоћу своје браће прогурео се до државног путара и ваљда је баш због тога постао тако подумљив да је за кратко време осигурао себи наследника. И тако су сада клечали пред олтаром: Лудвиг, ситан и мали, а Нанчин бујни стас је говорио:

„Овај ми збиља неће задавати мукe!”

И изгледало је да је свет то и разумео, бар Кихова Јера која се нагнула Чаревој и шапнула јој:

„Ништа нећу рећи, ако тај Лудвиг не буде у кући само свети Јосиф.”

Чарева Мица је промрљала своје потврдно „Хм!” и отерала муву која јој је слетала на нос.

Свечаност се приближавала крају. Жупник је пришао младенцима и завезао их штолом. Кад су једно другом натицали прстен, само мало су шмркнули, али зато је Падарева Хедвига гласно зашмркала. Кад се узбуђење стишало, жупник је прекрстио руке на својој отаџбини, како се код нас каже за дебео трбух, и никако се није могао савладати да не проговори младен-

zibala na peči, vihtela drenovo palico in se drla na vse grlo:

»Stopi sem, lajdra, da te česnem!«

Nanca si je leno sezula čevlje, jih vrgla pod klop, stopila k peči in z vzvišenim mirom rekla:

»Na, na, da boš sita!«

»Kaj sita, ti boš sita, na, na, na!« je hropela stara in jo garbala s palico po prožnem hrbtu.

Tako so tekla leta, sestre so se pomožile, ostala je sama, šla v tretji križ in živela tako, da se je nekoč pri Modrijanu Pirhov Jakob izrazil, da bi bil bogat, če bi dobil samo liro od vsake noči, ki jo je Nanca naklonila fantom. Pirhov Jakob sicer ni bil pri čistem, kakor se pravi, a ker je povedal nekaj slabega, so mu ljudje verjeli. Peskarjev Ludvik pa je stopil k njemu, ga cvenknil po ustih in mu rekel, naj ponovi, če se upa. In ker se Jakob ni upal, je Ludvik šel — in še tisti večer se je med njim in Nanco ogrela stara ljubezen. Ludvik ni bil več zelenec; s pomočjo svojih bratov se je prerinil do državnega cestarja in je nemara prav zaradi tega postal tako podjeten, da si je v kratkem zagotovil naslednika. In tako sta zdaj klečala pred oltarjem: Ludvik droban in majhen, Nančina bohotna postava pa je govorila:

»Ta mi pa res ne bo delal preglavic!«

In kazalo je, da so ljudje to tudi razumeli, vsaj Kihova Jera, ki se je nagnila k Čarjevi in ji zašepetala:

»Nič ne rečem, če ta Ludvik ne bo samo za sv. Jožefa pri hiši.«

Čarjeva Mica je zamrmrala svoj pritrdilni »Hm!« in odgnala muho, ki ji je sedla na nos.

Slovesnost se je bližala h koncu. Župnik je stopil k mladima in ju zvezal s štolo. Ko sta si natikala prstane, sta samo nekoliko posmrknila, pač pa je Padarjeva Hedvika glasno zahlipala. Ko se je razburjenje poleglo, je župnik prekrižal roke na svoji lempi, kakor se pri nas pravi obilnim trebuhom, in se nikakor ni mogel premagati, da ne bi mladima izpregovoril nekaj lepih in vzpod-

цима неколико лепих и охрабрујућих речи. Говорио је о сласти и горчини брачног живота тако уверљиво и потанко као да је најмање већ трипут удовац. Али у својем говору је био тако неопрезан да је споменуо и сеоска звона која су га избацила из колосека, да је заборавио на горчине и сласти брачног живота. Овде треба споменути да су звона била права слабост честитога господина Валентина Сирка. Већ двапут их је „појео”, као што је знало цело село, а сада, кад је био новац већ трећи пут скупљен, и хвала Богу, и на правом месту, већ месецима је придиковао само о звонима. Описао је величину, ширину и облик, написао и украсе, па објашњавао да ће звона висети у звонари у дијагонали. Сељаци су били, разуме се, већ тако сити дијагонале да се једне недеље општински потпретседник јавио с кора, да је доста тога. А сада је опет говорио нарочито што потпретседник није био у цркви. Изгледало је да су младенци потпуно разумели дијагоналу и да су се с њом потпуно слагали, пошто су тако јако потврђивали. А на кору је Мешеле дрмао Кобилчера за раме да засвира и одузме му реч. Али жупник је сам увидео да не сме сувише искоришћавати народно стрпљење и то тим мање, јер је, забога, позват на ручак. Овде треба опет приметити да је Валентин Сирк био славан изјелица; његов апетит је био достојан сваког поштовања, да се о њему пристојно изразимо. Зато је закључио свој говор, вратио се олтару, још нешто запевао, а онда се окренуо и завршио: »Ite missa est«. Певачи су отегнули »Deo gratias«, скоро до несвести, звонца су зацинцилинкала, жупник је дао благослов и по свој цркви се расуло сунце и радост. Био је крај! Тако леп и свечан крај; Кобилчера је понело такво свечано расположење, да је отворио све регистре, потпуно занемарио две тешке сузе које су му текле по лепим старачким образима, и свирао, свирао. Али шта је свирао? По цркви се разлила сама царска химна. Жупник се зауставио пред вратима у сакристију, црква је зачуђено погледала, грабов грм се помакао и избегио очи. Певачи су занемели, Мешеле се први снашао и чврсто продрмао Кобилчера за раме. А Кобилчер га је само зачуђено погледао и даље наизменично прити-

budnih besed. Govoril je o sladkosti in bridkosti zakonskega življenja tako prepričevalno in temeljito, kakor bi bil najmanj že trikrat vdovec. Toda pri svojem govoru je bil tako nepreviden, da je omenil tudi vaške zvonove, ki so ga vrgli iz tira, da je popolnoma pozabil na bridkosti in sladkosti zakonskega življenja. Tu je treba omeniti, da so bili zvonovi prava slabost častitega gospoda Valentina Sirka. Že dvakrat jih je »pojedel«, kakor je vedela vsa vas, zdaj pa, ko je bil denar že v tretje zbran in, hvala bogu, tudi na pravem mestu, je že mesece in mesece pridigal samo o zvonovih. Opisal je velikost, širino in obliko, napise in okraske ter razlagal, da bodo v zvoniku viseli v diagonalni. Vaščani so bili diagonale kajpak že tako siti, da se je neke nedelje podžupan oglasil s kora, češ, dovolj je tega. Zdaj pa je spet govoril, in to še posebno, ker ni bilo podžupana v cerkvi. Kazalo je, da sta mlada popolnoma razumela diagonalo in da sta se z njo tudi docela strinjala, ker sta krepko pritrjevala. Na koro pa je Mešele stresal Kobilčerja za ramo, češ, naj zaigra in mu vzame besedo. Toda župnik je sam sprevidel, da ne sme preveč izkoriščati ljudskega potrpljenja in to še tem manj, ker je vendar povabljen na kosilo. Tu je treba spet pripomniti; da je bil Valentin Sirk znamenit jedec; njegov tek je bil vsega spoštovanja vreden, da se o njem dostojno izrazimo. Zato je zaključil svoj govor, se vrnil k oltarju, še nekaj požebiral, nato pa se je okrenil in zapel: »Ite missa est«. Pevci so zategnili »Deo gratias« skoraj do nezavesti, zvončki so zacingljali, župnik je dal blagoslov in po vsej cerkvi se je razlilo sonce in veselje. Bil je konec! Tak lep in slovesen konec; Kobilčerja je zgrabilo tako slavnostno razpoloženje, da je odprl vse registre, pustil popolnoma v nemar dve težki solzi, ki sta mu drli po lepih starčevskih licih in igral, igral. Toda kaj je igral? Po cerkvi se je razlila sama cesarska himna. Župniku je zastal korak pred vrati v zakristijo, cerkev je ostrmela, gabrov grm se je zganil in izbuljil oči. Pevci so onemeli, Mešele se je prvi znašel in krepko stresel Kobilčerja za ramo. Kobilčer pa ga je samo začudeno pogledal in naprej prebiral pedale in plesal s svojimi koščenimi prsti po zamazanih tipkah. Nato je razumel, se zlecnil, odmaknil roke, kakor bi ga

скивао педале и играо својим коштаним прстима по упрљаним диркама. Онда је разумео, тргао се, одмакао руке као да су га дирке опекле — и царска химна је отпливала и јецајући умрла у свој својој силини.

Црква се полако испразнила, само је Кобилчер сав дрхтао и бојао се да изађе из кокошињаца:

„Исусе, Исусе!“ кукао је и очајно се хватао за седу главу.

„Шта ћеш“, замахнуо је Мешеле. „Занело те.“

„То да, то да“, кукао је Кобилчер. „А шта Пескареви?“

Када су напослетку ипак изашли из цркве, певачи су се већ свађали с „грабовим грмом“ који је тврдио да је њихова света дужност да пријаве Кобилчера, јер, истина, Кобилчер је стар и добар човек, али држава је више.

„То да, зар ко каже да није?“ загуњао је Мешеле.

„Ах, немојте бити детињастии!“ рекла је Нанца која је видела да су Наце и Рупарев Франц већ сти-скали песнице.

„Но па нека буде!“ рекао је Нанде и победоносно дуноо дим кроз нос.

Када су завили према степеницама, Кихова Јера је скочила Нанци, зграбила је за руку и брбљала:

„Срећно, срећно, Нанца!“

„Но добро је“ напућила се Нанца.

„А где ћете ручати?“ упитала је Јера.

„Код Модријана.“

„Код Модријана. Исусе благи! Тамо добро кувају —“ рекла је, али изненада је зажмирила и опет јој се благослов Божји показао тако дарезљивим да је кинула. А како, разуме се, ни сада није веровала да ће се што догодити, кинула је Нанци у затегнуте груди.

„Исусе!“ узвикнула је и преплашено отскочила. „Опет. Какав благослов!“

„Да, да, благослов па благослов. На!“ прогунђала је Нанца и показала на своје груди где је био цео рој ситних смеђих мушица.“

„Ох, то није ништа, то се све опере, све опере...“ брбљала је Јера и гегаво се повлачила, јер је знала да

tipke zapekle — in cesarska himna je odplavala in stoka-
joče umrla v vsej svoji mogočnosti.

Cerkev se je počasi izpraznila, samo Kobilčer je ves
trepetal in se bal stopiti iz kurnika.

»Jezus, Jezus!« je stokal in se obupano grabil za sivo
glavo.

»Kaj boš«, je zamahnil Mešele. »Zaneslo te je pač.«

»Saj, saj«, je stokal Kobilčer. »Kaj pa Peskarjevi?«

Ko sta naposled vendarle prišla iz cerkve, so se pevci
že pogajali z gabrovim grmom, ki je trdil, da je njihova
sveta dolžnost, Kobilčerja naznaniti, kajti že res, da je
Kobilčer star in dober človek, ampak država je več.

»Saj, ali kdo pravi, da ni?« je zagodrnjal Mešele.

»Ah, ne bodite otročji!« je dejala Nanca, ki je videla,
da sta Nace in Rugarjev Franc že stiskala pesti.

»No, pa naj bo!« je rekel Nande in zmagoslavno
puhnil dim skozi nos.

Ko so zavili proti stopnicam, je Kihova Jera skočila
k Nanci, jo lovila za roko in žlobudrala:

»Vso srečo, vso srečo, Nanča!«

»Je že dobro!« se je namrdnila Nanca.

»Kje boste pa kosili?« je vprašala Jera.

»Pri Modrijanu.«

»Pri Modrijanu. Jezus no. Tam pa dobro kuhajo —«
je rekla, ampak nenadoma je zamižala in spet se je božji
blagoslov pokazal tako radodarnega, da je kihnila. Ker
pa seveda tudi zdaj ni verjela, da bo kaj, je kihnila Nanci
naravnost v napete prsi.

»Jezus!« je vzkliknila in pretašeno odskočila. »Že
spet. Kakšen blagoslov!«

»Saj, saj, blagoslov pa blagoslov. Na!« je zagodrnjala
Nanca in pokazala na svoje prsi, kjer je bil cel roj drobnih
rjavih mušic.

»Oh, to ni nič, to se vse opere, vse opere...« je dro-
bila Jera in se ritenski umikala, ker je vedela, da jo je

је сада већ потпуно погрешила и да се за ручак може убрисати. Пришла је Мици и рекла:

„Знаш, нешто ми је намигивала да идем на ручак. Тако нешто! Не пада ми ни на памет да с њом седнем за сто. Јок!”

„Него шта!” промрмљала је Мица — и обе су нестале за жупниковим станом.

„Но, кренимо сада”, рекла је Нанца када је из сакристије дошао жупник који се данас брже обукао него обично.

И отишли су Модријану који им је у горњој соби спремио гозбу. Прво су изврнули свако по чашицу ракије и јако се накашљали, а онда су се дали на уживање Божјих доброта или такозвани ручак, што је захтевало највише жртава из кокошјега рода. Пријатно су мљацкали језицима, мајсторски исисавали срж из костију и овда-онда прали масна грла гутљајем светлог Мошти ребуле. Модријанка је лично послуживала, мада за ту ствар није била баш погодна, јер се са својим величанственим трупом једва провлачила између столица: брисала је своје меснате руке о кецељу, тешко дахтала као ковачки мехови, а на њеном лицу, које је небески Клесар само у грубом израдио, сијало је задовољство када је видела да су сватови управо са срдачним осећањима уништавали плодове њене куварске вештине. Кобилчер још никако није дошао себи и пошто га је судбина нанела да је седео поред Пескаревог Нандета, нудио га је као болесника: наливао му, наговарао га да се разбашкари, и понудио му у замену чак парче пилећег које је по његову мишљењу било лепо као цвет — али Нанде је одбио, што је Кобилчера дирнуло до дна срца и помислио сигурно ће ме пријавити, ићи ћемо у бувару. Жупник је седео на почасном месту и није прословио ни беле; с времена на време је завлачио руку у дубоки џеп по шарену марамицу, обрисао ознојену ћелу, громко се усекнуо и марљиво се кљукао.

„Тја, пиленце да, пиленце”, цвркутао је кад му је Нанца понудила леп батачић. „Да, човек би грешио кад би се бранио тако лепих Божјих дарова.”

zdaj že popolnoma zavozila in da se lahko za kosilo kar pod nosom obriše. Stopila je k Mici in rekla:

»Veš, tako nekam namigovala mi je, naj grem na kosilo. Kaj takega! Še v glavo mi ne pade, da bi sedla z njo za mizo. Nak!«

»Kakopak!« je zamrmrala Mica — in obe sta izginili za župniščem.

»No, zdaj pa le stopimo«, je rekla Nanca, ko je iz zakristije privihral župnik, ki se je danes hitreje oblekel, ko po navadi.

In stopili so k Modrijanu, ki jim je v gornji sobi pripravil gostijo. Najprej so zvrnili šilce žganja in se krepko odkrehnili, nato pa so se spravili k uživanju božjih dobrot ali tako zvanemu kosilu, ki je zahtevalo največ žrtev iz kurjega zaroda. Prijetno so mlaskali z jeziki, mojstrsko srkali mozeg iz kosti in tu na tam poplaknili mastna grla s požirkom svetle rebule. Modrijanka je stregla v svoji lastni osebi, čeprav za to stvar ni bila ravno primerna, ker se je s svojim veličastnim truplom komaj prerivala med stoli: brisala si je svoje mesnate roke v predpasnik, sople kakor kovaški meh, na njenem obrazu pa, ki ga je nebeški tesar sicer le na debelo obdelal, je sijalo zadovoljstvo, ko je videla, da so svatje naravnost s srčnimi občutki otepali plodove njene kuharske umetnosti. Kobilčer še zmeraj ni prišel do sape in ker je usoda nanesla, da je sedel poleg Peskarjevega Nandeta, mu je stregel kakor bolniku: natakal mu je, mu prigovarjal, naj se kar razmahne, in mu celo ponudil v zamenjavo kos piščanca, ki je bil po njegovem mnenju lep kakor rožica — toda Nande je odklonil, kar je Kobilčerja pretreslo v dno duše, češ: gotovo me bo naznanil, v luknjo pojdemo. Župnik je sedel na častnem mestu in ni črhnil ne bele ne črne; od časa do časa je segel v malho po pisan robec, si obrisal potno plešo, se gromko useknil in se marljivo zalagal.

»Hja, piščančka pa, piščančka«, je žvrgolel, ko mu je Nanca ponudila lepo bedrce. »Saj, človek bi grešil, če bi zametaval tako lepe božje darove.«

„То се разуме” рекао је Печан и истегаво врат из оковратника који га је нечувено жуљао. Тај Печанов врат је био уопште нарочито чувен: сув и дуг, а по њему је, још нарочито приликом јела, неуморно играла јабучица, стално се рибала о ивицу тврдог оковратника, да је Печан трпео праве муке, али подносио их је с истрајношћу и преданошћу првих мученика.

Док су се сватови гостили, стајао је у дућану зидар Штефуц, стискао у руци фраклић и дурио се.

„А то ти кажем, Модријане, зар им ја нисам рођак? Реци ти!”

„Те, те, те, петнаест му петлова, разуме се да јеси. Рођак, рођак, како да не, како да не”, брбљао је Модријан, који је сваку реч најмање двапут поновио.

„Но, а нису ме позвали!” одбрусио је Штефуц и раширио руке.

„Тхја, то је ваша ствар, Штефуц, ваша ствар”, рекао је Модријан који је нарезао пршуте и ножем притиснуо тас да вага пре повуче.

„Али ја ћу им већ показати по што је маст!” запретио је Штефуц.

„Што се мене тиче, Штефуц, што се мене тиче, ти само покажи, само покажи, али не код мене, не код мене.”

„Дај ми још један!” рекао је Штефуц и ударио фраклићем по столу.

„То да, то да, колико хоћеш, колико хоћеш!”

Зидар Штефуц је био људина, див који је обарао људе као муве. Дошао је у село кад су градили друм, убрзо се упознао с Нанчином сестром Катром и толико се играо с њом, да су се показале последице. Штефуц се, додуше, дерао да га је та неваљалица „завела” и многи су му чак веровали, јер све је могуће, та Печанова је. Али кад се дерле родило, Штефуц му се тако обрадовао да је Катру узео. Основао је дом и сви знаци су говорили да ће живот бити леп, па и био би, кад Штефуц не би тако радо гледао чаши у дно. То гледање само по себи не би било ништа рђаво, кад Штефуц не би у пијанству тако радо грабио својом лоптастом руком туђе главе — а треба и признати да је његово грабљење нешто значило. Али и Штефуц је имао своју

»I seveda«, je rekel Pečan in stegnil vrat iz ovratnika, ki ga je nezaslišano tiščal. Ta Pečanov vrat je bil sploh znamenitost zase: suh in dolg, po njem pa je še posebno pri jedi neumorno plesalo adamovo jabolko, se venomer ribalo ob rob trdega ovratnika, da je Pečan trpel prave muke, toda prenašal jih je z vztrajnostjo in udanostjo prvih mučenikov.

Medtem ko so se svatje gostili, je stal v trgovini zidar Štefuc, tiščal v roki frakelj in pasel mulo.

»To ti pa že rečem, Modrijan, ali jim mar nisem sorodnik? Pa ti povej!«

»Te, te, te, petnajst petelinov, seveda si. Sorodnik, sorodnik, kako pa ne, kako pa ne«, je drobil Modrijan, ki je vsako besedo najmanj dvakrat ponovil.

»No, povabili me pa niso!« je odbil Štefuc in razširil roke.

»Tja, to je pa vaša stvar, Štefuc, vaša stvar«, je rekel Modrijan, ki je narezal pršuta in z nožem pritisnil pladenj, da bi vaga prej potegnila.

»Ampak jaz jim že pokažem, po čem je mast!« je zagrozil Štefuc.

»Zaradi mene, Štefuc, zaradi mene ti kar pokaži, kar pokaži, samo pri meni ne, pri meni ne.«

»Daj mi še enega!« je rekel Štefuc in udaril s frakljem po mizi.

»To pa to, kolikor hočeš, kolikor hočeš!«

Zidar Štefuc je bil dedec in pol, hrust, ki je metal ljudi kakor muhe. Prišel je v vas, ko so gradili cesto, se kmalu seznanili z Nančino sestro Katro in se toliko časa igralkal z njo, da so se pokazale posledice. Štefuc je sicer tulil, da ga je ta lajdra »sparila«, in marsikdo mu je celo verjel, češ, vse mogoče, saj je vendar Pečanova. Toda ko se je pamž rodil, se ga je Štefuc tako razveselil, da je Katro vzel. Postavil si je dom in vse je kazalo, da bo življenje lepo, in bi tudi bilo, če ni bi Štefuc tako rad gledal v kozarec. To gledanje samo po sebi bi ne bilo nič slabega, če ne bi Štefuc v pijanosti tako rad prijemal v svojo šapasto roko tujih glav — in treba je pač priznati, da je njegov prijem nekaj zalegel. Toda tudi Štefuc je imel svojo slabost. Kadar je le preveč razgrajal, je zadostovalo,

слабост. Када би сувише беснео, било је доста да му ко добаци, као, ти се вучеш по гостионицама, а стара ти за то време код куће с другим лежи, и већ је отпирио. Код куће је било, разуме се, јаој. Кад се истрезнио, исплакао се и одлучно се заветовао да ни капљице неће више сркнути и да својој Катариници неће више ни длаку на глави дирнути. Али реч није држао ни у погледу длаке ни у погледу капљице — и тако је живот ишао по старом испробаном колосеку, док се Катариница није једног лепог дана прехладила, легла и, до гуше сита свих сласти и горчина брачног живота, потпуно опростила Штефуцу све његове грехе, препоручила душу Богу и умрла. Штефуц се после њене смрти поштено латио пијанчења — и пошто његова стара није више била међу живима да би лежала с другима, још јаче је, разуме се, грабио за туђе главе. Тако је прошло скоро годину дана. Затим се Штефуц упутио Печану и почео облетати око Нанце, али Нанца је била већ заузета и све Штефуцове претње и галамљење било је глумом певати. Тако је био сада Штефуц до дна душе жалостан и пошто се код њега жалост тако радо претварала у бесноћу, премишљао је да ли да одмах пође уз степенице и смрви онај Пескарев чвор, како је називао Лудвига. Али тај пут му је био уштеђен, јер су младе сватове почеле сврбети пете и већ су полако силазили по степеницама у собу. Први су дошли Пушчаварев Тине и Лужарева Роза; бацили су двадесетак у аутомат, аутомат је закрештао, Тине је зграбио Розу око паса и завртео се. Дошли су и младенци и стали код врата. Нанца се наслонила на довратак и гледала игру. Тада је Штефуцу синула паметна мисао у главу. Пришао је к њој и рекао:

„Но, а ти се заврти са мном.“

„Јеси л' с крушке пао? Откуд могу оваква?“ рекла је и бацила поглед на свој трбух.

„Можеш, можеш, али нећеш“, лануо је Штефуц.

„Немој бити луд!“ рекла је Нанца.

„Шта? Ко је луд?“ рашепурио се Штефуц.

„А ко ти је шта рекао?“ упао је у реч младожења.

„Ова!“ рекао је Штефуц и показао Нанцу. „Али ја ћу вам још показати!“

da mu je kdo vrgel, češ, ti se se vlačiš po gostilnah, stara pa se ti medtem doma z drugim poja, in že jo je odkuril. Doma je bil seveda joj. Ko se je streznil, se je zjokal, in se sveto zaobljubil, da še kapljice ne bo več srknil in da svoji Katarinici niti lasu ne bo več skrivil. Toda besede ni držal ne glede las ne glede kapljic — in tako je življenje drdralo po starem preizkušenem tiru, dokler se Katarinica nekega lepega dne ni prehladila, legla in do grla sita vseh sladkosti in bridkosti zakonskega življenja dala Štefucu popoldne odvezo za vse njegove grehe, priporočila dušo bogu in umrla. Štefuc se je po njeni smrti krepko lotil popivanja — in ker njegove stare ni bilo več med živimi, da bi se pojala z drugimi, je seveda še krepkeje prijemal za tuje glave. Tako je minilo skoraj leto dni. Potem pa se je Štefuc nameril k Pečanu in začel obletavati Nanco, ampak Nanca je bila že oddana in vse Štefuceve grožnje in lomastenje je bilo le bob ob steno. Tako je bil zdaj Štefuc zalosten v dno duše in ker se je pri njem žalost tako rada izprevrgla v besnost, je premišljal, ali naj kar pri priči stopi po stopnicah in zmelje tisti Peskarjev voz, kakor je imenoval Ludvika. Toda ta pot mu je bila prihranjena, kajti mlade svate so začele srbeti pete in so že počasi kapljali po stopnicah v izbo. Prva sta prišla Puščavarjev Tine in Lužarjeva Roza; vrgla sta dvajsetico v avtomat, avtomat je zahreščal, Tine je zgrabil Rozo okrog pasu in jo zavrtel. Prišla sta tudi mlada dva in se ustavila pri vratih. Nanca se je naslonila na režance in gledala ples. Takrat pa je Štefucu šinila pametna misel v glavo. Stopil je k njej in dejal:

»No, ti se pa z mano zavrti.«

»Kaj si na glavo padel? Kje pa morem taka?« je rekla in vrgla oči po svojem trebuhu.

»Moreš že moreš, ampak nočeš«, je bevsknil Štefuc.

»Nikar ne nori!« je rekla Nanca.

»Kaj? Kdo je norec?« se je razčeperil Štefuc.

»Kdo ti je pa kaj rekel?« se je vtaknil v besedo ženin.

»Tale!« je rekel Štefuc in pokazal Nanco. »Ampak bom že še pokazal!«

„Ко ће показати?“ скоро је викнуо Пескарев Нанде, али викнуо је због тога што се поплашио своје властите дрскости.

„Јесам те питао штогод?“ загрмео је Штефуц и тако га душмански погледао испод чела, да је Пескарев Нанде тешко прогутао пљувачку која му се сам Бог зна зашто скупила у устима.

„Но, будите мирни“, кукао је младожења и скакутао с ноге на ногу.

Ствар би се вероватно рђаво свршила да нису изашли из собе Рупарев и Лужарев који су рекли Штефуцу да се опамети.

„А што си такав, као да си наишао јутрос на коприве?“ рекао је Рупарев.

„Коприве, показаћу вам ја коприве“, запретио је Штефуц и отишао.

Сватови су се опет примирили, играли су и пили. Жупник је говорио; дијагонали, разуме се, није ни у овој прилици заборавио. Кобилчер и Пескарев Нанде су се већ спријатељили у знаку алкохола и Кобилчер је Нандета чак молио да му набави коју италијанску песму, јер Падарева Хедвига их зна толико и тако лепих. Нанде је обећао и потврдио да су италијанске песме заиста лепе, мада сам није знао ни „Бовинецу“.

Кад се мрак разлио по долини, упутили су се невестиној кући. Стара Печанка их је поздравила с пећи, плакала, брисала обилне сузе и тврдила да је то најсрећнији дан у њеном животу.

„Како не би био“, плакала је, „имала сам четири девојке; све сам васпитала у страху Божјем и лепо поудавала.“

„Да, да, у страху Божјем“, рекао је часни господин Валентин Сирк који се с великим весељем одазвао позиву на вечеру. Знао је да ће бити у изобиљу Божјих дарова, зато је узгред још одвезао код куће оба своја пса: Кастора и Полукса.

Поседали су за сто, а Падарева Хедвига се завртела и почела носити на сто. Нанчин брат Руди зграбио је цитру, Лужарев Цене хармонику и парови су се почели вртети. Печан је лио у себе и био је већ тако мокар, да није више могао истезати врат. .из

»Kdo bo pokazal?« je skoraj zakričal Peskarjev Nande, ampak zakričal je zaradi tega, ker se je prestrašil svoje lastne drznosti.

»Ali sem te kaj vprašal?« je zagrmel Štefuc in ga tako belo pogledal izpod čela, da je Peskarjev Nande s težavo požrl slino, ki se mu je sam bog vedi zakaj nabrala v ustih.

»Dajta no mir«, je stokal ženin in se drobčkano prestopal.

Stvar bi se najbrže slabo nehala, če ne bi stopila iz sobe Ruparjev in Lužarjev, ki sta rekla Štefucu, naj vzame pamet v roke.

»Kaj si pa tak kakor bi šel davi na koprive?« je dejal Ruparjev.

»Koprive, vam bom že pokazal koprive«, je zagrozil Štebuc in šel.

Svatje so se spet pomirili, plesali so in pili. Župnik je govoril, diagonale seveda tudi ob tej priložnosti ni pozabil. Kobilčer in Peskarjev Nande sta se že sprijaznila v znamenju alkohola in Kobilčer je Nandeta celo prosil, naj mu preskrbi kaj laških pesmi, češ, Padarjeva Hedvika jih zna toliko in tako lepih. Nande je obljubil in pritrdil, da so laške pesmi res lepe, čeprav sam ni znal niti »Giovinezze«.

Ko se je mrak razlil po dolini, so se napotili na nevestin dom. Stara Pečanka jih je pozdravila s peči, se cmihala, si brisala obilne solze in trdila, da je to najsrečnejši dan njenega življenja.

»Kaj bi ne bil«, se je cmerila, »saj sem imela štiri dekleta; vse sem vzgojila v božjem strahu in jih lepo poženila.«

»Da, da, v strahu božjem«, so rekli častiti gospod Valentin Sirk, ki so se z velikim veseljem odzvali povabilu na večerjo. Vedeli so, da bo božjih darov v obilici, zato so mimogrede odklenili v župnišču še oba svoja psa: Kastorja in Poluksa.

Posedli so za mizo, Padarjeva Hedvika pa se je zavrtela in začela nositi na mizo. Nančin brat Rudi je zgrabil za citre, Lužarjev Cene za harmoniko in pari so se zavrteli. Pečan se je nalival in je bil že tako okajen, da ni mogel več stegovati vratu iz trdega ovratnika; to je imelo svoje

тврдог оковратника; то је имало својих последица: јабучица се тако устрајно затрчавала у оштар руб оковратника да му се кожа одерала до крви. Нагињао се Рупару, ситном човечуљку који се стално чупкао за муву, како код нас кажу оним трима длакама које неки сељаци пуштају под доњом усном — и објашњавао му да је, хвала Богу, и последњу „погузницу” удомио.

„Да, удомио си је”, рекао је Рупар и напунио лулу.

„Само ако и синови буду добро изабрали. За Нацета се не бојим. Твоја Зора је девојка на свом месту”, рекао је Печан.

„То је истина”, климајући је потврдио Рупар.

Наце је играо са својом Зором и био се већ тако напио да се спотицао о клупу поред пећи. Падарева Хедвига се држала Лужаревог Цената и овда-онда проговорила коју италијанску реч с Пескаревим Нандетом, како би се могла направити важна; разуме се да се честито тим језиком није могла послужити, јер је Нанде знао свега једва неких сто речи. А Кобилчер је непрестано вадио из џепа фрулицу, давао глас и наваљивао да певају. И заиста су испевали сву песмарицу од „Домовина, мили крај” па до „В петју огласимо здај се сложно ми”. А Мешеле је наваљивао са својом, наиме, „Бучи, бучи морје Андријанско”, јер је у тој песми његов бас долазио до пуног изражаја. И заиста су запевали. Али кад су били већ скоро при крају, Пескарев Нанде је одједном ударио песницом по столу и викнуо:

„Стој!”

Песма је занемела, само је Пушчаварев Тине, који се био сувише залетео, још мало отегао. Кобилчер је пребледео и бојажљиво промрмљао:

„Шта је то, Нанде?”

„Ту песму не смете певати.”

„А зашто не?” изазивачки је упитао Лужарев Цене.

„Да, зашто?” поновио је Печанов Наце и подбочио се.

„Јер је противдржавна”, рекао је Пескарев Нанде и одједном се нашао уза зид међу своја два брата.

posledice: adamovo jabolko se je tako vztrajno zaletavalo v oster rob ovratnika, da se mu je koža obdrgnila do krvi. Nagibal se je k Ruparju, drobnemu možicljju, ki se je venomer cukal za muho, kakor pravijo pri nas tistim trem dlakam, ki jih nekateri kmetje puščajo pod spodnjo ustnico — in mu razlagal, da je hvala bogu tudi zadnjo »poguznjenko« spravil srečno pod streho.

»Da, spravil si jo«, je dejal Rupar in si natlačil pipo.

»Samo če bosta tudi fanta dobro izbrala. Za Naceta se ne bojim. Tvoja Zora je čeca in pol«, je dejal Pečan.

»To pa je«, je prikimal Rupar.

Nace je plesal s svojo Zoro in bil že tako nacejen, da se je zaletaval ob klop pri peči. Padarjeva Hedvika se je držala Lužarjevega Ceneta in tu pa tam izpregovorila s Peskarjevim Nandetom kakšno laško besedo, da se je lahko postavila; seveda prida se tega jezika ni mogla poslužiti, ker je Nande vsega skupaj znal komaj kakih sto besed. Kobilčer pa je neprestano vlačil iz žepa jabolko, dajal glas in silil k petju. In res so prepeli vso pesmarico od »Domovine, mili kraj« pa do »V petju oglasimo zdaj se složno mi«. Mešele pa je silil svojo, namreč »Buči, buči morje Adrijsko«, ker je pri tej pesmi njegov bas prišel do polne veljave. In res so zapeli. Toda ko so bili že skoraj pri koncu, je Peskarjev Nande naenkrat udaril s pestjo po mizi in zakričal:

»Stoj!«

Pesem je usahnila, samo Puščavarjev Tine, ki se je bil preveč zagnal, je še nekoliko zategnil. Kobilčer je prebledel in boječe zamrmral:

»Kaj pa je, Nande?«

»Te pesmi ne smete peti.«

»Zakaj pa ne?« je izzivalno vprašal Lužarjev Cene.

»Da, zakaj?« je ponovil Pečanov Nace in uprl roke v bok.

»Ker je protidržavna«, je rekel Peskarjev Nande in se naenkrat znašel ob steni v sredi svojih dveh bratov.

„Исусе! Опет сам..." уздахнуо је Кобилчер и ухватио се за своју седу главу.

„Тине, Цене, Франц, даље, само даље!" викнуо је Печанов Наце, махао рукама и продерао се:

„Бучи, бучи!"

„Добро", рекао је Нанде и упутио се вратима.

„Какво добро?" казао је Рупарев Франц и ступио пред њега. Али Нанде није више одговорио. Док би тренуо, пред вратима се замрсило клупче. Печанка се продерала са пећи, жупник је залепршао рукама, али кад је видео да га нико не слуша, извукао се из куће.

„Мир, мир!" викнула је Нанца и скочила према клупчету.

„Жене даље!" зарежао је Рупарев и гурнуо је, да је одлетела до пећи и срушила се на колена.

Али Пескареве су убрзо укротили. Држали су им руке на прсима и нису се нимало занимали за њихове молбе.

„А сада у јаму за ђубре с њима", рекао је Наце.

„У јаму за ђубре!" потврдили су сви, изнели их из куће и загњурили их у смрдљиву јаму.

„И да буду на сигурном, овамо с њима", казао је Наце и отворио вајат.

Гурнули су их у вајат, Наце је двапут окренуо кључ и ставио га у цеп.

„Тако!" рекао је. „Кад човек вредно ради, заиста заслужи чашицу. Хајд'мо да пијемо!"

„Но, сад је већ у реду", рекао је Рупарев кад су се вратили у собу и брисали руке.

„Пустите их напоље, пустите их. За све сам само ја крив. Исусе, затвориће ме, отићи ћу у бувару", кукао је Кобилчер.

„Да, такве кавгације" скочио је на ноге Рупар.

„Ко?" запитао је Наце.

„Ви!" одбрусио је Рупар, скочио иза стола, зграбио Нацета за посувратак од капутића. „Ви, такви погани, убојице! За Зору се под носом убриши! (Рупар је повукао прстом под носом). Не дам ти је, па ти је не дам. Радије бих је свињама скувала, Бога ми, да је тако, свињама!"

»Jezus! Sem ga že zopet...« je vzdihnil Kobilčer in objel svojo sivo glavo.

»Tine, Cene, Franc, naprej, kar naprej!« je zakričal Pečanov Nace, mahal z rokami in se zadril:

»Buči, buči!«

»Dobro«, je rekel Nande in se nameril proti vratom.

»Kakšen dobro?« je dejal Ruparjev Franc in stopil predenj. Toda Nande ni več odgovoril. Kakor bi trenil, se je pred vrati zamešala štrena. Pečanka se je zadrila na peči, župnik je zakrili z rokami, toda ko je videl, da ga nihče ne posluša, se je izmuznil iz hiše.

»Mir, mir!« je zakričala Nanca in planila h klopčiču.

»Babe stran!« je zarohnel Ruparjev in jo pahnil, da je zletela k peči in se zgrudila na kolena.

Toda Peskarjeve so kmalu ukrotili. Držali so jim roke na prsih in se niso prav nič zanimali za njihove prošnje.

»Zdaj pa v gnojnico z njimi, saj imajo itak črne srajce«, je rekel Nace.

»V gnojnico!« so potrdili vsi, jih odnesli iz hiše in jih potunkali v neblagodišečo jamo.

»In da bodo na varnem, semle z njimi«, je dejal Nace in odprl hram.

Pahnili so jih v hram, Nace je dvakrat obrnil ključ in ga vtaknil v žep.

»Tako!« je rekel. »Če človek pridno dela, ga pa res zasluži kozarček. Pojdimo pit.«

»No, zdaj je že opravljeno«, je rekel Ruparjev, ko so se vrnili v sobo in si brisali roke.

»Izpustite jih, izpustite jih. Vsega sem samo jaz kriv. Jezus, zaprli me bodo, v luknjo pojdem«, je stokal Kobilčer.

»Saj, taki rogovileži«, je skočil Rupar na noge.

»Kdo?« je vprašal Nace.

»Vi!« je odbil Rupar, planil izza mize, zgrabil Naceta za zavihe pri suknjiču. »Vi, taki pagani, ljudje, pretepači! Za Zoro se kar pod nosom obriši! (Rupar je potegnil s prstom pod nosom). Ne dam ti je, pa ti je ne dam. Jo pa že rajši prašičem skuham, pri moji kokoši da res, prašičem!«

„Ви је само скувајте, само ако ће је јести” мирно се обрецнуо Наце.

„Шта? Јести? Јести? Зоро, Зоро-о-о!” викнуо је Рупар.

„Шта се дерете?” запитала је Зора која је дотрчала из кухиње где се била сакрила.

„Кући!” викнуо је Рупар.

„Нећу!” забола је Зора пете у под као јогунасто теле.

„Но, немојте бити смешни!”, покушавао је Франц умирити.

„Шта смешни? Онда идем сам. А нас двојица, Печане, свршили смо!” викнуо је, запретио руком и отишао.

„Свршили? Видиш, свршили”, казао је прекорно Печан Нацету и опет спустио своју пијану главу на сто.

И опет се све умирило. Нанца је рекла да је уморна, замолила је Лужареву Розу да иде с њом и изгубиле су се на степеницама. Руди је опет метнуо цитру на сто; испочетка је само мало ударио по жицама, а полако је опет снажно распалио.

„Но, па хајд’мо”, казао је Наце, зграбио Зору и завртели су се.

А у том прелепом позном часу већ су јурила кроз ноћни хлад каруца. Кад су прохујала поред Межнарове куће, која је била под путем, испод точкова је прснуло камење у прозоре: Межнаров Апе се пробудио и у сну промрљао:

„Тако лудо тера та стара будала, па још није стигао до памети.”

Стара будала је био, разуме се, Мој Језус, бирташ и кочијаш, који се љуљао на боку и швићкао бичем. А у каруцама се раширио зидар Штефуц и стискао међу ногама велик балон вина и једнако се дерао:

„Терај, гром те убио, терај; ако не...”

„О, мој Језус, па терам!” зајечао је Мој Језус и швићнуо кобилу. Кобила је потскочила, натрчала на гомилу камења на путу и Мој Језус је у великом луку одлетео с бока и забио главом у пшеницу.

„Сад ћеш ми још да чловиш”, грдио је Штефуц, сишао се с каруца, дигао Мојега Језуса и опет га поса-

»Vi jo kar skuhajte, samo če jo bodo jedli«, se je mirno obregnil Nace.

»Kaj? Jedli? Jedli? Zora, Zoraaa!« je zakričal Rupar.

»Kaj se pa derete?« je vprašala Zora, ki je pritekla iz kuhinje, kamor se je bila skrila.

»Domov!« je zatulil Rupar.

»Ne grem!« je Zora zapičila pete v pod kakor trma-sto tele.

»Ne bodite smešni, no«, je Franc skušal pomiriti.

»Kaj smešni? Grem pa sam. Pečan, midva sva pa opravila!« je zatulil, požugal z roko in šel.

»Opravila. Vidiš, opravila«, je Pečan očitajoče dejal Nacetu in spet spustil svojo pijano glavo na mizo.

In spet se je vse pomirilo. Nanca je rekla, da je trudna, prosila je Lužarjevo Rozo, naj stopi z njo, in izginili sta po stopnicah. Rudi je spet postavil citre na mizo: spočetka je samo nekoliko pobrenkaval, počasi pa jo je spet krepko urezal.

»No, pa dajva«, je delaj Nace, zgrabil Zoro in sta se zavrtela.

Ob tisti prelepi pozni uri pa je že drvela skozi nočni hlad kočija. Ko je švignila mimo Mežnarjeve hiše, ki je bila pod cesto, je izpod koles brignilo kamenje v okna: Mežnarjev Ape se je prebudil in v snu zamrmral:

»Tako bezlja ta norec stari, pa še ni pameti dotekel.«

Norec stari je bil seveda Moj Jezus, oštir in prevoznik, ki se je zibal na kozlu in opletal z bičem. V kočiji pa je široko sedel zidar Štefuc in tiščal med nogami velik flaškon vina in se venomer drl:

»Poženi, strela salemenska, poženi, če ne...«

»O, moj Jezus, saj ženem!« je zastokal Moj Jezus in švrknil po kobili. Kobilica je poskočila, zavozila čez kup gramoza ob cesti in Moj Jezus je v velikem loku sfrčal s kozla in se postavil na glavo v pšenico.

»Zdaj se mi boš še na glavo postavljaj!«, je zaklel Štefuc, stopil s kočije, pobral Mojega Jezusa in ga spet

дио на бок. Мој Језус је ухватио равнотежу, опсовао Бању Луку и каруца су прохујала око жупникова стана и завила према Печановој кући у теснац.

„Напни мех!” рикнуо је Штефуц на Путкова Луку, гуравог хармоникаша.

Лука је напео мех, каруца су јурила и Штефуцу је било пријатно на ветру који му је дувао у лице. Али кобила је опет застала и то док би тренуо. Поплашила се расклиманог моста.

„Дођавола, шта је опет!” плануо је Штефуц.

„О, мој Језус, даље не иде.”

„Мора!” рикнуо је Штефуц.

„Мора! И ја велим да мора! Па кад неће!” клатио се Мој Језус.

„Видећемо”, рекао је Штефуц и сишао с каруца. И Мој Језус се четвероношке спустио с бока. Зграбили су кобилу за узду и рекли Луки да је заголица на правом месту. Лука је заиста заголицао и то тако поштено да је кобила скочила преко моста као муња. А Мој Језус и Штефуц су имали само случају захва-лити што нису бућнули у воду. Кобила је на оној страни срећом завила на десно где су је Штефуц и Мој Језус, после дугог тетешења, ипак ухватили. Опет су лепо сели, Лука је напео мех и Штефуц се са свим достојанством довезао пред Печанову кућу. Четвероношке се сишао уз умилне звуке из каруца, зграбио балон и упутио се право у кухињу. Ставио је балон на сто, обрисао ћелу, усекнуо се и упитао Печановог Нацета:

„А где су тице?”

„Какве тице?”

„Но, па Пескарев олош.”

„Одмарају се” казао је Наце и прстом показао у под, као да је хтео рећи: овде доле су.

„А!” загудео је Штефуц и у том „А” био је изражен сав бес и разочарање што су без њега свршили тако важан посао. „Руке ме већ тако сврбе!” додао је, пљунуо у длан и протрљао.

„И мене”, рекао је Наце, „али не због Пескаревог олоша.”

„Него зашто?” изазивачки се раскорачио Штефуц.

posadil na kozla. Moj Jezus je ujel ravnotežje, preklel Banjo Luko in kočija je švignila okrog župnišča in zavila v sotesko proti Pečanovemu domu.

»Nategni meh!« je zarjovel Štefuc v Putkovega Luko, grbastega harmonikarja.

Luka je nategnil meh, kočija je drvela in Štefucu je bilo prijetno v vetru, ki mu je pihal v obraz. Toda kobila se je spet ustavila in sicer kakor bi trenil. Ustrašila se je majave brvi.

»Hudič, kaj je spet!« je zrogovilil Štefuc.

»O, moj Jezus, naprej pa ne gre.«

»Mora!« je zatulil Štefuc.

»Mora! Jaz tudi pravim, da mora! Pa če noče!« je kinkal Moj Jezus.

»Bomo videli«, je rekel Štefuc in stopil s kočije. Tudi Moj Jezus se je skobacal s kozla. Pograbila sta kobila za uzdo in rekla Luki, naj jo požgačka na pravem mestu. Luka je res požgačkal in sicer tako temeljito, da je kobila planila čez brv kakor blisk. Moj Jezus in Štefuc pa sta se samo golemu slučaju lahko zahvalila, da nista štrbunknila v vodo. Kobila je na oni strani k sreči zavila na desno, kjer sta jo Štefuc in Moj Jezus po dolgem prigovarjanju vendarle ujela. Spet so lepo posedli, Luka je nategnil meh in Štefuc se je z vsem dostojanstvom pripeljal pred Pečanovo hišo. Skobacal se je ob blagoglasnih zvokih iz kočije, pograbil flaškon in se napotil naravnost v kuhinjo. Postavil je flaškon na mizo, si obrisal plešo, se useknil in vprašal Pečanovega Naceta:

»Kje pa so tiči?«

»Kakšni tiči?«

»No, Peskarjeva žlota vendar.«

»Počivajo«, je dejal Nace in s prstom pokazal v pod, češ, tu spodaj so.

»A!« je zagodel Štefuc in v tistem »A!« je bila izražena vsa jeza in razočaranje, da so brez njega opravili tako pomembno delo. »Roke me že tako srbijo!« je dodal, pljunil v dlan in pomel.

»Mene tudi«, je rekel Nace, »ampak ne zaradi Peskarjeve žlote.«

»Zakaj pa?« se je izzivalno razkoračil Štefuc.

„Због оног фраклића тамо“, казао је Наце и прстом показао балон.

„Па није вода“, одбрусио је Штефуц.

„Баш због тога. Што дражиш поштене људе?“

„Поштене? Хахаха! Нанца, она да! Шта да причам, још зимус сам спавао код ње!“ загрохотао се Штефуц.

„Шта?“ закокодакао је Печан и истегав свој огуљени врат из оковратника. „Шта? Код покојне мачке си спавао!“

„Оче, даље!“ казао је Наце и гурнуо оца према вратима. „Такви обрачуни нису више за вас!“

„А то?“ упитао је младожења и зграбио балон.

„То о земљу“, казао је Рупарев Франц, зграбио балон и таквом силином га треснуо о земљу да се вино разлило по свој кухињи.

А Штефуц је мирно турио руку у полицу и почио с ње једним замахом све земљане лонце с млеком; земљани лонци су се, разуме се, разбили, а млеко се у вину одмах усирило.

„Тако! И иначе ждерете саму сурутку.“

„О, мој Језус!“ уздахнуо је Мој Језус. „Побиће се!“

Тај уздах је кренуо лавину. Пљунули су у руке и дали се поштено на посао, то ће рећи да су се тврдо миловали, бројали ребра, истезали уши, чешљали косу и бркове, уопште у том правцу су један другоме изрицали сву хвале вредну издашност и љубав, која је већ скоро достигла свој врхунац. Додуше, могли би ићи и изнад тога врхунца, али се могло десити да ко за сва вечна времена склопи очи, што се већ понегде догађало, како зна да прича скромна историја наше миле покрајине.

У соби је била стара Печанка сва изван себе: љуљала се на пећи, претила палицом и нељудски се дерала:

„Овамо с њим, овамо с њим да га ја млатнем.“

„Одмах, хоп, ћу ти га довести, хоп“, штуцао је Печан и одгегао се у кухињу. Али кад је угледао клупче које се ваљало по сурутки и срчи, ухватила га је стара страст. Зграбио је маљ којим су гњечили сви-

»Zaradi tistegale fraklja«, je dejal Nace in s prstom pokazal flaškon.

»Saj ni voda«, je odbil Štefuc.

»Prav zaradi tega. Kaj pa dražiš poštene ljudi!«

»Poštene? Hahaha! Nanca, ta pa ta! Kaj bi govoril, še pozimi sem spal pri njej!« se je zakrohotal Štefuc.

»Kaj?« je zakokodakal Pečan in stegnil svoj oguljeni vrat iz ovratnika. »Kaj? Pri rajnki mački si spal!«

»Oče, stran!« je dejal Nace in pahnil očeta proti vratom. »Taki obračuni niso več za vas!«

»Pa to?« je vprašal ženin in prijel flaškon.

»To pa ob svet«, je dejal Ruparjev Franc, zgrabil flaškon in ga s tako silo treščil na tla, da se je vino razlilo po vsej kuhinji.

Štefuc pa je mirno vtaknil roko v polico in pometel z nje z enim samim zamahom vse čepe z mlekom; čepe so se seveda razbile, mleko pa se je v vinu takoj sesirilo.

»Tako! Saj itak žrete samo siratko.«

»O, moj Jezus!« je zastokal Moj Jezus. »Tepli se bodo!«

Ta stok je sprožil plaz. Pljunili so v roke in so se pridno spravili na delo, se pravi, da so se trdo božali, si šteli rebra, si daljšali ušesa, si česali lase in brke, sploh so v tej smeri drug drugemu izkazovali vse hvale vredno radodarnost in ljubezen, ki je že skoraj dosegla svoj vrhunec. Sicer bi lahko šli tudi mimo tega vrhunca, toda zgodilo bi se lahko, da bi kdo za vse večne čase zatisnil oči, kar se je že ponekod zgodilo, kakor ve povedati skromna zgodovina naše mile dežele.

V izbi je bila stara Pečanka vsa iz sebe; zibala se je na peči, žugala s palico in se nečloveško drla:

»Sem z njim, sem z njim, da ga jaz česnem!«

»Tako, hop, ti ga pripeljem, hop«, je kolcal Pečan in se odmajal v kuhinjo. Toda ko je zagledal klopčič, ki se je valjal po siratki in škripcih, ga je prijela stara strast. Zgrabil je bat, s katerim so mečkali prašičem korenje,

њама мркву, потражио у гужви светлу, ћелаву Штефуцову тикву и таквом силином лупио по њој да се маљ одломио.

„Ево ти, хоп, добитак, хоп“, казао је с таквим весељем, да је сасвим заборавио на тешке болове које му је наносила јабучица која се чешала о оковратник.

Штефуц је стискао зубе и млитаво сео у сурутку и срчу.

„Језус, убио га је, убио га је!“ зајаукао је Мој Језус, положио Путковом Луки руку на грбу и одгали су с гласним јецањем из кухиње. У кухињи је настала мртва тишина — и у ту тишину је дојурила по степеницама Лужарева Роза и продерала се:

„По Полону, по Полону!“

„Шта?“ запрепастио се младожења и ухватио се за главу.

„По Полону, брзо!“ поновила је Роза.

„Већ летим!“ казао је младожења, излетео из куће, скочио у каруца Мојега Језуса и у трку одјурио.

Штефуца су међутим зграбили Наце и Рупарев Франц за ноге и однели га у собу. Положили су га на клупу и квасили га. Када је дошао себи, зачуђено је погледао око себе и сео. Али сви који су стајали око њега ставили су само прст на уста и погледали у таваницу. Штефуц је разумео и остао мирно седећи. Сви су ћутали, само је Печанка дотле тукла палицом у таваницу док јој је нису узели.

Дошла је Полона и изгубила се уз степенице. Кроз добар сат се појавила Роза и насмешила се.

„Дечко је. И жив је!“ рекла је.

„Жив!“ рекао је Штефуц и искривио лице.

„Жив!“ мрмљали су једно за другим као да моле литаније.

„А сад идем да вам скувам кафе, прасци“, рекла је Роза. „Кад човек тако поштено ради, мора се добро поткрепити“, насмешила се и отишла у кухињу.

Док је Роза кувала кафу, изгубили су се Печанов Наце и Рупарев Франц. За кратко време су се вратили с тројицом Пескаревих који више нису били у униформама него у старим Печановим чакширама. С мргод-

poiskal v gneči svetlo plešasto Štefucovo bučo in s tako silo lopnil po njej, da se je bat kar odbil.

»Tukaj, hop, imaš dobiček, hop«, je dejal s takim veseljem, da je čisto pozabil na hude bolečine, ki mu jih je prizadejalo adamovo jabolko, ki se je drgnilo ob ovratnik.

Štefuc je stisnil zobe in se mlahavo sesedel med siratko in škripce.

»Jezus, ubil ga je, ubil ga je!« je zatulil Moj Jezus, položil Putkovemu Luki roko na grbo in sta se odmajala z glasnim ihtenjem iz kuhinje. V kuhinji je nastala mrtva tišina — in v to tišino je pridvela po stopnicah Lužarjeva Roza ter se zadrila:

»Po Polono, po Polono!«

»Kaj?« se je zlecnil ženin in se prijel za glavo.

»Po Polono, hitro!« je ponovila Roza.

»Že letim!« je dejal ženin, planil iz hiše, skočil v kočijo Mojega Jezusa in zdirjal.

Štefuca sta medtem prijela Nace in Rugarjev Franc za noge in ga odnesla v izbo. Položili so ga na klop in ga močili. Ko je zajel sapo, je belo pogledal okrog sebe in sedel. Toda vsi, ki so stali okrog njega, so samo prste položili na usta in pogledali v strop. Štefuc je razumel in mirno obsedel. Vsi so molčali, samo Pečanka je toliko časa tolkla s palico v strop, dokler ji je niso vzeli.

Prišla je Polona in izginila po stopnicah. Čez dobro uro se je prikazala Roza in se nasmehnila.

»Fant je. Pa živ!« je rekla.

»Živ!« je rekel Štefuc in se nakremžil.

»Živ!« so mrmrali drug za drugim kakor bi molili litanije.

»Zdaj pa grem in vam skuham kave, prašiči!« je rekla Roza. »Če človek tako pridno dela, se mora dobro podpreti«, se je nasmehnila in šla v kuhinjo.

Medmet ko je Roza kuhala kavo, sta Pečanov Nace in Rugarjev Franc izginila. V kratkem sta se vrnila s tremi Peskarjevimi, ki niso bili več v uniformah, pač pa v starih Pečanovih hlačah. S čemernimi obrazi so sedli za mizo.

ним лицима сели су за сто. Роза је скувала кафу и донела на сто. Срамежљиво су хватали кашике, дробили хлебац у топлу кафу и гледали пред себе. Полако су се отворила врата. Ушла је Рупарева Зора и држала у наручју новог човека који је већ у првом сату свога живота донео измирење. Зора га је дала најпре у наручје Нацету, који га је вагнуо, рекао да је једар дечко, и дао га Рупаревом Францу. Рупарев Франц је исто тако рекао да је једар дечко и дао га Штефуцу, који се очински загледао у њега, мануо главом и дао га Мојему Језусу. Тако је путовао с руке на руку, сви су га хвалили и добро се изражавали о њему, јер су, мада су знали да још нису сви рачуни тога вечера потпуно изравнани, дисали лакшим срцем.

А напољу се међутим изнад потока дизала лака, прозирна јутарња измаглица, ишла преко поља, миловала зелену траву, расцветале красуљке који су се сагибали под тежином росних капљица, и онда се завукла према зеленој шуми која се сва љуљала од птичјег певања. Затим се појавило сунце иза брда; зрака је пала у собу, поиграла се с хлебним мрвама и засијала у пролиреном вину на столу у хиљаду обојених нијанса као што има на хиљаде нијанса у нашим срцима и у нашем лепом животу.

Roza je skuhala kave in jo prinesla na mizo. Sramežljivo so prijekali za žlice, drobili kruh v toplo kavo in gledali predse. Počasi so se odprla vrata. Vstopila je Ruparjeva Zora in držala v naročju novega človeka, ki je že ob prvi uri svojega življenja prinesel pomirjenje. Zora ga je najprej dala v naročje Nacetu, ki ga je potežkal, rekel, da je brhek pob, in ga dal Ruparjevemu Francu. Ruparjev Franc je prav tako rekel, da je brhek pob, in ga dal Štefucu, ki se je očetovsko zamaknil vanj, zmajal z glavo in ga izročil Mojemu Jezusu. Tako je romal iz rok v roke, vsi so ga hvalili in se izražali dobro o njem, kajti vedeli so sicer, da še niso vsi računi tega večera popolnoma poravnani, a vendar so dihali z lažjim srcem.

Zunaj pa se je medtem iznad potoka dvigala rahla prosojna jutranja para, šla čez polje, božala zeleno travo, cvetoče marjetice, ki so se nagibale pod težo rosnih kapelj, ter se nato zavlekla proti zelenemu gozdu, ki se je kar zibal od samega ptičjega petja. Potem pa se je prikazalo sonce izza gore; žarek je padel v sobo, se poigral s krušnimi drobtinami in zasijal v razlitem vinu na mizi v tisočeri barvastih odtenkih, kakor je na tisoče odtenkov v naših srcih in v našem lepem življenju.

ФРАНЦЕ БЕВК

Бевк је данас најзначајнији живи претставник словеначке књижевности у Горичкој, а већ по својој особитој плодности и један од најугледнијих словеначких приповедача уопште. Досад је изашло — поред ствари које су расуте по разним часописима — више од педесет његових књига, већином приповедака и романа, а писац има тек четрдесет девет година. Рођен је 17 септембра 1890 у Закојцу код Церкног у данашњој Јулијској Крајини. Свршио је 1913 учитељску школу у Горици и затим учитељевао три године око Толмина. После рата је био неколико година новинар у Љубљани и Горици, а последњих десет годна живи као књижевник у Горици.

Бевк је испочетка писао и песме; године 1921 изашла их је цела збирка под простим насловом *Песме*. Али његова прва самостална књига била је збирка дечјих песама *Пастири при кресу*¹ и игри (1920), а дечјој књижевности је остао веран и касније: наведимо само приповетке *Јагода* (1930) и *Пастири* (1935) и бајке *Дивокоза* (1933) и *Чаробница Чиримбара* (1938). Али убрзо се посветио пре свега новели, приповетци за народ и роману. Већ 1922 изашла је књига новела *Фараон*. Од каснијих дела, објављених у самосталним књигама, упозорили бисмо на приповетке: *Смрт пред кућом* (1925, прерађено 1934 под насловом *Људи под Осојником*), *Небеска знамења* (историска трилогија, 1928/1929), *Кресна ноћ*², *Кривица* и *Муке госпође Вере* (све три 1929), *Јулијан Север* (1930), *Вукодлак* (1931), *Велики Томаж* (1933), *Човек против човека* (1937). Последњих година издаје Југословенска књижара у Љубљани његова *Изабрана дела*. — *Новела Граната*, која је узета из живота предграђа у

¹ Свети огањ.

² Ноћ у очи Ивањ-дана.

FRANCÉ BEVK

Bevk je danes najpomembnejši živi predstavnik slovenske književnosti na Goriškem, a že po svoji izredni plodovitosti tudi eden najvidnejših slovenskih pripovednikov sploh. Dozdaj je izšlo — poleg stvari, ki so raztresene po raznih časopisih — nad petdeset njegovih knjig, pretežno povesti in romanov, a piscu je komaj devet in štirideset let. Rojen je 17. septembra 1890. v Zakojci pri Cerknem v današnji Julijski Benečiji. Dovršil je 1913. učiteljske v Gorici in nato učiteljeval tri leta na Tolminskem. Po vojni je bil nekaj let časnikar v Ljubljani in Gorici, a zadnjih deset let živi kot književnik v Gorici.

Bevk je sprva zlagal tudi pesmi; leta 1921. jih je izšla cela zbirka, pod preprostim naslovom *Pesmi*. Njegova prva samostojna knjiga pa je bila zbirka mladinskih pesmi *Pastirčki pri kresu in plesu* (1920.), in mladinski književnosti je ostal zvest tudi kasneje: navedimo samo povesti *Jagoda* (1930.) in *Pastirci* (1935.) in pravljice *Kozorog* (1933.) in *Čarovnica Čirimbara* (1938.). Toda kmalu se je posvetil pred vsem noveli, ljudski povesti in romanu. Že 1922. je izšla knjiga črtic *Faraon*. Od kasnejših del, objavljenih v samostojnih knjigah, bi opozorili na povesti: *Smrt pred hišo* (1925., predelano 1934. pod naslovom *Ljudje pod Osojnikom*), *Nebeska znamenja* (zgodovinska trilogija, 1928/29), *Kresna noč*, *Krivda in Muke gospe Vere* (vse troje 1929.), *Julijan Sever* (1930.), *Volkodlak* (1931.), *Veliki Tomaž* (1933.), *Človek proti človeku* (1937.). V zadnjih letih izdaja Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani njegova izbrana dela. — *Novela Granata*, ki je vzeta iz goriškega predmestnega življenja

Горици, а описује нарочито дечачку душу, била је први пут објављена у Дому и свету 1936.

Франџе Бевк је међу савременим словеначким писцима један од оних чија су дела позната и ван Словеначке. Више његових скица и новела преведено је на чешки, српско-хрватски — на пример новела Беда (Српски књижевни гласник 1938) — а нарочито на италијански: године 1935 изашао је у Горици превод приповетке Мртви се враћају (*I morti ritornano*), а 1937 у Милану превод Кресне ноћи (*I fuochi di S. Giovanni*).

in ki opisuje zlasti deško dušo, je bila najprej objavljena v *Domu in svetu* 1936.

Francè Bevk je med sodobnimi slovenskimi pisatelji eden tistih, katerih dela so znana tudi izven Slovenskega. Več njegovih črtic in novel je prevedeno v češčino, v srbohrvaščino — na primer novela *Beda* (*Srpski književni glasnik* 1938) — zlasti pa v italijanščino: leta 1935. je izšel v Gorici prevod povesti *Mrtvi se vračajo* (*I morti ritornano*), 1937. pa v Milanu prevod *Kresne noči* (*I fuochi di S. Giovanni*).

ФРАНЦЕ БЕВК

ГРАНАТА

Мати му је са свом строгошћу запретила да без ње не иде од куће. Нека причека да опере судове, онда ће ићи да купује дрва. То после подне, наине, није имала посла по кућама. Нико је није замолио ни за рибање, ни за прање, али је сваки слободан сат искористила до последњег минута, да је не би гризла савест.

Кухиња је била тако мала да је у њој поред огњишта, стола и великих судова за прање било једва још нешто мало простора. Под ниском нагнутом таваницом било је тако загушљиво да је Жефу понестајало ваздуха и да су му крупне капље зноја искакале по челу. Зидови су били загрејани, ваздух је заударео као да тиња смрдљива лула. Кад би бар смео у једину собу која је била нешто пространија и лепша! У њој је спавао отац. Откако није ишао на редован посао, у подне је, онако обучен, легао на постељу, пре него што ће се осврнути „за каквом малом зарадом”.

„Да ли да спремим врећу?” упитао је Жеф кога је вукло да изиђе напоље.

Бојао се да мати у његовом питању не открије скривену намеру. Али је била замишљена, само се, перући, упола осврнула и потврдно му климнула главом; затим се стресла као да је гризе нешто непријатно.

FRANCÈ BEVK

GRANATA

Mati mu je bila zabičila z vso strogostjo, naj brez nje ne hodi z doma. Počaka naj, da pomije posodo, nato pojdeti k vodi nabirat drv. Tisti popoldan namreč ni imela dela po hišah. Nihče je ni bil naprosil niti za ribanje niti za pranje, a je vsako prosto uro izrabila do zadnje minute, da bi ji ne težila duše.

Kuhinja je bila tako majhna, da je bilo poleg ognjišča, mize in velikih posod za pranje komaj še nekaj prostora v nji. Pod nizkim, visečim stropom je bilo tako zadušno, da je Žefu jemalo sapo in so mu debele kaplje potù stopale na čelo. Stene so bile segrete, zrak je zaudarjal, kakor da bi tlela smrdljiva pipa. Da bi bil vsaj smel v edino izbo, ki je bila nekoliko prostornejša in lepša! V nji je spal oče. Odkar ni več hodil na redno delo, je opoldne kar oblečen legal na posteljo, preden se ozre po »kakem majhnem zaslužku«.

»Ali naj pripravim vrečo?« je vprašal Žef, ki ga je vleklo na prosto.

Bal se je, da bi mati v njegovem vprašanju ne zasluhila skrite nakane. A bila je zamišljena, med pomivanjem se je le napol ozrla in mu prikimala; potem se je zmrnila predse, kakor da jo razjeda nekaj nevšečnega.

У ходнику под стрехом није било тако врућина, блага хладовина му је пиркала преко чела. С рукама у џеповима наслонио се на ограду, протурио једно колено међу дрвено коље и љуљао се на другој нози.

Видик је био досадан како само може да буде досадна и туробна дворишна страна радничких кућа у предграђу. Зграда која је с два унутрашња крила била саграђена у облику потковице обухватала је читаво чудо кокошињаца, дрварница, простртог рубља, пиљарских колица и разних старудија. Из дубине је као из понора заударало на накисео смрад који лети настаје из мешавине просутих помија и отпадака.

Једина лепота била су зелена дрвета тамо позади, за зидом, где се изненада свршава град и почиње поље. Дудови, трешње, брескве, смокве, вињаге; а међу њима — као ради пријатне промене у зеленој једноликости — ниске беле куће. Али тај део раја је био за Жефа исто тако затворен као неко друго чудо које му је узнемиравало срце. Тамо за зидом су стајали, у заседи, дебели сељак и његов пас који су били једнако пакосни.

Сунце које се разливало преко равнице, преко брда и брежуљака сијало је у лево крило куће, одбијало се од сивкастог зида и пекло га у очима. Осећао је као да га иглицама боцка и уједно мами и опија до сањивости.

Сео би на даске, наслонио се леђима и главом на зид и заспао. У дане када је после ручка остајао сам с оцем, подавао се тако опојним тренутцима заборављања и одмора. Кад се пробудио, још увек му је остајало времена за скитњу и игре. Али мисао да ће га мати можда већ идућег тренутка с прекоравањем пробудити, већ унапред му је кварила ужитак. Кад би могао бар на Сочу! Али гаћице за купање, које је сам скројио и сашио од старих очевих гаћа, стајале су у соби. Било их је немогуће прокријумчарити а да га мати не опази.

Мисао на реку и на другове до дна му је загорчала сазнање да мора с матером од куће. Одлазак с њом био је увек скопчан с горким срамоћењем. Осува и испијена, да се чинила десет година старија него што је била у ствари, није никада меко говорила или чак певала — то би било право чудо — него је и најобичније ствари

Na lesenem mostovžu ni bilo tako vroče, rahel hlad mu je spreletel telo. Z rokami v žepih se je oslonil na ograjo, vtaknil eno koleno skozi lesene palice in se zibal na drugi nogi.

Razgled je bil dolgočasen, kakor le more biti dolgočasni in turobna dvoriščna plat predmestnih delavskih hiš. Poslopje, ki je bilo z dvema notranjima kriloma zgrajeno v obliki podkve, je oklepalo celo reč kurnikov, drvarnic, razobešenega perila, branjevskih vozičkov in razne ropotije. Iz globine je kakor iz brezna zaudarjalo po kislitem smradu, ki v poletju nastaja iz brozge razlitih pomij in odpadkov.

Edina lepota so bila zelena drevesa tam zadaj, za zidom, kjer se iznenada končuje mesto in se začeneja polje. Murve, češnje, breskve, smokve, trte, a med njimi — kakor za prijetno spremembo v zeleni enoličnosti — nizke bele hiše. Toda tisti kos raja je bil za Žefa prav tako zaprt kakor nekatero drugo čudo, ki mu je vznemirjalo srce. Tam za zidom sta stala na preži debeli kmet in njegov pes, ki sta bila oba enako popadljiva.

Sonce, ki se je razlivalo preko ravnine, preko brd in hribov, je sijalo v levo krilo hiše, se odbijalo od sivkaste stene in ga ščemelo v oči. Čutil je, kakor da ga zbada z iglicami, ga obenem mami in pijani do zaspanosti.

Sedel bi bil na deske, se naslonil s hrbtom in z glavo na zid in zaspal. V dneh, ko je po kosilu ostal sam z očetom, si je privoščil takih omamnih trenutkov pozabljenja in počitka. Ko se je prebudil, mu je še zmeraj ostajalo časa za potepanje in igre. A misel, da ga bo mati morda že v naslednjem trenutku za ušesa potegnila iz spanja, mu je že naprej kvarila užitek. Da bi mogel vsaj k Soči! Toda kopalne hlačke, ki si jih je bil sam ukrojil in sešil iz starih očetovih gat, so ležale v izbi. Bilo jih je nemogoče iztihotapiti, da bi ga ne opazila mati.

Misel na reko in na tovariše mu je do dna zagrenila zavest, da mora z materjo z doma. Pot z njo je bila vselej združena z grenkim sramovanjem. Suhljata in izmozgana, da se je zdela za deset let starejša, kot je bila v resnici, ni nikoli mehko govorila ali celo pela — to bi bil pravi čudež — ampak je tudi najnavadnejše stvari vreščala z visokim

крештала високим гласом. Изгледало је као да се сасвим посвађала са животом који јој се замерио, и то му не може опростити. Жеф је био навикнут на то и он јој је такође осорно одговарао, али њен глас су мангупи понављали као одјек и преносили га с брежуљка на брежуљак. То га је љутило и жалостило, сав је горео у лицу док се сагибао над водену површину и тражио старе, труле цепанице које је река, беле и с углачаним рубовима, заглавила међу стене. Када је угледао какво парче дрвета, спретно га је забо старом виљушком коју је био причврстио на дугу палицу. Понекад се морао свући и загњурити у воду да рукама отргне плен. Везали су дрвље у нарамак који је мати носила на глави. Кратку парчад и иверје трпали су у врећу коју је Жеф вукао на леђима, и била је често тако тешка да је стењао под њом.

Испочетка га је тај посао радовао, али полако му је све више дозлогрдио; онога дана му је био нарочито одвратан. Имао је свој посебан свет, своје погледе на живот и праве дечачке назоре о слободи. Шта људи све не измисле да дечацима као што је он загорчају часове! Тако стоје у животу као пас у цркви, свако их сме цакнути ногом, а они не смеју ни зарезати. Увек говоре и раде баш оно што је забрањено и што направи највећу бруку у свету; свет је ограђен забранама и заповестима као бодљикавом жицом. Најзад их извуку из уличне прашине и блата, умију их и очисте, те их пошаљу у школу где их немилосрдно стисну међу књиге, као муву или цвет. Жефу је добро долазило што мати и отац нису били истих погледа што се тиче користи школе. Глава је била пуна бројака, слова и сладуњавих прича за блесане, а очи су се освртале напоље, тамо где су расле нове куће, мењала се природа и догађало хиљадама чудеса...

Жеф није никад размишљао, осим кад се радило о каквој новој враголији или о том како би добио мало воћа за свој желудац. Али опори приговори против околине, која му је самовољно ограничавала слободу, лежали су му као талог на дну душе и овда-онда му ускипели као младо вино. Све се бунило у њему, а из

glasom. Zdelo se je, da se je do konca skregala z življenjem, ki se ji je zamerilo in mu tega ne more odpustiti. Žef je bil tega vaje, tudi on ji je zadirčno odgovarjal, toda njen glas so paglavci ponavljali kot odmev in ga prenašali z brega v breg. To ga je jezilo in žalostilo, ves je gorel v obraz, ko se je nagibal nad gladino in iskal starih, preperelih polen, ki jih je reka bele in z obrušeni robovi zagvoznila med skale. Kadar je zagledal kak kos lesa, ga je spretno zabodel s starimi vilicami, ki jih je bil z žico pritrdil na dolgo palico. Včasih se je moral sleči in se potopiti pod vodo, da je z rokami odtrgal plen. Povezala sta butaro, ki jo je mati nesla na glavi. Kratke kose in treske sta zmašila v vrečo, ki jo je Žef vlekel na hrbtu; bila je neredko tako težka, da je stokal pod njo.

Spočetka ga je to delo veselilo, počasi mu je vedno huje presedalo, tistega dne mu je bilo posebno zoprno. Imel je svoj poseben svet, svoje vrste pogled na življenje in čisto deške nazore o svodobi. Kaj si ljudje vsega ne izmislijo, da dečkom, kot je on, grenijo ure! Tako stojé v življenju kot pes v cerkvi, vsakdo jih sme brcniti, a oni ne smejo niti zarenčati. Vselej govorijo in delajo prav tisto, kar je prepovedano in kar napravi največ spotike v svetu; svet je ograjen s prepovedmi in zapovedmi kot z bodečo žico. Nazadnje jih potegnejo iz cestnega prahu in blata, jih umijejo in očedijo ter jih pošljejo v šolo, kjer jih neusmiljeno stisnejo med knjige, kot muho ali cvetlico. V Žefovo dobro je bilo, da mati in oče glede koristi šole nista bila enih misli. Glava je bila polna števil, črk in sladkih zgodbic za božje voleke, a oči so se ozirale tja ven, kjer so rasle nove hiše, se je spreminjala priroda in se je dogajalo na tisoče čudes. . .

Žef nikoli ni razmišljal, razen če je šlo za kako novo vragolijo ali zato, kako bi dobil nekaj sadja za svoj želo-dec. Toda trpki ugovori proti okolici, ki mu je svojevoljno omejevala prostost, so mu ležali ko usedlina na dnu duše in mu kdaj pa kdaj zakipeli ko mlado vino. Vse se je uprlo v njem, a iz upora mu je v trenutku pognala

побуне му је зачас избила нека примамљива мисао и — док би тренуо — сазрела у одлуку.

Да је мати у том тренутку ступила на ходник, без говора би узео врећу и пошао с њом. Али мати је још увек лупарала по кухињи, и све је говорило да ће с прањем бити укоро при крају. Требало се пожурити...

Откинуо се од ограда и напућио усне, али се није усудио да зазвижди. По шкрипавим степеницама је ишао тако тихо да га нико није могао чути, а ипак с тако немарним и невиним лицем да мати не би могла нимало посумњати, кад би изненада погледала кроз врата.

Пред кућом је застао и зашкиљио у сунце којег је била пуна улица. Ова је пуста лежала у дебелој прашини, с ружним, непријатним, на изглед изумрлим кућама са стране. Нигде није било живе душе. Протандркао је теретни ауто и дигао облаке прашине.

Жеф је опрезно, бојажљиво дигао главу и пошто није опазио ништа сумњиво, тихо се отшуњао уз куће поред којих је лежао широк појас сенке. Срце му је силно било, главу је увукао међу рамена као да сваког часа очекује ударац.

Тек иза завијутка, где га не би могли стићи ни материно викање ни око, дубоко је одахнуо. А ипак му је остало нешто одвратно на дну душе. Није га толико гризла савест што је побегао од куће и огрешо се о послушност, заболела га је нека друга мисао која се као разбојник скривала у заседи. Шта ће бити кад се довече врати кући? Имао је већ горко искуство; у његовој свести је стајало као амин у Оченашу да неће утећи од казне. Али дан је био тако леп, мада изванредно врућ, осећање слободе тако силно и као да милује срце да није имало смисла да га квари страхом. Од тога што ће доћи и тако је немогуће помоћу страха умаћи. Све што је тада могао паметно учинити, било је: да што пријатније искористи дан до вечера. Горак укус казне, која га је чекала, потиснуо је некуда у позадину.

neka vabljiva misel in mu — kot bi trenil — dozorela v sklep.

Če bi bila mati v tistem trenutku stopila na mostovž, bi bil brez ugovora vzel vrečo in šel z njo. Toda mati je še zmeraj ropotala v kuhinji, a vse je kazalo, da bo s pomivanjem kmali pri kraju. Treba je bilo pohiteti...

Odtrgal se je od ograje in našobil ustnice, a se ni upal zažvižgati. Po škripajočih stopnicah je hodil tako tiho, da ga nihče ni mogel slišati, a vendar s tako nebrižnim in nedolžnim obrazom, da bi mati nič ne mogla zasumiti, ako bi iznenada pogledala skozi vrata.

Pred hišo je postal in pomežiknil v sonce, ki ga je bila polna ulica. Ta je samotna ležala v cestnem prahu, z grdimi, neprijaznimi, na videz izumrlimi hišami ob straneh. Nikjer ni bilo žive duše. Priropotal je tovarni avto in dvignil oblake prahu.

Žef je previdno, plaho dvignil obraz, in ker ni opazil nič sumljivega, se je tiho izmuznil ob hišah, ob katerih je ležal širok pas sence. Srcé mu je burno razbijalo, glavo je tiščal med ramena, kakor da zdaj zdaj pričakuje udarca.

Šele za ovinkom, kjer bi ga ne mogla več doseči niti klic niti oko, se je globoko oddahnil. In vendar mu je ostalo nekaj zoprnega na dnu duše. Ni ga toliko grizla vest, da je ušel z doma in se pregrešil proti ubogljivosti, zapekla ga je neka druga misel, ki je kot razbojnik tičala v zasedi. Kaj bo, ko se zvečer vrne domov? Imel je že bridke izkušnje; v njegovi zavesti je stalo kot amen v očenašu, da ne uteče kazni. Toda dan je bil tako lep, četudi izredno vroč, občutek svobode tako silen in srcé božajoč, da ga ni kazalo kvariti z bojznijo. Temu, kar bo sledilo, se s strahom tako ne bo mogoče izogniti. Vse, kar je mogel tedaj pametnega storiti, je bilo, da kar najzabavneje izrabi dan do večera. Grenek okus kazni, ki ga je čakala, je potisnil nekam v ozadje.

Натенане, као човек којему се никуд не жури, корачао је по путу, палац му се пријатно забадао у прашину. Очи су му севале десно и лево као да траже какав пријатан посао.

Ударио је муву која му је стала на образ и зауставио се поред зграде која је управо разла из земље. Радници су на припечи градили већ други спрат. Слушао је шкрипање чекрка, очима је пратио истоваривање опеке, која је висела у ваздуху као паук у мрежи. Одједном му је то досадило, зазвиждао је, окренуо се на пет и пошао даље.

Куда? На сунцу које га је немилосрдно пекло сетио се Соче и њене примамљиве красоте. Али тамо је вребала на њега опасност да га пронађе расрђена мати и да му у присуству другова извуче уши. А пријатно је и само тумарање, онако без циља, улицама уздуж и попреко, када се може зауставити где било, поред каквог предмета или посла који у њему пробуди интересовање. А то је још лепше без другова који хоће увек да натуре своју вољу. Ако му је, најзад, досадно, зазвижди — и то је увек као весео разговор с нечим што је изван света и живота.

Одједном — сам није знао кад — нашао се на путу који се вијугао уз живи плот и водио из града. Застао је за тренутак да се снађе, али му ни на памет није падало да се врати. Утврдио је само где је, онда се задовољно насмешио. На својим скитњама се никад није држао каквог одређеног плана, ишао је само за својим унутрашњим гласом.

Пред очима су му се појавиле тајанствене стазе које су се вијугале кроз густе багрене. Над њима су се надсводиле гране, све испреpletене лозом и купињаком тако, да су стварале сеновите, тамне собе, ходнике и тунеле. И све су биле покривене паучином, у којој су вребали велики пауци, да је палицом морао отворати пред собом пут... Када је први пут ступио у тај тајанствени свет, спопао га је такав страх да би најрадије побегао. А ипак га је нека тајанствена сила све изнова мамила у непроходни шипраг који је изгледао мртав, а био је ипак стоструко жив.

Lagodno, kakor človek, ki se mu nikamor ne mudi, je stopal po cesti, palec se mu je prijetno vdiral v prah. Oči so mu švigale na desno in na levo, kakor da iščejo kakega prijetnega opravka.

Udaril je po muhi, ki mu je bila sela na lice, in se ustavil ob poslopju, ki je pravkar raslo iz tal. Delavci so v pekoče vročini gradili že drugo nadstropje. Poslušal je cvijukanje škripcev, z očmi je spremljal razkladanje opeke, ki je visela v zraku kot pajek v mreži. Nenadoma se je tega naveličal, zažvižgal, se okrenil na peti in šel dalje.

Kam? V soncu, ki ga je neusmiljeno žgalo, se je spomnil na Sočo in na njene vabljive krasote. A tam je prežala nanj nevarnost, da ga odkrije razsrjena mati in mu vpričo tovarišev navije uro. Pa saj je prijetno tudi pohajkovanje tako tjavendan, križem po ulicah, ko se lahko ustavi kjerkoli, ob kakem predmetu ali delu, ki mu vzbudi zanimanje. In to je še lepše brez tovarišev, ki hočejo vselej uveljaviti svojo voljo. Če mu je nazadnje dolgčas, zažvižga — in to je zmeraj ko vesel pogovor z nečim, kar je izven sveta in življenja.

Nenadoma — sam ni vedel kdaj — se je znašel na poti, ki se je vijugasta vlekla ob živem plotu in vodila iz mesta. Postal je za trenutek, da se je razgledal, a mu niti na misel ni hodilo, da bi se vračal. Ugotovil je le, kje je, nato se je zadovoljno nasmehnil. Na svojih potepanjih se nikoli ni držal kakega določenega načrta, sledil je le svojemu notranjem glasu.

Pred oči so mu vstale skrivnostne steze, ki so se vijugasto vile skozi goste akacije. Nad njimi so se bočile veje, vse prepletene z lozo in robido, da so delale senčne, temne hrame, hodnike in predore. In so bile vse zastrte s pajčevinami, v katerih so prežali veliki pajki, da si je moral s palico utirati pot pred seboj... Ko je bil prvič stopil v tisti skrivnosti svet, ga je bil obšel tak strah, da bi bil najrajši pobegniti. In vendar ga je neka skrivnostna sila vedno znova vabila v neprodarno goščavo, ki se je zdela mrtva, a je bila vendar stoterno živa.

Сада се пожурио поред последњих кућа које су стајале под брегом; већ се нашао на стази међу дрвећем. У гранама су цвркатале птице, земља је одисала јаким мирисима... Како је све друкчије било тамо напољу! Није било прашине ни оне жеге као у граду, него сенка, хладовина, мириси, да је човека опијало као вино. Није било раскошних излога да би се жедно око напајало недостижним предметима, ипак су му се очи забадале у сваки грм, у свако дрво, пањ и стену као да би хтеле открити што за јело, што занимљиво или од неке користи. И све што је нудила природа а није чувао пас, било је за њега достижно, а не осигурано дебелим стаклом и високим ценама.

Пошкиљио је на натпис „Улаз забрањен“, који је стајао пред манастирском зградом. Поред таквих препрека, којих му је живот много стављао на пут, пролазио је с хладним немаром, само ако није било паса или људи. Прошао је кроз велика, дрвена, само овлаш притворена врата и стајао је сред велике, дивље природе, као у рају. Над стазом, која је, широка и набијена, завијала под врхом око падине, пружао се живи плот над којим је лежала ливада и као капа покривала врх брежуљка. Испод пута је била ограда од бодљикаве жице која је била немилосрдно разапета од дрвета до дрвета. Затварала је шуму која је покривала падину.

Уз плот је нашао јагоде. Мада се бојао шарки, чучнуо је у траву и позобао све до једне. Одломио је грану и ступајући по црвенкастој земљи терао великог коњица који му је трипут пролетео поред главе. Застао је код храста који је растао у три врха, баш пред оштрим завијутком за којим се стаза тако нагло губила као отсечена.

Жеф је знао да тај пут води тамо далеко натраг, на обронке које је рат био раскопао и оголио, а сада је по њима већ расло густо грмље. Жеф га је добро познавао, лане је с оцем више пута ишао по њему. Тражили су гвожђарије, остатке граната и шрапнела, бабра и олова. То је било занимљивије него тражење цепаница у реци, и много узбудљивије. Кад год би пронашао комадић зарђаног гвожђа, викнуо би као лудак.

Zdajci se je podvzival mimo zadnjih hiš, ki so stale v bregu; že se je znašel na stezi med drevjem. V vejah so ščebetale ptice, zemlja je izdihavala močne vonje... Kako vse drugače je bilo tam zunaj! Nič prahu in tiste žgoče vročine kot v mestu, ampak senca, hlad, dišave, da je človeka pijanilo ko vino. Nič razkošnih izložb, da bi se žejno oko paslo na nedosegljivih predmetih, vendar so mu oči švignile v vsak grm, na vsako drevo, parobek in skalo, kakor da bi hotele odkriti kaj užitnega, zanimivega ali kakorkoli koristnega. In vse, kar je nudila priroda in ni bilo zastraženo s psom, je bilo zanj dosegljivo, nikakor zavarovano z debelim steklom in visokimi cenami.

Poškilil je na napis: »Vhod prepovedan,« ki je stal za samostanskim poslopjem. Mimo takih ovir, ki mu jih je življenje vse polno stavilo na pot, je stopal z mrzlo nebrižnostjo, če le ni bilo v bližini psov ali ljudi. Stopil je skozi velika, lesena, le rahlo priprta vrata in stal sredi velike, divje prirode kakor v rajju. Nad stezo, ki se je široka in uteptana vila pod vrhom okoli pobočja, se je vlekel živ plot, nad katerim je ležala košenica in ko kapa pokrivala vrhunec griča. Pod potjo je bila ograja iz bodeče žice, ki je bila neusmiljeno speta od drevesa do drevesa. Zapirala je gozd, ki je pokrival pobočje.

Ob plotu je našel jagode. Čeprav se je bal gadov, je počenil v travo in pozobal vse do zadnje. Ulomil si je vejo in stopaje po rdečkasti zemlji odganjal modrasovega hlapca, ki se mu je trikrat zagnal mimo glave. Obstal je ob hrastu, ki je rasel v tri vrhe, tik pred ostrim ovinkom, za katerim se je steza izgubljala tako naglo, kakor da bi jo odrezal.

Žef je vedel, da ta pot vodi daleč, na obronke, ki jih je bila vojna do golote razkopala, a jih je zdaj že obraščalo gosto grmovje. Žef jo je dobro poznal, prejšnje leto je z očetom večkrat hodil po nji. Iskala sta železja, ostankov granat in šrapnelov, bakra in svinca. To je bilo zanimivejše kot iskanje polen v reki in mnogo bolj razburljivo. Kadarkoli je iztaknil košček zarjavelega železa, je zakričal ko norec. Vse, kar sta našla, sta zmetala v vre-

Све што би нашли побацали би у врећицу коју је отац на плећима носио кући. То је донело нешто новаца... Сада није хтео онамо, било га је страх, мада то ни самом себи не би хтео признати. Да се тамо натраг стаза цепа у више грана и могао би, дакле, залутати, тако се правдао у мислима.

Провукао се испод жице и стајао у шипражју ниских багрема. Бодљикаве светлозелене гране виселе су сасвим до земље. Жеф се сав утопио у оно нарочито осећање грозе и уживао као и увек кад се сам бавио у шуми. Будило му је жеђ и чудно га стезало у грлу. Али у тој грозни била је нарочита лепота; не би је терао од себе кад би је и било могуће одагнати. Сенка и хладовина; зраци су се љуљали само у врховима, пузили по гранама и губили се на ивицама листова. И скоро потпуна тишина. Само је сврака закрештала и залепршала између дрвета. Напрегао је очи да кроз густа танка стабалца распозна сунчане падине Шкабријела, Скалнице, Саботина и Брдâ. Тек једва приметно се нешто светлуцало кроз мрку мрежу грана.

Силазио је ступајући по суварцима и лишћу. Тамо доле су били високи багремови, али не више тако густе, с танким изданцима. Између дебала су се све јасније показивали облици брежуљака и светлина неба. Стаза се вијугала сад овамо сад онамо, губила се и опет се појављивала док је није сасвим нестало. Падина се наборала, изданци су били гушћи, дрвета виша. У уској удољници коју је излокала вода свуда су лежале тешке, маховином обрасле стене.

Кад је Жеф застао код тих стена, које су својим пукотинама правиле неке тамне шупљине, његовој тихој грозни се придружио страх. Бајке које је некад слушао увек је примао с лаком неверицом, али у оном тренутку учинило му се сасвим могуће да иза стена скочи дивљи човек или да га несташни шумски кепец зграби за косу. Упео је све силе да га не обузме дрхтавица, нехотице се освртао да угледа међу дрвећем какав „прозор“ који би му отворио поглед у свет...

Тада је уздрхтао; кроз дрвеће је угледао зелен пропланак. Овај је у тренутку привукао сву његову пажњу на себе; био је као сламка за коју се ухватио у

čico, ki jo je oče na plečih odnesel domov. To je vrglo nekaj denarja. . . Zdaj ni hotel tja, bilo ga je strah, dasi tega še samemu sebi ne bi hotel priznati. Da se tam zadaj steza cepi v več vejâ in bi torej lahko zašel, se je izgovarjal v mislih.

Pretaknil se je pod žico in stal v goščavi nizkih akacij. Trnjeve, svetlozelene veje so visele čisto do tal. Žef se je ves pogreznil v tisti posebni občutek groze in užival kakor vselej, ko se je sam mudil v gozdu. Prebujalo mu je žejo in ga čudno vezalo v grlu. Toda v tisti grozi je bila posebna lepota, ne bi je odganjal, četudi bi jo bilo mogoče odgnati. Senca in hlad; žarki so se zibali le v vrhovih, polzeli po vejah in se izgubljali na robovih listov. In skoraj popolna tihota. Le sraka je zavpila in sfrfotala med drevesi. Napel je oči, da bi skozi gosta tenka debelca razločil sončna pobočja Škabrijela, Skalnice, Sabotina in Brd. Le rahlo zaznavno se je nekaj svetlikalo skozi rjavo mrežo vejâ.

Stopaje po suhljadi in listju je šel navzdol. Tam spodaj so bile akacije visoke, a nič več tako goste, s tenko podrastjo. Med debli so se vedno razločneje prikazovale oblike hribov in svetlo nebo. Steza se je vila zdaj sem zdaj tja, izginjala je in se je zopet prikazovala, dokler je ni docela zmanjkalo. Pobočje se je nagibalo, podrast je bila gostejša, drevesa višja. V ozki dragi, ki jo je bila izkopala voda, so vsekrižem ležale težke, z mahom porasle skale.

Ko je Žef obstal ob njih, ki so s svojimi razpokami delale nekake temne votline, se je nejevovi tihi grozi pridružili strah. Bajke, ki jih je kdaj slišal, je vedno sprejemal z rahlo nejevero, a v tistem trenutku se mu je zazdelo docela mogoče, da bo izza skal skočil divji mož, ali da ga bo nagajivi gozdni škrat zgrabil za lase. Napel je vse moči, da se ni vdajal drhtavici, nehoté se je oziral, da bi zagledal med drevjem kako »okno«, ki bi mu odprlo pogled v svet . . .

Tedaj se je zdrznil; skozi drevje je bil zagledal zeleno jaso. Ta je v trenutku povlekla vso njegovo pozornost nase; bila je ko bilka, ki se je je oprijel v svojem strahu.

свом страху. Истовремено му се пробудила радозналост — можда му пружа какво пријатно изненађење.

Није дуго оклевао, изверао се преко неколико стена, испео се из удољице и већ је стајао на ивици рудине... Вероватно је да је то била напуштена крчевина, по свему изгледу ни траву није коса давно додирнула. А ипак је пропланак пружао пријатан видик. Сред њега је расла млада, прилично граната смоква, баш уз грм који је обрастао у купине и у орлове нокте.

Жеф није видео друго осим смокве и био је сав утрнуо од пријатног изненађења. Осврнуо се још двапут на шипраг који му је био за леђима, али тај поглед није био толико намењен тамним стенама и шумском човеку, колико се хтео уверити да заиста нема ни живе душе у близини. Смокве су биле зреле. Поред зелених, ситних плодова висели су црвенкасти, пуни, из којих се цедио слadak сок.

У својим скитњама никад није мислио на глад. Али при погледу на зреле смокве, које су му се саме нудиле, родила му се таква неутољива жеља за њима да му је чељуст задрхтала и да га је стиснуло у желуцу. То по његову схватању није била никаква крађа, можда нико није ни знао за њих, простор није био ограђен, нигде никаквог натписа ни пса. Поново је опрезно погледом ошинуо ивицу рудине, онда је загазио у траву која му се завлачила међу прсте на нози.

Узабрао је смокву која му се нудила с најниже гране. Била је чудесно слатка! Није у њој уживало само тело, него му је и душа била пуна њене пријатности. Сав се предао безбрижности, успузао се у рашље, брао и јео. Тада није више осећао ни страх ни тиху грозу, само угодност врапца у просу. Обрао је све што је руком могао дохватити, око уста и по бради је био сав од слатког и лепљивог сока.

Стојећи на земљи још једном је вештим оком прегледао дрво. С врха му се смејала још два-три плода. Зграбио је врлику и бацио у грану, смоква је у луку одлетела као велик врабац и пала управо у грм. Жеф је рукама опрезно разгрнуо гране и купине, погледао у унутрашњост као у какву собицу. Опaziо је да грм

Hkratu se mu je vzbudila radovednost — morda mu nudi kako prijetno presenečenje.

Ni se dolgo obotavljal, preplezal je nekaj skal, se povzpел iz drage, že je stal na robu trate... Verjetno, da je bil to opuščen laz, po vsem videzu se tudi trave že dolgo ni dotaknila kosa. In vendar je jasa nudila prijeten pogled. Sredi nje je rasla mlada, precej košata smokev, prav ob grmu, ki je bil prerasel z robido in srobotom.

Žef ni videl drugega kot smokev in je bil ves trd od prijetnega presenečenja. Ozrli se je še dvakrat v goščavo, ki mu je ležala za hrbtom, toda ta pogled ni toliko veljal temnim skalam in gozdnemu možu, kolikor se je hotel prepričati, če res ni žive duše v bližini. Smokve so bile zrele. Poleg zelenih, drobnih sadežev so viseli rdečkasti, polni, iz katerih se je cedil sladek sok.

Na svojih potepanjih nikoli ni mislil na lakoto. Toda ob pogledu na zrele smokve, ki so se mu same od sebe ponujale, se mu je porodila taka neutešna želja po njih, da so mu zatrepetale čeljusti in ga je stisnilo v želodcu. Saj to po njegovem ni bila nikaka tatvina, morda nihče ni vedel zanje, prostor ni bil ograjen, nikjer kakega napisa ali psa. Vnovič je previdno ošinil rob trate, nato je zagazil v travo, ki mu je smukala med prsti.

Utrgal je smokev, ki se mu je ponujala z najnižje veje. Bila je čudovito sladka! Uživalo je ni samo telo, ampak mu je bila tudi duša polna njene dobrote. Ves se je predal brezskrbnosti, zlezal v rogovilo, trgal in jedel. Tedaj ni več čutil strahu ne tihe groze, le ugodje vrabca v prosu. Potrgal je vse, kar mu jih je mogla doseči roka, okoli ust in po bradi je bil ves od sladkega in lepkega soka.

Stojé na tleh je z veččim očesom še enkrat pregledal drevo. V vrhu se mu je smejalo še dvoje, troje sadov. Pobral je krepelec in ga zalučal v vejo, smokve je odletela v loku ko velik vrabec in pala naravnost v grm. Žef je z rokama previdno odgrnil veje in v robido, pogledal v notranjost kakor v kako kamrico. Opazil je, da grm

расте из некакве карлице која је већ до половине била засута лишћем.

Смокву није опазио — али у оном тренутку је био и заборавио на њу. Угледао је нешто друго. Од изненађења је избечио очи и, као да се преплашио; шаке су му испустиле грану. Завукао је руке у џепове, намрштио чело и лако затворио очи, као увек кад га је штогод натерало на размишљање. И као да самом себи сасвим не верује, кроз кратко време је поново погледао у грм и дуго се није макао. Да, заиста, није се варао.

Све време је задржавао дисање; када се усправио, дубоко је предахнуо. Онда се опет опрезно обазрео свуд унаоколо, али сада не ради смокве. Није хтео да ико на свету дозна шта је пронашао. Није никог било. Тада му се засмејало све лице од врата до светле косе над челом.

С рукама у џеповима, с напетим, свечаним изразом на лицу, силазио је и гледао под ноге као одрасли човек. То што је нашао, било је тако весело да га је силно узнемиривало, али сасвим на дну душе му је, потпуно без узрока, лежало нешто тешко, тамно; сам није знао откуд је то дошло.

Нашао је стазу и кроз отворену лесу изишао на пут. Тек тада му је донекле попустила напетост, погледао је у сунце које је стајало већ високо на небу. Било је још рано, стан ће бити још затворен, али му се чинило да тумарање тога дана нема више смисла.

Пред мрак, кад је сунце било већ зашло и сенке вишњеве боје легле на горе, Жеф се враћао кући. Сав погурен, с главом међу раменима, као покајник. Горак укус казне, који је пре неколико часова потиснуо у позадину, опет му је испливао горе. Било му је као да се неки гадан глиб разлио око њега а он га тешко гази ногама. Поред свега тога, остали часови до вечера нису му више пружали баш никаквог уживања. Сасвим мало га је тешило уверење да то после подне најзад није било потпуно изгубљено. Напротив. И најзад, баш то „напротив“ такође га је жалостило. С њим би могао умирити оца, али мати — као кад би усuo

raste iz nekake kotanje, ki je bila že do polovice zasuta z listjem.

Smokve ni uzrl — a v tistem hipu je bil tudi pozabil nanjo. Zagledal je bil nekaj drugega. Od presenečenja je razprl oči, in kakor da se je prestrašil, so mu roke izpustile veje. Potisnil je roke v žepe, namrščil čelo in rahlo zaprl oči kakor vselej, kadar ga je kaj prisililo k razmišljanju. In kakor da samemu sebi prav ne verjame, je čez trenutek znova pogledal v grm in se dolgo ni ganil. Da, res, ni se motil.

Ves čas je zadrževal sapo; ko se je zopet dvignil, je globoko vdihnil. Nato se je zopet previdno ozrl okrog in okrog, a to pot ne zaradi smokev. Ni hotel, da zve kdorkoli na svetu, kaj je odkril. Nikogar ni bilo. Tedaj se mu je zasmel ves obraz od vratu do svetlih las nad čelom.

Z rokami v žepih, z napetim, svečanim izrazom na obrazu, je stopal navzdol in gledal pod noge kot odrasli. Kar je našel, je bilo tako razveseljivo, da ga je drobno vznemirjalo, a prav na dnu mu je čisto brez vzroka ležalo nekaj težkega, temnega, sam ni vedel, odkod se je vzelo.

Našel je bil stezo in skozi odprto lesno stopil na cesto. Tedaj šele ga je nekoliko popustila napetost, pogledal je v sonce, ki je stalo že visoko na nebu. Bilo je še zgodaj, stanovanje bo še zaprto, a se mu je zdelo, da pohajkovanje ta dan nima več pomena.

Pred mrakom, ko je bilo sonce že zašlo in so višnjevkaste sence legle na goré, se je Žef vračal domov. Ves sključen, z glavo med rameni, kakor spokorjen grešnik. Grenek okus kazni, ki ga je bil pred urami potisnil v oza-dje, mu je zopet splaval na vrh. Bilo mu je, kakor da se je ko gusna brozga razlil okoli njega in ga težko gazi z nogami. Poleg vsega mu poslednje ure do večera niso več nudile prav nikakega užitka. Čisto majčkeno ga je tešila le zavest, da tisti popoldan nazadnje le ni bil popolnoma izgubljen. Nasprotno. In prav tisti »nasprotno« ga je nazadnje tudi grenil. Z njim bi lahko potolažil očeta, a mati — kakor da bi vlil olja v ogenj. Ni bilo nikake po-

уља на ватру. Није било никакве помоћи. Ако се не догоди чудо, биће бијен, да ће му се смркнути пред очима. А од матере се нису могла очекивати чудеса.

Ишао је не марећи за људе који су одлазили с посла, шетали у тек насталој вечерњој хладовини, седели пред кућама и разговарали. Тихо и подмукло, као непослушан пас, прошуњао се преко дворишта и по степеницама. У трему су се сушила, положена на зид, мокра дрва. Поглед на њих толико га је потресао да су му ноге клецнуле. Кроз врата је допирао материн оштар глас. Тек када се уверио да је и отац код куће, усудио се ући. Очево присуство је увек ублажавало материну љутину.

Ушао је тихо као дух и застао за вратима... Отац је ишао уза зид; изгледало је да је узрујан, јер су му се грчевито тресли смеђи бркови. Мати је стајала уз огњиште, окретала леђа и срдито мешала по тигању. Како изгледа, нису се препирали међу собом, него су у светој срдоби грдили неког трећег, да олакшају својим душама. Такви призори чишћења нису били необични; дечак је често нагонски хватао њихов прави узрок... Очи су му се упрле на зидни календар који је показивао прве дане у месецу.

То није било главно што га је тада занимало. У својој невољи помислио је уколико ће та околност ублажити његову казну... Кад би само знао где да стане, да не побуди сувише пажње!

„Три куће има, живи као свиња, а вреба сваку пару као ђаво душу“, праскао је отац. „Пресело му!“

Мати није рекла на то ништа. Али огорчење је тако ускипело у њој да се осврнула као да тражи неког на коме би могла искалити своје нерасположење. Угледала је Жефа, окренула се, подбочила се и пробола га погледом као да ће га смлавити.

„Ти, а где си био?“ закрештала је. „Реци, где си се скитао, неваљало дериште! Ти се, ни пет ни шест, отшуњао кад сам ти рекла да ме причекаш...“

Жеф је сав утонуо у себе. Лака нада да ће га можда спасти неплаћена станарина сасвим му се изјавила. И није могао наћи паметан изговор.

moči. Če se ne zgodi čudež, bo tepen, da se mu bo črno storilo pred očmi. In od matere ni bilo pričakovati čudežev.

Hodil je, ne da bi se menil za ljudi, ki so odhajali z dela, se sprehajali v nastajajočem večernem hladu, sedeli pred hišami in govorili. Tiho in poniglavo ko neposlušen pes se je pomuznil čez dvorišče in po stopnicah. Na mostovžu so se oslonjena k zidu sušila mokra drva. Pogled nanje ga je tako pretresel, da so se mu zašibile noge v kolenih. Skozi vrata je prihajal materin ostri glas. Šele, ko se je prepričal, da je doma tudi oče, se je upal vstopiti. Očetova navzočnost je zmeraj nekoliko omilila materino jezo.

Vstopil je tiho ko duh in obstal za vrati... Oče je hodil vzdolž stene; kazno je bilo, da je razburjen, ker so se mu krčevito tresli rjavi brki. Mati je stala ob ognjišču, obračala hrbet in srdito mešala po kozici. Po vsem videzu se nista prepirala med seboj, ampak sta v svetem srdu psovala nekoga tretjega, da si olajša duši. Taki prizori očiščevanja niso bili nenavadni, deček je pogosto nagonsko ujel njihov pravi vzrok... Oči so mu splavale na stenski koledar, ki je kazal prve dni v mesecu.

To ni bilo glavno, kar ga je tedaj zanimalo. V svoji stiski je pomislil, v koliko bo ta okolnost omilila njegovo kazen... Da bi le vedel, kam naj se dene, da bi ne vzbudil preveč pozornosti!

»Tri hiše ima, živi ko svinja, a preži na vsako stotinko ko hudič na dušo«, je bruhal oče. »Da bi se mu zagatilo!«

Mati na to nobene ni rekla. Toda ogorčenje je tako prekipelo v nji, da se je ozrla, kakor da išče nekoga, nad katerim lahko iztrese svojo neejvoljo. Zagledala je Žefa, se okrenula, si uprla roke ob boke in ga uničujoče predrla s pogledom.

»Ti, kje pa si bil?« je zavreščala. »Povej, kod si se potepal, malopridni otrok! Ti meni nič jaz tebi nič si se pomuznil, ko sem ti rekla, da me počakaj...«

Žef se je ves pogreznil vase. Rahlo upanje, da ga bo morda rešila neplačana stanarina, se mu je do konca izjalovilo. In ni mu bilo mogoče najti pametnega izgovora.

„Па чекао сам вас“, промуцао је. „И никад да престанете с оним прањем судова.“

Одговор је мајку тако раздражио, да је стиснула песницу и скочила према њему.

„Шта си рекао? Ја се овде мучим, а ти ћеш...“

Жеф није чекао да га дохвати. Шмугнуо је у собу, затворио за собом врата и притискивао их. Кроз дрво је чуо материне претње које су наскоро престале; залупарили су судови.

Мангуп се сав уморан отетурао до прозора и сео. Гледао је на другу страну улице где су уз куће ишли људи и спопала га је таква туга да му је задрхтало цело лице и суза му потекла низ образ. Сада се не би више бранио кад би мати изненада скочила у собу и избила га. Нека, нека га убије! Ништа више на свету не би га могло навести да сада сам ступи у кухињу. Већ сто пута је био одлучио да ће отићи у свет. Сада ће заиста отићи. У Индију Коромандију, коју је био створио у сањаријама и која је прави рај за дечаке.

Та одлука га је утешила и угушила му жалост. Врућина и скитање су га толико уморили да се пресамитио. Легао је на постељу, подвио руке под главу и гледао у мрак, који се био згуснуо међу зидовима. Слушао је гласове који су долазили с улице. „Сладолед! Сладолед!“ викао је неко отегнутим певајућим гласом; колица су тандркала... Напућио је усне, осетио је жеђ. И глад такође. А смокве су биле тако добре. Имао је осећај да се љуља у гранамма, да бере и да се кљука њима. Угодност коју је доживљавао, у страху да је не изгуби, држао је обема рукама... „Сладолед, сладолед!“ Глас се губио у даљини...

Пробудио се кад га је неко продрмао за главу. Преплашено се дигао као да су га затекли у нечем забрањеном. Била је већ дубока ноћ, гласови на улици су се утишали. Пред њим је стајала очева силуета.

„Иди да вечераш! А други пут...“

Отац је хтео још нешто рећи, опомену или претњу, али није довршио. Ретко га је карао, још ређе ударио, као да му је то био силно одвратан посао. Био му је због тога врло близак, скоро као друг коме се није

»Saj sem vas čakal«, je zajecjljal. »Pa nikoli nee ne-hate s tistim pomivanjem.«

Odgovor je mater razdražil, da je stisnila pest in pla-nila proti njemu.

»Kaj si rekel? Jaz se tu mučim, ti boš pa . . .«

Žef ni počakal, da bi ga dosegla. Smuknil je v izbo, zaprl vrata za seboj in jih tiščal. Skozi les je slišal mate-rine grožnje, ki so kmalu utihnile, zaropotala je posoda.

Poglavec je ves utrujen opotekel do okna in sedel. Gledal je na drugo stran ulice, kjer so ob hišah hodili lju-dje, in obšla ga je taka žalost, da mu je zatrepetal ves obraz in mu je solza pritekla na lice. Zdaj bi se nič več ne branil, ako bi mati nenadoma planila v izbo in ga na-tepla. Le naj, ubije naj ga! Nič več na svetu bi ga ne mo-glo privedi do tega, da bi zdaj sam stopil v kuhinjo. Že stokrat je bil sklenil, da pojde po svetu. Zdaj pa res pojde. V Indijo Koromandijo, ki si jo je bil ustvaril v sanjah in ki je pravi raj za dečke.

Ta sklep ga je potažil in mu zatrl žalost. Vročina in potepanje sta ga bila tako utrudila, da je lezel v dve gubi. Legel je na posteljo, si podvil roke pod glavo in gledal v mrak, ki se je bil zgostil med stenami. Poslušal je gla-sove, ki so prihajali z ulice. »Sladoled, sladoled!« je vpil nekdo z zateglim, pojočim glasom, voziček je ropotal . . . Popravlil si je ustnice, občutil je žejo. In tudi lakoto. In vendar so bile smokve tako zelo dobre. Imel je občutek, da se ziblje v vejah, trga in si maši usta. Ugodje, ki ga je podoživljal, je v strahu, da ga izgubi, držal z obema rokama . . . »Sladoled, sladoled!« Glas se je izgubljal v daljavi . . .

Prebudil se je, ko ga je nekdo potresel za glavo. Dvignil se je preplašeno, kakor da so ga zasačili pri ne-čem prepovedanem. Bila je že globoka noč, glasovi na ulici so bili potihnili. Pred njim je stala očetova tenja.

»Pojdi večerjat! In drugič . . .«

Oče je hotel še nekaj reči, svarilo ali grožnjo, a ni prišel do konca. Redko ga je karal, še redkeje udaril, kakor da mu je to od sile zoprno opravilo. Bil mu je zaradi tega blizek, napol kot tovariš, ki se mu ni dal

бојао поверити своје ствари... Баш тада је носио у срцу тајну, која му ни у сну није излазила из главе.

Пре него што је отворио уста ушла је мати; тихо се отшуњао.

„Да не заборавиш угасити светлост“, викнула је мати за њим.

Жеф је био гладан, али није јео с апетитом. Дан који је преживео био је тако шарен и узбудљив да га је сасвим избацио из колосека... Кад се вратио у собу, отац и мати су већ лежали. Било је тамно, само су се на косој таваници задржала два правоугаоника светлости која је долазила од сијалице на улици.

Сувао се и легао уз оца као и увек откако је мало одрастао, али није могао заспати. У запари су му искакале капље зноја на чело; танак покривач му је као тежак јастук лежао на прсима.

Ни отац ни мати нису спавали, сувише тихо су дисали. Сигурно леже на леђима, гледају у таваницу и муче се истом мишљу. Жефу није било тешко погодити којом... Чинило му се да је кроз светлу мрљу на таваници као кроз прозорчић погледао на догађаје тога поднева. Мисли и претставе скупљао је у бreme и у својој малој памети нашао решење за материну и очеву бригу. То је три пута поновио и три пута дошао до истог закључка. Од топлог узнемирења тресао се као у грозници.

Примакао се ближе оцу и настојао да му види лице. Да, био је окренут према њему, али црте су му се губиле у мраку, ни очи му се нису сијале.

„Оче!“ дахнуо је.

„Шта је?“

„Граната!“

Казао је тако тихо да је отац тешко схватио прави смисао речи.

„Граната? Каква граната?“

„У грму“, зашптао је Жеф. „Нашао сам је.“

Отац је дуго ћутао, као да у себи ствара неке одређене претставе. Жефу није измакло да се је радосно узнемирио. Кроз кратко време окренуо је главу према материној постељи, као да се хтео уверити да ли

zaupati . . . In prav tedaj je nosil v srcu skrivnost, ki mu niti med spanjem ni šla iz spomina.

Preden je odprl usta, je vstopila mati; tiho se je izmuznil.

»Da ne pozabiš ugasiti luči«, je zaklicala za njim.

Žef je bil lačen, a ni jedel s tekom. Dan, ki ga je preživel, je bil tako pisan in razburljiv, da ga je docela premaknil iz tečajev . . . Ko se je vrnil v izbo, sta oče in mati že ležala. Bilo je temno, le na poševnem stropu sta se održala dva pravokotnika svetlobe, ki je prihajala od luči na ulici.

Slekel se je in legel k očetu kakor zmeraj, odkar je malce odrasel, a ni mogel zaspati. V sopari so mu kaplje potu stopale na čelo, tanka odeja mu je ko težka blazina ležala na prsih.

Tudi oče in mati nista spala, preveč tiho sta sopla. Gotovo ležita vznak, gledata v strop in se trapita z eno in isto mislijo. Žefu ni bilo težko uganiti, s katero Zdelo se mu je, da je skozi svetlo liso na stropu kakor skozi okence pogledal na dogodke tistega popoldneva. Misli in predstave, ki jih je zbiral v butaro in v svoji majhni pameti našel rešitev za materino in očetovo skrb. To je trikrat ponovil in trikrat prišel do istega zaključka. Od toplega vznemirjenja se je tresel ko v mrzlici.

Pomaknil se je bliže k očetu in se trudil, da bi ga videl v obraz. Da, bil je obrnjen proti njemu, toda poteze so mu izginjale v mraku, še oči se mu niso svetile.

»Oče!« je dahnil.

»Kaj je?«

»Granata!«

Povedal je tako tiho, da je oče le stežka ujel pravi smisel besede.

»Granata? Kakšna granata?«

»V grmu«, je zašepetal Žef. »Našel sem jo.«

Oče je dolgo molčal, kakor da si na tiho ustvarja neke določne predstave. Žefu ne bilo ušlo, da se je veselo vznemiril. Čez minuto je okrenil glavo proti materini postelji, kakor da se hoče prepričati, če bedi. Bila je tiho,

је будна. Била је мирна, али очигледно није спавала; ни дах јој се није чуо, као да пажљиво прислушкује.

„Где си је нашао?“ поново се обратио отац Жефу.

„У Пановцу.“

„А!“

Неколико часака ћутања; Жефу је ситно дрхтало срце. Тај тренутак му је био награда за све претрпљено.

„Је ли цела?“

„Сасвим цела. Видео сам је, додирнуо је нисам“; против воље му се повисио глас.

„Мир!“ стиснуо га је отац за руку.

Мати се промешкољила на постељи. Није спавала, прислушкивала је тако пажљиво, као да је хтела и мисао схватити. У ноћном миру и у тесном простору добијала је свака реч јачи звук него дању. Шта имају међу собом? Љутило ју је и жалостило што пред њом шапћу неке тајне. У горчини и срџби које су је мучиле ону ноћ, то ју је још горе погодило да није могла заспати. Поред тога је уловила неколико разговетних речи. Није их, додуше, могла саставити у мисао, али су биле довољне да јој се зачас роди сасвим одређена слутња.

„Шта говорите?“ питала је.

„Ништа“, одговорио јој је муж; да би ма шта измислио, није се усуђивао да је тако у очи лаже.

„Само шапћите! Мислите да не знам шта имате у глави? Али од тога неће бити ништа! Сто пута сам већ рекла: не и не! Боље лежи на леђа, пљуј у сунце или се играј с месецом на мору.“

Отац и син су јогунасто ћутали. Тада је Жеф чврсто зграбио оца за руку и стискао га од узбуђења.

„Само ћутите! А то ти кажем, Петре, ружно је што слушаш балавца који се луња и још га штитиш... Ти си крив, ако не слуша...“

„Ана! Шта ће рећи доле!“

Жена је ућутала, мада је имала још пуна уста речи, али их је прогутала и окренула се зиду.

Жеф је испустио очеву руку и тихо се одмакао од њега. Био је сав као у ватруштину; пред очима му

a očitno ni spala; še njenega diha ni bilo slišati, kakor da napeto prisluškuje.

»Kje si jo našel?« se je oče znova obrnil do Žefa.

»V Panovcu.«

»A!«

Nekaj trenutkov molka; Žefu je drobno trepetalo srcé. Tisti trenutek mu je bil plačilo za vse prestano.

»Ali je cela?«

»Čisto cela. Videl sem jo, dotaknil se je nisem«, se mu je proti volji zvišal glas.

»Tiho!« ga je oče stisnil za roko.

Mati se je bila zganila na postelji. Ni spala, prisluškovala je tako napeto, kakor da bi hotela ujeti še misel. V nočni tihoti in v tesnem prostoru je dobila vsaka beseda močnejši in jasnejši zvok kot podnevi. Kaj imata? Jezilo in žalostilo jo je, da si pred njo šepčeta neke skrivnosti. V grenkosti in srdu, ki sta jo mučila tisto noč, da ni mogla zaspati, jo je to še kuje zadelo. Poleg tega je bila razločno ujela nekaj besed. Ni jih sicer mogla združiti v smisel, a so zadostovale, da se ji je na mah porodila čisto določna slutnja.

»Kaj govorita?« je vprašala.

»Nič«, ji je odgovoril mož; da bi se bil kaj izmislil, tako naravnost se ji ni upal lagati.

»Le šepetajta si! Mislita, da ne vem, kaj vama hodi po glavi? Pa ne bo nič iz tega. Sto in stokrat sem že rekla, da ne in ne! Rajši lezi na hrbet, pljuvaj v sonce, ali pa z luno igraj moro . . .«

Oče in sin sta trdó molčala. Tedaj je bil Žef, ki je očeta trdó zgrabil za roko in ga tiščal od razburjenja.

»Le molčita! To ti pa rečem, Peter, grdó je, da poslušáš smrkavca, ki se klati okoli, in mu daješ še po-tuho . . . Ti si kriv, če ne uboga . . .«

»Ana! Kaj sporečejo spodaj?«

Žena je umolknila, četudi je imela še polna usta besed, a jih je požrla in obrnila obraz v steno.

Žef je izpustil očetovo roko in se tiho odmaknil od njega. Bil je ves ko v vročici; pred očmi mu je obžar-

је, обасјана новим догађајима, плivala претстава идућег дана.

Тада га је отац поново потражио руком.

„Је ли ве-ли-ка?“ упитао га је колико је могао тише.

„Велика. Тако“, покушао је под покривачем да покаже величину гранате.

„Двадесетосмашица?“

„Не знам... Хоћу л' ићи с вама?“

„Ићи ћеш. Иначе је не бих могао наћи... Бу-ди ми-ран!“ поново се отац осврнуо на матер која се није ни помакла.

Жеф је био миран, миран. Тонуо је у слике својих мисли док га најпосле није омамио сан.

Мати и син су већ спавали, само Петар је био још увек будан. Није се превртао, лежао је мирно, као да се боји да не изда своје мисли и осећања. Новост да у грмљу лежи граната није му узбудила само душу, него му је као струна дрхтало и тело. Да се то догодило кад било, не би га тако узнемирило као ону ноћ. Било му је као да се из таме изненада појавила добро-намерна рука и помиловала га по лицу. Такве руке у то време нису биле честе; он их је врло мало осетио у свом животу.

Кад се сетио дана пређашњих година, одмах после рата, било му је скоро мило око срца. Срећа је коњ који меље и иде у кругу; сиромасима је баш тада показала леђа. Поред тога је Петар једном своје мисли неопрезно обукао у речи и изгубио сталну службу. Ради те несреће никад није сам себе оптуживао, али ју је горко осетио на својој кожи. Путник у пустињи који се посвађао с камилом. Узгредне зараде биле су му загорчане већ мишљу на идући дан. Тумарање му је било одвратно, тренутне услуге су плаћане милостињом, а није било киселе јабуке у коју не би био приморан да загризе. Када је мирисао на поклоњено пиће, жена га је сумњиво гледала — није ли новац пропио, место да га донесе кући?

То га је љутило и жалостило, гризао се у души. У таквим тренутцима се истресао на свет коме је

jena od novih dogodivščin plavala predstava bodočega dne.

Tedaj ga je oče znova poiskal z roko.

»Ali je ve-li-ka?« ga je vprašal, kar se je dalo tiho.

»Velika. Tako«, je pod odejo poizkusil prikazati velikost granate.

»Osemindvajseterica?«

»Ne vem . . . Ali pojdem z vami?«

»Pojdeš. Saj bi je sicer ne našel . . . Bo-di ti-ho!« se je oče znova ozrl po materi, ki se ni zganila.

Žef je bil tiho, tiho. Pogrezal se je v privide svojih misli, dokler ga ni slednjič zamamil spanec.

Mati in sin sta že spala, le Peter je še vedno bedel. Ni se premetaval, ležal je mirno, kakor da se boji, da ne bi izdal svojih misli in občutkov. Novica, da v grmovju leži granata, mu ni razburila samo duše, ampak mu je ko struna trepetalo tudi telo. Če b se bilo to primerilo k darkoli, bi ga ne bilo tako vznemirilo kot tisto noč. Biló mu je, kakor da se je nenadoma prikazala iz teme dobrotljiva roka in ga pobožala po obrazu. Take roke tisti čas niso bile pogoste, on jih je le malo občutil v vsem svojem življenju.

Če se je spomnil dni pred leti, takoj po vojni, se mu je skoraj milo storilo pri srcu. Sreča je konj, ki melje in stopa v krogu; revežem je bila prav takrat pokazala hrbet. Poleg tega je bil Peter nekoč svoje misli neprevidno oblekel v besede in izgubil stalno službo. Zaradi te nesreče se nikoli ni obtoževal, a jo je bridko občutil na svoji koži. Potnik v puščavi, ki se je skregal s kamelo. Priložnostni zaslužki so mu bili zagrenjeni že z mislijo na naslednji dan. Postopanje mu je bilo zoporno, trenutne usluge so bile poplačane z miloščino, a ni ga bilo kislega jabolka, v katerega bi ne bil primoran ugrizniti. Kadar je dišal po darovani pijači, ga je žena sumljivo gledala — ali ne zapil, mesto da bi bil prinesel domov? To ga je jezilo in žalostilo, grizel se je v duši. V takih trenutkih se je znesel nad svetom, ki mu je v samoti kuhinje, kjer ga nihče ni

у самоћи кухиње, где га нико није могао чути, рекао истину у брк и претње су само пливале у ваздуху.

Пре, још пре годину дана, остаци рата су му чаролијом доносили по коју своту у кесу. Када је нашао целу гранату, најрадије би је од радости загрлио као љубавницу; то је значило у исто време пола богатства. Та зарада је полако попустила; сувише их је било који су се пентралали по падинама и све пречепркали. Када је коме пуки случај открио гранату, љубоморно ју је покрио лишћем пре него што ће да је отвори и однесе. Ништа зато што је у некој између њих, као у заседи, стајала смрт и што су се несреће множиле. То је била узбудљива игра — на једној страни живот а на другој беда. И сто пута се показало да је беда јача него страх од смрти. Петру је била до танчина позната дрхтавица смртне опасности, али је била ништавна према осећању победе над поквареним механизмом гранате... Само једанпут, јесенас, за длаку је утекао од смрти; троје је растргла. Сав опсенут, као пијан дотетурао се кући и срушио се на столицу. На то дуго није смео мислити...

Отада га жена није више пуштала у опасност... Како мало ју је познавао тада када је напустила службу и узео је за жену! Кад су обрали сав скоруп и кад им је живот показао рогове, пронашао је на њој много шта што би га некад преплашило. А ипак... Истина је да је била суморна, без смеха, као зимска ноћ, накратко насађена, али јој се под кором тврдог јада и чемера бојажљиво скривала мекоћа и љубав. „Шта имам од тога што ми доносиш стотинарке, па да једног дана останем сама?“ И потекле су јој сузе. А он ју је зачуђено гледао пре него што ју је разумео; после му је било топло у души. Шта има од њега? Сто пута се стидео што га она издржава, али му то, ма колико била огорчена, није никад пребацивала. Премарала се као стока, без роптања, без побуне против света и живота. Изгледало је да ће умрети као истерана кобила, без тужбе, само кад је имала дом... Понекад ју је горко сажаљевао; без стварног разлога осећао се кривим пред њом...

mogel slišati, povedal sto resnic v brk in so grožnje kar tako plavale po zraku.

Pred časom, še pred letom, so mu ostanki vojne nekatero vsoto pričarale v mošnjo. Kadar je našel celo granato, bi jo bil najrajši od veselja objel ko ljubico; to je pomenilo hkratu pol bogastva. Ta zaslužek se je polagoma unesel; preveč jih je bilo, ki so lazili po obronkih in vse prebrskali. Kadar je komu gol slučaj pokazal granato, jo je ljubosumno pokril z listjem, preden jo je odprl in odnesel. Nič zato, če je v nekateri izmed njih kot v zasedi tičala smrt in so se množile nesreče. To je bila razburljiva igra — na eni strani življenje, a na drugi beda. In se je stokrat izkazalo, da je beda močnejša kot strah pred smrtjo. Petru je bila do potankosti znana drhtavica smrtne nevarnosti, a je bila ničeva nasproti občutku zmagoslavja nad pokvarjenim mehanizmom granate . . . Le enkrat, preteklo jesen, je bil le za las ušel smrti; tri je bilo raztrgalo. Ves prebleščen, ko pijan se je bil prizibal domov in sesedel na stolicu. Na to dolgo ni smel misliti . . .

Poslej ga žena ni več pustila v nevarnost . . . Kako malo jo je poznal takrat, ko je bila zapustila službo in jo je vzel za ženo! Ko sta bila polizala vso sladkost in jima je življenje pokazalo rogé, je odkril na nji marsikaj, kar bi ga bilo prej plašilo. In vendar Res, da je bila mračna, brez smeha ko zimska noč, zadirčna, a se ji je pod skorjo trde zagrenjenosti plaho skrivala mehko in ljubezen. »Kaj imam od tega, če mi nosiš stotake, a bom nato nekega dne ostala sama?« In so se ji vdrle solze. On pa jo je začuden gledal, preden jo je razumel, potem mu je bilo toplo v duši. Kaj ima od njega? Stokrat se je sramoval, da ga ona živi, a mu tega, kakor je bila grenka, nikoli ni očitala. Pehala se je ko črna živina, brez godrnjanja, brez upora proti svetu in življenju. Kazalo je, da bo umrla ko izgarana kobilica, brez tožbe, da je le imela dom . . . Včasih se mu je bridko zasmilila, brez otipljivega vzroka se je čutil krivega pred njo . . .

Руке је био подвнo под главу и, мокар од зноја, није престајао гледати у таваницу. Мисли су му се распале као капљице, бежале и преплетале се, али су му се изнова указивале као светла слика. Из осећања потчињености се немо предавао жениним жељама. Само у једној ствари не... Само зато није више ишао с врећицом на падине Саботина и Шкабријела, јер му се тај посао чинио изгубљеним временом. Али сада... нема ни паре у џепу, а овде му се нуди стотинарка на путу, треба само испружити руку и узети је. Платиће кирију — за два месеца — и још ће му остати доста новаца. Поред тога, сасвим у позадини, негде на дну душе, стајала је као у заседи страст према игри са смрћу. Тако лако да му се једва дотицала све-сти, а ипак доста јака да му је дражила душу. Зачарано вино. Кад га усне једанпут додирну, не остављају чашу.

Тргао се од немира и затворио очи како би најзад заспао, кад жена зајеча у сну. Ана је често јечала у сну. Пре него што ју је дозвоа себи, већ се умирила, само прса су јој се тешко дизала... Петру је постало тешко при помисли на своју одлуку; као нека тешка превара лежала му је на души. Али поново се умирио... Кад донесе новац, на изглед ће бити љута, али од задовољства ће јој руке дрхтати. „Да знаш, никад више!“ рећи ће му. „Никад више“, поновиће.

Ана синоћње шаптање и неке речи које је уловила није изгубила у сну. Због тешких снова којих се није више јасно сећала, нека тамна слутња јој се још дубље урезала у срце. Показивала је мрачно лице као никад раније, сва је била сама пажња и неповерење. На изглед је имала много посла, вртела се по кухињи сад овамо сад онамо и при том мужа и сина није ни за часак испуштала из очију. Изгледало је да не одмерава и не суди само њихове кретње, него им њени оштри погледи продиру право у душу.

Ана се није варала. Истина, нису могли затајити да носе скривену неку намеру. Мотали су се толико да су били један другом на путу и без потребе се споразумевали погледима. Не, Жеф није баш нимало знао

Roké si je bil podvil pod glavo in moker od potenja ni nehal gledati v strop. Misli so se mu pršile ko kapljice, begale in se prepletale, a so se mu zopet in zopet strnile v svetlo podobo. Iz občutka podrejenosti se je molčé vdajal ženinim željam. Le v eni stvari ne... Samo zato ni več hodil z vrečico na pobočja Sabotina in Škabrijela, ker se mu je to opravilo zdelo izgubljen čas. Toda zdaj... nima stotinke v žepu, a tu se mu ponuja stotak kar na cesti, treba je le iztegniti roko in ga vzeti. Plačal bo najemnino — za dva meseca — in še mu bo ostala cela reč denarja. Poleg tega je prav v ozadju, na dnu nekje, tičala ko v zasedi strast do igre s smrtjo. Tako rahla, da se mu je komaj dotikala zavesti, a vendar zadosti močna, da mu je drastila dušo. Začarano vino. Če se ga enkrat dotaknejo ustnice, ne izpustijo kupe.

Zganil se je od nemira in zaprl oči, da bi že zaspal, ko je žena zaječala v spanju. Ana je pogosto stokala v sanjah. Preden jo je poklical, se je že pomirila, le prsi so se ji težko dvigale... Petru je postalo bridko ob misli na svoj sklep, težek ko prevara mu je ležal na duši. Pa se je znova potolažil... Ko prinese denar, bo na videz huda, a se ji bodo od zadovoljstva tresle roke. »Da veš, nikoli več!« mu poreče. »Nikoli več«, bo ponovil.

Ana sinočnjega šepetanja in nekaterih besed, ki jih je bila ujela, ni izgubila v spanju. Zaradi težkih sanj, ki se jih ni več razločno spominjala, se ji je neka temna slutnja še trdovratneje vcepila v srcé. Kazala je mračen obraz kakor še nikoli, bila je je gola nezaupnost in pazljivost. Dala si je na videz veliko opraviti, vrtela se je po kuhinji zdaj sem zdaj tja, a pri tem moža in sina niti za trenutek ni izpustila iz oči. Kazno je bilo, da ne meri in sodi le njunih kretenj, ampak jima njeni ostrí pogledi prodirajo naravnost v dušo.

Ana se ni motila. Res, nista mogla utajiti, da nosita neko nakano pod srajco. Opletala sta okrog, da sta bila drug drugemu na poti, in se brez potrebe sporazumevala s pogledi. Ne, Žef ni prav nič znal skrivati svojih misli.

скривати своје мисли. А Петар се сувише трудио да буде природан и безбрижан; баш то га је највише одавало.

Нестрпљиво су чекали кад ће нестати из куће. И била би већ и отишла, али ју је задржавала тескоба, па није могла погодити врата. Вртела се по свима буџацима, премештала и брисала ствари као да се неће више вратити кући. Сто пута је одлучила да тај дан уопште неће ићи од куће, али је сто пута опет одбацивала ту мисао. То јутро би морала почети с прањем у некој кући, госпођа је строга, можда ће је отерати заувек, ако не дође. Штета за зараду. Била је у недоумици; од узбуђења ју је пекло у очима и стезало је у грлу.

„За кирију не треба да се бринеш“, рекла је мужу. „Молићу госпођу да ми да унапред... Јеси ли чуо?“

Петар, који је од опушака завијао цигарету, замумлао је нешто неразумљиво.

Ана је преместила кофу на друго место и гурнула смеће из буџака у буџак. Исправила се и погледала око себе; ни поред најбоље воље није могла више наћи никакав неред. Преобукла се и узела торбу.

„Куда мислиш ти данас?“ питала је кад је стајала већ на вратима.

Мужа је љутило што му поставља таква питања на која јој је морао у очи лагати.

„Куда мислим?“ рекао је осорније него обично. „Никуда!“

А затим је отишла. По степеницама је трчала као да јој се страшно жури.

Жеф је погледао оца, лице му се растегло у широк осмех. Хтео је к прозору, да погледа на улицу.

„Даље!“ зарезао је отац.

Дечак је сео код огњишта, стиснуо руке међ колена и сав дрхтао од нестрпљења.

А отац — као да му се никуд не жури. Лагодно је попушио цигарету која је ширила смрад, онда је поседео још неколико минута. Најзад¹ се лено дигао и потражио врећицу у коју је турио скрхану секирицу с кратким сапиштем и обоје стискао под пазуво.

Peter pa se je preveč silil, da bi bil naraven in brezbrizen; prav to ga je najhuje izdajalo.

Nestrpno sta čakala, gdaj bo izginila iz hiše. Saj bi bila že odšla, a jo je zadrževala tesnoba, da kar ni našla skozi vrata. Vrtela se je po vseh kotih, prekladala in brisala, kakor da se nima več vrniti. Stokrat je sklenila, da ta dan sploh ne pojde z doma, a je stokrat zopet ovrгла to misel. Tisto jutro bi morala začeti s pranjem v neki hiši, gospa je stroga, morda jo odslovi za zmeraj, ako ne pride. Škoda je bilo zaslužka. Tičala je v škripcih: od razburjenja jo je žgalo v očeh in se ji gatilo v grlu.

»Za stanarino ti ni treba skrbeti«, je rekla možu. »Prosila bom gospó, da mi da naprej... Ali si slišal?«

Peter, ki si je iz čikov zvijal cigareto, je zamomljal nekaj nerazumljivega.

Ana je prestavila škafo na drugo mesto in sunila smeti iz kota v kot. Izravnala se je in se ozrla okrog; pri najboljši volji ni mogla več najti kakega nereda. Preobula se je in vzela torbo.

»Kam pa si ti danes namenjen?« je vprašala, ko je že stala na vratih.

Moža je jezilo, da mu stavi taka vprašanja, na katera ji je moral naravnost lagati.

»Kam sem namenjen?« je rekel osorneje kot po navadi. »Nikamor!«

In potem je odšla. Po stopnicah je tekla, kakor da se ji neznansko mudi.

Žef je pogledal očeta, obraz se mu je raztegnil v širok nasmeh. Hotel je k oknu, da bi pogledal na ulico.

»Proč!« je zarenčal oče.

Deček je sedel k ognjišču, stisnil rokó med kolena in se ves tresel od nestrpnosti.

A oče — kakor da se mu nikamor ne mudi. Lagodno je pokadil cigareto, ki je širila smrad, nato je posedel še nekaj minut. Slednjič se je leno dvignil in poiskal vrečico, v katero je vtaknil skrhamo sekirico s kratkim toporiščem, in oboje stisnil pod pazduho.

Ишли су по улици која је још напола лежала у сенци; спадала су их осећања страха и лепила им речи у грлу. Тек тамо напољу, изван града, на сунцу, на друму који се вукао преко падина постало им је лакше. Погледали су се и пружили мало кораке.

„А знаш где је?“ упитао је отац.

„Знам. Тамо је утрина. У грму поред смокве лежи...“

Отац је упркос кратким ногама ишао тако журно да га је Жеф тек с тешком муком достизао. Сваки час је морао трчкати за њим неколико корака.

„Ако је није ко већ пронашао?“ посумњао је отац.

„Није“, отегао је Жеф.

„Мислиш да заиста није?“

Петар је био тада као дете које се боји да му ко не однесе играчку.

„Сакривена је у жбун. Тако је густ да се ништа не види кроз њега...“

А тада је забринуло и Жефа, горе него оца. Можда га је видео когод ко је чукао сакривен у шуми. Али, то је било мало вероватно. Кад је граната толико година лежала на истом месту! Упркос томе требало се журити. Жефу се одједном више журило него оцу.

Уз пут је стајало неколико кућа, које су убрзо оставили за собом. Изнад друма се ширила шума, а под њом ливада која се протезала онамо до поточића. На ону падину сунце је тек онај час засијало и у светлим млазевима разливало се преко грана. Између дебала је пиркао лак поветарац, а из ваздуха је већ дахтала врућина која је расла од минута до минута.

Тада су зачули за собом неке дозиве и вику, зауставили су се и осврнули се. По друму за њима је трчала Ана, дизала песницу и викала.

Отац и син су стајали као укупани, очајно и утучено су се погледали. Успут су мислили на којешта, али најмање на то да мати пази на њих и да их прати. Били су осрамоћени због претварања и лажи, гризло их је што је била откривена њихова намера.

„Чекајте! Зашто сте се тако журили? Зар сте мислили да ћете ме преварити? Један другом сте слични

Stopala sta po ulici, ki je še napol ležala v senci; obhajali so ju tesni občutki plahosti in jima lepili besede v grlu. Šele tam zunaj, izven mesta, v soncu, na cesti, ki se je vlekla preko pobočja, jima je postalo laže. Spogledala sta se in nekoliko pospešila korake.

»Pa veš, kje je?« je vprašal oče.

»Vem. Tam je trata. V grmu poleg smokve leži...«

Oče je kljub kratkim nogam hodil tako naglo, da ga je Žef le stežka dohajal. Zdaj pa zdaj je moral steči za nekaj korakov.

»Če je ni že kdo drug odkril?« je podvomil oče.

»Neee«, je zategnil Žef.

»Misliš, da res ne?«

Peter je bil tedaj ko otrok, ki se boji, da mu kdo odnese igračo.

»Saj je skrita v grmu. Tako je gost, da se nič ne vidi vanj...«

In je tedaj zaskrbelo tudi Žefa, huje kot očeta. Morda ga je videl kdo, ki je čepel skrit v gozdu. Pa je bilo le malo verjetno. Če je pa granata toliko let ležala na istem mestu! Kljub temu je kazalo hiteti. Žefu se je nenadoma bolj mudilo kot očetu.

Ob poti je stalo nekaj hiš, ki sta jih kmalu pustila za hrbtom. Nad cesto se je širil gozd, a pod njo travnik, ki se je raztezal tja do potočiča. Na tisto pobočje je bilo solnce šele pravkar posijalo in se v svetlih curkih razlivalo čez veje. Izmed debel je vel rahel hlad, a iz zraka je že dehtela vročina, ki je naraščala od minute do minute.

Tedaj sta zaslišala za seboj neke klice in vpitje, ustavila sta se in se ozrla. Po cesti za njima je tekla Ana, dvigala pest in vpila.

Oče in sin sta stala kot vkopana, obupno in potrto sta se spogledala. Po poti sta mislila na marsikaj, a niti najmanje na to, da mati preži nanju in ju sledi. Bila sta osramočena zaradi pretvarjanja in laži, tiho ju je grizlo, da je bila odkrita njuna nakana.

»Čakajta! Zakaj sta tako hitela? Ali sta mar mislila, da me bosta ukanila? Drug drugemu podobna — oče in

— отац и син — као крајцара крајцари... Имате дебелу кожу, али вам кроз њу видим... управо до црева...“

Задувана, зајапурена у лицу, узбуђена, дотрчала је и одједном застала као да се не усуђује да им се сасвим приближи.

„Тако дакле!“ тешко је дисала. „Мислите да нисам још синоћ схватила шта значи оно шаптање... Нисам тако глупа! Ти, Петре, немој да се играш скривалице и не сакривај ту врећу; тако добро је познајем као тебе... Нисам цело време за то ринтала, да знаш... Ако хоћеш да умреш, обеси се код куће...“

Иза речи које су јој запињале у грлу осећао се страх и огорчење. Глас јој је прешао у плач, преломио се и остао у ваздуху. Задржавала је сузе које су јој грунуле на очи и срдито гледала мужа и сина; на дну зеница јој је, као миран пламенчић, дрхтала љубав.

Ако је кадгод мислила да Петра познаје, варала се... Кад би код куће открила његову намеру и планула, можда се не би усудио из куће; ствар би он одложио за други пут. Да је ударила у тање жице, на које уопште није знала ударати, можда би га и тада ганула. А овде је викала на њега толико, да га је кочијаш који је пролазио поред њих одмеравао с потсмехом у очима. По својој природи био је као кола која јуре по стрмини; ако се на што наслонио, тешко га је било одвојити... Од пркоса му се затресла брада, окренуо се и отишао даље; Жеф га је пратио.

Жена није могла веровати.

„Идеш? Заиста идеш?“ претила је. „Добро“, безнадно се преврнуло у њој, „само иди, али ја ћу ићи с тобом. Нећу те испустити, и целим путем ћу викати. Стиди се, ако хоћеш; нека чује цео свет... свако ће дати мени за право, не теби... Ти, Жефе, балавче, свему си крив; синоћ си се извукао, али сада нећеш...“

Жеф се плашљиво осврнуо: да му мати можда није сувише близу за леђима. Још никад му није било тако страшно око срца. У том тренутку би се најрадије нашао код куће или негде далеко одавде; али оца није

sin — ko krajcar krajcaru... Debelo kožo imata, a vama vidim skozi... prav v čreva...«

Upehana, zaripla v obraz, razburjena je pritekla in se nenadoma ustavila, kakor da se jim ne upa čisto približati.

»Tako torej!« je težko sople. »Mislita, da nisem že sinoči ujela, kaj pomeni tisto šepetanje... Nisem tako neumna! Ti, Peter, kar nič ne slepomiši in ne skrivaj tiste vreče; tako dobro jo poznam kot tebe... Nisem se vse dni le zato ubijala, da veš... Če bi rad umrl, kar doma se obesi...«

Iz besed, ki so se ji zatikale, sta ji gledala strah in ogorčenje. Glas ji je prešel v jok, se ji prelomil in ji obvisel v zraku. Zadrževala je solze, ki so ji bile navrele v oči, in srdito gledala moža in sina; na dnu zenic ji je kot tih plamenček trepetala ljubezen.

Če je kdaj mislila, da Petra pozna, se je motila... Ako bi bila doma odkrila njegovo namero in vzrojila, bi se morda ne bil upal iz hiše; zadevo bi bil odložil na drugič. Če bi bila ubrala milejše strune, na katere sploh ni znala brenkati, bi ga bila morda tudi tedaj ganila. Tu pa je vpila nanj, da ga je voznik, ki je šel mimo, meril s posmehom v očeh. Po svojem stvarjenju je bil ko voz, ki drči po strmini; če se je kam zaburil, ga je bilo težko odvrniti... Od kljubovalnosti se mu je potresla brada, okrenil se je in šel dalje; Žef ga je sledil.

Žena ni mogla verjeti.

»Pojdeš? Res pojdeš?« se je grozila. »Dobro«, je brezupno omahnilo v nji, »le pojdi, a jaz pojdem s teboj. Ne izpustim te in vso pot bom vpila. Le sramuj se, ako hočeš, naj le slišijo vsi ljudje... vsak bo dal meni prav, ne tebi... Ti, Žef, smrkavec, si vsega kriv; sinoči si jo bil odnesel, zdaj je pa ne boš...«

Žef se je plaho ozrl, če mu mati ni morda prehudó za petami. Še nikoli mu ni bilo tako strašno pri srcu. V tistem trenutku bi se bil najrajši znašel doma, ali kje daleč proč, toda očeta ni smel pustiti na cedilu. Podvizal

смео оставити на цедилу. Пожурио се за њим; прошли су кроз лесу на стазу која је водила у честар.

Ана је села на камен који је лежао поред пута. „Само идите!“ закукала је. „Убиј себе и дечка! Нећу се више маћи, овде ћу седети и ништа на свету ме се не тиче...“ зајецала је. „Нека те ко други покопа, ја нећу...“

Био је то последњи покушај да умекша и заплаши мужа. Када је увидела да су сви напори и претње узаман, опет је скочила. Ћутећи, као да је исцрпла све силе и сву залиху речи, трчала је за њима да их не изгуби из вида...

Пропланак је био сав светао, зелен као пређашњег дана... Петар је за неколико тренутака скоро сав нестао у грму, само му је једна нога вирила из њега. Кад се опет појавио, носио је у наручју тешку, зарђалу гранату коју је поставио на утрину.

Обишао ју је и стручњачки је осмотрио са свих страна; на лицу му се изражавало право мангупско задовољство. Изгледало је да тада за њега није постојало ништа друго на свету, ни жена ни син, само та граната. Опипао јој је врх. Дигао се и махнуо главом.

„Дај ми секирицу!“ рекао је сину.

Жеф је извукао секирицу из вреће и додао је оцу.

„Иди даље!“

Дечак се склонио на ивицу пропланка и погледао мајку која је стајала на супротној страни с прекрштеним рукама и наслоњена на дебло.

Дотада је с лаком поругом посматрала мужев подухват, силом се хтела показати тврдом. Нека их убије! Нека их разнесе! Ни оком неће трнути. Кад се муж дотакао гранате, нехотице је зажмурила и сва утрнула. Крикнула би, али није — уздржала се. Али пошто је муж послао сина даље и пошто је увидела да сам слуги опасност, дошао је крај свим њеним одлукама. Као птица полетела је к њему и с леђа га грчевито зграбила за капутећ.

„Но, хајд', Петре! Ако умреш ти, нека умрем и ја. Сама нећу живети... Мислиш да би ми онда стало штогод до живота... Ништа ми није... Само хајд'!“

„Иди даље!“ гурнуо ју је муж лактом.

se je za njim; stopila sta skozi les na stezo, ki je vodila v goščavo.

Ana se je sesedla na kamen, ki je ležal ob poti.

»Le pojdital!« je zajavkala. »Le pogubi sebe in fanta! Ne ganem se več, tu bom sedela in mi za nič na svetu ni več mar...«, je zahlipala. »Kdo drug naj te pokoplje, jaz te ne bom...«

Bil je zadnji poizkus, da bi omečila in ostrašila moža. Ko je spoznala, da so vsi napori in vse grožnje zaman, je zopet planila kvišku. Molče, kakor da je izčrpala vse moči in vso zalogo besed, je tekla za njima, da bi ju ne izgubila iz oči...

Jasa je bila vsa svetla, zelena kot prejšnjega dne... Peter je bil za nekaj trenutkov skoraj vse izginil v grmu, le ena noga mu je gledala iz njega. Ko se je zopet prikazal, je nosil v naročju težko, zarjavelo granato, ki jo je postavil na trato.

Obšel jo je in si jo je strokovnjaško ogledal od vseh strani, na obrazu se mu je izražala prav pobalinska zadovoljnost. Kazno je bilo, da tedaj ni bilo zanj nič drugega na svetu, ne žene ne sina, samo ta granata. Otipal je njeno konico. Dvignil se je in zmajal z glavo.

»Daj mi sekirico!« je rekel sinu.

Žef je sekirico izmotal iz vreče in jo je podal očetu.

»Pojdi proč!«

Deček se je umaknil na rob jase in se ozrl po materi, ki je stala na nasprotni strani s prekrižanimi rokami in oslonjena na deblo.

Dotlej je z rahlim porogom opazovala moževo početje, po sili se je bila zakrknila. Le naj ju ubije! Le naj ju razkosá! Niti z očesom ne bo trenila. Ko se je mož dotaknil granate, je nehote zamižala in vsa otrpnila po telesu. Kriknila bi bila, a nič — zadržala se je. Toda potem, ko je mož poslal sina proč in je spoznala, da sam sluti nevarnost, so bili vsi njeni sklepi pri kraju. Ko ptica je poletela k njemu in ga od zadaj krčevito zgrabila za jopič.

»Le daj, Peter! Če umreš ti, naj umrem tudi jaz. Sama ne bom živela... Misliš, da mi je potem kaj mar za življenje... Nič mi ni mar... Le daj!«

»Proč pojdi!« jo je mož sunil s komolcem.

„Не, не идем! Никуд не идем! Што је добро за тебе и за мене је... Оче наш, који јеси на небесима...”

„Мати” позвао ју је Жеф.

Утрина је била зелена, али сва засенчена од дрвећа које је стајало свуда унаоколо. Кроз крошње су се цедили само танки зраци који су као златне бубе гмизали по трави. На високом јавору су седеле две свраке и забадале кљун у перје.

Петар је дигао секиру... Спопали су га пркос и грозница; у оном часу није више мислио на беду ни на новац; стара страст, која га је толико пута опијала, одузимала му је моћ расуђивања... Ударио је... Други пут...

„Крух наш свагдањи дај нам данас”, дрхтећи се молила жена.

Свраке на јавору су се одједном поплашиле и с криком одлетеле међу дрвета...

Жеф је ушао у сасвим нов свет...

У дугој белој соби стајало је дванаест постеља, над сваком је висела црна таблица.

Жефова постеља је стајала баш уз прозор кроз који је улазило море светлости. У њој су чаршави изгледати још бељи, тако бели да му се чинило да је грех лежати на њима. Бео је био и завој који му је обвијао чело и други који му је од десне руке правио велику, незгодну лутку.

Све тамо унутра било је за њега ново, први пут доживљено; упркос плачу и ридању делић бајног света. Само завоји и бол живо су га потсећали на свет тамо напољу. Са сећањем на њега помешала се велика капља горчине. Мисли су му биле сметене; сувише је било утисака да би их могао скупити и саставити праву слику.

Није ни знао шта је дошло пре — пуцањ или ударац. Лежећи на земљи, мислио је да ће умрети, мада није одмах осетио болове. Прошло је много времена — њему се чинило дуго — док се није над њега нагнуло материно лице. Обоје, он и мати, гласно су плакали силазећи по стази. Крв му је текла с чела и застирала му вид, цурила му је кроз мараму у коју му је мати

»Ne, ne grem! Nikamor ne grem! Kar je dobro zate, je tudi zame... Oče naš, kateri si v nebesih...«

»Mati!« jo je poklical Žef.

Trata je bila zelena, a vsa zasenčena od dreves, ki so stala okoli in okoli. Skozi krone so se precejali le tenki žarki, ki so ko zlati hrošči plezali po travi. Na visokem javoru sta sedeli sraki in se obirali...

Peter je dvignil sekuro... Obhajali sta ga kljubovalnost in groznica; v tistem hipu ni več mislil na bedo in na denar; stara strast, ki ga je tolikokrat omamljala, mu je jemala razsodnost... Udaril je... Drugič...

»Daj nam danes naš vsakdanji kruh«, je drhté molila žena.

Sraki na javoru sta se nenadoma preplašili in s krikom odleteli med drevesi...

Žef je bil zašel v čisto nov svet...

V dolgi, beli sobi je stalo dvanajst postelj, nad vsako je visela črna tablica.

Žefova postelja je stala prav ob oknu, skozi katero je lilo morje svetlobe. V nji so bile videti rjuhe še bolj bele, tako bele, da se mu je zdelo greh ležati na njih. Bela je bila tudi obveza, ki mu je ovijala čelo, in druga, ki mu je delala iz desnice veliko, nerodno punčko.

Vse tam notri je bilo zanj novo, prvič doživljeno, kljub joku in stoku delec bajnega sveta. Le obveze in bolečina so ga živo spominjale na svet tam zunaj. Spominu nanj se je primešala velika kaplja grenkobe. Misli so mu bile zmedene; preveč je bilo vtisov, da bi jih mogel zbrati in sestaviti pravo podobo.

Saj niti ni vedel, kaj je bilo prišlo prej — pok ali udarec. Leže na tleh je mislil, da bo umrl, četudi ni takoj občutil bolečine. Preteklo je veliko časa — njemu se je zdelo dolgo — da se je nagnil nadenj materin obraz. Oba, on in mati, sta na glas jokala, ko sta stopala po stezi navzdol. Kri mu je tekla s čela in ga slepila, curela mu je skozi ruto, v katero mu je bila mati ovila desnico. Kljub

увезала десну руку. Упркос страха и бола као искра му се јавила мисао на оца. „Где је отац?“ упитао је. „Побегао је, лумп“ рекла је мати и закукала: „Боже мој, шта је урадио, шта је урадио!“ Жефу се смрачило пред очима, ноге су му се заплеле...

Жеф није био дечко који много слини. Ускоро је с веселим, несташним оком погледао у живот. Рана на челу — чудна ми чуда! — као да га је какав мангуп кврцнуо каменом. На десној руци му је однело два прста, то је пебло. Више од свега бола мучило га је питање, да ли ће, и поред свега тога, морати ићи још у школу. Та неће моћи држати оловку... Утисци из нове околине су и ту бригу потиснули у страну. Пет пута на дан јести — па колико и каква јела! — то је била Дембелија из бајке. Рекао је веселу глупост, да су сви бленули као да је та соба само за плач.

А ипак му је кроз сите очи овда-онда прогледало изнутра нешто опорно. Зажмурио је и угледао оца с дигнутом секиром као што га је видео последњи пут... Био је још неразуман, ипак је разумео да се нека тајна као паучина стегла око њега. То је увидео по погледима које су упирали у њега, по горким осмесима који су изражавали сажаљење.

„Чудно како њу није убила“, рекао је неко.

„Није могла, јер је стајала иза њега. Али одбацило ју је десет метара... Испочетка је мислила да је побегао...”

Жеф је гледао кроз прозор на орезане, зеленим леторастима обрасле кестене који су се вукли до завијутка пута. Знао је о чему говоре, шта се догодило, нико га није могао обманути. Пред очи су му изашли сви весели часови које је некад доживео с оцем. Кад би га ко питао: Ко, отац или мати? — не би се могао одлучити, али тада му је био отац неизмерно више, већ и због тога што га није више било. Једва је слутио тајну смрти, али му је пала на душу као камен у воду и дигла силан вал детиње жалости.

„Ћутите!“ искривио је лице. „Знам... да је умро...”

И окренуо се лицем у јастук.

strahu in bolečini se mu je ko iskra vžgala misel na očeta. »Kje je oče?« je vprašal. »Utekel je, lump«, je rekla mati in zajavkala: »Moj Bog, kaj je naredil, kaj je naredil!« Žefu se je stemnilo pred očmi, noge so se mu zapletle...

Žef ni bil deček, ki bi se mnogo cmeril. Kmalu je z veseljem, šegavim očesom pogledal v življenje. Rana na čelu — prava reč! — kakor da ga je kak paglavec česnil s kamnom. Na desnici mu je odneslo dva prsta, to je skelelo. Preko vse bolečine ga je mučilo vprašanje, če bo kljub temu še moral hoditi v šolo. Saj ne bo mogel držati svinčnika... Vtisi nove okolice so tudi to skrb potisnili v stran. Jesti petkrat na dan — pa koliko in kakšne jedi — saj to je bila pravljíčna Dežela Papcarjev. Povedal je veselo neumnost, da so vsi zijali, kakor da je tisti soba samo za jok.

In vendar mu je skozi site oči zdaj pa zdaj nekaj trpkega pogledalo iz notranjosti. Zamižal je in zagledal očeta z dvignjeno sekiro, kakor ga je videl poslednjič... Bil je še majhne pameti, vendar je razumel, da se je neka skrivnost ko pajčevina zadržnila okoli njega. To je spoznal po pogledih, ki so se vpirali vanj, po bridkih nasmehih, ki so izražali pomilovanje.

»Čudno, da nje ni ubilo«, je rekel nekdo.

»Saj je ni moglo, ker je stala tik za njim. Toda vrglo jo je deset metrov daleč... Sprva je mislila, da je pobegnil...«

Žef je gledal skozi okno na okleščene, z zelenimi mladikami obrasle kostonje, ki so se vlekli tja do ovinka ceste. Vedel je, o čem govorijo, kaj se je zgodilo, nihče bi ga ne mogel imeti za norca. Pred oči so mu stopile vse vesele ure, ki jih je kdaj doživel z očetom. Če bi ga kdo vprašal: Kdo, oče ali mati? — bi se ne mogel odločiti, toda tedaj mu je bil oče neizmerno več, že zaradi tega, ker ga več ni bilo. Saj je komaj slutil skrivnost smrti, a mu je pala v dušo ko kamen v vodo in dvignila mogočen val otroške žalosti.

»Bodite tiho!« je nakremžil obraz. »Saj vem... da je umrl...«

In je obrnil obraz v blazino.

У соби није било још никад тако мирно. Дебела нудиља, која је имала лице исто тако бело као и кецељу, пришла је тихо, села код њега на постељу и миловала га по врату.

Свет тамо напољу као мѐра је легао међу беле зидове. А ипак је сијало сунце као да се преко зелених грана точе златни валови. Само са дна крошња зачуђено су гледале сенке, као да смрт вреба у заседи.

V sobi ni bilo še nikoli tako tiho. Debela postrežnica, ki je imela obraz prav tako bel kot predpasnik, je pristopila tiho, sedla k njemu na posteljo in ga božala po vratu.

Svet tam zunaj je bil ko mōra legel tudi med bele stene. In vendar je sijalo sonce, kakor da se čez zelene veje pretakajo zlati valovi. Le iz dna drevesnih krošenj so strmele sence, kakor da smrt preži v zasedi.

ФЕРДО КОЗАК

Фердо, млађи брат Јуша Козака, који је такођер заступљен у овој збирци, рођен је у Љубљани 28 октобра 1894. Проживео је за скромне словеначке предратне прилике немирну младост. Још пре рата је био у Паризу, пропутовао без мало све покрајине данашње Југославије и у Љубљани учествовао активно у југословенском националистичком покрету омладине. За време светског рата био је скоро три године на разним фронтима. Из тога доба је и предмет новеле коју дајемо у овој књизи и која је прво изашла у *Содобности* године 1934. — Пре и после рата био је у уредништвима разних листова и часописа. Од 1919 до 1922 студирао је у Прагу славистику и 1922 промовисан је за доктора филозофије. Затим је служио више година у државним библиотекама у Београду и Љубљани, а од 1929 је професор љубљанске класичне гимназије.

Књижевно дело Ферда Козака није ограничено на приповетку; бави се и драмом и песништвом, публицистиком и превођењем, а нарочито негује есеј. Сарађивао је у целом низу словеначких часописа, па и у загребачком *Књижевном Југу*, у београдској *Мисли* и у неким прашким листовима. Више година је уредник љубљанске *Содобности*, где је изашло највише његових ствари из последњег времена.

FERDO KOZAK

Ferdo, mlajši brat Juša Kozaka, ki je tudi zastopan v tej zbirki, je rojen v Ljubljani 28. oktobra 1894. Preživel je za skromne slovenske predvojne razmere razgibano mladost. Še pred vojno je obiskal Pariz, prepotoval skoro vse pokrajine današnje Jugoslavije in se v Ljubljani aktivno udeleževal jugoslovanskega nacionalističnega gibanja mladine. Za svetovne vojne je bil skoro tri leta na raznih frontah. Iz te dobe je tudi snov novele, ki jo dajemo v tej knjigi in ki je najprej izšla v *Sodobnosti* leta 1934. — Pred vojno in po vojni je bil v uredništvih različnih listov in revij. Od 1919. do 1922. je v Pragi študiral slavistiko in 1922. promoviral. Potem je služboval več let v državnih bibliotekah v Beogradu in Ljubljani, od 1929. dalje pa je profesor ljubljanske klasične gimnazije.

Književno delo Ferda Kozaka ni omejeno na pripovedništvo; bavi se tudi z dramatikom in pesništvom, s publicistiko in prevajanjem, in zlasti neguje esej. Sodeloval je pri celi vrsti slovenskih časopisov, pa tudi pri zagrebškem *Književnem Jugu*, pri beograjski *Misli* in pri nekih praških listih. Več let je urednik ljubljanske *Sodobnosti*, kjer je izšlo največ njegovih stvari iz zadnjega časa.

ФЕРДО КОЗАК

ПРОЛЕЋЕ

Два месеца су провели у брдима, сасвим под снегом покривеним гребенима где је владала тишина мекана и глува као вуна. Два месеца су очима биле једине радости: модри свод неба у ведрим данима и ружичасти сутон који је у језовито хладним вечерима разливао свој смртни сјај по залеђеним, разривеним падинама.

Средином марта, кад су се усови почели сурвати са стрмина, био је пук смењен. Војници су измилели из барака где је заударало на плесан, обесили ранце на леђа, привезали крампеже¹⁾ и постројили се. Чим су модре сенке полегле по снежној пустоши, спустили су се у долину.

Ишли су један за другим, јер је требало газити по снегу који су нагомили усови. Као танак млаз продирао је наниже бескрајна вијуга. Кад су угледали под собом црне шуме, млади месец је тегобно сјао изнад врхова.

Марш је трајао скоро до јутра, цело време кроз дубоке шуме, где је већ оштро мирисало на открављену земљу. Пеге јарке месечине затитрале су по маховини и по последњим остатцима снега у шипражју; аветињ-

¹⁾ Метална справа с клинцима коју војници планинских трупа привезују на цокуле, да не клизе.

FERDO KOZAK

POMLAD

Dva meseca so preživali v gorah, tik pod zasneženimi grebeni, kjer je bil molk mehak in gluha kakor volna. Dva meseca sta bila očesu edina radost modri obok neba ob jasnih dneh in rožnata zarja, ki je ob strupeno mrzlih večerih razlivala svoj smrtni sijaj po poledenelih, razdrtih rebrih.

Sredi marca, ko so se jeli plazovi udirati s strmin, je bil polk izmenjan. Vojaki so prilezli iz barak, kjer je zaudarjalo po plesnobi, oprtali nahrbtnike, navezali krampeže in se postavili v vrsto. Čim so legle na snežene pustinje modre sence, so se spustili v dolino.

Hodili so drug za drugim, ker je bilo treba v živo gaziti sneg, katerega so nagrmadili plazovi. Brezkončna vijuga je kakor tenak curek predirala navzdol. Mladi mesec je že tegobno vzblestel nad vrhovi, ko so uzrli pod seboj črne gozdove.

Marš je trajal malodane do jutra, ves čas skozi globoke hoste, kjer je že ostro dišalo po kopni zemlji. Lise jarke mesečine so se vemale po mahovju in po zadnjih ostankih snega v goščavi, pošastne sence so se lomile v

ске сенке су се ломиле на падини. Врућ ветар је дувао из долине, залетао се у врхове смрека и жалосно урлао по гори као пас кога мори зла слутња. У јарку испод пута хучале су набујале воде.

Кад је пред њима пукла долина, кроз ноћ се разлегла песма и подврискивање. Брадата лица су се разведрила, у очима је блеснуо осмех. Осетили су поља, путеве и људска насеља, живот који је за њих био већ одавно мртав. Ипак су га ове ноћи гледали само издалека. У огромној, пустој бараци код успињаче полегали су на тврда, у три спрата направљена лежишта и уморни заспали. Одмарали су се цео дан, а онда кренули даље.

Били су суморни дани. Сивкасте гомиле облака гањале су се с југа као да се одвалило небо и да некуд пада. На рубу шуме расцветао се црвено-љубичасти вресак. Под голим обронцима чучала су села; по пољима су стајале блатне баре. Ваздух је био густ, горак укус је остајао од њега у устима и чудан умор у крви. Потоци који су слатко цурили будили су жељу да се бациш у хладне бујице и подметнеш уста под дебеле млазеве.

Андреј је раскопчао шињел и затурио капу на потиљак. Ознојена кошуља лепила се за леђа, по бутинама је осећао влагу коју је упијало грубо војничко сукно. Руке су набрекле, да су прсти стајали сваки за себе као лепо испечени перци.

Андреј Јарина, добровољац планинског пешадиског пука број 2, био је још ђак кад се једног лепог дана нашао у реду голих младића пред војничком комисијом. Жмарци су га подилазили док је стајао пред лекаром и док су га опипавале његове руке. Онда су му казали да је способан за смрт, и у страшној гужви, где је смрдело на вино и ракију, заклео се цару и великој аустриској домовини на верност. Тада су већ трећу годину грмели топови. Ућутала је вриска оних који су одлазили на фронт, поред воде и по парковима милели су осакаћени и завијени рањеници. Андреј је скоро све време провео над књигама. Свет још није имао за њега јасан лик. Лешкарио је по Рожнику по шумама, расправљао увече у шетњама или у кафанама

rebri. Vroč veter je butal iz doline, se zaganjal v vrhove smrek in žalostno tulil visoko v gori kakor pes, ki ga preganja zla slutnja. V jarku pod kolovozom so bobnele narasle vode.

Ko se je odprla dolina pred njimi, sta udarila pesem in vrisk v noč. Bradati obrazi so se zjasnili, v očeh se je užigal smeh. Začutili so polja, ceste in človeška bivališča, življenje, ki je bilo zanje že davno mrtvo. Vendar so ga tisto noč gledali le od daleč. V ogromni, pusti baraki pri vzpenjači so polegali po trdih, v tri nadstropja zgrajenih ležiščih in trudni pospali. Počivali so še ves dan, potem pa krenili dalje.

Bili so mračni dnevi. Sivo črne grmade oblakov so se podile z juga, kakor bi se odtrgalo nebo in padalo bog ve kam. Na gozdnih parobkih se je razcvetela rdeče vijoličasta resa. Pod golimi obronki so čepele vasi, po poljih so stale kalne luže. Zrak je bil gost, grenak okus je ostajal po njem v ustih in čudna trudnost v krvi. Sladko cureči potoki so vzbujali poželenje, da bi se vrgel v mrzle brzice in nastavlil usta polnim curkom.

Andrej je razpel plašč in pomaknil čepico na tilnik. Prepotena srajca se je prijemala hrbta, po bedrih je čutil vlago, ki jo je vpijalo grobo vojaško sukno. Roke so nabrekle, da so stali prsti vsaksebi, kakor lepo zapečeni štrclji.

Andrej Jarina, prostovoljec gorskega pešpolka št. 2, je bil še študent, ko se je lepega dne znašel v vrsti golih fantov pred vojaško komisijo. Srhi so šli po njem, ko je stal pred zdravnikom in so ga otipavale njegove roke. Potem so mu povedali, da je sposoben za smrt, in v strahoviti gneči, kjer je smrdelo po vinu in žganju, je prisegel cesarju in veliki avstrijski domovini zvestobo. Takrat so že tretje leto grmeli topovi. Potihnil je krik na fronto odhajajočih, za vodó in po parkih so lazili pohabljeni in obvezani ranjenci. Andrej pa je skoraj vse dni pretičal pri knjigah. Svet še ni imel jasnega obraza zanj. Polegal je po Rožniku po gozdovih, debatiral zvečer na sprehodih ali v kavarnah ter nezavedno hrepenel po tisti čudni uri, ko prvič potrka na vrata mladega človeka ženska roka.

и несвесно чезнуо за оним чудесним часом када женска рука први пут покуца на врата младог човека. Био је толико претерано осетљив да га је пол плашио, и толико здрав да га је често прогањало сећање на обле девојачке груди, које је свуда наслућивао под танком тканином. А онда је свануо дан кад је био крај свих тих мудровања и дозревања. Обукли су га у војничко одело. Тамо у кадру је имао одвратно осећање како му је подивљала руља продрла у срце и све му разбацала. Уместо продорних мисли — до смрти уморне кости; уместо ватрених разговора — изврнуте чутуре ракије, проливено вино и пропијанчене ноћи; уместо жене — девојчуре и келнерице навикнуте на свакојака хватања. Тај случајем опустошени дом био је отсад добар само за једног бледог становника, за страх. Он се уселио, кад је Андреј кренуо на фронт. Туп, животињски страх за сопствену кожу, толико мучнији и несноснији колико је јача била жеђ непроживљене младости.

Поред Андреја ишао је кадет Вид, мален дечко с четвртастом главом. Лице је имао исто онако какво деца изрезују у јесен у дивљем кестену. Затегнуто чело, затегнути образи, отсечена брада и мајушна уста. Андреј га је волео, јер му се чинило да личи на изгубљеног дечка. За жене није марио, али свако вече се јогунасто опијао. Андреј му није досађивао питањима, ипак му се нехотице, кад га је пијаног водио кући, наметала мисао да се том човеку 'прекинула нит' којом је био привезан за живот. Тако безумно је било то пијанчење, тако бесмислено, каткад скоро сабласно. Нарочито кад је посматрао ту напола дечју главу док је мировала на поливеном гостионичком чаршаву и док су кржаве очи изгубљено бленуле у празнину. Тада је Андреј видео увек исту слику пред собом: како је на ту замршену косу положена жалосна мајчина рука, како је придигла главу и узела је у наручје. Али Вид није никад говорио о мајци, и богзна да ли је уопште имао. Био је заправо сасвим обичан откинут лист с којим су се по милој вољи поигравали вихори.

На маршу је био обично суморан и није уопште говорио. Ипак је радо трпео поред себе Андреја који

Bil je toliko rahločuten, da ga je spol plašil, in toliko zdrav, da ga je često preganjal spomin na oble dekliške prsi, ki jih je kjerkoli zaslutil pod tenko tkanino. Nato je napačil dan, ko je bilo vseh teh modrovanj in zorenej konec. Oblekli so ga v vojaško suknjo. Tam pri kadru je imel zoprno občutek, kakor bi mu podivjana drhal vdrla v srce in razmetala vse križem. Namestu prodornih misli — do smrti utrujene kosti, namestu razgretih pogovorov — prevrnjene čutare žganja, razlito vino in prekrokane noči, namestu ženske — vlačuge in vsakršnih prijemov vajene natakariče. Ta, po naključju razdejani dom je bil dober poslej le za enega samega bledega prebivalca, namreč za strah. Ta se je vselil, ko je Andrej odrinil na fronto. Top, živalski strah za lastno kožo, toliko mučnejši in neznosnejši, kolikor močnejša je bila žeja neizživete mladosti.

Poleg Andreja je hodil kadet Vid, majhen dečko s štirioglato glavo. Obraz je imel prav tak, kakršnega si režejo otroci jeseni iz divjega kostanja. Napeto čelo, napeto lice, odsekana brada in drobčkana, našobljena usta. Andrej ga je imel rad, ker se mu je zdel izgubljenemu fantku podoben. Za ženske ni maral, pač pa se je vsak večer trmasto opijal. Andrej ni silil vanj z vprašanji, vendar se mu je nehote, kadar ga je vodil pijanega domov, vsiljevala misel, da se je temu človeku „pretrgala nit“, s katero je bil pripet v življenje. Tako brezumno je bilo to popivanje, tako nesmiselno, včasih skoraj pošastno. Zlasti kadar je motril to napol otroško glavo, ko je počivala na politem gostilniškem prtu in so krvave oči izgubljeno boljčale v praznoto. Takrat je zrl Andrej vedno isto podobo pred seboj: kako je legla na te razmršene lase žalostna materina roka, privzdignila glavo in si jo položila v naročje. Toda Vid ni nikdar govoril o materi in bog ve, če jo je sploh imel. Bil je prav za prav čisto navaden odtrgan list, s katerim so se poigravali viharji.

Na maršu je bil po navadi čemern in sploh ni govoril. Vendar je rad trpel pri sebi Andreja, ki se je vedno raz-

је увек био живахан као на излету. Андреј је, додуше, знао да су им после одмора у горама наменили вруће дане на јужној линији, па се за време та три дана кроз села отресао мрачних мисли. Кад смрт стоји човеку сасвим иза леђа, сваки час живота му је део чуда.

Понегде на њивама већ су орали. Масне груде земље извртале су се испод раоника, ветар је доносио с њима мирис земље и ђубрета. Села су била жива и пуна посла. Доле на потоку су прале девојке. Младе, босе, бујних груди и једрих бокова, смејале су се и врштале кад су им момци довикивали неслане шале. Шврће су трчале за поплашеним крвама које су се са својим тешким телима залétале с друма уз брдо. Они су упрљаним ногама шљапали по крављим балегама и настављали своје једнолично хо-хеј.

Андреју се каткад чинило као да по заповести неке ђудљиве више силе ступа по блатњавом друму између два света снова. На једној страни бараке под снегом где је цело време чкиљила свећа и цуркала вода по земљи, а на другој страни то дивље пролеће с црним небом које као да некуд пада, с људима који су рили по земљи и блату, и с белим зубима насмејаних жена, пролеће од којег му је била крв у жилама густа и врела и од којег га је душа давила у грлу.

Трећи дан су се зауставили у селу под брегом који је усамљен и суморан стражарио над њим. Било је већ мрачно. Мирисало је на стаје и на младу траву. Тек што су застали сред пута, чекајући да их разделе по шупама и таванима, већ се гомила оних који су се највише задували скупила пред скоро господском гостионицом. Давали су им пића из натегаче. Алапљиво су га уливали у себе тако, да им се цедило по брадама и прсима.

Чим је Андреј уредио свој лежај, потражио је кадета Вида.

Гостионица је била већ пуна. У првој, великој соби певали су и пили редови, мању су заузели наредници, добровољци и млађи официри. У обема је било неколико жена. Стајале су напољу пред кућом док није овда-онда ко пришао к њима и намамио понеку од њих

živel kakor na izletu. Andrej je sicer vedel, da so jim po počitku v gorah namenili vroče dneve na južni liniji, pa se je te tri dni hoje skozi vasi otresel mračnih misli. Kadar je smrt človeku tik za hrbtom, mu je vsaka ura življenja kos čudeža.

Na njivah so ponekod že orali. Mastne grude zemlje so se zvrčale izpod lemeža, veter je zanašal s polj duh po zemlji in gnoju. Vasi so bile žive in polne dela. Doli pri potoku so prale dekleta. Mlade, bose, napetih prsi in jedrih bokov so se smejale in vreščale, ko se jim fantje vzklikali mastne kvante. Frkolini so begali za splašenimi kravami, ki so se s svojimi težkimi životi zaganjale s ceste v reber. Z umazanimi nogami so čofali po kravjih odpadkih in gonili svoj enolični ho-hej.

Andreju se je včasih zazdelo, kakor bi po zapovedi neke muhaste višje volje stopal po blatni cesti med dvema sanjskima svetovoma. Na eni strani barake pod snegom, kjer je vse dni brlela sveča in je curljala voda po tleh, na drugi strani pa ta divja spomlad s črnim, bog ve kam padajočim nebom, z ljudmi, ki so rili po prsti in blatu, in z belimi zobmi smejočih se žensk, spomlad, ki mu je bila kri po žilah gosta in vroča od nje in ga je duša davila v grlu.

Tretji dan so se ustavili v vasi pod hribom, ki je samoten in teman stražil nad njo. Bilo je že mračno. Dišalo je po hlevih in mladih travah. Komaj so obstali sredi ceste in čakali, da jih porazdele po skednjih in podstrešjih, se je truma najbolj spehutih zgrnila pred skoraj gosposko gostilno. Dajali so jim pijače kar iz korca. Hlastno so jo vlivali vase, da se jim je cedila po bradah in prsih.

Čim si je Andrej uredil svoj kot, je poiskal kadeta Vida.

Gostilna je bila že polna. V prvi, veliki sobi so prepevali in pili prostaki, manjšo so zasedli naredniki, prostovoljci in mlajši častniki. V obeh je bilo nekaj žensk. Postajale so zunaj pred hišo, dokler ni tu pa tam stopil kdo k njim in katero zvalil na ples. Potem so v zadregi

да играју. После су у забуну остале да седе за столом и увијале се у дуге мараме из којих су вириле чврсте, црвене руке.

Кадет Вид је треснуо капу за пећ и покушао кликнути.

„Опет смо у свету!“ Обгрлио је келнерицу око појаса и одједном јој положио главу на прса. „Драгана моја, жедан сам!“

У његовим ситним, скоро увек мртвим очима горела је ватра.

Андреј је тихо сркао црно вино. Нешто лудо је спопало друштво око њега. Било је можда баш то што је рекао Вид. И још нешто више, што је Андреј осећао како га је тиштало и мучило у срцу. На изглед поплашене очи непомично су гледале у себе.

На другом крају стола су двојица разговарали о офанзиви. Вид је нехотице чуо шта говоре и исцерио им се.

„Страх те је да ти не пробуше кожу?“

„Шта кожа! Сутра ће се, кажу, почети.“

Остали су ослушнули.

„Како почети? Казали су да смо овде неколико дана сигурни.“

Вид је окретао широко насмејано лице сад овом сад оном. Очеvidно му се разговор чинио страшно смешним.

„Приче, празне приче! Остати или не остати, умрети или не умрети, шта нас се то тиче! Зашто си дошао у војску?“ Одједном се разљутио и напућио уста. Зар не знаш да је погинути твоја света хришћанска и царска дужност? А ноћас је наша ноћ! На, куцни се док имаш још уста и гушу!“ И већ је загрохотао. „Кроз недељу дана или две црви ће се частити тобом!“

Био је већ пијан. Клонуо је на седиште и климао малом главом. У суседној соби су момци лупали тешким ципелама, да се кућа тресла. Андреј је осећао топле девојачке бутине поред себе. С друге стране, неки широки длан се приближавао њеним прсима.

Тада је Вид опет стао на ноге.

„Немојте да ми замерате, момци! Кадет Вид није лош човек!“

obsedele za mizo in se zavijale v dolge rute, iz katerih so gledale močne, rdeče roke.

Kadet Vid je treščil čepico za peč in poskusil zaukati.

»Spet smo na svetu!« Objel je natakario čez pas in ji nenadoma položil glavo na prsi. »Ljubica moja, žejen sem!«

V njegovih drobnih, skoraj zmeraj mrtvih očeh je gorel ogenj.

Andrej je tiho srebal črno vino. Nekaj brezumnega je obsedlo družčino okrog njega. Bilo je menda prav to, kar je rekel Vid. In pa še nekaj več, kar je Andrej čutil, kako ga je gnetlo in pestilo v notranjosti. Na zunaj zbe-gane oči so strmele vase.

Na drugem koncu mize sta se dva menila o ofenzivi. Vid je ujel besedo in se jima zarežal.

»Te je prevrtane kože strah?«

»Kaj koža! Jutri, pravijo, se bo začelo.«

Ostali so prisluhnili.

»Kako? Saj so dejali, da smo nekaj dni varni.«

Vid je obračal široko nasmejani obraz zdaj k temu, zdaj k onemu. Očitno se mu je pogovor zdel neznansko smešen.

»Marnje, prazne marnje! Ostati ali ne ostati, umreti ali ne umreti, kaj nam to mar! Zakaj si pa prišel k soldatom?« Nenadoma se je razhudil in našobil usta. »Ali ne veš, da je poginiti tvoja sveta krščanska in cesarska dolžnost? Nocoj je pa naša noč! — Na, trči, dokler imaš še usta in goltanec!« In že se je zakrohotal. »Čez teden dni ali čez dva se bodo pa črvi gostili s teboj!«

Bil je že pijan. Omahnil je na sedež in zmajeval z majhno glavo. V sobi zraven so fantje pribijali s težkimi čevlji, da se je stresala hiša. Andrej je čutil topla dekletova stegna kraj sebe. Široka dlan je z druge strani silila k njenim prsim.

Tedaj se je Vid zopet spravil na noge.

»Nič ne zamerite, fantje! Kadet Vid ni napačen človek!«

Потврдили су му то.

„Има ли ко штогод против кадета Вида?“ Некако јадно се смејао друштву око стола. „Али ја не волим кад људи сами себи пију крв. Доврага, пиј то!“ Та изненадна досетка побркала му је мисли. Дигао је чашу. Сви су се куцали с њим, па и девојке. Нагнуо се оној поред себе и помиловао је по зајапуреном образу.

„Цурице, весели се с нама! Код нас је увек свадба!“

Наредник с црвеним образима се церекао и ударао песницама по бутинама:

„Живео кадет Вид!“

Пили су и проливали вино по столовима. Неко је отворио врата у великој соби. Хармоника је цичала; момци су врискали и галамили по крчми.

Вид је седео и наваљивао на девојку.

„Пиј, цурице, весели се! На свадби мораш бити сватовски расположена. Данас, сутра — и никад више! Онда ћемо грести земљу и камен. Зато нам треба весеља. За смрт мора човек бити весео!“

Бурна песма га је надвикала. Андреја су гушили задимљена бука и вика. Неопажено се покупио из крчме.

Напољу је била већ дубока ноћ. Прешао је преко пута и под старим орахом се наслонио на плот. За црним брегом је мукло грмело и тутњало. Било је као да се челични кљун забија у земљу и кида јој утробу. „Почело је“, помислио је. Одвратан, бесмислен страх пред смрћу полио му је срце као врела вода. Тај мирис земље који је напајао ноћ, и тај страх — обоје је било бљутав отров који му се цедио у жиле и сирео му крв.

По селу су ишле патроле и празниле гостионице. Пијане гомиле су певале. Горе на стрмини се јавио резак немачки говор. Три виша официра су силазили и гласно су разговарали. Тада се на вратима крчме занео Вид и затетурао преко прага.

„Виде! Слушај, Виде!“ звао је Андреј, али онај се мирно љуљао даље. Официри су му се хтели уклонити.

„Лаку ноћ! Молим! Ја сам кадет Вид. Молим!“

„Was will er? Was ist mit ihm?“

Вид је посрнуо и залетео се у средњег.

Pritrjevali so mu.

»Ali ima kdo kaj zoper kadeta Vida?« Nekam bedno se je smehljajl omizju. »Toda jaz nimam rad, če si ljudje sami sebi pijejo kri. Hudič, pij tole!« Ta nenadni domislek mu je zmedel misel. Dvignil je kozarec. Vse je trkalo z njim, tudi dekleta. Sklonil se je k oni poleg sebe in jo pobožal po razgretem licu.

»Punčka, veseli se z nami! Pri nas je venomer ohceti!«

Rdečeličen narednik se je režal in se bil s pestmi po stegnih.

»Živijo, kadet Vid!«

Pili so in razlivali vino po mizah. Nekdo je odprl vrata v veliko sobo. Harmonika je vriskala; vriskali so fantje in rogovilili po krčmi.

Vid je sedel in tiščal v dekleta.

»Pij, punčka, veseli se! Na ohceti moraš biti svatovska. Danes, jutri — pa nikoli več! Potem bomo grizli prst in kamen. Zato nam je treba veselja. Za smrt mora biti človek vesel!«

Burna pesem ga je preglasila. Andreja sta dušila zadimljeni trušč in krik. Neopažen se je pobral iz krčme.

Zunaj je bila že pozna noč. Stopil je čez cesto in se pod starim orehom naslonil na plot. Za črnim hribom je zamolklo gremelo in bobnelo. Bilo je, kakor bi jeklen kljun sekal v zemljo in ji trgal drobovje. »Začelo se je«, je pomislil. Ogabni, nesmiselni strah pred smrtjo mu je zalil srce kakor vrela voda. Ta duh po zemlji, ki je napajal noč, in pa ta strah — oboje je bilo omleden strup, ki se mu je podedil v žile in siril kri.

Po vasi so hodile patrolje in praznile gostilne. Pijane gruče so prepevale. Zgoraj na klancu se je oglasila rezka nemška govornica. Trije višji oficirji so prihajali navzdol in se glasno menili. Tedaj se je na vratih krčme zamajal Vid in se opotekel čez prag.

»Vid! Slišiš, Vid!« je klical Andrej, ali oni se je mirno zibal dalje. Oficirji so se mu hoteli izogniti.

»Lahko noč! Prosim! Jaz sem kadet Vid. Prosim!«

»Was will er? Was ist mit ihm?«

Vid je omahnil in se zaletel v srednjega.

„Но, ништа! Није то ништа страшно!“

Официр је плануо.

„Свиња! И још кадет! Марш!“

Андреј је приметио како се мали Вид мотао око високе прилике, али је некако није могао напустити. Рукама је покушавао да умири човека са златним оквратником који је псовао. Али онај се дерао све гласније; његов звонки глас је секао као бритва. Напослетку је дигао руку и штапићем опалио Вида по лицу.

„So ein verfluchtes Schwein! So eine Schande!“

Вид је зајечао. Притиснуо је руке на образе, затетурао се и пао. Средњи, који је био необично дуг, гурнуо га чизмом, прешао преко њега и сва тројица су кренули даље.

Андреј је причекао док се псовање није изгубило у тмину. Онда је отрчао Виду. Лежао је у блату, с лицем на рукама, мирно као дете. Андреј га је с великом муком усправио на ноге.

„Шта ти је, Виде?“

Али он је ћутећи обарао главу. Андреј га је одвео натраг у гостионицу.

Сва врата и прозори били су широм отворени. У соби није било више никог. Преко Видовог десног образа вукла се црвена, отечена пруга, из разбијене усне му је текла крв. Андреј га је посадио уз пећ, скочио у ходник по воду и почео му марамицом испирати рану. Крв је капала на сто и у танком млазу потекла на под.

Тада се Андреју учинило да није сам. Уздигнуо је главу. Мутна жута светлост дремала је између белих зидова, отворени прозори су зевали у црну ноћ. На кухињским вратима стајала је жена. Десном руком се наслонила на довратак, левом се некако лено подбочила. Стајала је тамо, висока и пуна, и гледала га. Андреј је престао и лактом се наслонио на сто.

„Шта гледаш? Боље помози!“

Девојка му није одговорила. Само је обрве лако уздигла, на пуним уснама је заиграо осмех. Андреј је замочио марамицу у хладну воду и притиснуо је Виду на уста.

»No, nič! Nič hudega!«

Oficir je zrojil.

»Svinja! In še kadet! Marš!«

Andrej je razložil, kako se je mali Vid motovilil okrog visoke postave, pa se nekam ni mogel spraviti od nje. Z rokami je poskušal miriti psujočega človeka z zlatim ovratnikom. Oni pa se je drl zmeraj glasneje; njegov zvonki glas je rezal kakor britev. Slednjič je dvignil roko in z drobno palico usekal Vida čez obraz.

»So ein verfluchtes Schwein! So eine Schande!«

Vid je zastokal. Pritisnil je roke na lica, se opotekel in padel. Srednji, ki ji bil nenavadno dolg, ga je dregnili s škornjem, stopil čezenj in vsi trije so krenili dalje.

Andrej je počakal, da se je psovanje izgubilo v temi. Potem je stekel k Vidu. Ležaj je v blatu, z obrazom na lakteh, tiho kakor otrok. Andrej ga je z veliko težavo postavil na noge.

»Kaj ti je, Vid?«

Toda oni je molče pobešal glavo. Andrej ga je odvedel nazaj v gostilno.

Vsa vrata in okna so bila na stežaj odprta. V sobi ni bilo nikogar več. Preko Vidovega desnega lica se je vlekla rdeča, zatekla proga, iz prebite ustnice mu je tekla kri. Andrej ga je posadil k peči, skočil v vežo po vodo in mu začel z robcem izpirati rano. Kri je kapala na mizo in se v drobnem curku pocedila na tla.

Tedaj se je Andreju zazdelo, da ni sam. Dvignil je glavo. Medla rumena luč je dremala med belimi stenami, odprta okna so zevala v črno noč. Med vrati v kuhinjo je stala ženska. Z desnico je slonela na podboju, levico je nekam leno upirala v bok. Stala je tam, visoka in polna, in ga gledala. Andrej je prenehal in se s komolcem naslonil na mizo.

»Kaj bi gledala! Pomagaj rajši!«

Dekle mu ni odgovorilo. Le obrvi je rahlo dvignilo, na polnih ustnicah je zaigral nasmeh. Andrej je pomočil robec v mrzlo vodo in ga pritisnil Vidu na usta.

„Касно долазиш да играш.“

„Нисам, ваљда, ништа нарочито пропустила!“

„А како ти је име?“

Пошто није добио одговор, опет ју је погледао. Била је млада и лепа. Из широког, здравог лица радознано су га мотриле велике очи. Положио је Виду главу на сто и приближио јој се.

„А зашто не смем дознати како ти је име?“

Напућила се, леђима се наслонила на довратак и спустила руке.

„Тешко мени, кад бих сваком брбљала шта ко хоће!“

Љуљао се у коленима пред њом и у неприлици се смешкао. Била је само мало мања од њега. Кад је склопила руке на крстима, наслутио је слатку зрелину њених прсију.

„Имаш право“, казао је и окренуо се опет Виду. Њен одговор га је раздражио.

Вид је већ спавао. Узео је његову капу која је лежала на поду, исцедио марамицу, убрисао сто, а онда је уоченим погледом гледао заспалога кадета пред собом. Куд би с њим? Тада се за његовим леђима јавила девојка:

„Остави га ту! Спаваће.“

Њен глас је био сетан и топао. Андреј се није осврнуо.

„Како да спава на столу?“

„Чекај... идем по јастук.“

Заиста се ускоро вратила с великим јастуком и бацила га на сто. Помогла му је да положи Вида на клупу и подметнула му је јастук под главу. Онда се нагнула над његово отечено, окрвављено лице.

„Сиромах момак!“

Андреј није рекао ни речи. Осетио је мирис њене бујне косе и сав се збунио. У врућој жељи да притисне ту лепу главу уза се заборавио је шта да јој каже.

„Ако ниси из ове куће, отпратићу те.“ Био је свестан да је неспретан као жутокљуни ђак.

Погледала га је и од срца се насмејала.

„Збиља? Бојим те се!“

»Pa pozno prihajaš na ples.«

»Menda nisem nič posebnega zamudila!«

»A kako ti je ime?«

Ker ni dobil odgovora, jo je zopet pogledal. Bila je mlada in lepa. Iz širokega, zdravega obraza so ga zvedavo motrile velike oči. Položil je Vidu glavo na mizo in se ji približal.

»Pa zakaj ne smem izvedeti, kako ti je ime?«

Namrdnila se je, se s hrptom naslonila na podboj in pobesila roke.

»Reva jaz, če bi vsakomur čenčala, kar bi rad!«

Pozibaval se je v kolenih pred njo in se v zadregi smehljal. Bila je le malo manjša od njega. Ko je sklenila roke na križu, je zaslutil sladko zrelost njenih prsi.

»Prav imaš«, je dejal in se obrnil nazaj k Vidu. Njen odgovor ga je pogrel.

Vid je že spal. Pobral je njegovo čepico, ki se je valjala po tleh, ožehl robec, pobrisal mizo, potem pa strmel na spečega pred seboj. Kam bi z njim? Tedaj se je za njegovim hrptom oglasilo dekle:

»Pusti ga tu! Saj bo spal.«

Njen glas je bil teman in topel. Andrej se ni ozrl.

»Kako naj spi na mizi?«

»Čakaj... grem po blazino.«

Res se je skoraj vrnila z veliko blazino in jo vrgla na stol. Pomagala mu je, položiti Vida na klop, in mu je podložila blazino pod glavo. Potem se je sklonila nad njegov zatekli, okrvavljeni obraz.

»Revni fant!«

Andrej ni zinil nobene. Začutil je vonj njenih bujnih las in se ves zmedel. V vroči želju, da bi pritisnil to lepo glavo k sebi, je pozabil, kaj bi ji dejal.

»Če nisi tu doma, te pa spremim.« Zavedal se je, da je neroden kakor zelen študent.

Pogledala ga je in se od srca zasmejala.

»Res? Saj se te bojim!«

„Што би ме се бојала?“

„Јух, такве чудне очи имаш...“

„Какве?“

„Ватрене...“ Опет су блиснула пред њим два реда белих зуба, а онда је побегла из собе.

Чекао ју је напољу, пред кућом, док није дошла с великом црном марамом и пребацила је преко плећа.

„Зар си још ту?“

Полако су ишли по мирном селу, он крупним корацима, одмерено у својим тешким цокулама, она испруженим мачјим корацима. Била је опет озбиљна и јогунасто је гледала пред себе. Кад ју је испитивао о свакидашњим стварима, суво му је одговарала, овај пут без измотавања. Да је ноћас помагала у кухињи, као што чини више пута кад има много посла и да је иначе код куће где води домазлук и помало шије.

Пред узбрдицом се изненада зауставила и погледала га.

„А што идеш са мном?“

Питање га је запањило и дирнуло у исти мах. Запалио је цигарету и одбацио шибицу далеко од себе.

„Но, па лаку ноћ, ако сам ти сувишан!“

Дигла је главу и испитујући се загледала у њега.

„Какав дивљак! Шта сам те питала?...“

Обраћао је поглед од ње и сам није знао шта би. Она се јаче увила у своју мараму и пришла му сасвим близу.

„Сирота твоја фрајла која тамо негде у позадини чека на тебе“, нашалила се.

„Каква фрајла?“

„Но, сигурно имаш девојку...“

„Немам“, у забуни је промрмљао и потражио у мраку њене блиставе очи.

„Шта причаш! Ниједне?“

„Ниједне!“

Она се уозбиљила и замислила. Њен глас је био тих и мекан док се играла ресама на марами и коракнула.

„Ох, шта брбљамо!“

Некако раздраганији кренули су даље.

»Zakaj bi se me bala?«

»Ju, takšne čudne oči imaš...«

»Kakšne?«

»Goreče...« Zopet sta vzblesteli pred njim dve vrsti belih zob, potem je stekla iz sobe.

Čakal jo je zunaj pred hišo, dokler ni prišla z veliko črno ruto in si jo vrgla okrog pleč.

»Kaj si še tu?«

Počasi sta stopala po tihi vasi, on na široko odmerjeno v svojih težkih čevljih, ona z zleknjenimi, mačjimi koraki. Bila je zopet resna in je trmasto gledala pred se. Ko jo je izpraševal o vsakdanjih stvareh, mu je suho odgovarjala, to pot brez izmikovanja. Da je nocoj pomagala v kuhinji, kakor večkrat, kadar je mnoge opravka, in da je sicer doma, kjer gospodinji in po malem šiva.

Pod klancem se je nenadoma ustavila in ga pogledala.

»Pa zakaj hodiš z menoj?«

Vprašanje ga je osupnilo in prizadelo hkrati. Prižgal si je cigareto in je zalučal žveplenko daleč od sebe.

»No, pa lahko noč, če sem ti tako odveč!«

Dvignila je glavo in se izprašujoče zagledala vanj.

»Kakšen divjak! Kaj sem te takega vprašala?...«

Odvračal je pogled od nje in sam ni vedel, kaj bi. Ona se je tesneje zavila v svojo ruto in stopila tik k njemu.

»Revica tvoja frajla, ki tam zadaj nekje čaka nate«, se je pošalila.

»Kakšna frajla?«

»No, saj imaš dekleta...«

»Nimam«, je v zadregi zamrmral in poiskal v temi njene bleščeče se oči.

»Kaj bi pravil! Nobene?«

»Nobene!«

Vsa se je zresnila in zamislila. Njen glas je bil tih in mehak, ko si je dajala opravka z resami pri ruti in se prestopila.

»Oh, kaj čenčava!«

Nekam razgreta v srcih sta krenila dalje.

Њена кућа је била на другом крају села, под црним брегом. Тамо је стајала ниска кровинара, с прозорима на улицу. Она је пошла стазом, обишла баштицу и с друге стране се приближила кући. Врата су била широм отворена. У крваво-црвеном сјају жеравице непомично су се шћућуриле уз огњиште две црне прилике.

„Ко је то?“

„Двоје наших“, мрзовољно је одвратила и пошла по трави као да није желела да је виде из кухиње. Затим се окренула њему.

„Тако, код куће сам!“

Наслонила се руком на баштенску ограду и гледала по воћњаку. Кроз ноћни мрак је дувао млак ветар; на брегу су хујали борови. Место неба зјапио је над њима црн понор из којег је овде-онде синула бела јужна звезда и опет се угасила.

„Касно је већ“, додала је мало тише, али Андреју се чинило да се не жури. Хтео је говорити, али му реч није ишла с усана. Утрнуо је као да се огромна тежина срушила на њега. Да, она му је била сувише близу, сувише сам је био с њом!

„Остани још мало!“

„Гледај ти њега, момка!“ Ведро му се насмешила очима.

Тада се неко из кухиње промукло продерао:

„Проклета скитнице, кога си опет довела?“

Тргла се као да ју је ко ударио. Залетела се према кућним вратима и с треском их затворила. Полако се спустила на клупицу поред зида. Мало доцније он јој се приближио. Лева рука јој је мртво лежала у крилу, десном се подбочила и с намрштеним челом непомично гледала некуд у даљину. По образима су јој клизиле сузе.

„Но, но!“ промрљао је и сео уз њу.

„Срамота ме је...“ прошаптала је и ујела се за усну.

Андреј је ћутао и чекао. У кући се није ништа помакло, иза брега је кључало и тутњало.

„Је ли то био твој отац?“ промукло је шапнуо. Живо је затреса главом и брада јој је задрхтала.

Njen dom je bil na drugi strani vasi, tik pod črnim hribom. Tam je stala nizka bajta z okni na cesto. Stopila je na stezo, obšla vrtiček in se z druge strani približala hiši. Vrata so bila na stežaj odprta. V krvavo rdečem svitu žerjavice sta negibno ždeli dve črni postavi pri ognjišču.

»Kdo je to?«

»Naša dva«, je nejevoljno odvrnila in krenila po travi, kakor bi ne želela, da ju vidijo iz kuhinje. Potem se je obrnila k njemu.

»Tako, doma sem!«

Naslonila se je z roko na vrtno ograjo in gledala po sadovnjaku. Skozi nočne temine se je zaganjal mlačen veter; v hribu so vršali borovci. Namesto neba je zijal nad njima črn prepad, iz katerega je tu pa tam posijala bela, južna zvezda in zopet ugasnila.

»Pozno je že«, je pristavila malo tiše, ali Andreju se je zdelo, da se ji ne mudi. Rad bi govoril, pa mu ni šla beseda iz ust. Otrpnil je, kakor bi se neznanska teža zrušila nanj. Dâ, preblizu mu je bila, preveč sam je bil z njo!

»Ostani še malo!«

»Glej ga, fantal!« Vedro se mu je nasmehnila z očmi.

Tedaj se je iz kuhinje nekdo hripavo zadril:

»Prokleta lajdra, koga si pa spet privedla?«

Zgenila se je, kakor bi jo udaril. Pognala se je k hišnim vratom in jih s treskom zaprla. Počasi se je spustila na klopco pri zidu. Čez čas se ji je približal. Levica ji je mrtva ležala v naročju, desnico je upirala v brado in z namršenim čelom strmela nekam v prazno. Po licih so ji drsele solze.

»No, no!« je zamrmral in sedel k njej.

»Sram me je...«, je zašepetala in si grizla ustnice.

Andrej je molčal in čakal. V hiši se ni nič zgenilo, za hribom je kljuvalo in bobnelo.

»Ali je bil tvoj oče?« je hripavo šepnil.

Živo je odkimala in brada ji je vzdrgetala.

„Него ко?“

„Очух!“ рекла је кроз зубе.

„А зашто те грди?“

„Ах, шта ти знаш!“ Спустила је и десну руку у крило и срдито наставила.

„Грди! Свуда ме грди, пред свима... увек!“ Опет ју је стегло у грлу, али ипак је силом угушила плач.

Андреј није више наваљивао на њу. Било му је одвратно да испитује тек онако, јер је знао да би био неискрен кад би тако на срећу покушао копкати по њеном животу. Поред тога је осећао као да се нешто одлучује међу њима. Нешто више него што може бити узгредан сусрет.

Њен глас је био већ миран и чудно дубок, кад је после дужег чутања тврдо проговорила:

„Грди ме... јер га не пуштам себи...“

Рукама је покрила лице као при сећању на нешто ружно. „Да, као пас шуња се за мном... Кад сам сама код куће, морам се закључавати од њега... Новаца ми нуди! Пре четрнаест дана је клечао преда мном... усред дана је клечао!“ Удахнула је. „Кад изађе из стрпљења, нападне матер и туче је. А ја јој не могу рећи зашто.“ Руке су јој опет немоћно клонуле на колена кад је сама за себе продужила: „Понекад га се бојим... Као ватра иде по кући! А понекад сам сита тог пакла и сама не знам... И онако је свеједно и онако...“ Ућутала је усред реченице.

Андреј је чекао да се прибере.

„Остави њега и матер... Свет је широк!“

„Разуме се, остави! Као дете говориш!“ Сама се замислила својим речима. „Па заиста си дете.“

Пречуо је, јер га је гонило да јој нешто добро саветује.

„Колико их има у свету...“

Живахно га је прекинула.

„Мислиш да нисам хтела и ја? Али нашто? Тако као што је написано у књигама? Бежи, бежи! Куд год идеш има људи. И људи су данас звери!“

Замислио се и ћутао.

»Kdo pa?«

»Očim!« je zinila skozi zobe.

»A zakaj te zmerja?«

»Ah, kaj ti veš!« Spustila je še desnico v naročje in srdito povzela:

»Zmerja! Povsod me zmerja, pred vsemi ljudmi... zmeraj!« Zopet jo je stisnilo v grlu, vendar je s silo udušila jok.

Andrej ni več silil vanjo. Upiralo se mu je, izpraševati tjavendan, ker je vedel, da bi bil lažnjiv, če bi kar na slepo poizkusil brskati po njenim življenju. Vrh tega je čutil, kakor bi se nekaj odločalo med njima. Nekaj več kakor zmore srečanje mimogrede.

Njen glas je bil že miren in čudno globok, ko je po daljšem premolku trdo spregovorila:

»Zmerja me... ker mu ne dam k sebi...«

Z rokami si je zakrila obraz, kakor ob grdem spominu. »Dà, kakor pes lazi za menoj... Kadar sem sama doma, se moram zaklepati pred njim... Denar mi ponuja! Pred štirinajstimi dnevi je klečal pred menoj... pri belem dnevu je klečal!« Zajela ze sapo. »Kadar ga mine potrpljenje, se pa spravi nad mater in jo pretepa. In jaz ji ne morem povedati, zakaj.« Roke so ji zopet nebogljene omahnile na kolena, ko je kakor sama zase nadaljevala: »Včasih se ga bojim... Kakor ogenj hodi po hiši! Včasih sem pa sita tega pekla in sama ne vem... Saj je morda vseeno... saj...« Umolknila je sredi stavka.

Andrej je čakal, da se zbere.

»Pusti njega in mater... Svet je širok!«

»Seveda — pusti! Kakor otrok govoriš!« Sama se je zaustavila nad svojimi besedami. »Saj si reš še otrok!«

Preslišal je, ker ga je gnalo, da bi ji kaj dobrega svétoval.

»Koliko jih je po svetu...«

Živo ga je prekinila.

»Meniš, da nisem hotela tudi jaz? Pa čemu? Tako, kakor je pisano v knjigah? Beži, beži! Kamorkoli greš, so ljudje. In ljudje so danes zveril!«

Pomislil je in molčal.

„Да!“ Пружила је руке далеко пред себе и насло-
нила главу на њих. „Уосталом, и то је глупост. На крају
крајева треба на све привикнути. То је све.“

Чинило му се као да је саму себе убеђивала.

„Тако говориш, јер се ниси привикла.“

Тргла се и дигла главу.

„Шта ти знаш!“ Клигнула је себи главом. „Да,
шта ти знаш!“

„Знам... видим“, тврдио је и примакао јој се
ближе.

Наслонила је образ на десни длан и некако духом
отсутна насмешила се његовој озбиљности. „Само држи
придику, не кошта те ништа! Сваки има толико лепог
да каже. Мислиш, мало цвећа ћу посути, па ће бити
сита. Ох, али није тако!“ Загледала се у траву. „Вама
је лако. Дођете и одете, а ми смо овде и слушамо и
чекамо... И све пролази... већ три године... само
пролази. Не остаје друго него привикнути се. На све.
Нек' буде како било...“

Осећао је у њеном гласу скривену горчину. Није
му било јасно куда циља, само је знао да му она прича
нешто сасвим своје, можда другима сакривено и то је
пробудило међу њима топлину која му је годила. Чи-
нило му се као да су у тој дубокој ноћи бдела само
два живота, њен и његов. Ухватио ју је за руку и по-
ложио је у своју. Била је чудновато ситна.

„Дођемо и идемо... па није могуће друкчије.
А ти говориш као да идемо на игранку...“ заћутао је,
а онда тврдо додао: „а не на кланицу.“

Њена рука се лако тргла. Осећао је њен поглед
који је дуго мировао на његову лицу. Као да је забо-
равила на своје мисли, одједном га је тихо упитала:

„Бојиш се?“

Кад јој није одговорио, дубоко је уздахнула и
полако му извукла руку. „Па баш то је! Не може нико
ништа за то! Ви тако, а ми овако, као да имамо дом
на улици. Нико не чека ни на кога и ни на шта више.“
Гледала је у ноћ. „И човек се упрља, да сам не зна кад
и како. Од свега... од тог глиба који није ништа...
само продана крв...“

»Da!« Stegnila je roke daleč pred se in naslonila glavo na lakti. »Sicer pa je tudi to neumnost. Vsemu se je treba privaditi. To je vse.«

Zdelo se mu je, kakor bi prigovarjala sama sebi.

»Tako govoriš... ker se nisi privadila.«

Zdrznila se je in dvignila glavo.

»Kaj ti veš!« Prikimala si je. »Dà, kaj ti veš!«

»Vem... vidim«, je trdil in se primaknil bliže k njej.

Naslonila se je z licem na desno dlan in se nekam odmaknjena nasmehnila njegovi resnosti. »Le pridiguj, saj te nič ne stane! Vsak ima toliko lepega povedati. Misliš si, nekaj rožic bom potresel, pa bo sita. Oh, pa ni tako!« Zastrmela se je v travo. »Vam je lahko. Pridete in greste, mi smo pa tu in poslušamo in čakamo... In vse gre mimo... že tri leta... kar mimo. Ni drugega, kakor privaditi se. Na vse... Naj gre, kakorkoli...«

V njenem glasu je čutil zastrto grenkobo. Ni mu bilo jasno, kam hoče, samo to je vedel, da mu pripoveduje nekaj čisto svojega, morda drugim skritega, in to je obudilo med njima sladko toplino, ki mu je dobro dela. Zdelo se mu je, kakor bi v tej globoki noči bedelo le dvoje življenj, njeno in njegovo. Posegel je po njeni roki in si jo položil v svojo. Bila je čudno drobna.

»Pridemo in gremo... saj ni mogoče drugače. Ti pa govoriš, kakor bi šli na ples...« premolknil je, potem pa trdo pristavil: »ne pa v klavnico.«

Njena roka se je rahlo zgenila. Čutil je njen pogled, ki je dolgo počival na njegovem obrazu. Kakor bi pozabila na svoje misli, ga je nenadoma tiho vprašala:

»Ali se bojiš?«

Ko ji ni odgovoril, je globoko zajela sapo in mu počasi odtegnila roko. »Saj to je! Saj ne more nihče za to! Vi tako, mi pa tako, kakor bi bili na cesti doma. Nihče ne čaka na nikogar in ničesar več.« Gledala je v noč. »In človek se umaže, da sam ne ve ne kdaj ne kako. Od vsega skupaj... od te brozge, ki ni nič... sama prodana kri...«

У мраку му се чинило њено лице жалосно и горко.
„Јеси ли некад нешто чекала?“ упитао ју је кроз неко време и једва чујно.

„Јесам“, рекла је јасно и тврдо.

„А сад?“

„Сад сам с другима заједно на улици... Он је погинуо још први месец.“

Та давна успомена легла је на обоје као сенка.

Тада су се отворила кућна врата. На праг је стао висок мушкарац у белој, откопчаној кошуљи, с коврчавом, седом косом изнад ниског чела. Остали су седећи као два кипа. Мушкарац није рекао ни речи. С рукама на леђима ћутећи је стајао на вратима, пљунуо, неколико пута ошинуо погледом Андреја испод најезених обрва и нестао у кућу. Само врата је оставио отворена.

Чим је отишао, она је устала и погладила косу.

„Сад би било врага, момче“, пошалила се као да се на мах хтела отрести пређашњих мисли. Испратила га је до краја баште. Тамо су застали под голом јабуком; из тла се испаравао оштар мирис земље и траве. Њене очи су сијале.

Андреј ју је ухватио за руку.

„Па лаку ноћ ти... но, како да ти кажем?“

„Луција“, насмешила се.

„Лаку ноћ, Луција“, поновио је. Глас му је застајао и било му је као да се нешто прекинуло у њему.

„Шта ти причам глупости!“ Кроз мрак су му се смејали њени бели зуби.

„Успут ћеш заборавити.“

„Нећу“, тврдио је. „Ни на тебе...“

„Јој, шта ћеш још лепо да кажеш?“

Ћутао је и стискао јој руке.

„Ништа више? Каква штета!“

Стајала је уз њега и смејући се гледала му у очи. Тада је притиснуо себи њено младо тело, нагнуо јој главу далеко натраг, да је застењала, и жедан нагнуо се њеним влажним уснама.

Кад ју је пустио, оборила је главу. Осећао је како је дрхтала.

V temi se mu je zdel njen obraz žalosten in grenak.

»Ali si kdaj čakala?« jo je vprašal čez čas in komaj slišno.

»Sem«, je rekla jasno in trdo.

»Pa zdaj?«

»Zdaj sem z drugimi vred na cesti... On je padel že prvi mesec.«

Ta davni spomin je kakor senca legel na oba.

Tedaj so se odprla hišna vrata. Na prag je stopil visok možak v beli, odpeti srajci, s kodrastimi, sivimi lasmi nad nizkim čelom. Obsedela sta kakor dva kipa. Dedec ni zinil nobene. Z rokami na hrbtu je molče stal na vratih, pohrkal, nekajkrat ošvrknil Andreja izpod naježenih obrvi in izginil nazaj v hišo. Samo vrata je pustil odprta.

Čim je odšel, je vstala in si pogladila lase.

»Zdaj bo pa čas, fantič,« se je pošalila, kakor bi se hotela na mah otresti prejšnjih misli. Pospremila ga je do konca vrta. Tam sta obstala pod golo jablano; s tal je puhtel presunljiv duh prsti in trave. Njene oči so sijale.

Andrej jo je prijel za roke.

»Pa lahko noč, ti... no, kako naj ti rečem?«

»Lucija«, se je nasmehnila.

»Lahko noč, Lucija«, je ponovil. Glas se mu je zatikal in bilo mu je, kakor bi se nekaj odtrgalo v njem.

»Kaj ti tvezim!« Skozi temo so se mu smejali njeni beli zobje. »Mimogrede boš pozabil.«

»Ne bom«, je trdil. »Tudi nate ne...«

»Joj, kaj boš še lepega povedal?«

Molčal je in ji stiskal roke.

»Nič več? Kakšna škoda!«

Stala je tik ob njem in mu smeje se zrla v oči. Tedaj je privil k sebi njeno mlado telo, ji nagnil glavo daleč nazaj, da je zastokala, in se žejen sklonil k njenim vlažnim ustnicam.

Ko jo je izpustil, je pobesila glavo. Čutil je, kako je drhtela.

„Ти... ти“, понављао је и миловао је по образима. Сакрила је главу на његова прса. А онда се изненада одбила и не осврћући се отрчала кући.

Стајао је под јабуком као ошамућен и чекао. Тек кад је на прозору поред врата засијала светлост и кроз неко време се опет угасила, вратио се полако на друм. Целим путем до његовог тавана опијао га је мирис њене косе и руку.

Друго јутро зарана пробудили су га необична галама и вика.

„Одлазак! Одлазак!“ викао је неко по дворишту.

„Већ?“ зачудио се и преплашио у исти мах.

Другови су певали и грдили по тавану, савијали ћебета и везивали их на ранце. Неки су се враћали одоздо с порцијама кафе која се пушила.

„Већ“, некако празно је одјекивало у њему. Спустио се по лествама на земљу да погледа у гостионицу. Али кад се окренуо, кроз каменити свод врата приметио је на путу Вида.

„Шта, зар збиља идемо?“

„Зар нисам још јуче рекао?“ зловољно је одвратио Вид и скривао очи. Пруга на образу била је вишњеве боје, на набреклу усну се прилепила усирена крв.

Андреј је пожурио између башта и стаја према њеној кући. Гонило га је да јој нешто каже на ранку. Обишао је целу кућу, али није било нигде живе душе. Врата су била затворена, прозори мртви. Морао је натраг.

Војници су се већ скупљали на друму, пред стројем су стајали официри. На другом крају чете, по страни, држао се Вид. Неколико жена и деце стајало је на прагу, из димњака се дизао сив дим. Црно небо је још увек бежало незнано куд.

Чим је капетан узјахао на коња, одјекнуле су команде, пук је кренуо.

Одмах иза села завили су на каменит споредни пут и спустили се низ стрмину доле. Марширали су уз широк бок црнога брега, највиши врх је остајао иза њих надесно.

Андреј је ишао то јутро сам. Ништа није премишљао, још мање сањарио. Некако тупо је посматрао

»Ti... ti«, je ponavljaj in jo božal po licih. Skrila je glavo na njegove prsi. Potem se je pa nenadoma odgnala in ne da bi se ozrla, stekla domov.

Stal je pod jablano kakor omoten in čakal. Šele ko se je v oknu kraj vrat posvetila luč in čez čas zopet ugasnila, se je počasi vrnil na cesto. Vso pot do njegovega podstrešja ga je mamil vonj njenih las in rok.

Drugo jutro zarana sta ga prebudila nenavaden trušč in vik.

»Odhod! Odhod!« je vpil nekdo po dvorišču.

»Že?« se je začudil in prestrašil obenem.

Tovariši so popevali in preklinjali po podstrešju, zvijali odeje in jih vezali na nahrbtnike. Nekateri so se vračali od spodaj s kadečimi se skodelami kave.

»Že«, je nekam prazno odmevalo v njem. Spustil se je po lestvi na tla, da bi pogledal v gostilno. Ali ko se je obrnil, je skozi kameniti vratni obok zagledal na cesti Vida.

»Kaj res gremo?«

»Ali nisem že včeraj pravil?« je čemerno odvrnil Vid in izmikal oči. Proga na licih je bila višnjeva, na nabrekli ustnici je lepela strjena kri.

Andrej je pohitel med vrtovi in hlevi proti njenemu domu. Gnalo ga je, da bi ji kaj dejal v slovo. Obšel je vso hišo, pa ni bilo nikjer žive duše. Vrata so bila zaprta, okna mrtva. Moral je nazaj.

Vojaki so se že zbirali na cesti, pred vrstami so stali oficirji. Na drugem koncu stotnije se je ob strani tiščal Vid. Nekaj žensk in otrok je stalo na pragu, iz dimnikov je vstajal siv dim. Črno nebo je še venomer bežalo nad glavami neznano kam.

Čim se je stotnik zavihtel na konja, so zazvenela povelja, polk se je premaknil.

Tik za vasjo so zavili na kamenit stranski kolovoz in se spustili po klancu nizdol. Marširali so ob širokem boku črnega hriba, najvišji vrh je ostajal zadaj na desni.

Andrej je hodil to jutro sam. Nič ni premišljeval, še manj sanjaril. Nekam topo je ogledoval polja, ljudi in

поља, људе и дрвеће које је пупило, али иза свих ликова сакривало се насмејано лице с белим зубима. И мирис њеног тела је био с њим, више као опојна успомена него као стварност. Тонуо је у неку слатку обамрлост, сличан воденој површини пред вече, која се још дуго у сумрак поиграва с одблесцима угашене светлости.

По петочасовном маршу опет су се зауставили. Пут је заврио у мало сеоце, али они нису смели у њега. У строју су поседали по благо нагнутих ливадама. Нико није смео скинути ранац ни пушку, морали су бити спремни да сваки час устану и крену даље. За обзорјем је грмело јасније и непрекидно. По друму је тандркала комора, артилериска одељења су их престизала, у сусрет су покаткад полако долазиле колоне Црвеног крста.

После подне је несносна напетост попустила. Добили су наређење да разапну шаторе, јер ће преноћити у њима. На ливаду су дотеране кухиње. Чим се гроза одмакла, јавила се глад. Војници су се гурали око казана и седећи на земљи ручали.

Андреј је седео на падини брега изнад села пред својим шатором. С краја долине је непомично гледао у њега врх црнога брега. Тамо, с оне стране, била је Луција.

Помало је почео премишљати. Али не о њој. Гледао је у себе и није се могао снаћи. После јучерашње ноћи остало је нешто у њему чему није могао погледати до дна. Кад би тачно ослушнуо, није било ништа изразито, само га је нека радост свега загревала, нека јарка прибраност, затегнута и звучна као струна. „Зар сам заљубљен?“ зачудио се. Тада је помислио на њу. Али чим се свесно дотакао те успомене, запламтела је у њему слепа жеља да је још једном види. Био је као бол, чинила му се изгубљена, јер је није било могуће испунити. Куда би из логора у тако строгој приправности! Упркос тога поглед је нехотице прелетео преко околине. Уз кућу испод њега стајала је сред тог црног, јужног дана бујно расцветана бресква. За кућом су биле њиве где су радили сељаци. Ред расцветалих врба пратио је поток управо до брега. Високо у брегу секао је падину жељезнички насип. Кад би кренуо тим путем, уштедео би најмање један сат.

brsteče drevje, ali za vsemi podobami se je skrival nasmejan obraz z belimi zobmi. In duh njenega telesa je bil z njim, bolj kot opojen spomin kakor resničnost. Pogrezal se je v neko sladko odrevenelost, podoben vodni gladini pod večer, ki se še dolgo v somrak poigrava z odbleski zašle svetlobe.

Po peturnem maršu so se zopet ustavili. Pot je zavila v majhno vasico, ali oni niso smeli vanjo. V strnjenih vrstah so posedli po položnih travnikih. Nihče ni smel odložiti nahrbtnika ali puške, biti so morali pripravljeni, da se vsak hip dvignejo in krenejo dalje. Za obzorjem je grmelo jasneje in nepretrgoma. Po cesti so ropotali prt-ljažni vozovi, topničarski oddelki so jih prehitevali, nasproti so počasi prihajale kolone Rdečega križa.

Popoldne je neznosna napetost popustila. Dobili so ukaz, naj postavijo šotore, ker bodo prenočevali v njih. Na travnik so zavozile kuhinje. Čim se je groza odmaknila, se je oglasil glad. Vojaki so se gnetli okrog kotlov in na tleh sede používali kosilo.

Andrej je sedel v rebri nad vasjo pred svojim šotorom. S konca doline je strmel vanj vrh črnega hriba. Tam onstran je bila Lucija.

Po malem je jel premišljevati. A ne o njej. Gledal je vase in se ni mogel znajti. Po včerajšnji noči je ostalo nekaj v njem, čemur ni mogel pogledati v dno. Če je natanko prisluhnil, ni bilo nič izrazitega, le neka radost ga je vsega ogrevala, neka žarka zbranost, napeta in zvonka kakor struna. »Kaj sem zaljubljen?« se je začudil. Tedaj je pomislil nanjo. Ali čim se je zavestno dotaknil tega spomina, je zagorela v njem slepa želja, da bi jo še enkrat videl. Bila je kakor bolečina, saj se mu je zdela izgubljena, ker je ni bilo mogoče izpolniti. Kam iz tabora v taki strogi pripravljenosti! Navzlic temu je pogled nehote prebегnil pokrajino. Ob hiši pod njim je stala sredi tega črnega, južnega dne bujno cvetoča breskev. Za hišo so bila polja, kjer so delali kmetje. Vrsta brstečih jelš je spremljala potok prav do hriba. Visoko v bregu je rezal pobočje železniški nasip. Če bi ubral to pot, bi prihrani! najmanj eno uro.

Подвио је руке под главу и зажмурио. Тихо је постало овде горе, да је чуо падање воде код млина. Свест да лежи на топлој, влажној земљи, будила је у њему здраву, снажну срећу и с том срећом је била у некој чудној непосредној вези она жена чијег се тела и срца синоћ вруће дотакао.

Кад је отворио очи, знао је да ће ићи к њој.

Потражио је Вида, јер је чуо да је ноћас у служби. Био је још сав утучен и тих.

„Мени се учинило да те је залудила... Онај враг тамо горе!“ мрзовољно је гунђао.

„Какав враг?“

„Сви је познају. Живи отров је за село.“

Андреј је прекинуо разговор о њој. После дужег препирања су се договорили.

„Само, ако се за то време нешто нарочито деси, перем руке!“

Андреј је климнуо главом.

Кад се смрачило, кренуо је уз поток. Вода се, као огледало непокретна, сијала између тамних врба, оштар мирис мочварних ливада легао му је на прса. Кад се попео преко насипа и утонуо у шуму, мало је одахнуо. Под дрвећем је био већ мркли мрак. Само на ретким пропланцима зјапио му је у сусрет бледи сумрак као да је ишао по слабо осветљеном подземљу. Неколико пута се одмарао и ослушкивао у мраку. Негде је избијао сат, тамо остраг се ваљала грмљавина топова.

Најзад се задуван и ознојен пробио кроз честар на врху брега и разазнао под собом село. Спустио се по ливадама доле. Већ је видео усамљене светиљке и друму. И онда њену кућу. Прозор поред врата био је осветљен. Прескочио је преко плота и кришом мотрио по воћњаку. Врата су била опет широм отворена, крваво је сијала жеравица на огњишту где се шћућурила само једна прилика. За тренутак је оклевао, а онда се одлучио. Мрачан и висок стао је у врата.

„Где је Луција?“

Старица поред огњишта се тргла, а онда без речи показала на лево. Кад је прешао преко прага, морао се сагнути. Нашао се у малој собици. На прозорској дасци пуној свећа стајала је петролејска лампа, под прозором

Sklenil je roke pod glavo in zamižal. Tiho je postalo tu gori, da je slišal padanje vode pri mlinu. Žavest, da leži na topli, vlažni zemlji, je obujala v njem zdravo, močno srečo in s to srečo je bila v neki čudni neposredni zvezi ona ženska, ki se je včeraj vroče dotaknil njenega telesa in srca.

Ko je odprl oči, je vedel, da pojde k njej.

Poiskal je Vida, ker je čul, da ima službo nocoj. Bil je še ves potr in tih.

»Saj se mi je zdelo, da te je zmešala... Tisti hudič tam gori!« je nejevoljen godrnjal.

»Kakšen hudič?«

»Vse jo pozna. Živ strup je za vās.«

Andrej je prekinil pomenek o njej. Po daljšem prerekanju sta se dogovorila.

»Samo če se ta čas kaj posebnega zgodi, si umijem roke!«

Andrej je prikimal.

Ko se je stemnilo, je krenil ob potoku. Voda se je kakor zrcalo negibna bleščala med temnim jelševjem, oster duh močvirnatih lok mu je legel na prsi. Ko je preplezal nasip in potonil v gozd, si je malo oddahnil. Pod drevjem je bila že črna tema. Le na redkih jasih mu je zeval bled somrak nasproti, kakor bi stopal po slabo razsvetljenem podzemlju. Nekajkrat je počival in prisluškoval v temo. Nekje je bila ura, tam zadaj se je valil grom topov.

Slednjič se je zasopel in znojen preril skozi goščo vrh hriba in razločil pod seboj vas. Spustil se je po košenicah nizdol. Že je razpoznal samotne luči in cesto. In potem njen dom. Okno kraj vrat je bilo razsvetljeno. Pognal se je čez plot in oprezoval pa sadovnjaku. Vrata so bila zopet odprta na stežaj, krvavo je žarela žerjavica na ognjišču, kjer je ždela le ena postava. Za hip je okleval, potem se je pa odločil. Teman in visok je zaslonil vrata.

»Kje je Lucija?«

Starka pri ognjišču se je zdrznila, nato pa brez besede pokazala na levo. Ko je stopil čez prag, se je moral pripogniti. Znašel se je v majhni sobici. Na okenski polici, polni cvetlic, je stala petrolejka, pod oknom je na skrinji sedela

на ковчегу је седела она. Кад га је угледала, живо обрадована скочила је.

„Ти? Зар си збиља ти?”

Држао је за руку и раздрагано се смејао. Она није могла да схвати.

„Па како си могао?”

„Тако... Једноставно... Како бих без опроштаја...”

Одвела га је до ковчега где су сели.

„О, знала сам јутрос да одлазите...”

„Па нисам те нигде видео. Био сам пред кућом.”

„Овде? Пред кућом?” Детињски срећна, дохватила га је за руку. „А ја сам намерно затворила прозоре... Нисам хтела...”

Као да се познају богзна откад, гледали су једно другом у очи. Њено лице је било озарено; без опирања се подавала силном весељу које ју је опијало.

Рекао јој је како се одлучио, како је дошао, али само зато да уопште нешто говоре. Знали су да нема ничег више што би их раставило па су се несташно играли минутима.

На прозору је горела петролејска лампа, да су се у златној сенци купали њено лице и врат. Осећао је да је сва његова, али то није било оно главно од чега су му гореле очи. Главно је била радост због тога, нека луда срећа, управо онаква каква га је спопала кад је лежао на земљи и осећао тихи, топли датар њенога живота.

Непрестано су говорили, али сами нису знали о чему. О ситним стварима, безначајним, сасвим свакидашњим, али свака реч је била пуна смеха.

Онда је упитао за очуха.

„О, сад је добро... сад је све одлучено”, журила је, али је у њен смех канула горчина.

Пажљиво ју је погледао.

„Како одлучено? Данас?”

Загледала се у под и оштра црта јој се показала међу обрвама.

„Да, данас!” Чудно предано јој је севнуло у очима. Као да му је хтела нешто нарочито рећи. Али њен глас је био јасан и тврд кад је наставила: „Данас. Овде у

ona. Ko ga je zagledala, je živo vzradoščena planila pokoncu.

»Ti? Kaj si res ti?«

Držal jo je za roko in se ves razsmejal. Ona ni mogla pojmiti.

»Pa kako si mogel?«

»Tako... Preprosto... Kako bi brez slovesa...«

Odvedla ga je k skrinji, kjer sta sedla.

»O, saj sem vedela zjutraj, da greste...«

»Pa te nisem nikjer videl. Pred hišo sem bil.«

»Tu? Pred hišo?« Otroško srečna je posegla po njegovi roki. »Jaz sem pa nalašč zaprla okna... Nisem hotela...«

Kakor bi se poznala od bog ve kdaj, sta si gledala v oči. Njen obraz je bil ves svetel; brez pridržka se je prepustila močnemu veselju, ki jo je omamljalo.

Povedal ji je, kako se je odločil, kako je hodil, a le zato, da sta sploh kaj govorila. Vedela sta, da ni ničesar več, kar bi ju ločilo, pa sta se prešerno igrala z minutami.

Na oknu je gorela petrolejka, da sta se v zlati sencu kopala njen obraz in vrat. Čutil je, da je vsa njegova, ali to ni bilo tisto poglobitno, od česar so mu gorele oči. Poglobitna je bila radost nad tem, neka nora sreča, prav taka, kakršna ga je obšla, ko je ležal na zemlji in je čutil tihi, topli utrip njenega življenja.

Venomer sta govorila, pa sama nista dobro vedela, o čem. O samih drobnih stvareh, brezpomembnih, čisto vsakdanjih, ali vsaka beseda je bila polna smeha.

Nato je vprašal po očimu.

»O, zdaj je dobro... zdaj se je vse odločilo,« je hitela, ali v njen smehljaj je kanila grenkoba.

Pozorno jo je pogledal.

»Kako odločilo? Danes?«

Zagledala se je v tla in ostra črta se je pokazala med obrvmi.

»Da, danes!« Čudno vdano ji je blisnilo v očeh. Kakor bi mu hotela nekaj posebnega povedati. Ali njen glas je bil jasen in trd, ko je povzela: »Danes. Tu v sobi sem

соби сам седела после подне кад је дошао к мени. Почео је као и увек... а ја само ћутим. Одједном је дрекнуо и скочио пред мене. 'Волиш ли тога?' викнуо је. Погодила сам да мисли на тебе. Био је сав бесан и страшно ме је гледао."

Дигла је обрве и тихо наставила:

"Тада је дошла мати с њиве. Отишао је у кухињу где је почео грдити и псовати... мене и њу... Онда је ударио. Чула сам како се скљокала на столицу. Само је зајечала..." За часак је ућутала. „Нисам се више могла уздржати. Као да се у мени нешто преломило... Гурнути га од себе... то... то! Отрести се море. Скочила сам к њима и рекла све. Све..."

Склопила је руке и стиснула их.

"Мати се залетела на њега. 'Стока, стока!' викала је, а он је свом снагом замахнуо, да је ударила главом о под. Онда... ударио је и мене... А сад пије." Гризла је усне, а онда јогунасто задрмала главом. „Сад је крај! Па нека туче обе... нека гази по мени... сад га се не бојим више."

Кад је угледала срџбу и жалост на његову лицу, савладала се и хтела прећи преко тога.

"Погледај, још ми се и сада познају његове канџе на рамену", говорила је и смешкала се. „Погледај само!"

Одгрнула је блузу и повукла је доле, да се показало њено обло раме и маснице између њега и врата. Све тело се напело и одавало своју сласт.

Тада није могао да се свлада. Притиснуо је лице на њено голо раме и зажмурио. Из њених недара се испаравала врела младост. Оборила је главу и упрла се о ковчег. Није се макла кад ју је бојажљиво разголитио. Изненада је обема рукама обујмила његову главу и стиснула је себи. После неког времена дигао је главу; очи су му тонуле у чудном сјају док је тражио њене.

"Лепа си... како си лепа", шапнуо је.

"Ти... гадни момче!" грунуло је из ње. Нагнула се к њему и са свим лицем притискала му се на очи, на чело, на образе. Онда се опет усправила.

"Јој, шта радимо! Луди... луди... обоје..."

sedela popoldne, ko je prišel k meni. Začel je kakor zmeraj... jaz pa kar tiho. Nenadoma je zrojil in skočil predme. ‚Ali, imaš tega rada?‘ je zavpil. Uganila sem, da misli tebe. Bil je ves burjast in strašno me je gledal.«

Dvignila je obrvi in tiše nadaljevala:

»Tedaj je prišla mati s polja. Neslo ga je v kuhinjo, kjer je jel preklinjati in psovati... mene in njo... Potem jo je udaril. Čula sem, kako je omahnila na stol. Samo zaječala je...« Za hip je pomolčala. »Nič več se nisem mogla zdržati. Kakor bi se nekaj v meni prelomilo... Pahniti ga od sebe... to... to! Otresti se more! Planila sem k njima in povedala vse. Vse...«

Sklenila je roke in jih stisnila.

»Mati se je zagnala vanj. ‚Živina, živina!‘ je vpila, on pa je z vso silo zamahnil, da je udarila z glavo ob tla. Potem... je udaril še mene... Zdaj pa popiva.« Grizla si je ustnice, nato pa trmasto stresla z glavo. »Zdaj je konec! Pa naj pretepa obe... naj hodi po meni... zdaj se ga ne bojim več.«

Ko je zagledala srd in žalost na njegovem obrazu, se je premagala in hotela preko tega.

»Poglej, še sedaj se mi poznajo njegovi kremplji na rami«, je govorila in se usmivala. »Le poglej!«

Odgrnila je bluzo in jo potegnila navzdol, da se je pokazala njena obla rama in črnave med njo in vratom. Vse telo se je napelo in izdalo svojo slast.

Tedaj ga je premagalo. Pritisnil je obraz na njeno golo ramo in zamižal. Iz njenih nedrij je puhtela vroča mladost. Pobesila je glavo in se oprla na skrinjo. Ni se zganila, ko jo je plaho razgalil vso. Nenadoma pa je v obema rokama objela njegovo glavo in jo stisnila k sebi. Čez čas je dvignil obraz; oči so mu tonile v čudni bleščavici, ko je poiskal njene.

»Lepa si... kako si lepa«, je šepnil.

»Ti... grdi fant!« je planilo iz nje. Sklonila se je k njemu in se mu z vsem obrazom pritiskala na oči, na čelo, na lica. Nato se je zopet zravnila.

»Joj, kaj počenjava! Neumna... neumna...«

„Не... не!“ смејао се и ухватио је за руку. Затим је устао и још двапут — трипут је свом снагом стиснуо к себи.

„А сада морам! Збогом! Луција, збогом... Ти!“

И већ је полетео кроз врата. Није био још на крају воћњака кад се од врата разлегло преплашено, тужно дозивање:

„Андреј!“

Стиснуо је зубе и отрчао у брег. Тек високо горе пред шумом зауставио се и погледао у долину. Тихо је легао на земљу и загнурио лице у росну траву...

Вратио се у логор у право време, још пре сванућа. А увече, док је блага пролећна киша ромињала по младим пупољцима, да се луда опојност испаравала из земље, пошли су.

»Ne . . . ne!« se je smejal in jo prijel za roko. Potem je vstal in jo še dvakrat, trikrat z vso silo stisnil k sebi.

»Zdaj pa moram! Zbogom! Lucija, zbogom . . . Ti!«

In že se je pognal skozi vrata. Ni bil še na koncu sadovnjaka, ko se je sem od vrat razlegel prestrašen, tegoben klic:

»Andrej!«

Stisnil je zobe in stekel v hrib. Šele visoko zgoraj pred gozdom se je ustavil in pogledal v dolino. Tiho je legel na tla in zakopal obraz v rosno travo. —

Vrnil se je v tabor o pravem času, še pred svitanjem. Na večer pa, ko je slasten spomladanski dež čofotal po mladem brstju, da je brezumna opojnost puhtela iz zemlje, so odrinili.

ИВАН ПОТРЧ

Најмлађи међу писцима сабраним у овој књизи син је источне Штајерске, рођен на Нову годину 1913 на Грајени код Птуја. Још у најранијој младости личним радом на домаћем сеоском имању упознао се с тешким животом виноградара и надничара. Касније фазе своје младости означаје сам лапидарно: „основна школа, гимназија и неколико година разбацаног живота. Хлеб сам напослетку нашао у новинарству”. Прва новела, *Копачи*, изашла му је 1933 у Љубљанском звону. Потом сарађује и у часописима: *Обзорја*, *Књижевност*, *Женски свет*, *Живљење* ии свет и другде. 1937 изашла је приповетка *Син*. Исте године Потрч је написао сеоску драму *Крефљева кметија*¹.

Сваки делић Потрчевог књижевног дела, па и новела *И мел сем љубицо . . .* која је изашла 1938 у *Обзорјима*, сведочи како му искрено лежи на срцу рад и патња простога народа. С истом озбиљношћу гледа на свој књижевни позив кад каже с искреном, али претераном скромношћу: „ . . . А иначе је сав мој рад још увек само тражење, за оно што хоћу да напишем. Можда ћу кадгод написати какво дело”.

¹ Сеоско имање

IVAN POTRČ

Najmlajši med pisatelji, zbranimi v tej knjigi, je sin vzhodne Stajerske, rojen na Novega leta dan 1913. na Grajeni pri Ptuju. Že v najzgodnejši mladosti se je v lastnem delu na domači kmetiji seznanil s trdim življenjem viničarjev in težakov. Kasnejše faze svoje mladosti označuje sám lapidarno: »ljudska šola, gimnazija in nekaj let razmetanega življenja. Kruh sem našel naposled v novinarskem delu«. Prva novela, *Kopači*, mu je izšla 1933. v Ljubljanskem zvonu. Potem sodeluje tudi v *Obzorjih*, *Književnosti*, *Ženskem svetu*, *Življenju in svetu* in drugod. 1937. je izšla povest *Sin*. Istega leta je Potrč napisal kmečko dramo *Krefljeva kmetija*.

Vsak košček Potrčevega plodnega književnega dela, pa tudi novela *Imel sem ljubico . . .*, ki je izšla 1938. v *Obzorjih*, priča, kako zares mu je pri srcu delo in trpljenje ljudstva. Z isto resnobnostjo gleda na svoj pisateljski poklic, ko pravi v iskreni, a preterani skromnosti: » . . . Sicer je pa še vse moje delo eno samo iskanje, da bi napisal to, kar hočem. Mogoče bom kdaj napisal kako delo«.

ИВАН ПОТРЧ

„ИМЕЛ СЕМ ЉУБИЦО . . .”

Последње вече у цивилу — сутрадан се одвезао у Сарајево у кадар — преноћио је стари другар код нас. После вечере смо се преселили у собу. Љуба је села за клавир, а Рудл и ја разговарали смо о људима у нашем месту. Говорио ми је да би се и он данас на мртво име опијао и изазивао, тукао се и дерао се, да избаци из себе што би у њему било трезног. Којчев је Лујзу опио па ју је добио, па су се касније узели и имали децу . . .

Љуба је изводила Beethovena, Mozarta и прешла на наше песме. Кад је засвирала: „Имел сем љубицо...”, другар је ућутао. Престала је и осврнула се.

„А зашто ћутите?” упитала је.

Рудл се прибирао; изгледало је да ће нешто рећи, али да не може да се прибере.

„Гочловог Тјоша си познавао?” упитао ме је.

Казао сам да нам је помагао при кошњи.

„Та песма је била последња коју је певао и свирао на виолини.”

Кад се код наше куће штогод прослављало, обично су долазили Тјош с виолином и Хрватов с хармоником. Живо видим Тјоша како се наслонио на виолину с на пола притвореним очима, као да је занет од гласова који су долазили из ње. Тако лепо је свирао код нас само још Вречар. Али Вречар је имао језик, да су му

IVAN POTRČ

IMEL SEM LJUBICO ...

Zadnji večer v civilu — naslednje jutro se je odpeljal v Sarajevo h kadru — je prenočil stari tovariš pri nama. Po večerji smo se preselili v izbo. Ljuba je sedla h klavirju, a midva z Rudlom sva se menila o ljudeh v domačem kraju. Pravil mi je, da bi se tudi on danes opijanjal do mrtvega in klical na korajžo, se pretepal in kričal, da bi zmetal iz sebe, kar bi ga treznega bilo. Kojčev je Lojzo opil, da jo je dobil, da sta se pozneje vzela in imela otroke ...

Ljuba je predvajala Beethovna, Mozarta in prešla na naše pesmi. Ko je zaigrala: »Imel sem ljubico...«, je tovariš utihnil. Prenehala je in se ozrla.

»Zakaj pa molčita?« je vprašala.

Rudl se je zbiral; kazalo je, da bo nekaj povedal, a se ne more zbrati.

»Gočlovega Tjoša si poznal?« me je vprašal.

Povedal sem, da nam je pomagal pri košnji.

»Ta pesem je bila poslednja, ki jo je pel in igral na gosli.«

Če se je godovalo pri nas doma, sta po navadi prišla Tjoš z goslimi in Hrvatov s harmoniko. Živo vidim Tjoša, kako sloni na goslih z napol priprtimi očmi, kakor da bi bil zamaknjen v glasove, ki so prihajali iz njih. Tako lepo je igral pri nas samo še Vrečar. Ali Vrečar je imel jezik, da se mu je vse smejala, ki ga Tjoš ni imel. Ta je bil tih

се сви смејали, какав Тјош није имао. Овај је био миран и црвенео је као девојка. Сувише млад је за свирача, говорили су, још не познаје живот.

„Кад сам се прошле недеље ноћу враћао на Грајену”, наставио је другар, „изашао је из Плојеве крчме момак — по гласу сам познао Крапшевог Јаку — и запевао: 'Имел сем љубицо...'. Јеси ли читао ону кратку белешку о лизолу и последицама туче?”

Климнуо сам главом, а Љуба је села к нама на диван.

„Док нисам заспао премишљао сам ону ноћ о њему. Како су новине кратко свршиле с њим, како се заправо нису богзна колико разликовале од председника општине који је допринео да се пошаље Тјош на тај последњи пут, мада никад нећу бити уверен да је председник општине свему крив. Али тако је било с њим да у својој ц. кр. памети пензионираниог аустриског стражмештра, разуме се, није осећао никакве кривице... На Тилу, Тјошеву сестру, која се оних дана удала, обрецнуо се: „Шта слиниш? За мису подај што сте га се курталисали!” Али Тила га је волела; кроз неколико година ће приповедати деци о Тјошу. Да ли ће је слушати с отвореним устима и после је испитивати о ујаку?...

Почело је коју недељу пред покладама. Код председника сам се бавио због неких војничких ствари, да сам нехотице био жив сведок. Председника познајеш, шта да ти још причам о њему! Остарио је и угојио се, али жандарски манири су му остали. Донео их је из службе у цивил, због њих су га убрзо поставили за председника; забога, разумео се у акта. Напољу се друмови још нису хтели кравити, у заложеној председниковој соби било је пријатно и топло. С капутом на себи седео сам на столицама и лено пратио шкрипање председникова пера; празничну чистоту у соби кваро је само плеснив задах на стару хартију. По улици поред прозора журиле су женске на вечерње; увијале се у плетене мараме и разговарале, али кроз двоструке зимске прозоре није се ништа чуло. Пелагоније и кактуси пузавци на палицама били су некако свенули, без

in zardel je ko dekle. Premlad je za muzikanta, so pravili, življenja še ne pozna.

»Ko sem se prejšnji teden vračal ponoči na Grajeno«, je nadaljeval tovariš, »je stopil iz Plojeve krčme fant — po glasu sem spoznal Krapševega Jaka — in zapel: ‚Imel sem ljubico...‘. Si bral tisto kratko notico o lizolu in posledicah pretepa?«

Pokimal sem, a Ljuba je prisedla k nama na divan.

»Do spanca sem premišljeval tisto noč o njem. Kako je časopisje na kratko opravilo z njim, kako se prav za prav ni kdo ve kaj razlikovalo od župana, ki je pomagal poslati Tjoša na to poslednjo pot; čeprav se ne bom mogel nikoli prepričati, da bi bil župan vse zakrivil. Ali taka je le bila z njim, da v svoji c. kr. pameti penzioniranega avstrijskega stražmojstra on kajpada ni čutil nikake krivde... Proti Tili, Tjoševi sestri, ki se je tiste dni omožila, se je obregnil: ‚Kaj bi se cmerila? Za mašo daj, da ste rešeni!‘ Ali Tila ga je imela rada; za nekaj let bo pripovedovala otrokom o Tjošu. Ali jo bodo poslušali z odprtimi usti in jo potlej spraševali o stricu...

Začelo se je kako nedeljo pred pustom. Pri županu sem se mudil radi vojaških zadev, da sem bil nehote živa priča. Župana poznaš, kaj bi ti še pripovedoval o njem! Ostarel je in se zredil, a žandarske manire so mu ostale. Prinesel jih je iz službe v civil, radi njih so ga kmalu postavili za župana; saj se je spoznal na akte. Zunaj se ceste še niso hotele taliti, v zakurjeni županovi sobi ji bilo prijetno in toplo. S plaščem na sebi sem sedel na stolu in leno sledil škrtanju županovega peresa; svetešnje snažnost po izbi je motil samo plesniv vonj po starem papirju. Po cesti mimo okna so hitele ženske k večernicam; zavijale so se v pletene rute in govorile, a skozi dvojna zimska okna ni bilo slišati glasu. Pelagonije in plazeče se kakteje na palicah so bile nekam uvele, brez življenja; nikjer se še ni kazala pomlad. Zunaj so se počasi in cvileče odprla vežna vrata, nekdo je napravil tri ali

живота; још нигде се није јављало пролеће. Напољу су се полако и шкрипећи отворила кућна врата, неко је коракнуо три или четири корака према соби и застао. Претседник се тргао као да је хтео сести на друго место, стругнуо мрзовољно ногом по поду и закашљао. Пред вратима су се поново зачули кораци, затим тихо куцање. Хтео сам викнути: Напред!, али сам прво погледао претседника. Престао је писати; с набраним челом буљио је у хартију, да се видело како би највише волео да није чуо куцање. Наслонио сам се на столицу и окренуо главу према вратима. Или је просјак којег су из последње куће истерали или је дошла каква женска из брда по кукуруз, нагађао сам.

Куцнуло је, овај пут јаче, као да се онај напољу надао да неће бити никог код куће. Погледао сам претседника. Пишући је истиснуо из себе:

„Напред!”

Ти познајеш његов суви и канцелариски глас. Кад га чујем, увек се сетим параграфâ; и они прелазе хладно преко живог живота...

У собу је ушао Тјош и стао. Поздравио је и почео гужвати шешир у рукама. Отпоздравио сам му, претседник је само нешто промрмљао. Тек сад ме је угледао и препознао ме. Једва приметно се обрадовао, пришао ближе и још једанпут ме поздравио.

Смешкао се као дете у школи, а разговорити се није могао. Претседник је свршио писање, упио упијачем страну, исправио се и бацио листиће пред мене на сто.

Стао је тик пред Тјошем, као да га је тек угледао, и упитао га не мичући поглед с њега:

„А шта ти?” Мрзовољно је промрмљао: „Ни недељом не дајете човеку мира.”

Разуме се да је последњом реченицом циљао и на мене, али мени се није усуђивао рећи тако шта у очи. Ти знаш како је код нас; људи раде преко седмице, тешко се откину од посла, зато обављају, ако се само може, такве послове недељом. Тјош се хтео повући натраг, али није ни коракнуо. Дигао је очи које су му лутале и тражиле по соби и поду те их упро у претседника.

štiri korake proti izbi in obstal. Župan se je zganil, kakor da bi se hotel presesti, postrgal nejevoljno z ного po tleh in zakašljaj. Pred vrati so se znova oglasili koraki, potlej tiho trkanje. Hotel sem zaklicati: Naprej!, a sem prej pogledal župana. Prenehal je pisati; buljil je v papir z nagubanim čelom, da je bilo videti, ko da najraje ne bi slišal trkanja. Naslonil sem se na stol in obrnil glavo proti vratom. Ali je berač, ki so ga nagnali pri zadnji hiši, ali je pa prišla kaka ženska z vrhov po koruzo, sem ugibal.

Potrkalo je, tokrat močneje, kakor da bi oni zunaj upal, da ne bo nikogar v izbi. Pogledal sem župana. Med pisanjem je iztisnil iz sebe:

»Naprej!«

Ti poznaš njegov suhi in kanclijski glas. Ob njem se vedno spomnim paragrafov; tudi ti gredo hladno preko živega življenja...

V izbo je stopil Tjoš in obstal. Pozdravil je in začel mečkati klobuk v rokah. Odzdravil sem mu, župan je samo nekaj zamrmral. Šele zdaj me je zagledal in me prepoznal. Nalahno se je vzradostil, pristopil bliže in me še enkrat pozdravil.

Nasmihal se je kakor otrok v šoli, a razgovoriti se ni mogel. Župan je končal pisanje, popil s pivnikom stran, se zravnal in vrgel listine predme na mizo.

Obstal je tik pred Tjošem, kakor da ga je šele pogledal, in ga vprašal, ne da bi umaknil pogled z njega:

»Kaj pa ti?« Nejevoljno je zamrmral: »Še po nedeljah ne daste človeku miru.«

Kajpa je z zadnjim meril tudi name, a meni se ni upal povedati kaj takega naravnost. Ti veš, kako je pri nas; ljudje garajo čez teden, težko se odtrgajo od dela, zato opravijo, če se le dá, take posle po nedeljah. Tjoš se je hotel umakniti nazaj, a ni napravil koraka. Dvignil je pogled, ki mu je begal in iskal po izbi in tleh, ter ga uprl v župana.

„Дрва смо склањали... Помагао сам...“ Изустио је као да сам себи не верује што говори.

Постајало ми је непријатно. Шта сам могао рећи? С молбом сам дошао код председника. А знаш да жандарски глас не трпи поговора. Ти стари аустриски председници су прави деспоти: рећи му реч, па ће бити увређен као мали Бог. Тога смо били свесни обојица, и ја и Тјош. Он није скидао погледа с председника; нека буде шта хоће. Тако је стајао Тјош некад пред капларом и чекао шамар, тако је стајао у школи пред учитељем, касније пред зидарским мајстором и још касније у затвору, што ћу ти још причати. Све је било тако чудновато повезано у његовом животу: увек се предавао, па и на крају...

Сложио сам листиће, устао и закопчао зимски капут.

„Користи ваљда ниси направио код куће богзна какве?“ казао је председник брзо и покушао се насмешити.

Тјош је сагнуо главу као да је хтео потврдити и заћутао је.

„Шта хоћеш?“

„Таксу да платим за бицикл“, промуцао је и рекао да је чуо да је крајње време.

Из споредне собе је изашла председникова свастика, нека грађанка; по свему је изгледало да је дошла да види на кога се издире.

„Крајње време, да!“ загунђао је председник као да је није опазио. „Бицикл? Зашто га не препишеш на Франча? Ти се ваљда нећеш више дуго возити?“

Извукао је младићу књижицу из руку и прелетео погледом преко свастике која се немо загледала код врата. Хладно је пребројао новац и ударио печатом по књижици.

Тјош се нешто извињавао ради бицикла, да се и тако Франча, вози њиме на посао; њему га је лекар и онако забранио. „Бар ће им нешто остати иза мене“, рекао је, „јер се сада више куће држим. И собица ће им остати — она што је дозидао Франчек...“

Изгледало је да ће се распричати као дете.

Кад би ти знао како је било све јадно!

»Drva smo spravljali... Pomagal sem...« Besedoval je, kakor da sam sebi ne verjame, kar govori.

Postajalo mi je mučno. Kaj sem hotel reči: s prošnjo sem prišel k županu. Saj veš, da žandarski glas ne prenese ugovarjanja. Ti stari avstrijski župani so pravi despoti: reci mu besedo, pa bo užaljen kakor mali bog. Tega sva se zavedala oba s Tjošem. On ni umaknil pogleda z župana; naj se zgodi, kar se hoče. Tako je stal Tjoš včasi pred kaplarjem in čakal na zaušnico, tako je stal v šoli pred učiteljem, pozneje pred zidarskim mojstrom, še pozneje v jetnišnici, kar ti bom še povedal. Vse je bilo tako čudovito povezano v njegovem življenju: vedno se je vdal, tudi ob koncu...

Zložil sem listine, vstal in zapel zimsko suknjo.

»Haska menda nisi napravil doma kdo ve kakega?« je dejal župan hitro in se skušal nasmehnuti.

Tjoš je priklonil glavo, kakor bi hotel prikimati in ostal tih.

»Kaj hočeš?«

»Takso bi plačal za kolo«, je izjecljal in povedal, da je slišal, da je zadnji čas.

Iz stranske sobe je stopila županova svakinja, neka meščanka; vse je kazalo, da je prišla gledat, nad kom se zadira.

»Zadnji čas, dà!« je znergal župan, kakor da je ni opazil. »Kolo? Zakaj ga ne prepíšeš na Franča? Ti se menda ne boš več dolgo vozil?«

Potegnul je fantu knjižico iz rok in prebegnil s pogledom po svakinji, ki je zastrmela pri vratih. Hladno je preštel denar in udaril s pečatom po knjižici.

Tjoš se je nekaj opravičeval radi kolesa, da se tako Franča vozi z njim na delo; saj ga je njemu zdravnik prepovedal. »Jim bo vsaj nekaj ostalo po meni«, je rekel, »ker zdaj bolj visim doma. Tudi kamra jim bo ostala — ona, ki jo je prizidal Franček...« Kazalo je, da se bo razgovoril kot otrok.

Da bi ti vedel, kako je bilo vse skupaj klaverno!

Претседник се окренуо на столици и пружио му књижицу. „Добро, иди! Кроз годину дана вероватно нећеш више газити по земљи.“

Свастика је зачуђено погледала, нешто закукала и склопила руке.

„И ја мислим да нећу“, оправдавао се Тјош. „Најбоље би било за мене, говоре... Сметам...“

Хтео је нешто рећи, али претседник није показивао вољу да га слуша.

Тјош се повукао леђима до врата, захваљуивао претседнику за књижицу и желео срећно; све је било само извињавање. Као да се извињава што је досађивао, као да се извињава што уопште живи...

Отишао је блед и сух, повучен у себе. Руке су му мртво висиле низ тело. У мени је много шта убијено, да испрва све ни схватио нисам, што се догодило у тим тренутцима. Све би прошло поред мене као што је прошло већ толико тешких и жалосних ствари. Али тада је крикнула свастика, више тихо, да је не би чуо Тјош који је одлазио кроз кућна врата; дуго их није могао затворити.

„За вољу Исусову, ти!“ викнула је. „Тако нешто му не би смео рећи.“

Претседник се окренуо и насмешио. Познаје он ту багру и зна како треба поступати с њом. „Хаха...“

Кад ме је претседник погледао, и ја сам се насмешио — мушки, нека женска види шта можемо, на што смо навикли. Дошао сам с молбом претседнику, и такав сам да се никад не сналазим. Томе су криви уништени живци. Ко данас нема уништене живце? Болест је у времену...

Свастика је скочила на прозор и загледала се за Тјошем, који је одлазио, међу дрвећем, на улицу. Окренула се и почела са женском радозналешћу тражити наша насмејана лица.

„Боже мој, ни тридесет година неће имати“ казала је и уздахнула, „а ти му тако што кажеш! За вољу Божју...!“

„Само га добро погледај, није га штета! Пре неколико година је послао на онај свет неког зидара.“

Župan se je okrenil na stolu in mu pomolil knjižico. »Le pojdi! K letu najbrže ne boš tlačil zemlje«.

Svakinja je belo pogledala, nekaj zajavkala in sklenila roke.

»Tudi jaz mislim, da ne«, se je opravičeval Tjoš. »Saj, najbolje bi bilo zame, pravijo... V napoto sem...« Hotel je nekaj povedati, a župan ni kazal volje, da bi ga poslušal.

Tjoš se je potegnil s hrbtom do vrat, se zahvaljeval županu zaradi knjižice in voščil srečno; vse je bilo eno samo opravičevanje. Kakor da se opravičuje, ker je motil, kakor da se opravičuje, ker sploh živi...

Odšel je, bled in suh, potegnjen vase. Roke so mu mrtvo visele ob telesu. V meni je marsikaj ubitega, da sprva niti nisem dojel vsega, kar se je zgodilo v teh nekaj trenutkih. Vse bi šlo mimo mene, kakor je že šlo toliko težkih in žalostnih reči. Ali takrat je kriknila svakinja, bolj potih, da je ne bi slišal Tjoš, ki je odhajal skozi večna vrata; dolgo jih ni mogel zapreti.

»Za Kriščevo voljo, ti!« je zavpila. »Kaj takega pa mu ne bil smel reči.«

Župan se je obrnil in se nasmehnil. Pozna on to svojat in ve, kako je treba ravnati z njo. »Haha...«

Ko me je župan pogledal, sem se tudi jaz nasmehnil — možato, naj ženska vidi, kaj zmoremo, česa smo vajeni. Prišel sem s prošnjo k županu in tak sem, da se nikoli ne najdem. Tega so krivi ubiti živci. Kdo nima danes ubitih živcev? Bolezen je v dobi...

Svakinja je planila k oknu in se zazrla za Tjošem, ki je odhajal med drevjem na cesto. Okrenila se je in začela z žensko zvedavostjo iskati po najjinih nasmejanih obrazih.

»Moj Bog, niti trideset let ne bo imel«, je dejala in vzdihnila, »ti mu pa táko poveš! Za božjo voljo...!«

»Kar oglej si ga, ni ga škoda! Pred leti je spravil s sveta nekega zidarja. Poldrugo leto je sedel. A lansko

Годину и по је лежао у затвору. А лањске године је нашао на Дестили што је тражио. Хедл га је удесио на мртво име; неће се више извући."

Обоје су ме погледали. Клигнуо сам главом.

Свастика је склопила руке. „Исусе, тај да је неког убио?" упитала је и зачуђено погледала. Скочила је ка прозору да га види, али Тјош је већ био закренуо иза куће, на ону страну моста. Сажаљење се појавило у њој заједно с ужасом што је баш сад била у таквој близини човека који је неког убио. Она је себи сигурно претстављала саме живе врагове кад је читала у новинама о клањима у нашим крајевима. Тјош јој је сувише миран, сувише смиран за убијање.

„А зашто га је убио?" упитала је напоследку.

Претседник је извукао цигару из џепа и запалио је. Бацио је шибицу на под, испружио ноге под писаћим столом и дунуо дим.

„Не познајеш ти ту жгадију. Код зидара су се негде потукли. Разуме се, без ножа није могло бити — сваки жутокљунац се код нас куне на нож. Нема више дисциплине каква је била у своје време — али шта да говорим. Место да чувају, пију, а зими седе код куће. О, ја бих их научио реда!"

„Марија, какав је свет! У мраку не бих излазила из куће, кад бих живела овде."

„Није тако опасно", смејао сам јој се. „Нема сата у ноћи у који нисам ишао по овим бреговима, па ме још нико није напао."

„Никад ниси сигуран за живот."

„Кад би ти знала како је било међу рударима. С рударима смо радили под покојном Аустријом друкчије. Нож у бутину, да је с друге стране извирио из ногавице. Сместа се срушио, није се више бунио, ха!" Претседник се смејао.

О томе ми је више пута причао.

Свастика је поново почела од ужаса колутати очима. Нас двојица смо се, разуме се, смејали.

Извини што сам тако поступао. Међу тим људима увек сам такав какви су они. Шта бих међу тим људима почео с апостолством! У свему има мало ликвидације са самим собом, или боље речено са својом младошћу...

leto je staknil na Desten, kar je iskal. Hedl ga je do smrti zdelal; ne bo se več zlizal.«

Oba sta me pogledala. Pokimal sem.

Svakinja je sklenila roke. »Kristus, ta je koga ubil?« je oprášala in belo pogledala. Planila je k oknu, da bi ga videla, a Tjoš je že zavil za hišami onstran mosta. Usmiljenje se je teplo v njej z grozo, da je bila pravkar v taki bližini s človekom, ki je nekoga ubil. Ta si je gotovo predstavljala same žive vrage, ko je brala po časopisih o pokoljih v naših krajih. Tjoš ji je premiren, preponižen za ubijanje.

»Pa zakaj ga je ubil?« je vprašala nazadnje.

Župan je potegnil cigaro iz žepa in jo prižgal. Vrgel je vžigalico po tleh, se stegnil z nogami pod pisalno mizo in puhnil dim.

»Ne poznaš te sodrge. Pri zidarjih nekje so se stepli. Kajpada, brez noža ni šlo — vsak mlečnik se pri nas duša z nožem. Ni več discipline, kakršna je bila svoje čase — ali kaj bi pravil. Mesto, da bi shranjevali, pijejo; pozimi pa visijo doma. O, jaz bi jih naučil reda!«

»Marija, kak je svet! V temi ne bi šla iz hrama, če bi živela tod.«

»Ni tako nevarno«, sem se ji smejal. »Ni ure ponoči, da ne bi hodil po teh hribih, pa me ni še nihče napadel.«

»Nikoli nisi varen življenja.«

»Da bi ti vedela, kako je bilo med knapi. S knapi smo delali med rajnko Avstrijo drugače. Nož v stegno, da je na drugi strani pogledal iz hlačnic. Pri priči se je sesedel, ni se več upiral, ha!« Župan se je smejal.

O tem mi je večkrat pripovedoval.

Svakinja je znova začela od groze zavijati oči. Midva z županom sva se kajpa smejala.

Oprosti, da sem tako ravnal. Med temi ljudmi sem vedno tak, kakršni so oni. Kaj bi med temi ljudmi z apostolstvom! V vsem je malo likvidacije s samim sabo, ali bolje povedano: s svojo mladostjo...

А што се тиче Тјоша, мораћу почети од краја. Посете код претседника се тако сећам да нисам могао прећи преко ње.

Негде средином седмице, неколико дана после сусрета код претседника, јавио се Тјош. Под незакопчаним капутићем носио је виолину.

„Седи!”

Понудио сам му једину столицу и наслонио се на кревет. Соба је била незаложена, а вечери пред пролеће биле су прилично хладне, да је свирача спопадала дрхтавица. Оклевао је код врата по свом старом обичају, да би показао да се не натура, да је дошао само успут и да ће се брзо изгубити, али напослетку је ипак извукао виолину испод капутића и метнуо је заједно с гудалом на сто. Није могао наћи праву реч и никако није знао шта да ради. Узео је виолину у руке као да је хтео удесити жице, али је само ударио по струни. Отегнуто је запевала по влажној соби, а он је метнуо виолину полагаано на сто, као да се уплашио.

Тјош је био мека душа, али после оне несреће с ножем затворио се у себе и још мање говорио. Почео је читати, био је управо гладан књига. Давао сам му највише преводну литературу коју сам сам позајмљивао, а кад ми је донео натраг Крањчево Залесје, причао ми је причу о кријумчару Лајчију, о Илонки, о свежем гробу, о оној свеже ископаној иловачи сред снега и о старцу који се обесио. Тада сам га наговарао да се договори с момцима из села да установе читаоницу. Обрадовао се тој мисли као да сам му богзна шта поверио, и обећао да ће доћи у недељу. Дошао је тек кроз добре три седмице; покушавао се смешити. Не, предомислио се, он није за то. Зидар је, убрзо ће оздравити, а на пролеће ће вероватно отићи да ради у Крањску. Уопште се он тешко разговара с људима о каквој ствари. Нисам му више досађивао; знао сам да ми најновије не може казати — да га избегавају — откако је био затворен, или боље: да он друге избегава.

И то вече је седео постранце на столици и покушавао да се смешка.

„Идеш ли да свираш коме? Ко ће светковати?”

Kar se pa tiče Tjoša, bom moral začeti od kraja. Obisk pri županu mi je tako v spominu, da nisem mogel preko njega.

Kje sredi tedna, nekaj dni po srečanju pri županu, se je oglasil Tjoš. Pod nezapetim suknjičem je nosil gosli.

»Sédi!«

Ponudil sem mu edini stol in se naslonil na posteljo. Izba je bila nezakurjena, a večeri pred pomladjo so bili precej hladni, da je muzikanta potresalo. Obotavljal se je pri vratih po svoji stari navadi, da bi pokazal, da se ne vsiljuje, da je prišel samo mimogrede ter se bo kmalu pobral, a nazadnje je le potegnil gosli izpod suknjiča in jih položil z ločcem vred na mizo. Ni mogel s pravo besedo na dan in prav nič ni vedel, kam se naj dene. Vzel je gosli v roke, kakor da bi hotel naviti strune, a je samo brenknil po struni. Napeto je zapela po vlažni izbi, on pa je položil gosli rahlo nazaj, ko da bi se ustrašil.

Tjoš je bil mehka duša, a po tisti nesreči z nožem se je zaprl vase in še manj govoril. Začel je brati, naravnost žejalo ga je po knjigah. Dajal sem mu ponajveč prevodno literaturo, ki sem si jo sam izposojeval, ko pa mi je prinesel nazaj Kranjčevo *Zalesje*, mi je pripovedoval zgodbo o tihotapcu Lajčiju, o Ilonki, o svežem grobu, o tisti sveže iskopani ilovki sredi snega in o starem, ki se je obesil. Takrat sem ga nagovoril, naj bi se domenil s fanti iz vasi, da bi ustanovili bralno društvo. Razveselil se je te misli, kakor bi mu kdo ve kaj zaupal, in obljubil, da se bo oglasil v nedeljo. Prišel je šele čez dobre tri tedne; skušal se je smehljati. Ne, premislil je, on ni za to. Zidar je, kmalu bo ozdravel, a na spomlad bo najbrže odšel delat na Kranjsko. Sploh se on težko porazgovori z ljudimi za kako stvar. Nisem ga več nadlegoval; saj sem vedel, da mi najnovejšega ne more povedati — da se ga ogibljejo, odkar je bil zaprt, ali bolje, da se on drugih ogiblje.

Tudi ta večer je sedel postrani na stolu in se skušal smehljati.

»Ali greš komu igrat? Kdo bo godoval?«

„Не”, одговарао ми је; само тако је узео виолину са собом, шта ће код куће с њом. Кад би нашао доброг купца, продао би је. Отсвирао је...

„Ко ће свирати на Тилиној гозби?” упитао сам га. Мануо је главом и трпко отегао лице.

„Не би ти Тила замерила?”

Не, њему неће више дуго замерати, казао је. Насмешио се; та не мисли тако зло као што говори. Тили ће свирати. Осмех је био девојачки; тај Тјош је имао скоро женско лице.

Турио је руку под капутић и извукао велик коверат, направљен од старог акта, с портном, препоруком и печатима, какве шаљу канцеларије.

„Ово су ми послали од суда!” казао је и насмешио се, да се не поплашим. „Прочитај!” Скоро шапчући је промрмљао: „Најпоследње, ништа друго нисам ни очекивао... У животу, кажу, све се враћа. Цело време сам се надао и у себи се бојао. А сад се тако десило. Па, свеједно је. Нека добије жена новац, за мене је свршено, за мене је свеједно...”

Суд му је укратко јављао да је добио парницу против Хедла из Плацара који га је осакатио, али да је новац добила мати онога кога је он пре неколико година убио.

Поставио сам коверат на сто и почео му полако доказивати да није тако рђаво за њега, али сам себи нисам веровао. Од Франчка му је остала кућица, нико га неће терати из ње. Сада ће се Тила удати, неће бити дуго па ће држати нећаке. О, увек ће морати да неко буде код куће, а поред свега, и родитељи су још чврсти. Млад је још, извући ће се као што се већ једном извукао.

Одмануо је: узаман се трудим. Сви га тако теше, ипак он није такав да седи без посла. Други да раде, а он само да једе; не зна већ ни шта да обуче. „Кад бих добио оне хиљадарке”, показао је на хартије на столу, „исплатио бих с Малчком остале наследнике њене куће. После би се још некако живело. Уосталом, Малчка је млада, што да поквари девојци живот.” О, није га још сасвим оставила памет.

»Ne«, mi je odgovarjal; kar tako je vzel gosli s sabo, kaj bi doma z njimi. Če bi našel dobreda kupca, bi jih prodal. Doigral je...

»Kdo bo igral na Tilini gostiji?« sem ga oprášal. Zmajal je z glavo in trpko zapotegnil obraz.

»Ti ne bi Tila zamerila?«

Ne, njemu ne bodo več dolgo zamerjali, je povedal. Nasmehnil se je; saj ne misli tako hudo, kakor govori. Tili bo igral. Nasmeh je bil dekliški; ta Tjoš je imel skoraj žensko obličje.

Segel je pod suknjič in izvlekel veliko kuverto, narejeno iz starega akta — s porto, priporoko in pečati, kakršne razpošiljajo uradi.

»To so mi poslali s sodnije!« je dejal in se nasmehnil, naj se ne prestrašim. »Preberi!« Skoraj šepetaje je izmomljal: »Saj navsezadnje kaj drugega tudi pričakoval nisem... V življenju, pravijo, da se vse povrne. Ves čas sem upal in se potihó bal. Zdaj pa se je tako zgodilo. Saj je vseeno... Naj je dobila ženska denar, zame je končano, zame je bilo vseeno...«

Sodišče mu je na kratko poročalo, da je dobil tožbo proti Hedlu iz Placarja, ki ga je pohabil, da pa je denar dobila mati onega, ki ga je on pred leti zabodel.

Položil sem kuverto na mizo in mu začel počasi dopovedovati, da ni tako hudo zanj, ali sam sebi nisem verjel. Po Frančku mu je ostala hiška, nihče ga ne bo gonil iz nje. Zdaj se bo Tila omožila, ne bo dolgo, pa bo pestoval. O, vedno bo treba koga pri hiši, povrh vsega pa sta še starša trdna. Mlad je še, zlizal se bo, kakor se je že.

Zamahnil je, da se zaman trudim. Vsi ga tako tolažijo, vendar on ni tak, da bi visel brez dela doma. Drugi bi delali, on bi pa samo jedel; tudi obleči ne ve več kaj. »Če bi dobil tiste jurje«, pokazal je na papirje na mizi, »bi izplačala z Malčko na njenem domu. Potlej bi se še kako živelo. Sicer pa: Malčka je mlada, zakaj bi pokvaril dekletu življenje.« O'ni ga še povsem zapustila pamet!

Нисам га одобровољио. Устао је и стрпао писмо у џеп, али пре него што је метнуо виолину под капут повукао је гудалом по струнама и потихо запевао:

*„Imel sem ljubico,
a sem je zgubil...“*

Метнуо је виолину под капут, искашљао се и пружио му руку. Покушавао се смејати.

„Лаку ноћ. Нађи ми купца за виолину! Хтео бих да купим себи уже, да бих се обесио сопственим.“

Лице му се набирало. Брзо се повукао из куће; напољу, у мраку, хтео ми је нешто да каже — застао је већ, али је само нешто замуцнуо и отишао око ћошка по смрзнутом блату. Нисам знао да ли му је плач пресекао реч.

На пола свучен остао сам у соби — петролејска лампа на столу је слабо чкиљила — и загледао се у слепи прозор. Тамо доле по кланцу тетурало је Тјош с виолином под летњим капутом и дрхтао од зиме, с ковертом од суда и с мишљу на Малчку. Певао сигурно више није; сувише га је гушило...

Не знам да ли да почнем с њиховом кућом или с децом — цела гомила их је било — или с двоје старих. С Франчком, старијим братом, било је слично као и с њим. Зидарио је: испочетка код куће, после на страни. Два његова стрица су били исто тако зидари, ипак није лежало Гочловим зидарење у крви. Не, глад их је терала по свету. Имали су кровнићару и уско парче земље од шуме до пута и чопор деце, као што сам рекао; а земљишта тако мало, да су једва прехранивали краву.

Прва је отишла у свет Зала; остала је у Загребу где је нашла мужа, некаквог мајстора, како је писала. Последњих година је дошла једанпут да покаже стари дом детету, али није дуго издржала у домаћем крају. Говорили су да се Тјош тих дана није појављивао код куће.

Лиза је имала белегу на лицу — у младим годинама се опарила. Ишла је у фабрику и прилично у годинама удала се за неког надничара. Удала се за Лаховог, оног што је убо Амброжевог кад су се поту-

Nisem ga več spravil v dobro voljo. Dvignil se je in stlačil pismo v žep, a preden je dal gosli pod suktnjo, je potegnil z ločcem po strunah in potihlo zapel:

*»Imel sem ljubico,
a sem je zgubil...«*

Spravil je gosli pod suktnjo, izkašljaj in mi podal roko. Skušal se je smejati.

»Lahko noč. Dobi mi kupca za gosli! Vrv bi si rad kupil, da bi se s svojo obesil.«

Obraz se mu je nabiral. Hitro se je potegnil iz hrama; zunaj v temi mi je hotel nekaj povedati — postal je že, a je samo nekaj hlipnil in odšel okoli ogla po zamrznjenem blatu. Nisem vedel, ali mu je jok zaprl besedo.

Napol razpravljjen sem se zasedel v izbi — petrolejka na mizi je medlasto brlela — in se zazrl v gluho okno. Tja dol po klancu se je opotekal Tjoš: z goslimi pod letenskim suktnjičem in drgetal od mraza, s kuverto s sodnije in z mislijo na Malčko. Pel gotovo ni več; preveč ga je dušilo...

Ne vem, ali bi začel z njihovo kočo ali z otroki — cela kopica jih je bila — ali s starima dvema. Frančku, starejšemu bratu, se je godilo podobno kakor njemu. Zidaril je: skraja doma, a potlej v tujini. Dva njegova strica sta bila prav tako zidarja, vendar ni ležalo Gočlovim zidarjenje v krvi. Ne, lakota jih je gonila po svetu. Imeli so bajto in ozek kos zemlje od hoste do ceste — in rajdo otrok, kakor sem povedal; a sveta tako malo, da so komaj prerediti kravo.

Prva je odšla v svet Zala; ostala je v Zagrebu, kjer si je dobila deda, nekakšnega mojstra, kakor je pisala. Zadnja leta enkrat je prišla kazat stari dom otroku, a dolgo ni vzdržala v domačem kraju. Pravili so, da se Tjoš tiste dni ni prikazal k hiši.

Liza je imela znamenje na obrazu — v mladih letih se je poparila. Hodila je v fabriko in se precej v letih omožila v neko kočó. Vzela je Lahovega, onega, ki je zabodel Ambroževega, ko so se stepli pri Ploju. Liza še

кли код Плоја. Лиза још иде у фабрику, а њен муж шије по сељачким кућама; у казнионици је изучио кројачки занат.

Пре него што пређем на Тилу и гостионицу морам рећи како је свршио Франчек. Једва је доспео да доврши школу, већ је послуживао зидаре. Тамо се заслуживало у прво време. Био је стасит младић и широке природе. Преко године је био ретко код куће; радио је на страни, највише у Крањској. Кад се зими вратио, плаћао је седмицама... Тада су пили и тукли се. Јер Франчек се морао показати да се није вратио „шворц“, да је донео новаца. Причало се да су једанпут момци већ клечали на њему, али је он зубима отворио нож и отресао их се. О томе се тада доста говорило по кућама; и Тјоша је повукло за собом; да, Гочли су били скроз поносити људи. А после је Франчка савладало. Прашина при зидарењу и живот који је проводио учинили су своје. Колико ноћи је прележао на земљи! Преко годину дана је венуо. Суво кашљуцање се чуло до нашег брега. Над подрумом иза куће набио је кућицу од иловаче и ту је чекао крај. Да не зарази друге и да се имају родитељи под старост где уклонити, да им штогод остави, говорио је и смејао се. Кад га је у јесен покосило, људи су говорили да је био лак као перо. А некад су га се сви бојали.

Мало после Франчковог свршетка — у зиму, дошао је Тјош из затвора. С јектиком коју је добио при зидарењу отишао је у затвор да лежи, болестан се вратио. О последњем ми је често причао. У Прагерском су зидали неком железничарском пензионеру вилу. Била је дубока ноћ — он је спавао у амбару, кад су га пробудили, дозиви у помоћ. То је био Штеф што га је звао. Залетео се из амбара и отклопио нож у цепу. Ништа друго није схватио, само да туку Штефа. Скочио је међу њих, закричао и замануо. Само једанпут је замануо — и погодио Штефа који се одмах срушио. У срце. Говорио ми је да није могао да верује; био је мрак, да није видео. Кад су почели викати да је Штеф убоден, опипао је нож — у мраку није ништа опазио, али нож је био некако лепљив. Неко је упалио шибицу, да, нож је био крвав.

hodi v fabriko, a njen mož šiva po kmetijah; v kaznilnici se je izučil krojaštva.

Preden preidem na Tilo in gostilno, moram povedati, kako je končal Franček. Komaj je utegnil dovršiti s šolo, je že stregel pri zidarjih. Tam se je zaslužilo prvo uro. Bil je postaven fant in široko nature. Čez leto je bil redko doma; delal je v tujini, ponajveč na Kranjskem. Ko se je na zimo vrnil, je plačeval, cele tedne... Takrat so pili in se pretepali. Kajti Franček je moral pokazati, da se ni vrnil suh, da je prinesel denarja. Pripovedovali so, da so nekoč fantje že klečali na njem, a je on odprl z zobmi nož in se jih otrešel. O tem se je dosti takrat govorilo po hišah; tudi Tjoša je potegnilo za sabo; saj, Gočli so bili skozi in skozi ponosni ljudje. Potlej pa je Frančka položilo. Prah pri zidarjenju in življenje, ki ga je živel, sta opravila svoje. Koliko noči je preležal na zemlji! Dobro leto je hiral. Suho pokašljevanje se je slišalo do našega brega. Nad kletjo za bajto si je zbil ilovnato hiško, kjer je čakal na konec. Da ne bo drugih okužil in da se bosta imela starša na stara leta kam umakniti, da jima bo kaj zapustil, je govoril in se smejal. Ko ga je na jesen pobralo, so ljudje pravili, da je bil lahek ko pero. A včasih se ga je vse balo.

Malo po Frančkovem koncu — na zimo, je prišel Tjoš iz ječe. Z jetiko, ki se je nalezal pri zidarjenju, je odšel sedet, bolan se je vrnil. O zadnjem mi je toliko pripovedoval. Na Pragerskem so zidali nekemu železničarskemu penzionistu vilo. Bila je globoka noč — on je spal na skednju, ko so ga prebudili klici na pomaganje. To je bil Štef, ki ga je klical. Pognal se je s hrama in odprl nož v žepu. Prav nič drugega ni dojel, ko da tepejo Štefa. Planil je med nje, zakričal in zamahnil. Samo enkrat je zamahnil — in zadel Štefa, ki se je pri priči sesedel. V srce. Pravil mi je, da ni mogel verjeti; saj je bila tema, da ni videl. Ko so začeli vpiti, da je Štef zaboden, je potipal nož — v temi ni nič opazil, a nož je bil nekam lepljiv. Nekdo je prižgal vžigalico, dà, nož je bil krvav. Kolikokrat sta skupaj pila! Hotel se je zabosti, a so mu iztrgali nož. Svetili so okoli mrtvega Štefa in ga dvigali, a Tjoš

Колико пута су заједно пили! Хтео се пробости, али су му истргли нож. Осветљавали су око мртвог Штефа и дизали га. А Тјош се залетео кроз дрвеће и ударио друмом — страшно га је било страх свега и мисли да ће свршити у затвору. Тако се поплашио за себе да је заборавио шта је учинио са Штефом, а пред јутро је отишао у жандармерију. Годину и по је лежао.

Сећање на Штефа гризло га је, тешко је штогод рекао о њему. Некад — о, колико пута су лумповали! — држали су се као да не би могли живети један без другог. Зашто га је морао убити? Само је зграбио за нож, да га брани — ником не би ништа учинио — па га је убо. Али шта, предао се, та сав се живот поигравао њиме.

У пролеће је добио посао у граду, два сата хода, али је ускоро почео изостајати од зидарења. Испочетка му је лекар забранио бицикл, али временом је морао престати с послом. Пљувао је крв — јектика. У фамилији је, говорили су, што не бих веровао, јер су стари били јаки и здрави. Ниједно није никад побољавало, као да су знали да морају остати здрави да помажу деци. Франчек и Тјош су добили своје при зидарењу, Лиза у фабрици, а Тили се још познавала патња из рата. Зала, која је живела у Загребу, није побољавала.

Годинама се вукао од болесничке благајне до болнице, нигде му нису обраћали пажње, направили су крст преко њега, а најзад је тај Тјош са својом тврдоглавом вољом да живи оздравио. У то време је почео одлазити Малчки. За кућом је копао обраштени брег и засадио га лозом... Смејао се и шегачио да ће се оженити кад виноград буде први пут родио; то ће бити за три године, дотада ће га Малчка причекати. Тјош се заиста извукао.

Поново је зидарио, чак и у Крањску је отишао на три године. С Малчком је водио дугу љубав. У јесен је почео одлазити од куће и остајати на њеном дому на Дестели. На пролеће се намеравају узети. Живеће: лети ће зидарити, а зими свирати.

Ноћи су зими дуге, код нас се почињу љуштењем; понајвише се скупи по сеоским собама млад свет, нај-

se je pognal skozi drevje in po cesti — strašno ga je bilo strah vsega in misli, da bo končal v zaporu. Tako se je zbal zase, da je pozabil, kaj je napravil s Štefom, a proti jutru je odšel na žandarmerijo. Leto in pol je sedel.

Spomin na Štefka ga je glodal, težka je kaj povedal o njem. Včasi — o, kolikokrat sta krockala! — sta se držala, kakor da ne bi mogla živeti drug brez drugega. Zakaj ga je moral ubiti? Samo zagrabil je za nož, da bi ga branil — nikomur ne bi nič napravil — a ga je zabodel. Ali kaj, vdal se je, saj se je vse življenje poigravalo z njim.

Spomladi je dobil delo v mestu, dve uri hoda, a je kmalu izostajal od zidarjenja. Skraja mu je zdravnik prepovedal kolo, sčasoma pa je moral prenehati z delom. Pljuval je kri — jetika. V rodu je, so pravili, kar ne bi verjel, saj sta bila stara dva korenjaka. Nobeden ni nikdar bolehal, kakor da bi vedela, da morata ostati zdrava, da bosta pomagala otrokom. Franček in Tjoš sta dobila svoje pri zidarjenju, Liza v fabriki, a Tili se je poznalo stradanje iz vojnih let. Zala, ki je živela v Zagrebu, ni bolehal.

Leta se je vlačil od bolniške blagajne do bolnišnice, nikjer ga niso obrajali, napravili so križe čez njega, navsezadnje je pa ta Tjoš s svojo trmasto voljo po življenju ozdravel. Tiste čase je začel hoditi k Malčki. Za hramom je kopal zaraščen breg in ga zasadil s trsjem. Smejal se je in se norčeval, da se bo oženil, ko bo gorica prvokrat obrodila; to bo za tri leta, do takrat ga bo Malčka počakala. Tjoš se je res zlizal.

Znova je zidaril, celó na Kranjsko je odšel za pol leta. Z Malčko sta imela dolgo ljubezen. Jeseni je začel odhajati od doma in ostajati na njenem domu na Desteli. Na pomlad se nameravata vzeti. Preživljala se bosta: poleti bo zidaril, pozimi pa godel.

Noči na zimo se dolge, pri nas se začenjajo z luščenjem; ponajveč se zbere v kmečkih izbah mladega sveta,

више тамо где има девојака. Тјош је ретко коју ноћ спавао код куће. Једно вече су љуштили на Дестели код Хедла; после љуштења су Тјош и неки хармоникаш свирали. Играли су до два, три сата. Да свира, намолиле су га Малчка и Хедлове девојке.

Морам рећи да је био стари Хедл велики грубијан. Испочетка се смејао што се накупила пуна кућа љуштача и носио је пиће из подрума. А кад су око поноћи престали да љуште и почело се играти, пространце је гледао на свираче и љуштаче. Седео је на крај клупе код пећи — сам се прилично опио — и обрецао се на људе. Најзад је сакрио кључ од подрума, али девојке су га ипак превариле. Иза његових леђа, у кухињи, пило се, да је све пуцало. Младеж је била разигране воље. У тесној соби су играли и залетали се на њега, док се он дурио уз пећ и држао се као да су му све лађе потонуле. Тјош је скочио на клупу и гудио му над главом. „Врашко цигумигање“, гуњао је сам у себи, „причекајте, врагови, мало још причекајте!“ Али такав је човек био да се није усуђивао писнути. Стискао је песнице, нико више му није могао измамити ни речи. Зелен од беса, устао је и отишао у претсобље. Девојке су брзо посакривале судове с пићем, али њему није измакло да се у кухињи пило. Кад је угледао збуњена лица, окренуо се на прагу и изашао напоље. Бес се у њему кувао.

У то време се у соби још нешто догодило.

Тјоша су момци гледали због Малчке попреко; девојка је ушла у своје године. Неки Дестелан ју је зграбио, поиграо с њом и запевао:

*„Pika, poka pod goro,
še tole dekle moje bo,
črno gleda, drobno gre,
še tole bo za me.“*

Кад су играли поред Тјоша, дигао је и поновио:

„Še tole bo za me!“

Све би мирно прошло, да се није Дестелан тако церекао да су сви до једног у соби знали да ту песму пева Тјошу. И још — обично се пева: ...ше тисто декле моје бо ... ше тисто бо за ме.

največ tam, kjer so dekleta. Tjoš je malokatero noč spal doam. Neki večer so luščili na Desteli pri Hedlu, po luščenju sta Tjoš in neki harmonikar godla. Plesali so do druge, tretje ure. Da je igral, so ga naprosile Malčka in Hedlova dekleta.

Povedati moram, da je bil stari Hedl velik surovež. Skrajja se je smejal, ker se je nabrala polna hiša lušačev, in nosil pijačo iz kleti. Ko so pa proti polnoči nehali z luščenjem in se je začelo plesati, je postrani pogledoval godce in lušače. Sedel je na kraj klopi pri peči — sam se ga je precej nalezel — in se obregal ob ljudi. Nazadnje je skrnil ključ od kleti, a dekleta so ga le ukanila. Za njegovim hrbtom, v kuhinji se je pilo, da je bilo veselje. Mladi svet je bil razigrane volje. V tesni izbi so plesali in se zaletavali vanj, ki je drežal ob peči in se držal ko huda ura. Tjoš je skočil na klop in mu godel nad glavo. »Prekleta cigomiganje«, je drežal sam zase, »počakajte, vragi, malo še počakajte!« Ali tak človek je bil, da ni upal z glasom na dan. Stiskal je pesti, nobene besede ni mogel nihče več spraviti iz njega. Zelen od jeze se je dvignil in odšel v priklet. Dekleta so hitro poskrila posodo s pijačo, a njemu ni ušlo, da se je v kuhinji pilo. Ko je zagledal zmedene obraze, se je obrnil na pragu in odšel iz hrama. Jeza v njem se je kuhala.

Ta čas se je v izbi še nekaj zgodilo.

Tjoša so gledali fantje radi Malčke postrani, dekle je šlo v svoja leta. Neki Destelan jo je pograbil, zaplesal z njo in zapel:

*»Pika poka pod goro,
še tole dekle moje bo,
črno gleda, drobno gre,
še tole bo za me.«*

Ko sta plesala mimo Tjoša, jo je dvignil in ponovil:

»Se tole bo za me!«

Vse bi mirno prešlo, če se ne bi Destelan tako režal, da je zadnja živa duša v izbi vedela, da poje to pesem Tjošu. In še — po navadi se poje: »... še tisto dekle moje bo... še tisto bo za me«.

Малчка је поцрвенела и хтела се отргнути од Дестелана, али ју је овај притиснуо себи и подвриснуо. Тјош је повукао по виолини, да је зашкрипала и бацио је на кревет. Скочио је на сред собе, засукао рукаве — парови су престали да играју, Дестелан је испустио Малчку — и викнуо:

„Ко би хтео да се свађа?“

Пре него што су се зграбили — не верујем да би се заиста потукли; Тјош није био кавгација, мада се радо разметао, — скочио је у собу стари Хедл, плануо и окрзнуо га секиром. Тјош је дигао руке и заљуљао се. Чуо је још како је стари Хедл викао да се нико неће кавгацити у његовој кући, најмање какав разбојник, и да је уверен да неће бити ни један дан затворен ако га пошаље на онај свет. У трему се Тјош скљокао.

Тако је Хедл искалио бес на Тјошу, како би се отресао љуштача; узаврела му је крв што су му испили неколико бокала пића. Таквих Хедлова можеш наћи код нас доста. А за Тјоша се цела ствар врашки заплела.

Полумртвог су га одвукли Малчкиној кући. Пред јутро је дошао себи и устао. Позвао је Малчку, али ње није било у собици. Глава га је болела и осећао је како га спада вртоглавица. Поплашио се да ће се срушити, да ће свршити код ње, да би је после свет оговарао због њега. Више пута ми је говорио да је већ онда знао да је с њим свршено, и грдио је Хедла што га није убио. Одвукао се из куће у јарак. Иза шуме је легао и остао тако. Чуо је Малчку која га је звала и осећао како му крв мили по лицу и коса се лепи, али се није јавио. Тамо су га људи нашли други дан; пола стране тела му је било одузето. Кроз два дана га је одвезао Млинарев у болницу; на глави је имао још усирену крв. Хедл му је покварио живце за покретање, десну ногу је отада тешко вукао за собом.

Дуго се лечио — из Птуја су га послали у Марибор, отуд у Љубљану, али здравља више није било право. Средином лета се вратио с палицом сиротињској кући, да помаже гладовати и умирати, као што ми је толико пута рекао с оним својим осмехом.

Malčka je zardela in se hotela iztrgati Destelanu, a ta jo je pritisnil nase in zavriskal. Tjoš je potegnil po goslih, da so zacvilile in jih pognal na posteljo. Skočil je na sredo izbe, si podvihal rokave — pari so nehali s plesom, Destelan je izpustil Malčko — in zaklical:

»Kdo bi se rad svajeval?«

Preden sta se spoprijela — ne verjamem, da bi se zares stepla; Tjoš ni bil pretepač, čeprav se je rad bahal —, je planil v izbo stari Hedl, vzrojil in ga oplazil s sekiro. Tjoš je dvignil roke in se zamajal. Slišal je še, kako je stari Hedl vpil, da ne bo nihče delal zdrahe pod njegovo streho, najmanj kak razbojnik, ter da je prepričan, da ne bo niti dneva zaprt, če ga bo spravil s sveta. V veži se je Tjoš zgrudil.

Tako se je Hedl znesel nad Tjošem, da bi se znebil lušacev, zavrela mu je kri, ker so mu spili nekaj ročk pijače. Takih Hedlov najdeš pri nas dosti. Za Tjoša pa se je vsa reč prekleto zamotala.

Napol mrtvega so ga zavlekli na Malčkin dom. Proti jutru se je zavedel in se dvignil. Poklical je Malčko, a nje ni bilo v kamri. Glava ga je bolela in čutil je, kako se ga loteva omotica. Zbal se je, da se bo zrušil, da bi končal pri njej, da bi jo potlej ljudje opravljali radi njega. Večkrat mi je pravil, da je že takrat vedel, da je konec z njim, in preklinjal je Hedla, zakaj ga ni do smrti pobil. Zavlekel se je iz hiše v grabo. Za hosto je obležal. Slišal je Malčko, ki ga je klicala, in čutil, kako mu kri polzi po obrazu in se mu lepijo lasje, pa se ni oglasil. Tam so ga našli drugi dan ljudje; pol strani telesa mu je omrtvelo. Za dva dni ga je zapeljal Mlinarjev v bolnišnico; na glavi je imel še strjeno kri. Hedl mu je pokvaril gibalne živce, desno nogo je poslej s težavo vlačil za sabo.

Dolgo se je zdravil — iz Ptuja so ga poslali v Maribor, od tam v Ljubljano, ali zdravja ni bilo več pravega. Sredi poletja se je vrnil po palici v kočo pomagat stradati in umirati, kakor mi je tolikokrat dejal med tistim svojim nasmehom. V bolnišnici je prebolel pljučnico, kar pa je

У болници је преболео запаљење плућа, а што је још остало здравља, почела га је нагризати јектика. Очајаво је и надао се.

Око Нове године почела је Тила приправљати себи спрему. Једном приликом, кад је био с матером сам, упитао ју је, онако више узгред, у коју кућу ће се Тила отселити.

Ђутала је, а после се зачудила:

„А ко ће, мислиш, преузети посао у нашој кући?“

Застао је, мати је ишла по прагу, није је више испитивао. Некад се говорило да ће га преузети Тјош; кад је промислио, полако је схватио да не може бити друкчије. Шта би с имањем он који је с једном ногом у гробу. Полако, неће ни опазити како ће направити крст преко њега.

Сада, кад је све свршено, више пута ми је тешко. Пребацујем сам себи што га нисам задржао и поразговорио се с њим о свему што га је гризло, кад ми је донео да покаже писмо од суда. Али знаш како је с нама, сваки се бори с каквом ситницом, па је слеп за друге.

Сутрадан, кад је отишао од мене, видели су га у некој крчми на Дестели. Шта је тражио на Дестели, тешко бих могао рећи. Малчка је служила, а њеним родитељима није одлазио. Шта би тамо? Старица, Малчкина мати, рекла му је да не иде више за девојком. Како ће је издржавати? Целог века би морала подносити његову несрећу, рекла је и заплакала. Тјош није рекао ни речи. Окренуо се, узео код куће виолину и отишао Хрватовом да свирају... Док је седео на Дестели у крчми, молиле су га домаће девојке да им свира. Недељу дана пре Тилине удадбе није се растајао од виолине; али свирати није хтео. Изговарао се да чека Хрватовог који намерава доћи с хармоником, мада Хрватовог није било ниоткуд. Око поноћи је устао.

Недавно сам говорио с Кејачком; та познајеш ону сувоњаву и силно разговорну надничарку која живи над Плохловим виноградом. Кад се навео разговор на Тјоша, оживела је. Бог зна коме већ није причала да ју је Тјош усред ноћи пробудио — по причању сам закључивао да је то било ону ноћ кад се Тјош

še ostalo zdravja, ga je začela najedati jetika. Obupaval je in upal.

Okoli novega leta si je začela Tila pripravljati balo. Ob neki priliki, ko sta bila z materjo sama, jo je tako bolj mimogrede vprašal, v katero kočo se bo Tila odselila.

Molčala je, potlej pa se je začudila:

»Kdo pa, meniš, naj prevzame doma?«

Obstal je, mati je šla po pragu, ni je več spraševal. Včasih se je govorilo, da bo prevzel Tjoš; če je premislil, je počasi doumel, da ne more biti drugače. Kaj bi z gruntom on, ki je z eno nogo v grobu. Počasi, niti zavedel se ne bo, kako bodo napravili križ čez njega.

Poslej, ko je vse končano, mi je večkrat težko. Očitam si, zakaj ga nisem zadržal in se pomenil z njim o vsem, kar ga je razjedalo, ko mi je prinesel kazat pismo iz sodnije. Ali saj veš, kako je z nami, vsak se tepe s kako malenkostjo, da je slep za druge.

Naslednji dan, ko je odšel od mene, so ga videli v neki krčmi na Destili. Kaj je iskal na Desteli, bi težko povedal. Malčka je služila, k njenim staršem pa ni zahajal. Po kaj bi le hodil tja? Stara, Malčkina mati, mu je rekla, naj neha hoditi za dekletom. Kako je bo preživljal? Vse življenje bi morala prenašati njegovo nesrečo, je rekla in zajokala. Tjoš ni nobene dejal. Obrnil se je, vzel doma gosli in odšel k Hrvatovemu, da sta igrala . . . Ko je sedel na Destili v krčmi, so ga prosila domača dekleta, da bi jim godel. Teden pred Tilino možitvijo se ni ločil od gosli; ali igrati ni hotel. Izgovarjal se je, da čaka na Hrvatovega, ki name-rava priti s harmonikami, čeprav ni bilo Hrvatovega od nikoder. Proti polnoči se je dvignil.

Ni dolgo, ko sem govoril s Kejačko; saj poznaš tisto suhljasto in sila zgovorno kočarko, ki živi nad Plohlovo gorico. Ko je nanesel pogovor na Tjoša, je oživela. Bog ve, kolikim je že pripovedovala, da jo je Tjoš sredi noči prebudil — po govorjenju sem sklepal, da je bilo tisto noč, ko se je Tjoš mudil v oni krčmi na Desteli —, in ko

бавио у оној крчми на Дестели, — и кад га је сва преплашена упитала шта хоће, рекао јој је да се спреми и иде по Хедла. Кејачка се добро сећала да је завршио:

„Дестела ме неће више видети.“

„Ваљда нећеш, Тјош, да учиниш штогод Хедлу? Ноћ је... људи спавају“, једва је изрекла преплашена Кејачка.

„Тако сам се преплашила“, брзо ми је говорила, „да ми Тјош не учини какву непријатност, што сам га тако без околишења упитала. Стајао је на прагу, никуд се није макао, а напослетку је отишао без речи, ни лаку ноћ ми није пожелео. Човека је убио, никад неће имати среће у животу; велик сиромашак је.“

Рекла је да је ждере што није отишла по Хедла; та Тјош се хтео помирити с њим. Она ону ноћ на тако што није ни помислила, него да се мислио Хедлу осветити.

Та Тјош није био рођен за убијање“, уверавала ме је и казала да се моли Богу за њега.

Преко седмице се ређе задржавао код куће, избегавао је домаће и највише седео у собици. Чули су да је удешавао жице виолини, али свирао није. Увече је одлазио од куће; неколико пута ме је тражио, али никад нисам био код куће.

У суботу, дан пре Тилине удадбе, ушао је за матером у стају. Кад су остали сами — она је седела под кравом и музла — упитао ју је:

„Како ћемо спавати отсад?“

„Како?“ чудила се Гочлца.

Почео јој је причати да он и тако неће дуго, да ће се ускоро уклонити.

„Можда заувек“, рекао је плачним гласом.

„Ко те тера?“ упитала га је и заћутала. „Шта ти смета?“

Тјош је ћутао.

„Иди и испавај се!“ рекла му је и упитала га као дете: „А што толико пијеш?“

„Немојте ми замерити, мати! Опио сам се, али ћу отићи. Онамо ћу отићи.“ Показао је према Дестели. „Сами ћете се лакше некако поразместити по кући;

ga je vsa prestrašena vprašala, kaj hoče, ji je rekel, naj se napravi in odide po Hedla. Kejačka se je dobro spominjala, da je končal:

»Destela me ne bo več videla.«

»Pa ne, Tjoš, da bi Hedlu kaj storil? Noč je . . . ljudje spijo«, je komaj spravila iz sebe prestrašena Kejačka.

»Tako sem se zbala«, mi je hitela govoričiti, »da bi mi Tjoš storil kaj žalega, ker sem ga tako naravnost vprašala. Stal je na pragu, nikamor se ni ganil, a nazadnje je odšel brez besede, še lahko noč mi ni voščil. Človeka je ubil, nikoli ne bo imel sreče v življenju; velik siromak je.«

Povedala je, da jo pije, ker ni odšla po Hedla; saj se je hotel Tjoš spraviti z njim. Ona tisto noč na kaj takega ni pomislila, če se misli nad Hedlom maščevati.

»Saj Tjoš ni bil rojen za ubijanje«, me je prepričevala in povedala, da moli zanj.

Skozi teden se je bolj skopo zadrževal doma, ogibal se je domačih in največ posedal v kamri. Slišali so, da je uglaševal gosli, a igral ni. Po večerih je odhajal z doma; nekajkrat me je iskal, ali mene ni bilo nikoli doma.

V soboto, dan pred Tilino možitvijo, je prišel za materjo v hlev. Ko sta ostala sama — ona je sedela pod kravo in molzla — jo je vprašal:

»Kako bomo spali poslej?«

»Kako?« se je čudila Gočlca.

Začel ji je pripovedovati, da on tako ne bo več dolgo, da se bo kmalu umaknil.

»Mogoče za vedno«, je dejal z najokanim glasom.

»Kdo te goni?« ga je vprašala in obmolnila. »Kaj te moti?«

Tjoš je utihnil.

»Pojdi in se prespi!« mu je rekla in ga vprašala ko otroka: »Kaj pa toliko piješ?«

»Ne zamerite mi, mati! Napil sem se, ali saj bom odšel. Tja bom odšel.« Pokazal je proti Desteli. »Sami se boste laže kako razkvartirali; vi boste ležali v moji kamri,

ви ћете лежати у мојој собици, а њих двоје" — мислио је на Тилу и њеног младожењу — „у соби. Кад се двоје узму, воле да спавају сами."

Гочлицу је такав разговор разљутио. Није га хтела слушати. Чинио јој се мало сметен на речима, али је у последње време био више пута чудан.

„Глава му никад није код куће“, рекао је кратко стари Гочл.

„На Малчку је мислио“, јадиковала је жена.

„Шта би он с њом и она с њим? Кад би и добио новац, животарили би; није био више за рад.“

На Тилиној гозби је био врло добро расположен, како се причало. Хрватову, који је свирао на хармонику, говорио је о Малчки. Доћи ће на гозбу и играће с њом. Кад је отишла Тила на венчање, тражио ју је, али је није било.

Кад су се враћали колима, окренуо се Хрватову и смејући се упитао га:

„Зар није свеједно?“

„Шта би било свеједно?“ упитао га је свирач и гледао га.

„Какве си воље.“

„Немој мислити толико на Малчку! Свирај! Што би сватовима показивао своју жалост! Гледај је, Мимику, како се удесила, све букти из ње.“

Хрватов је развукао хармонику и распалио. Тјош се наслонио на виолину и предао се свирању. Сватови су у вечерњој хладовини терали коње тако да се троје кочија утркивало по друму; музика је измамљивала свет пред куће. С оне стране моста завили су у крчму; у мраку су отишли пешке Гочловима. Тјош је подвриснуо; тако још није никад подврискивао. Код куће је пио, са сваком је хтео да пије братимство: с матером, оцем, Тилом, младожењом... Хрватов се бојао да га не изда десна рука; откако га је Хедл ударио, више пута га је издала.

Гостили су се једну ноћ. Почели су с пићем у крчми и намеравали престати после поноћи. Тада је свирала само још Хрватовљева хармоника, Тјош је играо.

onadva« — misli je na Tilo in njenega ženina — »pa v izbi. Če se dva oženita, rada spita sama.«

Gočlco je tako govorjenje razjezilo. Ni ga hotela poslušati. Zdel se ji je malo zmešan pri besedah, a zadnje čase je bil večkrat čudaški.

»Glave ni imel nikoli doma«, je povedal na kratko stari Gočl.

»Na Malčko je mislil«, je tožila ženska.

»Kaj bi začel z njo in ona z njim? Tudi če bi dobil denar, bi životarila; ni bil več za delo.«

Na Tilini gostiji je bil židane volje, kakor so pripovedovali. Hrvatovemu, ki je igral na harmoniko, je govoril o Malčki. Prišla bo na gostijo in plesal bo z njo. Ko je odšla Tila k zdavanju, jo je iskal, a je ni bilo.

Ko so se peljali nazaj, se je okrenil na vozu k Hrvatovemu in ga smeje vprašal:

»Ali ni vseeno?«

»Kaj bi bilo vseeno?« ga je vprašal muzikant in ga gledal.

»Kakšne volje si.«

»Ne misli no toliko na Malčko! Igraj! Kaj bi prodajal žalost svatom! Poglej jo, Mimiko, kako se je napravila, vse gori iz nje.«

Hrvat je raztegnil harmoniko in vrezal. Tjoš se je naslonil na gosli in se predal igranju. Svatje so v večernem hladu gnali konje, da so se trije koleslji lovili po cesti; muzika je zvabljala ljudi pred hiše. Onkraj mosta so zavili v krčmo; v mraku so odšli peš na Gočlovo. Tjoš je zavriškal; tako ni še nikoli vriskal. Doma je pil, z vsakim je hotel piti bratovščino: z materjo, očetom, Tilo, ženinom . . . Hrvat se je bal, da mu ne bi odpovedala prava roka; odkar ga je Hedl udaril, mu je večkrat.

Gostovali so eno noč. Začeli so s pijačo v krčmi in menili nehati po polnoči. Takrat je pela samo še Hrvatova harmonika, Tjoš je plesal.

Са званицом на свадби, Кокловом Мимиком, вртео се међу паровима у уској соби — сватови су били већ јако мокри — и разговарао се.

„А шта ти је, Тјош, зашто одлажеш?“ упитала га је девојка и смејала му се.

Погледао је по соби — Хрватов је наслонио главу на хармонику, — сетио се Мачке и мало попустио разиграну и врућу званицу из загрљаја.

„Чула сам“, наставила је, „да си је звао, али није хтела доћи, шта?“ А, хтела би да дозна како је међу њима. Тјош се направио безбрижан и рекао само онако:

„Шта ће са свирачем?“

„О, ја бих хтела свирача! Кад би нам пошло рђаво, узео би виолину у руке — и глад би прошла сама од себе.“

„То само тако мислиш.“

Не, није мислила рђаво, само се мало шегачила. Пила је, па јој се прохтело шегачења. „Зашто да будем кисела, то је за старост и за слаба времена. Мене воле на гозбама; понегде би од досаде помрли кад мене не би било.“

Тјош је осетио како му се припија, уз то своје вечито цвркутање. Заиграли су према вратима. Малчка није била Мимика. Она му није никад такве ствари говорила, ни с једним момком не би била тако разиграна. Између њега и Мимике се не би могло никад ништа замесити; сувише је била ветрењаста.

После игре су сели на крај стола, мало у страну од сватова. Мимика се нагнула к њему, да их не би ко чуо. Тјош је лако поцрвенео.

„Знаш шта, ништа ме се не тиче“, почела је, „али Малчка би могла доћи. Не говори ми, познајем женске, какве су; сама сам женска. Последњих дана, говорили су код стола, био си због ње жалостан! То сам ти хтела рећи.“

Хрватов је засвирао, а она је устала, насмејала се и заљуљала у струку пред Тјошем.

„Овај пут зовем ја“, казала је; „не смеш ме одбити.“ Погледала је по друштву око стола и завртела се с њим.

S svatovico Kokolovo Mimiko sta se vrtela med pari po ozki izbi — svatje so bili že močno okajeni — in se razgovarjala.

»Kaj pa ti, Tjoš, zakaj odlašáš?« ga je vprašalo dekle in se mu smejala.

Pogledal je po izbi — Hrvatov je slonel z glavo na harmoniki —, se spomnil na Malčko in malo popustil razigrano in vročo svatovico iz objema.

»Slišala sem«, je nadaljevala, »da si jo vabil, pa ni hotela priti, kaj?« A, poizvedela bi rada, kako je med njima. Tjoš se je napravil povsem nebrižnega in povedal tjavendan:

»Kaj bi z muzikantom?«

»O, jaz bi pa hotela muzikanta! Ko bi nama slaba predla, bi vzel gosli v roke — in lakota bi minila sama od sebe.«

»To samo misliš tako.«

Ne, saj ni mislila hudo, le malo se je ponorčevala. Pila je, pa se ji je zahotelo norčavosti. »Zakaj bi se kislila, táko je za starost in slabe čase. Mene imajo radi na gostije; ponekod bi od puščobe pomrli, če bi mene ne bilo.«

Tjoš je čutil, kako se vesi med tem svojim večnim žgolenjem nanj. Zaplesala sta proti vratom. Malčka ni bila Mimika. Ona mu ni nikoli takih govorila, z nobenim fantom ne bi bila tako razigrana. Med njim in Mimiko se ne bi moglo nikoli kaj splesti; preveč je bila frfrasta.

Po plesu sta sedla na konec mize, malo stran od svatov. Mimika se je sklonila k njemu, da ju ne bi kdo slišal. Tjoš je nalahno zardel.

»Veš kaj, nič me ne briga«, je začela, »ali Malčka bi lahko prišla. Ne pravi mi, poznam ženske, kakšne so; sama sem ženska. Zadnje dni, so govorili pri mizi, si bil radi nje žalosten patron! To sem ti hotela povedati.«

Hrvatov je zaigral, ona pa je vstala, se zasmejala in se pozibala v pojasu pred Tjošem.

»Tokrat vabim jaz«, je dejala; »ne smeš odreči.« Pogledala je po omizju in se zavrtela z njim.

Тила и младожења су прешли преко стола, да не би сватови морали устајати иза стола, и спремали се за игру.

„Да га не залудиш“, рекла је Тила Мимики; „да дозна Малчка.“

„Нека“, одвратила је и приљубила се уз њега.

Доцније је поново свирао; наслањао се брадом на виолину и предавао се њеним звуцима. По набијеној соби су се вртели разгрејани сватови, окретала се Мимика. Тако ће играти та Мимика кроз живот, премишљао је; припијаће се уз момке и брбљати им о својим ситницама. Зауставиће се код ње ноћ, две и — и њега би скоро занела —, а кад им буде досадило њено вечито блебетање и оговарање — додуше, глас има пријатан — отићи ће. А он се намеравао повући. Једанпут ће и онако морати; боље сада, него доцније. Кад би се ноћас ухватио и поново привезао гдегод за овај живот, сутра би одлука била тежа, јер би био поново незадовољан сам са собом. Све би морао почети од краја.

Хармоникаш га је гурнуо.

„Куда ћеш? Ниже, ниже!“

Тјош се пренуо. Вино и музика су га опили до жалости. Окренуо се према пећи и обрисао мокре очи и хладно, влажно чело.

Пред јутро су се сватови разишли, неколико их је галамило у кухињи. У соби су остала само два свирача; Хрватов је дремао на хармоници, а Тјош је гудио и мумлао своју песму:

»Imel sem ljubico...«

Дошла је стара Гочлица и хтела да га одведе на починак, али Тјош није престајао гудити. Дете јој се сажалило и потекле су јој сузе; но, мало је била пијана.

„Пустите да свирам!“ молио ју је, мада га је рука издала.

Изашао је из собе и сео на праг ходника. У кухињи су пили црну каву, куварица је кувала чај и помагала певати сувише старим и пијаним гласом.

Глава му се охладила. Исправио се — сав погрбљен је седео — и загледао се у виолину на коленима.

Tila in ženin sta stopila preko mize, da ni bilo treba vstajati svatom izza mize, in se napravljala za ples.

»Da ga ne boš zmešala«, je rekla Tila Mimiki; »naj zve Malčka.«

»Naj«, je odvrnila in se ga oklenila.

Pozneje je znova igral; naslanjal se je z brado na gosli in se predajal njihovemu zvenenju. Po natlačeni izbi so se vrteli razgreti svati, se je sukala Mimika. Tako bo plesala ta Mimika skozi življenje, je premišljeval; vesila se bo na fante in jim govoričila o svojih malenkostih. Ustavili se bodo pri njej noč, dve — tudi njega bi skoraj premotila —, a ko se bodo naveličali njenega večnega žebranja in opravljanja — saj glas ima prijeten —, bodo šli. On pa se je nameraval umakniti. Saj enkrat se bo moral; bolje je, da se zdaj kakor pozneje. Če bi se nocoj obesil in znova kje privezal za to življenje, bi bila jutri odločitev težja, ko bi bil znova nezadovoljen sam sabo. Vse bi moral začeti od kraja.

Harmonikar ga je dregnil.

»Kje hodiš? Niže, niže!«

Tjoš se je vzdramil. Vino in muzika sta ga upijanila do žalosti. Obrnil se je proti peči in si obrisal mokre oči ter mrzlo in vlažno čelo.

K jutru so se svatje porazšli, nekaj jih je kričalo v kuhinji. V izbi sta ostala samo muzikanta; Hrvatov je dremal na harmoniki, a Tjoš je godel in momljal svojo pesem:

»Imel sem ljubico ...«

Prišla je stara Gočlca in ga hotela spraviti počivati, ali Tjoš ni prenehal gosti. Otrok se ji je zasmilil in ušle so ji solze; no, malo je bila pijana.

»Naj igram!« jo je prosil, čeprav mu je roka odpovedala.

Odšel je iz izbe in sedel na vežni prag. V kuhinji so pili črno kavo, kuharica je kuhala čaj in pomagala peti s cvilečim in pijanim glasom.

Glava se mu je ohladila. Zravnal se je — ves sključen je sedel — in se zagledal v gosli na kolenih. Stopil je

Прешао је преко ходника да је остави и оде. Кад је одгурнуо врата, преплашио се. Тила је крикнула, а младожења је сакрио главу у јастук. Тјош је нешто промуцао и показао им виолину, а следећег тренутка се већ збуњен уклонио. Заборавио је, Боже мој! Тила ће се љутити на њега, да им је покварио ноћ. Сам је хтео да проведу ноћ у његовој соби, а сад је учинио ово. Стајао је код врата и хтео је да се извини, али је најзад увидео да би то сада била још већа бесмислица, још више би им сметао. Зашто су упалили светлост, љутио се у себи. Но, неће им се више показати. Ићи ће... А да није с њим тако како је, могао би и он ноћас с Малчком спавати, већ су разговарали о том. Али се све окренуло. Увидели су оно што је и сам схватио: да није за женидбу. Нико у кући није више наводио разговор на то; свима би било незгодно. Претседник општине му је рекао у лице оно што су домаћи сакривали. Самилости хоће да имају с њим, а он неће да живи од самилости, ни покојни Франчек то не би могао.

„Увек сам се”, размишљао је „бојао за себе и за живот који је био преда мном. Видео сам друге како се воле, али сам нисам никад веровао да би се и на мене насмешио делић оне среће која је сијала из других.”

Одгурнуо је врата у собу, свирач је још дремао на хармоници. Са средине таванице висела је светиљка, па и она се гасила лаким цврчањем. Па на пола покривеним столовима било је проливено вино, лежали су остатци меса и погача. Машио се боце и налио себи вина. Таква туга га је мучила, да би најрадије смрвнио чашу у рукама, а напослетку је сео, превукао рукавом преко очију и испио вино.

Погледао је по соби. Да, због виолине је дошао у собу. Превукао је по струни; глас је потмуло запевао, али је замро у вриштању сватова у кухињи. Док је Франчек још живео, висела је виолина изнад пећи, поред сата. Тамо ће је обесети. Нека виси тамо; кроз неколико година ће се сигурно наћи неко ко ће је узети у руке и свирати на њој; можда које од Тилине деце. У кући ће причати деци о ујаку и деца ће дознати да још нико у фамилији нити у јарузи није

preko veže, da bi jih odložil in se odpravil. Ko je odpahnil vrata, se je ustrašil. Tila je kriknila, a ženin je skrtil glavo v blazino. Tjoš je nekaj zajecjal in jima pokazal gosli, naslednji trenutek pa se je že zmeden umaknil. Spozabil se je, moj Bog! Tila se bo jezila nanj, da jima je pokvaril noč. Sam je hotel, da bi prespala noč v njegovi sobi, a zdaj je tole napravil. Stal je ob vratih in se hotel opravičiti, nazadnje pa je spoznal, da bi bilo poslej vse velik nesmisel, še dalje bi ju motil. Zakaj sta svetila, se je nati-homa jezil. No, saj se jima ne bo več prikazal. Šel bo... A če bi ne bilo z njim, kakor je, bi tudi on lahko spal nocoj z Malčko, menili so se že o tem. Pa se je vse obrnilo. Spoznali so, kar je tudi sam doumel, da ni za ženitev. Nihče pri koči ni več napeljeval pogovora na to; vsem bi bilo nerodno. Župan mu je povedal v obraz, kar so domači skrivali. Usmiljeni hočejo biti z njim, a on noče živeti od usmiljenja, tudi pokojni Franček ne bi mogel.

»Saj«, je razmišljal, »saj sem se vedno potihoma bal zase in za življenje, ki je ležalo pred mano. Videl sem druge, kako se imajo radi, a sam nisem nikoli verjel, da bi se tudi meni nasmehnil košček tiste sreče, ki je sijala iz drugih.«

Odpahnil je vrata v izbo, muzikant je še dremal na harmoniki. Izpod srede stropa je visela luč, in še ta je ugašala z lahkim cvrčanjem. Po napol pogrnjenih mizah je bilo razlito vino, so ležali ostanki mesa in pogač. Segel je po steklenici in si nalil vina. Taka žalost ga je trla, da bi najraje zdrobil kozarec v rokah, nazadnje pa je sedel, potegnil z rokavom po očeh in vino izpil.

Razgledal se je po izbi. Da, radi gosli je prišel v izbo. Brenknil je po struni; glas je votlo zapel, a je zamrl v vreščanju svatov v kuhinji. Ko je še Franček živel, so visele gosli nad pečjo, kraj ure. Tja jih bo obesil. Naj visijo tam; čez leta se bo gotovo našel kdo, ki jih bo vzel v roke in igral nanje; lahko da kateri Tilinih otrok. V koči bodo pripovedovali otrokom o stricu, in otroci bodo zvedeli, da ni še nihče v družini, in tudi v grabi ne, igral tako lepo na gosli kakor stric. Stric je imel pohabljeno roko,

тако лепо свирао на виолину као ујак. Ујак је имао сакату руку, али виолину је знао ухватити. Бог да му душу прости! Тада ће се којем од Тилине деце прохтети да и он постане такав свирач, да би и о њему некад само лепо говорили. Бојажљиво ће узети виолину и одлазити у честар за кућом те ће тамо учити на њој, јер ће га бити срамота првих невештих звукова. Али ће, с годинама, постати свирач, па ће га девојке звати, и неће бити гозбе без њега; свет ће се чудити откуд му то и говориће да му је то од ујака. Сетиће га се при кошњи или при вршидби, кад се буду одмарали сред посла и разговарали се. „Тај Тјош би такође могао још живети, виолину је знао ухватити као мало ко. Кад би га Малчка узела, вероватно не би тако рђаво живела као што живи — ко зна, био је добар човек. Али је све сувише узимао срцу, несрећан је био куд год је ходио.“ Кад је ноћас било најсвечаније у кући, кад су скидали Тили венац с главе и певали, Тила се усред тога најлепшега тренутка сетила Франчка и заплакала, а за њом и мати. Неће проћи много, па ће и због њега плакати. Гостиће кума, крстиће Тилино дете, или ће кога сахрањивати и увек ће се неко усред највећега весеља или жалости сетити покојног Тјоша.

За тренутак се Тјош разведрио.

„То је живот... такав је живот“ рекао је и замислио се. „Човек се роди, жени, умире... Увек има мало жалости у весељу, мало весеља у жалости.“

Спопао га је кашаљ. Не би смео пушити, а соба је била задимљена. Искашљао је и понео марамицу према устрепталој светлости. Крв. Сажалио се сам на себе и само што није заплакао. Хтео би још живети и хтео би имати Малчку. Али с њом ће живети други, и имаће децу која му неће бити нимало слична. Жалост је дошла од вина, полугласно се насмешио. Човек се само обмањује, цео живот је само обманз, то је полако утврдио, мада ће му за Малчком бити до краја тешко.

Обукао је зимски капут — рука га је већ толико болела да више не би могао да свира — и повукао се кроз ходник пред кућу. Нико није изашао за њим. Наслонио се на штап и за тренутак застао. У кухињи се смејала Мимика, била је пијана, а у долини су се

ali gosli je vedel prijeti. Bog se usmili njegove duše! Takrat se bo kateremu Tilinih otrok zahotelo, da bi še on postal tak muzikant, da bi tudi o njem kdaj samo lepo govorili. Plaho bo prijel za gosli in odhajal z njimi v goščo za kočo ter se tam učil nanje, ker ga bo sram prvih nerodnih glasov. Ali z leti bo postal muzikant, da ga bodo dekleta vabila, da ne bo gostije brez njega; ljudje se bodo čudili, od kod se jemlje, in govorili, da ima to po stricu. Spomnili se bodo nanj pri košnji ali pri mlačvi, ko bodo počivali sredi dela in se razgovarjali. »Ta Tjoš bi še tudi lahko živel, za gosli je vedel prijeti kakor malokdo. Če bi ga Malčka vzela, se ji najbrže ne bi tako narobe godilo, kakor se ji — kdo ve, saj je bil dober človek. Ali preveč mu je vse legalo na srce, nesreča se ga je držala, koder je hodil.« Ko je bilo nocoj najbolj svečano v hiši, ko so jemali Tili venec z glave in peli, se je Tila sredi tega najlepšega trenutka spomnila na Frančka in zajokala, a za njo še mati. Ne bo več dolgo, ko se bodo tudi radi njega jokali. Imeli bodo botrino, krstili bodo Tilinega otroka ali pa koga pokopali in vedno se bo kdo sredi največjega veselja ali žalosti spomnil na pokojnega Tjoša.

Za hip se je Tjošu zjasnilo.

»To je življenje... tako je življenje«, je dejal in se zamislil. »Človek se rodi, se ženi, umira... Vedno je malo žalosti med veseljem, malo veselja med žalostjo.«

Posilil ga je kašelj. Ne bi smel kaditi, tudi izba je bila zakajena. Izkašljaj se je in ponesel robec proti cvrkutajoči luči. Kri. Zasmilil se je sam sebi in toliko, da ni zajokal. Rad bi še živel in Malčko bi hotel imeti. Ali z njo bo živel drug, in imela bo otroke, ki mu ne bodo prav nič podobni. Žalost je prišla od vina, naspol glasno se je nasmehnil. Človek se samo vara, vse življenje je eno samo varanje, kar je počasi dognal, četudi mu bo za Malčko do konca hudo.

Oblekel se je v zimsko suknjo — roka ga je že močno bolela, da ne bi mogel igrati — in se potegnil skozi vežo pred kočo. Nihče ni prišel za njim. Oprl se je na palico in za trenutek postal. V kuhinji se je smejala Mimika, bila je pijana, a v dolini so kričali. Bili so kurenti, napili

дерали. Биле су то машкаре, опиле се и виком изазивале на тучу. Куће с оне стране потока нејасно су се одвајале од шума по долинама брегова. Ноћ је била тако хладна да је задрхтао и мало се истрезнио. Такав се није хтео срести с машкарама; кренуо је поред Кухареве шуме па избио на друм.

Дан је провео седећи у некој крчми иза дравског моста; собе су биле задимљене, да је поново кашљуцао и обе марамице су биле засићене окорелом крвљу.

„А сад идемо”, рекао је сам себи; „сад идемо заиста.”

Увече се упутио Малчки; тако око десет је толико пута долазио њој. Врата на огради су зашкрипала као кад се први пут прикрадао к њој и тескоба је легла на њега, као и увек кад се приближавао господској кући. Код Малчке је горела светлост као и обично у то време и Малчка је певала. То га је толико растресло, да се мало заборавио, живахнуо и покуцао палицом на прозор.

Исправила се, пребледела и опустила руке са судом.

„Ти си”, шапнула је тихо и уздржано дахнула, „а ја сам мислила...”

Кад му је спустила кључ у руке и рекла му да пази да не лупа палицом, стао је.

„Само онако сам дошао, хтео бих да се поразговорим.”

Никуд се није макао. Малчка је поцрвенела.

„Мало си пијан, не бих хтела да ко дозна”. Није мислила тако рђаво, журила се да га увери.

„Нисам пијан”, промрмљао је кратко.

Чула је како је стругао штапом по песку.

„Не... ништа не кажем.”

Тјош је нишао, мада се нешто бунило у њему. До смрти се мора красти. Бојажљиво се прикрадао уза зид. Све га је тако страшно вређало. У кухињи се наслонио на сто и ућутао.

Малчка је прала судове и тек после дужег времена казала:

„Тако, Тила се ипак удала.”

so se in klicali na korajžo. Hiše onstran potoka so se medlo odražale od gozdov po bregeh. Noč je bila hladna, da se je stresel in se malo streznil. Tak se ni hotel srečati s kurenti; zavil je ob Kuharjevi hosti po kolonijah.

— Dan je presedel v neki krčmi za dravskim mostom; sobe so bile zakajene, da je znova pokašljeval in sta bila oba robca napita s strjeno krvjo.

»Zdaj pa gremo«, si je pravil; »zdaj pa gremo zares.«

Na večer se je odpravil k Malčki; tako proti deseti je tolikokrat prihajal k njej. Vrata na ograji so zaškripala kakor prvokrat, ko se je kradel k njej, in tudi tesnoba je legla nanj kakor vedno, ko se je bližal gosposkemu hramu. Malčka je svetila kakor po navadi ob tej uri, in si pela. To ga je razgibal, da se je malo spozabil, se razživel in poklupal s palico na okno.

Zravkala se je, pobleдела in povesila roke s posodo.

»Saj si ti«, je šepnila potihom in zadržano dihnila, »jaz sem pa mislila...«

Ko mu je spustila ključ v roke in mu rekla naj gleda, da ne bo ropotal s palico, se je ustavil.

»Samo tako sem prišel, porazgovoril bi se rad.«

Nikamor se ni ganil. Malčka je zardela.

»Malo pijan si, ne bi rada, da bi kdo zvedel.« Ni mislila tako hudo, mu je hitela zatrjevati.

»Nisem pijan«, je zamrmral na kratko.

Slišala ga je, kako je strgal s palico po pesku.

»Saj... nič ne rečem.«

Tjoš je šel, čeprav se je nekaj upiralo v njem. Do smrti se mora krasti. Plaho je tipal ob stenah. Vse ga je tako strašno žalilo. V kuhinji se je naslonil na mizo in obmolknil.

Malčka je pomivala in šele čez dolgo časa dejala:

»Tak, Tila se je le omožila.«

„Ти се ниси хтела ни приближити”, рекао је увређено, мада је одлучио да јој неће то показати. „Дознала си како се свршило с Хедлом, шта?”

„Не”, јекнула је и издала се; „шта да дознам?” Опширно му је почела објашњавати да су се господа одвезла у Халозе послом, да се заиста није могла маћи и доћи.

Некад су дубоко у ноћ говорили о хиљадаркама и зидали живот. Испочетка, кад је одлазио на Дестелу к њој, било је обома незгодно кад су почињали говорити да ће Тјош преузети посао код куће — сам јој је споменуо то —, а касније је она о том знала говорити највише. Веровао јој је да ће бити добра домаћица и сањао да се неће више свађати кад им се прилике буду поправиле. А кад се вратио из болнице и Тила се спрема за удају, некако су сами по себи престали говорити о његовом дому, да ће га преузети. А временом су се договорили како ће уредити. Обоје су постали мишљења да не би било богзна шта преузети код куће; Тјошови родитељи су обоје још јаки, хтели би газдовати по свом, што би само доводило до свађа. Некако ће већ бити, Малчка ће гледати да преузме код своје куће. Нешто ће заслужити, а Тјош је рекао да ће добити парницу против Хедла. Увек кад је долазио у град њој, причао јој је о хиљадаркама и увек му је било незгодно; непрестано му се причињавало као да с тим хиљадаркама просјачи код Малчке љубав. Та градска кућа — колико их је помагао градити! — у коју се морао шуњати Малчки као лопов од самог почетка га је тиштала и отуђивала му девојку. Спопадало га је да је измучи због свих тих тешких тренутака, кад је на пример сам себи пребацивао да иде к њој у ту туђу и господску кућу и досађује, на пола у гробу као што је — њој која има живот пред собом, мада му није никад рекла речи. Али баш то га је пекло. Хтео је да буде неправедна према њему, али она је црвенела, извињавала се и ћутала. И сувише му је било тешко да би је могао гледати тако тihu пред собом, хтео ју је измучити, да би јој било тешко као њему.

„Имаш ли бочицу, Малчка?” почео је.

»Ti nisi hotela blizu«, je povedal užaljeno, čeprav je sklenil, da ji ne bo tega pokazal. »Zvedela si, kako se je končalo s Hedlom, kaj?«

»Ne«, je jeknila in se izdala; »kaj bi naj jaz zvedela?« Na široko mu je začela razlagati, da se je gospoda odpe-ljala v Haloze po opravih, da se res ni mogla ganiti in priti.

Včasi sta dolgo v noč govorila o teh jurjih in si gradila življenje. Skrajja, ko je zahajal na Destelo k njej, je bilo obema nerodno, če sta začenjala govoriti, da bo Tjoš prevzel doma — sam ji je omenil to —, pozneje pa je ona vedela povedati največ. Verjel ji je, da bo dobra gospodinja, in sanjal, da se ne bosta nič več sprla, ko se jima bodo razmere popravile. A ko se je vrnil iz bolničnice ni se je Tila pripravljala na možitev, sta nekam sama po sebi prenehala govoriti o njegovem domu, da ga bo prevzel. A sčasoma sta se domenila, kako bosta napravila. Oba sta postala teh misli, da ne bi bilo kdo ve kaj prevzeti doma; Tjoševa starša sta še oba močna, gospodariti bi hotela po svoje, kar bi prineslo same prepire. Bosta že kako, Malčka bo gledala, da bo prevzela doma. Nekaj bo prislužila, Tjoš pa je povedal, da bo dobil tožbo proti Hedlu. Vedno, ko je prihajal v mesto k njej, ji je pripovedoval o teh jurjih in vedno mu je bilo nerodno; nenehoma se mu je dozdevalo, kakor da bi s temi jurji prosjačil za Malčkino ljubezen. Ta mestna hiša — koliko jih je pomagal graditi! — v katero se je moral plaziti k Malčki kakor tat, ga je od vsega početka tesnila in mu odtuževala dekletke. Grabilo ga je, da bi jo zmučil radi vseh teh težkih trenutkov, ko si je na priliko očital, da hodi k njej v to tujo in gosposko hišo in nadleguje — napol v grobu, kakor je — njo, ki ima življenje pred sabo, čeprav mu ni nikoli rekla besede. Ali prav to ga je žgalo. Hotel je, da bi bila krivična z njim, a je zardevala, se opravičevala in molčala. Prehudo je bilo v njem, da bi jo mogel videti tako tiho pred seboj, hotel jo je zmučiti, da bi ji bilo tesno ko njemu.

»Ali imaš stekleničico, Malčka?« je začel.

Зашто ће му, питала га је.

„За дрогерију ми треба.” Полако је изговорио:
„За ли-зол...”

Ништа се није зачудила, само га је погледала, а он се ипак бојао да није сувише рекао.

„Собицу би морао дезинфиковати”, објаснио јој је; нашто му је она рекла да они имају прилично лизола, да им треба за коње, насуће му га.

Оставила је прање и отишла у ходник. Вратила се са широком зеленом боцом. Тјошева болесна нога се тргла као да су је прошли жмарци, колена му је тако олабавило да се морао јаче наслонити на сто.

„Шта ме тако гледаш?” казала је и насмешила се. „Причекај, сама ћу ти га одлити. Полио би се; тако одвратан мирис има, на болницу.”

„Малчка”, без воље му се откинуло из прсију. Окренуо се и срушио на сто. Грчевито је заплакао.

Осетио је како је притрчала к њему и тешила га. „Шта ти је, Тјош? За име Божје... Мало си пио —, од гозбе је... Гледај, добра сам с тобом... тешко ми је што нисам дошла на гозбу. Нисам знала да ти је било жао. Ох, заиста нисам доспела. Верујеш ми?” На сваки начин је хтела дознати да ли плаче због ње.

„Не”, рекао је кратко.

Него шта му је, питала га је.

Дуго није могла ништа да извуче из њега. Патио је; и она је патила. Осећао је то; свест да се и она мучи. блажила му је бол који га је гушио. Знао је да је неправедан према њој, али није могао помоћи; сувише је било јада у њему. Напослетку се ипак толико умирио, да јој је рекао само једну реч:

„Доцније”.

„Све ћеш ми казати?” Чекала је на одговор.

Повукао је ногом по поду и тешко изустио:

„Све”.

Истовремено је осећао зловољу што није могао издржати, што јој је подлегао. Кад ју је посматрао како се кретала по кухињи, како је имала пуне руке посла — сам се код куће вукао око кућице и поседао —, није је могао такву поднети. У граду се поправила, тело јој се некако заоблило, руке су биле јаче. Испод

Za kaj mu bo, ga je vprašala.

»Za drogerijo bi jo rabil.« Počasi je spravil iz sebe:
»Za li-zol...«

Nič se ni začudila, samo pogledala ga je, on pa se je vendarle zbal, da ni preveč povedal.

»Kamro bi moral razkužiti«, ji je pojasnil; nakar mu je ona rekla, da imajo pri njih precej lizola, za konje da ga rabijo, nalila mu ga bo.

Pustila je pomivanje in odšla v vežo. Vrnila se je s široko zeleno steklenko. Tjoševa bolna noga se je strznila, ko da bi jo preletel srh, koleno se mu je nekam omeščalo, da se je moral močneje nasloniti na mizo.

»Kaj me tako gledaš?« je dejala in se nasmehnila.
»Počakaj, sama ti ga bom odlila. Polil bi se; tako zoprni duh ima, po bolnišnici.«

»Malčka«, se mu je brez volje utrgalo iz prsi. Obrnil se je in zrušil na mizo. Krčevito je zajokal.

Čutil je, kako je planila k njemu in ga tolažila. »Kaj ti je, Tjoš? Za božjo voljo... Malo si pil, od gostije je... Glej, dobra sem s teboj... Težko mi je, da nisem prišla na gostijo. Nisem vedela, da si se žalostil. Oh, ko pa res nisem utegnila. Mi verjameš?« Po vsej sili je hotela zvedeti, če se joče radi nje.

»Ne«, je rekel na kratko.

Kaj mu pa je, ga je vprašala.

Dolgo ni mogla nič spraviti iz njega. Trpel je; tudi ona je trpela. Čutil je to; zavest, da se še ona muči, mu je lajšala bolečino, ki ga je dušila. Vedel je, da ji dela krivico, a si ni mogel pomagati; preveč je bilo gorja v njem. Nazadnje se je le toliko pomiril, da ji je rekel eno samo besedo:

»Pozneje.«

»Vse mi boš povedal?« Čakala je na odgovor.

Potegnil je z nogo po podu in s težavo izustil:

»Vse.«

Obenem pa je čutil nejevoljo, ker ni mogel zdržati, ker ji je podlegel. Če jo je opazoval, kako se je gibala po kuhinji, kako je imela vse roke polne dela — sam se je doma vlačil okrog kočice in posedal —, je ni mogel prenesti take. V mestu se je popravila, telo se ji je nekam zalilo, roke so bile močnejše. Izpod nazaj zavezane rute

мараме завезане позади — код куће је никад није носила тако — испадало је неколико чуперака и непрестано их је морала поправљати. Све то му није дало да је погледа док се мотала око њега да га утеши. Отишла је у собицу и намигнула му да оде за њом; није се ни макао. Угасила је светлост у кухињи и упалила у собици. На празном зиду собице њена сенка је откривала кревет, свачила се, огледала се и зарила се под покривач.

„Тјош!” тихо га је звала. „Тјош!”

Није се макао.

„У кревету сам. Чујеш?” Видео је сенку како се Малчка усправила, да је кревет зашкрипао.

Не, није се могао јавити, мада је осећао како хоће да постане сва његова и да буде добра с њим. То је било сажаљење, а он није хтео сажаљења. Патио је и хтео да и она пати. Да осети како је у њему, али казати јој то није могао.

Устала је из кревета и застала на прагу собице. Јогунасто је гледао у под, али је ипак видео како руком затвара кошуљу на прсима.

„Зашто нећеш да дођеш?” преплашено га је упитала и ступила боса по цементу пред њега. Почела је плакати. „Шта сам ти учинила? Цело вече си такав. Хтела сам да буде лепо, а ти ме се отресаш. Зашто си такав?” Поново се извињавала што није дошла на гозбу. Раскопчала је капут и наслонила му се на прса.

Промрмљао је да се не љути због гозбе.

„Него зашто?” Ухватила га је за руку и силом га гурнула према собици. „Све ћеш ми казати!” рекла је с весељем што је направио неколико корака. „Обећао си ми.”

„Не!” одупро јој се и намргодио се.

„Нећу наваљивати”, казала је и задрхтала, јер јој је било зима; „само, к мени ћеш се притиснути и загрејати ме. Тако ми је зима.”

Томе се није могао одупрети, сам је био сав прозебао. Препустио јој се да му је помогла свући капут; руку је имао скоро сасвим немоћну.

— doma je ni nikoli nosila tako — ji je sililo nekaj las in neprestano si jih je morala popravljati.

Vse to mu ni dalo, da bi jo pogledal, ko se je motala okrog njega, da bi ga potolažila. Odšla je v kamro in mu pomignila, naj pride za njo; ni se zganil. Ugasnila je luč v kuhinji in jo napravila v kamri. Na prazni steni kamre je njena senca odgrinjala posteljo, se slačila, se opazovala in se zarila pod odejo.

»Tjoš!« ga je potihom klicala. »Tjoš!«

Ni se ganil.

»V postelji sem. Slišiš?« Videl je senco, kako se je Malčka vzpela, da je postelja zaškripnila.

Ne, ni se mogel oglasiti, čeprav je čutil, kako hoče postati vsa njegova in biti dobra z njim. To je bilo usmiljenje, on pa ni hotel usmiljenja. Trpel je in hotel, da bi še ona trpela. Da bi čutila, kako je v njem, a povedati ji tega ni mogel.

Stopila je iz postelje in postala na pragu kamre. Trmasto je buljil v tla, a je vendar videl, kako si z roko sklepa srajco na prsih.

»Zakaj ne prideš?« ga je preplašeno vprašala in stopila bosa po cementu pred njega. Začela je jokati. »Kaj sem ti storila? Ves večer si tak. Hotela sem, da bi bilo lepo, ti pa se me otepaš. Zakaj si tak?« Znova se je opravičevala, ker ni prišla na gostijo. Razpela je suknjo in se mu naslonila na prsi.

Zamomljal je, da se ne jezi radi gostije.

»Zakaj pa?« Prijela ga je za roko in ga siloma potisnila proti kamri. »Vse mi boš povedal!« je rekla z veseljem, ker je napravil nekaj korakov. »Obljubil si mi.«

»Ne!« se ji je uprl in se zmračil.

»Saj ne bom silila vate«, je dejala in se stresla, ker jo je zeblo; »samo k meni se boš stisnil in me pogrel. Tako me zebe.«

Temu se ni mogel upirati, sam je bil ves premražen. Prepustil se ji je, da mu je pomagala sleči suknjo; roko je imel skoraj povsem brezčutno.

Хтела је да забораве на све, да не мисле ни на шта више; само да се воле; та то је највише што може бити међу њима.

„Већ ће нам бити лепо. Зар не верујеш, Тјош?”

Зашто не би веровао. Није више мислио на претседника, на домаће, на лизол.

Помирили су се, чудно су се умирили. Напоследку су сели да лакше говоре. Тјош је запалио светиљку.

„Срећна ћеш бити, Малчка”, рекао јој је и поправио јој косу.

„И ти”.

„Не знам”, рекао је кратко.

„Што не би знао? А ја, како бих била ја срећна без тебе?”

„Веселе ћуди си. Шта би ти са мном, мислим? Унесрећно бих те.”

„Не би смео тако говорити!” казала је увређено. „Тешко ми је. Пре си био тако добар са мном, а сад си такав, да бих се расплакала.”

„Бурђе је однела вода”, рекао је изненада.

„Неправедан си са мном” скоро је викнула и заплакала. „Сам си говорио о њима. Никад те нисам питала за њих.”

„А што се тиче ђурђа, знала си; ниси ме више очекивала”, наставио је.

„Није истина”, уверавала је и плакала. Глава јој је била наслоњена на поднимљену руку и по образима су јој текле сузе. Некад их је брисао и пио кад је плакала, и тако мека и топла је била тада, али ноћас, у последње време, биле су њене сузе горке и пекле су, кад би их се дотакао образом. Пребацивала му је да је само мучи.

„И лизола си ми налила да се уклоним са света”, замрмљао је.

„А, тако?!” узвикнула је и у моменту дошла себи. „Сада знам да ме само мучиш. Нећеш ме више.” Убрисала је сузе; љута је била на њега.

Осмехнуо се и загрлио је.

„Волим те”, казао јој је.

„Је ли то код тебе љубав?” упитала га је. Али сада се брзо умирила. Почела му је причати о њиховом

Hotela je, da bi pozabila na vse, da ne bi mislila na nič več; samo rada da bi se imela; saj je to največ, kar je lahko med njima.

»Še bo lepo med nama. Ne verjameš, Tjoš?«

Zakaj ne bi verjel. Nič več ni mislil na župana, na domače, na lizol...

Pomirila sta se, čudovito sta se upokojila. Nazadnje sta sedla, da bi se laže porazgovorila. Tjoš je prižgaj luč.

»Srečna boš, Malčka«, ji je rekel in ji popravil lase.

»Ti tudi.«

»Ne vem«, je rekel na kratko.

»Zakaj ne bi vedel? A jaz, kako bi bila jaz srečna brez tebe?«

»Vesele narave si. Kaj bi ti z mano, si mislim? One-srečil bi te.«

»Ne bi smel tako govoriti!« je dejala užaljeno. »Težko mi je. Prej si bil tako dober z mano, zdaj si pa tak, da bi se razjokala.«

»Jurji so šli po vodi«, je povedal iznenada.

»Krivico mi delaš«, je skoraj zavpila in zajokala. »Sam si govoril o njih. Nikoli te nisem vprašala za nje.«

»A glede jurjev si vedela; nisi me več pričakovala«, je nadaljeval.

»Ni res«, je zatrjevala in jokala. Glavo je imela sklonjeno na oprto roko in po licu so ji polzele solze. Včasih jih je obrisal in popil, ko je jokala, in tako mehka in topla je bila takrat, a nocoj, zadnje čase, so bile njene solze grenke in žgale bi, če bi se jih dotaknil z licem. Očitala mu je, da jo samo muči.

»Še lizola si mi nalila, da bi se spravil s sveta«, je zamrmral.

»A tako?!« je vzkliknila in se v trenutku zavedla. »Zdaj pa vem, da me samo mučiš. Ne boš me več.« Obrisala si je solze; jezna je bila nanj.

Nasmehnil se je in jo objel.

»Rad te imam«, ji je povedal.

»Ali je to pri tebi ljubezen?« ga je vprašala. Ali zdaj se je kmalu pomirila. Jela mu je pripovedovati o njunem

животу, како ће преузети дом и газдовати. Године до тада ће брзо проћи. И он ће се до тог времена поправити; нека буде уверен да ће се поправити.

„Мислиш?”

После је сео обучен на ивицу њеног кревета, спреман да пође. Нека не иде још, молила га је и причала му о свему и свачему. Гледала му је у очи, а он је гледао некуд у зид.

„Зашто ништа не кажеш?” упитала га је напослетку.

„Шта да кажем? У винограду за кућом ће почети ускоро да пупи и још мало па ће бити пролеће ту. Колико их има који га неће дочекати.”

Тако шта му она није дала да говори. Доста ју је намучио, казала му је.

Одлазио је с лизолом у џепу; сама му га је ставила у џеп; рекла је да је уверена да је мало пре само зато тако говорио, да би је наљутио. Кад је био под прозором, замолио ју је да му се разгрне. Зима је, казала му је, али то весеље му није могла одрећи. Показала му се, сама се погледала и опазио је да су јој од среће наишле сузе на очи. Онда је био дуго наслоњен на ограду, док није светлост угасила.

Ухватио се за џеп и напитао бочицу. Упутио се стазом и тихо запевао:

*»Imel sem ljubico,
a sem jo zgubil.
Srečen bo tisti fant,
ki jo bo ljubil...
Srečen...«*

Сетио се виолине изнад пећи и кренуо у правцу куће. Од хладног јутра се стресао. Постао је сањив...

Ону ноћ кад се Тјош враћао од Малчке, куцнуло је на мој прозор. Учинио ми се да сам чуо куцање, али се дуго нисам могао разбудити. Обукао сам се и изашао на праг; никог није било пред кућом. Позвао сам пса. Затегаво је ланац и кевтао према узбрдици.

Кад сам касније причао нашим код куће о куцању, сви су ме уверавали да није био Тјош него само знак који ми је послао. Тако шта се више пута

življenju, kako bosta prevzela in gospodarila. Leta do takrat bodo hitro minila. Tudi on se bo do tistih časov popravil; naj ji le verjame, da se bo.

»Misliš?«

Potlej je sedel napravljen na rob njene postelje, da bi odšel. Naj še ne odide, ga je prosila in mu pripovedovala o vsem mogočem. Gledala mu je v oči, on pa je zrl nekam v steno.

»Zakaj nič ne poveš?« ga je vprašala nazadnje.

»Kaj bi jaz povedal? V gorici za kočo bo začelo kmalu poganjati; malo še, pa bo pomlad tu. Koliko jih je, ki je ne bodo dočakali.«

Kaj takega mu ona ni pustila govoriti. Dovolj jo je namučil, mu je povedala.

Odhajal je z lizolom v žepu; sama mu ga je potisnila v žep; saj je rekla, da je prepričana, da je bil malo prej samo zato tako govoril, da bi jo jezil. Ko je bil pod oknom, jo je poprosil, da bi se odgrnila. Mrzlo je, mu je povedala, a tega veselja mu ni mogla odreči. Pokazala se mu je, se sama pogledala in opazil je, da so ji od sreče prišle solze v oči. Potlej je dolgo slonel za ograjo, dokler ni ugasnila luči.

Prijel je za žep in obtipal steklenico. Napotil se je po pešpoti in potihlo zapel:

*»Imel sem ljubico,
a sem jo zgubil.
Srečen bo tisti fant,
ki jo bo ljubil...
Srečen...«*

Spomnil se je na gosli pod pečjo in krenil proti koči. Hladno jutro ga je potresalo. Postajal je zaspan...

Tisto noč, ko se je Tjoš vračal od Malčke, je potrkalo na moje okno. Zdelo se mi je, da sem slišal trkanje, a se dolgo nisem mogel predramiti. Napravil sem se in stopil na prag; nikogar ni bilo pred hišo. Poklical sem psa. Nategnil je verigo in bevsknil proti klanču.

Ko sem pozneje pripovedoval ljudem doma o trkanju, so mi vsi zatrjevali, da ni bil Tjoš, ampak samo znamenje, ki mi ga je poslal. Kaj takega se večkrat zgodi, da potrka,

догађа, да закуца или да пукне греда у соби кад ко познат умире; само се није добро јавити, јер си после цео живот несрећан. Кажу да је у човеку електрика, нешто што још није пронађено. Ипак ме неће нико уверити да није био Тјош. Ко би други тако бојаљливо куцао и тако брзо отишао од куће? Тај Тјош није хтео у животу ником сметати.

Тиквичев ковач га је срео на њивама. Свитало је; тада је ишао Тјош од наше куће. Ковач је приповедао да га Тјош није опазио док није био уз њега; неку песму је отегао и тргао се кад га је угледао. Још га је питао да ли је био код Малчке, али Тјош му се осмехнуо и продужио пут. Тада се ковачу није чинило, а сада, после тога, ипак му се причиња да је Тјош био некако збуњен.

Морало се догодити у часу кад је синило сунце на њихов виноград за кућом, кад је свет почео милети из кућа. Оних дана пред покладама била су јутра врло лепа.

Кад почнем говорити о оном његовом последњем тренутку, не бих рекао да је баш претседник крив за оно што се догодило, или домаћи што су дали имање Тили; та Малчка га је и онако убеђивала да ће га узети у своју кућу. А можда га је утукло то што су младенци спавали у његовој соби, а он није имао где да спава кад је био уморан. Такође не верујем да је изабрао виноград за свој крај ради тога што је некад говорио да ће се женити кад буде први пут родио; да би се, дакле, тиме сетио Малчке; пре бих веровао да је ради тога што се у њему осећао још највише на својем — сам га је прекопао; а највероватније је што је виноград лежао за кућом. Није плакао за Штефом, ни на Хедла се није љутио. Била би романтика кад бих тврдио да се сетио виолине и хтео још последњи пут засвирати на њу: „Имел сем љубицо...“; тако шта није чинио Тјош ни пре, а још мање касније, јер су били тада болови сувише велики. Ипак је све лежало у њему и терало га у очајање. И баш то очајање, које је све наведено помогло створити, било је непосредни узрок да је отишао од куће и да му се причинило да га сви постранце гледају.

ali pa počí tram v izbi, če kdo znanih umira; le oglasiti se ni dobro, ker si potlej vse življenje nesrečen. Pravijo, da je v človeku elektriška, nekaj, kar še ni odkrito. Vendar me ne bo nihče prepričal, da ni bil Tjoš. Kdo drugi bi pa tako boječe trkal in tako hitro odšel od hrama? Ta Tjoš ni hotel biti v življenju nikomur v napoto.

Tikvičev kovač ga je srečal med njivami, svitalo se je; takrat je šel Tjoš od naše hiše. Kovač je pripovedoval, da ga Tjoš ne preje opazil, dokler ni bil ob njem; neko pesem je vlekel in se zdrznil, ko ga je zagledal. Še vprašal ga je, če ji bil pri Malčki, a Tjoš se mu je nasmehnil in nadaljeval pot. Takrat se kovaču ni zdelo, a zdaj pozneje se mu le dozdeva, da je bil Tjoš nekam zmešan.

Zgoditi se je moralo, ko je posijalo sonce na njihovo gorico za kočó, ko so začeli ljudje lezti iz hramov. Tiste dni pred pustom so bila jutra čudovito lepa.

Če začnem govoriti o tistem njegovem zadnjem trenutku, ne bi rekel, da je zakrivil prav župan, kar se je zgodilo, ali domači, ker so dali domačijo Tili; saj mu je Malčka zagotavljala, da se bosta ženila na njen dom. Lahko pa ga je potrló, ker sta mlada dva spala v njegovi izbi, on pa ni imel iti kam spat, ko je bil truden. Tudi ne verjamem, da si je izbral gorico za konec, ker je včasi govoril, da se bo ženil, ko bo prvokrat rodila; da bi se torej tako spominjal Malčke; prej bi verjel, ker se je počutil v njej še najbolj na svojem — sam jo je prekopal; največ bo pa verjetnosti, ker je gorica ležala za hramom. Ni se jokal za Štefom, tudi na Hedla se ni jezil. Bila bi romantika, če bi trdil, da se je spomnil na gosli, hotel še zadnjič zaigrati na nje: »Imel sem ljubico...«; kaj takega ni storil Tjoš niti prej, še manj pa pozneje, ker so bile takrat bolečine prehude. Vendar je vse ležalo v njem in ga gnalo v obup. In prav ta obup, ki ga je vse navedeno pomagalo ustrvarjati, je bil neposredni vzrok, da je odšel od doma in se mu je dozdelo, da ga vsi postrani gledajo. Še pri Malčki je govoril samo zato o lizolu, ker jo je hotel mučiti — radi bolečin, ki so ga glodale. Ne, ko je prišel pri njej ves ta obup do polne zavesti, ko se je

Још код Малчке је говорио само зато о лизолу, јер ју је хтео мучити — због болова који су га гризли. Не, кад је дошло код ње све то очајање до пуне свести, кад је Тјош такорећи дошао себи из све те летаргије и спознао да је на прилику млад а мора седети код куће, макар и код Малчке, и кад је извадио из џепа две крваве марамике, пошто га је спопао кашаљ — тада је посегао у џеп, затворио очи и испио лизол на душак.

Нашли су га тек касно после подне, кад су намирисали лизол. Главу је имао заривену у иловачу, а руку испружену према Дестели. Тамо је била Малчкина кућа, а тамо је било и гробље. Кад је рекао матери пред Тилином удадбом да ће бити ускоро на Дестели, мислио је на гробље. Тјош, он је испружио руку према Дестели потпуно несвесно, од бола. Бол је морао бити страшан, јер је сва земља била унаоколо сабијена. Али чудно је само да га није нико чуо; виноград је тик за кућом и Тјош је сигурно звао у помоћ. Умро је свесно; пред крај је почео звати у помоћ, а кад му је ослабио глас, престао је; предао се и причекао крај. У тим последњим свесним тренутцима је можда мислио на Малчку и на песму, али певао је није никад више."

Другар је ућутао; и нас двоје смо ћутали. Онда је Љуба устала, прешла преко собе, ударила неколико гласова и казала кад су се изгубили:

„Како су заправо те наше песме нешто жалосно. Скоро бих се расплакала кад их чујем; таква тескоба ме притисне. Зар не?"

Упитала је и окренула се нама; хтела се насмешити, али се није.

Tjoš tako rekoč zavedel iz vse te letargije, da je na priliko mlad in bi moral viseti doma, četudi pri Malčki ter prinesel in žepa krvava robca, ko ga je posilil kašelj — takrat je segel v žep, zaprl oči in izpil lizol v dušku.

Našli so ga šele pozno popoldne, ko so zaduhali lizol. Glavo je imel zarito v ilovko, a roko iztegnjeno proti Desteli. Tam je bila Malčkina koča, a tam je bilo tudi pokopališče. Ko je rekel materi pred Tilino možitvijo, da bo kmalu na Desteli, je mislil na pokopališče. Tjoš, on je iztegnil roko proti Desteli povsem nezavestno, od bolečine. Te so morale biti strašne, ker je bila vsa zemlja okoli poteptana. A čudno je le, da ga ni nihče slišal; saj je gorica tik za kočo in je Tjoš gotovo klical na pomoč. Umril je zavestno; proti koncu je začel klicati na pomoč, a ko mu je oslabil glas, je prenehal; vdal se je in počakal na konec. V teh zadnjih zavestnih trenutkih, je lahko, da je mislil na Malčko in na pesem, a pel je ni nikoli več.«

Tovariš je utihnil; tudi midva sva molčala. Potlej je Ljuba vstala, stopila preko izbe, udarila nekaj glasov in dejala, ko so izzveneli:

»Kako so prav za prav te naše pesmi nekaj žalostnega. Na lepem bi se zjokala, če jih slišim; taka tesnoba leže name. Ali ne?«

Vprašala je in se obrnila k nama; hotela se je nasmeh-niti, a se ni.

ФИЛИП КАЛАН

Инж. Филип Кумбатович, који се као књижевник потписује Филип Калан, рођен је 15 марта 1910 у Грацу, у бившој Аустрији, као син Хрвата и Словенке. Свршио је реалку у Марибору, а архитектуру на техничком факултету у Љубљани и сада је асистент професора И. Вурника.

Каланова књижевна делатност која почиње 1931 године новелом Дете, обухвата — поред неких обимних превода — пре свега новеле и критичке саставе, које је писац објавио у часописима Модра птица и Сodobност. Исти аналитични дух који се опажа у његовим критикама и есејима — на пример у оцени о сабраним делима Мирослава Крлеже, о Линхартовом Матичку, о првим режијама Бојана Ступице — карактеристичан је и за Каланове новеле уопште и нарочито за новелу Пуцњи за кућом, која је први пут објављена у Модрој птици 1932|1933, а затим у самосталној збирци Пустолови (1933). За нашу књигу аутор је ову новелу стилистички прерадио.

FILIP KALAN

Ing. Filip Kumbatovič, ki se kot književnik podpisuje Filip Kalan, je rojen 15. marca 1910. v Gradcu v bivši Avstriji kot sin očeta Hrvata in matere Slovenke. Dovršil je realko v Mariboru, arhitekturo pa na tehnični fakulteti v Ljubljani in je zdaj asistent profesorja I. Vurnika.

Kalanovo književno delo, ki se začinja 1931. leta s črtico *Otrok*, obsega — poleg nekaterih obsežnih prevodov — predvsem novele in kritične sestavke, ki jih je pisec objavil v časopisih *Modra ptica* in *Sodobnost*. Isti analitični duh, ki se opaža v njegovih kritikah in esejih — na primer v oceni o zbranih delih Miroslava Krleže, o Linhartovem *Matičku*, prvih režijah *Bojana Stupice* — je značilen tudi za Kalanove novele vobče in posebej za novelo *Strelja hiša*, ki je bila najprej objavljena v *Modri ptici* 1932/1933, nato pa v samostojni zbirki *Pustolovci* (1933.). Za objavo v naši knjigi je avtor to novelo stilistično predelal.

ФИЛИП КАЛАН

ПУЦЊИ ЗА КУЋОМ

I

Досада у кавани, неуредно студирање, слаба вечера, четрдесет цигарета и сувише црне кафе, три сата немирног сна и онда јутарњи ваздух, за прозорима киша, сумрак између кућа, а у соби смрди прљава постељина, у устима бљутав укус и у стомаку празнина — а на ноћном ормарићу показује сат пола седам и на вратима звонце у кратким, наметљивим трептајима. И човек устане, протрља очи и још сав бунован од непроспаване ноћи притегне тешње пиџаму око тела; и док тражиш хладним ногама папуче, колена ти клецају од слабости и немира. А напољу, пред вратима, стоје два мушкарца, исто тако неиспавани, ћутљиви и неповерљиви, с бљутавим укусом у устима и с празним стомаком, та два мушкарца посматрају те од главе до пете и иду непозвани у претсобље. И онда покажу некакве легитимације с државним грбом на корицама и гуњђајући и с досадом нареде ти да се вратиш с њима натраг у собу, да би је могли прегледати.

Испитавања нема много. Име? Рођен? Отац? Мати? Ожењен или неожењен? Иностранство? Демонстрације на универзитету? Познајете овога? Познајете онога? Добро. Лезите!

FILIP KALAN

STRELI ZA HIŠO

I

Dolgčas v kavarni, neredni študij, slaba večerja, štideset cigaret in preveč črne kave, tri ure nemirnega spanja in potlej jutranji zrak, za šipami dež, somrak med hišami, v sobi pa smrad po umazani posteljnini, v ustih pust okus in v želodcu praznота — na nočni omarici pa kaže ura pol sedmo in na vratih rezgeče zvonec v kratkih, vsiljivih tresljajih. In človek vstane, si pomane oči in si še ves omamljen od neprespance noči zadrigne pižamo tesneje okrog života; in ko tiplješ z mrzlimi nogami v copate, ti kolena klecajo od slabosti in nemira. Zunaj pred vrati pa stojita dva moška, prav tako neprespana, molčeča in nezaupna, s pustim okusom v ustih in s praznim želodcem, in ta dva moška te ogledujeta od nog do glave in vstopita, ne da bi ju povabil, v prednjo sobo. In potlej pokažeta nekakšne legitimacije z državnim grbom na platnicah in ti godrnjaje in z dolgočaseno velita vrniti se z njima nazaj v sobo, da si jo bosta lahko ogledala.

Izpraševanja ni veliko. Ime? Rojen? Oče? Mati? Samski ali oženjen? Inozemstvo? Demonstracije na univerzi? Poznate tega? Poznate onega? Dobro. Lezite!

И Кристо Кобленц, син покојног лекара Рудолфа Кобленца, студент у деветом семестру, двадесет шест година, средњег раста, плавокос, плавих очију, без нарочитих знакова, говори хрватски, немачки, француски и нема пасоша, тај неиспавани Кристо Кобленц леже натраг у постељу и посматра с тупим, празним погледом два мушкарца који премећу по соби и на-послетку седну за сто и почну буљити у његове папире. На столу леже табаци с предавања, белешке, свеске и нотеси, материнске придике госпође Кристине, Кобленцове маме, која је пре неколико дана отпутовала сестри у Загреб и одмах се, сва забринута, јавила писмом; и поред тих папира и књига леже и друга писма, парфимирана и с лепо исецканом ивицом, која почињу тиме да Кристо не замери што му „она” још није одговорила и свршавају се тиме, да је четири сата ујутро и да је тужно што он, Кристо, није овде и да му шаље „вечито твоја Ипсилон” хиљаду пољубаца.

Све то читају господа с легитимацијом и свој тројици је незгодно; најрадије би још спавали, окна би била росна и напољу би падала киша. А човек би лежао у постељи сам и несметан у свом приватном животу, окренуо би се на другу страну, савио се у клупче, не би мислио ништа и чекао би док га сан не би опет уљуљкао у пријатно ништа. И онда господа устану. Свој посао су засада свршили. Код прозора стоје и гледају на улицу. А Кристо Кобленц, плавокос, средњег раста, сањив, мрзовољан и ограничен у својој личној слободи, облачи се и обува. Затим иду сва тројица улицом, нервозни студент између два сањива дива и разговарају о киши и магли, и о мокрим ципелама и о том како је лети сасвим друкчије и да су горењски возови за време пасјих дана увек препуни туриста и да мора бити студирање на универзи врло тешко.

И у комесаријату почиње опет све изнова. Име? Рођен? Иностранство? Језици? Студије? Приходи? Познајете овога? Познајете онога? И онда оно прастаро и незанимљиво питање: како је с погледима. И као сваки револуционар над којим се изврши крштење, осети и Кристо лак немир и у утроби га стеже непријатна тескоба, ипак не трене оком и

In Kristo Koblentz, sin pokojnega zdravnika Rudolfa Koblentza, študent v devetem semestru, star čest in dvajset let, srednje postave, svetlolas, plavih oči, posebnih znakov nobenih, govori hrvaško, nemško, francosko ter nima potnega lista, ta neprespani Kristo Koblentz leže nazaj v posteljo in opazuje s topim, praznim pogledom možaka, ki brskata po sobi ter naposled sedeta za mizo in jameta bolščati v njegove papirje. Na mizi leže skripta s predavanj, beležke, zvezki in notezi, materinske pridige gospe Kristine, Koblentzove mame, ki je pred nekaj dnevi odpovala k sestri v Zagreb in se precej vsa zaskrbljena oglasila s pisanjem; in zraven teh papirjev in knjig leže še druga pisma, parfimirana in z lepo narezljanim robom, ki se začenjajo, da naj Kristo ne zameri, da mu »ona« še ni odpisala, in se končujejo s tem, da je štiri ura zjutraj in da je žalostno, ker njega, Krista, ni tukaj, in da mu pošilja »večno Tvoja Ipsilon« tisoč poljubov.

Vse to bereta gospoda z legitimacijo in vsem trem je nerodno; najraje bi še spali, šipe bi bile rosne in zunaj bi šel dež, človek pa bi ležal v postelji sam in nemoten v svoji zasebnosti, obrnil bi se na drugo stran, se zvil v klopčič, ne mislil ničesar in čakal, dokler bi ga spanec spet ne zazibal v prijeten nič. In nato gospoda vstaneta. Svoj posel sta zaenkrat opravila. Pred oknom stojita in gledata na cesto. Kristo Koblentz, blond, srednje postave, zaspan, nejevoljen in prikrajšan na svoji osebni svobodi, pa se oblači in obuva. Potlej gredo vsi trije po cesti, nervozni študent med dvema zaspanima orjakoma, in se pogovarjajo o dežju in megli in o mokrih čevljih in o tem, da je poleti vse drugače in da so gorenjski vlaki v pasjih dneh zmerom prenapolnjeni z letoviščarji in da mora biti študij na univerzi zelo težaven.

In na komisarijatu se prične vse spet znova. Ime? Rojen? Inozemstvo? Jeziki? Študij? Dohodki? Poznate tega? Poznate onega? In potlej tisto prastaro in nezanimivo vprašanje, kako je z nazori. In kakor vsak prevratnik, ki prejme svoj krst, občuti tudi Kristo rahel nemir in v drobovju ga stiska neprijetna tesnoba, vendar ne trene z očmi ter odvrne hladno in svest si svoje laži, da je

одврати хладно и свестан своје лажи да је студент и да се не меша у јавне ствари и да се бави политиком само онако како се држављанину пристоји. Тако прође и то. Коначно је подне и сви су гладни и пуни досаде; господа климају главама и господин Кобленц клима и свима је жао што један од другог не могу ништа дознати и што господин Кристо не познаје никаквог господина у мрком оделу и с црним шеширом, кестењаве косе и с именом Казимир Кноп, члана левичарске организације, индивидуу која је била тобоже у Русији и која је недавно код Кобленца спавала две ноћи и изгубила се незнано куда.

Сада седи Кристо опет код куће у кухињи, напољу је киша, са супротне стране на крову мутно светлуца олук у полумрачном дану, кухиња је празна, прљава, запуштена, госпође Кристине нема, а Кристо седи пред незаложеним штедњаком и размишља гладан, утучен и усамљен о непроспаваној ноћи и о звоњењу у пола седам и о Казимиру Кнопу, члану те и те организације, индивидуи, која је у разговорима између господе с легитимацијом и студента Кобленца чудна, неразмрсива фикција, некакав фантом, некаква параграфска забуна, коју је немогуће пробудити у прави живот. Скоро је подне и Кристо је немиран; по штедњаку чепрка и не може потпалити праве ватре. Руке му помало дрхте и у остави има само неколико јаја и премало масти, и комад телетине који је купио успут тако је мршав да је очајно. Кроз неколико минута ће се сказаљке на сату покрити с дванаестицом. Онда ће на вратима зашкрипати кључ у кључаоници, по ходнику ће доћи тешки, опрезни кораци и на кухињском прагу ће стајати Казимир Кноп, члан организације, човек кога Кристо званично не познаје. Та неразмрсива фикција стајаће ту у својем стварном људском лику, дисаће и гледаће наоколо с привидно мирним, безбрижним погледом човека који је увек на опрезу. Та саблазан седеће ту и пушиће и забављаће Кобленца својом обичном шкртошћу у речима, а студент ће бити цело време лако узнемирен и по загонетним законима младости, дисциплине и идеализма одговараће на питања свога саговорника кратко, јасно и с прикривеним отпором, као што одговара редов своме официру.

študent in da se ne vtika v javne zadeve in da se ukvarja s politiko le tako, kakor se državljanu spodobi. Tako mine tudi to. Naposled je poldan in vsi so lačni in zdolgočaseni; gospodje kimajo in gospod Koblentz kima in vsem je žal, da drug od drugega ne morejo nič izvedeti in da gospod Kristo ne pozna nobenega gospoda v rjavi obleki in s črnim klobukom, kostanjevih las z imenom Kazimir Knop, člana levičarske organizacije, individua, ki je bil baje v Rusiji in ki je nedavno pri Koblentzu spal dve noči in izginil neznano kam.

Zdaj sedi Kristo spet doma v kuhinji, zunaj je dež, z nasprotne strani se na strehi motno svetlika žleb v somračnem dnevu, kuhinja je prazna, umazana, zanemarjena, gospe Kristine ni, Kristo pa sedi pred nezakurjenim štedilnikom in grunta lačen, pobit in osamljen o neprespani noči in o zvonjenju ob pol sedmih in o Kazimirju Knopu, članu te in te organizacije, individuu, ki je v pogovorih med gospodo z legitimacijo in študentom Koblentzom čudna, nerazrešljiva fikcija, nekak fantom, nekakšna paragrafska pomota, ki je ni mogoče zbuditi v pravo življenje. Poldan bo in Kristo je nemiren, po štedilniku brska in ne more zanetiti pravega ognja. Roke su mu pomalem tresejo in v shrambi je samo nekaj jajc in premalo masti in zrezek, ki ga je kupil na poti domov, je tako mršav, da je obup. Čez nekaj minut se bosta kazalca na uri pokrila z dvanajstko. Potlej bo pri vratih zaškripal ključ v ključavnici, po hodniku bodo prišli težki, oprezni koraki in na kuhinjskem pragu bo stal Kazimir Knop, član organizacije, človek, ki ga Kristo uradno ne pozna. Ta nerazrešljiva fikcija bo stala tu v svoji dejanski človeški podobi, dihala bo in gledala okrog z navidezno mirnim, brezbržnim pogledom človeka, ki je zmerom na preži. Ta prikazen bo tu posedala in kadila bo in zabavala Koblentza s svojo običajno redkobesednostjo, študent pa bo ves čas rahlo vznemirjen in po zagonetnih zakonih mladosti, discipline in idealizma bo odgovarjal na vprašanja svojega sobesednika kratko, jasno in s prikritim odporom, kakor odgovarja prostak svojemu častniku.

II

Казимир Кноп је ушао, затворио за собом врата и леђима се наслонио на њих. Кристо се само за часак осврнуо; чепркао је по штедњаку и није рекао ни речи. Онда се исправио и пипнуо се по крстима која су га болела од погнутог става. Пришао је столу; претурао је по фиоци тражећи нож и маљицу за месо, да припреми телетину за таву. Кноп га је посматрао и почео се шетати по кухињи горе доле, онда је извадио из џепа на прслуку кратку, дебелу цигару, лагано и одмерено одрезао крај и запалио. Сео је, облизнуо лист који се ољуштио на цигари, пустио кратак дим и наकाшљао се.

Но, шта је? Зашто тако гледаш? Јели се стара вратила?

Кристо се нагињао на сто, пржио телетину истрајно и јогунасто и није погледао горе. „Стара“ му није било по вољи; то би могао рећи он, а не странац с цигаром.

Не, маме још нема, рекао је с лаким прекором. Није ни писала више. Него била је „посета“.

Окренуо се и ухватио се за посувратак на капуту, као да је хтео да покаже значку на унутрашњој страни.

Управо сам се вратио из полиције.

Кноп је устао, стао код прозора и гледао своју цигару. Напољу је пљуштало. Олук на супротној страни мутно је светлуцао у полумрачно подне.

Но?

Ништа. Испитивали су ме. Где је госпођа Кристина, и зашто још нисам свршио студије, и с чијим новцем идем у кавану; да ли пијем, и зашто тајим да сам добијао некакву литературу, и како да не знам где је Казимир Кноп, емисар такве и такве организације, и да могу сада ићи кући и да нипошто не терам с њима шегу. Тако.

Ти си се, разуме се, зачудио и ниси знао.

И изјавио сам да сам пристојан држављанин.

У које време су били овде?

Ујутро. У пола седам.

II

Kazimir Knop je vstopil, zaprl za seboj in se s hrbtom naslonil na vrata. Kristo se je samo za trenutek ozrl; brskal je po štedilniku in ni zinil nobene. Nato se je zravnal in se potipal po križu, ki ga je bolel od sključene drže. Stopil je k mizi; stikal je po predalu za nožem in tolkalom za meso, da bi zrezek pripravil za v ponvo. Knop ga je opazoval in se je pričel sprehajati po kuhinji gor in dol, nato je vzel iz žepa od telovnika kratko, debelo cigaro, prevdarno obrezal konec in prižgal. Sedel je, obliznil vlakno, ki se je odkrušilo na cigari, spustil kratek dim in se odkašljajal.

No kaj? Čemu tako gledaš? Ali se je stara vrnila?

Kristo se je sklanjal nad mizo, obdeloval zrezek vstrajno in trmasto in ni pogledal kvišku. »Stara« mu ni bilo všeč; to bi bil lahko rekel on, ne pa ta tujec s cigaro.

Ne, mame še ni, je dejal z rahlim očitkom. Tudi pisala ni več. Pač pa je bil »obisk«.

Ozrl se je in se prijel za zavih na suknjiču, kakor bi hotel pokazati znamko na notranji strani:

Pravkar sem se vrnil s policije.

Knop je vstal, se postavil pred okno in je žulil svojo cigaro. Zunaj je lilo. Žleb na nasprotni strani se je motno svetlikal v somračnem poldnevu.

No?

Nič. Izpraševali so me. Kje je gospa Kristina in zakaj še nisem doštudiral in s čigavim denarjem hodim v kavarno, ali pijem in čemu tajim, da sem dobival nekakšno literaturo in kako da ne vem, kje je Kazimir Knop, emisar take in take organizacije, in da grem zdajle lahko domov in da naj nikar norcev ne brijem iz njih. Tako.

Ti si se kajpak začudil in nisi vedel.

In sem izjavil, da sem spodoben državljan.

Obklej so bili tu?

Zjutraj. Ob pol sedmih.

Преметачина?

Разуме се.

Нашли?

Ништа.

Кристо је занекао климањем главе. Тога испитивања је био исто тако сит као пристожног и обзирвог пипања господе с легитимацијом. Напољу је пљуштала киша, кухиња није била спремљена, водоводна шоља загушена, штедњак запушен. Димњак није вукао, простор је био сав задимљен и њега, Криста Кобленца, штитало је за очи и гладан је био. Ујутро није пио кафе и до подне је попушио двадесет цигарета, и телетина је била премалена и није се хтела пећи, јер су студенту дрхтале руке и месо у тави је цело време нервозно превртао. Мизерија. И сва та модерна „ecclesia militans“ са својим мистичним радом за некакво тајанствено ништа, за светску револуцију, у коју ни Казимир Кноп, званични заступник те револуције, није веровао, све то инквизиторско испитивање на две стране: да ли је пристожан грађанин или не, и да ли је заиста и правилно прочитао Маркса, Енгелса, Лењина и друге пророке из Светог писма, све то колебање између два огња, између писаних и неписаних, признатих и непризнатих параграфа, све је то било можда уживање и забава за просте и непросвећене вернике, а њему је било сувише. Мизерија.

Окренуо се од штедњака према човеку који је ходао горе доле, сисао своју цигару и ћутао. Тај ход, то непрестано, равномерно, животињски мирно кретање из кута у кут, тишина у простору, где си чуо само кораке и пуцкање масти у тави, све је то студента узнемиривало. Живчана напетост је повећавала његов посматрачки нагон и нестрпљива иронија испредала је све његове мисли. Био је син искусног лекара, који је имао обичај да мисли својом главом, и ваљда је од њега наследио вид и скепсу. У својем бунтовном мисаоном немиру свукао је друга до коже. Најрадије би рекао том угојеном и добро одевеном господину из организације да је сасвим бесмислено овде пред њим, Кристом Кобленцом, играти московског војсковођу и отресати цигару као дипломата који

Preiskava?

Kajpak!

Našli?

Nič.

Kristo jeo dkimal. Tega izpraševanja je bil prav tako sit kakor vljudnega in previdnega otipavanja pri gospodih z legitimacijo. Zunaj je lil dež, kuhinja ni bila pospravljena, lijak pri vodovodu zamašen, štedilnik zanemarjen. Dimnik ni vlekel, prostor je bil ves zadimljen in njega, Krista Koblentza, so ščemele oči in lačen je bil. Zjutraj ni pil kave in do poldneva je pokadil dvajset cigaret in zrezek je bil premajhen in se ni hotel peči, ker so se študentu tresle roke in je meso v ponvi ves čas nervozno obračal. Mizerija. In vsa ta moderna ecclesia militans s svojim mističnim delom za nekakšen skrivnostni nič, za svetovno revolucijo, ki niti Kazimir Knop, uradni zastopnik te revolucije, ni vanjo veroval, vse to inkvizitorsko izpraševanje na dveh straneh, ali je spodoben meščan ali ne, in ali je zares in pravilno prebral Marksa, Engelsa, Ljenina in druge svetopisemske preroke, vse to kolebanje med dvema ognjema, med pisanimi in nepisanimi, priznanimi in nepriznanimi paragrafi, vse to je bilo nemara v užitek in zabavo preprostemu in nepoučenemu verniku, njemu pa je bilo odveč. Mizerija.

Ozrl se je od štedilnika k možu, ki je hodil gor in dol, vlekel svojo cigaro in molčal. Ta hoja, to neprestano, enakomerno, živalsko mirno premikanje iz kota v kot, tišina v prostoru, kjer si slišal samo korake in prasket masti v ponvi, vse to je študenta vznemirjalo. Živčna napetost je stopnjevala njegov opazovalni nagon in nestrpna ironija je prepredla vse njegove misli. Bil je sin veččega zdravnika, ki je imel navado, da je mislil s svojo glavo, in nemara je po njem podedoval vid in skepso. V svojem upornem miselnem nemiru je slekel tovariša do nagega. Najraje bi povedal temu rejenemu in dobro oblečenemu gospodu iz organizacije, da je docela nespametno tu pred njim, Kristom Koblentzom, igrati moskovskega vojskovodjo in otresati cigaro kakor globoko premišljujoč diplomat. V življenju so trenutki, ko mlajši ne vidi v sta-

дубоко размишља. У животу има тренутака када млађи не види у старијем само свој узор. И овај левичарски матадор напоследку није био друго него просечан, једнострано васпитан аутомат, врло талентован за добро јело и пиће, за женске и постељу. Ни његова конституција није богзна како подесна за немирне, револуционарне чиновне. Аскети и фанатици имају сасвим друкчији темперамент. Да ли да му кажем, размишљао је студент, да је човек као и ја и да зарађује хлеб својим кријумчарским занатом исто тако слепо, одано и прагматично као било који чиновник те и те положајне групе.

Али рекао није ништа. Знао је какав га одговор чека: да је колебљивац и десперадо, малограђанин и ревизионист, буржуј и интелегент, само не оно што је увек желео бити: син свога оца, човек који је мислио својом главом. Зато је ћутао. Окретао је месо у тави и очи су га пекле од непроспаване ноћи и од слабог ваздуха у кухињи.

III

После подне је Криста јутарњи немир донекле попустио. Сад је био сит, најео се: за месом је испекао још она јаја која је нашао у остави, и после јаја је појео још цео хлеб и скувао чај, и после чаја је попушио пола цигаре и дубоко одахнуо. Месо, хлеб, јаја и цигара мирно су се сада варили и бљутав укус у устима, клецава колена и немир од звонца потиснути су у позадину. Студент није имао другог посла осим тога што је расејано вртео цигарету међу прстима и нагађао зашто се вратио Кноп данас к њему, кад је, забога, отишао још пре два дана и само му заборавио вратити кључ од капије.

Господин из организације га је послао по вино и наручио му да донесе још цигарета и „нешто за јело“. То нешто су сада распротрли по столу и у чаше су налили вина и онда су седели на дивану, премештали ноге овамо онамо, чешали се по глави и пили. За прозорима је падала киша, немилосрдно и равномерно, капље су ударале у окна и обојица су чекали ко ће од њих почети разговор.

rejšem samo svojega vzornika. Tudi ta levičarski matador naposled ni bil drugega kakor povprečen, enostransko izobražen avtomat, zelo nadarjen za dobro jed in pijačo, za ženske in posteljo. Saj tudi njegova konstitucija ni kdo ve kaj pripravna za nemirna prevratna dejanja. Asketi in fanatiki imajo vse drugačen temperament. Ali naj mu povem, je ugibal študent, da je človek kakor jaz in da si služi kruh s svojo tihotapsko obrtjo prav tako slepo, udano in pragmatično kakor katerikoli uradnik take in take položajne skupine?

Toda rekel ni nič. Videl je, kakšen odgovor ga čaka: da je omahljivec in desperado, malomeščan in revizionist, buržuj in inteligent, samo ne tisto, kar si je zmerom želel biti: sin svojega očeta, človek, ki je mislil s svojo glavo. Zato je molčal. Obrčal je meso v ponvi in oči so ga skelele od neprepane noči in od slabega zraka v kuhinji.

III

Popoldne se je Kristu jutranji nemir nekoliko polegel. Zdaj je bil sit, najedel se je: za zrezkom si je ocvrl še tisto jajca, ki jih je staknil v shrambi, in po jajcih je uničil še štruco kruha in si skuhal čaj in po čaju je pokadil pol cigare in se globoko oddahnil. Zrezek, kruh, jajca in cigara so se zdaj mirno prebavljali in pusti okus v ustih, klecava kolena in nemir pred zvoncem so stopili o ozadje. Študent ni imel drugega opravka kakor to, da je razmišljeno vrtel cigareto med prsti in ugibal, čemu se je vrnil Knop danes k njemu, ko je vendar odšel že pred dvema dnevoma in mu samo pozabil vrniti ključ od vežnih vrat.

Gospod iz organizacije ga je poslal po vino in mu naročil, naj prinese še cigaret in »nekaj za jesti«. To nekaj sta zdaj razložila po mizi in v kozarce sta nalila vina in potlej sta posedala na divanu, prekladala noge sem in tja, se praskala po glavi in pila. Za okni je šel dež, neusmiljeno in enakomerno, kaplje so bile ob šipe in oba sta čakala, kdo od njiju bo začel pogovor.

Казимир Кноп је протезао ноге пред себе, расејано разгледао врхове ципела, грицкао цигару и размишљао. Онда је рекао:

Јесу ли јутрос били први пут код тебе?

Други пут, каже Кристо. Лане су били после демонстрација на универзи.

Кристо се играо цигаретом и чекао. Мрзио је полициске навике које је уносио у разговор господин из организације. Тачно је знао да се сад не ради о њему, Криту Кобленцу, који је својом неумешношћу зашао међу некакве светске револуционаре, него да је разговор уперен другде и да је тај организациски увод сасвим непотребан. А Казимир је отресао пепео.

Ништа не знају. Иначе те не би пустили кући. А како за мене знају, то је загонетка. Четрнаест дана сам овде и нико ме не познаје. Сутра неће долазити поново. Причекаће.

Да, аутоматски је потврдио студент.

Казимир је полако устао, попио гутљај и почео се шетати по тепиху. Мени је свеједно. Сутра одлазим. Онда ћеш бити миран.

Не ради се о миру, мрзовољно је прогунђао Кристо.

Знам, рекао је онај и мало оклевао. Познајеш ли Крамера?

Познајем. Затворили су га. На пет година. На расправи је био сметен као основац.

Казимир је расејано потврдио климајући главом.

А дресиран је био. Добра сила. Али фанатик. Глуп фанатик. Најчистији пубертет. Пред судијама је играо циника и онда декламовао о правди као стара девојка. Несрећан пример. Пет година.

Криста је опет споао немир. Нашто то чудно околишење? Тај несрећни Крамер их ни најмање не занима, ни њега ни тога господина с добро сашивеним оделом. Да ли га опет лови за нов „посао“? Нашто то брбљање да сутра одлази, кад је одлазио још прекјуче?

А онај је наставио:

Познајеш Крамерову сестру?

Kazimir Knop je stegoval noge predse, si raztreseno ogledoval konce čevljev, žulil cigaro in ugibal. Nato je rekel:

Ali so bili davi prvič pri tebi?

Drugič, pravi Kristo. Lani so bili po demonstracijah na univerzi.

Kristo se je igral s cigareto in čakal. Sovražil je policijske navade, ki jih je vnašal v pogovor gospod iz organizacije. Natanko je vedel, da zdaj ne gre zanj, za Krista Koblentza, ki je po nerodnem zašel med nekakšne svetovne revolucionarje, marveč da meri pogovor drugam in da je ta organizatorični uvod docela nepotreben. Kazimir pa je otresal pepel.

Nič ne vedo. Sicer bi te ne pustili domov. Kako pa zame vedo, to je uganka. Štirinajst dni sem tu in nihče me ne pozna. Jutri jih ne bo nazaj. Počakali bodo.

Da, je avtomatsko pritrdil študent.

Kazimir je počasi vstal, izpil požirek in se pričel sprehajati po preprogi: Meni je vseeno. Jutri grem stran. Potlej boš imel svoj mir.

Saj ne gre za mir, je nejevoljno zagodrnjal Kristo.

Vem, je rekel oni in nekoliko okleval. Ali poznaš Kramerja?

Poznam. Zašili so ga. Za pet let. Na razpravi je bil neroden kakor prvošolec.

Kazimir je raztreseno prikimal.

Dresiran pa je bil. Dobra moč. Ampak fanatik. Oslovski fanatik. Najčistejša puberteta. Pred sodniki je igral cinika in nato deklamiral o pravici kot stara devica. Nesrečen primer. Pet let.

Krista se je spet lotil nemir. Čemu ti čudni ovinki? Tale nesrečni Kramer ju ni niti najmanj zanimal, niti njega, niti tega gospoda z dobro krojeno obleko. Ali ga spet lovi za novo »delo«? Čemu to čvekanje, da gre jutri stran, ko je odhajal že predvčerajšnjem?

Oni pa je nadaljeval:

Poznaš Kramerjevo sestro?

Коју? Тамо их има и сувише. Три су удате.
Најмлађу?

Најмлађу. Ангелу.

Познајем. Бар из виђења. Ситна, плава, смеђих
очију, живахна, разговорна, права гимназисткиња.
Зашто испитујеш?

Човек из организације није одговорио директно.

Ти ћеш вечерас спавати у купатилу. Девојче ће
овде вечерати и тако даље. Сутра ћеш је ти отпратити
кући. А ја ћу отићи у шест аутом. Важи?

Сад је и Кристо устао, стао с ноге на ногу и
почео се поред Казимира шетати по тепиху. Осврнуо
се на „друга“, на тог пуног четрдесетогодишњака који
је имао новаца, метком пробијену руку и слабе живце,
упркос привидном миру. И насмешио се. Зашто му
даје тај господин нека регрутска упутства као да се
ради о „послу“, кад се ради о простој људској ствари?
Сит је био тога тона, сит организације, сит господе
с легитимацијом, сит једноличног, рутинираног говора
тога чиновника светске револуције. Не, за правог
превратника није био Кристо нимало подесан: осећао
је скоро телесан отпор према свему што је мирисало
на чизме, на чопор, на затворене редове. Имао је
своје мишљење, био је прави фосил из оног омало-
важаваног доба кад су људи још читали песме, веро-
вали у личност и мислили својом главом. И оптимизам,
онај званични и разметљиви оптимизам политичара по
позиву, био му је стран и неразумљив, јер на дну срца
тешко му је лежала мисао да се свет полако окреће и
да је револуција далеко. Али био је друг, добар друг,
можда бољи него већина оних који су се китили
таквим именом. Разуме се да је било и то другарство
донекле неспретно, просто и старомодно: знао је да
људи имају своје тешкоће и то је било у том тренутку
довољно. Био је лекаров син, грађанин, студент који
разуме положај и кавалирски уступа собу.

Тешка ствар, та Ангелца, премишљао је прија-
тељски и расејано. Седамнаест година. Та познајеш
такве девојке. Свака чека својега принца, а тога
принца неће бити. „Нимало ме не волиш“, „дура сам
за једну ноћ“, „ни писати ми нећеш“ и тако даље.

Katero? Tam jih je na pretek. Tri so poročene. Najmlajšo?

Najmlajšo. Angelo.

Poznam. Vsaj na videz. Drobna, blond, rjave oči, živahna, zgovorna, prava šestošolka. Čemu sprašuješ?

Mož iz organizacije ni odgovoril naravnost.

Ti boš drevi v kopalnici spal. Dekle bo tu več erjalo in tako naprej. Jutri jo ti spremiš domov. Jaz pa pojdem ob šestih z avtom. Velja?

Zdaj je še Kristo vstal, se prestopil in se pričel mimo Kazimirja sprehajati po preprogi. Ozrl se je v »tovariša«, v tega zajetnega štiridesetletnika, ki je imel denar, prestreljeno roko in slabe živce kljub navideznemu miru. In nasmehnil se je. Čemu mu daje ta gospod nekakšna regrutska navodila, kakor bi šlo za »delo«, ko pa gre za preprosto človeško stvar? Sit je bil tega tona, sit organizacije, sit gospodov z legitimacijo, sit enoličnega, rutiniranega govora pri tem uradniku svetovne revolucije. Ne, za pravega prevratnika ni bil Kristo nič kaj pripraven: čutil je malone telesen odpor proti vsemu, kar je dišilo po škornjih, po čredi, po sklenjenih vrstah. Imel je svoje misli, bil je pravi fosilj iz tiste zaničevane dobe, ko so ljudje še prebirali pesmi, verovali v osebnost ter mislili s svojo glavo. Tudi optimizem, tisti uradni in blebetavi optimizem poklicnih politikov mu je bil tuj in nerazumljiv, kajti na dnu srca mu je težko ležala misel, da se svet počasi vrti in da je revolucija daleč. Toda bil je tovariš, dober tovariš, nemara boljši kakor večina tistih, ki so se obkladali s takim priimkom. Seveda je bilo tudi to tovarištvo nekoliko okorno, preprosto in staromodno: vedel je, da imajo ljudje svoje težave in to je bilo v tem trenutku dovolj. Bil je zdravnikov sin, meščan, študent, ki razume položaj ter kavalirsko odstopa sobo.

Težavna reč, tale Angelca, je ugibal prijateljsko in razmišljeno. Sedemnajst let. Saj poznaš taka dekleta. Vsaka čaka svojega princa in tega princa ne bo. »Nič me nimaš rad«, »punčka sem za eno noč«, »še pisal mi ne boš« in tako naprej.

Организатор се кратко нацерио.

Знам. Клинички пример. Медицинско питање. Али није прва. Пре или после доћиће свака на ред. Можда ју је бар брат мало покварио својим „друштвеним редом“ пре него што су га затворили. А ја сутра одлазим.

Студент је видео како се човек уозбиљио и заставио се у својој шетњи. Стајао је тамо сред тепиха, широк, ухрањен и крупан и празним погледом посматрао врхове својих ципела.

Сутра одлазим. Даље као и увек. И онда ћу бити сам, опет ћу бити сам и дан ће бити једнак дану: воз и инструкције, и фалсификован пасош, и господа која ујутро звоне на вратима. И жене неће бити ниоткуда. Као и увек. А проститутке нећу. С полицајцима се познају и онда ја опет у затвор.

Да, рекао је Кристо и погледао га својим светлим, расејаним очима. Разумем.

И онда ћутање.

Имаш грамофон? питао је затим Казимир Кноп и опет се спустио на диван.

Не, одвратио је онај. Могао бих ићи по њега у град.

Не треба, насмешио се организатор. Некако ћемо већ удесити. Овако или онако, вино такође нешто помаже. Дуга је ноћ а кратка трагедија.

Смејали су се. Напољу се смркавало, у маглу су легле тешке, уморне сенке, на окна је пљуштала киша а на дивану се премештала два мушкарца, дували дим под таваницу, погледали кроз прозор и почели разговарати о женама.

IV

Пред вече су стајали код прозора и иза завеса гледали на улицу. Пљуштало је као и пре, очајно и једнолично, с тротоара је вода у млазевима отицала у густ, прљав поток изнад канала. Студент је извукао сат из џепа и слегао раменима.

Седам, друже.

Онај је махнуо руком и кратко се засмејао.

Не бојте се, господине. Истина је да пада киша, али девојка ће доћи.

Organizator se je na kratko zahahljal.

Vem. Kliničen primer. Medicinsko vprašanje. Toda saj ni prva. Prej ko slej pride vsaka na vrsto. Morda jo je vsaj brat malo pohujšal s svojim »družbenim redom«, preden so ga zamehurili. Jaz pa grem jutri stran.

Študent je videl, kako se je možak zresnil ter se ustavil v svojem sprehodu. Stal je tam sredi preproge, širok, rejen in telesen, in s praznim pogledom opazoval konce svojih čevljev.

Jutri grem stran. Stran kakor vselej. In potlej bom sam, spet bom sam in dan bo dnevu enak; vlak in instrukcija in ponarejeni potni list in gospodje, ki zjutraj zvonijo na vratih. In ženske ne bo od nikoder. Kakor zmerom. Prostitutk pa ne maram. S policaji se poznajo in potlej obsedim.

Da, je rekel Kristo in ga pogledal s svojimi svetlimi, razmišljenimi očmi. Razumem.

In potlej molk.

Ali imaš gramofon, je vprašal nato Kazimir Knop in se spet spustil na divan.

Ne, je odvrnil oni. Lahko bi šel ponj v mesto.

Ni treba, se je zahahljal organizator. Bomo že kako. Tako ali tako. Vino tudi nekaj zaleže. Dolga je noč in kratka tragedija.

Smejala sta se. Zunaj se je mračilo, v meglo so legle težke, trudne sence, na šipe je lil dež in na divanu sta se prekladala dva moška, puhala dim pod strop, se ozirala skozi okno in se pričela pogovarjati o ženskah.

IV

Pod večer sta stala pri oknu in izza zaves gledala na ulico. Lilo je ko poprej, brezupno in enolično, s pločnika je voda curkoma odtekala v gosti, umazani potok nad kanalom. Študent je potegnil uro iz žepa in skomignil z rameni.

Sedem, tovariš.

Oni je zamahnil z roko in se kratko zasmeljal.

Nič strahu, gospod. Res, da gre dež, ampak deklica pride.

Кроз кратко време покуцао је на окно и намигнуо студенту: А шта је то? Иза угла је доскакутала женска. Стисла се под кишобраном. Управо је обишла бару на плочнику. Онда је застала негде пред кућом и почела се освртати. Кристо је климнуо главом и полако се удаљио из собе. Доле, на кућном прагу, застао је, турио руке у џепове од чакшира, јер му је било зима, и зазвецкао у џепу кључевима. Девојка се окренула.

Јесте ли ви Кристо?

Јесам, потврдио је студент. Погледао ју је сјајним очима и расејано као неколико сати пре Казимира Кнопа. Онда је као у забуни уклонио тај поглед и отпратио девојку по степеницама. И њој је било незгодно и почела је чаврљати само онако.

Знате, господине Кристо, заправо нисам хтела доћи; мама је зановетала и нико ми није хтео веровати да идем у позориште, и онда су ме хтели испратити, али сам рекла да идем сама и да ме Милена чека на углу, и да ћу вероватно код Милене спавати, и онда сам побегла и сад су ми ципеле сасвим мокре.

Да, рекао је Кристо и откључао врата горе на спрату.

Знате, уопште не бих дошла, али тај Казимир је наваљивао на мене и рекао да одлази сутра и да се морамо договорити ради Јожета (то је био брат), и тај Казимир је рекао да се не можемо само тако растатити, кад се, забога, познајемо, и синоћ је код нас спавао, и да морамо мало пробанчити, рекао је.

Тако су ушли у претсобље, и девојка је оставила кишобран и Кристо јој је скинуо огртач; а на собним вратима стајао је Казимир Кноп, онај што је рекао да морамо мало пробанчити; и тај човек се кратко и пријатно насмешио, повукао дим из цигаре и казао:

Јеси дошла, Ангелца? Киша, шта, гадна ствар?

Онда су ушли у собу и поседали су на постељу и девојка је испрва силом пила вино, а најпосле је почела јести и смејати се, алкохол јој се није више гадио, слушала је Казимира Кнопа који јој је за увод избрбљао дугачку причу о Јожету, за кога ће се „организиција већ побринути“, да у затвору не

Čez trenutek je potrkal na šipo in pomignil študentu: Kaj pa to? Izza vogala je pristopicala ženska. Stiskala se je pod dežnik. Pravkar se je izognila luži na hodniku. Nato je postala nekje pred hišo in se začela ozirati. Kristo je pokimal in se počasi odpravil iz sobe. Spodaj na hišnem pragu se je ustavil, potisnil roke v hlačne žepe, ker ga je zeblo, in zarožljaj v žepu s ključi. Dekle se je obrnilo.

Ali ste vi Kristo?

Sem, je pritrtil študent. Pogledal jo je svetlo in razmišljeno kakor nekaj ur poprej Kazimirja Knopa. Potlej je kakor v zadregi umaknil ta pogled in spremil dekle po stopnicah. Tudi nji je bilo nerodno in pričela je čebljati tjavendan.

Veste, gospod Kristo, prav za prav nisem hotela priti; mama je sitnarila in nobeden mi ni hotel verjeti, da grem v gledališče, in potlej so me hoteli spremiti, pa sem rekla, da pojdem sama in da me Milena čaka na vogalu in da bom najbrže pri Mileni spala in potlej sem ušla in zdajle imam čevlje čisto mokre.

Da, je rekel Kristo in odklenil vrata gori v nadstropju.

Veste, saj bi sploh ne prišla, ampak tale Kazimir je silil vame in je rekel, da gre jutri stran in da se moramo zmeniti zaradi Jožeta (to je bil brat), in tale Kazimir je rekel, da kar tako tudi ne moremo narazen, ko se vendar poznamo, in je sinoči pri nas spal, in da ga moramo malo pokronati, je rekel.

Tako sta stopila v prednjo sobo in dekle je odložilo dežnik in Kristo ji je slekel plašč; na vratih od sobe pa je stal Kazimir Knop, tisti, ki je rekel, da ga moramo malo pokronati; in ta mož se je na kratko in prijazno zahajljaj, potegnul dim iz cigare ter dejal:

Si prišla, Angelca? Dež, kaj, huda reč.

Potlej so šli v sobo in posedli so se na posteljo in dekle se je sprva sililo z vinom, nazadnje pa je začelo jesti in se smejati in alkohol se ji ni več gabil in poslušala je Kazimirja Knopa, ki ji je za uvod nagobezdal dolgo-vezno štorijo o Jožetu, ki bo zanj »organizacija že poskrbela«, da se ne bo v zaporu večno posiljeval s prežganko, medtem ko oni tu sede in gojtajo narezek. Ampak od te štorije je Angelca slišala prav malo. Bila je dokaj razburjena v tesni bližini dveh moških, ki sta že ves popol-

мора вечито силом јести чорбу са запршком, док они овде седе и гутају танке комаде меса. Али од те приче је Ангелца чула врло мало. Била је много узбуђена у тесној близини двојице мушкараца који су већ цело после подне помало пили, и сав тај чудни супе међу двојицом мушкараца који су непрестано брбљали, пили и пушили и хватали Ангелцу за руку и за раме и, као за шалу, гуркали је у колена, тај супе ју је, сам по себи, узбуђивао, исто тако као пољупци при братимствима, који су били, по њеном искуству, необично дуги и нимало пристојни.

И у осам су часова мушкарци одједном установили да Ангелца има мокре ципеле и мокре чарапе и да је сукња упркос огртача такође мало влажна и да све то не иде и Ангелца ће се прехладити; ох, та Ангелца је збиља zgodна девојка, било би штета за њу. И тако је Кристо пронашао у ормару свој огртач за купање и испод постеље је извукао папуче, и онда су Ангелци изули ципеле и чарапе и пријатељски је потапшали по листовима. А Ангелца је, сва црвена, отрчала за ормар, свукла сукњу и блузу и поскакутала по соби у сувише дугом огртачу за купање и сувише великим папучама. Та маскерада ју је пријатно узнемиравала. Вино јој је ударало у главу, и у тој соби је било врло пријатно; међу чашама и тањирима горела је само стона светиљка и Ангелца се у огртачу за купање осећала као дете које је обукло очев капут и натакло материн шешир преко увојака, па сад страши госте који су код родитеља позвани и сви се држе достојанствено и надмено, као каноник с раком у стомаку.

Тако тече комедија даље, смех, вино, дим, голицање, досетке, рутинирано заливање алкохолом и много, много ђаскања о Русији и о глупим буржујима и њиховим предрасудама, и о детективима, и о бегу преко границе и о девојкама. Нарочито о девојкама. А Ангелца се премештала од Казимира Криту и од Криста Казимиру, и крв јој је куцала у слепоочницама и, кад је Казимир запевушио сентименталну руску романсу, Ангелца је постала мало сентиментална, то јест много сентименталнија него романса. И атмосфера се наситила чудним, напетим, алкохоличним немиром.

dan po malem pila, in ves ta čudni souper med obema dedcema, ki sta neprestano klepetala, pila in kadila in prijemala Angelco za roko in za rame in jo kakor za šalo drezala po kolenih, ta souper jo je že sam po sebi razburjal, prav tako kakor poljubi pri bratovščini, ki so bili po njeni izkušnji nenavadno dolgi in prav nič spodobni.

In ob osmih sta dedca nenadoma dognala, da ima Angelca mokre čevlje in mokre nogavice in da je krilo kljub plašču tudi nekoliko vlažno in da vse to ne gre in se bo Angelca prehladila; oh, tale Angelca je pa res čedno dekle, škoda bi je bilo. In tako je Kristo izkopal v omari svoj stari kopalni plašč in izpod postelje je privlekel copate in nato sta Angelci sezula čevlje in nogavice in jo prijateljsko potrepljala po mečih. Angelca pa je vsa rdeča stekla za omaro, slekla krilo in bluzo in pristopicala po sobi v predolgem kopalnem plašču in prevelikih copatah. Ta maškerada jo je prijetno vznemirjala. Vino ji je lezlo v glavo in v tej sobi je bilo prav prijazno; med kozarci in krožniki je gorela samo namizna luč in Angelca se je v kopalnem plašču počutila kakor otrok, ki je oblekel očetovo suknjo in si nataknil materin klobuk čez kodre, pa zdaj straši goste, ki so pri starših povabljeni in se vsi drže dostojanstveno in vzvišeno kakor kanonik z želodčnim rakom.

Tako gre komedija naprej, smeh, vino, dim, ščegetanje, dovtipi, rutinirano zalivanje z alkoholom in veliko, veliko čvekanja o Rusiji in o bedastih buržujih in njihovih predsodkih in o detektivih in o pobegu čez mejo in o dekletih. Posebno o dekletih. Angelca pa se je prekladala od Kazimirja h Kristu in od Krista h Kazimirju in kri ji je utripala v sencih in ko je Kazimir zabrundal sentimentalno rusko romanco, je postala tudi Angelca nekoliko sentimentalna, se pravi, veliko bolj sentimentalna kot romanca. In ozračje se je nasitilo s čudnim, napetim, alkoholičnim nemirom.

И око десет су запали сви троје у дубоко ћутање. Дим се дизао под таваницу, у соби је горела само стона светиљка, а по окнима је куцала киша и по свему простору је била нервозна тишина — тренутак, бескрајно дуг тренутак, кад почиње пол човеку стезати грло, кад мушкарац и жена читају жеље с кретња и лица, а да не проговоре ни речи. Ангелца се отргла од мушкараца и стала код прозора, руке је опустила уз тело, и врхови прстију су јој се сасвим изгубили у сувише дугим и широким рукавима. Тако је стајала; руб огртача за купање обавијао јој се око чланака, стајала је код прозора као поплашено дете и гледала у кишу и у куће под кишом. У слепоочницама јој је куцала жила врло нагло и натраг на лобањи осећала је мучан притисак; од вина и цигарета вртело јој се у глави и жалосна је била не знајући зашто. Две велике, крупне, детињске сузе потекле су јој низ образе, и кад су домилеле до кутова усана, жалосно је искривила лице, прогутала сузе и очајно зајецала.

Тада је Кристо устао, погледао човека с цигаром и слегао раменима. Полако је ступио по тепиху према вратима и отишао. С дугим, уморним корацима отетурао је у купатило, бацио цигарету која је тињала у одводну цев, наврио будилник за пола шест, те напола обучен легао на тврди, прљави, мушемом превучени диван. У цеви над кадом у ретким размацима је нешто закрчало, бар се Криту тако чинило. Уморан и сметен, отресао се нечега што су, у стара времена, звали немирна савест; желео је одмора и заборава, али сан није хтео наићи. И у магли алкохола, сећања на господу с легитимацијама и телесне раздражености од жене која ће спавати с другим, чуо је како напољу све тише удара киша на прозор, и како се много наметљивије и гласније цеди с водоводне цеви у каду капља за капљом. Тиктик, тиктик, тиктик.

V

У соби је човек притиснуо цигару у пепељару, налио себи чашу вина и алапљиво га испио. Девочка је још увек стајала код завесе, опуштених руку, показивала леђа и тврдоглаво, непомично гледала у кишу

In ob desetih so zašli vsi trije v globok molk. Dim je lezel pod strop in v sobi je gorela samo namizna luč in na šipe je trkal dež in po vsem prostoru je utripala nervozna tišina — trenutek, neskončno dolg trenutek, ko pričinja spol človeku stiskati grlo ter si moški in ženska bereta želje s kretenj in z obraza, ne da bi zinila besedo. Angelca se je utrgala od moških in se postavila pred okno, roke je povесila ob život in konci prstov so ji docela izgini- nili v predolгих, ohlapnih rokavih. Tako je stala, rob kopalnega plašča se ji je opletal okrog gležnjev, stala je pred oknom kakor splašen otrok in gledala v dež in hiše za dežjem. V sencih ji je utripala žila čudovito naglo in zadaj na lobanji je čutila tesnoben pritisk; od vina in cigaret se ji je vrtelo in žalostna je bila, ne da bi vedela, zakaj. Dve veliki, debeli, otroški solzi sta se ji pricedili po licih navzdol in ko sta prilezli do ustnih kotov, je žalostno skremžila obraz, požrla solze in obupno zahlipala.

Tedaj je Kristo vstal, pogledal moža s cigaro in skomignil z rameni. Počasi je stopil po preprogi k vratom in odšel. Z dolgimi, trudnimi koraki je odklamal v kopalnico, vrgel tlečo cigareto v požiralnik, navil budilko za pol šestih ter napol oblečen legel na trdi, zamazani, s povoščenim platnom prevlečeni divan. V cevju nad banjo je v rednih presledkih nekaj zaškripalo, vsaj Kristu se je tako zdelo. Utrujen in zmeden se je otepal nečesa, čemur so v starih časih rekli slaba vest, želel si je počitka in pozabe, toda spanje ni hotelo priti. In v megli alkohola, spomina na gospodo z legitimacijami in telesne razdraženosti od ženske, ki bo spala pri drugem, je slišal, kako zunaj vse tiše udarja dež ob okna in kako se veliko vsiljiveje in glasneje odceja z vodovodne cevi v kopalno kad kaplja za kapljo. Tiktik, tiktik, tiktik.

V

V sobi je mož stisnil cigaro v pepelniku, si natočil kozarec vina in ga hlastno izpil. Dekle je še zmerom stalo pri zavesi, povešalo roke, kazalo hrbet in trdovratno strmelo v dež za oknom. Kazimir Knop jo je pogledal in

иза прозора. Казимир Кноп ју је погледао и ћутао је. У том тренутку је тачно знао да је мора оставити на миру и да ће је дуго напућено ћутање исцрпсти.

Нека слини, годиће јој, рекао је човек из организације самом себи и полако, са животињски опрезним покретима, свукао се и навукао пиџаму. Онда је пришао Ангелци, ухватио је с леђа преко прсију и помиловао је као дете. Благо и мирно јој је откопчавао огртач. Девојка се тргла, нагло се окренула и хистерично зајечала.

Ја нећу да спавам, никуд нећу, нећу у постељу, рећи ћу да сам била у позоришту, идем кући. Ја нисам блудница за три банке, ја идем, нећу, иди, пусти ме!

Мушкарац ју је стискао себи, миловао је, као да је расејан, и по његовим кретњама се познавало да му девојка неће умаћи. И у полумраку загушљиве собе резонувао је његов глас дубоко, мирно и успављиво. Девојка је у паузама између речи сва застрашена осетила тишину која је куцала у простору.

Ти ниси блудница за три банке и никуд нећеш ићи, пила си и пушила си, и сад је десет сати, и малчице си у вртоглавици, и напољу пада киша, и помало те спопада сентименталност, и најрадије би ишла кући и стисла се у јастуке, и све то нема никаквог правог смисла. Ти си Ангелца, и ја сутра одлазим и добро знам да мислиш како те нимало не волим, и да сам те само онако позвао овамо, и да ти је све заједно мало одвратно, и сузе ти навиру на очи од жалости кад помислиш шта ће рећи мама. Први пут си у соби мушкарца и цела ствар је мало незгодна, и уморна си и очај те спопада, и кући ти се такође не мили, и најрадије би опет грунула у плач, хухуууу.

Девојка је ћутала. У глави јој се вртело и страшно је била уморна; за тренутак се заборавила и наслонила се Казимиру на прса. И иза рутаве коже на тим прсима струјао је ваздух у душнику и у плућима и дизао ребра и ширио чудну топлину, и глас господина у пиџами гунђао је негде у даљини као последњи гром кад се непогода већ примири. И онда ју је господин дигао на руке, и те руке су биле топле. А Ангелца је

je molčal. V tem trenutku je natanko vedel, da jo mora pustiti pri miru in da jo bo dolgi, napeti molk izčrpal.

Naj se cmeri, dobro ji bo delo, si je rekel mož iz organizacije in se počasi, z živalsko opreznimi kretnjami slekel in zlezal v pižamo. Nato je stopil k Angeli, jo od zadaj prijel čez prsa in jo pobožal kakor otroka. Lahkotno in mirno ji je odpenjal plašč. Dekle se je zdrznilo, se sunkoma obrnilo in histerično zavekalo.

Jaz ne pojdem spat, nikamor ne pojdem, ne maram v posteljo, rekla bom, da sem bila v gledališču, domov grem. Jaz nisem cipa za tri kovače, jaz grem, ne maram, pojdi, pusti me!

Moški jo je stiskal k sebi, jo božal, kakor bi bil raztresen, in v njegovih kretnjah je bilo spoznati, da mu dekle ne bo ušlo. In v somraku zaduhle sobe je rezoniral njegov glas globoko, mirno in uspavajoče. Dekle je v odmorih med besedami vsa zbegana občutila tišino, ki je utripala v prostoru.

Ti nisi cipa za tri kovače in nikamor ne pojdeš, pila si in kadila si in zdaj je ura deset in malce si vrtoglava in zunaj gre dež in po malem te posiljuje sentimentalnost in najraje bi šla domov in se stisnila med blazine in vse to nima nobenega pravega smisla. Ti si Angelca in jaz grem jutri stran in dobro vem, da misliš, kako te nič ne maram in da sem te kar tako povabil sèm in da ti je vse skupaj malo zoprno, in na tihem se ti kolca od žalosti, če pomisliš, kaj poreče mama. Prvič si v moški sobi in vsa reč je kaj nerodna in trudna si in obup se te loteva in domov se ti tudi ne ljubi in najraje bi spet planila v jok, huhuuu.

Dekle je molčalo. V glavi se ji je vrtelo in grozno je bila utrujena in za trenutek se je spozabila in se naslonila Kazimirju na prsi. In za kosmato kožo na teh prsih je utripal zrak v sapniku in v pljučih in dvigal rebra in širil čudno toploto in glas gospoda v pižami je brundal nekje v daljavi kakor zadnji grom, ko se je navihta že poglela. In potlej jo je gospod dvignil na roke in te roke so bile tople. Angelca pa je bila vsa zavita v plašč kakor

била сва увијена у огртач као дете у пелене; у соби је горела само стона светиљка под штитом и кући је било потпуно немогуће. Кроз пола сата су сложено седели на постељи. Казимир је једнолично и привидно с досадом гуњџао са својим дубоким, од вина малчице промуклим гласом и као у расејаности јој је узео огртач и бацио папуче под постељу. Свлачио ју је а девојка је била узбуђена и у вртоглавици која ју је обузимала преплашено се зачудила откуд познаје тај мушкарац њено тело и њену хаљину, и напоследку је Ангелца лежала на постељи и срамота ју је било. И у страху пред самом сабом тесно се привила уз Казимира Кнопа, господина у пицама, који јој је простирао јастуке мирно и успављиво као мати која меће дете да спава. То је било све.

Онда је негде око поноћи настала велика тишина. У соби није било светиљке, напољу је равномерно шумело, на улици је пролетео поред угла брз аутомобил и рефлектор је бацио кроз прозорска окна за завесом дуг, дрхтав прамен светлости. Тај прамен је полако кружио по соби, окрзнуо је сто и орман и књиге на полици и најзад је прешао преко постеље: на постељи је седела девојка и гледала човека који је спавао дуг, широк у раменима, испружен и миран као медвед. Та тишина је била мучна. Ангелца се преплашила и тражила је на покривачу кошуљицу и онда се мало обукла и најрадије би јој потекле опет две крупне сузе из очију. Али ту је био тај медвед и мирно је дисао. Ангелца га је опрезно помиловала по прсима као да милује странца и онда је уздахнула и завукла се опет под чаршав.

VI

Ујутро у раном сумраку ушао је Кристо у кухињу, сањиво протрљао очи и зачуђено се обзирао по кухињи. Казимир Кноп је седео за столом сасвим обучен и обувен и са шеширом на глави, а пред њим на столу лежали су метци за револвер: оружје је било тамо, сјајно, намазано и чисто. Човек је премештао метке овамо онамо и расејано их размештао као деца која се играју шибицама или као господа која се до-

otrok v plenice in v sobi je gorela samo namizna luč pod senčnikom in domov je bilo docela nemogoče. Čez pol ure sta složno sedela na postelji. Kazimir je enolično in navidez zdolgočaseno brundal s svojim globokim, od vina malce hripavim glasom in kakor v raztresenosti ji je vzel plašč in vrgel copate pod posteljo. Slačil jo je in dekle je bilo razburjeno in v omotici, ki se je je lotevala, se je zbegano začudila, odkod pozna ta moški njeno telo in njeno obleko, in nazadnje je Angelca ležala na postelji in sram je je bilo. In iz strahu pred samo seboj se je tesno oklenila Kazimirja Knopa, gospoda v pižami, ki ji je postiljal blazine mirno in uspravajoče kakor mati, ki deva otroka spat. To je bilo vse.

Potlej je nekje sredi noči nastala velika tišina. V sobi ni bilo luči, zunaj je enakomerno šumelo, po cesti je švignil mimo vogala bežen avtomobil in žaromet je vrgel skozi okenski križ za zaveso dolg, trepetajoč svetlobni pramen. Ta pramen je počasi krožil po sobi, oplazil je mizo in omaro in knjige na polici in nazadnje je šel čez posteljo in na postelji je sedelo dekle in gledalo moža, ki je spal, dolg, širok v ramenih, zleknjen in miren kakor medved. Ta tišina je bila mučna. Angelca se je preplašila in je stikala na odeji za srajčko in potlej se je nekoliko odela in najraje bi ji spet prilezli dve debeli solzi iz oči. Ampak tu je bil tale medved in je mirno dihal. Angelca ga je previdno in tuje pobožala čez prsi in potlej je zavzdihnila in zlezla nazaj pod rjuhe.

VI

Zjutraj, v zgodnjem somraku je stopil Kristo v kuhinjo, si zaspano pomel oči in se začudeno razgledal. Kazimir Knop je sedel za mizo docela oblečen in obut in s klobukom na glavi, pred njim na mizi pa so ležali naboji za revolver in orožje samo je bilo tam, svetlo, namazano in čedno. Mož je prekladal nabojčke sem in tja in jih razmišljeno razpostavljal kakor otroci, ki se igrajo z vžigalicami ali kakor zdolgočaseni gospodje v restoranih, ki

сађују у ресторанима и између првог и другог јела састављају чудне ликове од чачкалица.

А где је девојка, упитао је Кристо.

Спава, рекао је човек из организације. Његово лице је било глатко и мало упало од неиспаваности. Био је на изглед миран, само очи су уморно и скоро укочено гледале на сто. И његове руке су нервозно премештале оловне играчке овамо онамо.

Слушај, Кристо, рекао је затим (први пут га је у разговору у четири ока назвао крсним именом). Знаш о чему се ради. Не волим да је будим; боље је кад девојка преспава такву ствар. Ти ћеш лакше говорити с њом. Млад си и наћи ћеш оне речи које сам ја већ одавно заборавио. Рећи ћеш јој да ћу јој писати и да ћу се можда вратити. Све је то, разуме се, у ваздуху. Сам знаш како је са мном. Живот није лак а револуција је далеко.

Студент је ћутао. Његов поглед је био опет јасан и расејан као да се није управо пробудио из мучног и немирног сна. Чинило му се да чује своје властите речи и срце му је почело бити због растанка, бригае и саучешћа. А онај је продужио:

Знам што хоћеш да ми кажеш. Да немам право да тако говорим и да није све право што чиним, и да је један сам човек више, много више него сва политика и да ти сад објашњавам ствари које би ти морао мени пребацити. И можда би ми хтео казати још ово: да оставим све и да почнем изнова.

Кристо је збиља хтео нешто рећи, али било му је тешко и реч му је застајала у грлу. Видео је како се онај смешка, али тај смешак је био сасвим друкчији него смешак обичних људи. Смешкао се као човек који се спрема на дуг пут и може бити да се никад више неће вратити.

Видиш, дечко, говорио је тише као да говори сам за себе. За мене нема више почетка. Имам четрдесет година и полиција ме гони и никакав занат не знам, осим да идем лепо обучен и нагваждам о стварима у које сам некад веровао и које су ми данас некако туђе и одвратне, јер о њима морам говорити, јер су мој позив. Још никада нисам желео мира, али стар сам.

med prvo in drugo jedjo sestavljajo čudne like iz zobotrebcev.

Kje pa je punca, je vprašal Kristo.

Spi, je rekel mož iz organizacije. Njegov obraz je bil gladek in nekoliko upal od neprespanosti. Bil je na videz miren, samo oči so trudno in skoraj srepo strmele na mizo. In njegove roke so nervozno prestavljale svinčene igračke sem in tja.

Poslušaj, Kristo, je dejal nato (prvič ga je v samotnem dvogovoru imenoval s krstnim imenom). Saj veš, za kaj gre. Ne maram je zbuditi; bolje, če dekle prespi tako reč. Ti boš laž govoril z njo. Mlad si in našel boš tiste besede, ki sem jih jaz že zdavnaj pozabil. Porečeš ji, da ji bom pisal in da se nemara vrnem. Vse to visi kajpak v zraku. Sam veš, kako je z mano. Življenje ni lahko in revolucija je daleč.

Študent je molčal. Njegov pogled je bil spet svetel in razmišljen, kakor da se ni pravkar prebudil iz mučnega in nemirnega sna. Zdelo se mu je, da sliši svoje lastne besede, in srce mu je začelo utripati od slovesa, skrbi in sočutja. Oni pa je nadaljeval:

Vem, kaj mi hočeš reči. Da nimam pravice tako govoriti in da ni vse prav, kar delam, in da je en sam človek več, veliko več kakor vsa politika, in da ti zdaj razkladam stvari, ki bi jih moral ti meni očitati. In nemara bi mi rad povedal še to: da naj pustim vse skupaj in da naj začnem znova.

Kristo je res hotel nekaj reči, toda bilo mu je težko in beseda se mu je zatikala v grlu. Videl, je kako se oni smehlja, toda ta smehlaj je bil vse drugačen kakor smehlaj navadnih ljudi. Nasmihal se je kot človek, ki se odpravlja na dolgo pot in se morda nikdar več ne vrne.

Vidiš, dečko, je govoril tiše kot v samogovoru. Zame ni več začetka. Star sem štirideset let in policija me preganja in nobene obrti ne znam kakor hoditi lepo oblečen naokrog in kvasiti stvari, ki sem včasih vanje veroval in ki so mi danes nekako tuje in zoprne, ker jih moram govoriti, ker so moj poklic. Še nikdar si nisem želel miru, toda star sem. Jaz nisem študent, meni se ne ljubi več, truden

Ја нисам студент, мени се не мили више, уморан сам и у последње три године уништио сам своје живце. И с каквим очајним напором плаћам мир и ону присебност којој се код мене диве и коју мрзе! Уосталом, све је глупост.

Замахнуо је руком и одахнуо. Тада је напољу кратко и оштро завриштало звонце. Другови су се погледали. Казимир је покупио метке и напунио револвер; а Кристо је нервозно задрмао и погледао кроз прозор на црквени сат у близини. Казимир је опазио његов покрет и рекао с напрегнутим лицем:

Синоћ сам се варао кад сам казао да неће доћи. А данас су дошли прерано.

Склонио је револвер у џеп и кратким, очајним, одлучним покретом закопчао капут и изашао на кухињски балкон. Кристо га је видео како се попео преко ограде и по мокром олуку полако клизио доле. Студент је дубоко уздахнуо и узнемирен од непрестаног звоњења вратио се у претсобље. Вртело му се у глави од мисли и узбуђења и од оне чудне, грчевите прибраности која човека обузме када догађаји с превеликом брзином навале на њега. Хтео је да погледа у своју собу да ли девојка још спава. Али пре него што је дошао до врата стајала је Ангелца пред њим, смешкала се и мало збуњена је била и њене велике, смеђе очи биле су љубазне и девичанске као и пређашњи дан и у огртачу за купање била је као дете које долази, још све буновно од спавања, мајци у спаваћу собу. Тада се лупа пред вратима умирила. А негде доле по степеницама почела је помамна хајка, на дворишту велике најамне касарне отварали су се прозори и кроз јутарњу маглу крештаво су дречали женски гласови. Онда је било за часак све мирно и у тој тишини одјекнула су три кратка, потмула пуцња. Ангелци је прелетела сенка преко лица и њен детињи смешак је нестао. Отерало га је сећање које је скоро задремало у девичанском сну. А Кристо је скочио за корак напред и прихватио је у наручје кад је крикнула и пала у несвест.

sem in v zadnjih treh letih sem si uničil živce. In s kakšnim obupnim naporom plačujem mir in tisto prisebnost, ki ju na meni občudujejo in sovražijo! Sicer pa je vse skupaj neumnost.

Zamahnil je z roko in se oddahnil. Tedaj je zunaj kratko in ostro zarezgetal zvonec. Tovariša sta se spogledala. Kazimir je pobral naboje in nabil revolver; Kristo pa je nervozno stresel z glavo in pogledal skozi okno na cerkveno uro v bližini. Kazimir je opazil njegovo kretnjo in rekel z napetim obrazom:

Sinoči sem se motil, ko sem dejal, da jih ne bo. In danes so prišli prezgodaj.

Spravil je revolver v žep in si s kratko, obupno, odločno kretnjo zapel suknjo ter stopil na kuhinjski balkon. Kristo ga je videl, kako se je vzel čez ograjo in po mokrem strešnem žlebu počasi drsel navzdol. Študent je globoko zazvzdihnil in se vznemirjen od neprestanega zvonjenja vrnil v prednjo sobo. Vrtelo se mu je od misli in razburjenja in od tiste čudne, krčevite zbranosti, ki se človeka polasti, kadar dogodka s preveliko naglico navale nanj. Hotel je pogledati v svojo sobo, če dekle še spi. Ali preden je prišel do vrat, je stala Angelca pred njim, smehljala se je in nekoliko zbegana je bila in njene velike rjave oči so bile prijazne in dekliške kakor prejšnji dan in v kopalnem plašču je bila kakor otrok, ki prihaja še ves omamljen od sanj k materi v spalnico. Tedaj je ropot pred vrati utihnil. Nekje doli po stopnicah pa se je začela divja gonja, na dvorišču velike stanovanjske kasarne so se odpirala okna in v jutranjo meglo so hreščeče cvilili ženski glasovi. Potlej je bilo za trenutek vse tiho in v tej tišini so odjeknili trije kratki, zamolkli streli. Angelci je šinila senca čez obraz in njen otroški smehljaj je izginil. Prepodil ga je spomin, ki je bil skoraj zadremal v dekliškem snu. Kristo pa je skočil za korak naprej in jo ujel v naročje, ko je vzkriknila in padla v nezavest.

ВЛАДИМИР БАРТОЛ

Бартол спада међу оне, данас не више тако ретке словеначке литературе, који се посвећују само књижевности. Уједно је поред Бевка и Мишка Крањца један од наших најплоднијих писаца новела.

По рођењу — 24 фебруара 1903 — је Тршћанин. Гимназију, коју је почео у свом родном граду, довршио је у Љубљани и тамо је докторатом завршио своје универзитетске студије — теориску филозофију и природопис. Усавршавао се на париској Сорбони 1926-1927. Стручне студије су на делу мало којег словеначког књижевника оставиле дубљег трага него филозофија на Бартоловом делу. Психолошка и филозофска размишљања одредила су многим његовим новелама нарочито место у словеначкој приповетци. За неке је карактеристичан и егзотичан предмет; то важи како за његову прву објављену скицу, Љубав великог кана (Љубљански звон 1927), тако и за његов велики роман Аламут, који је изашао 1938 и који обрађује измаилски покрет у Персији крајем XI века. Између та два дела изашло је испод Бартоловог пера — поред драме Лопез (1932) — по словеначким часописима око шездесет скица и новела и око четрдесет чланака, есеја и критика. Од 1930 године даље све је то излазило већином у Модрој птици. Збирку новела издао је 1935 и у књизи, под насловом Ал Араф. Овде је прештампана и новела Последњи покретач, која је 1934/35 изашла у Модрој птици.

Владимир Бартол није непознат београдској публици. Више новела је преведено на српскохрватски језик: једна, Посебност сатирика Хмељакова у Мисли (1937), а три из збирке Ал Араф у Српском књижевном гласнику и то: Кантата о загонетном чвору (1935), Соната о пепеличној среди¹ (1936) и Девојка с котарицом (1937).

¹ Прва среда после Поклада.

VLADIMIR BARTOL

Bartol spada med one, danes ne več tako redke slovenske literature, ki se posvečajo samo književnosti. Hkrati je poleg Bevka in Miška Kranjca eden naših najplodnejših piscev novel.

Po svojem rojstvu — 24. februarja 1903. — je Tržačan. Gimnazijo, ki jo je začel v svojem rodnem mestu, je dovršil v Ljubljani, in tu je tudi z doktoratom končal svoje univerzitetne študije — teoretično filozofijo in prirodopis. Izpopolnjeval jih je 1926. in 1927. l. na pariški Sorbonni. Strokovne študije niso zlepa v tislile delu kakega slovenskega književnika globljih sledov kot filozofija Bartolovemu delu. Psihološka in filozofska razglabljanja so odredila mnogim njegovim novelam posebno mesto v slovenskem pripovedništvu. Za nekatere je značilna tudi eksotična snov; to velja tako za prvo objavljeno črtico, *Ljubezen velikega kana* (Ljubljanski zvon 1927), kakor za njegov veliki roman *Alamut*, ki je izšel 1938. in ki obdelava izmailski pokret v Perziji konec XI. veka. Med tema deloma je izšlo izpod Bartolovega peresa — poleg drame *Lopez* (1932.) — po slovenskih revijah okrog šestdeset črtic in novel in okrog štirideset člankov, esejev in kritik. Od 1930. leta dalje je vse to izhajalo večinoma v *Modri ptici*. Zbirko novel je izdal 1935. tudi v knjigi, pod naslovom *Al Araf*. Tu je ponatisnjena tudi novela *Zadnje gibalo*, ki je 1934/1935 izšla v *Modri ptici*.

Vladimir Bartol ni neznan beograjski publiki. Več novel je prevedenih na srbskohrvatski jezik: ena, *Posebnost satirika Hmeljakova*, v *Misli* (1937.), tri iz zbirke *Al Araf* pa v *Srpskem književnem glasniku*, in sicer: *Kantata o zagonetnem vozu* (1935.), *Sonata na pepelnično sredo* (1936.) in *Deklica s košaro* (1937.).

ВЛАДИМИР БАРТОЛ

ПОСЛЕДЊИ ПОКРЕТАЧ

*Omnia in numero et mensura*¹⁾

Позната је прича о непоправимо расејаном професору који заборавља, занет својим идеалним проблемима, увек и свуда тим реалнији кишобран или шешир. О тој „расејаности“ која није расејаност мислим да не треба губити речи. И ако је свако јутро славни астроном Мек Хауерд — надам се да сам његово име правилно запамтио из новина — заборављао да метне оквратник, можемо мирне душе закључити да су биле његове мисли нарочито усредсређене на нешто сасвим друго. Разуме се да не уображавамо да би могли ставити високога научника у средину наше приповетке, нарочито кад смо се издали да чак и његово име познајемо тек површно из новина. Ипак нам се не може чинити сасвим неумесно — из разлога који ће цењеним читаоцима бити касније јасни — да још једном поновимо оно што нам је недавно открио индискретни новинар преко још индискретнијег асистента господина Хауерда.

Мек Хауерд, иначе цењен научник, био је, наиме, такорећи за своју забаву, саставио преглед по таблицама о свим земаљским и људским незгодама последњих година, о земљотресима, несталим и насталим острвима, орканима, циклонима и тајфунима, о поплавама, паље-

¹⁾ Све у броју и мери.

VLADIMIR BARTOL

ZADNJE GIBALO

Omnia in numero et mensura¹⁾

Poznamo bajko o nepoboljšljivo raztresenem profesorju, ki pozablja, zamaknjen v svoje idealne probleme, vedno in povsod tem realnejši dežnik ali klobuk. O tej »raztresenosti«, ki ni raztresenost, mislim, da ni potreba izgubljati besed. In če si je vsako jutro sloviti astronom McHoward — upam, da sem si njegovo ime pravilno zapomnil iz časopisov — pozabil nataktni ovratnico, lahko brez nadaljnega sklepamo, da so bile njegove misli prav posebno osredotočene na nekaj povsem drugega. Seveda si ne domišljamo, da bi mogli postaviti visokega učenjaka v sredino naše zgodbe, posebno če smo se izdali, da poznamo celó njegovo ime komaj površno iz časopisov. Vendar se nam ne more zdeti povsem neumestno — iz razlogov, ki bodo cenjenim čitateljem pozneje razvidni —, če še enkrat ponovimo tisto, kar nam je bil pred nedavnim razkril indiskreten novinar preko še indiskretnejšega asistenta gospoda Howarda.

McHoward, sicer upoštevan znanstvenik, si je bil namreč takorekoč v svojo zabavo sestavil tabelarni pregled o vseh zemeljskih in človeških nezgodah zadnjih let, o potresih, izginulih in nastalih otokih, orkanih, ciklonih in tajfunih, o poplavih, požigih, pobojih, velikih zločinih,

¹⁾ Vse v številu in meri.

винама, тучама, великим злочинима, побунама, револуцијама, државним ударима и превратима, о атентатима, убиствима, онда о врло важним изумима, судбоносним открићима итд. Тај преглед, рођен тако рећи из неке замршене неконтролисане мисли, који је зато наш професор држао у дискретној, такорећи срамежљивој тајности, био је статистички састављен по рубрикама, касније преточен у поједине криве линије које су се опет спајале у једну саму, генералну.

Тим статистичким кривим линијама биле су паралелно додате друге, које су означавале кретања појених небеских тела и промене на њима. Ма колико је, наине, наш професор иначе чувао свој високи научнички реноме, ипак се негде у скривеном кутићу својих мисли радо играо фантастичним могућностима којима је пре сто педесет година дао Messmer у својој докторској дисертацији »De influctu planetarum in corpus humanum«²⁾ тако ингениозно наиван израз. Нарочито откако су, он сâм и његови другови, открили сунчане пеге и њихове честе, периодичне прегрупације с којима су упоредо текле изразите временске и климатске промене, мисао на неки директни однос између промена на небу и оних у људском и животињском живчаном систему није му давала мира. Разуме се да је био толико обазрив да није назвао однос, који је између обих претпостављао, напросто „уплив“ или „узрочни однос“. Али већ сама констатација неког паралелизма међу догађајима на небу и оних на земљи, *recte*: у људском организму, чинила би му се значајно и до неке мере фантастично открочење. Мада, узгред буди речено, интеллигентан лаик у такав међусобни однос ни најмање не сумња, и мада је за то потребан управо научнички мозак да „открије“ оно што се профаној глави чини само по себи разумљиво.

Баш оно јутро кад је заборавио да завеже оковратник сетио се наш професор рубрике коју је досад — из њему непознатих разлога — потпуно превидео. Формирати се, наине, почела нова опсежна прегрупа-

²⁾ О утицају планета на људско тело.

uporih, revolucijah, državnih udarih in prevratih, o atentatih, umorih, potem o velevažnih izumih, usodnih odkritjih itd. Ta pregled, porojen takorekoč iz neke abstruzne, nekontrolabilne domislice, ki ga je zato naš profesor držal v diskretni, tako rekoč šramežljivi tajnosti, je bil statistično sestavljen po rubrikah, pozneje prelit v posamezne krivulje, ki so se zopet združevale v eno samo, generalno.

Tem statističnim krivuljam so bile paralelno pridodane druge, ki so označevale gibanja posameznih nebesnih teles in izpremembe na njih. Kakor je namreč sicer naš profesor čuval svoj visoki znanstveni renomé, tako se je vendarle nekje v skritem kotičku svojih misli rad igral s fantastičnimi možnostmi, ki jim je bil preko 150 leti dal Mesmer v svoji doktorski disertaciji »De influctu planetarum in corpus humanum«² tako ingeniozno naiven izraz. Posebno odkar so bili on sam in njegovi tovariši odkrili sončne pege in njihove pogoste, periodične pregrupacije, s katerimi so vzporedno tekle izrazite vremenske in klimatične izpremembe, mu misel na neki direktni odnos med izpremembami na nebu in onimi v človeškem in živalskem živčevju ni dala miru. Seveda je bil toliko previden, da ni imenoval odnosa, ki ga je med obema domneval, naravnost »vpliv« ali »vzročno razmerje«. Toda že gola konstatacija nekega paralelizma med dogodki na nebu in onimi na zemlji, *recte*: v človeškem organizmu, bi se mu zdela pomembno in do neke mere fantastično odkritje. (Čeprav, mimogrede bodi povedano, inteligen ten laik v tak medsebojni odnos prav nič ne dvomi in so potrebni v to vprav učenjaški možgani, da »odkrijejo« ono, kar se zdi profani glavi samo po sebi umljivo.)

Prav tisto jutro, ko si je bil pozabil privezati ovratico, se je bil naš profesor domislil rubrike, ki jo je bil doslej — iz njemu neznanih razlogov — popolnoma prezrl. Formirati se je namreč začela nova, obsežna pregrupacija

²) »O vplivu planetov na človeško telo«.

ција сунчаних пега — новине су о том опширно писале — и да испуни професорово најнапрегнутије очекивање, почела се крива линија природних и људских катастрофа благо дизати. Пратио је новинске извештаје свих великих држава на свету и одједном опазио да је испустио статистику сексуалних деликата. Журио је, дакле, у своју радионицу да употпуни рубрику и у том је, разуме се, заборавио на врло потребну центлеменску реквизиту: оковратник. Таквог су га срела два његова препредена асистента и један другом су кришом намигнули. Кад је професор отишао у подне на ручак, већ су знали и за разлог његове „расејаности”. Јер Мек Хауердово свето уверење да је његова статистичка забава, како је у себи из неке научничке срамежљивости називао свој посао, једино његова тајна, било је већ одавно погрешно. Његови асистенти су водили, помоћу лажних кључева, тачан преглед о свим његовим белешкама и на њихов рачун су се управо безобразно забављали. И кад су тај дан угледали ново унесу рублику, погледали су се, и први је другом показао сумњивим куцањем у чело какво је његово мишљење о њиховом славном шефу.

После те екскурзије у стратосферне висине можемо се скромно спустити на наше чврсто, нама, ах, тако добро познато земаљске тле и склонити се у наш мали домаћи свет који се, додуше, не занима богзна колико за кретање сунчаних пега, али зато тим више за добро свог телесног и до неке мере чак душевног благостања.

*

Антон Једличек је нервозно корачао горе доле по својој канцеларији и пушио цигарету за цигаретом. Већ пре неколико дана је легла на град нека тешка, загушљива атмосфера, која је као гвоздени обруч стезала мозак и њиме ломила вољу и живце. Било је на почетку јесени и мучна временска депресија која је имала свој центар негде у средини Русије почела се као полипови краци ширити према истоку и западу.

Антон Једличек је био сав изван себе. Хтео је саставити неколико концепата за писма, за новинску рекламу, написати оферт; али било је као зачарано.

sončnih peg — časopisi so o tem obširno poročali — in v izpolnitev profesorjevega najbolj napetega pričakovanja se je začela krivulja prirodnih in človeških katastrof rahlo dvigati. Zasedoval je časopisna poročila vseh velikih držav na svetu in naenkrat opazil, da je bil izpustil statistiko seksualnih deliktov. Hitel je torej v svojo delavnico, da izpopolni rubriko in v tem seveda pozabil na prepotrebni gentlemanski rekvizit: ovratnico. Takega sta ga srečala njegova prevejana asistenta in si na skrivaj pomežiknila. Ko je profesor odšel čez poldne na obed, sta tudi že vedela za razlog njegove »raztresenosti«. Kajti McHowardovo sveto prepričanje, da je njegova statistična zabava, kakor je pri sebi iz neke znanstvene sramežljivosti imenoval svoje delo, edino njegova skrivnost, je bilo že zdavnaj zmotno. Njegova asistenta sta vodila s pomočjo posnetih ključev točen pregled o vseh njegovih beležkah in sta se na njihov račun prav nesramno zabavala. In ko sta ta dan zagledala na novo vneseno rubriko, sta se spogledala in prvi je drugemu pokazal s sumljivim trkanjem na čelo, kakšno je njegovo mišljenje o njunem slavnem šefu.

Po tem ekskurzu v astrosferne višine se lahko skromno spustimo na naša trdna, nam, ah, tako dobro poznana zemeljska tla in se zatečemo v naš mali domači svet, ki se sicer bog ve kaj ne zanima za kretanje sončnih peg, zato pa tem bolj za dobrobit svojega telesnega in do neke mere celó duševnega blagostanja.

*

Anton Jedliček je nervozno koračil gori in doli po svoji pisarni in kadil cigareto za cigareto. Že pred nekaj dnevi je bila legla nad mesto težka, dušeča atmosfera, ki je kakor železen stiskač oklepala možgane in preko njih drobila voljo in živce. Bilo je v začetku jeseni in mučna vremenska depresija, ki je imela svoj center nekje v sredini Rusije, se je začela, podobno polipjim lovkam, raztezati proti vzhodu in zapadu.

Anton Jedliček je bil ves iz sebe. Hotel je sestaviti nekaj konceptov za pisma, za časopisno reklamo, napisati oferto; toda bilo je kakor zakleto. Ničesar ni mogel dovr-

Ништа није могао довршити. У нападу некакве хистерије послао је своју секретарицу, госпођицу Веру, у суседну собу. Њено суво девојачки постарије лице, њен танки шиљаста нос, њен слаб погурен стас, а пре свега њени велики наочари тако су га бунили да се бојао да се сурово не заборави пред њом. Стискао је зубе, ломио руке и узрујавао се највише због тога што није видео никакав паметан разлог за своју љутњу.

При појави кризе брзо се снашао. Наглом одлучношћу је ликвидирао неколико подuzeћа, с којима је управо почео, и претрпео при томе сразмерно малу штету. Тим већом интензивношћу је распрео свој главни посао, трговину пољопривредним машинама, основао неколико филијала, подигао модерну радионицу за оправку истрошених и покварених апарата, позвао из иностранства два стручњака, установио чак и курс за механичаре. Телесно је био чио и здрав, још не четрдесетих година, јак, скоро дебео, с ћошкастом главом и кратким, тврдим вратом. Очи мале, дугуљасте, које су се развлачиле кад се смејао у танку црну пругу. Нос кратак, затупаст, уста велика, с два реда жутих зуба, међу којима се светлило неколико златних. По спољашњости и по говору познавало му се да је досељени Чех.

Још једном је покушао да се прибере. Позвао је секретарицу и не погледавши је наредио јој да седне за машину. Присиљавао се да мисли, почео је диктирати писмо. Застао је у свом корачању по соби. Кад је изговорио наслов, одједном је заборавио шта је намеравао диктирати, запалио је нову цигарету и почео корачати опет горе доле. У својој бесмисленој сриби у себи је грдио све и полако сасвим превидео да је позвао госпођицу Веру у своју собу.

Полугласно јецање упозорило га је на њено присуство. Нагло ју је погледао. Видео је да држи мараму у руци и да су јој очи црвено оивичене. То га је довело до правог беснила.

„Шта вам је свима данас да нисте ни за шта?“ плануо је. „Слушкиња заборавила скувати доручак, жена хистрична, деца закаснила у школу, ви слините. До врага! Да се човек обеси!“

šiti. V napadu nekakšne histerije je bil poslal svojo tajnico, gospodično Vero, v sosednjo sobo. Njen suhi, dekliško starikavi obraz, njen tanki šilasti nos, njena šibka sključena postava, predvsem pa njeni veliki naočniki so ga tako motili, da se je bal, da bi se surovo ne spozabil nad njo. Stiskal je zobe, vil roke in se razburjal najbolj nad tem, ker ni videl nobenega pametnega razloga za svojo jezo.

Ob nastopu gospodarske krize se je bil hitro znašel. Z naglo odločnostjo je likvidiral nekaj podjetij, ki jih je bil pravkar začel, in utrpel pri tem sorazmerno majhno izgubo. S tem večjo intenzivnostjo je razpredel svoj glavni posel, trgovino s poljedelskimi stroji, postavil nekaj filijal, zgradil moderno delavnico za popravilo obrabljenih in pokvarjenih aparatov, poklical iz inozemstva dva strokovnjaka in ustanovil celo kurz za mehanike. Telesno je bil čil in zdrav, še ne prav štiridesetleten, močan, skoraj obilen, z oglato glavo in kratkim, trdim zatilnikom. Oči majhne, podolgovate, ki so se raztegnile, kadar se je smejal, v tenko črno progo. Nos kratek, prisekan, usta velika, z dvema vrstama rumenih zob, med katerimi se je svetilo nekaj zlatih. Po zunanosti in po govorjenju si mu poznal, da je priseljen Čeh.

Še enkrat se je skušal zbrati. Poklical je tajnico in ne da bi jo pogledal, ji je velel, naj sede za stroj. Silil se je, da bi mislil, začel je narekovati pismo. Obstal je v svojem korakanju po sobi. Ko je izgovoril naslov, je naenkrat pozabil, kaj je nameraval diktirati, prižgal si novo cigareto in začel zopet hoditi gori in doli. V svojem nesmiselnem srdu je tiho preklinjal vse in polagoma čisto prezrl, da je bil poklical gospodično Vero v svojo sobo.

Polglasno pohrkavanje ga je opozorilo na njeno navzočnost. Naglo jo je pogledal. Videl je, da drži robec v roki in da so ji oči rdeče obrobljene. To ga je spravilo v pravo besnilo.

»Kaj vam je vsem danes, da niste za nobeno rabo?!« je vzkričal. »Služkinja pozabi skuhati zajtrk, žena histerična, otroci zamudijo šolo, vi se cmerite. Prokletol! Človek bi šel in se obesil!«

Госпођици Вери се све више плакало. Момак јој је био у војсци, писао је врло мало, шеф је био немогућ, нервозан до бруталности. И поврх свега тога та тешка атмосфера, тај убиствени притисак на мозак, сиво, облачно небо из кога није хтела ударити киша. Сваки поглед, свака кретња, свака реч ју је десетороструко погађала. Човека је заиста спападало да сам себи штогод учини.

Савлађивала се и чекала да јој шеф диктира. Али он је почео, као да га гоне невидљиве авети, све брже трчкати по соби, дувао је дим из уста, ломио прсте и скрипао зубима. И што се више он у себи узрујавао, тим више су њој врцале сузе на очи; као да међу њима постоји невидљиви контакт, скривен механизам, сличан синхроничном систему митраљеза на војним авионима.

Одједном је нагло застао сред себе.

„Зар хоћете да вам таквој диктирам?“ викнуо је. „Бог зна на каквим глупостима су ваше мисли, а нас чека овде тежак, хитан посао. Нећу такву да вас гледам! Напоље с тим плачљивим лицем!“

Брзо је устала и упутила се према вратима. Али још пре него што је доспела да их затвори за собом савладао је бол. Гласно је заплакала.

То је било за Једличка лако олакшање. Следећег тренутка је заборавио госпођицу Веру. Најрадије би сео у кутак какве кафане и закопао се у брдо новина. Али ујутро би му се такав поступак чинио смртан грех. Остао је у канцеларији све до дванаест, љутио се и грдио, онда сео у свој ауто и одвезао се у своју вилу на периферији града.

*

Сео је за сто и раширио новине. Није му заправо било до читања. Сам не би знао казати зашто је то учинио. Јер, да је узео за ручком новине у руке баш зато што је знао да тиме нарочито љути своју жену, то никада не би сам себи признао.

Госпођа Илонка као да је данас нарочито попустљиво расположена. Кад је ушла у собу, за тренутак је, додуше, застала код врата и окрзнула мужа кратким муњевитим погледом, а онда је тихо села

Gospodični Veri je šlo zmerom bolj na jok. Fant ji je bil pri vojaki, pisal je prav malo, šef je bil nemogoč, nervozen do brutalnosti. In povrh vsega še to težko vzdušje, ta moreči pritisk na možgane, sivo, oblačno nebo, iz katerega ni hotelo deževati. Vsak pogled, vsaka kretnja, vsaka beseda jo je desetkratno zadela. Človeka je zares imelo, da bi si nekaj storil.

Premagovala se je in čakala, da ji bo šef narekoval. Toda on je začel, kakor da ga preganjajo nevidne pošasti, zmerom hitreje letati po sobi, puhal dim iz ust, lomil prste in škripal z zobmi. In čim bolj se je on na tihem razburjal, tem bolj so njej silile solze iz oči; kakor da bi med njima obstajal neviden kontakt, skrit mehanizem, podoben nemara sinhroničnemu sistemu strojnic na vojnih avionih.

Naenkrat je sunkoma obstal sredi sobe.

»Kaj hočete, da vam táki diktiram?!« je zavpil. »Bog vedi, pri kakšnih neumnostih so vaše misli, nas pa čaka tu trdo, nujno delo. Táke vas ne bom gledal! Ven s tem objokanim obrazom!«

Hitro se je dvignila in odšla proti vratom. Toda še preden jih je utegnila zapreti za seboj, jo je premagalo. Glasno je zajokala.

To je bilo Jedličku v rahlo olajšanje. V naslednjem trenutku je pozabil na gospodično Vero. Najrajši bi bil sédel v kotichek kake kavarne in se zakopal za goro časopisov. Ali zjutraj bi se mu zdelo táko početje smrten greh. Ostal je v pisarni vse do dvanajstih, se jezil in preklinjal, potem sédel v svoj avto in se odpeljal v svojo vilo na periferiji mesta.

*

Sédel je k mizi in razgrnil časopis. Prav za prav mu ni bilo da čitanja. Sam bi ne vedel povedati, zakaj je to storil. Zakaj da je bil vzel pri kosilu časopis v roke nalašč zato, ker je vedel, da s tem posebno jezi svojo ženo, tega bi si nikoli ne bil priznal.

Gospa Ilonka kakor da je danes posebno prizanesljivo razpoložena. Ko je stopila v sobo, je sicer za trenutek obstala pri vratih in ošinila moža s kratkim, bliskovitim pogledom, potem pa je tiho sedla poleg njega, skrbeč, da

поред њега, бринући се да буде све добро спремљено. Била је ситна, витка плавуша, лепог благо овалног лица с великим светлоплавим очима. Пошто је била малог раста, носила је и на домаћој обући високе потпетице. Ходала је ситно, отсечно, и кад је био Једличек нервозан, ништа га није тако дражило као оштри кратки ударци њених пета. У таквим тренутцима ју је управо мрзео, нарочито кад се сетио колико љупкости је видео некад, пре много година, баш у тој њеној особености.

За десет година њиховог брака много шта се променило. Једличек је постигао да је од агента-путника постао самосталан предузимач и постигао прилично благостање. Саградио је вилу, држао свој ауто. Али све те ствари су дошле поступно, тако рећи саме по себи, и ни у чему нису потпомагале њихову заједницу. Насупрот! Једличку се чинило да су женине претензије несразмерно брже расле него његово имање. Много шта јој је морао брутално одбити, да избегне сувише осетне издатке. Жени се зато чинио циција и пронашла је нарочиту методу за постизавање онога што је хтела. Између њих се водила тиха, вечита борба.

И њу је тишила депресија последњих дана. Напетост у њој достигла је неки врхунац преко кога није могла. Госпођа Илонка је била очајна, нарочито још што није знала шта јој је. Кад је видела у каквом расположењу долази кући њен муж, осећала је да се у атмосфери гомилају силе које би могле довести до катастрофе. Бојала се и уједно се надала олакшању.

Засада је узела израз тихе преданости. Позвала је своја два детета, намигнула им да ћуте и очима показала на оца који је седео привидно задубљен у читање новина. Али он је опазио њен миг и правилно га протумачио. У њему је узаврело. Тачно је разумео тај неми, иронични говор на његов рачун, који му у својој перфидности није давао никаквог упоришта да плане. Неопажено је зашкргутао зубима и прогутао псовку.

Деца су ћутала као рибе, непомично гледала у тањире и осећала све што се догађало око њих. Дечаци, увек у непосредној близини матере, саосећали су са њом и за све спорове увек су приписивали кривицу оцу.

je bilo vse dobro pripravljeno. Bila je drobna, vitka plavolaska, lepega, mehko ovalnega obraza z velikimi, svetloplavimi očmi. Ker je bila majhne rasti, je nosila tudi na domačem obuvalu visoke podpetnike. Stopala je drobno, odsekano in če je bil Jedliček nervozen, mu ni šlo nič tako na živce kakor ostri, kratki udarci njenih petá. V takih trenutkih jo je naravnost sovražil, posebno kadar se je spomnil, koliko dražesti je videl nekoč, pred davnimi leti, prav v tej njeni posebnosti.

V desetih letih njunega zakona se je bilo marsikaj izpremenilo. Jedliček se je bil od potovalnega agenta dokopal do samostojnega podjetnika in dosegel precejšnje blagostanje. Postavil si je vilo, vzdrževal svoj avto. Ali vse te stvari so prišle postopoma, tako rekoč same po sebi in niso v ničemer pospeševale njune skupnosti. Nasprotno! Jedličku se je zdelo, da so ženine pretenzije nesorazmerno hitreje rasle kakor njegovo imetje. Marsikaj ji je moral brutalno odreči, da se je izognil preobčutnim izdatkom. Ženi se je zato zdel stiskač in iznašla je posebno metodo, da je lahko dosegla, kar je hotela. Med njima se je vršil tih, večer boj.

Tudi njo je tiščala depresija zadnjih dni. Napetost v njej je bila dosegla neki višek, preko katerega ni mogla. Gospa Ilonka je bila obupana, posebno še, ker ni vedela, česa ji nedostaja. Ko je videla, v kakšnem razpoloženju prihaja domov njen mož, je čutila, da se nabirajo v ozračju sile, ki utegnejo dovesti do katastrofe. Bala se je in obenem upala na olajšanje.

Zaenkrat si je nadela izraz tihe vdanosti. Poklicala je otroka, jima namignila, naj bosta tiho, in z očmi pokazala na očeta, ki je sedel na videz zatopljen v čitanje časopisa. Toda on je opazil njen namig in ga pravilno tolmačil. V njem je zakuhalo. Natančno je razumel ta nemi, ironični govor na njegov račun, ki mu v svoji perfidnosti ni dajal nobenega oporišča, da bi vzrojil. Neopazno je zaškripal z zobmi in požrl kletvico.

Otroka sta molčala kot ribi, nepremično strmela v krožnike in čutila vse, kar se je dogajalo okrog njiju. Dečka in zmerom v neposredni bližini matere, sta tudi čutila z njo in za vse spore zmerom pripisovala krivdo očetu.

Једличку је било као да су се последњих дана његова осећања стоструко изоштрила; чинило му се да допире у унутрашњост свију који су били око њега. Разумео је тврдоглаво ћутање својих синова и због њега се опет узрујао. Кад је прогутао прву навалу срџбе, упитао је:

„Како је вама у школи?“

Старији је опрезно дигао главу.

„Испитивање није још почело...“

Једличек је плануо.

„Зар за испитивање учите?“

Обојица су нагло сагнули главе над тањире. Госпођа Илонка је казала:

„Зашто их онда испитујеш?“

Њен глас је био миран, једва је у њему дрхтало лако пребацивање. Али Једличек је јасно осећао да се иза њега скрива саркастичан потсмех. Била је свесна да више влада собом, и ту свест њене премоћи Једличек је осетио као неко нарочито понижење. Кад је нагурао нешто јела у себе, великим љутитим покретом обрисао је уста, устао, остентативно заповедио слушкињи да му донесе црну кафу у његову собу, узео новине и залупио вратима за собом.

*

Бацио се на диван и запалио цигарету. За трену-так је савладао болесну раздраженост живаца и покушавао трезно размислити. Увидео је да је његово поступање неразборито, неправедно, детињасто, идиотско, а ипак је осећао да не може друкчије. Не само да није био господар над самим собом, него му се чинило да се налази у некаквом абнормалном стању у којем није више одговоран за своје поступке. У њему су превладале силе које је иначе познавао само као неразборите, лако савладљиве мисли, а над којима је изгубио сада сваку контролу. Као да је нешто страшно, што се налази изван њега, притисло на њих и пустило њихов механизам у акцију. Све што је иначе било притиснуто испливало је сада на површину. И та његова апсолутна немоћ над самим собом!

Jedličku je bilo, kakor da so se v zadnjih dneh njegovi čuti stotero izostrili; zdelo se mu je, da tiplje v notranjost vseh, ki so bili okrog njega. Razumel je zakrknjeni molk svojih sinov in se zaradi njega zopet razburil. Ko je požrl prvi naval srda, je vprašal:

»Kako vama gre v šoli?«

Starejši je previdno dvignil obraz.

»Izpraševanje se še ni začelo...«

Jedliček je vzrožil.

»Mar se učita za izpraševanje?«

Oba sta naglo stisnila glavo v krožnike. Gospa Ilonka je dejala:

»Zakaj ju potem sprašuješ?«

Njen glas je bil miren, komaj je v njem drhtelo rahlo očitaje. Toda Jedliček je jasno čutil, da se za njim skriva sarkastičen posmeh. Zavedala se je, da se ima bolj v oblasti, in to zavest njene premoči je Jedliček občutil kot posebno ponižanje. Ko je zmetal nekaj jedi vase, si je z veliko, srdito kretnjo obrisal ustnice, vstal, ostentativno velel služkinji, naj mu prinese črne kave v njegovo sobo, vzel časopis in zaloputnil vrata za sabo.

*

Vrgel se je na divan in si prižgal cigareto. Za trenutek je obvladal bolestrno razdraženost živcev in skušal trezno premisliti. Uvidei je, da je njegovo ravnanje nespametno, krivično, otročje, idiotsko, in vendar je čutil, da si ne more pomagati. Ne le, da ni bil gospodar nad samim seboj, marveč zdelo se mu je, da se nahaja v nekakšnem abnormalnem stanju, v katerem ni več odgovoren za svoja dejanja. V njem so dobile oblast sile, ki jih je sicer poznal le kot nespametne, lahko premagljive domislice, nad katerimi pa je izgubil sedaj sleherno kontrolo. Kakor da je nekaj tujega, izven njega nahajajočega se pritislilo nanje in sprožilo njihov mehanizem v akcijo. Vse, kar je bilo sicer potlačeno, je priplavalo sedaj na površje. In ta njegova absolutna nemoč nad samim seboj!

Из тога размишљања га је траго нагли такт женских корака. Још пре неколико тренутака одлучио је да ће се савладати. Али кад је сада угледао женино лице које се показало код врата, опет је изгубио власт над собом. Место слушкиње сама му је донела кафу. Дошла је тихо и њено лице је било мученичко. Како му је јасно било да је тај израз био само маска која је скривала њену зловну поругу. Немо, опрезно је ставила послужавник с кафом на сто.

Погледао је у страну. Упитала га је забринутим гласом:

„Јеси ли болестан, Антоне?“

Песницом је ударио по столу.

„Болестан сам када тебе видим!“ узвикнуо је.

Није се дала збунити.

„Можда би ипак било добро да пошаљем по лекара. Не одмараш се и твоји живци...“

Хистерично, механички се засмејао. Умало што га није почела њена непоколебива иронија забављати.

„Шта је смешно у мојем питању?“ казала је увређено. Нико, осим њега, не би у тој увређености осетио лажан призив. Он га је усисао у себе као сисаљка прашину.

„Ништа, ништа“, одвратио је саркастички. Сад је и она почела губити власт над самом собом.

„Одавно, већ страшно одавно те нисам видела таквог.“

Ослушнуо је, задржао дах. Зар није иза оног „Већ страшно одавно“ била нека нарочито, зловна мисао?

Некако несигурно је упитао:

„Шта си мислила рећи тиме да ме већ страшно одавно ниси видела таквог? Можда то значи да сам већ био некад такав? Када?“

„Нипошто ме не хватај за реч.“

С правом женском перфидношћу скривала је трагове својега изазивања, како би напослетку испао муж као једини кривац. Ипак, радост што је навела разговор онамо куда је желела није могла потпуно прикрити.

Iz tega razmišljanja ga je vzdramil nagli takt ženinih korakov. Še pred par trenutki je sklenil, da se bo obvladal. Toda ko je sedaj zagledal ženin obraz, ki se je prikazal pri vratih, je zopet izgubil oblast nad seboj. Mesto služkinje mu je sama prinesla kavo. Prišla je tiho in njen obraz je bil mučeniški. Kako jasno se je zavedal, da je ta izraz samo maska, ki je skrivala njen zlohotni porog. Nemo, previdno je položila taso s kavo na mizo.

Pogledal je vstran. Vprašala ga je z zaskrbljenim glasom:

»Kaj si bolan, Anton?«

S pestjo je udaril po mizi.

»Bolan sem, kadar te vidim!« je vzkliknil.

Ni se dala zmotiti.

»Morda bi pa le bilo dobro, da pošljem po zdravnika. Ne daš si oddiha in tvoji živci...«

Histerično, mehanično se je zasmel. Malone da ga ni začela njena neomahljiva ironija zabavati.

»Kaj je smešnega na mojem vprašanju?« je dejala užaljeno. Nihče, razen njega, bi v tej užaljenosti ne čutil nepristnega prizvoka. On ga je vsrkal vase kakor salka prah.

»Nič, nič,« je odvrnil sarkastično.

Sedaj je začela tudi njej uhajati oblast nad samo seboj:

»Dolgo, strašno dolgo je že, da sem te videla takega.«

Prisluhnil je, zadržal sapo. Ali ni za onim »strašno dolgo je že« tičala neka posebna, hudobna misel?

Nekam negotovo je vprašal:

»Kaj si mislila reči s tem, da me že strašno dolgo nisi videla takega? Morda znači to, da sem bil že nekoč tak? Kdaj?«

»Nikar me ne lovi za besedo.«

S pristno žensko perfidnostjo je zakrivala sledove svojega izzivanja, da bi naposled izpadel mož kot edini krivec. Vendar veselja, da je zavlekla povogor tja, kamor si ga je želela, ni mogla popolnoma prikriti.

„Знам куд си циљала. Али тада сам био глупан. Данас бих, место да се узрујавам, учинио нешто сасвим друго.”

„А то би било?”

Ружно раздраган се насмејао. Упркос све опрезности ипак му је насела!

„Дакле, ипак сам правилно слутио!” победоносно јој је викнуо. Осећајући да је деманскирана, одбацила је последње обзире од себе.

„Збиља, откако си беснео због оног несрећног маистра, нисам те још видела таквог.”

„Хвала Богу што ме је сада бар та глупост прошла. Кад би данас дошао такав вашљиви Румун, отворио бих му сва врата широм и примио га као барона. Кад би се само још нашао какав ђаво који би те хтео.”

„Красни, заиста кавалирски комплименти.”

„Ваљда не очекујеш да ти певам серенаде као онај твој славни свирач!? Тито Ангелеску, Тито Ангелеску! Већ име сама поезија.”

„Али, памћење имаш добро. Верујеш ли да се ја ни имена не бих сетила?”

„Иако је био „пристојан човек?”

„Шта хоћеш тиме да кажеш?”

„Да би заслужио онај, на чијим је коленима некад нашао муж своју жену, ипак мало више пажње од стране те, . . .”

„Ти си био у ватри . . .”

Саркастично се засмејао.

„Дакле: еротична халуцинација љубоморног мужа?”

„Па тврдио си и да Звонко није твој син, мада си тачно знао да сам била већ два месеца у другом стању кад сам упознала маистра.”

„Па нисам казао да би морао бити баш маестро његов сатворитељ . . .”

„Стоко!”

Очи су јој се светиле као рањеној мачки. Шта би сада дала да се осећала заиста кривом, да се тада, пре осам година, заиста подала маестру! Да, волела га је, желела га, и можда, можда би му се, да је био насртљивији, и подала. Сасвим скривено у себи окри-

»Vem, kam si namigavala. Ali takrat sem bil bedak. Danes bi, mesto da bi se razburjal, storil nekaj popolnoma drugega.«

»In to bi bilo?«

Grdo vzveseljeno se je zasmel. Kljub vsej previndnosti mu je vendarle nasedla!

»Torej sem le prav domneval!« ji je zmagoslavno zaklical. Čuteč, da je razkrinkana, je vrgla zadnje ozire raz sebe.

»Zares, odkar si divjal zaradi tistega nesrečnega maestra, te še nisem videla takega.«

»Hvala bogu, da me je sedaj vsaj ta oslarija minila. Če bi prišel danes tak ušiv Rumun, bi mu odprl vsa vrata na stežaj in ga sprejel kakor barona. Ko bi se le še našel kak hudič, ki bi te hotel.«

»Krasni, resnično kavalirski komplimenti.«

»Menda vendar ne pričakuješ, da ti bom pel serenade kakor tisti tvoj slavni muzikant?! Tito Angelescu, Tito Angelescu! Že ime sama poezija.«

»Ampak spomin imaš dober. Verjameš, da bi se jaz niti imena ne spomnila več?«

»Čeprav je bil ‚dostojen človek‘?«

»Kaj hočeš s tem reči?«

»Da bi zaslužil tisti, na čigar kolenih je našel nekoč moj svojo ženo, vendarle nekoliko več pozornosti s strani te...«

»Tebi se je bledlo...«

Sarkastično se je zasmel.

»Torej: erotična halucinacija ljubosumnega moža?«

»Saj si tudi trdil, da Zvonko ni tvoj sin, čeprav si natančno vedel, da sem bila že dva meseca v drugem stanu, ko sem spoznala maestra.«

»Saj nisem dejal, da bi bil moral biti prav maestro njegov proizveditelj...«

»Živina!«

Oči so ji žarele kakor ranjeni mački. Kaj bi bila sedaj dala, da bi se bila zares čutila krivo, da bi se bila takrat, pred osmimi leti, zares prepustila mastru! Dà, ljubila ga je, želela si ga in morda, morda, če bi bil bolj nasilen, bi se mu bila tudi predala. Prav natihem je krivila moža, ki

вљавала је мужа, који ју је баш тада поново довео у друго стање, што је маестро тако оклевао. Оно, можда би му се и одупрла, сентиментална је била још увек довољно, али што није ватреније облетао око ње, то ју је вређало.

Тада је истински мрзила мужа. Било је у трећој години њиховог брака и Бранко је већ имао годину дана. Кад је осетила да је по други пут остала у благословеном стању, видела је како се заувек руше њени младалачки снови које је још увек у себи гајила. За Једличка се није удала из љубави, него из жеље да буде заштићена, да има мужа. Имала је леп глас, сањала о великој, славној будућности и кад је видела да ће се сада заувек изгубити у свакидашњици, грчевито се ухватила за последњу сламчицу. Пријатељица је упознала с Титом Ангелеском, наговорила Једличка да јој дозволи да учи певање, и тако се десило да се заљубила у младога маестра као у претставника онога света у који је желела и који јој се сада заувек затварао пред очима.

Мужевљева цинична примедба која је покушала повући у блато њену љубав према маестру, коју је још увек гајила у срцу као диван егзотичан цвет, дејствовала је на њу као шамар.

„Да си ме ти икад тако волео као маестро, сада би било друкчије.“

Широко се насмејао.

„То је, нажалост, врашка истина. Побегло бих као што је побегло он, и одвео бих место тебе госпођицу Барицу. Није био глуп човек.“

„Ђути, кад ништа не знаш!“

„Разуме се, из очајања је одвео госпођицу Барицу!“

„Ти си сасвим обичан подлац!“

Као да је то била за њега из жениних уста нарочито часна титула, задовољно се церекао. Њему намењену оштрицу добро је окренуо и сада је осећао да је он господар ситуације.

У њој је врило. Била је као раздражена змија. Ништа је није могло већма погодити него то што муж

jo je bil prav takrat ponovno spravil v drugi stan, da je maestro tako okleval. Saj, morda bi se mu bila tudi uprla, sentimentalna je bila še zmerom dovolj, ali da je ni bolj ognjevito obletaval, to ji je bilo za malo.

Takrat je resnično sovražila moža. Bilo je v tretjem letu njunega zakona in Branko že leto dni star. Ko se je čutila vdruhič nosno, je videla, kako se za zmerom rušijo njene mladostne sanje, ki jih je bila še zmerom na tihem gojila. Jedlička ni bila vzela iz ljubezni, marveč iz želje, da bi bila zaščitena, da bi imela moža. Imela je lep glas, sanjala je o veliki, slavni bodočnosti in ko je videla, da se bo sedaj za zmerom izgubila v vsakdanjosti, se je krčevito oklenila zadnje bilke. Prijateljica jo je seznanila s Titom Angelescom, pregovorila Jedlička, da ji je dovolil učiti se petja, in tako je prišlo, da se je zaljubila v mladega maestra kot v predstavnika tistega sveta, v katerega si je želela in ki se ji je sedaj za zmerom zapiral pred očmi.

Moževa cinična opazka, ki je skušala potegniti v blato njeno ljubezen do maestra, ki jo je še zmerom gojila v srcu kakor čudovito, eksotično cvetko, je delovala nanjo kakor klofuta.

»Če bi me bil ti kdaj tako ljubil kakor maestro, bi bilo sedaj drugače.«

Široko se je zasmeljal.

»To je, žal, prekleta resnica. Pobegnil bi bil, kakor je pobegnil on, in vzel mesto tebe s seboj gospodično Barico. Ni bil neumen človek.«

»Molči, ko ničesar ne veš!«

»Seveda, iz obupa je vzel gospodično Barico s seboj!«

»Ti si čisto navaden šuft!«

Kakor da bi bil to zanj iz ženinih ust posebno časten naslov, se je zadovoljno hahljal. Sebi namenjeno ost je bil dobro zaobrnil in sedaj se je čutil gospodarja situacije.

V njej je vrelo. Bila je kakor razjarjena kača. Nič je ni moglo bolj zadeti, kakor da mož na njene žaljivke ni

на њене увреде није реагирао. Тражила је како би се опет дочепала рањаве тачке.

„И ако хоћеш да знаш, боље би ми било с њим десет дана него десет година с човеком твоје врсте.”

Једличек није дао да му отме престиж који је био освојио, мада су женине речи окрзнуле његов понос, наставио је у пређашњем тону:

„Верујем. Али новац, новац вам ипак добро долази.”

„Баш ми је за новац!”

„Молим, изволи, онде су врата. Ако хоћеш да у животу учиниш збиља добро дело, изгуби се и никад се не појављуј!”

Насмејала се.

„То бих ти врло радо веровала, да случајно нисам опазила да си после седам година још увек љубоморан.”

Једличку је застала реч у грлу. Очи су му засијале. Скочио је према жени. Брзо као ласица скочила је према вратима, шмугнула кроз њих и залупила их за собом. Једличку се чинило да чује још из претсобља њен притајени смех.

*

Пре времена и сав изван себе отишао је у канцеларију. Како бесмислено, како безразложно је било његово узрујавање! А ипак је био потпуно без моћи према њему. Осећао је да није сам крив, да је наишло такво „време”, да му тешка атмосфера тишти мозак. Шта да ради?

Госпођица Вера је била већ у канцеларији. Кад је угледала шефа тако рано, преплашила се. Познавало му се да је још увек слабе воље. Брзо је спремила машину и почела куцати.

Једличек се затворио у своју собу. Зграбио је гомилу планова које је ујутро почео и бесно се бацио на посао. Хтео је себи и свему свету да докаже да је ипак он једини који је упркос свега остао на своме месту. Мислио је, мозгао, стискао зубе; али све је било узаман. Ништа му није успевало. Гужвао је концепт за концептом и љутито их бацао у корпу.

reagirai. Iskala je, kako bi se zopet dokopala do ranljive točke.

»In če hočeš vedeti, bolje bi mi bilo z njim deset dni, kakor deset let s človekom tvoje sorte.«

Jedliček si ni hotel dati vzeti prestiža, ki si ga je bil priboril. Čeprav so ženine besede ošvrknile njegov ponos, je nadaljeval v prejšnjem tonu:

»Verjamem. Ampak denar, denar vam le prav pride.«

»Mar mi je za denar!«

»Prosim, izvoli, tam so vrata. Če hočeš v življenju zares napraviti dobro delo, izgini in se nikoli več ne prikaži.«

Zasmejala se je.

»To bi ti prav rada verjela, če bi slučajno ne bila opazila, da si po sedmih letih še zmerom ljubosumen.«

Jedličku je zastala beseda v grlu. Oči so se mu zablistale. Planil je proti ženi. Urno kakor podlasica je skočila proti vratom, smuknila skozi in jih zaloputnila za sabo. Jedličku se je zdelo, da sliši še iz predsobe njen pritajeni smeh.

*

Predčasno in ves iz sebe je odšel v pisarno. Kako nesmiselno, kakor brez razloga je bilo njegovo razburjenje! In vendar je bil popolnoma brez moči proti njemu. Čutil je, da ni sam kriv, da je prišel tak »čas«, da mu težka atmosfera tlači možgane. Kaj storiti?

Gospodična Vera je že bila v pisarni. Ko je zagledala šefa ob tej zgodnji uri, se je prestrašila. Poznalo se mu je, da je še vedno slabe volje. Hitro je pripravila stroj in začela tipkati.

Jedliček se je zaprl v svojo sobo. Pograbil je kup načrtov, ki jih je bil zjutraj začel, in se besno vrgel na delo. Hotel je sebi in vsemu svetu dokazati, da je vendarle on edini, ki je vkljub vsemu ostal na svojem mestu. Mislil je, tuhtal, stiskal zobe; ali vse je bilo zaman. Nič se mu ni hotelo posrečiti. Zmečkal je koncept za konceptom in jih srdito pometal v koš.

Врата у суседној соби су се отворила. Чуо је како је секретарица с неким полугласно говорила и својим изоштреним чулима наслутио је да покушава дошљака да одврати да га не посети.

Сигурно му прича да сам слабо расположен, мислио је и поново се разљутио. „Таква дрскост!“ помислио је у себи.

Нагло је отворио врата и застао пред малим дебељушкастим човеком с ташном под пазухом, који га је гледао кроз велике, дебеле наочаре на по радознало, на по љубазно, као да је хтео рећи: Ако си збиља рђаве воље, не љути се на мене; имам да ти кажем нешто весело.

„Ти си, Штиглиц!“ узвикнуо је Једличек и као да се догодило чудо, пао му облак с лица. „Ђаво те је баш у право време донео. Већ пола године се ниси дао видети код нас.“

Стегао му је руку и одвео га у своју собу. Зачуђена, изненађена, непомично је гледала за њима госпођица Вера.

*

„Први поштен човек“, промрмљао је Једличек кад су сели у дубоке наслоњаче, „који ми је изашао данас на очи.“ Као што није знао разлог за свој бес, тако самом себи не би могао ни објаснити зашто га је Штиглицов долазак тако обрадовао.

Леополд Штиглиц, вечита пословна чигра! Био је први који је Једличка упознао с трговачким стварима. Саветовао је њему који је тражио запослење да узме заступство фирме с пољопривредним машинама. Побринуо му се за адресни материјал, увео га у пословне кругове, отворио му своје широко знање. Тако је почео Једличков успешни пут горе.

Сам Штиглиц остао је оно што је и био. Човек вечитих планова који је јасно видео све могућности и немогућности, пун маште, фантастична глава. Али извео заправо није ништа. Увек је био у пословима; где се штогод почињало, био је сигурно и он ту, али увек је био онај који од предузећа није имао ништа. Људи који су створили себи позицију, који су дошли до но-

Vrata v sosednji sobi so se odprla. Slišal je, kako je tajnica z nekom polglasno govorila in s svojimi izostrenimi čuti je zaslutil, da skuša prišleca odvrniti, da bi ga obiskal.

Gotovo mu pripoveduje, da sem slabo razpoložen, si je mislil in se ponovno razjezil. »Taka nesramnost!« je vzkliknil pri sebi.

Sunkoma je odprl vrata in obstal pred majhnim, debelušnim človekom z aktovko pod pazduho, ki ga je gledal skozi velike, debele naočnike napol zvedavo, napol ljubeznivo, kakor bi hoteh reči: »Če si res slabe volje, nikar se ne jezi name; imam ti povedati nekaj veselega«.

»Ti si, Stieglitz!« je vzkliknil Jedliček in kakor bi se zgodil čudež, mu je padel oblak raz obraz. »Hudič te je prav o pravem času prinesel. Pol leta te že ni bilo videti pri nas.«

Stisnil mu je roko in ga odvedel v svojo sobo. Začuden, presenečena je strmela za njima gospodična Vera.

*

»Prvi pošten človek«, je zamrmral Jedliček, ko sta sedla v globoka naslonjača, »ki mi je prišel danes pred oči.« Kakor ni vedel razloga za svoj bes, tako bi si tudi ne mogel razložiti, zakaj ga je Stieglitzov prihod tako razveselil.

Leopold Stieglitz, večna poslovna vrtavka! Bil je prvi, ki je Jedlička seznanil s trgovskimi stvarmi. Nasvetoval mu je bil, išočemu zaposlitve, naj prevzame zastopstvo firme s poljedelskimi stroji. Poskrbel mu je adresni material, uvedel ga v poslovne kroge, odprl mu svoje široko znanje. Tako se je začela Jedničkova uspešna pot navzgor.

Stieglitz sam je ostal tisto, kar je bil. Človek večnih načrtov, ki je jasno videl vse možnosti in nemožnosti, poln domišljije, fantastična glava. Ali izvedel ni prav za prav ničesar. Vedno je tičal v poslih; kjer se je kaj začinjalo, je bil gotovo zraven, ali zmerom je bil tisti, ki od podjetja ni imel ničesar. Možje, ki so si ustvarili pozicijo, ki so prišli do denarja, so čutili do njega nekakšen jovialen

ваца, осећали су према њему некакав жовијални презир. Па и Једличек сâм, мада је себи у ретким тренутцима чак признавао (што је иначе одлучно порицао) да му је Штиглиц отворио пут к успеху, поступао је с њим с висине, и кад га је овај понекад посетио, свршавао је с њим по могућности брзо. Послушао је неколико најновијих анегдота и скандала из пословног и друштвеног света, које је Штиглиц из рукава истресао, онда је казао да је преоптерећен послом и испратио га.

Штиглиц, као да је све то разумевао и одобравао, љубазно се смешкао; његове очи, стварно неодређене боје, сијале су иза дебелих наочара као две љубазне светиљке. Само једанпут их је видео Једличек ненаоружане наочарима. Онда када му је познаник, због неке смеле примедбе, прилепио шамар и бацио му наочаре с носа. Како су убоге, водено-безизразне и бојажљиве биле те очи, крваво подбуле и скоро без капака! Једличек му је нагло дигао наочари и тек што их је Штиглиц опет натакао на нос, био му је поглед опет стари, светао и некако загонетно љубазан. Штиглиц без наочари чинио се Једличку као пуж без кућице, слабачак и беспомоћан.

С времена на време је посећивао Штиглиц Једличка и предлагао му план, по могућности фантастичан, за нов посао. Једличек га је понекад слушао, а понекад га је већ унапред прекинуо у говору, јер да за нова предузећа нема кредита. Штиглиц се тада смешкао као ђаче које је бубнуло глупост; направио је шалу на свој рачун и отишао. Једличек је заједно с другима био уверен да у Штигличевој глави није све у потпуном реду.

*

Али данас је Једличек сасвим друкчије примио Штиглица. Некако близу му је био као онда у првим почетцима њихова познанства, кад сâм није био још ништа и кад се ухватио за прву сламку која му се понудила. Тада му се чинио Штиглиц као вешт чаробњак који суверено влада свим оним закутцима и излазима људског друштва. Штиглиц му се знао побринути за зајам; ако су били случајно без новаца, наре-

prezir. In tudi Jedliček sam, čeprav si je v redkih trenutkih celo priznal (kar je sicer odločno tajil), da mu je Stieglitz odprl pot do uspeha, ga je obdeloval od zgoraj doli, in če ga je oni kdaj obiskal, ga je odpravil po možnosti na kratko. Poslušal je par najnovejših anekdot in škandalov iz poslovnega in družabnega sveta, ki jih je Stieglitz stresal kar iz rokava, potem je dejal, da je preobložen z delom in ga odslovil.

Stieglitz, kot da je vse to razumel in odobral, se je prijazno smehljal; njegove oči, resnično nedoločljive barve, so se svetile izza debelih stekel kakor dvoje ljubeznivih lučk. Samo enkrat jih je videl Jedliček neoborožene z naočniki. Takrat, ko mu je bil prisolil znanec zaradi neke tvegane opazke zaušnico in mu zbil očale z obraza. Kako uboge, vodeno brezizrazne in plahe so bile te oči, krvavo podplute in skoraj brez vek! Jedliček mu je naglo pobral instrument in komaj si ga je bil Stieglitz zopet nataknil na nos, je bil njegov pogled zopet stari, svetel in nekam zagonetno prijazen. Stieglitz brez naočnikov se je zdel Jedličku kakor polž brez hiše: nebogljen in brez-pomočen.

Od časa do časa je obiskal Stieglitz Jedlička in mu predložil načrt, po možnosti fantastičen, za nov posel. Jedliček ga je včasih poslušal, včasih pa mu je tudi že vnaprej odrezal besedo, češ, da za nova podjetja nima kredita. Stieglitz se je tedaj smehljal kakor šolarček, ki je bil zinin neumnost; naredil je dovtip na lasten račun in odšel. Jedliček je bil z drugimi vred prepričan, da v Stieglitzovi glavi ni vse v popolnem redu.

*

Ali danes je Jedliček popolnoma drugače občutil Stieglitza. Nekako blizu mu je bil, prav kakor takrat, v prvih začetkih njunega poznanstva, ko sam ni bil še nič in je zagrabil za prvo bilko, ki se mu je nudila. Takrat se mu je zdel Stieglitz kakor večč čarovnik, ki suvereno obvlada vse kotičke in izhode človeške družbe. Stieglitz mu je vedel preskrbeti posojilo; če sta bila slučajno brez denarja, mu je velel počakati v lokalu in čez četrto ure se je vrnil

дио би му да причека у локалу и кроз четврт сата враћао се са стотинарком. Посредовао је код фирме да је добио заступство с пољопривредним машинама. Једличек га је пратио као слабашино дете свога оца. Држао га се и вешао се о њега. Све док није сам научио како се „прави“ новац и стао на своје ноге. Тада, нарочито у прво време, постао му је Штиглиц непријатан. Некако незгодно му је било у његову друштву, нарочито кад се морао јавно показати с њим. Можда баш зато што се осећао негде у унутрашњости према њему морално обавезним. Поред тога га је одбијао Штигличев покровитељски тон који је задржао и после Једличкова практична успеха.

На срећу се Штиглиц преселио за неколико година у други град и кад се вратио, био је Једличек у свом послу већ тако чврсто укотвљен, да га је могао примити с оном интимно-презривом жовијалношћу коју су показивали други пословни људи према њему.

А данас као да је све оно што се догодило међу њима после Једличкова уздизања отпало. У Штигличеву друштву се осећао осигураним од свега онога што је последњих дана навалило на њега и чега је био само нејасно свестан. С нарочитим уживањем је слушао његово причање о друштвеним и пословним аферама, извадио из ормана боцу коњака и налио. Куцнули су се, испили, запалили цигарете и ускоро је око њих почела настајати она интимна атмосфера коју проузрокује алкохол и дим из цигарета. Зидови су им се заједно с предметима приближили; фиоке, орман, прозори, све је почело некако притајено живети. Први пут је Једличек схватио физиономију и израз мртвих предмета.

Топло и пријатно му је било око срца. Његова љутња на жену, секретарицу, слушкињу, децу, спласнула је. Смејао јој се и малчице га је било стид.

Хтео је да учини нешто добро својем госту и неколико пута га је спападало да га загрли. У ствари га је само љубазно потапшао по коленима.

„Ти, сјајну идеју имам за тебе“, одједном је почео Штиглиц. Окрзнуо је Једличка кратким, проницљивим погледом. С инстинктом човека који је био

s stotakom. Posređoval je pri firmi, da je dobil zastopstvo s poljedelskimi stroji. Jedliček mu je sledil, kakor nebo-gljeno dete svojemu očetu. Držal se ga je in visel na njem. Vse dokler ni sam spoznal, kako se »dela« denar in se postavil na lastne noge. Takrat, posebno prve čase, mu je postal Stieglitz neprijeten. Nekako nerodno mu je bilo v njegovi družbi, posebno če se je moral javno pokazati z njim. Morda vprav zato, ker se je čutil nekje v notranjosti proti njemu moralno obvezanega. Zraven ga je odbijal Stieglitzov pokroviteljski ton, ki si ga je bil obdržal tudi po Jedličkovem praktičnem uspehu.

K sreči se je Stieglitz preselil za nekaj let v drugo mesto in ko se je vrnil, je bil Jedliček v svojem že tako trdno zasidran, da ga je lahko sprejel z ono intimno - prezirljivo jovialnostjo, ki so jo kazali drugi poslovni ljudje nasproti njemu.

Danes pa, kakor da je vse to, kar se je bilo zgodilo med njima po Jedličkovem dvigu, odpadlo. V Stieglitzovi družbi se je čutil varnega pred vsem onim, kar je bilo v zadnjih dneh navalilo nanj in česar se je le nejasno zavedal. S posebnim užitkom je poslušal njegovo pripovedovanje o družabnih in poslovnih aferah, vzela iz omare steklenico konjaka in natočil. Trčila sta, izpila, si prižgala cigareti in kmalu je okrog njiju začelo nastajati ono intimno ozračje, ki ga povzročata alkohol in dim iz cigaret. Stene so se jima s predmeti vred približale; predali, omara, okna, vse je začelo nekako pritajeno živeti. Prvič je bilo, da je Jedliček dojel fizionomijo in izraz mrtvih predmetov.

Toplo in prijetno mu je bilo pri srcu. Njegova jeza na ženo, tajnico, služkinjo, otroka je splahnela. Smejal se ji je in malce sram ga je bilo.

Nekaj dobrega bi bil hotel storiti svojemu gostu in parkrat ga je obšlo, da bi ga objel. V resnici ga je samo ljubeznivo potrapljal po kolenih.

»Ti, sijajno idejo imam zate«, je nenadoma začel Stieglitz. Ošvrknil je Jedlička s kratkim, pronicavim pogledom. Z instinktom človeka, ki je bil veliko zapostavljan,

много запостављен напипао је Једличково промењено душевно настројење. Већ неколико дана га је обузимао чудан немир. Глава му је била пуна нових, фантастичних мисли и планова. Трчкао је с њима свуда и тражио, као мачка с младунчетом у зубима, где би их оставио. Напослетку се сетио Једличка. Знао је, додуше, да је за такве, и специјално његове планове, врашки мало пријемчив, али бар да нађе ко би га слушао, на кога би могао истрести своје душевно бreme. А сада му је изашао Једличек сам тако љубазно усусрет.

„Само говори.“

„Поверљиво сам дознао да има В...шко рударско друштво већи број деоница на продају. Наишло је на нове жиле угља и потребан му је за то већи ликвидан капитал, да повећа своју продукцију. Ове године рачунају с нарочито јаком зимом, промет ће, дакле, бити изванредно велик и друштво намерава најмити већи број нових радника. Све је то засада, разуме се, строго поверљиво. Имам пуномоћ од друштва да му нађем примерне интересенте. Колико знам, немаш досад деоница тога рудника.“

„Не, немам. И каква је твоја идеја?“

„Ако ми даш реч да ћеш и у случају одбијања задржати ствар за себе, поверићу ти је.“

Други пут би му се Једличек у лице насмејао, данас је казао:

„Човече Божји, па познајеш ме!“ И чврсто му је стегао руку.

„Добро, то ми је довољно. Знам, наиме, за неких шездесет малих деоничара који би били приправни продати своју залиху под повољним условима. Дирекција држи своју намеру о продаји деоница строго у тајности и тако би могао доћи врло јефтино до оних других. Купио би онда и оне које нуди друштво и одједном би их имао у рукама толики број, да би могао одлучно посећи у унутрашње ствари директориума. У овом се састоји мој план: по статутима имаш као власник толиког и толиког броја деоница право да захтеваш преглед књига и пословање друштва. Његови добитци су огромни и сасвим друкчији него што их официјелно објављују. Две су могућности: или ће

je bil dotipal Jedličkov izpremenjeni duševni nastroj. Že nekaj dni sem se ga je polaščal čuden nemir. Glava mu je bila polna novih, fantastičnih domislic in načrtov. Letal je z njimi okrog in iskal kakor mačka z mladičem v gobcu, kje bi jih odložil. Naposled se je spomnil Jedlička. Vedel je sicer, da je za táke, in specielno njegove načrte presneto malo dovzeten; ali vsaj da dobi nekoga, ki bi ga poslušal, na katerega bi mogel stresti svoje duševno breme. Sedaj pa mu je prišel Jedliček sam tako čudovito naproti.

»Samo govori.«

»Zaupno sem izvedel, da ima V...ška premogokopna družba večje število delnic naprodaj. Naletela je na nove žile premoga in potrebuje zato večji likviden kapital, da bi povečala svoj obrat. Letos računajo na posebno ostro zimo, promet bo torej izredno velik in družba namerava najeti večje število novih delavcev. Vse to je seveda zaenkrat strogo zaupno. Pooblastilo imam od družbe, da ji najdem primerne interesente. Kakor vem, nimaš doslej nobenih delnic tega rudnika.«

»Ne, nobenih. In kakšna je tvoja ideja?«

»Če mi daš besedo, da obdržiš tudi v primeru odklonitve stvar zase, ti jo zaupam.«

Druge krati bi se mu bil Jedliček zasmeljal v obraz. Danes je dejal:

»Človek božji, saj me vendar poznaš!« In mu je čvrsto stisnil roko.

»Dobro, to mi zadostuje. Vem namreč za kakih šestdeset malih delničarjev, ki bi bili pripravljeni pod ugodnimi pogoji prodati svojo zalogo. Ravnateljstvo drži svojo namero o prodaji delnic strogo v tajnosti in tako bi lahko prišel zelo po ceni do onih drugih. Kužil bi potem še tiste, ki jih ponuja družba, in naenkrat bi jih imel v rokah tolikšno število, da bi lahko odločilno posegel v notranje zadeve direktorija. V tem obstoja moj načrt: po statutih imaš kot lastnik tolikšnega in tolikšnega števila delnic pravico, da zahtevaš vpogled v knjige in poslovanje družbe. Njeni dobički so ogromni in popolnoma drugačni kakor jih oficilno razglašajo. Dve možnosti sta: ali ti bodo iz strahu odkupili delnice in ti diktiraš pogoje —

ти из страха откупити деонице и ти ћеш диктирати услове — при том, узгред да споменем, можеш заслужити тридесет процената — или ћеш учествовати чак у неофицијелном, правом добитку друштва и постати члан директориума. Од тога би, разуме се, и на мене отпали извесни проценти; што се тиче њих, већ бисмо се сами доцније договорили. Хтео бих знати само, да ли у принципу пристајеш на мој план.”

„Ако су тачне твоје претпоставке, пристајем у принципу на њега. Не знам, додуше, још како бих могао одједном набавити толико ликвидног новца, али то би се већ некако уредило.”

Једличек, додуше, није знао сасвим тачно да ли је своје речи мислио озбиљно или их је изговорио више из жеље да учини Штиглицу неку пријатност. Осећао је такође како се у њему јавио некакав пустољовни нагон, весеље за rischiрањем и дрским одлукама. — Најпосле је свеједно, мислио је. Обавезао се нисам ничим и љубазна реч ме не стаје ништа. Повући ћу се кад будем хтео.

Штиглиц му је показао писмену пуномоћ В...шког рударског друштва и Једличку је као у сну прошло кроз мозак: да је друштво заиста открило нове жиле руде, издало би нове деонице. А нуди само старе. Поређење с пацовима који беже с лађе пало му је на памет. И онда: кад је поверило ствар Штиглицу значи да само не верује у озбиљне интересенте и да само покушава да ли ће се можда ипак наћи какав глупак да се ухвати на лепак. Превоз В...шке руде био је компликован и пре годину дана било је друштво приморано да редуцира продукцију. Куповина већег броја њених деоница значило би скоро самоубиство.

Али Штигличево брбљање било му је тако пријатно, играње фантастичним плановима тако олакшујуће и несвакидашње да је надвладало његов трезни трговачки инстинкт. Најпосле, зар му није Штиглиц већ једном помогао да стане на своје ноге? И, ако хоће да буде збиља искрен, зар није многу његову идеју, којој се у његову присуству иронично смејао, кришом ипак корисно употребио?

pri tem, mimogrede naj omenim, zaslužiš lahko trideset od sto —, ali pa se celo udeležiš neoficielnega, pravega dobička družbe in postaneš član direktorija. Od tega bi seveda tudi name odpadli neki procenti; glede njih bi se že sama pozneje dogovorila. Hotel bi vedeti samo to, če v principu pristaneš na moj načrt?«

»Če tvoje premise držijo, pristanem v principu nanj. Ne vem sicer še, kako bi mogel spraviti naenkrat toliko likvidnega denarja skupaj, ali to bi se že kako uredilo.«

Jedliček sicer ni vedel popolnoma natančno, ali je mislil svoje besede resno ali jih je izgovoril bolj iz želje, da bi storil Stieglitzu nekaj prijetnega. Tudi je čutil, kako se je v njem oglasil nekakšen pustolovski nagon, veselje po tveganju in drznih odločitvah. — Navsezadnje je vseeno, si je mislil. Obvezal se nisem z ničemer in prijazna beseda me nič ne stane. Potegnem se nazaj, kadar se hočem.

Stieglitz mu je pokazal pismeno pooblastilo V...ške premogokopne družbe in Jedličku je šlo kakor v sanjah skozi možgane: če bi bila družba zares odkrila nove žile rude, bi bila izdala nove delnice. Ponuja pa samo stare. Primera o podganah, ki zapuščajo ladjo, mu je prišla na misel. In potem: če je poverila Stieglitzu zadevo, pomeni, da sama ne verjame v resne interese in da pač poskuša, če bi se morebiti vendarle ne našel kak kalin, ki bi se ujel na limanice. Prevoz V...ške rude je bil kompliciran in pred letom dni je bila družba prisiljena, skrčiti svoj obrat. Nakup večjega števila njenih delnic bi pomenil malone samomor.

Toda Stieglitzovo govorjenje mu je bilo tako prijetno, igračkanje s fantastičnimi načrti tako olajšujoče in nevsakdanje, da je prevpilo njegov trezni trgovski instinkt. Navsezadnje, ali mu Stieglitz ni že nekoč pomagal na noge? In, če si hoče biti zares iskren, ali ni marsikatero njegovo idejo, kateri se je vpričo njega ironično posmehoval, naskrivaj vendarle s pridom uporabil?

Толико моћи расуђивања му је још остало да је Штиглицу наредио да изради писмено целокупан план и да му га донесе довече у његов стан. Додуше, сам ће пре тога ићи још на седницу индустриске коморе, али ако још не буде код куће нека га с госпођом Илонком причека. Кришом се већ радовао забавном вечеру, Штигличевој благоглагољивости и лакој вртоглавици од алкохола.

Испратио га је управо до улазних врата у канцелариске просторије и срдачно се опростио с њим. Све му се чинило некако лако, весело, лепо.

Кад се враћао поред госпођице Вере, сетио се своје јутрошње неразумљиве мрзовоље. Почешао се за ухом, пришао к њој и потапшао је по рамену. Исто као што је јутрос налазио задовољство у том да буде према сваком и свему неправедан, тако је сада желео причинити сваком нешто добро.

„Госпођице Вера, довече идем на седницу индустриске коморе. Можда ћете нам тамо бити потребни. Дођите и добићете посебан хонорар. Уопште, имам за вас неколико прекобројних сати уз награду. — Причекајте ме у седам пред комором.”

Ушао је у своју собу и задовољно звиждећи шетао се по њој.

Кад се довезао од кафане, где је прочитао неколико новина и говорио с неким пословним познаницима, пред комору, врло се зачудио госпођици Вери која је чекала на њега. Сасвим је био, наиме, заборавио да ју је пре доброг сата сâм наручио. Кад се тога сетио, отпратио ју је у споредну просторију уз дворану, наредио послужитељу да јој донесе чаја и новине, а сам се упутио на седницу.

Као да је сав свет обузела живчана разузданост, слична његовој, није било ником баш до решавања озбиљних и хитних проблема. Чланови и одборници искупили су се у мале групе и живахно дебатовали о свему и свачему; о стратосферском лету, о револуцији у Шпанији, о јапанском дампингу, о новим налазиштима петролеја у Манџурији. Протекао је скоро читав сат док претседник није захтевао мир. Укратко

Toliko razsodnosti mu je še ostalo, da je Stieglitzu naročil, naj izdelava pismeno celotni načrt in naj mu ga prinese zvečer na njegovo stanovanje. Sicer da pojde sam prej še na sejo industrijske zbornice, ali če ga še ne bo, naj ga z gospo Ilonko počakata. Naskrivaj se je že veselil kratkočasnega večera, Stieglitzove zgovornosti in lahke omotičnosti od alkohola.

Spremil ga je prav do vhodnih vrat v pisarniške prostore in se prisrčno poslovil od njega. Vse se mu je zdelo nekako lahko, veselo, čudovito.

Ko se je vračal mimo gospodične Vere, se je spomnil svoje jutranje nerazumljive nejevolje. Popraskal se je za ušesom, stopil k njej in jo potrapljal po ramenu. Prav kakor je zjutraj našel zadoščenje v tem, da je bil vsem in vsemu krivičen, tako si je zdaj želel, izkazati vsakomur nekaj dobrega.

»Gospodična Vera, zvečer pojdem k seji industrijske zbornice. Morda vas bomo potrebovali tam. Pridite in prejeli boste poseben honorar. Sploh imam za vas nekaj plačanih nadur. — Počakajte me ob sedmih pred zbornico.«

Stopil je v svojo sobo in se zadovoljno žvižgaje sprehajal po njej.

Ko se je pripeljal od kavarne, kjer je bil prečital nekaj časopisov in govoril z nekaterimi poslovnimi znanci, pred zbornico, se je zelo začudil gospodični Veri, ki je čakala nanj. Popolnoma je bil namreč pozabil, da jo je bil pred dobro uro sam naročil. Ko se je domislil, jo je spremil v stranski prostor ob zbornični dvorani, velel slugi, naj ji prinese čaja in časopisov, in se sam podal na sejo.

Kakor da je bila ves svet prevzela njegovi podobna živčna razpuščenost, ni bilo nikomur prav do reševanja resnih in nujnih problemov. Člani in odborniki so se zbrali v omajhne skupine in živahno debatirali o vsem mogočem: o stratosfernem poletu, o revoluciji v Španiji, o japonskem dumpingu, o novih najdiščih petroleja v Mandžuriji. Potekla je skoraj ura, ko je predsednik zahteval mir. Na kratko so preresetali najnujnejša vprašanja, sestavili peti-

су прорешетали најхитнија питања, саставили петицију на министарство, договорили се за идући састанак. Неки су се разишли, други су још остали у дворани продужујући пређашњи разговор.

*

Једличек је био већ на путу кући кад се одједном сетио госпођице Вере. Брзо је окренуо ауто и одвезао се натраг према комори.

Госпођица Вера га је још увек чекала у споредној просторији. Била је скинула капут и с лакоом нервозом листала илустроване листове. Крв јој је пламтела у образима, очи су јој се сијале кроз наочаре и Једличку је дошло тада први пут до свести да је његова секретарица заправо лепушкasto девојче. Никад је још није видео у вечерњој хаљини; светлоплава тоалета, која јој се тесно припијала, откривала је чврсте, девојачки младалачке облике. Нагла, муњевита покуда га је спопала. Ипак ни сам није право разумео шта хоће кад јој је казао:

„Извините, оставио сам вас да чекате узалуд. Али изгубљено време ће вам бити урачунато. Сигурно нисте још вечерали!”

Одманула је главом.

„Ни ја. Ако вам је право, позивам вас са собом на вечеру... Не, нема извињавања! Због мене сте закаснили и моја дужност је да вам некако то надокнадим.”

Помогао јој је, први пут у животу, да обуче огртач, пришао с њом аутомобилу и позвао је у њега. Сам је сео за волан и запалио мотор. Зауоставили су се пред малом, познатом ресторацијом.

*

Изненадна авантура, необична љубазност шефова који јој се овај пут показао са сасвим друге, њој непознате стране, његово кавалерство, брза, пријатна вожња по осветљеним улицама, пријатно осећање љуљушкања на меким јастуцима, све је то изазвало у госпођици Вери неко сасвим нарочито пријатно узнемирење. Новина ситуације, да седи у јавном локалу

cijo na ministrstvo, se dogovorili za prihodnji sestanek. Nekateri so se poslovili, drugi so še ostali v dvorani, nadaljujoč prejšnji pomenek.

*

Jedliček je bil že na poti proti domu, ko se je nenadoma domislil gospodične Vere. Hitro je zaokrenil avto in se odpeljal nazaj proti zbornici.

Gospodična Vera ga je še vedno čakala v stranskem prostoru. Odložila je bila plašč in z rahlo nervozo listala po ilustriranih časopisih. Kri ji je plala v licih, oči so se ji svetile skozi naočnike in Jedličku je prišlo tedaj prvič do zavesti, da je njegova tajnica prav za prav čedno dekle. Nikoli je še ni bil videl v večerni obleki; svetlomodra, tesno se prilegajoča toaleta je odkrivala trdne, dekliško mladostne oblike. Naglo, bliskovito poželenje ga je obšlo. Vendar sam ni prav razumel, kaj hoče, ko ji je dejal:

»Oprostite, pustil sem vas čakati zaman. Ali izgubljeni čas vam bo vračunan. Gotovo še niste večerjali?«

Odkimala je.

»Jaz tudi ne. Če vam je prav, vas povabim s seboj na večerjo... Ne, nič opravičevanja! Zaradi mene ste zamudili in moja dolžnost je, da vas kako odškodujem.«

Pomagal ji je, prvič v življenju, obleči plašč, stopil z njo do avtomobila in jo povabil vanj. Sam je sedel za volan in pognal motor. Ustavila sta pred majhno, znano restavracijo.

*

Nepričakovana avantura, nenavadna prizajnost šefa, ki se ji je to pot pokazal od povsem druge, njej nepoznane strani, njegovo kavalirstvo, hitra, prijetna vožnja po razsvetljenih ulicah, prijetni občutek pozibavanja na mehkih blazinah, vse to je povzročilo v gospodični Veri neko prav posebno prijetno vznemirjenje. Novost situacije, da sedi v javnem lokalni s svojim šefom kot njemu ravnopravna

са својим шефом као њему равноправна дама, и промењени однос према њему који је својим понашањем сам изазивао не само да су дигли њену самосвест, него је и испунили новим, њој дотада непознатим осећањима према њему. Његово маркантно, хошкasto, оштро изрезано лице импонирало јој је и свест да је виде у друштву тако угледног мушкарца, значила је за њу неку још непознату драж. Ма како да би је било иначе срамота то самој себи признати, ипак се осећала као нека филмска или позоришна звезда која је дошла да вечера са својим обожаваоцем. Заједно су узели у руке јеловник и пошто се у јелима није добро разумевала, он јој је саветовао ово и оно. И обома је било при томе нарочито пријатно: њему, што је могао бити према њој покровитељ и бриљирати својим искуством у светском животу; њој, што је осећала у њему очинску заштитничку руку и што му је могла пружати могућност да се такав покаже.

Ако је међу њима била, испочетка, нека збуњеност, растерала ју је потпуно прва чаша црвеног вина коју су испили за време вечере. Госпођица Вера је почела чаврљати о својим малим свакидашњим бригама с неким комичним подругивањем самој себи, што Једличек код ње није познавао и што му се чинило у њеној девојачкој непосредности нарочито љупко. И сам њен глас добио је сасвим друкчији, некако пунији, потмулији звук, какав није био навикнут да чује у канцеларији. Све то га је нарочито пријатно дражило и од часа до часа повишавало његову добру вољу. Овда-онда се још сетио Штиглица који га је чекао код куће и нарочито забавно му се чинило што је баш њега „натоварио”, како је рекао у себи, својој жени којој се чинио, као што је сама тврдила, најнемогућнији човек на свету и због кога га је већ више пута исмевала, пребацујући му ради таквих пријатељстава.

Полако, уз чаше вина које су се ређале једна за другом, заборавио је на жену, Штиглица и на своје обећање, и све се његово мишљење и осећање усредредило на живахно, заруменело лице госпођице Vere и на њене пуне, крваво црвене усне. Тек сада је приметио њен фини, лепо изрезани профил. „Човек је

dama, in izpremenjeni odnos do njega, ki ga je s svojim vedenjem sam izzival, sta ne samo dvignila njeno samozavest, marveč jo tudi navdala z novimi, njej doslej tujimi čustvi do njega. Njegov markantni, oglati, ostro tesani obraz ji je imponiral in zavest, da jo vidijo v družbi tega uglednega moža, je pomenila zanjo neko še nepoznano draž. Kakor bi jo bilo sicer sram sami sebi priznati, se je vendarle čutila kot kakšna filmska ali teaterska zvezda, ki je prišla večerjat s svojim oboževalcem. Skupaj sta vzela v roke jedilni list in ker se ni na jedi prav razumela, ji je on nasvetoval to in ono. In obema je bilo pri tem posebno prijetno: njemu, da je mogel biti proti njej pokroviteljski in briljirati s svojo izkušnostjo v svetskem življenju; njej, da je čutila v njem očetovsko zaščitniško roko in da mu je mogla nuditi možnost, da se je lahko takega izkazal.

Če je bila spočetka med njima še kakršna koli zadrega, jo je popolnoma razpršil prvi kozarec rdečega vina, ki sta ga izpila med večerjo. Gospodična Vera je začela ščebljati o svojih malih vsakdanjih brigah z nekakšnim komičnim zafrkovanjem same sebe, ki ga Jedliček pri njej ni poznal in ki se mu je zdelo v svoji deklinškosti posebno ljubko. Tudi njen glas sam je dobil čisto drugačen, nekako polnejši, zamolklejši zvok, kakršnega ni bil vajen slišati v pisarni. Vse to ga je posebno prijetno iritiralo in od trenutka do trenutka stopnjevalo njegovo dobro voljo. Sem ter tja se je še spomnil Stieglitza, ki ga je čakal doma, in prav posebno zabavno se mu je zdelo, da je bil vprav njega »naprtil«, kot je rekel pri sebi, svoji ženi, ki se ji je zdel, kot je sama trdila, najbolj nemogoč človek na svetu in zaradi katerega se mu je bila že večkrat posmehovala, češ, kakšna prijateljstva da ima.

Polagoma, pri zaporedoma vrstečih se čašah vina, je pozabil na ženo, Stieglitza in na svojo obljubo, in vse njegovo mišljenje in čustvovanje se je osredotočilo na živahni, zardeli obrazek gospodične Vere in na njene polne, krvavordeče ustnice. Sedaj šele je bil opazil njen fini, lepo rezani profil. »Človek je včasih zares slepec«, si je govoril

понекад збиља слеп", говорио је сам себи у свом све већем одушевљењу за њу. И ако је још ко био тада тако срећан, била је то сигурно госпођица Вера којој се њен шеф показивао сваки час у лепшој, занимљивијој светлости.

*

После вечере одвео ју је у локал с циганском музиком. Нашли су интиман кутак и обоје је обузела иста жеља: да говоре о себи, да се једно другом покажу с најлепше стране. Никад јој још није говорио о својој жени; сада су му речи саме наваљивале на уста.

Госпођица Вера ју је познавала. Овда-онда је посећивала мужа у канцеларији, долазила је по њега кад су намеравали куда заједно. Њу није ни погледала. Зато се чинила госпођици Вери страшно поносна и надувена. Једном је рекла госпођа Илонка: „Могао си изабрати мало лепшу секретарицу.“ Стрела је остала. Тиме је била за њега госпођица Вера као женка ликовирана.

Сада је била та примедба савладана, заборављена. Да се сетио ње, највише ако би помислио да је жена изговорила ону пакосну примедбу из љубоморе. Госпођици Вери се изјадао због својих брачних невоља; причао јој је догађај с куштровим маестром, предочио јој како је тада сам путовао по земљи као заступник фирме, да исхрани породицу, док се она лакомислено забављала с доскитаним свирачем. Пажљиво је, разуме се, прећутао да му она путовања нису била сасвим непријатна, јер су га чекале на циљевима разне и врло љупке замене за изгубљени брачни живот. Госпођица Вера није само саосећала са њим, него је била и огорчена на његову жену. Сама је живела увек у бедним приликама и зато је гледала на богатство и његове власнике очима просјачког детета које у оштрој зими непомично гледа у прозоре раскошне собе где спремају деци божићно дрво. Поступак госпође Илонке чинио јој се неразумљив у својој безбожности. Немилосрдно ју је у свом срцу осуђивала и у њеним очима је добио њен шеф, тако рећи, ореол мученика. „Како

ob svojem rastočem navdušenju zanjo. Ili če je bil še kdo tedaj tako srečen, je bila to gotovo gospodična Vera, ki se ji je kazal njen šef vsak trenotek v lepši, zanimivejši in ljubeznivejši luči.

*

Po večerji jo je peljal v lokal s cigansko godbo. Našla sta intimen kotiček in oba je obvladala ista želja, da bi govorila o sebi, da bi se drug drugemu kazala od najboljše strani. Nikoli ji še ni bil govoril o svoji ženi; sedaj mu je silila beseda sama iz ust.

Gospodična Vera jo je poznala. Sem ter tja je obiskala moža v pisarni, prišla je ponj, če sta kam skupno nameravala. Nje še pogledala ni. Zato se je zdela gospodični Veri strašno ošabna in naduta. Nekoč je dejala gospa Ilonka možu: »Nekoliko lepšo tajnico bi si bil lahko izbral.« Puščica je obsedela. S tem je bila zanj gospodična Vera kot ženska odpravljena.

Sedaj je bila ta opazka premagana, pozabljena. Če bi se bil spomnil nanjo, bi si bil kvečjemu mislil, da je bila žena izgovorila ono hudobno opazko iz ljubosumnosti. Gospodični Veri je potožil svoje zakonske težave; pripovedoval ji je zgodbo s kuštravim maestrom, predočil ji, kako je sam takrat potoval naokrog po deželi kot zastopnik firme, da prehrani rodbino, ko se je ona lahko-miselno zabavala s pritepenim muzikantom. Zvesto je seveda zamolčal, da mu tista potovanja niso bila povsem neprijetna, saj so ga čakala na ciljnih različna in prav prikupna nadomestila za pogrešno zakonsko življenje. Gospodična Vera ni samo sočustvovala z njim, marveč je bila tudi ogorčena nad njegovo ženo. Sama je živela zmerom v bornih razmerah in zato je gledala na bogastvo in njega lastnike z očmi beraškega otroka, ki strmi v ostri zimi s ceste v okna razkošne sobe, kjer pripravljajo otrokom božično drevo. Početje gospe Ilonke se ji je zdelo nerazumljivo v svoji brezbožnosti. Neusmiljeno jo je v svojem srcu obsojala in v njenih očeh je dobil njen šef tako rekoč gloriolo mučenika. »Kako drugačna bi

би друкчија била ја на њеном месту!" говорила је сама себи. „Како бих верно угађала мужу који би био вољан пружити ми толико угодности и раскоши."

Једличкова исповедна говорљивост изазвала је и њу. Неколико пута ју је сретао с њеним момком и пошто је ноћас већ неколико пута поменула њега, само јој је дошло на језик да говори о њему. Млад, сиромашан студент — малчице лакомислен, који је улудо траћио много драгоценог времена. Могао је већ свршити студије, али очевидно му се није много журило. Сада је био у војсци. Бог зна када ће се узети и да ли ће се уопште узети.

Једличек је казао: „Сви студенти су једнаки. Кад сврше, оставе девојку и ожене се другом." У себи се љутио. Тако лепа, млада девојка, па тако глупо губи године. И шта има од тога? Можда и сама, од своје јадне плате, потпомаже момка. А како би јој могло бити лепо кад би се привила уз старијег, богатог љубавника, рецимо таквог какав је он; била би заштићена, имала би свашта: леп стан, тоалете и од плате би могла још остављати на страну. Све је то Једличку пало на памет у часу благо сажаљиве меланхолије.

Саосећајући куцнуо се с њом. Два срца су отворила једно пред другим два сићушна вентила, који су се разумевали.

*

Била је већ поноћ кад су се одлучили да посете локал где се играло. После узајамне меланхоличне исповеди која сили на саучешће, обоје су опет пали у најраздраганије расположење. Једно другом су открили болне ствари својих срдаца и своје племените душе. То им је било доста да се приближе једно до другог. Неколико пута су заиграли, играли су најрадије танго који је, ах, тако адекватно изражавао њихово душевно расположење. Онда је почело Једличку досађивати неколико познатих лица и пола у шали пола радознано предложио је госпођици Вери да иду у канцеларију на чашицу коњака. Насмејала се и казала: зашто не би ишли. Једличек није добро разабрао да

bila jaz na njenem mestu!« si je govorila. »Kako verno bi stregla možu, ki bi mi bil voljan nuditi toliko ugodnosti in razkošja.«

Jedličkova izpovedovalna zgovornost je izzvala tudi njo. Nekajkrat jo je bil srečal z njenim fantom in ker je bil nocoj že parkrat namignil nanj, ji je samo prišlo na jezik, da je govorila o njem. Mlad, ubog študent — malce lahkomišeln, ki je zapravljal po nepotrebnem mnogo dragocenega časa. Lahko bi bil že končal študije, ali očitno se mu ni posebno mudilo. Sedaj je bil pri vojakih. Bog ve, kdaj se bosta poročila in če se sploh bosta.

Jedliček je dejal: »Vsi študentje so enaki. Kadar doštudirajo, pustijo dekle in se poročijo z drugo.« Na tihem ga je jezilo. Tako lepo, mlado deklo, pa tako po neumnosti izgublja leta. In kaj ima od tega? Morda še sama, od svoje borne plače, fantu pomaga. In kako lepo bi ji lahko bilo, če bi se oklenila starejšega, bogatega ljubimca, recimo takega, kakršen je on: bila bi zaščitena, imela bi vsega, lepo stanovanje, toaleta in še bi mogla od plače devati na stran. Vse to je Jedličku prišlo v trenutku rahlo obžalujoče melanholije na misel.

Sočustvujoče je trčil z njo. Dvoje src je odprlo drugo pred drugim dvoje drobnih, razumevajočih ventilov.

*

Bilo je že polnoči, ko sta se odločila, da obiščeta lokal, kjer je ples. Po medsebojni melanholični, sočutje terjajoči izpovedi sta bila zopet zapadla v najbolj razposajeno dobro voljo. Drug drugemu sta razkrila svoje bolne srčne zadeve in svoji plemeniti duši. To jima je bilo dovolj, da sta se dotipala drug do drugega. Nekajkrat sta zaplesala, plesala sta najrajši tango, ki je, ah, tako adekvatno izražal njun duševni nastroj. Potem je začelo Jedličku presedati nekaj znanih obrazov in napol v šali, napol zvedavo, je predlagal gospodični Veri, da gresta v pisarno na čašico konjaka. Zasmejala se je in dejala, zakaj da bi ne šla. Jedliček ni prav razložil, ali je mislila resno ali za šalo. Posadil je gospodično Vero, ki ji je bilo vino že

ли је мислила озбиљно или од шале. Посадио је госпођицу Веру, којој је вино већ прилично раздражило мозак, у ауто, а сам сео за волан. За часак су били пред зградом његове канцеларије.

Кавалирски је скочио са седишта и отворио аутомобилска врата. Госпођица Вера испрва није била свесна где су заправо. Онда се, такорећи формално, одупрла, али његове умирујуће речи охрабриле су је, да је отишла, на пола у распојасаном смеху на пола у грозници, с њим у његову канцеларију.

Досадне и празне су биле канцеларијске просторије. Као да је ступила из бујности живота у гробницу. Али данас је био Једличек човек фантазије. Осећао се као Наполеон. Одмакнуо је писаћи сто сасвим у буцак, разместио намештај, угасио све светиљке осим мале на округлом сточићу. Скинуо је с ње штит, обавио сијалицу ружичастом хартијом, да је била светлост мутна и пријатно прозирна. Затим је примакао сточић сасвим уз диван, налио две чашице коњака, припалио госпођици Вери и себи цигарету. Загрлио је госпођицу Веру око рамена и благо привукао себи. Брзо, као за пробу, пољубио је у косу, скинуо јој наочаре и тако је дуго посматрао. Одједном је тесно привио себи, почео је љубити и говорити јој слатке, давно заборављене речи. Помиловао је њене облике, прислушкивао какав је одзив и полако је савио на леђа. Бранила се, али смех, на пола похотљив на пола срамежљив, ослабио јој је моћи. Полако је сломио њен отпор и, на пола нежношћу на пола силом, освојио је.

*

Међутим, док је Антон Једличек, доживљујући тако неочекиване пустоловине с госпођицом Вером, свестрано заборавио на уговорени састанак, седели су госпођа Илонка и Леополд Штиглиц у његову стану и чекали на његов повратак.

Нови гост у лицу господина Штиглица није био госпођи Једличковој нимало добродошао. Дотада је била можда двапут-трипут с њим у друштву и последница је била да се на све могуће начине потсме-

precej razdražilo možgane, v avto in sam sedel za volan. V trenutku sta bila pred poslopjem njegove pisarne.

Kavalirsko je skočil izza sedišča in odprl vrata avtomobila. Gospodična Vera se sprva ni zavedela, kje sta prav za prav. Potem se je, tako rekoč formalno, uprla, toda njegove pomirjajoče besede so jo opogumile, da je šla, napol v razposajenem smehu, napol v groznici, z njim v njegovo pisarno.

Pusti in prazni so bili uradni prostori. Kakor bi bila stopila iz bujnosti življenja v grobnico. Ali danes je bil Jedliček mož fantazije. Kakor Napoleon se je čutil. Odmaknil je pisalno mizo popolnoma v kot, razmestil pohištvo, ugasil vse luči razen male na okrogli mizici. Snel je z nje senčnik, ovil žarnico z rožastim papirjem, da je bila svetloba medla in prijetno prosojna. Potem je primaknil malo mizico popolnoma ob divan, natočil dva kozarca konjaka, prižgal gospodični Veri in sebi cigareto. Objel je gospodično Vero okrog ramen in jo rahlo pritisnil k sebi. Bežno, kakor za poizkus, jo je poljubil na lase, snel ji naočnike in jo tako dolgo ogledoval. Naenkrat jo je tesno privil nase, začel jo poljublja in ji govoriti sladke, davno pozabljene besede. Otikal je njene oblike, prisluhnil, kakšen je odziv, in jo polagoma zvil vznak. Branila se je, toda smeh, napol poželjiv, napol sramežljiv, ji je ohromil moči. Polagoma je zlomil njen odpor in jo, napol z nežnostjo napol s silo, osvojil.

*

Medtem ko je bil Anton Jedliček, doživljajoč tako nepričakovana pustolovstva z gospodično Vero, vsestransko pozabil na dogovorjeni sestanek, sta sedela gospa Ilonka in Leopold Stieglitz v njegovem stanovanju in čakala na njegov povratek.

Novi gost v osebi gospoda Stieglitza ni bil gospe Jedličkovi nikakor dobrodošel. Doslej je bila morda dvakrat, trikrat z njim v družbi in posledica je bila, da se je na vse mogoče načine posmehovala svojemu možu zaradi

вала своје мужу због таквих побратима. Једличек је свога познаника темпераментно бранио, проналазио његове врлине, а у себи га проклињао и слао до врага. Мада то сам није признавао, било га је ипак пред женом срамота. Једном се у својој одбрани чак толико заборавио, да је тврдио да породица Једличек за све доброте које има у животу треба да захвали само Штиглицу. То је било за госпођу Илонку сувише: с презиром је казала да захваљује на таквом мужу коме морају тек Штиглици помагати да стане на своје ноге.

И сада јој је натоварио Једличек тога човека на врат! Кад га у девет, десет још није било код куће, била је уверена да је то акт његове нарочите пакости и освета за подневну препирку. Зато је била са Штиглицом хладна, ђутљива и није га понудила ничим.

Под таквим околностима није било чекање ни Штиглицу нарочито пријатно. Неко време га је оставила самог, да спреми децу за спавање, и с њима се нарочито дуго задржала. Кад се вратила, није хтео тећи разговор од срца. Надала се да ће Штиглиц, кад Једличка нема тако дуго кући, својевољно отићи. Али човек је знао да гвожђе треба ковати док је вруће и зато је узео свој најневинији и најнаивнији осмех. Као да никако не разуме и не увиђа њену жељу. Не, данас не сме испустити Једличка из руку!

Својом говорљивошћу је полако откравио лед; причајући најновије љубавне и брачне скандале из друштва, говорећи о скорим раставама, женидбама и удадбама, раскинутим веридбама полако је окувао њену пажњу и приморао госпођу да слуша. Брзо је био у ватри. Обраћајући њену пажњу на јаде и невоље њених ближњих, растеретио је њену сопствену душу и олабавио њене још увек мучно напете живце. „Чекај, ти си ми хтео натоварити овог човека да би ме љутио“, рекла је сама у себи госпођа Илонка. „А ја хоћу да ти докажем да ти намера из основе није испала за руком.“ Донела је боцу вина, налила и куцнула се са Штиглицом.

„Кад нас је оставио да чекамо“, казала је на глас, „нека бар види, кад дође, да и нас двоје знамо себи пријатно прострети.“

takih bratovščin. Jedliček je svojega znanca temperamentno zagovarjal, odkrival njegove vrline, na tihem pa ga preklinjal in pošiljal k vragu. Čeprav si tega ni priznaval, ga je bilo vendarle pred ženo sram. Nekoč se je v svojem zagovoru celo tako daleč spozabil, da je trdil, da se mora rodbina Jedliček za vse dobrote, ki jih ima od življenja, zahvaliti samo Stieglitzu. To je bilo za gospo Ilonko preveč: z zaničevanjem je dejala, da se zahvali za takega moža, ki mu morajo šele Stieglitzu pomagati na noge.

In sedaj ji je naprtil Jedliček tega moža na vrat! Ko ga ob devetih, desetih, še ni bilo domov, je bila prepričana, da je to akt njegove prav posebne hudobije in maščevanje za opoldanski prepir. Zato je bila s Stieglitzem hladna, redkobesedna in mu ni ponudila ničesar.

V takih okolnosti ni bilo čakanje tudi Stieglitzu posebno prijetno. Nekaj časa ga je pustila samega, da je spravila otroka spat, in se z njima prav posebno dolgo zamudila. Ko se je vrnila, ni hotel teči pogovor prav od ust. Upala je, da bo Stieglitz, ko Jedlička ni tako dolgo domov, prostovoljno odšel. Ali človek je vedel, da je treba kovati železo, dokler je vroče, in si je nadel svoj najnedolžnejši in najnaivnejši smehljaj. Kakor da nikakor ne razume in ne uvidi njene želje. Ne, danes ne sme izpustiti Jedlička iz rok!

S svojo zgovornostjo je polagoma raztajal led; pripovedujoč najnovejše ljubezenske in zakonske škandale iz družbe, govoreč o bližnjih ločitvah, porokah, razdrtih zarokah, je polagoma vklenil njeno pozornost in prisilil gospo k poslušanju. Kmalu je bil v ognju. Obračajoč njeno pažnjo na križe in težave njenih soljudi, je razbremenil njeno lastno dušo in sprostil njene še zmerom mučno napete živce. »Čakaj, ti si mi hotel naprtiti tega človeka, da bi me jezil«, si je rekla na tihem gospa Ilonka. »Jaz pa ti hočem dokazati, da ti je tvoja nakana temeljito spodletela.« Prinesla je steklenico vina, natočila in trčila s Stieglitzem.

»Če naju pusti čakati,« je dejala na glas, »naj vsaj vidi, ko pride, da si tudi midva umeva prijetno postlati.«

Штиглиц се насмејао и фино наговестио да би се њене речи могле разумети и двосмислено. Ошинула га је задовољно-љутим погледом. За одговор јој је казао невину шалу. За првом је дошла друга, за другом трећа и тако даље које су биле постепено све смелије док нису у најпријатнијем чаврљању заборавили на Једличка и на уговорени састанак.

Кад се приближавало једанаест, почело је Штиглица бринути шта је с Једличком. Али га је госпођа Илонка утешила говорећи: кад га досад нема, не треба га тако скоро очекивати, јер се сигурно одвезао с каквим пословним пријатељем. Намигнула му је такође да види у таквом поступку нарочито Једличкову пакост, који их хотимице оставља да чекају. И на пола из осветљивости на пола из жеље да се једном поштено разговори о својим стварима наредила је Штиглицу да остане. Причала му је о подневном спору са својим мужем, намигнула му да му је повод љубомора и покушала тиме што више дићи своју женску вредност. Онда му је поверила своју згуду с маестром, своју брачну верност и своје душевне муке у тој прилици. Да је маестро побегао с госпођицом Барицом њој у пркос, а чему је још нарочити доказ то да је девојку тако безобразно оставио. И онда још све оне лепе ствари које женске током година испреду на рачун истинитих дејстава из своје фантазије и из својих жеља.

Штиглиц је био толико галантан, да се ни у себи није усуђивао смешкати. Пажљиво, задивљено ју је гледао кроз своје дебеле наочари и све јој као свето веровао. Његове очи су се љубазно интензивно светлиле и госпођа Илонка је одједном осетила да је Штиглиц заправо пријатан човек.

Штиглиц није био глупак. На оптужбе госпође Илонке почео је темпераментно бранити њеног мужа, хвалити његове пословне способности, његову истрајност и марљивост. Његова одбрана је била госпођи Илонки по вољи. Да му се одужи, казала му је шта јој је једном Једличек поверио: да има заправо за све садашње благостање да захвали само њему. Штиглиц који за своје идеје у свом животу није био никад награђен

Stieglitz se je zasmeljal in fino nakazal, češ, da bi se mogle njene besede razumeti tudi dvoumno. Ošvrknila ga je z zadovoljno hudim pogledom. V odgovor ji je povedal nedolžen dovtip. Prvemu je sledil drugi, drugemu tretji in tako dalje, ki so bili postopoma zmerom bolj tvegani, dokler nista v najprijetnejšem kramljanju pozabila na Jedlička in na dogovorjeni sestanek.

Ko se je bližala ura enajst, je začelo Stieglitza skrbeti, kaj je z Jedličkom. Ali gospa Ilonka ga je potolažila, češ, če ga do sedaj ni bilo, ga tudi ni pričakovati tako kmalu, ker se je bil gotovo peljal s kakim poslovnim prijateljem. Namignila mu je tudi, da vidi v takem početju posebno Jedličkovo hudobijo in da ju nalašč pusti čakati. In napol iz maščevalnosti, napol iz želje, da se enkrat dodobra razgovori o svojih stvareh, je velela Stieglitzu, naj ostane. Pripovedovala mu je o opoldanskem sporu s svojim možem, namignila, da mu je bil povod ljubosumnost, in skušala s tem čim bolj dvigniti svojo žensko vrednost. Potem mu je zaupala svojo zgodbo z maestrom, svojo zakonsko zvestobo in svoje duševne muke ob tej priliki. Da je maestro pobegnil z gospodično Barico njej na kljub, za kar je še posebej dokaz, da je dekle tako nesramno zapustil. In potem še vse tiste lepe stvari, ki si jih ženske tekom let spredejo na račun resničnih dejstev iz svoje fantazije in iz svojih želj.

Stieglitz je bil toliko galanten, da se tudi v srcu ni upal smehljati. Pozorno, občudujoče jo je gledal skozi svoje debele očale in ji vse sveto verjel. Njegove oči so se prijazno intenzivno svetile in gospa Ilonka je naenkrat začutila, da je Stieglitz prav za prav prijeten človek.

Stieglitz ni bil bedak. Na obtožbe gospe Ilonke je začel temperamentno zagovarjati njenega moža, hvaliti njegove poslovne sposobnosti, njegovo vztrajnost in marljivost. Njegova obramba je bila gospe Ilonki všeč. Da bi se mu oddolžila, je povedala, kaj ji je bil nekoč Jedliček zaupal: da se ima prav za prav za vse svoje sedanje blagostanje zahvaliti samo njemu. Stieglitz, ki v svojem življenju ni bil za svoje ideje nikoli deležen priznanja,

признањем, био је управо дирнут. Можда је први пут осетио да га је неко, додуше богзна из којих разлога, правично оценио. Његова самосвест је расла. Алкохол је почео деловати, надувао се као мех и заузео позу непризнатог генија. Са стручњачком стварношћу је објаснио госпођи Илонки како је увео њенога мужа у његов садањи посао и одговарајући подвукао своје заслуге. У својим сопственим очима почео је добијати све важније лице, приповедао је како је дао идеју за творницу месних конзерви, израдио план за задругу за млечне производе, такорећи сам основао творницу за прераду предмета од каучука итд.

Питање госпође Илонке како то да од свега тога сам није имао никакве праве користи, први тренутак га је зачудило. Сам на то још није ни помислио. Ипак се брзо снашао.

„Неки људи су необично сиромашни мислима и идејама, други их имају сувише. Ту се, госпођо, догађа нешто парадоксално. Сиромаштво се радо претвара у богатство, а богатство у сиромаштво.“

Пошто је видео да га није разумела, почео јој је потанко објашњавати, спретно изопачујући слабост у чедност и с фином перфидношћу потискујући Једличка на друго место и себе на прво место. Казао је да кад духовит човек баци неком ко је сам без фантазије добру мисао, тај се је грчевито ухвати и пошто га не збуњују никакви споредни планови, може је и практично спровести. А човек који је богат духом, при томе је, разуме се, овлаш указао на себе — личи на сејача који сипа своје семе свуда унаоколо. И чини му задовољство кад види да је пало на плодно тле, без обзира на то да ли ће плод други пожети.

Самом себи је веровао. Заборавио је како је престано сањао о уносном подuzeћу, заборавио како му брзо понестане воље и енергије кад треба да истраје у извршењу каквог плана, заборавио колико му је пријатније у фантазији, седећи у кафани уз црну кафу и цигарету, подавати се подвизима великих замаха. Сада се осећао као Наполеон који јуриша на парламент са свом огромном будућношћу пред собом.

je bil naravnost ganjen. Morda je prvič začutil, da ga je nekdo, sicer bog ve iz kakšnih razlogov, pravično ocenil. Njegova samozavest je rasla. Alkohol je začel delovati, napihnil se je kakor meh in si nadel pozo nespoznanega veleuma. S strokovnjaško stvarnostjo je razložil gospe llonki, kako je bil vpeljal njenega moža v njegov sedanji posel in primerno podčrtal svoje zasluge. V svojih lastnih očeh je začel dobivati zmerom imenitnejši obraz, pripovedoval je, kako je dal idejo za tovarno mesnih konzerv, izdelal načrt za zadrugo za mlečne izdelke, takorekoč sam ustanovil tovarno za predelovanje predmetov iz kavčuka itd.

Vprašanje gospe llonke, kako da ni od vsega tega sam imel nobenih pravih koristi, ga je prvi trenutek osupnilo. Sam še pomislil ni bil na to. Vendar se je hitro znašel.

»Nekateri ljudje so izredno ubogi na domislicah in idejah, drugi jih imajo preveč. Tu, gospa, se zgodi nekaj paradoksnega. Uboštvo se rado pretvori v bogastvo in bogastvo v uboštvo.«

Ker je videl, da ga ni razumela, ji je začel podrobno pojasnjevati, spretno pretvarjajoč slabost v čednost in s fino perfidnostjo potiskajoč Jedlička na drugo in sebe na prvo mesto. Dejal je, da če duhovit človek vrže nekomu, ki je sam brez fantazije, dobro misel, se je ta krčevito oklene, in ker ga ne motijo nobeni postranski načrti, jo tudi praktično lahko izvede. Človek pa, ki je bogat na duhu — pri tem je seveda rahlo nakazal nase — je podoben sejavcu, ki trosi svoje seme vsenaokrog. In v zadoščenju mu je, če vidi, da je padlo na rodovitna tla, ne glede na to, če bo plod drugi požel.

Samemu sebi je verjel. Pozabil je, kako je neprestano sanjal o dobičkanosnem podjetju, pozabil, kako mu hitro zmanjka volje in energije, če je treba vztrajati pri izvršitvi kakega načrta, pozabil, koliko prijetnejše mu je, če se v fantaziji, sedeč v kavarni pri črni kavi in cigareti, vdaja velikopoteznim podvigom. Sedaj se je čutil kakor Napoleon, ki naskakuje parlament, z vso velikansko bodočnostjo pred seboj.

Госпођа Илонка не би веровала сопственим очима и ушима, да је није алкохол уљуљкао у ону лаку отупелост у којој се човек ником и ничем више не чуди. Штиглица је тај тренутак осетила као фатално биће, видела у њему генија, неоткривену будућу величину. Како бедан, како свакидашњи и досадан јој се у том тренутку учинио Једличек. Кад је чула из његових уста такве речи? У својој глупости је зграбио за једну од безбројних Штигличевих замисли и сада је покорно жватао њу и вукао из ње проценте. Да, маестро је био леп и знао је говорити, али он је познавао само једну песму: песму о љубави. У другим обзирима био је исто тако баналан као њен муж. Али Штиглиц је генијел

Одједном ју је обузело сажаљење према том човеку. Како с висине општи њен муж с њим, а ипак је према њему сиромашак који живи од милости његова духа. Пошто се сама осећала врло лепом, ружноћа другог је није бунила. А Штиглиц је био несумњиво ружан. Кад би му исказала наклоност, била би му само правична. А ипак, чинило би јој задовољство, јер би тиме понизила и својега мужа који се неправично осећао узвишеним над њим.

Штиглиц је с искуством безброј пута разочараног, запостављеног и понижаваног човека пратио њене осећајне пермутације. Знао је да се пред њом не сме поставити у улогу непобедивог Дон Хуана, него јој мора, као непризнати геније, дати све предности њеног проналаска. Причао јој је о својим дубоким разочарањима код жена које га нису разумеле ни упознале, које су претпостављале њему највеће глупаке и лопове. Његова фантазија је деловала перфектно, одавно су се већ преместили на софу, ухватио ју је за руку и она му је другом миловала његову. Заборавили су на Једличку и да се може сваки час вратити. У тренутку намерне разнежености Штиглиц се сагнуо, почео јој ватрено љубити руке, одједном стиснуо главу у њено наручје и расплакао се док је вештом кретњом неприметно склонио наочаре на сигурно место. Њене руке су га миловале по коси, њено тело је осећало тик уз себе страног мушкарца који јој се ноћас први пут приближио, њено срце је било меко, попустљиво. На-

Gospa Ilonka bi ne bila verjela lastnim očem in ušesom, da je ni bil alkohol že zazibal v tisto rahlo otopenost, v kateri se človek nikomur in ničemur več ne čudi. Stieglitz je ta trenutek občutila kot fatalno bitje, videla v njem genija, nespoznano bodočo veličino. Kako klavern, kako vsakdanji in dolgočasen se ji je ta trenutek zazdel Jedliček. Kdaj je bila slišala iz njegovih ust take besede? V svoji zabitosti je bil pograbil za eno izmed neštetihi Stieglitzovih zamisli in sedaj je vdano zvečil na njej in vlek iz nje procente. Dà, maestro je bil lep in je umel govoriti. Toda on je poznal samo eno pesem: pesem o ljubezni. V drugih pogledih je bil prav tako banalen, kakor njen mož. Toda Stieglitz je bil ženij!

Naenkrat jo je obšlo sočutje do tega človeka. Kako z viška doli občuje njen mož z njim, in vendar je proti njemu siromak, ki živi od milosti njegovega duha. Ker se je sama čutila zelo lepo, je grdota drugega ni motila. In Stieglitz je bil nedvomno grd. Če bi mu izkazala naklonjenost, bi mu bila samo pravična. In vendar, v zadoščenju bi ji bilo, da bi s tem ponižala tudi svojega moža, ki se je po krivici čutil vzvišenega nad njim.

Stieglitz je z izkušnostjo neštetokrat razočaranega, zapostavljanega in poniževanega sledil njenim čustvenim permutacijam. Vedel je, da se pred njo ne sme postaviti v vlogo nepremagljivega Don Juana, marveč ji mora kot nespoznani veleum dati vse prednosti njenega odkritja. Pripovedoval ji je o svojih globokih razočaranjih pri ženskah, ki ga niso niti razumele, niti spoznale, ki so predpostavljale njemu največje bedake in lopove. Njegova fantazija je delovala perfektno, zdavnaj sta se že bila presedla na zofo, prijel jo je za roko in ona mu je z drugo božala njegovo. Pozabila sta na Jedlička in da se utegne vsak čas vrniti. V trenutku smotrene razneženosti se je Stieglitz sklonil, ji začel vroče poljubljeni roke, naenkrat stisnil glavo v njeno naročje in se razjokal, medtem ko je z vajeno kretnjo neopazno spravil očale na varno. Njene roke so ga božale po laseh, njeno telo je čutilo tik ob sebi tujega moškega, ki se ji je bil nocoj prvič približal, njeno srce je bilo mehko, voljno. Naslonila se je nazaj, zatisnila oči in se prepustila sladkim občutkom.

слонила се уназад, стиснула очи и препустила се слатким осећањима. Његове руке су дрхтавом кретњом напипале њене бокове, попеле се горе, глава је ишла за њима тик уз њено тело. Пољубио ју је у врат, у недра, сакривајући лице испред њеног погледа. Постао је смелији, њен отпор је био мали, и мало пре него што се у Једличковој канцеларији догодио сличан приказ, госпођа Илонка и Штиглиц су подлегли рафинираној страсти.

*

Једличек је отпратио госпођицу Веру до њеног стана, у непријатној забуни и задњим напором свога каваљерства опростио се с њом и вратио се трезан, натмурен и неиспаван касно ујутро кући. Ма колико желео на свету само једно: утонути у сан, ипак је морао успут саставити вероватан изговор за госпођу Илонку. И кад је ушао у њену спаваоницу, споао га је такав страх, да му је постало рђаво.

Госпођа Илонка се пробудила из сна. Кад је угледала мужа који се враћао у зору, гласно је заплакала. Нагло је, наиме, постала свесна тога да има предност онај који први нападне. И на пола слушајући његово причање, како је био заборавио на празновање неког пословног познаника, како су га после седнице одвукли против његове воље његовој кући и како су га тамо задржали до овог позног доба, пребацивала му је његову безобзирност према њој и да јој поврх свега натовари на врат таквог неотесанца какав је Штиглиц. Једличек се клео да није крив, да је није хотимице оставио саму са Штиглицом, обећао је да ће је за то промашено вече наградити, да ће јој купити нову тоалету и нов зимски капут. Видео је како се полако умиривала, подвлачио изнова своја обећања и кад је допустила да је пољуби, био је сигуран за свој успех. Доспео је да јој пожели само још лаку ноћ и после тога је као заклан заспао. С лукавим смешком, са благом примесом поруге, госпођа Илонка га је још неко време посматрала, онда је угасила светлост и сама утонула у сан.

*

Njegove roke so z drhtečo kretnjo otipale njene boke, se vzpele navzgor, glava je šla za njimi tik ob njenem telesu. Poljubil jo je na vrat, v nadržja, skrivajoč obraz pred njenim pogledom. Postal je drznejši, njen odpor je bil majhen, in malo prej, preden se je v Jedličkovi pisarni dogodil podoben prizor, sta gospa Ilonka in Stieglitz podlegla rafinirani strasti.

*

Jedliček je spremil gospodično Vero do njenega stanovanja, se v neprijetni zadregi in z zadnjim naporom svojega kavalirstva poslovil od nje in se vrnil trezen, mračen in neprespan pozno v jutru domov. Kakor si je na svetu želel samo enega, pogrezniti se v spanec, si je moral vendarle spotoma sestaviti verjeten izgovor za gospo Ilonko. In ko je stopil v njeno spalnico, ga je obšel tak strah, da mu je postalo slabo.

Gospa Ilonka se je prebudila iz sna. Ko je zagledala moža, ki se je vrnil v svitu nastajajočega jutra, je glasno zajokala. Naglo se je bila namreč zavedla, da ima tisti prednost, ki prvi napade. In napol poslušajoč njegovo pripovedovanje, kako je bil pozabil na godovanje nekega poslovnega znanca, kako so ga po seji zavlekli proti njegovi volji na njegov dom in kako so ga bili tam zadržali do te pozne ure, ga je obkladala z očitki glede njegove brezobzirnosti do nje in da ji poleg vsega naprti na vrat takšnega neotesanca, kakršen je Stieglitz. Jedliček se je zaklinjal, da ni sam kriv, da je ni hotel zanalašč pustiti same s Stieglitzem, obljubil je, da jo bo za ta pokvarjeni večer nagradil, da ji bo kupil novo toaleto in nov zimski plašč. Videl je, kako se je polagoma pomirjala, podčrtaval znova svoje obljube in ko je dopustila, da jo je poljubil, je bil svojega uspeha gotov. Utegnil ji je želeti samo še lahko noč in potem je kakor ubit zaspal. Z zvitim smehljanjem, z rahlo primesjo poroga, ga je gospa Ilonka še nekaj časa opazovala, nato je utrnila luč in se tudi sama pogreznila v sèn.

*

Кад се идуће јутро вратио Једличек из купатила и попио, да одагна још последње остатке пролумповане ноћи, црну кафу, никако није могао разумети пет ствари.

Прво, да је могао озбиљно узети, ма само и за часак, какав било Штиглицов предлог.

Друго, да је позвао тога човека због његова плана себи кући.

Треће, да је прекршио договор, и то због своје секретарице, те осуве, пегама посуте девојке, коју као женку још никад није приметио. Поред свега, осећао је још нарочиту отпорност према женама с наочарима.

Четврто, да се са својом секретарицом показао у позним сатима у ноћним локалима, он, ожењен човек, при чему га је видело неколико познаника. То би могло имати за њега врашки непријатних последица.

И пето, да се упустио он, шеф, са својом намештеницом у интиман однос, што је, сматрао, у датим околностима, за двапут судбоносно.

За све те „глупости“, како их је данас називао, није видео никаквог правог разлога. Није био ни пијан, нити је икад нагињао пустоловинама. Његова солидност била је у пословним круговима управо ноторна и важио је за силно промишљеног човека. Друкчије није могао те бесмислице себи објаснити него својим „живцима“ који су били последњих дана под утицајем јаке депресије.

Ништа мање се оно јутро није чудила госпођа Илонка. Никако и никако јој није ишло у главу да се подала човеку Штиглицова кова. Његов патос јој се чинио данас, при дневној светлости, смешан, Штиглиц сам неозбиљан, немогућ, одвратан. За часак је приметила синоћ његове ненаоружане очи, али је тада превидела утисак који су направиле на њу; али данас их се живо сећала: бледе, неизразите, крмељиве, црвено обрубљене и без капака. Уздрхтала је. А можда је само уображавала да је била његова? Кад се није подала маестру, красном, живом човеку, чије ју је само присуство узбуркало, чији је најмањи додир електризирао њена осећања, како би се могла подати накази као Штиглиц? Дакле, ипак није било истина што је уображавала? Заправо је јасно да му се није могла

Ko se je prihodnje jutro vrnil Jedliček iz kopalnice in popil, da prežene še zadnje ostanke prekrokane noči, črno kavo, nikakor ni mogel razumeti petero stvari.

Prvič, da je mogel vzeti resno, in čeprav samo za trenutek, kakršen koli Stieglitzev predlog.

Drugič, da je povabil tega človeka zaradi njegovega načrta k sebi na dom.

Tretjič, da je prekršil dogovor in to zaradi svoje tajnice, tega suhljatega, s pegami posutega dekleta, ki je kot ženske še nikoli ni bil opazil. Poleg vsega je čutil še poseben odpor do žen z očali.

Četrtyč, da se je bil s svojo tajnico pokazal v poznih urah v nočnih lokalih, on, oženjen človek, pri čemer ga je videlo nekaj znancev. To bi utegnilo imeti zanj lahko prekleto neprijetne posledice.

In petič, da se je spustil on, šef, s svojo uslužbenko v intimen odnos, kar je smatral v danih okoliščinah za dvakrat usodno.

Za vse te »neumnosti«, kakor jih je danes imenoval, ni videl nobenega pravega razloga. Niti ni bil pijan, niti kadar koli nagnjen k pustolovstvu. Njegova solidnost je bila v poslovnih krogih vprav notorična in veljal je za silno preudarnega moža. Drugače si teh nesmiselnosti ni mogel razlagati, kakor s svojimi »živci«, ki so bili zadnje dni pod vplivom močne depresije.

Nič manj se tisto jutro ni čudila gospa Ilonka. Nikakor in nikakor ji ni hotelo v glavo, da se je bila predala človeku Stieglitzevega kova. Njegov patos se ji je zdel danes, v svitu dneva, smešen, Stieglitz sam neresen, nemo-goč, odvraten. Za trenutek je bila ujela sinoči njegove neoborožene oči, a takrat prezrla vtis, ki so ga bile naredile nanjo; ali danes se jih je živo spominjala: blede, neizrazite, krmežljave, rdeče obrobljene in brez vek. Streslo jo je. Morda pa si je samo domišljala, da je bila njegova? Če se ni bila predala maestru, krasnemu, živemu človeku, čigar sama navzočnost jo je vzvalovila, čigar najmanjši dotik je elektriziral njene čute, kako bi se bila vendar mogla prepustiti spaki, kakršna je bil Stieglitz? Torej vendarle ni bilo res, kar si je domišljala? Prav za prav je jasno, da se mu ni bila mogla predati. Res je,

подати. Истина, мало ју је покушавао загрлити, али убрзо је морао увидети с ким има посла. Кад се није дала маестру, није се могла ни њему дати. Шта је очевидније од тога? И једина брига која је још мучила госпођу Илонку била је да би могао Штиглиц штогод уображавати и да не би хтео доћи до истог закључка до каквог је дошла сама.

И као што је Једличек оно јутро узалуд тражио разлог својим поступцима пређашњег дана и као што је госпођа Илонка управо утврдила да се оно што се синоћ догодило, заправо није догодило, тако је и госпођица Вера, кад се пробудила из тешког, мучног сна, проживљавала тренутке који су били међу најтежим у њеном животу. Како је могла пасти тако ниско? Како је могла изневерити свога момка који је живео далеко од ње тешким војничким животом, који ју је волео и кога је волела! И још судбоносније: Како се могла упустити у интимност са својим шефом и тиме рискирати службу и добар глас? Како ће моћи погледати то јутро Једличку у очи? Како, доцније, своје момку? Вртело јој се и мешало у глави од самих питања. Њен поступак јучерашњег дана чинио јој се тако стран и тако неразумљив, као да га је учинило неко сасвим друго биће. Има ли, с таквим чином на савести, уопште још право да постоји? Зар није њен живот у клици промашен? Окрутан бол јој се зарезао у срце. Није могла да плаче. У тренутку најгорег очајања лупила је главом у зид. Кад се мало примирила, закључила је да сврши са собом. Заправо живот није вредан да га живиш. И растанак не може бити нарочито тежак.

Ипак се брзо повратила и мада јој је Једличек изричито дозволио да ујутро изостане од службе, дошла је правовремено у канцеларију.

*

Само један је био који је узео све што се догодило као нешто сасвим разумљиво: Штиглиц. Кад је за растанак галантно пољубио госпођи Илонки руку, свратио је у први локал, наручио је пржена јаја и пржене шунке, поштено јео и пио и био са собом необично задовољан. Блага, пријатна сета га је спадала кад

malce jo je skušal objeti, toda kmalu je moral uvideti, s kom ima opravka. Če se ni bila dala maestru, se tudi njemu ni bila mogla dati. Kaj je bolj očitnega kakor to? In edina skrb, ki je še morila gospo Ilonko, je bila, da bi si mogel Stieglitz kaj domišljati in da bi ne hotel priti do istega sklepa, do kakršnega je prišla sama.

In kakor je Jedliček tisto jutro zaman iskal razloga svojim dejanjem prejšnjega dne in kakor je gospa Ilonka pravkar ugotovila, da se tisto, kar se je bilo sinoči zgodilo, prav za prav ni bilo zgodilo, tako je tudi gospodična Vera, ko se je prebudila iz težkega mučnega sna, preživljala trenutke, ki so bili med najtežjimi v njenem življenju. Kako je bila mogla pasti tako daleč? Kako se je bila mogla izneveriti svojemu fantu, ki je živel daleč od nje trdo vojaško življenje, ki jo je ljubil in ki ga je tudi sama ljubila? In še usodnejše: Kako se je bila mogla spustiti v intimnosti s svojim šefom in s tem tvegati službo in dobri glas? Kako bo mogla pogledati to jutro Jedličku v oči? Kako pozneje svojemu fantu? Vrtelo in mešalo se ji je v glavi od samih vprašanj. Njeno početje včerajšnjega dne se ji je zdelo tako tuje in tako nerazumljivo, kakor bi ga bilo storilo neko novsem drugo bitje. Ali ima s takim dejanjem na vesti sploh še pravico do obstanka? Ali ni njeno življenje v kali zavoženo? Okrutna bolečina ji je zarezala v srce. Ni mogla jokati. V trenutku najhujšega obupa je treščila z glavo v zid. Ko se je nekoliko pomirila, je sklenila, da se konča. Prav za prav življenje ni vredno, da ga živiš. In slovo ne more biti posebno hudo.

Vendar se je naglo napravila in čeprav ji je bil Jedliček izrečno dovolil, da izostane zjutraj iz urada, je prišla pravočasno v pisarno.

*

Samo eden je bil, ki je vzel vse, kar se je bilo zgodilo, z veliko samoumevnostjo: Stieglitz. Ko je bil v slovo galantno poljubil gospe Ilonki roko, je zavil v prvi lokal, si naročil ocvrtih jajc in in ocvrte gnjati, pridno jedel in zraven pil rdeče vino in bil s seboj nenavadno zadovoljen. Rahla, prijetna otožnost se ga je lotila, ko se je spominjal

се сећао управо минулих слатких тренутака, у духу их је још једном, сада много подробније, понављао и с минуциозношћу рођенога аналитичара рашчлањавао фазу за фазом. Потпуно је био свестан да има за ноћашње необичне успехе да захвали „случају”, али „случај” је био за њега чинилац на који се цео свој живот доследно ослањао. У атмосфери је било нешто што је обећавало „необичне ствари”, и као што то осећање солидног грађанина узнемирује и кида му живце, тако претставља Штиглицу и људима његова кова њихов прави елемент. С инстинктом човека који у променама не може ништа изгубити него само добити, радовао се свему што је обећавало „нове ствари”. У хаосу је живихнуо и хаос му је давао полета. С грозничавом радошћу је пратио међународне заплете, у себи желео катастрофалне политичке подвиге, волео скандале, финансиске и друштвене афере и пријатно се снашао у свему где су се сударале људске страсти једна с другом. Није био јунак. Напротив. Добро је знао да је у поређењу с многим мушкарцима бојажљив и чак кукавица. Ипак је волео опасност. И највеће му је задовољство било кад је могао сâм коме покварити рачуне.

Појео је, попио и изашао из локала. Телесно се осећао свежим и чилим, и свест да је староме пријатељу, који је за њега имао само још покровитељски потсмех, завео жену, испунила га је меланхоличним задовољством. Са слатким смешком је мумлао у себи улични шлагер:

„Ја љубим руке вам, мадам...“

*

Идуће јутро, већ прилично касно, тргло га је телефонско звонце у претсобљу из његовог сна праведника. С неким неопредељивим инстинктом знао је да зову њега. Убрзо му је газдарица потврдила његову слутњу.

С лаким страхом је зграбио слушалицу. Заиста, звао га је Једличек. Али брзо се умирио. Извињавао му се што га синоћ није било, а уједно га одлучно потсетио да од њихова посла нема ништа. Штиглиц, који је свој план већ одавно преспавао, весело се смејао у телефон и сам прогласио своју мисао глупошћу. Малко

pravkar minulih sladkih trenutkov, v duhu jih je še enkrat, sedaj veliko natančneje, obnavljal in z minucioznostjo rojenega analitika razčlenjal fazo za fazo. Natančno se je zavedal, da se ima za nocojšnje nenavadne uspehe zahvaliti »slučaju«, toda »slučaj« je bil zanj činitelj, na katerega se je bil vse svoje življenje dosledno zanašal. V atmosferi je bilo nekaj, kar je obetalo »nenavadne stvari«, in kakor je ta občutek za solidnega meščana vznemirljiv in živce razkrajajoč, tako je bil Stieglitzu in ljudem njegovega kova njihov pravi element. Z instinktom človeka, ki ne more pri izpremembah ničesar izgubiti, marveč samo pridobiti, se je veselil vsega, kar je obetalo »nove stvari«. V kaosu se je razživel in kaos mu je dajal polet. Z vročično radostjo je zasledoval mednarodne zapletljaje, si na tihem želel katastrofalnih političnih podvigov, ljubil škan-dale, finančne in družabne afere in se prijetno znašel v vsem, kjer so trčile človeške strasti druga ob drugo. Ni bil junak. Nasprotno. Dobro se je zavedal, da je v primeri z mnogimi moškimi plah in celo strahopeten. Vendar je ljubil nevarnost. In v največje zadoščenje mu je bilo, če je mogel sam zmešati štreno.

Pojedel je in popil in zapustil lokal. Telesno se je čutil svežega in čilega in zavest, da je staremu prijatelju, ki pa je imel zanj samo še pokroviteljski posmeh, zapeljal ženo, ga je navdala z melanholičnim zadoščenjem. S sladkim smehljajem je mrmral predse poulični šlager:

»Madame, jaz ljubim vas iz daljave...«

*

Prihodnje jutro, precej pozno že, ga je vrgel telefonski zvonec v predsobi iz njegovega spanja pravičnega. Z nekim neopredeljivim instinktom je vedel, da kličejo njega. Kmalu mu je gospodinja potrdila njegovo slutnjo.

Z rahlim strahom je prijel slušalko. Res, klical ga je Jedliček. Toda kmalu je bil pomirjen. Opravičeval se mu je, ker ga sinoči ni bilo, obenem ga pa odločno opomnil, da z njunim poslom ni nič. Stieglitz, ki je bil svoj načrt že zdavnaj prespal, se je veselo smejal v telefon in sam razglasil svojo domislico za neumnost. Malce mu je bilo

му је, разуме се, било жао за могућношћу која је опет отишла водом, али на разочарања је био већ тако навикнут, да нису више у њему остављала готово никаква трага. И овај пут је имао још морално задовољење, да је Једличка, без његова знања, поштено насамарио.

Кад је затворио телефон, брижљиво се обријао и удесио и отишао у кафану, да кује нове планове.

*

Кад се Једличек с приличним закашњењем показао оно јутро у канцеларији, била је госпођица Вера са свим маром на послу. Упркос слабо проспаване ноћи, упркос моралног мамурлука и упркос опасних догађаја синоћне вечери, ишао јој је посао невероватно лако од руке. Неку нарочиту, скоро непознату радост је осетила према њему.

Једличек је прогунђао поздрав и не погледавши је честито ушао је у своју канцеларију. Скинуо је огртач и шешир, уредио преко телефона ствар са Штиглицом и бацно се на своја акта. И, чудно! Све оно што јуче није могао, урадио је данас играјући се. Написао је концепте за писма, оглас за новине, саставио читаву гомилу понуда. Мирно, као да се међу њима није ништа догодило, позвао је госпођицу Веру и почео јој диктирати у машину. Полако је прешла његова мирноћа и на њу и кад су увече одлазили из канцеларије, било је међу њима све у најлепшем реду. За идући месец се одлучио да јој повиси плату и да тиме дефинитивно уреди ствар пред својом савешћу. На срећу је била иначе тако радознала и неповерљива госпођа Илонка, овај пут необично попустљива, иако му се због Штиглица још увек потсмевала и саветовала му да прекине сваки однос са њим, његов изостанак је свакако оправдала. Поред тога што се оправдао, муж је испунио обећање које јој је био дао оне ноћи.

Живчана напетост је после те вечери чудновато попустила тешки притисак на мозак престао је и живот у граду је узео свој нормални ток. Само споља, из великог света долазиле су до ушију грађана вести о чудним, судбоносним догађајима...

seveda hudo za možnostjo, ki je zopet enkrat splavala po vodi, toda razočaranj je bil že tako vaje, da niso v njem zapuščala skoraj nobenih brazd več. In topot je imel še moralno zadoščenje, da je Jedličku brez njegove vednosti temeljito zagodel.

Ko je zaprl telefon, se je skrbno obril in napravil in odšel kovat nove načrte v kavarno.

*

Ko se je bil Jedliček s precejšnjo zakasnitvijo prikazal tisto jutro v uradu, je bila gospodična Vera s polno pridnostjo pri delu. Vkljub slabo prespani noči, vkljub moralnemu mačku in vkljub nevarnim dogodkom sinočnjega večera ji je šel posel neverjetno lahko od rok. Neko posebno, skoraj nepoznano veselje je dobila do njega.

Jedliček je zagodrnjal pozdrav in ne da bi jo prav pogledal, je stopil v svojo pisarno. Odložil je plašč in klobuk, opravil po telefonu zadevo s Stieglitzem in se vrgel v svoje akte. In, čudno! Vse tisto, česar včeraj ni bil zmož, je opravil danes igrave. Napisal je koncepte za pisma, oglas za časopis, sestavil cel kup ponudb. Mirno, kot da bi se med njima ne bilo nič zgodilo, je poklical gospodično Vero in ji začel narekovati v stroj. Počasi je prešla njegova mirnost tudi nanjo in ko sta zvečer zapuščala urad, je bilo med njima vse v najlepšem redu. Za prihodnji mesec ji je sklenil povišati plačo in s tem definitivno urediti stvar s svojo vestjo. K sreči je bila tudi sicer tako radovedna in nezaupljiva gospa Ilonka to pot čudovito prizanesljiva, in čeprav se mu je zaradi Stieglitza še vedno posmehovala in mu sama nasvetovala, naj prekine vsak posel z njim, mu je, videti je, njegov izostanek vendarle odpustila. Posebno, ko se je izkazal mož beseda in izpolnil svoje obljube, ki ji jih je bil dal tisto noč.

Živčna napetost se je bila po tistem večeru čudovito unesla, težki pritisk na možgane je odnehal in življanje v mestu je zavzelo svoj normalni krogotok. Samo od zunaj, iz velikega sveta, so prihajale na ušesa meščanov vesti o čudnih, usodnih dogodkih...

*

Професор Мек Хауерд, или како му је било име, могао је бити са својим кривим линијама потпуно задовољан. Последњих дана, управо за време очекивања пре-групације сунчаних пега, земаљске и људске катастрофе управо су се нагомилале. У Јужној Америци нова објава рата, у Шпанији револуција, негде слом диктатуре, на другом месту њено настајање, седам оставки влада, велике поводње и поплаве у Кини, у Јапану земљотрес и хиљадама мртвих, у Америци пропадање гомиле новчаних завода, смрт три велика државника, небројено туча, убистава, брачних трагедија, силовања, негде страشان атентат.

И напослетку: његова апстрактна мисао бројевима трагати за кретањем судбине? Зар није и он сам подлегао упливу засада још непознатих, али ипак израчунљивих астралних сила? Зар нису он и сви остали људи, сва жива бића, слични машинама, додуше унапред намештеним и по одређеном систему саграђеним, а које терају стране невидљиве силе које су исто тако реалне као нама већ познати покретачи? И те силе терају опет друге и ове опет нове и све је у непрестаном оптицању. Упознамо прве и претпостављамо друге. Упознамо друге и претпостављамо треће. Али шта је последњи покретач који тера цео тај механизам, који држи звезде у њихову кретању, који проузрокује пре-групације на астралним телима, који држи на узди судбину свемира? Не познајемо га. *Ignoramus*. Ухваћени у механизам свемирског догађања, само смо његов делић, и очајан је наш напор да се истргнемо из њега и бацимо ослобођен поглед на њега.

Професор Мек Хауерд је оставио своје записе у мапу и ставио их *ad acta*. Разуме се, није знао да су почела његова опажања, заслугом његова два асистента кривудава пут у јавност. Ипак ћемо му рећи да може бити потпуно у миру: Мали свет наставља своје одређено оптицање неизмењено даље и нема ништа људско што би могло стварно зауставити његово кретање

*

Profesor McHoward, ali kako mu je bilo ime, je mogel biti s svojo krivuljo popolnoma zadovoljen. V zadnjih dneh, vprav za časa pričakovane pregrupacije solnčnih peg, so se zemeljske in človeške katastrofe vprav nagromadile. V južni Ameriki nova napoved vojne, v Španiji revolucija, nekje zlom diktature, drugod njen nastanek, sedem ostavk vlad, velike povodnji in poplave na Kitajskem, na Japonskem potres in na tisoče mrtvih, v Ameriki propad kopice denarnih zavodov, smrt treh velikih državnikov, nešteto pobojev, umorov, zakonskih tragedij, posilstev, nekje strašen atentat.

In naposled: njegova abstruzna domislica, s številkami tipati za kretanjem usode? Ali ni tudi on sam podlegel vplivu zaenkrat še neznanih, vendar preračunljivih astralnih sil? Kaj niso on in vsi ostali ljudje, vsa živa bitja, podobni strojem, sicer vnaprej postavljenim in po določenem sistemu zgrajenim, ki pa jih poganjajo tuje, nevidne sile, ki so prav tako realne, kakor nam že znana gibala? In te sile poganjajo zopet druge in te zopet nove in vse je v neprestanem krogotoku. Spoznamo prve in predpostavljamo druge. Spoznamo druge in predpostavljamo tretje. Toda kaj je zadnje gibalo, ki poganja ves ta mehanizem, ki drži zvezde v njihovem kretanju, ki povzroča pregrupacije na astralnih telesih, ki drži na vajetih usodo vesoljstva? Ne poznamo ga. *I g n o r a m u s.* Ujeti v kolesje vesoljnega dogajanja smo samo tega delček in brezupen je naš napor, da bi se iztrgali iz njega in vrgli sporščen pogled nanje.

Profesor McHoward je shranil svoje zapiske v mapo in jih položil a d a c t a. Seveda ni vedel, da so šla njegova opazovanja po zaslugi njegovih dveh asistentov svojo kričečo pot v javnost. Vendar mu povemo, da je lahko popolnoma pomirjen: Mali svet nadaljuje svoj začrtani krogotok neizpremenjeno dalje in nič človeškega ni, kar bi moglo resnično zaustaviti njegovo gibanje.

БОГОМИР МАГАЈНА

Магајна је Нотрањац по пореклу — рођен је 13 јануара 1904 у Горњим Времама код Диваче — али се школовао углавном у Љубљани, где је почео и медицинске студије, које је затим довршио у Загребу. Сада је већ више година лекар у болници за душевне болести у Љубљани.

Књижевношћу се почео бавити рано; био је још у гимназији кад су му изашле прве штампане ствари. Сарађивао је у Дому и свету, Младици, Модрој птици и другим часописима. Досад је изашло више збирки његових прича: Приморске новеле (1930), Браћа и сестре, Ле хрепенења,¹ а осим тога приповетке Горњи град и Граничари, од којих друга приказује живот нашега народа са обе стране државне границе према Италији. Уопште, предмет Магајниних списа често је судбина нашег живља под туђом влашћу. Другим његовим новелама даје значајну ноту пишећ лекарски позив. Тако и новели Чиновник Филип Клеменчич мора на операцију, која је први пут изашла у Модрој птици 1934/1935. — Нарочиту страну Магајиног дела претстављају бајке и приче за младеж. У књизи су објављене бајке Бркоња Чељустник и Чудновата бајка о Виду и лабуду белој птици. Прва је преведена на српскохрватски. И поједине Магајнине новеле изашле су на српскохрватском, чешком, словачком и француском.

¹ Само чежње.

BOGOMIR MAGAJNA

Magajna je Notranjec po rodu — rojen je 13. januarja 1904. v Gornjih Vremah pri Divači — a šolal se je v glavnem v Ljubljani, kjer je začel tudi medicinske študije, ki jih je nato dokončal v Zagrebu. Zdaj je že več let zdravnik v bolnici za duševne bolezni v Ljubljani.

S književnostjo se je začel baviti zgodaj; bil je še v gimnaziji, ko so mu izšle prve tiskane stvari. Sodeloval je v *Domu in svetu*, *Mladiki*, *Modri ptici* in drugih časopisih. Doslej je izšlo več zbirk njegovih novel: *Primorske novele* (1930.), *Bratje in sestre*, *Le hrepenenja*; razen tega povesti *Gornje mesto in Graničarji*, od katerih druga prikazuje življenje našega ljudstva na obeh straneh državne meje z Italijo. Vobče je predmet Magajnovih spisov pogosto usoda našega življa pod tujo oblastjo. Drugim njegovim novelam daje značilno noto pisateljev zdravniški poklic. Tako tudi noveli *Uradnik Filip Klemenčič mora na operacijo*, ki je najprej izšla v *Modri ptici* 1934/1935. — Posebno stran Magajnovega dela predstavljajo pravljice in črtice za mladino. V knjigi sta objavljeni pravljica *Brkonja Čeljustnik in Čudovita pravljica o Vidu in labodu belem ptiču*. Prva je prevedena v srbskohrvaščino. Tudi posamezne Magajnove novele so izšle v srbskohrvatskem, češkem, slovaškem in francoskem jeziku.

БОГОМИР МАГАЈНА

ЧИНОВНИК ФИЛИП КЛЕМЕНЧИЧ МОРА НА ОПЕРАЦИЈУ

Чиновник Филип Клеменчич (десет година службе, хиљаду седам стотина динара месечне плате, тридесет шест година стар — бујне, глатко очешљане, црне косе, сразмерно грађеног и не сувеша дебелог тела, због свакодневне једночасовне гимнастике прилично развијених мишица, због свакодневне осмочасовне вежбе врло развијена способност за рачун и статистику) — приметио је да му отичу колена. Једно јутро се пробудио — целу ноћ му се у сну чинило да нешто није у реду — и упркос тога што му се госпођа Марта Чернигој трипут појавила у сну, осетио јаке болове у обема коленима, које су пратили оштри прободи. Одгурнуо је покривач, засукао доње рубље и брижљиво разгледао колена. Заиста, оба колена су била тако поднадула ко још никад. Ставио је дланове на њих и осетио како су врућа. Диагноза је била потпуно јасна: „Реуматизам!“ Нагнуо се према ноћном ормарићу, узео из фиоке термометар и ставио га под пазуво. Гледајући на сат чекао је пет минута, а онда је, пун напрегнутог очекивања, погледао живу. „Тачно тридесет осам целих са седам!“ Филип Клеменчич још није био задовољан. Узео је у руке још и кашику и огледало. Окренуо је светиљку на ормарићу према лицу — било је, наиме,

BOGOMIR MAGAJNA

URADNIK FILIP KLEMENČIČ MORA NA OPERACIJO

Uradnik Filip Klemenčič (deset let službe, tisoč sedem sto dinarjev mesečne plače, star šest in trideset let — bujnih, gladko počesanih, črnih las, sorazmerno raslega in ne preveč debelega telesa, zaradi vsakdanje enourne telovadbe precej razvitih mišic, radi vsakdanje osemurne vaje zelo razvita sposobnost v računstvu in statistiki) — je zapazil, da mu otekajo kolena. Nekega jutra se je prebudil — vso noč se mu je v sanjah zdelo, da ni nekaj prav — in kljub temu, da se mu je gospa Marta Černigoj trikrat prikazala v sanjah, začutil pekoče bolečine v obeh kolenih, ki so jih spremljali ostri bodljaji. Odgrnil je odejo, zavihal spodnje hlače in si skrbno ogledal kolena. Res — obe kolena sta bili tako zabuhli kot še nikoli. Položil je dlani nanje in začutil, kako sta vroči. Diagnoza je bila popolnoma jasna: »Revmatizem!« Sklonil se je k nočni omarici, vzel iz predala toplomer in ga položil v pazdušno kotanjo. Gledajoč na uro je čakal pet minut, potem pa je poln napetega pričakovanja pogledal na živo srebro. »Točno osem in trideset celih sedem!« Filip Klemenčič še ni bil zadovoljen. Vzel je v roke še žlico in zrcalo. Zaobrnil je luč na omarici proti obrazu — bilo je namreč že pozno jeseni, ko je ob šestih zjutraj še tema — odprl usta na široko, naravnal žarnico vanje, stisnil z žlico jezik navzdol, na-

већ касно у јесен, кад је у шест ујутро још мрак — разјалио уста, управио сијалицу у њих, притиснуо кашиком језик доле, поставио левом руком огледало пред уста и погледао у грло. Заиста, управо у ждрелу избочила су се красно оба крајника, јако повећани и посути жутим пегicama. Клеменчич је извукао кашику из уста и узвикнуо: »Angina lacunaris!«

Пре три године је имао ангину лакунарис последњи пут, а пре три године редом сваку зиму трипут. Уредски лекар му је тада одлучно саветовао да у државној болници извади крајнике и запретио му да ће се иначе појавити какво запаљење срца, бубрега, а највероватније реуматизам. Али баш тада се водио по новинама бој за крајнике и против њих. Филип Клеменчич се одлучио да причека до идуће године. А идуће године није било ангине ниоткуд. То јутро се с великом горчином сетио лекарова савета и горко се кајао што га није послушао. Упркос тога покушао је сам устати и отићи у канцеларију, да тамо сам каже шта му се десило и уједно замоли за осам дана боловања. Али, кад је стао на ноге, у глави му је зашумило од болова. Брзо је опет легао. Онда је дотле куцао чланком по ноћном ормарићу док се није појавила газдарица, Франца, већ унапред сва поплашена. „Госпођо Франца, реуматизам имам!“ Франца је замахала рукама, склопила прсте као на молитву: „Реуматизам, господине Клеменчичу?“ — „Да, госпођо Франца, реуматизам и *angina lacunaris*. Неко време нећу ићи у мензу и срдачно бих вас молио, ако би хтели, да кувате и за мене. Поред тога бих вас молио да ми однесете писмо у канцеларију и да идете по уредског лекара. Разуме се да ћу вам све то посебно платити.“

Клеменчич није још никад узимао боловање и сматрао је такву ствар сасвим непотребном. Сваког чиновника који је узео такво отсуство, погледао је постранце, као да је хтео рећи — разумемо се. А сада је изгледало да ће морати и сам молити такво отсуство. Тешко му је ишло писање пером, извињавао се надугачко и нашироко, описао у танчине све појаве своје бо-

stavil z levico zrcalo pred usta in zastrmel v goltanec. Res tik med požiralnikom sta se krasno bočili obe bezgavki, močno povečani in posuti z rumenimi pegicami. Klemenčič je potegil žlico iz ust in vzkliknil: »Angina lacunaris!«

Pred tremi leti je imel angino lacunaris zadnjič, po-
prej pa tri leta po vrsti vsako zimo trikrat. Blagajniški
zdravnik mu je tedaj odločno nasvetoval, naj si da v dr-
žavni bolnišnici izrezati bezgavke, in mu zagrozil, da se
bo sicer pojavilo kako vnetje srca, ledvic, z največjo ver-
jetnostjo pa revmatizem. Toda prav tedaj se je vršil po
časopisju boj za bezgavke in proti njim. Filip Klemenčič
se je odločil, da počaka do prihodnjega leta. Prihodje leto
pa ni bilo angine od nikoder. To jutro se je z veliko gren-
kostjo spomnil na zdravnikov nasvet in se bridko kesal,
da ga ni poslušal. Kljub temu je poizkusil sam vstati in
odpotovati v urad, da tam sam pove, kaj se mu je pripe-
tilo, ter prosi obenem za osem dni bolniškega dopusta.
Toda ko je stopil na noge, mu je v glavi kar zašumelo
od bolečin. Hitro je legel nazaj. Potem je toliko časa trkal
s členkom po nočni omarici, da se je prikazala gospodinja
Franca, že vnaprej vsa preplašena. »Gospa Franca, revma-
tizem imam!« Franca je zakrilila z rokami, sklenila prste
v bogca: »Revmatizem, gospod Klemenčič?« — »Da, gospa
Franca, revmatizem in angino lacunaris. Nekaj časa pač
ne pojdem v menzo in bi vas srčno prosil, če bi kuhali
tudi zame. Poleg tega bi vas prosil, da bi mi odnesli pismo
na urad in šli po blagajniškega zdravnika. Seveda bi vam
vse to posebej poplačal.«

Klemenčič si ni še nikoli vzel bolezenskega dopusta
in je smatral tako stvar za docela nepotrebno. Vsakega
uradnika, ki si je vzel tak dopust, je pogledal postrani,
češ — saj se razumemo. Sedaj pa je vse kazalo, da bo
moral sam prositi za tak dopust. S težavo mu je šlo pisanje
izpod peresa, opravičeval se je na dolgo in široko, popisal
natanko vse pojave svoje bolezni in prosil spoštovano

лести и молио поштовану управу да његов господин колега, Жоже Лобода, преузме за неко време и његов посао.

Уредски лекар је дошао већ у једанаест. Насмејао се кад је видео да је Филипа Клеменчича напао реуматизам. „Нисам ли вам рекао, драги господине!“ Сада ћемо испирати уста водониковим пероксидом. Јешћемо анакот пастиле и натријев салицил. Уједно ћемо мазати колена атофан машћу. Атофан је, додуше, специјалитет, али добар специјалитет, иако скуп. Изгледа да на срцу и бубрезима нема још ништа нарочито. Кад спадне температура и кад мало спласну колена, ићи ћемо у болницу и дати да нам изваде крајнике — крајнике безусловно, господине Клеменчичу! Ево вам рецепт. Доћи ћу да видим. Ништа озбиљно! Збогом!”

Филипу Клеменчичу се није чинило ништа чудније на свету него то да лежи код куће, да не рачуна и да неће направити за време целе болести ниједне статистике. Уједно су га обузимале дубоке мисли док је лежао сам ноћ и дан, ноћ и дан. Додуше, редовно га је посећивао Жоже Лобода и у танчине га обавештавао како посао напредује. „Кад оздравим, частићу те, и ако се разболиш, преузећу, разуме се, твој посао и слаћу поздраве управнику одељења“, одговарао му је Клеменчич. Филип Клеменчич би такође страшно радо поверио Жозу Лободи да оде и да каже госпођи Марти Чернигој — Брег бр. 10, II — да је он, Клеменчич, врло болестан. Али шта би мислили онда људи у канцеларији и шта би коначно мислио Жоже Лобода сам, ма да не би рекао ништа. А газдарици која иде сваки дан већ на прву мису такође не може поверити тако нешто. Најбоље би, разуме се, било кад би позвао горе с трећег спрата медикара Петра Болета. Али враг га знао — Петар Боле је све пре него ружан, и сваке седмице води неку нову сукњу горе себи. Сигурно би се латио и госпође Марте Чернигој. А данас су, Боже мој, женске такве, да човек никад о њима не зна све. Петар Боле ће за кратко време отпутовати на шести семестар у Загреб и зато би се још с већим весељем латио госпође Марте. Медикар Петар Боле је, међутим, други дан дошао сам у собу. Зачудио се

upravo, naj bi njegov gospod kolega Jože Loboda prevzel nekaj časa tudi njegovo delo.

Blagajniški zdravnik je prišel že ob enajstih. Kar nasmejal se je, ko je videl, da se je Filipa Klemenčiča lotil revmatizem. »Ali vam nisem povedal, dragi gospod! Sedaj si bomo izpirali usta z vodikovim peroksidom. Jedli bomo anakot pastile in natrijev salicil. Obenem si bomo mazali kolena z atophan-mazilom. Atophan je sicer specialiteta, toda dobra specialiteta, čeprav draga. Kaže, da na srcu in ledvicah še ni nič posebnega. Ko upade vročina in ko nekoliko splahnejo kolena, bomo šli v bolnišnico in si bomo dali izrezati bezgavke — bezgavke brezpogojno, gospod Klemenčič! Tukaj imate recept. Pridem pogledat. Nič resnega! Zbogom!«

Filipu Klemenčiču se ni zdelo nič bolj čudnega na svetu kakor to, da leži doma, da ne računa in da ne bo naredil med vso boleznijo niti ene statistike. Obenem pa so se ga polaščale globoke misli, ko je ležal, sam noč in dan, noč in dan. Sicer ga je redno obiskoval Jože Loboda in mu natanko poročal, kako gre delo naprej. »Ko ozdravim, bom že dal za pijačo in če zboliš, bom seveda jaz prevzel tvoje delo in sporočal pozdrave upravniku oddelka,« mu je odgovarjal Klemenčič. Filip Klemenčič bi tudi strašno rad naročil, naj gre Jože Loboda povedat gospe Marti Černigoj — Breg št. X. II — da je on, Klemenčič, zelo bolan. Toda kaj bi si mislili potem ljudje v uradu in kaj bi si končno mislil Jože Loboda sam, čeprav bi ne rekel ničesar. Gospodinji, ki hodi vsak dan že k prvi maši, pa tudi ne more naročiti kaj takega. Najboljše bi seveda bilo, če bi poklical gori s tretjega nadstropja medicince Petra Boleta. Toda vrag vedi — Peter Bole je vse prej kot grd in vsak teden pelje kako novo krilo gori k sebi. Prav gotovo bi se lotil tudi gospe Marte Černigoj. In danes so ženske pač take, da človek nikoli o njih vsega ne ve. Peter Bole pa odpočuje v kratkem v šesti semester v Zagreb in bi se zato še z večjim veseljem lotil gospe Marte. Medicinac Peter Bole pa je drugi dan prišel sam v sobo. Začudil se je, da je Klemenčič bolan, sedel k njemu na posteljo in kljub temu, da je Filip Klemenčič sklenil, da ne bo poprosil Petra Boleta, naj gre k Marti Černigoj,

да је Клеменчич болестан, сео је код њега на постељу и упркос тога што је Филип Клеменчич решио да не замоли Петра Болета да иде код Марте Чернигој, дакле упркос тога што није имао Боле никакве заслуге за коју би му се Филип Клеменчич морао одужити, почео је Петар Боле: „Додуше, врло сам изненађен да си болестан. Знам и то да је непристојно од болесника узајмити новаца. Ипак изгледа да те враг још неће скоро однети и зато те молим да ми позајмиш сто динара. Зала ми је рекла да би ишла куда довече са мнош. Упознао сам је данас. Красна девојка, али, Боже мој, треба да жртвујем за њу неколико динара. А мање од сто нечасно је позајмљивати!” Клеменчич је без речи отворно ормарић, узео из њега сто динара и предао их Петру Болету. Тек онда је рекао узвишеним гласом: „Разуме се, ти мислиш да ме враг неће однети, али цела ствар није тако проста. Кад бих имао само реуматизам, не бих рекао ништа, али, драги мој, имам и *hypertrophiu tonsillarіs chronicu* која ме с времена на време напада као *angina lacunarіs*; драги мој, крајнике мора да ми изваде. Да није ангина нешто само тако, читао сам пре у твојој *Интерној* коју си наручио из Берлина.” Филип Клеменчич је још мало повисио глас, оштро упрко свој поглед у Болетово лице и наставио: „А сада те не само као медицинара него и као човека и пријатеља питам: Реци ми потпуно тачно колико вероватноће има да одем због операције крајника на други свет.”

Петар Боле је устао с лежишта, турио руке у џепове и ишао неко време по соби горе доле. Филип Клеменчич је оштро посматрао сваки његов покрет и још оштрије његове очи. А Петру Болету је пријало што је у том тренутку изгледао тако важан. Напоследку је одговорио: „Управо двапут толико вероватноће има да заглавиш на тој операцији, управо двапут толико колико да ће ти пасти опека на главу и убити те кад будеш ишао по Миклошичевој цести од Униона до затора.” Петар Боле се зауставио, загледао се Клеменчичу у очи и намигнуо. Клеменчич је пребледео: „Боле, то ни сам себи не верујеш. Видео сам како си нехотице намигнуо и тиме издао своју праву мисао. Драги при-

torej kljub temu, da ni imel Bole nobene take zasluge, za katero bi se mu moral Filip Klemenčič oddolžiti, je začel Peter Bole: »Sicer sem zelo presenečen, da si bolan. Tudi vem, da je nespodobno od bolnika si izposojati denar. Vendar kaže, da te hudič še ne bo kmalu vzel, in zato te prosim, da mi posodiš sto dinarjev. Zala mi je rekla, da bi šla zvečer kam z menoj. Spoznal sem jo danes. Krasno dekle, toda nekaj dinarjev ji bo pač treba žrtvovati. Manj kot sto dinarjev pa si je nečastno izposoditi!« Klemenčič je brez besede odprl omarico, vzel iz nje sto dinarjev in jih izročil Petru Boletu. Šele potem je rekel z vzvišenim glasom: »Seveda, ti misliš, da me hudič ne bo vzel, toda vsa stvar ni tako preprosta. Če bi imel samo revmatizem, bi ne rekel nič, toda, dragi moj, imam tudi hypertrophijo tonsillaris chroniko, ki me od časa do časa napada kot angina lacunaris; dragi moj, bezgavke si moram dati izrezati. Da ni angina kar tako, sem bral zadnjič v tvoji *Interni*, ki si jo naročil iz Berlina.« Filip Klemenčič je še nekoliko zvišal glas, ostro zapičil svoj pogled v Boletov obraz in nadaljeval: »Sedaj pa te ne samo kot medicinca, ampak tudi kot človeka in prijatelja vprašam: Povej mi popolnoma natanko, koliko odstotkov je verjetnosti, da pojdem radi operacije bezgavk na drugi svet.«

Peter Bole je vstal z ležišča, vtaknil roke v žep in stopal nekaj časa po sobi gori in doli. Filip Klemenčič je ostro opazoval vsak njegov gib in še bolj ostro njegove oči. Petru Boletu pa se je imenitno zdelo, da je v tem trenutku tako važen. Končno je odgovoril: »Prav dvakrat toliko verjetnosti je, da pogineš radi te operacije, prav dvakrat toliko, kakor da ti bo padla opeka na glavo in te ubila, ko boš šel po Miklošičevi cesti od Uniona do jetnišnice.« Peter Bole se je ustavil, se zazrl Klemenčiču v oči in pomežiknil. Klemenčič je prebledel. »Bole, tega niti samemu sebi ne verjameš. Videl sem, kako si nehote pomežiknil in izdal s tem svojo pravo misel. Dragi prijatelj, vsi zdravniki ste enaki. Vsak bi hotel zatajiti nevar-

јатељу, сви лекари сте једнаки. Сваки би хтео да прикрије опасности свом болеснику. Али ја нисам баба, нећу се ни операције поплашити, само ипак бих хтео знати како је са мном. Нејасности у погледу самог себе нисам никад волео." — „Ако већ хоћеш — рећи ћу ти да медицина не може никад гарантовати да се неће из најмање ранице развити какав враг. А ти пријатељу, буди миран — орах је теже разбити него грахову љуску. Па збогом! Жури ми се к Зали."

После Болетова одласка обузеле су нашег болесника тешке мисли. А међу њима му се непрестано поред смрти приказивала госпођа Чернигој. Филип Клеменчич је био све пре него женскар. Месеца јуна године хиљаду девет стотина двадесет осме срце му, додуше, никако није дало мира. Али заљубљен није био и зато се одвезао у Загреб. У Љубљани, где не остане ниједна ствар тајна, не би било добро радити такве ствари. А у Загребу је код „женске нечисте" заборавио новчаник. Још целих осам стотина динара је било у њој, стотинарке лепо једна поред друге. Вратио се, али женска нечиста утајила му је новчаник. Зар да иде у полицију, да се онда ствар још дозна и да му име уђе можда и у новине? Велика срећа још што је имао шест банки ситнине у џепу и могао се одвести, а да се није морао појављивати код каквог познаника који би ствар свуда раструбио. Поред тога га је цела ствар још читав месец бринула, док није дао, под лажним именом, прегледати крв и није се нашло у њој ништа необично. Отада се није никад више возио у Загреб и женске је уопште, колико је могуће, избегавао. И ваљда би их избегавао и даље да му није једног дана наручио господин управник да иде код госпође Марте Чернигој да је обавести да ће после рано преминулог мужа примати пензије толико и толико: „Сваки дан долази код мене да досађује, па пошто сам јој обећао да ћу се заузети и пошто је данас субота, свратите ви успут до ње и обавестите је", рекао му је. Клеменчича је први пут, после много година, обузела радозналост док је ишао по степеништу горе. „Каква би могла бити та Марта Чернигој и богзна како има намештену собу." Отворила му је врата с најљубазни-

nosti svojemu bolniku. Ali jaz nisem baba, tudi se ne bom zbal operacije, toda vedel bi pa vendar rad, kako je z menoj. Nejasnosti glede samega sebe nisem nikoli ljubil.« — »Če že hočeš — ti pa povem, da medicina ne more nikoli garantirati, da se ne bo tudi iz najmanjše ranice razvil kak hudič. A ti, prijatelj, bodi potolažen — oreh je teže streti kot pa grahovo lupino. Pa zbogom! Mudi se mi k Zali.«

Po Boletovem odhodu so se polastile našega bolnika težke misli. Med njimi pa se mu je neprestano poleg smrti prikazovala gospa Černigoj. Filip Klemenčič je bil vse prej kot ženskar. Meseca junija leta tisoč devetsto osem in dvajsetega mu srce sicer nikakor ni dalo miru. Toda zaljubljen ni bil in se je zato odpeljal v Zagreb. V Ljubljani, kjer ne ostane nobena stvar tajna, bi ne bilo dobro počenjati takih stvari. V Zagrebu pa je pri »babi nemarni« pozabil listnico. Še polnih osem sto dinarjev je bilo v nji, stotak lepo zraven drugega. Vrnil se je, toda baba nemarna mu je utajila listnico. Ali naj bi šel na policijo, da bi se potem stvar še razvedela in bi prišlo njegovo ime nemara še v časopise? Sreča velika, da je imel še šest kovačev drobiža v žepu in se je lahko odpeljal, ne da bi se bil moral prikazati h kakemu znancu, ki bi stvar povsod raztrobil. Poleg tega ga je vsa stvar še ves mesec močno skrbelo, dokler si ni dal pod napačnim imenom preiskati krvi in ni bilo v nji ničesar nenavadnega. Od takrat se ni nikoli več odpeljal v Zagreb in se je žensk sploh kolikor mogoče izogibal. In bi se jih izogibal menda kar naprej, če mu ne bi neki dan naročil gospod upravnik, naj gre h gospe Marti Černigoj in naj jo obvesti, da bo po zgodaj umrlem možu prejela pokojnine toliko in toliko: »Vsak dan hodi sitnarit k meni, pa ker sem obljubil, da se bom zavzel, in ker je danes sobota, pa stopite vi mimogrede k nji in jo obvestite«, mu je rekel. Klemenčiča se je prvič po dolgih letih polastila radovednost, ko je stopal po stopnišču navzgor. »Kakšna neki mora biti ta Marta Černigoj in bogve, kako ima opremljeno sobo.« Odprla mu je vrata z najljubeznivejšim nasmeškom, kakršnega Filip Klemenčič še nikoli v življenju ni bil deležen; hitro mu je odvzela klobuk in površnik, kar se mu še nikoli ni pripetilo, in

јим осмехом, какав Филипу Клеменчичу још никад у животу није био упућен; брзо му је узела шешир и горњи капут, што му се никад није десило, и још пре него што је дошао себи седео је у мекој наслоњачи, видео како се отвара пред њим боца ликера, како налива ликер у ванредно укусну чашицу па и у другу чашицу, чуо како је госпођа Марта скоро пригушено кликнула: „Пијте, господине Клеменчичу!“ Затим је чуо како су се куцнуле чашице, осетио како му клизи слатка течност по грлу, видео уједно како је одједном потекао велик поток суза из широких, силно жалосних очију и тачно је знао, а да му није ни рекла, да плаче за прерано умрлим мужем.

Дакле, заправо нису све жене на свету једнаке. Кад је неколико минута касније боље дошао к себи, почео је трезно разматрати цео положај и увидео је заправо саме угодне ствари. Госпођа Марта је била такорећи још млада. Очи Филипа Клеменчича прешле су сав високи пут од њене брижљиво уређене косе, преко очију, преко затегнутих усана, преко сразмерних прсију, на којима су почивале скоро четири секунде. Разуме се да у ово време, кад госпођа жали, не би било прикладно мислити на штогод непристојно. Када је, тренутак затим, очима прелетео остали део тела, окренуо их је, погледао по соби и утврдио да је намештај пун хармоније и да вреди најмање петнаест хиљада динара. На полицама је видео најновије књиге наших издавачких предузећа, због чега је створио о душевности госпође Марте најлепши суд. Додуше, сам није никад читао такве ствари, али неки нарочити чар је ипак био у свему томе. „Читате ли много, госпођо?“ упитао је. „Да, господине Клеменчичу, кад немам никог с киме бих се разговарала у овим дугим вечерима.“ Развезао се разговор и госпођа Марта знала је толико ствари, да се Филип Клеменчич, што се знања тиче, учинио самом себи велики сиромаш, разуме се кад би изузели рачун и статистику. На крају му је рекла да је још који пут посети, јер би она тешко коме другом толико ствари рекла као њему. „То ти је жена“, мислио је корачајући кући. Ни најмањег знака заводљивости. Па за мужем још и сада плаче, мада је већ

še preden se je zavedel, je že sedel v mehkem naslanjaču, videl, kako se odpira pred njim steklenica likerja, kako curlja liker v silno ljubeč kozarček in še v drug kozarček, slišal, kako je gospa Marta skoraj šepetaje vzkliknila: »Pijte, gospod Klemenčič!« Potem je slišal, kako sta trknila kozarca, čutil, kako mu polzi sladka tekočina po grlu, videl obenem, kako se je naenkrat udrl velik potok solz iz širokih, silno žalostnih oči, in je natanko vedel, ne da bi mu bila povedala, da se joka za prezgodaj umrlim možem.

Torej prav za prav niso vse ženske na svetu enake. Ko se je nekaj minut pozneje bolj ovedel, je začel trezno premotrivati ves položaj in spoznal prav za prav same ugodne stvari. Gospa Marta je bila tako rekoč še mlada. Oči Filipa Klemenčiča so prepotovale vso visoko pot od njenih skrbno urejenih las, čez oči, čez napete ustnice, čez primerne prsi, na katerih so počivale skoraj štiri sekunde. Seveda bi v tem času, ko gospa žaluje, ne bilo primerno misliti na kaj nespodobnega. Ko je hip nato preletel z očmi ostalo telo, jih je zaokrenil, pregledal po sobi in dognal, da je pohištvo polno harmonije in vredno najmanj petnajst tisoč dinarjev. Na policah je zagledal najnovejše knjige naših založb, radi česar si je ustvaril o duševnosti gospe Marte najboljšo sodbo. Sicer ni sam nikoli čital takih stvari, toda neki poseben čar je vendarle bil v vsem tem. »Ali veliko čitate, gospa?« je vprašal. »Da, gospod Klemenčič, ko pa nimam nikogar, ki bi se z njim pogovarjala ob teh dolgih večerih.« Razpletel se je pogovor in gospa Marta je vedela toliko stvari, da se je Filip Klemenčič, kar se znanja tiče, zazdel samemu sebi velik revež, seveda, če bi izvzeli računstvo in statistiko. Ob koncu mu je rekla, naj jo še kdaj obišče, ker bi ona težko komu drugemu toliko stvari povedala kot njemu. »To ti je ženska«, si je mislil, ko je korakal domov. Niti najmanjšega znaka zapeljevanja. Pa še sedaj se joka za možem, ko je vendar že nekaj mesecev v grobu. Če bi jaz umrl, bi se nihče ne jokal. Morda Jože Loboda in pa stara Franca. Toda čez mesec dni bi nihče več ne mislil name. Krog treh po pol-

неколико месеци у гробу. Кад бих ја умро, нико не би плакао. Можда Јоже Лобода и стара Франца. А кроз месец дана нико не би мислио на мене. Око три после поноћи бурно је у својим сновима загрлио госпођу Марту и, кад се тренутак затим пробудио, постао је сав збуњен и преплашен. Ток његова живота се прекренуо. Није више било онако као пре. Ипак му то није сметало да поново посети госпођу. Учинио је то врло опрезно, да га не би когод видео. У понашању Марте Чернигојеве није се ништа променило. Можда је постала за трунку веселија — али два сата су код ње прошла као два минута. Исто тако је било при следећим посетама. А Филип Клеменчич је почео једно за другим у сновима грлити госпођу Марту, и цела ствар се развила већ тако далеко да је решио заобилазним путем изјавити јој љубав. Али напослетку, кад је стајао пред њом и кад јој је већ хтео рећи како му се појављује у сну, одједном се сетио тешких времена у којима живимо. Човек никад не зна шта ће бити идући месец. Одједном можеш изгубити службу или ти избије какав рат. Шта се зна! Боље би било кад би још једну годину причекао. То вече му је госпођа разлагала из неке књиге живот Ескимма. „То је природа, жива природа“, рекла је. „Тамо човек не познаје никаква околишења. Тамо је живот још примитиван и природан. Муж и жена не познају тамо никаквих запрека. Ако му се свиђа, дође он к њој и ни пет ни шест свадбена ноћ је ту. И ако муж умре, може доћи одмах други.“ Клеменчич се зачуђено загледао у њу, али она је замисљено наставила. „Разуме се, у нашим крајевима је култура сувише напредовала, и ја не могу да замислим да бих само тако могла изчупати лик покојнога мужа из срца.“ Појавиле су јој се сузе у очима, а он је ухватио за руку и почео је свим силама тешити. При том се прсима нехотице наслонила на његов лакат, али се није усуђивао одмаћи га. Толико нежности је било у том призору да је Филип Клеменчич одлучио да причека најмање још две године док јој не открије своју љубав, ако не буде неких нарочитих запрека. Ту ноћ му се појавила госпођа Марта Чернигој трипут, а ујутро је опазио да га је напао реуматизам и да су му

noči je v svojih sanjah burno objel gospo Marto in ko se je hip nato prebudil, je postal ves zbežan in preplašen. Tok njegovega življenja se je zaokrenil. Nič več ni bilo tako kot poprej. Vendar ga to ni oviralo, da ne bi ponovno obiskal gospe. Storil je to zelo previdno, da bi ga kdo ne videl. V vedenju Marte Černigojeve se ni nič izpremenilo. Morda je postala za trohico veselejša — toda dve uri sta pri nji minili kot dve minuti. Prav tako je bilo ob naslednjih obiskih. Filip Klemenčič pa je začel kar po vrsti v sanjah objemati gospo Marto in vsa stvar se je razvila že tako daleč, da ji je sklenil po ovinkih razodeti ljubezen. A nazadnje, ko je stal pred njo in ji že hotel povedati, kako se mu ona prikazuje v sanjah, se je naenkrat spomnil težkih časov, v katerih živimo. Človek nikoli ne ve, kaj bo prihodnji mesec. Kar naenkrat lahko izgubiš službo, ali pa ti izbruhne kakšna vojska. Kaj vemo! Boljše bi bilo, če bo še eno leto počakal. Ta večer mu je gospa razlagala iz neke knjige življenje Eskimov. »To je priroda, živa priroda«, je rekla. »Tam človek ne pozna nobenih ovinkov. Tam je življenje še primitivno in naravno. Mož in žena ne poznata tam nobenih ovir. Če mu je všeč, pride on k nji in meni nič, tebi nič je poročna noč tukaj. In če mož umre, pride lahko takoj drugi.« Klemenčič je začuden zastrmel vanjo, toda ona je zamišljeno nadaljevala. »Seveda, v naših krajih je kultura preveč napredovala in jaz si ne morem misliti, da bi si kar tako iztrgala podobo umrlega moža in srca.« Prikazale so se ji solze v oči, on pa jo je prijel za roko in jo začel tolažiti na vso moč. Pri tem se je s prsmi nehote naslonila na njegov komolec, a se ni upal odmakniti ga. Toliko nežnosti je bilo v tem prizoru, da je Filip Klemenčič sklenil najmanjše še dve leti počakati, preden ji bo razodel svojo ljubezen, če ne bo kakih posebnih ovir. To noč se mu je prikazala gospa Marta Černigoj trikrat, zjutraj pa je zagledal, da se ga je lotil revmatizem in da so mu nabrekle bezgavke. Nobena stvar ni brez žaloigre in prav sedaj, ko je zaplaval Klemenčič v pravi čarobni svet, je moral priti vrag s svojo boleznijo. »Kaj si mora misliti gospa Marta! Obljubil sem ji, da jo ta teden obiščem dvakrat, pa me obakrat ni bilo. In revici se niti ne sanja, v kakšnem težkem položaju sem.« Še nikoli se mu ni zdela tako lepa kot sedaj, ko ni mogel do nje.

натекли крајници. Ниједна ствар није без трагикомедије и баш сада када је Клеменчич запливао у прави чаробни свет, морао је доћи враг са својом болешћу. „Шта ће мислити госпођа Марта! Обећао сам јој да ћу је ове недеље двапут посетити па ме оба пута није било. А сиротица и не сања у каквом сам ја тешком положају!“ Још никад му се није чинила тако лепа као сада кад није могао к њој. Претстављао је како лежи у мртвачници с оне стране болнице. Код ногу, обувених у црне папуче од хартије, виси му листић с натписом: „Sepsis“. Пред вратима је тужна и досадна ограда с огромном жалосном врбом којој гране висе управо до земље. Господин шеф, Жоже Лобода и Франца управо одлазе од њега пошто су га свега попрскали благословљеном водицом — барабе медикара Петра Болета, разуме се, није било ни близу — још је весео што не мора вратити сто динара. А онда дође, лако као црна нимфа, госпођа Марта. Тихо, тихо застане поред његова леша и крупне сузе јој се круне из очију. „Тек што је почела моја срећа, нова љубав, нова радост, и већ одлази на други свет“, мислиће. Госпођа Марта Чернигој ће му ставити киту цвећа на прса и, разуме се, за погребом ће ићи такође. Колеге ће се силно чудити ко би могла бити та госпођа. И управник ће им шапнути тек после погребља, на опште чуђење: „Послао сам га к њој с обавештењем да је добила пензију. Јесте ли видели шта се догодило — Филип Клеменчич, хм, није био тако невин као што смо мислили. Тиха вода!“ — Клеменчич се у тим мислима расрдио: „Разуме се, као да они живе као анђели. Ако операција успе, нећу више скривати своје посете, него право у очи ћу им рећи што им припада.“

Петра Болета није било више ни близу, али уредски лекар се трипут појавио и дао му три инјекције актопротина у мишицу, што је врашки болело, мада се лекар притом смешио. Осми дан Филип Клеменчич, у присуству лекара, стао је на ноге које су га чврсто држале. Затим му је лекар још једном прегледао грло, написао упутницу и предао је Клеменчичу: „Сутра се пријавите у болницу ради операције. Данас ћемо телефонирати одељењу да вам спреме постељу. Немојте

Predstavljal si je, kako leži v mrtvašnici onkraj bolnišnice. Ob nogah, obutih v papirnate črne copate, mu visi listek z napisom: »Sepsis«. Pred vrati je pusta in dolgočasna ograja z velikansko vrbo žalujko, ki ji veje vise prav do tal. Gospod šef, Jože Loboda in Franca pravkar odhajajo od njega, potem ko so ga vsega poškopili z blagoslovljeno vodo — barabe medicenca Petra Boleta seveda niti blizu ni bilo — še vesel je, da mu ni treba vrniti sto dinarjev. Potem pa pride nalahno kakor črna nimfa gospa Marta. Tiho, tiho se ustavi poleg njegovega trupla in debele solze ji padajo iz oči. »Komaj se je začela moja sreča, nova ljubezen, novo veselje, pa ti že gre vse skupaj na drugi svet«, si bo mislila. Gospa Marta Černigoj mu bo položila šop cvetja na prsi in seveda, za pogrebom pojde tudi. Kolegi se bodo silno čudili, kdo neki mora biti ta gospa. Upravnik pa jim bo zašepatal šele po pogrebu v vseobče strmenje: »Poslal sem ga k nji s sporočilom, da je dobila pokojnino. Ali ste videli, kaj se je zgodilo — Filip Klemenčič, hm, ni bil tako nedolžen, kot smo si mislili. Tiha voda!« — Klemenčič se je med temi mislimi razsrdil: »Seveda, kakor da bi sami živeli kot angeli. Če se operacija posreči, ne bom nič več zakrival svojih obiskov, ampak naravnost v obraz jim bom povedal, kar jim gre.«

Petra Boleta ni bilo več blizu, toda blagajniški zdravnik se je trikrat prikazal in mu trikrat uštrcnil akto-protina v mišico, kar je vražje bolelo, čeprav se je zdravnik pri tem smehljal. Osmi dan se je Filip Klemenčič vpricho zdravnika postavil na noge, ki so ga trdno držale. Nato mu je zdravnik še enkrat pregledal grlo, napisal listek in ga izročil Klemenčiču: »Jutri se javite v bolnišnici na operacijo. Bomo telefonirali danes na oddelek, da vam pripravijo posteljo. Ne premislite se! Vsa stvar bi se

да се предомислите! Цела ствар би се могла поновити! Ако се предомислите, идући пут нећемо више лечити ми, него потражите другог лекара, господине Клеменчичу!"

По лекарову одласку Клеменчич није опет легао, него се најбрижљивије спремио. Пошто је било тек један после подне, упутио се прво у Тиволски парк. Пун тешких мисли, дуго је ходао стазама. Сунце је сасвим мутно сијало кроз маглу касне јесени. Последњи листови су слетали с дрвећа. Нигде није било младог човека. Само понеки старац се полако гегео кроз парк према граду. На голој тополи су непомично чучале три црне вране. А уз то су, као узгред, богзна зашто, звонила звона на свима љубљанским црквама.

„Све мирише на смрт“, уздахнуо је. У њему је почела силна борба да ли да допусти да га оперишу или не. „Ако ствар не успе, бићу за неколико дана сигурно мртав. Ако им не допустим, онда је могуће да ћу живети још дуго, мада ће ме мучити најразличније тешкоће. А ако операција успе? Да, онда бих постао чио, здрав и силян, и с весељем бих одлазио госпођи Марти Чернигој. Да ли би Марта хтела волети болесног, реуматичног Филипа Клеменчича? Не, ружно би било кад бих онда још трчао за њом.“ — Утучен и несигуран, упутио се у канцеларију да каже управнику шта ће се догодити с њим: „То није ништа, таква операција. Од ње ретко ко умре“, тешио га је управник и насмешио се. „Разуме се, а сам се радује што се не мора оперисати“, скоро љутито је помислио Клеменчич. „Буди храбар“, бодрио га је Јоже Лобода. „Многима су већ обе ноге отсекли па су остали живи. Онај који иде с осмехом и без бриге на операцију, педесет пута ће је лакше издржати него онај који дрхти још пре него што угледа нож.“

Још с тежим срцем се упутио сада Клеменчич госпођи Марти. С неким узвишеним осећањем је покуцао и ушао. Изненађен је застао напред себе. „Госпођо Чернигој!“ — Она није дигла главу. „Госпођо Чернигој, срдите ли се?“ — Она још није дигла главу. „Разуме се, ви се срдите“, наставио је горко, „срдите се, јер не знате како је са мном. Мислите ли ви да ја за ма какву ситуацију не бих одржао реч и да не бих дошао к вама?“

utegnila ponoviti! Če se premislite, ne bomo prihodnjič več mi zdravili, ampak si poiščite drugega zdravnika, gospod Klemenčič!»

Po zdravnikovem odhodu Klemenčič ni legel nazaj, ampak se je kar najskrbneje napravil. Ker je bila še le ena popoldne, se je napotil najprej v Tivolski park. Poln težkih misli je dolgo stopal po stezah. Sonce je prav medlo sijalo skozi poznojesensko meglo. Zadnji listi so odletavali z drevja. Nikjer ni bilo kakega mladega človeka. Le neki starec se je počasi zibal skozi park proti mestu. Na golem topolu so nepremično čepele tri črne vrane. Zraven pa so kakor nalašč, bog ve zakaj, zvonili zvonovi po vseh ljubljanskih cekvah.

»Vse diši po smrti«, je zavzdihnil. V njem se je vnela močna borba, ali naj se da operirati ali ne. »Če se stvar ponesreči, bom v nekaj dneh gotovo mrtev. Če se ne dam operirati, potem je mogoče, da živim še dolgo, čeprav me bodo mučile najrazličnejše težave. Če pa se operacija posreči? Da, potem bi postal čil, zdrav in silen in z veseljem bi zahajal h gospe Marti Černigoj. Ali bi Marta hotela ljubiti betežnega revmatičnega Filipa Klemenčiča? Ne, grdo bi bilo, če bi potem še silil za njo.« — Potr in negotov se je napotil v urad povedat upravniku, kaj se bo zgodilo z njim: »To ni nič, taka operacija. Na nji umrje le malokdo«, ga je tolažil upravnik in se nasmehnil. »Seveda, sam pa je vesel, da se mu ni treba operirati«, je skoraj jezno pomislil Klemenčič. »Hraber bodi«, ga je bodril Jože Loboda. »Marsikomu so že obe nogi odrezali, pa je ostal živ. Tak, ki gre s posmehom in brez skrbi na operacijo, jo prestane petdesetkrat laže kot tak, ki se trese, še preden zagleda nož.«

Še s težjim srcem se je napotil sedaj Klemenčič h gospe Marti. Z nekakim vzvišenim občutjem je potrkal in vstopil. Marta Černigoj je sedela na naslanjaču in ni dvignila glave, ko je vstopil. Presenečen je obstal na sredi sobe. »Gospa Černigoj!« — Ona ni dvignila glave. »Gospa Černigoj, ali se srdite?« — Ona še ni dvignila glave. »Seveda, srdite se«, je nadaljeval grenko, »srdite se, ker ne veste, kako je z menoj. Ali mislite, da bi jaz za prazen

Госпођа Марта је сада дигла главу и погледала га. Видео је да има орошене очи, што га је опет испунило неизмерном нежношћу. „Госпођо Марта, осам дана сам имао тежак реуматизам. Морао сам јести натријев салицил, мазати се атофаном и добијати актопротин у мишице. Цело време сам мислио на вас, госпођо Чернигој! Хтео сам вас обавестити, али језици би онда разносили ваше име.“ Госпођа Чернигој је устала, пришла му и узвикнула: „Хвала Богу кад сте оздравили, господине Клеменчичу! Дрхтала сам од помисли да вам је моје друштво постало можда досадно.“ Затим је спустила очи и полугласно додала: „Толико сам ових дана мислила на вас. Да сам знала, дошла бих и дворила вас.“

„Госпођо Марта, мислите ли да сам здрав? Кад бих био! Није само реуматизам“ — сада је Клеменчич подигао глас — „госпођо Марта, најгоре долази. Сутра ме намеравају оперисати; мисле да ми изваде крајнике. Нико не зна шта ће се десити. Могућа је чак и сепса. Ваш благопокојни господин супруг такође је сасвим изненада отишао на онај свет.“ Неколико часака је ћутао а онда наставио с некаквим жалосним поносом: „Може се догодити да се нећемо више моћи посећивати на овом свету.“

Пре него што је Клеменчич дошао себи, госпођа Марта му је обавила руке око врата. Притисла му је усне на образ и у том положају почела плакати на сав глас. Сада нико на свету не би могао наговорити господина Клеменчича да одложи операцију. За своју дужност је сматрао чак да утеши госпођу која је јецала. И то је и учинио. Онда га је госпођа Марта позвала да остане код ње на вечери. „Направићу неколико добрих ствари и да сам драги Бог да да та вечера не буде последња.“

„Сада више није могуће предомислити се“, мислио је Филип Клеменчич други дан у болници, кад су га тачно у петнаест и тридесет водили из његове собе у операциону дворану. До подне га је гроза мало попустила, јер се учинио самом себи силно важан и центар свега догађања. Све се, наиме, вртело око њега: госпођа Чернигој која је плакала, сестре Мавриција и Мари-

nič požrl besedo in ne prišel k vam?» Gospa Marta je sedaj dvignila glavo in ga pogledala. Videl je, da ima rosne oči, kar ga je zopet navdalo z velikansko nežnostjo. »Gospa Marta, osem dni sem imel težak revmatizem. Moral sem jesti natrijev salicil, mazati se z atophanom in dobivati aktoprotin v mišice. Ves čas sem mislil na vas, gospa Černigoj! Obvestil bi vas bil rad, toda jeziki bi nosili potem vaše ime naokoli.« Gospa Černigoj se je dvignila, stopila k njemu in vzkliknila: »Hvala Bogu, da ste ozdravili, gospod Klemenčič! Trepetala sem ob misli, da vam je moja družba postala morda nadležna.« Potem je povabila oči in poltiho pristavila: »Toliko sem v teh urah mislila na vas. Ko bi vedela, bi prišla in bi vam stregla.«

»Gospa Marta, menite, da sem zdrav? Ko bi bil. Ni samo revmatizem« — sedaj je Filip Klemenčič nekoliko zvišal glas, »gospa Marta, najhujše šele pride. Jutri me nameravajo operirati; mislijo mi izrezati bezgavke. Nihče ne ve, kaj se bo zgodilo. Možna je celo sepsis. Vaš blagopokojni gospod soprog je tudi docela nepričakovano odšel na drugi svet.« Nekaj trenutkov je molčal, nato pa nadaljeval z nekakšnim žalostnim ponosom: »Lahko se zgodi, da se ne bomo mogli več obiskovati v tem življenju.«

Preden se je Klemenčič zavedel, mu je gospa Marta ovila roke krog vratu. Stisnila mu je ustnice k licu in v tem položaju je začela jokati na ves gals. Sedaj bi živ krst na svetu ne mogel pregovoriti gospoda Klemenčiča, naj se izmakne operaciji. Za svojo dolžnost je smatral celo potolažiti ihtečo gospo. In to je tudi storil. Potem ga je gospa Marta povabila, naj ostane pri nji na večerji. »Napravila bom nekaj dobrih stvari in sam ljubi Bog daj, da bi ta večerja ne bila zadnja.«

»Sedaj se ni mogoče več premisliti«, si je mislil Filip Klemenčič drugi dan v bolnišnici, ko se ga točno ob petnajstih trideset peljali iz njegove sobe v operacijsko. Dopoldne ga je groza nekoliko popustila, kajti zazdel se je samemu sebi silno važen in središče vsega dogajanja. Vse se je namreč vrtelo okoli njega: jokajoča se gospa Černigoj, sestri Mavricija in Maristela, zdravnik stažist,

стела, лекар стажист, лекар асистент и чак примаријус. Ко би мислио да ће се кадгод толики бринути за њега! На постељи над његовом главом висио је страشان натпис: *Hypertrophia tonsillarum*. То име му се тако гурало у мисли да би га могао почети већ певати као што певају корал пред Ускрс. А после подне му се почела гроза враћати и повећавала се тако јако да би сигурно побегао, да га нису стално тешили или госпођа Марта или сестра Мавриција или сестра Маристела.

„Изволите само горе на столицу”, наредио му је хирург који се већ прао. Погледао је постранце на господина Клеменчича који је од тога погледа сав уздрхтао. Сео је на столицу којој је наслон био јако уздигнут, тако да је седео на њој као на престолу. „Хоћете ли ме везати?” упитао је с грозом. „Није потребно”, загрмео је хирург стојећи код славине и већ се окренуо према њему, наредио му да отвори уста и стрпао му неко гвожђе у зубе, тако да господин Филип Клеменчич није више могао ни уста затворити. Затим му је нешто сасуо дувачем у ждрело. Затим је зграбио справу за инјекцију с дугом иглом која се, како је изгледало, бескрајно полако приближавала устима, нестала у њима као у каверни и забола се прво у једну онда у другу страну; Филип Клеменчич је избуљио очи, али ништа нарочито се није догодило. Мало га је заболело и игла је била опет већ напољу. „Неколико минута ћемо причекати, господине Клеменчичу, да вам живци обамру.” Извадио му је гвожђе из уста и онда се наслонио леђима на зид. Филип Клеменчич га је посматрао непрестано. Хирургов стас му се учинио силан, свемогућ, као стас римскога императора, само што је хирург имао белу тогу препасану пасом. „Од тог хирурга зависи заправо све”, мислио је Филип Клеменчич и није макао очију с хирургових. Тако су непомично гледали један у другога док хирурга није одједном спопао смех. „Разуме се, ни пет ни шест смеје се, као да ће ме ошишати. Са исто таквим осмехом су некад императори потписивали смртне пресуде.” Жмарци које је Клеменчич осетио у ждрелу опет су упутили његове мисли другим правцем. Удубио се у себе. Хирург му се учинио негде страшно далеко. Из те страшне даљине

zdravnik asistent in celo sam primarij. Kdo bi se mislil, da se bo kdaj toliko ljudi brigalo zanj! Na postelji nad njegovo glavo je visel strašni napis: *Hypertrophiatonsillarum*. To ime se mu je tako urinjevalo v misli, da bi ga začel že lahko prepevati, kakor prepevajo koral pred veliko nočjo. Popoldne pa se mu je groza začela povračati in se je stopnjevala tako zelo, da bi gotovo ušel, če bi ga stalno ne tolažili ali gospa Marta ali sestra Mavricija ali pa sestra Maristela.

»Kar izvolite gori na stol«, mu je ukazal kirurg, ki se je že umival. Pogledal je postrani na gospoda Klemenčiča, ki je pred tem pogledom ves vztrepetal. Sedal je na stol, ki je bil zadaj močno vzvišen, tako da je sedel na njem kot na prestolu. »Ali me boste zvezali«, je vprašal z grozo. »Ni potrebno«, je zagrmel kirurg izpred pipe in že se je okrenil proti njemu, mu ukazal odpreti usta in mu vtaknil neko železje med zobe, tako da gospod Filip Klemenčič niti ust ni mogel več zapreti. Nato mu je nekaj sikal s pihalnikom v žrelo. Potem je zagrabil brizgalko z dolgo iglo, ki se je navidez neskončno počasi bližala ustom, izginila v njih kot v kaverni in se zabodla najprej na eno, potem na drugo stran; Filip Klemenčič je vzbulil oči, toda nič posebnega se ni zgodilo. Nekoliko je zbolelo in igla je bila že zopet zunaj. »Nekaj minut bomo počakali, gospod Klemenčič, da vam živci otrpnejo.« Snel mu je železje iz ust in se potem naslonil s hrbtom k steni. Filip Klemenčič ga je opazoval neprestano. Kirurgova postava se mu je zazdela mogočna, vsemogočna, kakor postava rimskega imperatorja, le da je imel kirurg belo togo prepasano s pasom. «Od tega kirurga zavisi prav za prav vse«, si je mislil Filip Klemenčič in ni odmaknil oči od kirurgovih. Tako sta strmela drug v drugega, dokler ni kirurga naenkrat posilil nasmeh. »Seveda, meni nič tebi nič se smeje, kakor da me bo ostrigel. Prav s takim nasmehom so nekoč imperatorji podpisovali smrtne obsodbe.« Mravljinčnost, ki jo je Klemenčič začutil v žrelu, je spet preusmerila njegove misli. Zatopil se je vase. Kirurg se mu je zazdel nekje strašno daleč. Iz te strašne razdalje se mu je počasi bližal in prijel neko zakrivljenemu dletu podobno stvar. Potem je spet kakor iz daljave zaslišal glas sestre Maristele. »Kaj vam je slabo, gospod Klemen-

полако му се приближавао и узео неку искривљену длету сличну ствар. Затим је опет, као из даљине, зачуо глас сестре Маристеле: „Зар вам је рђаво господине Клеменчичу?“ Одрекао је лаганим климањем главе, али је већ угледао велике црне облаке пред очима и хладам зној га је облио. Хтео је проговорити, осетио је како му нешто путује по устима и како му нешто цури из њих, вероватно крв; зажелио је да угледа пред собом Марту Чернигој. Онда је хтео скочити са столице, али јаке руке сетре Маристеле задржале су га. „Не, не дам се оперисати“, хтео је дрекнути, али тада је већ чуо хирургов глас који се орио: „Добро је!“ Дошао је себи и загледао се у његове очи. „Кад ће почети операција“, мислио је да упита, али у тај мах је већ угледао на својим коленима, брижљиво покривеним чаршавом, у белом суду два крваво-црвена, добро позната крајника. Још док му је хирург тампонама заустављао мало крварење, Филип Клеменчич је непомично гледао у те крајнике. Врло чудна ствар, крајници су већ напољу, ти крајници који су потпуно преокренули ток његова живота. Иначе би му сав живот протицао тако равномерно и мртво као што је протекао до времена кад се требало одлучити: „Смрт или живот, с крајницима или без њих. „Али сепса, сепса још није искључена“, одједном се сетио Клеменчич, али је већ поново загрмео хирургов глас. „Места имамо мало. Данас се одморите код нас, а сутра идите кући и неколико дана не једите ништа тврдо! Јесте разумели?“ „Да, да“, замуцао је непомично гледајући и чудећи се.

А у соби га је већ чекала госпођа Марта Чернигој. Говорио јој је шалћући: „Човек мора бити храбар, па ће цела ствар проћи једноставно!“ Госпођа Марта је испружила десну руку према њему и он јој је с измученим лицем вратио стисак.

Часак доцније ушао је у собу и медицинар Петар Боле. Грохотом му се насмејао и рекао:

„Био сам уверен да си већ мртав. А овако ти ипак морам вратити сто динара.“

„Није још све прошло; компликације“, зашаптао је Клеменчич с погнутом главом, погледао госпођу Марту и оставио стотинарку.

čič?« Počasi je odkimal, toda že je zagledal velike črne oblake pred očmi in mrzel znoj ga je oblil. Hotel je izpregovoriti, začutil je, kako mu nekaj potuje po ustih in kako mu nekaj curlja iz njih, najbrž kri; zahrepenel je, da bi zagledal pred seboj Marto Černigoj. Nato je hotel planiti s stola, a krepke roke sestre Maristele so ga pridržale. »Ne, ne, ne dam se operirati«, je hotel zakričati, toda tedaj je že zaslišal bobneči kirurgov glas: »Dobro je!« Zavedel se je in zastrmel v njegove oči. »Kdaj se vendar začne operacija«, je mislil vprašati, toda v tem hipu je že zagledal na svojih kolenih, skrbno pogrnenih s prtom, v beli posodici dve krvavordeči dobro znani bezgavki. Še ko mu je kirurg s tamponi zaustavljal majhno krvavenje, je Filip Klemenčič strmel v te bezgavke. Prečudna stvar, bezgavke so že zunaj, te bezgavke, ki so docela preobrnile tok njegovega življenja. Drugače bi mu vse življenje potekalo tako enakomerno in mrtvo, kot je potekalo do časa, ko se je bilo treba odločiti: Smrt ali življenje z bezgavkami ali brez njih. »Toda sepsa, sepsa še ni izključena«, se je naenkrat spomnil Klemenčič, toda že zopet je zagrmel kirurgov glas. «Prostora imamo malo. Danes se odpočijte pri nas, jutri pa odidite domov in nekaj dni ne jejte nič trdega! Ste razumeli?« »Da, da«, je zajecal strmeč in čudeč se.

V sobi pa ga je že čakala gospa Marta Černigoj. Govoril ji je šepetaje: »Pogumen mora biti človek, pa gre vsa stvar lepo preprosto!« Gospa Marta je stegnila desnico proti njemu in on ji je z izmučenim obrazom vrnil prijem.

Trenutek, pozneje pa je vstopil v sobo še medicinec Peter Bole. Široko se mu je zasmeljal in rekel:

»Prepričan sem bil, da si že mrtev. Tako pa ti moram vendarle vrniti sto dinarjev.«

»Ni še vse prestano; komplikacije«, je zašepetal Klemenčič s sklonjeno glavo, pogledal gospo Marto in spravil stotak.

ЈУШ КОЗАК

Старија генерација савремених словеначких приповедача — оних које претставља наша збирка — има у Јушу Козаку једног од својих најистакнутијих припадника, значајног као писца дужих повести, као аутора есеја и публициста, и као организатора-уредника.

Јуш Козак је рођен 26 јуна 1892 у Љубљани. Учио је гимназију у родном месту, а филозофију у Бечу. Суделовао је у југословенском ђачком покрету и за време рата сносио последице тога учешћа. Од пре двадесет година професор је у Љубљани.

Прво у књизи објављено дело Козаково, Бразде, издала је 1918 „Словенска матица“. Његова каснија делатност обухвата поред многих новела — међу којима нарочиту пажњу заслужује Марки Грол (Љубљански звон 1918) — роман Шентпетер¹ (изашао у књизи 1931), приповетке Бели мецесен² (1926) и Лицитарски замак (1929), врло занимљиву аутобиографску исповест Ћелија (1932), путопис Иза прекомурских колника³ (1934) и бајку Спиридон (1937). У последње време негује Козак неку нарочиту врсту психолошких портрета с ужом или широм позадином, које назива „маске“. Као карактеристичан облик његовог причања узели смо у ову збирку једну од њих Маска Жоржова с овога и с онога света.

Јуш Козак, који се у своје време бавио и позоришном критиком, никад није престао с радом на есеју. Од године 1935 даље уредник је старог књижевног часописа Љубљански звон.

¹ Назив предграђа у Љубљани.

² Ариш (врста четинара).

³ Сеоски путеви.

JUŠ KOZAK

Starejša generacija slovenskega sodobnega pripovedništva — onega, ki ga predstavlja naša zbirka — ima v Jušu Kozaku enega svojih najvažnejših pripadnikov, pomembnega kot pisca daljših leposlovnih tekstov, kot avtorja esejev in publicista, in kot organizatorja-urednika.

Juš Kozak je rojen 26. junija 1892. v Ljubljani. Studiral je gimnazijo v rodnem mestu, filozofijo pa na Dunaju. Sodeloval je v jugoslovanskem dijaškem pokretu in nosil med vojno posledice tega dela. Zdaj je že nad dvajset let profesor v Ljubljani.

Prvo v knjigi objavljeno Kozakovo delo so *Razori*, ki jih je 1918. izdala »Slovenska matica«. Njegova kasnejša delavnost obsega poleg mnogih novel — med katerimi zasluži posebno omembo *Marki Groll* (Ljubljanski zvon 1918) — roman *Šentpetter* (izšel v knjigi 1931.), povesti *Beli mecesen* (1926.) in *Lectov grad* (1929.), zelo zanimivo avtobiografsko izpoved *Celica* (1932.), potopis *Za prekmurškimi kolniki* (1934.) in pravljico *Spiridon* (1937.) Zadnji čas neguje Kozak posebno neko vrsto psiholoških portretov z ožjim ali širšim ozadjem, ki jih sám naziva »maske«. Kot značilno obliko njegovega pripovedništva smo vzeli v to zbirko eno izmed njih: *Maska Georgesova to in onostranska*.

Juš Kozak, ki se je svoj čas bavil tudi z gledališko kritiko, ni nikdar prenehal z esejističnim delom. Od leta 1935. dalje je urednik starega književnega časopisa *Ljubljanski zvon*.

ЛУШ КОЗАК

МАСКА ЖОРЖОВА С ОВОГ И С ОНОГ СВЕТА

Јуче смо сахранили Жоржа, певача уз гитару. Дигнули су тешки мртвачки ковчег и спустили га у раку. „Прими, земљо, што је твоје...“ Пријатељи су му заборавили ставити договорену чашу на гроб, ако би се жедан пробудио.

Пре годину дана опкладио се с њим диaboлични доктор Чофар за кога играње са својим и туђим живцима претставља велику забаву, да на Нову годину неће бити више међу живима. Жорж је трептао очима и широко се смејао кад је пристао на понуђену опкладу. Ведрих новембарских дана је застајкивао пред спомеником на Маријином тргу и задовољно шкиљео у сунце. Затим је почео падати снег, Жоржа је мучила сипња. Поседао је по крчмама уз пећ, шалио се с гостима и кад је био нарочито добре воље, у ситне сате, узимао је гитару, неко време прибирао жице, дубоко се накашљао и запевао своју најмилију:

*Když tě vidím, má panenko,
v tom kostele klečeti,
nic nemohu bohu sloužit,
musím na tě hledět.*

Његова осећајна песма допирала је до срца. Кад су му винска браћа клицала, са задовољним осмехом

JUŠ KOZAK

MASKA GEORGESOVA TO IN ONOSTRANSKA

Včeraj smo pokopali Georgesa, pevca na kitaro. Dvignili so težko krsto in jo spustili v jamo. »Sprejmi zemlja, kar je tvojega...« Prijatelji so mu pozabili postaviti domenjeno čašo na grob, če bi se žejen prebudil.

Pred letom je stavil z njim diabolični doktor Čofar, ki mu je velika zabava, igrati se s svojimi in s človeškimi živci, da ga na Novega leta dan ne bo več med živimi. Georges je utripal z očmi in se široko smejal, ko je sprejel ponudeno stavo. V jasnih novembrskih dneh je postajal pred spomenikom na Marijinem trgu in zadovoljno mežikal v solnce. Potem je pričelo snežiti, Georgesa je trla naduha. Posedal je po krčmah pri peči, se šalil s pivci in če je bil posebno dobre volje, je v pozni uri vzel kitaro, nekaj časa ubiral strune, se globoko odkašljal in zapel svojo najljubšo:

*Když tě vidím, má panenko,
v tom kostele klečeti,
nic nemohu bohu sloužit,
musím na tě hleděti.*

Njegova čustvena pesem je segla v srca. Ko so mu vinski bratje vzklikali, je z zadovoljnim posmehom izpil

је испио чашу до дна, нашироко се облизнуо и шеретски се потсмевао што га Чофар, мада је лекар и хвали се да види у човека, како му се животни сат зауставља, узалуд сахрањује. „Док будем љубио и певао, неће имати моћи нада мнош“, лукаво је приметио и певао затим до зоре. Што се више приближавао Божић, тим ређе су виђали Жоржа. Говорили су да постаје блед и да брижљиво пропиткује међу познаницима да ли доктор Чофар још увек тврди да ће умрети. Шаљивчине су га плашиле да је Чофар у крчми „Под колорватом“ нацртао особит календар по којем броји његове дане.

О Божићу је Жорж потражио доктора у крчми. Одлучним корацима је ушао, на изглед му је лице сијало кад је сео за сто. Чофар се правио као да га није приметио. Говорили су сви одједном, Жорж је постајао нестрпљив. Хтео је навести разговор на опкладу, али доктор се није дао намамити. Спретно се измицао Жоржовим стрелама које су постајале све отровније. Одједном се Жоржу натмурило лице, мрзовољан је устао. Тада га је Чофар уздигнутим гласом позвао да седне, јер да и онако седа последњи пут. Жоржу су дрхтале руке, с муком се савладао да га не нападне кашаљ и озловољен је напустио друштво. Отада га нису више видели. Неко је наскоро затим смејући се приповедао да је касно ноћу, што је било необично, код Жоржа још горела светлост и неко је иза застртих прозора пригушено усклађивао жице. Потврдила је и келнерица Лиза да је Жорж још пре недељу дана однео гитару „да жице не попуцају“.

На Силвестрово су се пријатељи скупили у подруму. Пошто још није било Чофара, нико се није ни сетио Жоржа. Наскоро затим, кад су на Нову годину налили чаше, отворила су се врата и плећати стас се показао у вратима. Жорж је застао код стола, меснате усне су се победоносно смешкале. Пуцнуо је прстима, ставио ђутке руку на сто и изврнуо наливену чашу.

„Где је Чофар?“ упитао је промуклим гласом. Очи су му се сијале, образи су још више горели него обично.

časo do dna, se na široko obliznil in hudomušno zabavljal, da ga Čofar, čeprav je zdravnik in se ponaša, da vidi v človeka, kako se mu življenjska ura ustavlja, zaman pokopuje. »Dokler bom ljubil in pel, ne bo imel nad mano moči«, je zvito pripomnil in prepeval potem do zore. Čimbolj se je bližal božič, tem redkeje so videli Georgesga. Pravili so, da postaja bled in da skrbno poizveduje med znanci, če doktor Čofar še vedno trdi, da bo umrl. Šaljivci so ga plašili, da je Čofar v krčmi »Pod kolovratom« zarisal poseben koledar, na katerem šteje njegove dni.

O božiču je Georges poiskal doktorja v krčmi. Široko je vstopil, na videz mu je lice sijalo, ko je sedel za mizo. Čofar se je delal, kakor da ga ni opazil. Govorili so vse vprek, Georges je postajal nestrpen. Rad bi bil napeljal pogovor na stavo, toda doktor se ni dal izvabiti. Spretno se je izmikal Georgesovim puščicam, ki so postajale vedno bolj strupene. Nenadno se je Georgesu zmračilo lice, nejevoljen je vstal. Tedaj ga je Čofar s povzdignjenim glasom pozval, da naj sede, češ saj je tako in tako zadnjič. Georgesu so drhtele roke, s težavo se je premagoval, da ga ne bi posilil kašelji in ozlovoljen je zapustil družbo. Odslej ga niso več videli. Nekdo je kmalu potem smeje pripovedoval, da je v pozni uri, kar je bilo nekaj nenavadnega, gorela pri Georgesu še luč in je nekdo za zastrtimi okni pridušeno uglašal strune. Potrdila je tudi točajka Liza, da je Georges že pred tednom odnesel kitaro, »da bi strune ne pokobile«.

Na Silvestrovo so se prijatelji zbrali v kleti. Ker še ni bilo Čofarja, se ni nihče domislil Georgesga. Kmalu potem, ko so si v Novem letu nalili čaše, so se odprla vrata in plečata postava se je prikazala med vrati. Georges je obstal pri mizi, mesnate ustnice so se zmagoslavno smehljale. Tlesknil je s prsti, posegel molče na mizo in zvrnil nalito čašo.

»Kje je Čofar?« je vprašal s hripavim glscom. Oči so mu blestele, lica so še bolj žarela kakor ponavadi.

Тек сада су се сетили да Жорж није умро и да је добио опкладу. Жорж је испружио пљоснати длан и наручио вина. „Пијте! Није му пошло за руком да ме пошаље на онај свет.“ Испод пазуха је извукао гитару, дуго је удешавао жице и пажљиво слушао. Ту ноћ се чудно смејао у себи и певао дрхтавим гласом. Тек пред крај га је занело и песма се орила.

*Kdy bych boha tak miloval
jako miluji tebe,
byl bych dávno za svatého
přiját s anděli v nebe.*

Жорж није могао завршити. Пригнуо је главу гитари и у изливима осећања стално је понављао песме. Док је певао, приметио је Чофара који је неопажен тихо сео уз њих. Зачас се дигао, обема рукама се одупро о сто и с љубазним смешком упро очи у лекара. Тешко је дисао, као да је прешао дуг пут. Кад је одахнуо, још увек стојећи, лукаво се нацерио: „Ниси ме, црни враже!“ — „Нисам те“ смејући се потврдио је Чофар и налио му чашу. Жорж је певао до зоре. Ређале су се словачке, чешке, румунске, малоруске, македонске, словенске песме и попевке.

Јутарњи сјај се провлачио кроз ниске прозоре кад се Жорж, сав распаљен, муњевито ударио дланом по бутини, па по гитари, лупио у чело и из пуних плућа запевао маџарски марш:

Csókóloom, csókóloom...

Отада га тихи унутрашњи немир до смрти није више напуштао.

Топли ветрови су дували пред пролеће. Снег се кравио и када је кроз паперјасте облаке синуло сунце, светлиле су се баре на друму.

Жоржа сам срео у подне на Маријином тргу пред спомеником, где је замишљено посматрао свет.

„Већ читав сат бацам удицу“ казао је и смешкао се, „али неће да се ухвати права реч. Превођим Тургењева, његове Записе, и не могу да се сетим како бих се изразио да се ујутро дах земље видео над влажном

Šele sedaj so se domislili, da Georges ni umrl in da je stavo dobil. Georges je sprostrl ploščato dlan in ukazal vina. »Pijte! Ni se mu posrečilo, da bi me spravil s sveta.« Izpod pazduhe je potegnil kitaro, dolgo je preskušal strune in tenko poslušal. To noč se je čudno smehljaj vase in pel z drhtečim glasom. Šele proti koncu ga je zamamilo in pesem je zvenela:

*Kdy bych boha tak miloval
jako miluji tebe,
byl bych dávno za svatého
přiját s anděli v nebe.*

Georges ni mogel končati. Sklonil je glavo h kitari in jo v čustvenih izlivih vedno in vedno ponavljal. Med petjem je opazil Čofarja, ki je neopazen tiho prisedel. V trenutku se je dvignil, se z obema rokama uprl ob mizo in z ljubeznivim smehljajem zapičil oči v zdravnika. Zajemal je sapo, kakor da je prehodil dolgo pot. Ko si je oddahnil, se je še vedno stoje zvito zarežal: »Nisi me, črni hudič!« »Nisem te«, je smeje pritrdil Čofar in mu nalil čašo. Georger je pel do zore. Vrstile so se slovaške, češke, romunske, maloruske, makedonske, slovenske pesmi in popevčice.

Jutrnji sij je lezel skozi nizka okna, ko je Georges ves razvnet bliskoma udaril z dlanjo po stegnu, po kitari, tlesknil ob čelo in iz polnih pljuč zapel madžarski marš

Csókolom, csókolom...

Poslej ga tihi notranji nemir pred smrtjo ni več zapustil.

Topli vetrovi so pihali pred pomladjo. Sneg se je tajal in kadar je skozi puhaste oblake posijalo solnce, so se svetile luže na cesti.

Georges sem srečal opoldne na Marijinem trgu pred spomenikom, kjer je zamišljeno ogledoval ljudi.

»Že eno uro mečem trnke«, je dejal in se smehljaj, »pa se noče ujeti prava beseda. Turgenjeva prevajam, njegove *Zapiske*, a se ne morem domisliti, kako bi povedal, de se je zjutraj dih zemlje videl nad vlažno črnico.

црницом. Пушило се, — за нужду би се рекло — али оно право још се тиме не изражава. Већ јутрос рано ме је та реч пробудила.“

Жорж је био у језику мајстор. Кад је био добре воље, био му је више наслада него средство. Изразе за нове појмове истрéсао је из рукава. Осетљиво му ухо бунило се против сваке вештачке творевине и кад му је требала прикладна реч, у духу је тражио по свој земљи. Ослушкивао је на Красу и на долењским њивама, у забаченим брдским селима, међу бовшким пастирима и халошким виноградарима, био је свуда као код куће: у Белој Крајини као и у горишким Брдима. Потанко је разликовао границе између села, како овде отегну и тамо наглашују. Као да су му биле све струне у уву натегнуте.

„У језику је“, полако ми је тумачио, „такав неред као свуда. Граматичари би хтели да прогласе диктатуру, а жваћу само нагласке и варе мртве законе.“

Жоржа је напао кашаљ и дуго је трајало док није предахнуо. „Људи се не сналазе. Знаш зашто? Господски језик изумире, народ наваљује горе. Сада смо сви извештачени и крвељимо се, јер немамо ни ушију ни моћи да погодимо праву реч.“

Замахнуо је руком и полако се одгегао. Освртао сам се за њим и гледао издалека како му се на сунцу сијала ћелава глава кад је скидао шешир.

Пред вече ме је нанео пут поред његове приземне собице у тесној улици где сунце никад није сијало. Кроз прозор сам угледао насмејано широко лице.

„Имам већ“ приповедао је задовољан, „у подне ми је синило. У Звезди ми је пресекла пут красна девојчица, газелица! Коса као златно повесмо. Само сам је погледао и већ сам имао реч. — Поподне сам још превео ону Пушкинову песму. Слушај...“

Прочитао ми је песму ватреним гласом, као да је његова. Последњу строфу је двапут поновио и пажљиво севио оком на мене. Није чекао мишљење, брзо је сео за сто и поправио први стих.

„Тако, сада се осећа трептање звезде на небу.“ Склонио је хартије и догегао се из ходника.

Kadilo se je — za silo bi bilo — a pravega še ne pove. Že na vse zgodaj me je beseda prebudila.«

Georges je bil v jeziku mojster. Kadar je bil dobre volje, mu je bil bolj naslada kakor pa sredstvo. Izraze za nove pojme je stresal iz rokava. Občutljivo uho se je upiralo vsaki prisiljeni tvorbi, in kadar je rabil primerno besedo, je v duhu iskal po vsej zemlji. Prisluškoval je na Krasu in dolenjskih njivah, v zakotnih gorskih vaseh, med bovškimi pastirji in haloškimi viničarji, bil je povsod doma, takó v Beli Krajini kakor goriških Brdih. Natanko je razločeval razmejkje med vasmi, kako tu zategnejo in tam naglašajo. Kakor da so mu bile vse strune skozi uho napete.

»V jeziku«, mi je počasi razlagal, »je taka zmeda, kakor povsod. Slovníčarji bi radi razglasili diktaturo, pa žvečijo le naglase in varijo mrtve zakone.«

Georgesu je posilil kašelj in dolgo je trajalo, preden je zopet zajel sapo. »Ljudje se ne znajdejo. Veš, zakaj? Gosposki jezik izumira, ljudstvo sili na vrh. Sedaj se vsi silimo in pačimo, ker nimamo ne ušes ne moči, da bi zadeli pravo besedo.«

Zamahnil je z roko in se počasi odzibal. Oziral sem se za njim in gledal od daleč, kako se mu je v solncu svetila plešasta glava, kadar se je odkril.

Proti večeru me je zanesla pot mimo njegove pri-tlične sobice v tesni ulici, kamor ni solnce nikoli posijalo. Pri oknu sem zagledal nasmejani, široki obraz.

»Že imam«, je zadovoljen pripovedoval, »opoldne se mi je posvetilo. V Zvezdi mi je križala pot čudovita deklica, gazelica! Lasje kakor zlato predivo. Samó pogledal sem jo in že sem imel besedo. — Popoldne sem prevedel še tisto Puškinovo pesem. Poslušaj! . . .«

Prečital mi je pesem z vročim glasom, kakor da bi bila njegova. Zadnjo kitico je dvakrat ponovil in me pozorno ošinil. Ni čakal sodbe, hitro je sedel k mizi in popravil prvi verz.

»Tako, zdaj se čuti utrip zvezdo na nebu.« Pospravil je papirje in se prizibal iz veže.

Док је кашљао да се разлегало по тихој улици, смејући се уверавао ме је да не може више остати код куће. „Заљубљен сам а сâм не знам у коју.“

На кестеновима у Звезди су цветале свеће, брезе на градској падини су се окитиле зеленилом кад је Жорж ишчезао. Прозори су били дању, а понекад и ноћу, отворени, папири на столу уређени. У мају се шапутало да Жорж живи код Јудите.

Госпођа Јудита је отворила на ћошку уз широк друм за нунским зидом малу крчму где су у пешчаном дворишту расле три жалосне врбе.

Поподне сам застао пред крчмом која је споља више личила на павиљон него на кућу. Жути зидови су од сунца и кише побледели, понегде је већ отпадао малтер. Жорж је остраг по тесном дворишту ваљао бурад.

„Вино смо купили, треба га преточити.“ Засуканих рукава нагињао се над буре, напињао се тако да му се бела глава ознојила. Кад га је превалио, извадио му је чеп и почео точити вино.

Разметљивим смешком је хвалио вино: „Добра старина, сâм сам куповао.“ Био је сав у послу као да је од младости крчмар. Запиткивао је за познанике, куда одлазе, али видело се да га новости не занимају нарочито.

Сунце је још пекло усијани лимени кров. Жорж је сео и смешкао се. Јеси ли наручио? Знаш, имам вина, али радије не пијем, да нам не понестане. Прошлу недељу смо морали за два дана затворити.“ Кад сам му налио, са слашћу је искапио чашу.

Било је већ вече кад је преточио и одваљао празно буре у буцак. „Спавам под кровом. Врућина је док се кров не охлади. Али ујутро, то је за мене. У Тиволију певају птице, да чујеш само како се зову и подражују, врло рано ме пробуде. После дођу млекарице, сада их већ по корацима познајем. Кадгод се од срца насмејем слушајући какве им чистачи масне причају.“

Жорж је постајао немиран и више пута је ослушкивао јесу ли гости већ у крчми. „Сипња ме је прошла,

Med kašljem, da se je razlegalo po tihi ulici, mi je smeje zagotavljal, da ne more več ostati doma. »Zaljubljen sem in sam ne vem v katero.«

Na kostanjih v Zvezdi so cvetele sveče, breze na grajskem pobočju so se ovesile z zelenjem, ko je Georges izginil. Okna so bila podnevi in še včasi ponoči odprta, papirji na mizi pospravljani. Gospodarja nikoli doma. Iskali so ga po znanih krčmah, nikjer ga niso iztaknili. V maju se je šepetalo, da živi Georges pri Juditi.

Gospa Judit je odprla na vogalu ob široki cesti za nunskim zidom malo krčmo, kjer so na peščenem dvorišču rastle tri vrbe žalujke.

Popoldne sem se ustavil pred krčmo, od zunaj bolj podobno paviljonu kakor hiši. Žolte stene so od solnca in dežja pobledele, ponekod je že odpadal omet. Georges je zadaj na tesnem dvorišču valil sode.

»Vino sva kupila, pretočiti ga je treba.« Z zavihanimi rokavi se je sklanjal nad sodom, se napenjal, da se mu je bela glava oznojila. Ko ga je prevalil, mu je odbil čep in pričel natakati vino.

Z zavestnim smehljajem je hvalil: »Dobra starina, sem sam kupoval.« Ves je bil pri delu, kakor da je že od mladih dni krčmar. Poprašal je po znancih, kam zahajajo, a je bilo videti, da ga novice posebno ne zanimajo.

Solnce je še pripekalo na razbeljeno pločevinasto streho. Georges je prisedel in se muzal. »Si naročil? Veš, vino imam, pa rajši ne pijem, da nama ne zmanjka. Prejšnji teden sva morala dva dni zapreti.« Ko sem mu natočil, je slastno zvrnil.

Zvečerilo se je, ko je pretočil in zavalil prazni sod v kot. »Spim pod streho. Vroče je, dokler se streha ne ohladi. Ampak zjutraj, to je zame. V Tivoliju pojejo tiči, da bi slišal, kako se vabijo in oponašajo, na vse zgodaj me zbude. Potem pridejo mlekarice, zdaj jih že po korakih poznam. Včasi se od srca režim, ko poslušam, kakšne jim pometači solé.«

Georges je postajal nemiren in je večkrat prisluškoval, če so že gosti v krčmi. — »Naduha me je kar

не осећам никакве тешкоће. Пријатан дом човеку све олакша.”

Пала је ноћ и сијалице на улици су се упалиле. Ушли смо у крчму. Била је још празна, само је госпођа Јудита седела за столом. Њене живе очи су несташно поигравале по столовима и корпицама с хлебом на коме су се наслађивале муве.

Жорж је тихо сео у буцак и предано погледао на њу, која га у први мах скоро није ни приметила. Затим га је с љубазним осмехом упитала је ли већ преточио и шта би вечерао. Замахнуо је руком и срамешљиво захвалио.

Госпођа Јудита је у своје време ватрено љубила и живела бурним животом у боемском стилу *fin-de-siècle*, у време живчаних екстаза, кад су њене вршњакиње, међу њима Голо и Жана Оври, будиле на Монтмартру дивљење талентованог богаља грофа Тулуз-Лотрека, кроничара свога времена. Јудита је рано раскинула први брак, заљубила се затим у младог медика и љубављу искусне жене ухватила га у мрежу. Обдарени бујном фантазијом опијали су се романтиком велеградског ноћног живота, несташице и расипања. Јудита је мрзила уређени живот грађанских породица, њихов лажни морал, и неетичност добродушног земаљског створења. Песници и писци тражили су у њеном друштву инспирацију за симболе слободних и чежњивих душа. Јудита није била лепотица, али свака кретња врућег тела зрачила је непресушном животном чежњом. После бурних година раставила се од студента са задржаним сузама и живела неко време с његовим другом, човеком болесне осетљивости и слабе воље, који ју је љубомором непрестаних меланхоличних напада заморио. Убио се, и Јудита, која га се раније до гуше заситила, ватрено је заволела мртвога. Мислила је да ће се удавити у сузама. Кроз годину дана стала је пред олтар с младим судијом кога је занела егзотичност њене прошлости. Срцима се нису никад зближили. Разочарао их је празан и једноличан живот без полета и екстаза. Разишли су се убрзо са задовољством и до његове смрти нису једно за другим осећали потребе. Јудита је остарила, али није увенула. Весело је стиснула Жоржу руку кад се наставио код ње.

minila, nobenih težav ne čutim. Prijazen dom človeku vse olajša.«

Znočilo se je in žarnice na cesti so se užgale. Stopila sva v krčmo. Bila je še prazna, le gospa Judit je sedela sama pri mizi. Njene žive oči so se šegavo ozirale po mizah in košaricah s kruhom, na katerem so se pasle muhe.

Georges je tiho sedel v kot in se vdano oziral vanjo, ki ga prvi hip skoraj ni opazila. Nato ga je s prijaznim nasmeškom vprašala, če je že pretočil in kaj bi večerjal. Zamahnil je z roko in se sramežljivo zahvalil.

Gospa Judit je svoje dni vroče ljubila in živela burno življenje v bohemskem stilu Fin-de-siècla, v času živčnih ekstaz, ko so njene vrstnice, med njimi Golue in Jane Avril, vzbujale na Montmartru občudovanje talentiranega pohabljenca, grofa Toulouse-Lautreca, kronista svojega časa. Judit je zgodaj razdrla prvi zakon, se zaljubila potem v mladega medicinca in ga omrežila z ljubeznijo izkušene žene. Obdarjena z živahno fantazijo sta se opajala od romantične velemestnega nočnega življenja, pomanjkanja in razsipanja. Judit je sovražila urejeno življenje meščanskih družin, njihovo lažno moralno in neetičnost dobrodušnega zemljana. Pesniki in pisatelji so v njeni družbi iskali navdiha za simbole svobodnih in hrepenečih duš. Judit ni bila lepotica, a vsaka kretnja vročega telesa je izžarevala neusahljivo življenjsko hrepenenje. Po viharnih letih se je ločila od študenta z zadržanimi solzami in živela nekaj časa z njegovim tovarišem, človekom bolestone občutljivosti in slabotne volje, ki jo je z ljubosumnostjo nenehnih melanholičnih napadov utrudil. Ustrelil se je in Judit, ki se ga je bila prej že do grla naveličala, je mrliča vroče vzljubila. Mislila je, da se bo v solzah vtopila. Čez leto je stopila pred altar z mladim sodnikom, ki ga je omamila eksotičnost njene preteklosti. V srcu se nista nikoli zblížala. Razočaralo jo je pusto in enolično življenje brez poleta in ekstaz. Razšla sta se kmalu z zadovoljstvom in se do njegove smrti nista pogrešala. Judit se je postarala, a ni ovela. Veselo je stisnila Georgesu roko, ko se je nastanil pri njej.

Крчма је била још увек празна, мада се напољу већ згуснула тама. Јудита је отишла у кухињу и Жорж је постао разговорнији.

„Гости се 'Код нуне' заиста не гурају" смешкао се, „сувише јаку конкуренцију имамо. Били би потребни нови закони који би госте поразмештали. Код нас се са-стају млади парови, жене које би се хтеле сакрити од мужева и мужеви с метресама. Пре неки дан је по пљуску дотрчао из Тиволија Конкордат с конзуловом женом, она с воловским оком. Била је тако покисла да јој је морала Јудита позајмити кошуљу. Онда се до суза насмејала кад сам јој певао шаљиве песмице...”

Жорж је устао и одгегао се точионици где је почео наливати боце. Пре него што је опет сео, погледао је гитару на зиду.

„Живахност, ако је има, почиње 'код нуне' прилично касно.”

Усамљени кораци су се јављали на плочнику кад су се отворила врата и ушли млада девојка и момак у морнарској мајици. Стиснули су се у буцак где их је Жорж пажљиво посматрао.

„Собарица из виле преко пута, момак је слуга у циркусу који баш намештају с оне стране, за коњушницом”, шануо ми је и дигао се да их послужи. Мрзовољно се окренуо кад га је предахитрила Јудита.

„Нећу да се сувише мота око њих...” Приметио сам да се више пута срдито осврнуо на сто у буцаку.

Гости су полако долазили. Изненада су се са смешком и галамом отворила врата, ушле су даме у вечерњим тоалетама, праћене младом и старијом господом. Познао сам јунонски стас лекареве жене између полицијског комесара и стаситог банкара, живахну црнооку руску емигранткињу, притиснуту уз младог инжењера; кикотала се банкарева жена под руку с негованим господином, директором индустриског друштва, и уморно су се смешкале црвене усне беле лепотице. Светлост је осветлила разиграна лица господе и госпођа, међу њима од ноћне хладовине заруменеле образе претседника општине, који је са слатким лицем махнуо школском другу Жоржу. Пролазили су кроз уска врата у посебну собу.

Krčma je bila še vedno prazna, čeprav se je zunaj že zgostila tema. Judit je odšla v kuhinjo in Georges je postal zgovornejši.

»Gostje se ‚Pri nuni‘ res ne tarejo«, se je muzal, »prehudo konkurenco imava. Novi zakoni bi bili potrebni, da bi goste rajonirali. K nama se zatekajo mladi pari, žene, ki bi se rade skrile možem, in možje z metresami. Zadnjič je v plohi pribežal iz Tivolija Konkordat s konzulovo ženo, z boopis. Bila je tako premočena, da ji je morala Judit posoditi srajco. Potem se je do solz nasmejala, ko sem ji prepeval okrogle popevčice...«

Georges je vstal in se odzibal k točilnici, kjer je pričel natakati steklenice. Preden je zopet prisedel, si je ogledal kitaro na steni.

»Življenje, če ga je kaj, se pričinja ‚Pri nuni‘ precej pozno.«

Samotni koraki so se oglašali na tlaku, ko so se odprla vrata in sta vstopila mlado dekle in fant v mornarski maji. Stisnila sta se v kot, kjer ju je Georges pozorno ogledoval.

»Hišna iz vile čez cesto, fant je hlapec pri cirkusu, ki ga postavljalonostran za konjušnico«, mi je zašepetal in se dvignil, da bi jima postregel. Nejevoljen se je okrenil, ko ga je prehitela Judit.

»Nočem, da bi se preveč smukala okoli njih...« Opazil sem, da se večkrat strupeno ozira na mizo v kotu.

Gostje so kapali. Nenadoma so se med smehom in truščem odprla vrata, prihajale so dame v večernih toaletah, obkrožene od mlajših in starejših gospodov. Spoznal sem junonsko postavo zdravnikove žene med policijskim komisarjem in stasitim bankirjem, živahno črnooko rusko emigrantko, prižeto k mlademu inženirju; hihitala se je bankirjeva žena pod roko z negovanim gospodom, ravnateljem industrijske družbe, in trudno so se smehljale rdeče ustnice bele lepotice. Luč je osvetlila razigrane obraze gospodov in gospá, med njimi od nočnega hlada zardela lica župana, ki je s sladkim obrazom zamahnil sošolcu Georgesu. Zvrstili so se skozi ozka vrata v posebno sobo.

Жорж ми је значајно намигнуо: „Најфиније друштво. Ноћу су друкчије ожењени него дању.”

Било је већ касно кад се и предња соба напунила познатима и непознатима. Госпођа Јудита је живахнула. Црна хаљина јој се добро припијала уз још увек обле бокове, њен гласни смех је откривао пробуђено весеље. Жорж је често устајао и погледао за њом кад би журно нестајала у посебну собу откуд се, због бучне забаве, ништа није чуло.

За извесно време насмешила се Јудита и шанула Жоржу који ју је мрко одбио. Положила му је длан на раме и слатко га наговарала. Нежно је помиловао белу руку и незграпно устао: „Нека буде, ако ћеш седети поред мене.”

Прогурао се између столова до гитаре, стискао је на прса и почео удешавати жице. Лице му се расплинуло, с времена на време погледао је на госте и тешко дисао. Јудита му је налила чашу коју је испио с усижаним очима, онда је убрисао затегнуте усне и запевао. Жице су певале, Жорж је увек изнова понављао рефрен Шубертове песме, коју је сваки пут одмах и преводио:

..... *pod tvojim oknom*
zvenele so slavčje pesmice...*

Момак у морнарској мајници љубио је собарици врат. Осећао сам да Жоржу не смета више вика, јер пева само још за Јудиту. Смешећи се наливала му је. Крв му се расцветала на образима и кашаљ га је мучио. Покушао га је прикрити и дигао је глас. Јудита је брижним оком погледала на госте и дала му тајно знак. Жорж је ућутао, онда ударио по гитари и басом запевао мађарски марш. Врата посебне собе закрчио је претседник општине и с чашом у руци наручивао: „Секта, госпођо Јудита!”

Жорж је сетно погледао и шануо: „Само још две су у подруму.” Јудита је весело замахнула шаком, нешто му шапнула и ускоро се вратила с пуним наручјем боца. Жорж је почео певати масне, гости су га

* Звенети у значењу увенути.

Georges mi je pomenljivo pomežiknil: »Najfinejša družba. So ponoči drugače oženjeni kakor podnevi.«

Bilo je že kasno, ko se je tudi prednja soba napolnila z znanci in neznanci. Gospa Judit je oživila. Črna obleka se je dobro prilegala še vedno oblim bokom, njen glasni smeh je razodeval prebujeno veselje. Georges je pogosto vstajal in pogledoval za njo, kadar je odhitela v posebno sobo, odkoder se zaradi šumne zabave ničesar ni čulo.

Čez čas se je prismejala Judit in pošepetala Georgesu, ki jo je mrko zavrnil. Položila mu je dlan na ramo in mu sladko prigovarjala. Lahno je pobožal belo roko in se nerodno dvignil: »Naj bo, če boš sedela pri meni.«

Prerinil se je med mizami do kitare, jo stisnil na prsi in pričel preskušati strune. Lice se mu je razlezlo, od časa do časa se je oziral po gostih in zajemal sapo. Judit mu je nalila čašo, ki jo je izpil s svetlim pogledom, si nato obrisal napete ustnice in zapel. Strune so pele, Georges je vedno iznova ponavljal refren Schubertove pesmi, ki jo je sproti tudi prevajal:

..... pod tvojim oknom
zvenele* so slavčje pesmice...

Fant v mornarski maji je hišni poljubljal vrat. Čutil sem, da Georgesa ne moti več kričanje, ker poje le še za Judit. Smehljaje mu je natakala. Kri se mu je razcvetela na licih in kašelj ga je silil. Poskušal ga je utajiti in je povzdignil glas. Judit se je s skrbljivim očesom ozrla po gostih in mu dala tajno znamenje. Georges je utihnil, nato udaril po kitari in z basom zapel madžarski marš. Vrata posebne sobe je zastavil župan in s čašo v roki naročal: »Sekta, gospa Judit!«

Georges je otožno pogledal in zašepetal: »Samo dve sta še v kleti.« Judit je veselo zamahnila z dlanjo, mu nekaj pošepetala in se kmalu vrnila z naročajem steklenic. Georges je pričel drobiti okrogle, da so ga gostje obsto-

* Zveneti v pomenu oveneti.

опколили и сваки пут му одмах напунили чашу. Претседников сект га је опио, па је променио репертоар. С масних песмица прешао је на скарадне и заједљиве. Јудита се међутим извукла из собе и ускоро се чуло како се лимена завеса спустила на вратима. У посебној соби, где су позвали Жоржа, зацењивале су се женске и церекала господа. До првог свитања нису ућутале жице.

Зеленкаста светлост је наваљивала кроз дворишна врата кад смо остали сами седећи у задимљеној соби. Жорж је био тако уморан, да је с тешком муком и разбијеним гласом одговарао.

Јудита је пребројавала пазар. „Драги, знаш да сутра можемо купити вино?“ Жорж је спустио главу и само се поносно смејао. Тада је Јудита села до њега, испила једну за другом неколико чаша, нагнула се преко стола и дланом подупрла уморну главу. „Жорж, хајд' само за мене, моју“ молила је.

Још једанпут је Жорж узео гитару и дуго удешавао док га глас није послушао. Онда је пригушеним гласом, скоро шапћући, с очима сав у Јудити, почео више рецитовати него певати.

»—————
zvene le so slavčje pesmice.«

Јудита је занесено послушљивала и цело време се није помакла. Јутарња хладовина нас је обузела, на дворишту се већ распознавало зрње сивога песка. Изненада се почела Јудитина глава клизати низ белу руку, тело јој се стресло и почело дрхтати у грчевитом плачу. Жорж је избуљио очи и гледао је као дете. Глава му је пала на прса, по подбухлим образима рониле су сузе.

Тихо сам напустио крчму и у дворишту сам се опрезно осврнуо. Седели су као и пре, над лименим кровом се руменила зора, у Тиволију су цвркатале птице.

Весело јунско сунце обливало је високо барокно прочеље нунске цркве и пространи асфалтирани трг. Беле сукње девојака које су журиле у цркву блештале су на степеницама. У гужви се показала Жоржова обријана глава.

pili in mu sproti polnili čašo. Županov sekt ga je omamil, da je izpremenil repertoar. Od okroglih popevčic je prešel na kosmate zbadljivke. Judit se je medtem izvila iz sobe in kmalu se je čulo, kako je pločevinasti zastor zdrsel na vratih. V posebni sobi, kamor so povabili Georgesga, so hlipale ženske in se hohotali gospodje. Do prvega somraka niso utihnile strune.

Zelenkasta svetloba je silila skozi dvoriščna vrata, ko smo obsedeli sami v zakajeni sobi. Georges je bil utrujen, da je s težavo in z ubitim glasom odgovarjal.

Judit je preštevala skupiček. »Ljubček, ali veš, da jutri lahko kupiva vino?« Georges je ponižal glavo in se le ponosno smejal. Tedaj je Judit prisedla, izpila zapored čašo za čašo, se nagnila čez mizo in podprla z dlanjo trudno glavo. »Georges, daj, samo zame, mojo«, je prosila.

Še enkrat je Georges vzel kitaro in dolgo poskušal, da ga je glas ubogal. Nato je s pridušenim glasom, skoraj šepetaje, z očmi ves v Juditi pričel bolj recitirati kakor peti.

— — — — —
zvene le so slavčje pesmice.

Judit je zamaknjeno prisluškovala in se ni ves čas premaknila. Jutrnji hlad nas je zajel, na dvorišču so se že razločila zrna sivega peska. Nenadno je pričela Juditina glava polzeti ob belem laktu, telo se ji je streslo in pričelo drgetati v krčevitem plaču. Georges je široko odprl oči in jo gledal kakor dete. Padla mu je glava na prsi, po zabuhlih licih so mu drsele solze.

Tiho sem zapustil krčmo in se previdno ozrl na dvorišču. Sedela sta še kakor prej, nad pločevinasto streho so rdele zarje, v Tivoliju so žvrgolele tice.

Veselo junijsko solnce je oblivalo visoko baročno pročelje nunske cerkve in prostrani tlakovani trg. Bela krila deklet, hitečih v cerkev, so se svetila na stopnicah. V gneči se je prikazala Georgesova obrita glava.

Кад је застао, није се могао искашљати. Шкрипало му је у прсима, гушио се толико да га је заносило. Радознало су се освртали људи и уклањали му су с пута. Најзад му је пошло за руком да проговори.

„Преселио сам се, сад сам опет код куће! Амин!” Упирао је у мене црвено овичене очи и уморно се смешкао.

Чекао сам док се није опет искашљао. „Почело је с циркусом. Намамили су је да иде да види атлету Сокића који се свако вече рвао у циркусу. Ђаво га знао да ли га је сама позвала или како, није га више било могуће отерати од 'Нуне'. Говорили су ми да га је гледала као опчињена када је напињао груди пред њом и клањао јој се кад је кога положио на леђа. Испочетка је долазио још пристојно обучен, после се није бринуо за то; седео је у мајици за столом и показивао жилави врат и руке као цепанице. Помисли, Јудита, коју су песници славили и опевали, седела му је скоро у наручју. Они хлебови на његовим рукама електризирали су је. Молио сам је, опомињао; као да је gluva. Кад би дошао, није се мицала од његова стола. За пиће није давао никад, а појео је по пола телета. Знаш, превртало се у мени кад сам га гледао. Завијао је упрљане црне бркове, полагао томе белом голупчету шапу на врат. Целе ноћи сам им свирао. Плакала је преда мном, говорећи да губим памет, и свако вече ме је поново молбама заварала. Све ће проћи, а ти ћеш остати, тако ми је свирала и мени, глупану, умиљавала се.”

„Прексиноћ ми је узаврело. Певао сам и свирао. У мом присуству ју је стиснуо к себи. Да си видео како је дрхтала! Од љутине ми је пукла жица. Ништа. Обвила му се око дебелог врата и љубила се с њим као голуб и голубица. Зграбио сам гитару, ударио је и разбио у парампарчад.”

Опет га је напао кашаљ тако, да се премештао по асфалту. Полако је дошао до ваздуха и још једанпут додао:

„Смрвио сам гитару у парампарчад.”

Није изгледао утучен. Освртао се по светлом тргу као да су га прошли снови. Касније сам га чуо како је опет застао сред улице и борио се с кашљем.

Ko se je ustavil, se ni mogel odkašljati. Hreščalo mu je v prsih, dušil se je, da ga je zanašalo. Zvedavo so se ozirali ljudje in se mu izogibali. Naposled se mu je posrečilo, da je izpregovoril.

»Preselil sem se, zdaj sem spet doma! Amen!« Upiral je vame rdeče obrobljene oči in se utrujeno smehljal.

Čakal sem, da se je zopet odkašljaj. »Pričelo se je s cirkusom. Zvabili so jo, da je šla gledat atleta Sokića, ki se je vsak večer metal v cirkusu. Hudič ve, ali ga je sama povabila, ali kako, nič več ga ni bilo moči odgnati od ‚Nune‘. Pravili so mi, da ga je gledala kakor zacoprana, kadar je napenjal prsi pred njo in se ji priklanjal, ko je koga položil na hrbet. Sprva je prihajal še spodobno opravljen, potem se ni brigal za to; sedel je v maji za mizo, da je kazal žilavi vrat in roke kakor polena. Pomisli, Judit, ki so jo pesniki slavili in opevali, mu je sedela skoraj v naročju. Tisti hlebci na njegovih rokah so jo elektrizirali. Prosil sem jo, svaril; kakor da je gluha. Kadar je prišel, se ni premaknila od njegove mize. Za pijačo ni dal nikoli, pojedel je pa pol teleta. Veš, obračalo se mi je, če sem ga pogledal. Vihal je zamazane črne brke in polagal temu belemu golobčku šapo na vrat. Vse noči sem jima igral. Jokala je pred mano, češ da se mi meša, in me je vsak večer iznova preprosila. Vse mine, ti pa ostaneš, tako mi je svirala in se mi tepčku dobrikala.«

»Pred sinočnjim mi je zavrelo. Pel sem in igral. Vpričo mene jo je stisnil k sebi. Če bi bil videl, kako se je tresla. Od jeze mi je počila struna. Nič. Oklenila se ga je okoli debelega vratu in se kljunčkala z njim. Prijel sem kitaro, udaril in jo sesul v solnčni prah.«

Zopet ga je napadel kašelj, da se je prestavljaj po tlaku. Počasi je prišel do sape in še enkrat pristavil:

»Zdrobil sem kitaro v solnčni prah.«

Ni bil videti potr. Oziral se je po svetlem trgu, kakor da so sanje minile. Kasneje sem ga slišal, kako se je zopet ustavil sredi ulice in se otepal s kašljem.

У јесен се разболео и дуго је лежао у болници. Кад је бура шуштала сувим лишћем у Звезди, срели смо се. Чинило ми се да се подмладио кад ми је с осмехом стиснуо руку.

„Поштено су ме оговарали, зар не?” Замахнуо је руком и раскорачио се. „Чудна ствар. Тако ме је зграбило, да нисам могао ништа. Тако изненада је дошло.”

„То време ми је било тако досадно без гитаре, да нисам знао шта да радим. Одлазио сам код Метке 'Под скалцо' и премишљао. Дођем тако један дан ујутро, мислим да је било око девет, и седим сам за столом. Велике сунчане мрље лежале су по соби. Гледам и премишљам. Да сам имао гитару, не би било ништа. Испочетка ми се чинило да имам мрену на очима. Одједном је почео под столом преда мном скакутати мали зелен човечуљак, није био пет палаца висок. Тако се превртао, да сам се само чудно. Онда ми је почео пузати уз ноге. Никаква веверица му није била равна. Кад је био под теменом, преврнуо се на земљу и већ су била двојица. Не двојица, под свима столовима су скакутали и затезали међу ногама танку узицу по којој су се превртали као ђаволи. Куд год сам погледао све је треперило. Смејао сам се, скоро да пукнем. Одједном се испод стола у буџаку распу мали монаси с црвеним кесама од хартије на глави. Гледам и гледам. За собом вуку везаног човека и распињу га међу ногама стола. Шта су све радили! Боли су га иглама, голицали по табанима, штипали усијаним клештама, одостраг му забадали виле, скакали по њему и смејали се. Онда су му почели вући језик из уста. Вуку и вуку. Језик је био тако дуг да су га двапут обавили око ногу стола. Затим доскакућу зелени човечуљци и отсеку човеку језик. Монаси су бацили језик под други сто где су седели куварчићи у белим кецељама, с белим тијарама на глави. Тада сам се разљутио, почео викати да оставе човека на миру. Скоро сам побеснео. И знаш? Као зоље залетели су се човечуљци и монаси, успузали се по ногама на мој сто и први монах, здепаост као игуман с црвеном кесом од хартије на глави, почео ми је пљувати у лице. Тада ми се завртело и пробудио сам се тек код куће.

Jeseni je zbolel in je dolgo ležal v bolnici. Ko je burja rožljala s suhim listjem v Zvezdi, sva se srečala. Zdelo se mi je, da se je pomladil, ko mi je z nasmeškom stisnil roko.

»Pošteno so me opravljali, kaj ne?« — Zamahnil je z roko in se široko postavil. »Čudna reč. Tako me je stisnilo, da si nisem mogel pomagati. Kar nenadoma je prišlo.

Tiste čase mi je bilo tako dolgčas po kitari, da nisem vedel, kam bi se dal. Zahajal sem k Metki 'Pod Skalco' in premišljal. Pridem neki dan zjutraj, mislim, da je bilo okoli devete, in sedim sam za mizo. Velike solnčne lise so ležale po sobi. Gledam in premišljam. Če bi imel kitaro, bi ne bilo nič. Sprva se mi je zdelo, da imam mreno na očeh. Naenkrat je pričel pod mizo pred mano skakljati majhen, zelen možiček, ni bil pet prstov visok. Tako se je premetaval, da sem kar gledal. Potem je pričel plezati po nogi navzgor. Nobena veverica ga ne bi mogla oponašati. Ko je bil pod vrhom, se je prekopicnil na tla in že sta bila dva. Ne dva, pod vsemi mizami so skakljali in napenjali med nogami tenko vrstico, po kateri so se prevračali kakor zlodeji. Kamor sem pogledal, vse je migljalo. Smejal sem se, da bi bil skoraj počil. Naenkrat se izpod mize v kotu vsujejo majhni patri z rdečimi škrniclji na glavi. Gledam in gledam. Za sabo vlečejo zvezanega človeka in ga razpno med miznimi nogami. Kaj so vse počeli! Zbadali so ga s šivankami, žgačkali po podplatih, ščipali z razbeljenimi kleščami, vtikali mu od zadaj vile, skakali po njem in se smejali. Potem so mu pričeli vleči jezik iz ust. Vlečejo in vlečejo. Jezik je bil tako dolg, da so ga dvakrat okoli miznih nog ovili. Nato priskakljajo zeleni možički in odrežejo človeku jezik. Patri so zagnali jezik pod drugo mizo, kjer so sedeli kuharčki v belih predpasnikih, z belimi tiarami na glavi. Tedaj sem se razjezil, pričel vpiti, da naj puste človeka v miru. Skoraj pobesnel sem. In veš? Kakor ose so se zagnali možički in patri, splezali po nogah na mojo mizo in prvi pater, zavaljen kakor prošt, z rdečim škrnicljem na glavi, mi je pričel pljuvati v obraz. Takrat se mi je zvrtilo in sem se prebudil šele doma.

Кад сам отворио очи, угледао сам под таваницом огромног дивљег јарца. С пећи ме је покушавао набостити. Узмицао сам, а враг ми је пред носем подметнуо ногу. Жмурим, а не могу да жмурим. Непрестано морам да гледам ону ногу пред собом.

Дошао сам себи тек у болници и угледао Фелициту. — Жорж ми се лукаво насмешио.

„Нова љубав?“ — Жорж је смејући се замахнуо руком.

„Запалење плућа сам имао. Дуго сам лежао, Фелицита се бринула за мене као за дете. Али оно 'Под скалцо' ипак је било одлично. Све наше симболе сам видео, а јарац је највећи.“

Задовољно се смешкао кад је одлазио под оголелим дрвећем.

Запао је висок снег и допирао скоро до Жоржовог прозора. Пошто му је код куће било зима, проводио је поподневе у кафани „Звезда“ и преводио басне Криловљеве.

„Гледам људе кроз прозор и стихови ми сами теку. Као да су тек данас написани за њих“, причао је увече.

Из дана у дан се иза широког прозора смешкала обријана глава.

Једног дана је поледица превукла земљу и кад је пред вече Жорж изашао из кафане, на асфалту је поклизнуо. Скљокао се и није се могао дићи. Људи су застајкивали и смејали се познатом шаљивчини. Покушао је да се дигне рукама, али чланак га је пекао и отицао. Осећао је да је сломио ногу. Молио је људе да му помогну, али су га смејући се одбијали, нека их нипошто не вуче за нос. Пришао је стражар и запретио му да ће га одвести на полицију.

„Не противим се, само зовите кола за спасавање!“

Стражар је постајао нестрпљив и претио му да ће га истући. Жорж је уверавао да има сломљену ногу и смејући се додао да би се дао и претући кад би после послали по кола. Стражару се придружио још и друг, и гомила радозналаца је с гласним грохотом слушала

Ko sem odprl oči, sem zagledal pod stropom strašanskega divjega kozla. S peči me je poskušal nabosti. Umikal sem se, pa mi je zlodej pred nosom nastavil nogo. Mižim, a ne morem mižati. Neprestano moram gledati tisto nogo pred sabo.

Zavedel sem se šele v bolnici in zagledal Felicito.« — Georges se mi je zvito posmehnil.

»Nova ljubezen?« — Georges je smeje zamahnil z roko.

»Pljučnico sem imel. Dolgo sem ležal, Felicita je skrbela zame kakor za otroka. Ampak tisto ‚Pod Skalco‘ je bilo le imenitno. Vse naše simbole sem videl, kozel je pa največji.«

Zadovoljno se je muzal, ko je odhajal pod ogolelim drevjem.

Zapadel je visok sneg in segal skoraj do Georgesovega okna. Ker ga je doma zeblo, je preživel popoldne v kavarni ‚Zvezdi‘ in prevajal basni Krylova.

»Gledam ljudi skozi okno in verzi se mi sami vlivajo. Kakor da so šele danes napisani zanje«, je pripovedoval zvečer.

Dan za dnem se je za širokim oknom smehljala obrita glava.

Neki dan je poledica prevlekla tla, in ko je proti večeru Georges stopil iz kavarne, mu je na pločniku spodrsnilo. Sesedel se je in se ni mogel dvigniti. Ljudje so se ustavljali in se smejali poznanemu šaljivcu. Poskušal se je dvigniti z rokami, toda v gležnju ga je skelelo in mu zatekalo. Čutil je, da si je zlomil nogo. Prosil je ljudi, da bi mu pomagali, pa so ga smeje zavračali, naj jih nikar ne vleče za nos. Pristopil je stražnik in mu zagrozil, da ga bo odvedel na stražnico.

»Se ne upiram, samo rešilni voz pokličite!«

Stražnik je postajal nestrpen in obljubljal, da ga pretepe. Georges je zagotavljal, da ima zlomljeno nogo in je smeje pristavil, da bi se dal tudi pretepsti, če bi potem poslali po voz. Stražniku se je pridružil še tovariš, in gneča radovednežev je z glasnim krohotom poslušala

Жоржове заједљиве примедбе о законитом хришћанском милосрђу. Један од стражара га је из нестрпљења ударио. Тада је случај нанео доктора Чофара који је опипао ногу и потврдио да је сломљена. Стражари су се бунили, да би прикрили заблуду, најзад су ипак позвали кола. Кад су натоварили Жоржа, који се још и у колима победоносно смешкао, гужва је тако нарасла да је закрчила пут. Даме у скупоценим бундама гурале су се међу грађанима који су једногласно осуђивали поступање с Жоржом и бучно се заузимали за њега.

Кад су кола кренула, размакла су се враташца и широко Жоржово лице посмехнуло се кроз отвор. Протуррио је руку до чланка из кола и поздрављао скупљене:

„Збогом, гице!“

Људи су за моменат онемели, одмах затим заборавили стражаре и надметали се у епитетима који су пљуштали на кола. Само дама из литерарног салона је промишљено узвикнула:

„Оригинално, али неукусно!“ Жорж ни њу није више чуо.

Тек у пролеће му је излечена нога. Једног свежег јутра, под белим облацима, срео сам га с палицом. Тешко се кретао, да му се чело ознојило. „Морао бих се одмарати, али не могу да издржим код куће. Целу ноћ сам сањао о Фелицити. Да видиш њене ручице и очи, као живи рубини!“

Ноћу је опет добио запаљење плућа и за недељу дана је умро.

II

„Ноћас бих волео разговарати са загробним становницима.“

(Островски).

Жорж је био народни певач и још није почео трнути. Али земља му притискује кош па се не може искашљати. Ноћу устаје да се насрче ваздуха и да олакша гушење у прсима.

Georgesove zbadljive opazke o zakonitem krščanskem usmiljenju. Eden izmed stražnikov ga je od nestrpnosti udaril. Tedaj je slučaj prinesel mimo doktorja Čofarja, ki je otipal nogo in potrdil, da je zlomljena. Stražnika sta se upirala, da bi zabrisala zмотo, naposled sta vendar poklicala voz. Ko so naložili Georgesga, ki se je še v vozu zmagoslavno smehljal, je gneča tako narasla, da je zaprla pot. Dame v dragocenih kožuhih so se gnetle med meščani, ki so vse vprek obsojali početje z Georgesom in se glasno zavzemali zanj.

Ko se je pričel voz pomikati, so se razmaknila vratica in široko Georgesovo obličje se je posmejalo skozi špranjo. Potisnil je roko do zapestja iz voza in pozdravljaj zbrane.

»Zbogom, prešički!«

Ljudje so za hip onemeli, takoj nato pozabili stražnika in se kosali v priimkih, ki so deževali na voz. Le dama iz literarnega salona je premišljeno vzkliknila: »Originalno, ampak neokusno!« Georges tudi nje ni več čul.

Šele spomladi se mu je pozdravila noga. V svežem jutru pod belimi oblaki sem ga srečal s palico. S težavo se je premikal, da se mu je čelo oznojilo. »Počivati bi moral, pa ne vzdržim doma. Vso noč se mi je sanjalo o Feliciti. Če bi videl njene ročice in oči, kakor žive rubine.«

Ponoči je zopet zbolel za pljučnico in čez teden dni je umrl.

II

»Nocoj bi se rad razgovarjal z zagrobnimi prebivalci.«

(Ostrovski.)

Georges je bil narodni pevec in še ni pričel trohneti. Toda zemlja mu pritiska na koš, da se ne more odkašljati. Ponoči vstaja, da bi se nasrkal zraka in si olajšal stisko v prsih.

Под звездама, кад ни дашак није узнемиривао жалосне врбе и чемпресе, угледао сам његову белу главу пред гробницом. Чистио је свој рукав. Неко време ме је с неповерењем гледао као да ме не познаје. Онда ми је весело пружио руку: „Бар један ме се се-тио.“ Његов длан је био тако хладан, да ме је спопала дрхтавица.

Нагнуо се уназад и загледао се у мрак. Шапћући је разговарао сâм са собом и окретао се за звездама. Ни речи нисам разумео. Затим је сагнуо главу и при-макао се ближе: „Свој меридијан тражим.“ Наћулио сам уши да дознам тајну људске констелације. Тај моменат га је тако стресао кашаљ да је шупље одје-кивало између мраморних стубова. Тешко је дисао, видело се како му се напињу ребра. Нехотице сам се тргао и ступио за корак натраг. Стиснуо ме је за руку и дао ми знак да причекам. „Кашаљ ми годи, доле ме цео дан гуши. Али нога! Кад се време мења, страшно ме боли у чланку. Од болова се преврћем толико да сам сву гробницу разрио.“

Ћутећи сам га слушао. У грлу ми је од тескобе нешто засело па нисам могао ни писнути. Тада ме је Жорж повукао са собом у ноћну шетњу.

Плашиле су ме чудне, сенкама сличне прилике, и бојажљиво сам застајкивао.

„Потрпи, брзо ћеш се привићи међу костурима“, тешио ме је. „Прву ноћ нисам ни видео ни чуо. Лутао сам за другима као слеп глувак. Сада гледам кроз таму и упознајем земаљску хемију. Пушкина сам тек у гробници осетио као што треба.“

Показао ми је руком: „Познајеш? Онде стоји твој увредљиви отац који ми није хтео дати вина што сам му једанпут замерио црњаку. Ни мене није толико дирало кад ми је ко поправљао стихове.“

Недалеко од нас угледао сам непомичну, верти-калну сенку.

Ступили смо међу ниске гробове, засејане мири-сним нарцисима, над које су се нагињале тихе девојке.

„Вртови милосрдних сестара“, казао је Жорж и зауставио се. Сваку ноћ плеве своје лехе и разговарају с нерођеном децом. Гледај их како се смеше успоме-

Pod zvezdami, ko niti dih ni vznemirjal žalujk in cipres, sem zagledal njegovo belo glavo pred jamo. Snažil si je rokav. Nekaj časa me je neverno gledal, kakor da me ne spozna. Potem mi je veselo ponudil roko: »Vsaj eden se me je spomnil.« Njegova dlan je bila hladna, da me je zmrzilo.

Sklonil se je nazaj in se zazrl v temine. Šepetaje se je pogovarjal sam s seboj in se obračal za zvezdami. Niti besede nisem razumel. Potem je sklonil glavo in se primaknil bliže: »Svoj meridian iščem.« Napel sem ušesa, da bi zvedel skrivnost človeške konstelacije. Tisti hip ga je pretresel kašelj, da je odmevalo votlo med marmornimi stebri. Težko je sodel, videlo se je, kako se mu napenjajo rebra. Nehote sem se zdrznil in se za korak prestavil nazaj. Stisnil me je za roko in mi dal znamenje, da naj počakam. »Kašelj mi dobro dene, spodaj me ves dan duši. Ampak noga! Kadar se vreme izpreminja, me neznansko daje v členku. Od bolečin se premetavam, da sem vso jamo razril.«

Molče sem ga poslušal. V grlu se mi je od tesnobe nekaj zataknilo, da nisem mogel iztisniti glasu. Tedaj me je Georges potegnil s seboj na nočni izprehod.

Begale so me čudne, sencam podobne postave in plašno sem ustavljal korak.

»Potrpi, kmalu se privadiš med kostmi«, me je tolažil. »Prvo noč nisem ne videl ne slišal. Taval sem za drugimi, kakor slepi glušec. Sedaj gledam skozi temo in spoznavam zemeljsko kemijo. Puškina sem šele v jami prav občutil.«

Pokazal mi je z roko: »Poznaš? Tam stoji tvoj zamerljivi oče, ki mi ni maral več dati vina, ker sem mu enkrat zabavljajl čez črnino. Še meni se ni nos tako povetil, če mi je kdo verze popravljal.«

Ne daleč od naju sem zagledal nepremično, navpično senco.

Stopila sva med nizke grobove, posejane z dišečimi narcisami, nad katerimi so se sklanjala tiha dekleta.

»Vrtovi usmiljenih sester«, je dejal Georger in se ustavil. »Vsako noč plevejo svoje gredice in se pogovarjajo z nerojeno deco. Poglej jih, kako se smehljajo spo-

нама које су собом донеле.“ Почео је разгледати. „Фелиците још нема. Кад ме је прву ноћ угледала, од срца ми се насмејала. Дворила ме је онда кад сам лежао у болници од запаљења плућа и ни сад није заборавила како сам бунцао и мислио да срчем гулаш кроз дуге макароне. Колико год сам се упињао, никако нисам могао повући сок у себе. Фелицита ми је увек премештала чинију и само њен осмех ме је излечио. — Какво девојче! Коса јој је израсла до земље. Штета што ми ниси донео гитару.“

Смејући се нагнуо се ближе и тихо запевао пригушеним басом.

*Lučše bylo-b ne hodit'
lučše bylo-b ne ljubit'...*

Тада сам знао да је Жорж наново заљубљен.

Оставили смо мирисне леје и сместили се међу гробовима. Жорж ми је положио руку на раме и почео ми речито приповедати.

„Никад се још у животу нисам онако отмено возио као онај дан кад сте ме метнули на погребна кола. Неко време ме је мрзило да отворим очи, слушао сам како је складно шушкало кад су црви разједали лаковано дрво. Тек пред „Тотенбиртом“ савладала ме је радозналост. Крчмар је притискивао нос на прозор и презриво гледао слепачки погреб. Није било ни десет људи. А кад је угледао вас, пенате, разуме се Чофара и Конкордата, лице му се све расплинуло. Окренуо се и позвао Тилку, ту слатку девојчицу, која ме је више пута изгрдила због какве масне шале. Видео сам да јој нешто наређује. Мало сам зажалио што нећу бити међу вама.“

Под вијадуктом, где су се кола зауставила, морао сам се смејати. Уз пут је водио муж дебељушкасту жену под руку и слатко јој говорио. Неки дан сам их срео у Јеврејској улици кад су се немилосрдно тукли. Муж је баш ударао по жени која га је, уздигнутим рукама, молила да престане. Наљутило ме. Отео сам мушкарцу кишобран и поштено га млатнуо. Мислиш да ми је била женска захвална? Почела се

minom, ki so jih s sabo prinesle.« Pričel se je ogledovati. »Felicite še ni. Ko me je prvo noč zagledala, se mi je od srca zasmejala. Stregla mi je takrat, ko sem ležal v bolnici za pljučnico, in še sedaj ni pozabila, kako se mi je bledlo, da srkam guljaž skozi dolge makarone. Kolikor sem se napejal, na noben način nisem mogel soka potegniti vase. Felicita mi je zmeraj prestavljala skledo in le njen smeh me je ozdravil. — Kakšno dekle! Lasje so ji zrasli do tal. Škoda, da mi nisi prinesel kitare.«

Smeje se je sklonil bliže in tiho zapel z zamolklim basom:

*Lučše bylo-b ne hodit'
Lučše bylo-b ne ljubit'...*

Tedaj sem vedel, da je Georges na novo zaljubljen.

Zapustila sva dišeče gredice in se premaknila med grobovi. Georges mi je položil roko na ramo in mi pričel zgovorno pripovedovati.

»Nikoli se še v življenju nisem tako imenitno vozil kakor tisti dan, ko ste me naložili na pogrebno kočijo. Nekaj časa se mi ni ljubilo odpreti oči, poslušal sem, kako je ubrano škrabljal, ko so črvi razjedali lakirani les. Šele pred 'Totenbirtom' me je premagala radovednost. Krčmar je pritiskal nos na okno in prezirljivo gledal beraški pogreb. Saj ni bilo deset ljudi. Ko pa je zagledal vas, penate, seveda Čofarja in Konkordata, se mu je obraz kar razlezel. Obrnil se je in poklical Tilko, to sladko dekletce, ki me je večkrat oštela za kakšno kosmato. Videl sem, da ji nekaj naroča. Malo se mi je stožilo, da me ne bo med vami.

Pod viaduktom, kjer se je voz ustavil, sem se moral smejati. Ob cesti je vodil mož debeluško za podbrzduho in ji cukreno prigovarjal. Neki dan sem ju bil srečal v Židovski ulici, ko sta se neusmiljeno pretepala. Mož je ravno udrihal po ženi, ki ga je s povzdignjenimi rokami prosila, da naj neha. Ujezilo me je. Iztrgal sem dedcu dežnik in ga pošteno oplazil. Ali misliš, da mi je bila baba hvaležna? Pričela se je dreti, da me nič ne briga, če jo

дерати: да ме се ништа не тиче ако је муж туче, то је његово право. Хтела ми је извити кишобран и мени се осветити за мужа. Још на колима сам се морао смејати кад сам их опет угледао како се приближују Филемон и Бауцида, верни супружници „Тонету”.

Зачуђено сам слушао Жоржове шале. Разумео је зашто га погледам и скоро ми се очински насмејао.

„У гробници не израсте од гуштера крокодил. Тебе би занимало да дознаш саме дубоке тајне. Ех, младићу, немој бити романтичар! Данте је имао свој пакао и своје небо. Наш свет је друкчији. Ми ходамо међу сасвим обичним људским костима какве су донели из града. — Ја нисам био никад ентузијазист. Увек сам добро знао да живот претставља саме једноставне, кадгод врло прљаве ствари. Не кажем да нема овде унутра глава које би могле свет разрити, али већином, видећеш, закопали су их већ прилично оглодане.”

Приближили смо се гробници од црног мрамора. Жорж је чудном лакоћом дигао камен и открио ми празну тмину. „Тога нема више. Распао се још ону ноћ кад су над њим затворили поклопац. У Горици смо били још добри познаници; а кад је после рата постао директор јаког труста и двапут угушио раднички штрајк, није ме више познавао. На улици је гледао у мене као да блене кроз прозор. Некад је ковао велике злочиначке планове. Последњег пролећа светског рата позвао ме је једну ноћ себи у тесну собу у Мачјој стази. Изложио ми је план како би отровали Беч. Испочетка сам мислио да бунца, а кад сам видео како мирно жваће цигару и задовољно се смеши у зид, знао сам да је сâм измислио паклени план. — Хм, у револуцијама се Херосрати множе као печурке, после их глисте тако брзо прераде.”

Жорж је сео на каменити оквир гробнице да се одмори. Показао је пред себе. „Тамо је лежао старац коме су некад биле жене играчке; такође га нема више. Што га је више разједао рак, тим похотљивије је гледао за телешцима. — Знаш, Фелицита познаје све те домаће и туђе животињице које се залегу у човеку.

mož pretepa, da je taka njegova pravica. Hotela mi je izviti dežnik in se nad mano maščevati za moža. Še na vozu sem se moral smejati, ko sem ju zopet zagledal, kako zavijata Filemon in Baucis, zvesti zakonski par, k 'Tonetu'.

Začuden sem poslušal Georgesove dovtipe. Razumel je, zakaj ga pogledujem in se mi skoraj očetovsko zasmeljal.

»V jami ne zraste iz martinčka krokodil. Tebe bi mikalo izvedeti same globoke skrivnosti. Eh, fant, ne bodi romantik! Dante je imel svoj pekel in svoja nebesa. Naš svet je drugačen. Mi hodimo med čisto navadnimi človeškimi kostmi, kakršne so prinesli iz mesta. — Jaz nisem bil nikoli entuziast. Zmeraj sem dobro vedel, da so življenje same preproste, včasih zelo umazane zadevščine. Ne rečem, da ni tu notri glav, ki bi lahko svet razrile, ampak po večini, boš videl, so jih zakopali že precej oglodane.«

Približala sva se grobnici iz črnega marmorja. Georges je s čudno lahkoto dvignil kamen in mi odkril prazno temino. »Tega spodaj ni več. Sprhnel je še tisto noč, ko so nad njim zaprli pokrov. V Gorici sva bila še dobra znanca; ko pa je po vojni postal ravnatelj močnega trusta in je dvakrat zlomil delavske štrajke, me že ni več poznal. Na cesti je gledal vame, kakor bi zijal skozi okno. Včasih je snoval velike zločinske naklepe. Zadnjo pomlad svetovne vojne me je neko noč povabil k sebi v tesno izbo v Mačji stezi. Razložil mi je načrt, kako bi zastrupili Dunaj. Sprva sem mislil, da se mu blede, ko pa sem videl, kako mirno žveči cigaro in se zadovoljno smehlja v zid, sem vedel, da si je sam izmislil peklenski načrt. — Hm, v revolucijah se Herostrati razplode kakor gobe, potem jih gliste hitro prekvasijo.«

Georges se je vsedel na kamnitni okvir grobnice, da bi se odpočil. Pokazal je predse. »Tam je ležal starec, ki so mu bile nekoč ženske igračke; ga tudi ni več. Čim huje ga je razjedal rak, tem bolj poželjivo je gledal za telesci. — Veš, Felicita pozna vse te domače in tuje živalce, ki se zaležejo v človeku. Koliko je tega mrčesa, ki ga na

Колико је те гамади коју на оном свету ни не познају. У твојој јетри, пријатељу...“ Грчевито сам наћулио уво и ослушнуо...

Жорж није изрекао, зажмурио је и одвео ме између крстова и стубова до простране гробнице. Доле сам угледао неког који се свим силама трудио да се исправи. Увијао се и тако напињао да му је пена излазила на уста, али се није могао ни за длаку помаћи. Познао сам у њему министра који је ону ноћ лумповео код Јудите. Радознано сам погледао Жоржа који се цело време шеретски подругивао. „Зар не видиш? Боље погледај. Обукли су га у фрак, обесили му све звезде на груди, а чарапе су му заборавили навући. Људи погребног завода били су пијани, а шкروпиоци такође нису видели да је бос. Сад му је зима, хтео би сакрити ноге у чакшире, али се не може испети. На оном свету је имао велик апетит, одушевљавао се за све идеје, у краљеву салону је кокетирао с Марксом, на зборовима је тумачио народу Божје законе, а од добити је куповао лепе парцеле и добре валуте.”

Неко време смо стајали ћутећи и непомично гледали у гробницу. „Не бих га познао“, шапћући сам приметио Жоржу који је слегао раменима. Био је лаф! Волео је масне песмице и увек је добро плаћао кад сам му их певао.“

Испочетка, када сам се сетио Јудите, још сам оклевао да упитам Жоржа да ли ју је већ срео. После ме је савладала радозналост.

Жоржу је синило у очима. „Дошла је тако уморна, задувана и пропала као да је последњих година у животу по купињацима лутала. Бокови су јој сасвим спласнули, кожа пожутела, руке, којима је тако слатко грлила, саме кости. Прса као суво грожђе. Сва изгубљена тумарала је, не знам кога је тражила. Три капљице крви је имала још у срцу, па ни те јој нису дале мира. Једне ноћи јој је све досадило. Узела је властито срце и испила оне три капље.”

Жорж ме је водио за руку између ниских цбунова и дошли смо до запушеног гроба под зидом. Плитка земља се размакла и угледали смо беле кости које су некад носиле чежљиву Јудиту. Жоржа је пред гробом

onem svetu še ne poznajo. V tvojih jetrih, prijatelj...«
Krčevito sem napel uho in prisluhnil...

Georges ni izgovoril, pomežiknil je in me odvedel med križi in stebri k prostorni grobnici. Spodaj sem zagledal nekoga, ki se je na vso moč trudil, da bi se zravnal. Zvijal se je in napejal, da so se mu pene nabirale na ustih, a se ni mogel za las premakniti. Spoznal sem ministra, ki je tisto noč krokal pri Juditi. Zvedavo sem pogledoval Georgesa, ki se je ves čas hudomušno posmehoval. »Ali ne vidiš? Bolje poglej. Oblekli so ga v frak, pripeli mu vse zvezde na prsi, a nogavice so mu pozabili nataktniti. Mrliški možje so bili pijani, kropilci pa tudi niso videli, da je bos. Sedaj ga zebe, rad bi skril noge v hlače, pa se ne more vzpeti. Na onem svetu je imel velik apetit, navduševal se je za vse ideje, v kraljevem salonu je koketiral z Marxom, na shodih je razlagal ljudstvu božje postave, iz dobička pa je kupoval lepe parcele in dobre valute.«

Nekaj časa sva stala molče in strmela v grobnico. »Ne bi ga spoznal«, sem šepetaje pripomnil Georgesu, ki je skomizgnil z rameni. »Bil je tič! Rad je imel okrogle popevčice in vselej je dobro plačeval, kadar sem mu jih pel.«

Sprva, ko sem se domislil Judite, sem še okleval, ali bi vprašal Georgesa, če jo je že srečal. Potem me je premagala radovednost.

Georgesu se je posvetilo v očeh. »Prišla je tako utrujena, zasopla in razdejana, kakor bi se zadnja leta v življenju po robidovju potikala. Boki so ji čisto splahneli, koža porumenela, roke, s katerimi je tako sladko objemala, same kosti. Nedrja kakor suho grozdje. Vsa izgubljena je hodila naokoli, ne vem, koga je iskala. Tri kapljice krvi je imela še v srcu in še te ji niso dale miru. Neko noč se je vsega naveličala. Vzela je lastno srce in izpila tiste tri kaplje.«

Georges me je vodil za roko med nizkimi krtinami in prišla sva do zapuščenega groba pod zidom. Plitva zemlja se je razmaknila in zagledala sva bele kosti, ki so včasih nosile koprnečo Judit. Georgesa je pred grobom minila

прошао шеретлук, сео је и поднимио се. Кад је дуже времена ћутао, полако је устао и притајено уздахнуо: „Само певач остане жени веран. Сви други, банкари и атлети, слуге и генерали, издају је.”

У тренутку се опет променио, пуцнуо прстима и по старом обичају широко се облизнуо. „Хајде, показаћу ти оног што се с ђаволом бори.” Кренули смо од зида некако према средини. Све чешће су нам сенке препречавале пут, повлачио сам се међу гробове, а Жоржу нису сметале и мирно ми је успут приповедао.

„Били смо школски другови. Црвенкос, пегав дечко, увек уз књиге. После се годинама нисмо видели, изгубио сам га из сећања. На својим скитњама сам зашао у брдско село над Тухињском долином. Вечерњи поветарац је пиркао преко зелених сенокоса, ариши су били црвени кад сам се зауставио под брегом и упитао дежмекасту грабљачицу ко је горе парох и да ли је код куће. — „Јесте и није”, насмејала се тако чудно, да сам је још неколико пута погледао. На брду је једва било места за цркву и за парохиски дом; кад би се ноћу мало боље размахао, откотрљао би се доле. Парох је био висок човек, окошт и замишљен. Црвена коса му се јежила као четка. Уз вечеру смо се упознали. Говорио је сасвим паметно, наливао поштено, мада сам није пио. Још сам му и запевао ту ноћ. Друго јутро ме је пробудило звоњење. Кад сам отворио очи, био сам сав у сунцу. То ме је тако расположило да сам се брзо обукао и отишао на његову мису. Мало ме је вукло да још једном видим ону девојчуру. Седела је у првој клупи и мада сам кашљао да се сав свет згледао, није се хтела осврнути. Испочетка нисам ни опазио да је већ код подизања био крај мисе. Свет је почео излазити, а парох је стајао код олтара и љутито гледао у зид, као да неког тера. Касније сам дознао да је свет већ навикао на његову мису. Уз ручак сам га упитао зашто се код подизања заустави. Сасвим озбиљно ми се исповедио да му се увек код подизања прикаже ђаво, кревели му се, па не може узети Његову крв и тело. Рекао је да је било много правих светитеља који су имали посла с ђаволом и да

hudomušnost, sedel je in podprl glavo z dlanmi. Ko je dalj časa molčal, se je počasi dvignil in pritajeno vzdihnil. »Samo pevec ostane ženski zvest. Vsi drugi, bankirji in atleti, hlapci in generali jo zataje.«

V hipu se je zopet izpremenil, tlesknil s prsti in se po stari navadi široko obliznil. »Pojdi, pokažem ti onega, ki se s hudičem heba.« Krenila sva od zida nekam proti sredini. Vedno bolj pogosto so nama sence zastavljale pot, umikal sem se med grobove, Georgesu pa niso delale ovire in mirno mi je spotoma pripovedoval.

»Bila sva sošolca. Rdečelas, pegast dečko, zmeraj pri knjigah. Potem se leta in leta nisva videla, izgubil sem ga iz spomina. Na svojih potepanjih sem zabredel v hribovsko vas nad Tuhinjsko dolino. Večerne sapice so pihljale čez zelene senožeti, mecesni so bili rdeči, ko sem se ustavil v bregu in vprašal zastavno grabljico, kdo je zgoraj za župnika in če je doma. — »So, pa niso«, se je zasmejala tako belo, da sem se še parkrat ozrl za njo. Na hribu je bilo komaj prostora za cerkev in farovž, če bi ponoči stopil malo bolj na široko, bi se skotalil navzdol. Župnik je bil visok človek, koščten in zamišljen. Rdeči lasje so se mu ježili kakor krtača. Pri večerji sva se zopet spoznala. Govoril je čisto pametno, natakal pošteno, čeprav sam ni pil. Še zapel sem mu ponoči. Drugo jutro me je prebudilo zvonjenje. Ko sem odprl oči, sem bil ves v solncu. To me je spravilo v tako dobro voljo, da sem se hitro opravil in stopil k njegovi maši. Malo me je vlekle, da bi še enkrat videl tisto deklino. Sedela je v prvi klopi, in čeprav sem kašljal, da so se vsi ljudje spogledovali, se ni marala ozreti. Sprva še opazil nisem, da je že pri povzdigovanju konec maše. Ljudje so pričeli odhajati, župnik pa je stal pri oltarju in sršel v zid, kakor bi nekoga preganjal. Kasneje sem zvedel, da so ljudje že vajeni njegovega maševanja. Pri obedu sem ga vprašal, zakaj se pri povzdigovanju ustavi. Čisto resno se mi je izpovedal, da se mu vselej pri povzdigovanju pokaže hudič, se mu pači, da ne more zavžiti Njegovega mesa in krvi. Dejal je, da je bilo mnogo pravih spoznavalcev, ki so imeli opravka s hudičem, in da se je sedaj lotil tudi njega. Zarotiti ga hoče pred oltarjem, da bo Cerkev očiščena, in

се сада латио и њега. Хоће да га прокуне пред олтаром, да буде Црква очишћења и да може опет подизати. Пожелео сам му да га што пре задави, и с пуном чутуром сам се спустио према Црном Грабну. Ништа више нисам чуо о њему ни како је ђавола истеривао нити шта друго, док га нису преместили у град. Тако се осушио да је све висело на њему. Сиромах, заклео се да неће пре умрети док не истера ђавола из Цркве. И заиста није умро. Целе ноћи га тера, не да каноникима да мирују, ни бискупима ни паросима, чак и црквењака тера из гробница. Каже да ће га сатрети у костима св. Цркве, пошто га у њеном живом телу није могао задавити."

Вика нам се приближавала кад смо ступили међу калуђере и свештенике. Сви су се препирали, неки у црвеним таларима, други у излизаним црним капутима и калуђерским мантијама. Високо на гробу је стајао Црвенокоси и доказивао: Већ Гргура је искушавао, али он се побратио с њим и пустио га да поред њега влада. И Асишки га је видео у цркви. У самоћи му се појављивао и нудио му се. Фрања га је покушао изгнати из Цркве љубављу и одрицањем. И браћу је скупио да га терају, али узалуд. Иноћентије га је на латеранском концилу свечано устолочио. Лутер му је хтео сломити рогове, али му се увукао у нову Цркву. Дању и ноћу се борио с њим Лојола, док није увидео да је сав труд узалудан и решио да његовим преварама прослави Цркву и папу. Лојолине чете су на тридентинском концилу објавиле да ће отада служити Божјој слави."

Мален човечуљак, којег нисам могао познати, упао му је у реч. Измахивао је коштаном песницом и бесно викао: „Теза, антитеза! Црква је ђавола родила, Црква га је ушкопила." Бучно су се церекали свештеници и Црвенокоси се узалуд трудио да их надвече.

„Наш Мефисто", шапнуо ми је Жорж, „сада дражи јеретика, али видећеш, брзо ће се залетети на канонике и почеће их обрађивати, да ће се сви посакривати. Сваку ноћ се прогура у средину и последњи ућути."

Вртећи се прошао је шенклавшки органист и смејао се, да му је махала козја брадица... „Ar... Sir... Sirculus mysticus."

da bo lahko zopet povzdigoval. Želel sem mu, da bi ga čimprej zadavil, in s polno čutaro sem se spustil proti Črnemu grabnu. Nič več nisem slišal o njem, ne kako je hudiča zagovarjal, ne kaj drugega, dokler ga niso prestavili v mesto. Tako se je posušil, da je vse viselo na njem. Revež se je zarotil, da ne bo prej umrl, dokler ne izžene hudiča iz Cerkve. In res ni umrl. Vse noči ga preganja, ne da počivati kanonikom, ne škofom in župnikom, še mežnarje goni iz jam. Pravi, da ga bo strl v kosteh sv. Cerkve, ker ga v njenem živem telesu ni mogel zadušiti.«

Kričanje nama je udarjalo nasproti, ko sva stopila med menihe in duhovne. Vse vprek so se prepirali, nekateri v rdečih talarjih, drugi v oguljenih črnih suknhah in meniških kutah. Visoko na grobu je stal rdečelasi in dokazoval: »Že Gregorja je izkušal, toda on se je pobratil z njim in ga je pustil poleg sebe vladati. Tudi Asiški ga je videl v cerkvi. V samoti se mu je prikazoval in se mu ponujal. Frančišek ga je poskusil izgnati iz Cerkve z ljubeznijo in odpovedjo. Še brate je zbral, da bi ga preganjali, a zaman. Inocenc ga je na lateranskem koncilu slavnostno introniziral. Luter mu je hotel zlomiti roge, pa se mu je vtihotapil v novo Cerkev. Podnevi in ponoči se je boril z njim Loyola, dokler ni spoznal, da so vse muke zaman in je sklenil z njegovimi ukanami poveljati Cerkev in papeža. Loyolove trume so na tridentinskem koncilu razglasile, da bo poslej služi božji slavi.«

Majhen možiček, ki ga nisem mogel spoznati, mu je segel v besedo. Zamahoval je s koščeno pestjo in divje kričal: »Teza, antiteza! Cerkev je hudiča rodila, Cerkev ga je skopila.« Hrupno so se režali duhovni in rdečelasi je zaman lovil sapo, da bi jih prevpil.

»Naš Mefisto«, mi je zašepetal Georges, »sedaj draži heretika, pa boš videl, kmalu se zažene v kanonike in jih prične zdelavati, da se bodo vsi poskrili. Vsako noč se zrine na sredo in zadnji utihne.«

Mimo se je prisukal šenklaški organist in se smejal, da mu je migala kozja bradica. »Ar... Sir... Sirculus misticus.«

Жорж се цело време кикотао док је слушао узбуђену дебату. Међутим сам угледао мало постранце, под жалосном врбом, дубоко замишљеног старца коме се брада обавијала око ногу. Показао сам га Жоржу. Тихо ми је објаснио: „Славни календарџија, стари Блазник. Сада саставља велик хороскоп словеначком народу.”

Свештеници су се гурали око Црвенокосог, скакали по гробовима, како би се могли лакше угурати у препирку. Нас двојица смо се измакли и пошли према крсту откуд се разлегало дечје певање. Више пута смо моради застати да би се Жорж могао искашљати.

Око крста се гурала светиња. Слатки, звонки дечји гласови цвркутали су међу коштанним становницима гробова. На средини је стајао остар учитељ и широким замасима трудио се да измами из хора најнежнија осећања. Радознао, пружио сам корак и одједном је око мене све ућутало. Тек кад је Жорж, задуван, дошао за мном и изгрдио ме што му измичем, опет сам прогледао.

„Велику свечаност спремају”, говорио ми је за леђима. „Нашег Незнаног јунака ће славити. Све хорова су пробудили; сто педесет година почива већ диригент који сада увежбава дечји хор. Месецима су тражили по гробовима док нису скупили ветеране и ватрогасце, Маријине конгрегације и гимнастичаре, народне ношње и Матичаре. Само Незнаног јунака још немају и свуда га траже. И мене су позвали, али сам се изговорио да немам гитаре. Али моју песму коју сам сам по Флајшману хармонизирао ипак су ми украли.” Жорж ми је дао знак и ослушнуо. Деца су се трудила да што свесрдније запевају.

*Ena tička perferlela, ker ni mogla več leteti,
je na vertu obsedela, lma ferlugo zlomljeno.
Serta je, oh, serta je perutica...*

Жорж је мрзовољно махао главом. Око нас је све оживело као у паноптикуму. Отсечно су прокорачали ватрогасци, гимнастичари су ширили прса, народне ношње су уређивале место за свечаност, диригенти су трчали за својим певачима, глумац је учио декламо-

Georges se je ves čas hehetal, ko je poslušal razburjeno debato. Med tem sem zagledal malo vstran pod žalujko globoko zamišljenega starca, ki se mu je brada ovijala okrog nog. Pokazal sem ga Georgesu. Tiho mi je pojasnil: »Slavni pratikar, stari Blaznik. Sedaj sestavlja velik horoskop slovenskemu narodu.«

Duhovni so se gnetli okoli rdečelasega, skakali po grobovih, da bi se laže vtaknili v prepir. Midva sva se izmaknila in zavila proti križu, od koder se je raznašalo otroško petje. Večkrat sva se morala ustaviti, da se je Georges lahko odkašljal.

Okoli križa so se gnetle množice. Sladki, zveneči glasovi otrok so gostoleli med koščenimi prebivalci grobov. Na sredi je stal postaren učitelj in se s širokimi zamahi trudil, da bi izvabil iz pevskega zbora najnežnejše občutke. Radoveden sem pospešil korak in nenadno je okoli mene vse utihnilo. Šele ko je Georges prisopihal za mano in me oštel, zakaj mu uham naprej, sem zopet spregledal.

»Veliko svečanost pripravljajo«, mi je govoril za hrbtom. »Našega Neznanega junaka bodo slavili. Vse pevske zборе so zbudili; 150 let že počiva dirigent, ki vadi sedaj z otroškim zborom. Mesece in mesece so stikali po jamah, da so zbrali veterane in gasilce, Marijine družbe in telovadce, narodne noše in Matičarje. Samo Neznanega junaka še nimajo in ga povsod iščejo. Tudi mene so povabili, pa sem se izgovoril, da nimam kitare. Ampak mojo pesem, ki sem jo sam po Flajšmanu harmoniziral, so mi pa le ukradli.« Georges mi je dal znamenje in prisluhnil. Otroci so se trudili, da bi čim bolj pristrčno zapeli.

*Ena tička perferlela,
je na vertu obsedela,*

*ker ni mogla več leteti,
ima ferlugo zlomljeno.*

Sterta je, oh, sterta je perutica...

Georges je nejevoljen zmajeval z glavo. Okoli naju je vse oživelo kakor v panoptiku. Strumno so prikoralali mimo gasilci, telovadci so širili prsi, narodne noše so urejale slavnostni prostor, dirigenti so begali za svojimi pevci, igralec se je učil deklamirati iz trebuha, poročevalci

вати из трбуха, извештачи су записивали. Тада је Жоржу пришао Петриха да дозна његове мисли. Жорж је шаљиво метнуо прст на уста: „Велик мајстор си, пријатељу међуредниче, али ја сам рођен у знаку Цензуре.”

Смејући се остали смо да седимо под чемпресима и са стране смо посматрали свечану гужву. „На овом свету се осећаш удобније него на оном. Тамо сам био увек сув као бибер. „Тек што се засмејао, напао га је кашаљ. „Кад сам певао, није било без пића. Знаш, сиромаштво сам од вајкада мрзио и понекад ме је страшно запекло кад се Спада хвалио новцем и отварао свој портфељ. Како је имао сложене оне хартијице по десет, по сто, по хиљаду, и остраг још златна и сребрна ситнина. Онда сам већ добро знао шта је новац, али прекасно. Чак и угледни социјалисти који су знали „Капитал” напамет, видео сам, имали су бољи нос за трговање него за радничке правце. Зар није Црква добро увидела да људи не верују ни у какву чедност, ни у вечно сиромаштво, ако им га проповедаш сиромашан као црквени миш? Пријатељу, без новца остајеш на оном свету само идеја и увек си последњи. — Код нас не мораш никад да тражиш по џепу. Ја сам на то био навикнут већ раније, али неки су се тешко привикли. Прекјуче су онде закопали жену која је имала доле у сукњи зашивене хиљадарке. Већ прву ноћ су их изгризли пацови. Стари Смерајц је донео у штакама сложене дукате. Кад их слушаш, не можеш веровати каква трговина је живот. Дугачки Пишкур, који је у Трнову био најбогатији а такође и најпобожнији, није дао да забију у синов сандук нове ексере, него је потражио све старе клинчиће на тавану, бајаги још боље држе. Али, то су само мали! Требало би да чујеш тајне које приповедају велики изнуђивачи фуната, онда би знао какве бројке броје по земаљским жилама и из каквог семена ниче ћар. Све им добро долази. Од светитељства па до љусака. Тек сада знам зашто је ток људске крви најјефтинија музика.

Код нас је прождрљивост само још успомена. Злата и дијаманата има у тим гробницама пуно као

so zapisovali. Tedaj je h Georgesu pristopil Petriha, da bi izvedel njegove misli. Georges je šaljivo položil prst na usta: »Velik mojster si, prijatelj medvrstičar, ampak jaz sem rojen v znamenju Cenzure.«

Smeje sva obsedela pod cipresami in od strani opazovala slavnostno gnečo. »Na tem svetu se počutiš bolj domačega kot na onem. Tam sem bil zmeraj suh kakor poper.« Komaj se je zasmel, ga je posilil kašelj. »Če sem pel, ni zmanjkalo pijače. Veš, revščino sem od nekdaj sovražil in me je včasih prekleto zaskelilo, kadar se je Spada bahal z denarjem in odpiral svoj portfej. Kako je imel zložene tiste papirčke po deset, po sto, po tisoč in zadaj še zlat in srebrn drobiž. Takrat sem že dobro vedel, kaj je denar, ampak prepozno. Še veljavne socialiste, ki so znali *Kapital* na pamet, sem videl, da so imeli boljši nos za kupčije kakor za delavske pravice. Ali ni Cerkev kaj dobro spoznala, da ne verujejo ljudje v nobeno čednost, še v večno uboštvo ne, če jim ga pridigaš suh kakor cerkvena miš? Prijatelj, brez denarja ostaneš na onem svetu samo ideja in boš zmeraj zadnji. — Pri nas ti ni nikoli treba iskati po žepu. Jaz sem bil tega vajen že od prej, ampak nekateri so se težko privadili. Predvčerajšnjim so ondile zakopali ženico, ki je imela spodaj v kikli zašite tisočake. Že prvo noč so jih snedle podgane. Stari Smerajc je prinesel v berglah zložene cekine. Če jih poslušáš, kar verjeti ne moreš, kakšna trgovina je življenje. Dolgi Piškur, ki je bil v Trnovem najbolj premožen in tudi najbolj pobožen, ni pustil zabiti v sinovo krsto novih žeblicev, ampak je poiskal vse stare cveke na podstrešju, češ da še bolje drže. Ampak, to so samo mali! Slišati bi moral skrivnosti, ki jih pripovedujejo veliki precejevalci funtov, potem bi vedel, kakšne številke brne po zemeljskih žilah in iz kakšnih semen poganja dobiček. Vse jim pride prav. Od svetništva pa do olupkov. Zdaj šele vem, zakaj je curljanje človeške krvi najcenejša muzika.

Pri nas je požrešnost le še spomin. Zlata in demantov je v teh jamah vse polno kakor smeti, pa se nihče in

ђубрета, али се нико и никад ни не осврће на њих. Истина је да имају неки пространије гробнице, али нас то ништа није брига; овде се може преместити свако куд хоће. Чудновато да човек почиње тек онда бити човек кад је без новаца. Видиш, ми смо најмодернија социјална држава. Некад сам вам се тихо смејао кад сте код „Штрајзла“ разговарали о оном времену када ћемо бити сви једнаки и кад неће бити никакве својине, па ни прохтева за њом. Сад је заиста тако и песма није слагала. Жорж се облизнуо и почео куцати прстом као да свира на гитару. Празним гласом ми је певао на ухо:

*„Tam nej žalast, nej skôrbi,
jen tüdi ne špatira,
kral par petlarji leži,*

*pa sã prav nač na zbëra.
jen vsak glavač kakor bahač,
pa nač dargaç.“*

Опојно је замирисало на руже и цвеће, пирнуо је други ветар и влажна маглица нас је обавила. Жоржа је запекло у нози, стиснуо је усне и дуго сам морао чекати да опет устане. „Хајдемо к зиду где нема магле“, звао ме је, „тамо ћу ти показати нашу једину алегорију.“ Целог пута ми се лукаво смешкао.

Доспели смо у таман буџак међу влажним зидовима уз које је лежао дуг ред покојника, коштаних мушкараца, сви с прекрштеним рукама, с усправним прстима на ногама. Скоро ми је било зима, тако је хладна била тишина. Познао сам неке из давних и тек протеклих дана који су водили гомиле. Дужи и краћи, неки више неки мање расклопљених костију. Лежали су непомично у заједничком ортаклуку као косци под навиљцима.

„Овде ретко ко застане. Ово место сви избегавају, не знам да ли из поштовања или из страха. Овај на лево умро је од водене болести, онај други од шећерне, а ниједног нису донели пробушеног куглом.“ „Али некима се још познаје крв на длановима“, узвикнуо сам и погледима очекивао одговор. Жорж је само махнуо руком: „За људску срећу страшно радо тече крв.“ И већ ме је шеретски повукао за рукав.

„Још ниси зрео за нас“ дражио ме је смејући се Жорж док смо напуштали мрачни кут. „А шта кад би

nikoli ne zmeni zanje. Res je, da imajo nekateri bolj prostorene jame, a nas to nič ne briga; tu se lahko prestavi vsak kamor se hoče. Čudno, da se človek prične šele takrat, kadar je brez denarja. Vidiš, mi smo najmodernejša socialna država. Včasih sem se vam potihoma smejal, kadar ste pri „Štrajzlu“ stikali glave in se menili o tistih časih, ko bomo vsi enaki in ne bo nobene lastnine, pa tudi ne poželenja po njej. Zdaj je pa res tako in se pesem ni zlagala.« Georges se je obližnil in pričel utripati s prstom kakor bi igral na kitaro. Z votlim glasom mi je pel na uho.

*„Tam nej žalast, nej skārbi,
jen tüdi ne špatira,
kral par petlarji leži*

*pa sã prav nač na zbëra,
jen vsak glavač kakor bahač,
pa nač dërgač.“*

Opojno je zadišalo po vrtnicah in cvetju, drug veter je potegnil in vlažna meglica naju je ovila. Georges je zaskelilo v nogi, stisnil je ustnice in dolgo sem moral čakati, da je lahko zopet vstal. »Pojdiva k zidu, kjer ni megle«, me je vabil, »tam ti pokažem našo edino alegorijo.« Vso pot se mi je zvito posmehoval.

Dospela sva v temačen kot med vlažnimi zidovi, ob katerih je ležala dolga vrsta pokojnih, koščtenih mož, vsi s prekrizanimi rokami, s pokončnimi prsti na nogah. Skoraj zeblo me je, tako mrzla je bila tišina. Spoznal sem nekatere iz davnih in komaj minulih dni, ki so vodili množice. Daljši in krajši, nekateri bolj, drugi manj razloženih kosti. Ležali so nepremično v družni pajdašiji, kakor kosci pod kopico.

»Tukaj se redko kdo ustavi. Tega kraja se vsi izogibajo, ne vem ali iz spoštovanja ali iz strahu. Ta na levi je umrl za vodenico, oni drugi za sladkorno, nobenega pa niso prinesli preluknjanega s kroglo.« »Ampak nekaterim se še kri pozna na dlaneh«, sem vzkliknil in s pogledi pričakoval odgovora. Georges je samo zamahnil z roko: »Za ljudsko srečo teče strašno rada kri.« In že me je hudo mušno potegnil za rokav.

»Še nisi zrel za nas«, mi je smeje oponašal Georges, ko sva zapuščala mračen kot. »Kaj če bi še vedel, koliko

још знао колико је људске патње и човечанских болова помешано с том земљом."

Жорж је изненада сишао са стазе и упутио се кроз траву где сам га с муком сустизао. Међу ниским и отвореним гробовима морао сам пазити на сваки корак. „Сад смо над катакомбама“, казао је кад се зауставио. „То земљиште је тако избушено као да су кртице све прериле. Саме немирне душе доле.“

Стајали смо у мраку под смрекама. Напољу лево шумеле су сенке, до нас се чуло осорно препирање. „Тамо је рат“, казао је Жорж, „понекад, кад ми је досадно, идем и сам да се препирем. Научници се бију за нагласке и људску реч, годинама се воде књижевне парнице, та̑ никуд им се не жури. „Тада смо чули разговорно: *Jest sem nag is maternega telesa na svejt prshel, inu tudi nag kje pojdem.* „Аха“, смејао се Жорж, „већ су код Похлина, ако га разљуте, удараће коштаном руком у крст и направиће се као да не чује: „*Kedu nas klizhe, kedu nas klizhe!*“

„Жорж се нечега сетио и почео се смешкати: „Некад се и на оном свету лепо живело. Нарочито онда кад сам био код Берзе рада и у оној соби на Градишчу, у коју се с улице улазило, службе делио. Увек сам се чудио, никад нисам могао сасвим разумети зашто људи толико наваљују да раде. Понекад сам, кад сам ноћу дуго певао, други дан све помешао. Једанпут знам да сам лепушкасту кухарицу послао адвокату за дактилографкињу и изученог механичара бискупу за слугу. Људи су били са свачим задовољни и само смо се смејали. Онда су ме преместили тамо доле у шемпетерску касарну код инвалида. Тамо смо после светског рата људе поправљали.“ Ступили смо под смреке и ишли по трави; осећао сам росу на ногама. „Сад имам овуда пуно познаника из оног времена. Некима су, видећеш, узели протезе, другима су их оставили. Фина израда, мајсторски посао.“ Сретали смо чудне прилике. Овом је шкрипало у челичном колону, други је поправљао пониклованим прстима кости на ногама. Видео сам у гробници остатке човека, металне обруче место ребара и гумену цев кроз коју је некад дисао. Све друго је

ljudskega trpljenja in človeških bolečin je premešanih s to prstjo.«

Georges je nenadno stopil s steze in zavil skozi trave, kjer sem ga s težavo dohajal. Med nizkimi in odprtimi grobovi sem moral paziti na vsak korak. »Sedaj sva nad katakombami«, je dejal, ko se je ustavil. »Ta tla so tako prevrtana, kakor bi jih vse krti prerili. Same nemirne duše spodaj.«

Stala sva v temini pod smrekami. Zunaj na levi so šumele sence, do naju se je čulo zadirčno prerekanje. »Tam je vojska«, je dejal Georges, »včasih, kadar mi je dolgčas, se grem sam prerekat. Učenjaki se bijejo za naglase in človeško besedo, leta in leta tečejo slovstvene pravde, saj se jim nikamor ne mudi.« Tedaj sva čula razločno: *Jest sem nag is maternega telesa na svejt prshel, inu tudi nag kje pojdem.* »Aha«, se je smejal Georges, »so že pri Pohlínu, če ga bodo razjezili, bo s koščeno roko trkal ob križ in se bo naredil, kakor da ne sliši: *»Kedu nas klizhe, kedu nas klizhe!«*

Georges se je nečesa domislil in se pričel muzati: »Včasih se je tudi na onem svetu lepo živelo. Posebno takrat, ko sem bil pri Borzi dela in sem v tisti izbi v Gradišču, kamor se je kar s ceste prišlo, službe delil. Zmeraj sem se čudil, nikoli nisem mogel čisto razumeti, zakaj se ljudje tako k delu silijo. Včasih, kadar sem ponoči predolgo pel, sem drugi dan vse zmešal. Enkrat vem, da sem čedno kuharico poslal k advokatu za tipkarico in izučnega mehanika k škofu za slugo. Ljudje so bili z vsem zadovoljni in smo se samo smejali. Potem so me predstavili tja doli v šempetrsko vojašnico k invalidom. Tam smo po svetovni vojni ljudi popravljali.« Stopila sva izpod smrek in hodila med travami; čutil sem roso na nogah. »Zdaj imam tod vse polno znancev iz tistih časov. Nekaterim, boš videl, so vzeli proteze, drugim so jih pustili. Fini izdelki, mojstrsko delo.« Srečavala sva čudne postave. Temu je škripalo v jeklenih kolenih, drugi si je ravnal s poniklanimi prsti kosti na nogah. Videl sem v jami ostanke človeka, kovinaste obroče mesto reber in gumijevo cevko, skozi katero je nekoč dihal. Vse drugo je vse-sala zemlja. »Pet let so mu rešili«, je kramljaj Georges,

усисала земља. „Пет година су му спасли“, причао је Жорж, „затрпало га је на Добердобу. — Видиш, ономе што се наслања на дрвени крст златним жицама су свезали врат, да је могао опет вртети главом. Погодило га је код Надворне.“ Постајало ми је тешко око срца. Само напола сам слушао Жоржа. „Све се дало поправити, само очи не.“ Угледао сам коштаног човека који је носио чудне цеви у трбуху. „Види, и црева“, додао је Жорж. Ужаснуо сам се и скоро викнуо: „Зар ти људи ништа не осећају, зар ништа не мрзе?“ Жорж ме је зачуђено погледао. „Зашто? То су најсмернији људи. Мало се још сећају како су били срећни што су спасли живот, све друго су заборавили. Колико песама сам их научио док су чекали на протезе у шемпетарској касарни. Годину дана сам служио доле, после ме је »он« бацио на улицу.“ Жорж је застао као да га је збунила непријатна успомена, али се већ идућег тренутка опет весело смешкао.

„Овде леже сви који су се борили по целом свету, за све царе. Сад прекопавају старе гробове у којима су иструнули Андрејкини момци, два Мексиканца, ђиде који су ратовали под Жулајем и Радецким и горе у Прусској.“ Жорж је застао уз прекопани гроб и победоносно ми показао две труле коштице. „Видиш, то су последњи остаци Незнаног јунака. Дуго сам га тражио и напослетку га ипак нашао. Овај је код Солферино седео на топу и другима певао: »Eden je brez noge, drugi je brez roke, tret' brez rit na konj sedi, četrt' pa glavo v rok drži...«“ Жорж се опет облизнуо. „Знаш, Петрихи сам га ноћас хотимице затајио, Незнаног јунака, нека га само траже.“

Страшно радо бих се био помакао с тога места, али сам морао за Жоржом, који се изненада сагнуо, спустио се ногама напред и нестало га у земљи. Срце ми је било кад сам се почео спуштати за њим. Влажна земља ми се лепила за руке док сам се гурао кроз тесни ров. У грлу ме је гушило, око мене су се чули чудни шумови. С времена на време је дрхтање парајући прошло кроз земљу. Нехотице сам се тргао кад сам напипао дугу прождрљиву глисту. Жоржа нисам видео док га нисам чуо. Стајао је дубоко нагнут и опет се

»zasulo ga je na Doberdobo.« — »Vidiš, onemu, ki se naslanja na leseni križ, so z zlatimi žicami speli vrat, da je zopet lahko vrtel glavo. Zadelo ga je pri Nadworni.« Postajalo mi je tesno pri srcu. Le napol sem poslušal Georgesesa. »Vse se je dalo popraviti, le oči ne.« Zagledal sem koščenega moža, ki je nosil čudne cevi v trebuhu. »Poglej, še čreva«, je pristavil Georges. Zgrozil sem se in skoraj vzkliknil: »Ali ti ljudje nič ne čutijo, ali nič ne sovražijo?« Georges me je začudeno pogledal. »Zakaj? To so najbolj pohlevni ljudje. Malo se še spominjajo, kako so bili srečni, da so odnesli življenje, vse drugo so pozabili. Koliko pesmi sem jih naučil, ko so čakali na proteze v šempetrski vojašnici. Eno leto sem služil doli, potem mu je »on« vrgel na cesto.« Georges se je ustavil, kakor da ga je zmedel neljub spomin, a že v naslednjem hipu se je zopet veselo muzal.

»Tod leže vsi, ki so se streljali po vsem svetu, za vse cesarje. Zdaj prekopavajo stare grobove, v katerih so strohneli Andrejkovi fantje, dva meksikajnarja, dedci, ki so se vojskovali pod Žulajem in Radeckijem in gori na Prajzovskem.« Georges se je ustavil ob prekopanem grobu in mi zmagoslavno pokazal dve trhli koščici. »Vidiš, to so zadnji ostanki Neznanega junaka. Dolgo sem ga iskal in ga nazadnje le staknil. Ta je pri Solferinu na kanonu sedel in je drugim zapel: Eden je brez noge, drugi je brez roke, tret' brez rit na konj sedi, četrt' pa glavo v rok drži...« Georges se je zopet obliznil. »Veš, Petrihi sem ga nocoj nalašč zamolčal, Neznanega junaka, naj ga le iščejo.«

Neznansko rad bi se bil premaknil iz tega kraja, a sem moral za Georgesom, ki se je nenadno pripognil, se spustil z nogami naprej in izginil v zemlji. Srce mi je utripalo, ko sem se pričel spuščati za njim. Vlažna prst mi je lepela na rokah, ko sem se rinil skozi tesen rov. V grlu me je dušilo, okoli mene so zveneli čudni šumi. Od časa do časa je drget prešinil zemljo. Nehote sem se zdrzil, ko sem otipal dolgo, požrešno glisto. Georgesesa nisem videl, dokler ga nisem zaslišal. Stal je globoko upognjen in se zopet smehljajal. »Ti so ponavadi živeli po ječah in so se jih

смешкао. „Ови су обично живели по тамницама и тако су се навикли на њих да се никад не показују горе. Стисну се овде доле и разговарају се. Веровали су у човекову слободу на земљи и покушали су живот одоздо преокренути. Сада кажу да се може веровати само још у земљи и да шуме понекад кроз земљу веселе новости.“

Кад су се очи привикле на густу помрчину, угледао сам око себе људе као ларве у земљи. Тада сам у моменту изгубио свест. Чинило ми се као да у сну падам некуд далеко, осетио сам љут бол у глави, нисам могао помаћи ни ноге ни руке. Са свију страна тонула је земља, стискала ме у боковима, напред на прсима, неко време сам покушао да вичем, онда сам издахнуо угушен земљом која ми се сручила у уста. Са стране сам се видео да сам ларва у земљи. Из опојне видне варке пробудио ме је тек Жоржов глас: „Што си наваљивао у земљу кад ниси рођен за то. — Овде су само весели момци.“ Сав опијен и до дна потресен, тетурао сам за Жоржом који је смејући се показивао око себе. „С овим сам био добар познаник. Упознали смо се у оно време кад сам лежао у болници. Донели су га с улице с »тунелчићем« у трбуху. Фелицита га је хотимице, колико је могла, полако лечила, да га не би пребрзо однели у тамницу. Тада их је била пуна соба у болници и поштено смо лакрдијали. Још се и сад сећају како сам им певао робијашку.

*„Vakol hiše
neki briše
gvišen' so brič!“*

Жоржова песма у влажном рову тако ме је ужаснула, да сам осетио како ме свега облива зној. Никуд нисам могао побећи, морао сам пузати за њим и слушати његов весели глас. „Тога младића познајем из куће. Родила га је мати у затвору и тамо је умрла. Кад је имао осамнаест година, једно јутро су га одвезли, сад је умро у затвору.“

Застао је у пространијем рову и погледао ме с озбиљним лицем: „Без велике љубави или велике мржње нема истинског живота.“ Обазрео сам се и

tako privadili, da se nikoli ne prikažejo gori. Stisnejo se tu doli in se pogovarjajo. Verovali so v človekovo svobodo na zemlji in so poskušali življenje od spodaj preobrniti. Sedaj pravijo, da se veruje lahko samo še v zemlji in da šume včasih skozi prst vesele novice.«

Ko so se oči privadile gosti temini, sem zagledal okoli sebe ljudi kakor ličinke sredi prsti. Tedaj sem v hipu izgubil zavest. Zdelo se mi je, kakor da v sanjah padam nekam daleč, občutil sem jedko bolečino v glavi, premakniti nisem mogel ne rok ne nog. Od vseh strani se je pogrezala zemlja, stiskala me je v bokih, spredaj na prsih, nekaj časa sem poskušal kričati, potem sem izdihnil zadušen od prsti ki se mi je vsula v usta. Od strani sem se videl, da sem ličinka v prsti. Iz omotičnega privida me je predramil šele Georgesov glas: »Zakaj si se silil v zemljo, če nisi rojen za to. — Tod so samo veseli fantje.« Ves omamljen in do dna pretresen sem se opotekal za Georgesom, ki je smeje kazal okoli sebe. »S tem sva bila dobra znanca. Spoznala sva se v tistih časih, ko sem ležal v bolnici. Prinesli so ga s ceste s »tunelčkom« v trebuhu. Felicita ga je nalašč, kolikor je mogla, počasi zdravila, da bi ga prehitro ne odpeljali v ječo. Takrat jih je bila soba v bolnici vsa polna, in smo jih pošteno razdirali. Še sedaj se spominjajo, kako sem jim pel arestantovsko.

*Vakol hiše,
neki briše
gvišen' so bričl'«*

Georgesova pesem me je v vlažnem rovu tako zgrozila, da sem čutil, kako me vsega obliva znoj. Nikamor nisem mogel pobegniti, moral sem se plaziti za njim in poslušati njegov veseli glas. »Tega fanta poznam iz hiše. Rodila ga je mati v ječi in je notri umrla. Ko je bil star osemnajst let, so ga neko jutro odpeljali, sedaj je umrl v ječi.«

Ustavil se je v prostornejšem roku in me pogledal z resnim obrazom: »Brez velike ljubezni ali velikega sovraštva ni resničnega življenja.« Ozrl sem se in zagledal v

угледао у земљиним шупљинама саме познанике. Тихо и непомично су лежали песници који су због своје бунтовне вере у лепоту живели затрованим земаљским животом. Видео сам лепа мирна лица а и оглодане лубање, на образима кристале грашки зноја, опет залечене ране у прсима, од очајања скамењене усне. — „Имали су осетљиво срце за истину и више пута су гледали на дно живота; зато су још на оном свету познавали катакомбе. Сада почивају међу веселим момцима и прислушкују како се одвија време и теше земљу“, тихо ми је приповедао Жорж. Још тише ме је испитивао. „Познајеш ли овога? Кад су га донели, видели смо да има у прсима пепео места срца. И овога коме се због људске подмуклости ум помрачио? Тек овде унутра је дошао опет себи. Само кад на оном свету говоре о њему, преврће се овамо-онамо и вели да осећа болове на темену.“

Скоро бих се онесвестио. Али у том тренутку смо се створили опет, не знам како, под звездама и хладан ветар ми је разгаљивао разгрејану главу. И Жорж ми се чинио уморан. Дубоко је дахнуо и одједном, насмешеним гласом, тихо и нежно запевао рефрен једне од својих најмилијих песама.

„Serta je, oh, serta je perutica.“

„Тамо доле седим обично кад се находам“ казао је Жорж и показао ми клупицу поред зида. Годио ми је што сам чуо опет његов глас и гледао белу главу.

Жорж је весело застао пред клупом на којој је седела лепа, млада жена, обучена у тамну хаљину, с белом завијачом на глави. Нежну пут јој још није начела земља. „Фелицита!“ тихо ми је шапнуо Жорж и видљиво узнемирен сео до ње. Весело га је погледала необично тамним очима: „Жорж!“

Сав се збунио и неспретно премештао руке. — „Како је леп, зашто не идеш да га видиш?“ упитала је гласом пуним унутрашње чежње. Жорж је ћутећи оборио главу и у видљивој неприлици се смешкао. „Обећај ми да ћеш отићи. Запеваћеш му нашу.“ На те речи је Жорж опет дигао главу и с детињским осмехом је слушао. „Ти не знаш како је сада леп. Лежи доле у ката-

zemeljskih duplinah same znance. Tihó in nepremično so ležali pesniki, ki so zaradi svoje uporne vere v lepoto živeli zastrupljeno zemsko življenje. Videl sem lepe mirne obraze in tudi oglodane lobanje, na licih kristale potnih srag, zopet zaceljene rane v prsih, od obupa okamenele ustnice. — »Imeli so občutljivo srce za resnico in so večkrat gledali na dno življenja; zato so že na onem svetu poznali katakombe. Zdaj počivajo med veselimi fanti in prisluškujejo, kako se odvija čas in tolažijo zemljo«, mi je tiho pripovedoval Georges. Še tiše me je izpraševal. »Poznaš tega? Ko so ga prinesli, smo videli, da ima v prsih pepel namesto srca. In tega, ki se mu je zaradi človeške poniglavosti um omračil? Šele tu notri se je zopet zavedel. Le kadar na onem svetu govore o njem, se prevrača sem in tja in pravi, da čuti bolečine na temenu.«

Skoraj bi bil omedlel. Toda v tistem hipu sva stala zopet ne vem kako pod zvezdami in hladen veter mi je blažil razbeljeno glavo. Tudi Georges se mi je zdel utrujen. Globoko je zajel sapo in naenkrat s smehljajočim glasom tiho in nežno zapel refren ene svojih najljubših pesmi.

»Serta je, oh, serta je perutica.«

»Tam doli sedim ponavadi, kadar se nahodim«, je dejal Georges in mi pokazal klopico ob zidu. Dobro mi je delo, da sem slišal zopet njegov glas in gledal belo glavo.

Georges se je veselo ustavil pred klopjo, na kateri je sedela lepa, mladostna ženska, oblečena v temno haljo, z belo zavijačko na glavi. Nežne polti ji še ni načela zemlja. »Felicita!« mi je tiho zašepetal Georges in vidno vznemirjen prisedel. Veselo ga je pogledala z nenavadno temnimi očmi: »Georges!«

Ves se je zmedel in nerodno prekladal roke. — »Kako je lep, zakaj ga ne greš pogledat?« je vprašala z glasom, polnim notranjega hrepenenja. Georges je molče povetil glavo in se v vidni zadregi smehljajal. »Obljubi mi, da pojdeš. Zapoješ mu najino.« Ob teh besedah je Georges zopet dvignil glavo in jo z otroškim smehljajem poslušal. »Ti ne veš, kako je sedaj lep. Leži doli v katakombah in

комбама и мисли на своје планине. Ноћас ми је говорио да је хтео да победи смрт у стени и да с врха поздрави рађање сунца. Кад је изгубио равнотежу, управо се разливало јутарње црвенило над маглама. Жао му је што га нису оставили међу стенама, што су га пренели овамо. Он није могао дисати у долинама. Ах, како је леп и срећан.“

Жорж се није макао, тако ју је пажљиво слушао. Зачас је постао необично разговоран. Фелицита га је смешећи се слушала а он је говорио и говорио. „Ја нисам био никад ни срећан ни несрећан, више пута весео него жалостан. У школи су ме с Барбком скоро сваки сат терали да стојим, јер смо се увек смејали. Кад ми је за испите понестало новаца, отишао сам за солицитатора у Горицу; али у служби нисам био нарочито употребљив. Песма ми је била изнад свега. Кад сам се ујутро враћао из Томаја и ишао по оној црвеној земљи, док су виногради цветали и ветрић пиркао од мора, певао сам и само певао. Онда су ме пронашли. Млади адвокати, судије, међу њима и „његов“ син. Долазили су свако вече по мене, возили ме у кочији, данас у Штеверјан, сутра у Ренче, па по Красу између лоза, где год су точили добру капљицу. Пролазиле су ноћи као да су се кравиле. У Авбру је стајала усамљена крчма. У топлим ноћима смо седели под лозом и чекали зору. Крчмар је имао девојке, да су рзале као кобиле за јаслама. Кухале су нам кобасице у вину и онда смо певали, да су све жице на гитари попуцале. „Он“ ме је окривљавао да сам му сина покварио. Али није било истина. Мене самог су искварили, да сам се научио да певам по крчмама. У светском рату сам се ваљао по свима болницама, у Маџарској, у Буковини, у Румунији, у Чешкој и научио песама, да ми их није понестало ни за жалост ни за весеље. Онда је дошла Берза рада, шемпетерска касарна. Тада се „он“ осветио и за сина је на мени искалио свој бес. Сада је све заборавио. Седели смо већ више пута на овој клупи, као да није било ништа. Некад је имао велику моћ, па и над људским животом. Сада је врло сиромашан и вели да у последње време није разумео свет. Кад ме је оно истерао на улицу, живео сам без циља. Пријатељи су

misli na svoje planine. Nocoj mi je pravil, da je hotel premagati smrt v steni in z vrha pozdraviti vzhajajoče solnce. Ko je omahnil, so se ravno razlivale zarje nad meglami. Žal mu je, da ga niso pustili med skalami in so ga prinesli semkaj. On ni mogel dihati v dolinah. Ah, kako je lep in srečen.«

Georges se ni zganil, tako verno jo je poslušal. V hipu je postal nenavadno zgovoren. Felicita ga je smehljuje poslušala, in on je govoril in govoril. »Jaz nisem bil nikoli srečen ne nesrečen, večkrat vesel kakor žalosten. V šoli so naju z Barbko skoro vsako uro postavljali v kot, ker sva se zmeraj smejala. Ko mi je za izpite zmanjkalo denarja, sem odšel za solicatorja v Gorico; ampak za službo nisem bil posebno uporaben. Pesem mi je bila čez vse. Kadar sem se vračal zjutraj iz Tomaja in sem hodil med tisto rdečo zemljo, ko so trte cvetele in je vetrc pihal od morja, sem pel in kar pel. Potem so me iztaknili. Mladi advokati, sodniki, med njimi tudi »njegov« sin. Prihajali so vsak večer pome, vozili me v kočiji, danes v Števerjan, jutri v Renče, pa po Krasu med trtami, kjerkoli so točili dobro kapljo. Šle so noči, kakor bi se tajale. V Avbru je stala krčma na samem. V toplih nočeh smo sedeli zunaj pod trto in čakali zarje. Krčmar je imel dekleta, da so rezgetale kakor kobile pri jasliah. Kuhale so nam klobase v vinu in potem smo peli, da so vse strune na kitari popokale. »On« me je dolžil, da sem mu sina izpridil. Pa ni bilo res. Mene samega so pohujšali, da sem se navadil peti po oštarijah. V svetovni vojni sem se valjal po vseh bolnicah, na Ogrskem, v Bukovini, v Rumuniji, na Češkem in sem se naučil pesmi, da mi jih ni zmanjkalo ne za žalost ne za veselje. Potem je prišla Borza dela, šempe-trska vojašnica. Takrat se je »on« maščeval in se za sina znesel nad mano. Sedaj je vse pozabil. Sedela sva že večkrat na tej klopi, kakor da ni bilo nič. Včasih je imel veliko moč, tudi nad človeškim življenjem. Sedaj je zelo reven in pravi, da ni zadnje čase več sveta razumel. Ko me je takrat pognal na cesto, sem živel tjavendan. Prijatelji so me imeli radi, ampak samo v krčmah. Nazadnje, ko mi je že jezik odpovedal in ga nisem mogel več krotiti, so se me začeli izogibati. Če sem prišel h komu

ме волели, али само у крчмама. Напоследку; кад ме је језик већ издао и кад га нисам више могао кротити, почели су ме избегавати. Кад бих отишао којем на разговор, сваки би ме се шљивовицом брзо ратосиљао. А мени није било увек за ракију. — Познавао сам се са свима људима и видео сам све, како живе, али ја сам био од вајкада осуђен на песму. Кад сам имао гитару у рукама, на све друго сам заборављао. Увек сам се бојао смрти. Особито отада кад сам се с Чофаром кладио. А сад се бојим да не бих морао натраг на онај свет."

Жоржове очи су се смешкале на Фелициту. Из груди му се јавила песма

*„Lučše bylo-b ne hodiť Lučše bylo-b da ne znat'
Lučše bylo-b ne ljubit' Kak teper zabudu.”*

Фелицита је зането слушала и длановима подупирала главу. Кад је свршио, тихо је молила: „Жорж, хајд', запевај кадгод и њему.“ Жорж је опет ћутећи сагнуо главу. — Некако замишљено и још тише је казала Фелицита: „Жорж, дођи више пута да ме посетиш. Ускоро нећу моћи више устајати. Знаш, она бреза која расте нада мном сапеће ме. Жиле су већ сасвим до мене. Онда ћу само слушати. Тако лепо је ујутро кад се на јапанској трешњи разговарају пар зеба, мужјак и женка.”

Жорж је дигао главу и загледао се с безизразним погледом пред себе. Глас му је био уморан и пригушен. „Ја ћу још дуго ићи. Врло ће ми бити досадно.”

Тај тренутак је Фелицита нестала, на стази се видела дуга коса како плива над бршљаном. — Жорж се сагнуо к мени.

*„Lučše bylo-b ne ljubit'
Lučše bylo-b da ne znat'
Kak teper zabudu.”*

Песма је ућутала. — „Дођи још који пут и донеси ми гитару да ми не буде тако досадно. — Сад је отишла да слуша зебу, мужјака, како ће певати женци.”

Бледи сјај је севнуо преко неба. Осврнуо сам се и видео да седим сам. Негде на оној страни сам чуо да су се птице пробудиле. Кад сам дошао себи, светлост је обливала гробове и зеба је заиста већ певала.

Онај тренутак нисам знао да ли сам гледао Жоржову слику с оног или с овог света. Шаљиви певач ми је побркао главу.

na pogovor, se me je vsak hitro s slivovko odkrižal. Meni pa ni bilo zmeraj za žganje. — Znan sem bil z vsemi ljudmi in sem videl vse, kako žive, ampak jaz sem bil od nekdaj obsojen na pesem. Če sem imel kitaro v rokah, sem vse drugo pozabil. Zmeraj sem se bal smrti. Posebno od takrat, ko sva s Čofarjem stavila. Zdaj pa se bojim, če bi moral nazaj na oni svet.«

Georgesove oči so se smehljale v Felicito. Iz prsi se mu je oglasila pesem.

»Lučše bylo-b ne hodit'
Lučše bylo-b ne ljubit'

Lučše bylo-b da ne znat'
Kak teper zabudu.«

Felicita je zamaknjeno poslušala in z dlanmi podpirala glavo. Ko je končal, je tiho prosila: »Georges, daj, zapoj včasih tudi njemu.« Georges je zopet molče sklonil glavo. — Nekam zamišljeno in še bolj tiho je dejala Felicita: »Georges, pridi me večkrat obiskat. Kmalu ne bom mogla več vstati. Veš, tista breza, ki raste nad mano, me bo pripela. Korenine so že čisto pri meni. Potem bom samo poslušala. Tako lepo je zjutraj, kadar se na japonski češnji pogovarjata ščinkovec in ščinklja.«

Georges je dvignil glavo in se zazrl z brezizraznim pogledom predse. Glas mu je bil truden in zamolkel. »Jaz bom še dolgo hodil. Zelo mi bo dolgčas.«

Tisti hip je Felicita izginila, na stezi so se videli dolgi lasje, kako plavajo nad bršljanom. — Georges se je sklonil k meni.

Lučše bylo-b ne ljubit'
Lučše bylo-b da ne znat'
Kak teper zabudu.«

Pesem je utihnila. — »Pridi še in prinesi mi kitaro, da mi ne bo tako dolgčas. — Zdaj je šla poslušat ščinkovca, kako bo pel ščinklji.«

Bledi sij je preblisnil nebo. Ozrl sem se in videl, da sedim sam. Nekje na oni strani sem zaslišal, da so se ptiči prebudili. Ko sem se zavedel, je svetloba oblivala grobove in ščinkovec je res že pel.

Tisti hip nisem vedel, ali sem gledal Georgesovo onostransko ali tostransko podobo. Šaljivi pevec mi je štrene zmešal.

ОВУ КЊИГУ

ПОД НАСЛОВОМ САВРЕМЕНИ СЛОВЕНАЧКИ НОВЕЛИ-
СТИ У РЕДАКЦИЈИ ДР. СТАНКА ШКЕРЉА ОШТАМПАЛА ЈЕ
И ИЗДАЛА ДЕЖАВНА ШТАМПАРИЈА У БЕОГРАДУ
ПЕТНАЕСТОГ НОВЕМБРА ХИЉАДУ ДЕВЕТСТОТИНА ЧЕТРЕСЕТЕ
ГОДИНЕ У ТРИ ХИЉАДЕ ОБИЧНИХ ПРИМЕРАКА

ПРЕВОД МИЛАНА М. ЈОВАНОВИЋА

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000043221